اثر : ملا محمد فضولی

دیوان اشعار ترکی

فضولی

همراه با کشف الابیات

تصحیح ، تدوین و مقدمه :
دکتر حسین محمد زاده صدیق

دیوان اشعار ترکی فضولی **انتشارات قلم مکنون**

اثر : ملا محمد فضولی

مقدمه و تدوین : دکتر حسین محمدزاده صدیق

ناشر: قلم مکنون/ چاپخانه ثامن الحجج / تیراژ: ۲۰۰۰ جلد

۴۰۰ صفحه وزیری / چاپ اول ۱۳۸۴

شابک: ۰-۵-۹۶۰۰۴-۹۶۴

مرکزپخش : کتابفروشی اختر تلفن: ۰۹۱۴۱۱۶۶۸۹۷ ویا ۰۴۱۱-۵۵۵۵۳۹۳

فهرست

۳. غزللر ۱۵۵

۴. قطعه‌لر ۲۵۹

۵. ترجیع‌بندلر ۲۶۹

۶. ترکیب‌بندلر ۲۷۷

چند کلمه

مولانا حکیم ملا محمد فضولی، معروفترین شاعر سده‌ی دهم هجری نه تنها در تاریخ ادبیات ترکی آذری بلکه در تمامت ادبیات ترکی جایگاه والا دارد. او فرزند مفتی معروف حلّه نامبردار به «ملا سلیمان» است. زندگی گزاران در تراجم احوال ازو به عزت یاد می‌کنند و به عشیره‌ی «بیات»های آذربایجان از عشایر ۲۴ گانه اوغوزان یا ترکان غز منسوب می‌دارند. خود در آغاز «حدیقة السعدا» نیز خویشتن را «ترکی زبان»می‌نامد و از زبان ترکی به عنوان زبان اصلی و مادری خود نام می‌برد.

وی در دوران کودکی، تحصیلات خویش را با تحصیل مقدمات عربی و ادب ترکی و فارسی پیش پدر خود آغاز کرده، سپس به تصریح خویش سال‌های جوانی در نجف اشرف در جوار تربت پاک علی بن ابی‌طالب علیه السلام به خدمت و تحصیل معارف ادامه داده است.

در منابع اسلامی، «مولانا، سلطان الشعرا، شیخ الادبا، افضل الفضلا، حکیم ملا محمد بن سلیمان البیاتی البغدادی الملقب بالفضولی» نامیده شده است.

فضولی مذهب شیعه داشت و کلیه‌ی علوم عقلی و نقلی رایج زمان خویش را بخوبی آموخته بود و در اغلب زمینه‌های دانش بشری قلم زده است. استعداد شاعری را در خود احسان الهی می‌شمارد و در مقدمه‌ی دیوان ترکی می‌گوید: «علمسیز شعر اساسی یوخ دیوار اولور و اساس سیز دیوار غایتده بی اعتبار اولور».

وی در سه زبان ترکی، عربی و فارسی شاهکارهای اندیشگی چندی بر جای گذاشته است که برجسته‌ترین آن‌ها «دیوان اشعار ترکی» وی است.

مجموعه‌ی حاضر تدوینی از «دیوان اشعار ترکی» وی (غیر از مثنوی‌ها) است که تقدیم عاشقان و علاقه‌مندان حضرتش می‌شود.

شیوه‌ی کار در این تدوین، در مقدمه، به زبان اصلی شرح داده شده است. تهیه‌ی دیوان اشعار ترکی فضولی، به صورتی نسبتا منقح و صحیح کار ساده‌ای نبوده است. در این کار، من سپاسگزار تنی چند از فضلا و جوانان پر شور و فاضل هستم، مسئولان محترم کتابخانه‌های مجلس و مطهری (سپهسالار سابق) و ملّی تهران که از مراجعات مکرر من به نسخه‌های خطی دیوان، دل آزرده نشدند، آقای سید حیدر بیات و مهندس نائبی که به طور کامل متن حروف نگاری شده را از صدر تا انتها خواندند و موارد مهمی را متذکر شدند، آقای مجتبی رسولی که در اعراب گذاری و برگردان ابیات عربی همّتی والا به خرج داد و سهوهای موجود را اصلاح کرد، و آقای ستار محمدزاده صدیق فرزندم که در استخراج کشف الابیات، ویرایش فنی، حروف‌نگاری و صفحه آرایی، همانگونه که در «گلشن

راز[1]» و «دیوان غریبی[2]» زحمت کشیده بود، ذوق و نوگرایی مطلوبی از خود نشان داد و نیز فرزندم ائلدار محمدزاده صدیق که در استخراج نمایه‌ها و تهیه‌ی منابع صعب الوصول مدد رسانید و آقای آسیابی که چاپ و نشر آن را به صورتی نفیس و جالب پذیرفت. همگی وقتی خود را مأجور خواهیم شناخت که با این گام کوچک بتوانیم روح قدسی مولانا حکیم ملّا محمد فضولی را شاد گردانیم. و حاصل کار را به عنوان تحفه و هدیه‌ای بر پای ایل و تبار سرافراز خود نثار کنیم.

دکتر حسین محمدزاده صدیق
تهران - اسفند ۱۳۸۳

۱. *گلشن راز شبستری*، سرودهٔ الوان شیرازی، مقدمه و تصحیح از: ح.م. صدیق، تهران، ۱۳۸۲.
۲. *دیوان غریبی*، سروده غریبی منتشا اوغلو؛ مقدمه و تصحیح از: ح.م. صدیق، تهران، ۱۳۸۱.

I. بؤلوم. مقدمه

۱. سندلر و قئیدلر.

مولانا حکیم ملا محمدبن سلیمان فضولی، هیجری اونونجو عصرین اعجوبه‌سی‌نین تمیز یاشاییشی و نبوغونون محصولو اولان اثرلری حاققیندا، هم چاغداشلاری همده، ئولوموندن سونرا گلن تذکره‌چیلر، استناد ائدیله‌سی سندلر کیمی، بعضی قئیدلر آلمیشلار. بو سندلرین بیر نئچه‌سینی نمونه اولاراق عینا نقل ائدیریک:

۱-۱. تذکرة الشعرا.[1]

قسطامونولو لطیفی ۹۵۳ هـ ایلینده تألیف ائتدیگی «تذکرة الشعرا» اثرینده، فضولی‌دن آد آپاریر و ئوز تذکره‌سینده، اونا اهمیتلی یئر وئریر و اونون حاققیندا بئله دانیشیر:

«بو دؤر شعراسیندان و شعراسی‌نین فضلاسیندادیر. «نوایی» طرزینه قریب بیر طرز دلفریب و اسلوب عجیبی واریدیر. طرزینده مبتدع و طریقینده مخترعدیر. بو مطلع مطبوع، آنین زاده‌ی طبعی و خیال خاصی دیر:

مقوّش قاشلارین کیم وسمه بیرله رنگ توتموشلار،

قیلیجلاردیر کی قانلار تؤکمک ایله ژنگ توتموشلار!.

و بو طرز أوزره، خمسه‌یه جوابی و ممدوح و مقبول بئش پاره کیتابی واردیر. بو بیر قاچ بئیت، آنین منظومات پُرفسونوندان، «لیلی و مجنون» داندیر:

دهقان حدیقه‌ی روایت،

صرّاف جواهر حکایت،

معنی چمنینده گوه تیکنده،

سؤز رشته‌سینه گؤهر چکنده،

قیلمیش بو روشده نکته دانلیق،

گول ریزلیگ و گؤهر فیشانلیق...»

۱-۲. تحفه‌ی سامی

شاه اسماعیل ختایی‌نین اوغلو «سام میرزا صفوی» فارسجا یازدیغی «تحفه‌ی سامی» تذکره‌سینی هیجری ۹۵۷-نجی ایلده تألیف ائتمیشدیر. بو تذکره‌ده، او دئییر:[2]

---

۱. لطیفی. تذکرة الشعرا، مطبعه‌ی اقدام، در سعادت، ۱۳۱۴ هـ . ص ۲۶۶-۲۶۵.

۲. سام میرزا. تحفه‌ی سامی، به تصحیح وحید دستگردی، چاپ ارمغان، تهران ۱۳۱۴ ش.

«مولانا فضولی از دارالسلام بغداد است و از آنجا، به از او شاعری پیدا نشده و به هر دو زبان یعنی ترکی و عربی شعر می‌گوید و اکثر شعر او منقبت ائمه‌ی دین است، رضی الله عنهم. این مطلع قصیده از اوست:

بر آنم که از دلبران برکنم دل

نه سهل است کاری چنین، رب سهل!

این مطلع ترکی نیز از اوست:

ای مصوِّر، یار تمثالینا صورت بئرمه‌دینگ

زلف و رخ چکدونگ، ولی تاب و طراوت بئرمه‌دینگ!

۱-۳. گلشن شعرا[1]

احمد بن شمس عهدی بغدادی، بغداد دا آذربایجان ادبیاتی تاریخی‌نین ان آدلیم شاعیر و عالیملریندندیر. او، ۹۷۱ هـ ایلینده تألیف ائتدیگی «تذکره‌ی گلشن شعرا» اثرینده، فضولی ایچون گئنیش یئر آییرمیشدیر. او، بو حاقدا دئییر:

«مولانا فضولی – کمال معارفله، کامل و فنون فضائلله خوش طبع و شیرین صحبت و علم هندسه و حکمتله و هیئتله اهل حکمت و مضمون بلاغت نمون بولماقلا بی‌مثال و احادیث و تفاسیر ایله پیرو شریعت، حد ذاتیندا اهل طریقتدیر. او پیر نیکو حضال مضمون بلاغت نمون بولماقلا بی‌مثال ایدی و زبان ثلاثه ایله اصناف شعره قادر و طرز معمّا و عروض و قافیه‌ده ماهیر، اسلوب انشای سلاست انگیزی مسجع مانند خواجه‌ی جهان مقبول اهل زمان و قواعد پر فوائدی فصاحت آمیز ملمع مثال قصائد خواجه سلمان و پسند اهل عرفان و سمت مثنویده «لیلی و مجنون» مانند درّ مکنون ثبت ائتمیشدیر. و نئچه-نئچه تورکی و فارسی رسائل یازمیشدیر. و دخی روضة الشهدایِ مولانا حسین واعظی‌یی به طریق ترجمه حدیقةالسُّعدا نام بیر کیتاب کی سرگذشت حضرت امامدیر، اتمامینا اقدام ائیله‌میشدیر. حالا مشهور خاص و عامدیر. حقّا بودور کی کندی طرزینده مخترع و طریق معنی‌ده مبتدعدیر، و شاهد فیکری، الفاظ پاک ایله مزیّن و گون گیبی جامه‌ی زرّینی معنا ایله اعیان ایچره مبیّن و لسان تازیده اولان ابیاتی فصحای عربده مشهور گفتار نوایی آیینی ترکان و مغول یانیندا مذکور و زبان فرسده اولان دیوانی پسندیده‌ی شعرای هر مرز و بوم و اشعار ترکی‌سی مقبول ظرفای روم اولموشدور. و کندیسی ثلاث و ستین تسعمایه ده مرض طاعونلا مطعون اولوب دیگرگون ئولموشدور ...»

۱-۴. مشاعر الشّعرا.[2]

«مشاعر الشّعرا» تذکره‌سینی، عاشق چلبی ۹۷۴ هـ ایلینده تألیف ائتمیشدیر و فضولی و اونون شعر یارادیجیلیغی حاققیندا بورادا دانیشیبدیر:

«فضولی مذکور بغدادیدیر، اول جانبده اولان شعرانین اوستادیدیر. ولایت بغداد و دیاربکر ظرفاسی‌نین نشیده‌لری آنین انشادیدیر، و مرسل و مسلسل روایت ائتدیکلری آنین اسنادیدیر. فی الحقیقه کؤنلو عشق خراب آبادیدیر. آنینچون، خاکسار کوی فنا اولوب

۱. کتابخانه دانشگاه استانبول، نسخه خطی شماره ۲۶۰۴.

۲. نقل از وثیقه‌های موجود در رسالهٔ دکترای عبدالقادر قاراخان.

معموره‌ی سرو ساماندان آیری دوشدوگونه و شعری آتش انگیز اولدوغونا هوای عشقی بادیدیر.

مرحوم سلطان سلیمان بغدادا شرف نزول بویوروب جوی دلجوی فراغت شکرمایه‌ی لعابی ایله رشک آبحیات و حوالی دارالسلام بغداد خیام ظفر ختامی ایله غیرت جنّت اولدوقدا، فضولی رکاب پادشاهیه و مجلس ابراهیم پاشایی وزارت پناهیه قصیده‌لر وئریب، قادری افندیه دخی قصیده وئریب، اول دخی پادشاها و پاشایا تربیه‌لر ائدیب ادارات پادشاهیدن انتفاع ولایت بغداد دا سدّ رمق بلکه سعت معیشت اولاجاق راتبه‌ی مرتبه تعیین اولونموشدور. او دم، بو دمدیر کی احوال معاشی مهیا و اسباب انتعاشی مهنّادیر. فراغ بلاغت شعارا مداومدیر. اشعار رصین و محکمو نظمی متین و مبرمدیر. غزلیاتی عشق‌انگیز و قصایدی مخیّل و مصنوع و درد آمیزدیر.

مثنویده دخی «لیلی و مجنون»-و واردیر. هز سؤزو سؤزده بیر شمع تابدار و هر نقطه‌سی بیر اخگر پرشعاردیر. خصوصا نعت رسول اللهدا اولان قصیده‌سی مصناع و مخیّل و صنایع بدیعی بدیعیه‌نین اکثری ایله مکمل و افسر بلاغتده مکلل دیر.

الی الان هنوز وفاتی شایع دگیلدیر. معلوم دگیلدیر کی یا واقع دگیلدیر.»

۱-۵. تذکرة الشعراء چلبی.

حسن چلبی قینالی‌زاده ۹۹۴ هـ ایلینده ترتیب ائتدیگی «تذکرة الشعرا»دا ایسه، لطیفی، عهدی و عاشیق چلبی‌نین فضولی حاققینداکی سؤزلرینی تکرار ائدرک، منشیانه انشاء ایله بئله یازیر:

«فضولی، فضای لطافت اقتضاسی دل کریمان و منعمان گیبی پهنا و واسع و ساحه‌ی لطافت مساحه‌سی خاطر عاطر عارفین فیض مظاهر گیبی گشاده و لامع اولوب، تختگاه خلفا و ملوک پیشین اولان شهر ارم آرا با فردوس تزیین اولماقلا بغداد اولان دارالسّلام و سداد محمیه‌ی عالیه‌ی بغداد حوالی‌سینده شهر حلّه‌دندیر. اوائل حیاتیندان دم وفاتا گلینجه، شعر و انشایا کوشش و نظم دلگشایا ورزش أوزره شاعر عالی‌منشدیر. نوایی طرزینه قریب بیر اسلوب بدیع و سمت غریبی واردیر. حقّاکی طرزینده فرید و سمتینده وحید بیر شاعر و بیر ناظم فصاحت دثاردیر کی لسان حسامی برائت انتظامیه خطیب مدارج منابر حسن و مقال و زبان قلم برائت عالم ایله کاشف اسطار آرایش سحر حلالدیر. صفوت زلال صفای مقالی رشک سلسبیل جنان و چشمه‌ی خورشید تابان و خُدرت ریاض پرعنوانی، محسود و مغبوط گلستان جهان و سبزه‌زار آسمان گرداندیر. ساحه‌ی وصف کلام پر انتظامی اول مرتبه‌دن بیروندورکی کُمیت تیزگام اقلام میدان اعلان و اعلامیندا جولان ائتمگه قادراولا. وسعت و فصحت مدح و اطراسی اول حددن افزوندورکی طایران وهم و خیال اول هوادا طایر و پرّان اولماغا امکان اولا.

اشعار محکم و راصن و نازک و رنگین هر وادیده اقتداری وار شاعر نامداردیر. زبان ترکی‌ده «خمسه»سی واردیر. لاکین جمله‌دن، «لیل و مجنون»-و اشتهار بولموشدور. مولانا حسین واعظ-ین روضة الشهداسین ترجمه ائدیب، حدیقة السُّعدا نام وئرمیشدیر. انصاف بودور کی ترجمه دئیه‌جک دگیلدیر. فی الحقیقه، اول حدیقه‌ی انیقای رشیقایه شول دنلی نهال بلاغت تیکمیشدیر کی حسین واعظ، برگ و بارین گؤرمه‌میشدیر.و اولقدر ریاحین فصاحت

اکمیشدیر کی بوی دلجویی و مشام منشیان جهانا ائرمه‌میشدیر.

سلطان المشرقین، خاقان الخافقین سلطان سلیمان فتح عراقین ایچون دارالسّلامی خیام ظفر ختام ایله پر تزیین، اول زمین نظارت قرین طـوغ سـلطانی و رایـات کـشورستانی ایلـه غئیرت بهشت برین اولدوقدا اول زماندا منادی زمان، مصراع:

موسم اردی‌بهشت اولدو، بهشت اولدو زمین

دئیو، عالمه نیدادا و دفع حزن و ملاله ساغر نرگس و پیاله‌ی ارباب عیش و صلادا ایـدی. عروس بهار مشکین تار حال السحوب لؤلؤ بار ایله موشّح و رخسار گول طربی و کاکل بنفشه طبری شبنم عیسی دم سحردن مرشّـح اولـوب بولبـول بیچـاره شـاهدان غنچـه‌ی پرخـاره، مصراع:

آچیل ای غنچه‌ی باغ لطافت، گول زمانی‌دیر.

دئیو، هزار درد ایله گفت و گودا و باد صبادا صبوت گول رعنا ایله، مصراع:

خارلار آلدی یئنه دامنین اول غنچه‌خمین

دئیو، بیر یئرده آرامی اولماییب، گستان جهانی تک و پوده ایدی.

شاعر مزبور وزیر اعظم و خلیل جلیـل سـلطانی عـالم اولان ابـراهیم پاشـا و صـدر اکـرم مولانای اعظم «قدری افندی»-نین والا قدرینه قصیده‌ای غرّا وئریب، آنلارین حسن تربیـت و و ساطت و عینایتلریله خاقان مسفوره داخی قصیده وئردیکده نئجه جوائز و عطیّاتینا مظهر و چمن زار دل و جانی فرات صلات و احسانی ایله مُخضر اولموش ایدی.

«گول» ردیف، بیر قصیده‌ی لطیف و شریف اول خاقان واجب التشریفه وئردیکـده، گـول گیبی باش أوزره یئر ائدیب، بوی دلجوسو عالمگیر اولموش ایـدی. بـو ابیـات، اول قـصیده‌ی بلاغت آیات و فصاحت سماتداندیر.

چیخدی یاشیل پرده‌دن عرض ائیله‌دی دیدار گول،
سیلدی مرآت ضمیر پاکدان ژنگار، گول.
یئتدی اول موسیم کی آچماغا کؤنوللر مولکونو،
اولا گلشنده ریاحین خئیلینه سردار گول.
بی وفالیق عالمی توتموش آنینچیندیر بو کیم،
عُمردن اولماز جهان باغیندا برخوردار گول.
قانغی بولبول قانی توتموش بیلمزم کیم متصّل
گه اسیر خار اولور، گه مبتلای نار گول.

حدود سبعین و تسعمأده، «کل من علیها فـان» بـاده‌سـینده سـرگران و صـهبای «کـل شیئی هالک الاّ وجهه» ایله مست و سرگردان اولدوقدا، ترک عالم وجـود مـستعار و هجـرت ملکت هستیِ ناپایدار ائدیب، دونیای دنائت مداردان، آهنگ دیار «وان الاخره لهی دارالقـرار»، ائتمیشدیر. مرتب و مکمل معظّم و مبجّل دیوان پرعنوانی واردیر. بو بیر-ایکی کـلام و مقـال اول نظمی سحر حلالیندیر. شعر:

هر گؤرن عئیب ائتدی آب دیده‌ی گریانیمی
ائیله‌دیم تحقیق، گؤرموش کیمسه یوخ جانانیمی ... الخ.

۱-۶. تذکره‌ی بیانی.[۱]

مصطفی بن جارالله بیانی طرفیندن، هیجری ۱۰۰ هـ ایلینده تألیف اولان بو تذکره‌ده، فضولی حاققیندا حسن چلبی‌نین دئدیگی سؤزلر خلاصه ائدیلیب تکرار اولموشدور:

«فضولی- دارالسلام بغدادداندير. نوایی ایله تورکی مابئینینده بیر اسلوب بدیع اختیار ائتمیشدیر. طرزینده فرید، سمتینده وحید بیر شاعر بلاغت شعار و ناظم فصاحت دثاردیر. شعری راصین و نظمی رنگیندیر. زبان ترکی‌ده خمسه‌سی واردیر. جمله‌دن «لیلی و مجنون»-و اشتهار بولموشدور. «حسین واعظ»-ین «روضة الشهدا»سی طرزینده «حدیقة السُّعدا»سی واردیر. خئیلی نفیس کیتاب اولموشدور.

سفر عراقین‌ده، سلطان سلیمان خانا «گول» ردیفلی بیر قصیده وئرمیشدیر ...

و بیر نئچه رنگین و مخیّل غزل داخی وئرمیشدیر:

جانیم وئریب سنین گیبی جانانا یئتمیشم،

رحم ائیله‌کی یئتینجه سنا، جانا یئتمیشم.

مور محقّرم کی سراسیمه چوخ گزیب،

ناگاه بارگاه سلیمانا یئتمیشم.

حدود سبعین تسع مأئه‌ده عازم فردوس برین اولموشدور. مرتب مکمل دیوانی واردیر. بو ابیات آنیندیر ..... .

۱-۷. هفت اقلیم.

«هفت اقلیم» تذکره‌سی ۱۰۰۲ هیجری ایلینده، امین احمد رازی طرفیندن فارس دیلینده یازیلمیشدیر. بو اثر أوچ جیلدده بیرینجی دفعه کلکته[۲]ده چاپ اولموشدور و سونرا بو چاپ تهراندا تکرار ائدیلمیشدیر.[۳] او فضولی حاققیندا دئییر:

«فضولی- در فضل و دانش بر بسیاری از همگنان فایق بوده و در فهم و ذکا بر اقران سابق، به دو زبان، در شاعری علم گشته و قصب السبق از همگنان ربوده، برهان فصاحتش دیوان ترکی است که امروز متداول است چون التزام شعر ترکی ننموده، هر آیینه از آن درگذشته، به شعر پارسی مبادرت جسته آمد. این رباعی در شرافت خاک کربلا مر او راست.

بیت:

تا در دلت اندیشه‌ی بیداد نباشد

هرگز زمن دلشده‌ات یاد نباشد...

۱-۸. کنه الاخبار.[۴]

بو تذکره‌نی مصطفی بن احمد عالی گلیبولویی ۱۰۰۲ هـ الی ۱۰۰۶ هـ ایلینده تألیف ائتمیشدیر.

---

۱. نسخهٔ خطی کتابخانه‌ی دانشگاه استانبول، ش ۲۵۶۸.

۲. امین احمد رازی، هفت اقلیم، به تصحیح و تحشیه سرادوارد دینیسون راس Sir E. Denison Ross و خان بهادر مولوی عبدالمقتدر (حصه اول)، الکزاندر هملتن هارلی A. H. Harley خان بهادر مولوی عبدالمقتدر (حصه دوم) و الکزاندر هلمتن هارلی و خان بهادر مولوی و محمد محفوظ الحق (حصه سوم) کلکته، ۱۳۵۳ هـ (۱۹۳۹۸).

۳. امین احمد رازی، هفت اقلیم، به تصحیح و تحشیه جواد فاضل، تهران، ص۱۸۰.

۴. کتابخانه دانشگاه استانبول، ش ۵۹۵۹.

بو تذکره‌ده فضولی حاققیندا دئییلیر:

«مولانا فضولی- مولداً و مسکناً بغدادیدیر. ممالک شرقده، تورکی شعر سؤیله‌ینلرین اوستادیدیر. طرز خاصّا سالیک، لذت کلاما مالیک، عربی و فارسی و تورکی اشعار نظمینه متهالیک بیر صاحب معرفت ایدی کی نظماً و نثراً قدرت و فضیلتی عند الاهالی مثبت ایدی.

وقتاکی صاحبقران جهان سلطان سلیمان خان، بغداد فتوحاتی ایله کامران اولدو. مُلاّ فضولی، رکاب همایونا و صدر اعظم ابراهیم پاشای شوکت نمونا و قاضی عسکر قدری افندی جنابینا و موقّعِ سلطانی جلال زاده مصطفی چلبی‌نین صوب مستطابینا قصیده‌لر وئریب، جوائز سینه‌لرین آلدی. و مرحوم خیالی بیگ ایله الفت و صحبت ائدیب نئچه گونلر معاشرت قیلدی.

فارسی و تورکی مکمّل دیوانی، و عربی و دری و رومی السنه‌ده قصائد بلاغت نشانی مدوّن اولدوقدان ماعدا «حدیقة السُعدا» نام کیتابی، یعنی کی امام حسین بن علی مرتضی (ع) شهادتینده واقع بیر مؤلّفی بلاغت مآلی واردیر کی من وجهٍ «روضة الشُهدا»دان راجحدیر. زیرا که احراق و تأثیر جهتینده مؤثر قطعه‌لری واضحدیر. بوندان غئیری، «رند و زاهد» و «بنگ و باده» و «صحت و مرض» نام رساله‌سی و منظوم «لیلی و مجنون»-و واردیرکی جمله‌سی پسند تحسینه سزاواردیر.

و بو ابیات «لیلی و مجنون»-وندادیر:

دهقان حدیقه‌ی روایت،
صرّاف جواهرِ حکایت،
معنی چمنینده گول تیکنده،
سؤز رشته‌سینه گُهر چکنده،
قیلمیش بو روشده نکته دانلیق،
گول ریزلیک و گُهر فشانلیق ....

۱-۹. مجمع الخواص.

صادقی افشار شاه عباسین کتابداری ۱۰۰۷ هـ ایلینده بو کیتابی چاغاتای تورکجه‌سینده یازمیشدیر. اثر، تبریزده فارسجا ترجمه ایله برابر نشر ائدیلمیشدیر[1]. فضولی حاققیندا تورکجه متنی بئله‌دیر:

مولانا فضولی بیاتیدیر. ابراهیم خان خیدمتینده بغدادغا باروب خان مرحوم سلطان سلیمان خواندگاردین خدمت قیلوب عراقغا کیلکنده، مولانای مُشارّ الیه حلّه‌ده متوطن بولورلار. علوم ظاهری اکتسابینا مشغول بولوب آز کونده کوپ تحصیل قیلور. فی الواقع هیچ کیشیکه بو استعداد سعادتی ال بیرمه‌یوبدور کیم تورکی و فارسی و عربی کلامیغا بو یانغلیق قادر بولغای تورکجه دیوان غزل و قصائد و «شاه و گدا» و «لیلی و مجنون» و «مناظره‌ی بنگ و باده» و «روضه» اتمامغا یئتکوروبدور. فارسجا «دیوان غزل و قصائد» و «رند و زاهد» و «صحت و مرض» مرقوم قیلوبدور. عربجه «دیوان غزل و قصائد» بیتوروبدور. تخمیناً اوتوز مینک بئیت اشعاری بار کیم بو حقیر ئوز خطّی بیرله مطالعه قیلدیم.

---

۱. صادقی کتابدار، *مجمع الخواص*، ترجمه‌ی دکتر عبدالرسول خیامپور، دانشگاه تبریز، تبریز ۱۳۲۷.

اگرچی مولانای مشارالیهی‌نین بی‌نظیر و بی‌بدل اشعاری کوپ بار، بو مختصر متحمل بولمادیغیدین بیر نئچه مشهور و نامشهور ابیاتی بیرله اختصار قیلور. تورکی مطلع‌لردن بیر دیوان ترتیب اولونور.

الف. کارگر دوشمز خدنگ طعنه‌ی دوشمن بنا،
کثرت پئیکانین ائتمیشدیر دمیردن تن بنا

ب. کوهکن، شیرینه ئوز نقشین چکیب وئرمیش فریب،
گؤر نه جاهیلدیر یونارداشدان ئوزویچون بیر رقیب ....»

بحثین سونوندا، صادقی کتابدار، الفبا سیراسی ایله، مشاعره ائتمک قصدی ایله فضولی‌نین ۲۸ گؤزل غزلی‌نین مطلعلرینی یازمیشدیر.

۱-۱۰. ریاض الشعرا.[1]

محمد ریاضی‌نین ۱۰۱۸ هـ ایلینده تألیف ائتدیگی «ریاض الشّعرا» تذکره‌سی‌نین فضولی بؤلومو بئله‌دیر:

«فضولی - بغداد نواحی‌سینده، کربلادا وجودا گلمیشدیر. نیته کیم دئمیشدیر:
چون خاک کربلاست فضولی! مقام من،
نظمم به هر کجا که رود حرمتش رواست.
زر نیست، سیم نیست، گهر نیست، لعل نیست،
خاک است شعر بنده، ولی خاک کربلاست.
نظم فصاحت قرینی طرز «نوایی»ده بیر *طرز نو آئین* أوزره واقع اولموشدور. نسج نظم مستعدانه‌سی، تار پشم انداخته‌ی الفاظ شرقیانه ایکن دفه‌ی قلم طرفه‌کاری بیر وجهیله پرداخت لطافت وئرمیش ایدی‌کی حسن انجامینا هزار استاد کارخانه‌ی بلاغت انگشت در دهان حیرت ائتمیش ایدی. صاحب «خمسه» دیر. جمله‌دن «لیلی و مجنون»-و شهرت شعاردیر.
حسین واعظ کاشفی‌نین «روضة الشهدا»-سینی ترجمه ائتمیشدیر. حقا کی بیر طور زیبا داخی نمودار قیلمیشدیر. تورکی و فارسی ایکی دیوانی واردیر. بو اشعار بلاغت شعار، دیوانیندان انتخاب اولونوب، ثبت اولوندو:
بنی ذکر ائتمز ائل، افسانه‌ی مجنونا مایلدیر
نه بنزر اول بنا، دردی آنین تقریره قاییلدیر ...[2]
دوققوزیوز آلتمیش أوچده فوت اولموشدور. تاریخ: کچدی فضولی».

۱-۱۱. زبدة الاشعار.[3]

عبدالحی کافزاده فائضی ۱۰۳۰ هـ ایلینده تألیف ائتدیگی «زبدة الاشعار» مجموعه‌سینه، فضولی‌نین یوز بئیته یاخین شعرلرینی داخیل ائدیبدیر. شعرلرین باشیندا یازیب:

---

۱. کتابخانه دانشگاه استانبول، نسخه خطی شماره ۳۲۵۰.
۲. محمد ریاضی، ۱۹ بیت فضولی دیوانیندان نقل ائدیبدیر.
۳. کتابخانه دانشگاه استانبول، نسخه خطی شماره ۱۶۴۶.

«فضولی- دوققوز یوز آلتمیش أوچده فوت اولموشدور. تاریخ: کچدی فضولی. دیوانی گؤرولوب، بو ابیات انتخاب اولوندو: .....»

۱-۱۲. آتشکده‌ی آذر.[1]

لطفعلی بیگ آذر بیگدلی ۱۱۷۴ هـ ایلینده فارسجا یازدیغی ئوز تذکره‌سینده، فضولی حاققیندا یازیر:

«فضولی- از مشاهیر ارباب کمال آن دیار است. به ترکی و فارسی شعر می‌گفته [است] و چون این سفینه، از اشعار ترکی و عربی خالی است، لهذا به دو بیت فارسی و یک رباعی [از او] اکتفا شد.

تا در دلت اندیشه‌ی بیداد نیاید،
هرگز زمن دلشده ات یاد نیاید.

**

یار، ما را به از این زار و حزین می‌خواهد،
به از این چیست که ما را به از این می‌خواهد.

۱-۱۴. تذکره‌ی سید عظیم[2]

سید عظیم شیروانی (۱۸۸۸–۱۸۳۵ م.) تورکجه تذکره سینده ۲۸۰ شاعیردن آد آپاریر. اونلارین آراسیندا فضولی ایچون ئوزل بیر فصل آییریب، اونون ۲۵ غزل، قطعه، رباعی و مثنویلریندن نمونه وئریر و اونون حاققیندا بئله یازیر:

«شکوفه‌ی بوستان بلاغت و سبزه‌ی نوبهار حسن عبارت، شعرای فصاحت شعارلار اوستادی، یعنی جناب ملاّ محمد بغدادی فضولی تخلّص، الحق کی شیوه‌ی اختراع نظم دلکشده و پیشه‌ی عبارت شعر بی‌غشده، بیر یگانه‌ی عصر و وحید دهردیر کی، اول حکیم بی‌نظیرین زمان ظهوروندان بو آنا کیمی ممالک روم و طائفه‌ی اتراکده بیر شاعیر و بیر ناظم قدم عرصه‌ی وجودا باسماییبدیر کی، گؤهر اشعاری‌نین مقابله‌سین و دُرّ شاهواری نظمی‌نین نظیره‌سین رشته‌ی تحریره چکسین. و شاهد طبع موزون دل آراسی، بیر دوشیزه‌ی دلفریب و رعنادیر کی زینت رخسارینا مشّاطه‌ی توصیف و غازه‌ی تعریفه احتیاج و نرگس شهلای دل رباسی سورمه‌ی اوصافه محتاج دگیلدیر. آثار انوار ماده‌ی قابلیت و استعدادی، شیوه‌ی نظم و فنون نثرده حسن عبارت دل نشین و لطف بلاغت خاطیر نشانیندان «کالشّمس فی وسط النّهار» نزدِ صغار و کباردا هویدا و آشکاردیر.

الان تصانیف بلاغت ردیفلریندن، صفحه‌ی روزگاردا مشهور اولان «ساقینامه»سیندن علاوه، آلتی جیلد کیتابدیر کی، هر بیر شش جهتدن بی‌نظیردیر:

اول «حدیقة السعدا»، نثر ترکی‌دیر کی انبیای عظام و اولیای کرامین مصائب و ابتلاسی بیانیندادير.

دویّم کتاب «صحت و مرض» نثر فارسی کی، حکمت آمیز اولان عباراتیندان مطالعه ائتدیکجه، قالب بی‌روحلر، جانا گلیر.

---

۱. آذربیگدل، لطفعلی بیگ. *آتکشدهٔ آذر*، چاپ بمبئی، ۱۲۹۹، ص ۱۷۳.
۲. سید عظیم شیروانی اثرلری، اوچونجو جیلد، باکی، ۱۹۷۴، (کیریل الفباسی)

سیّم «دیوان غزلیات و قصاید»ی فارسی‌دیر کی، حسن عبارتده، فارِسِ میدان فصاحت و بلاغتدیر.

چهارم «دیوان ترکی» دیر کی شرف مطالعه‌سی محافل عرفا و مجالس بلغایا زیب و زیندیر.

پنجم «کتاب لیلی و مجنون» نظم ترکی کی داستان لیلی و مجنون کیمی شهره‌ی آفاقدیر.

ششم «کتاب بنگ و باده»، نظم ترکی رموزات و اسراردا، صفحه‌ی آفاقدا طاقدیر.

او بزرگوار والا تبازین تولّد شریفی خاک کربلای معلّادا اولوب، عراق عجمده نشو و نما بولدوقدا سلطان سلیمان پاشا امید عاطفتلری ایله آهنگ روم و قسطنطنیه ائدیب، مذکور پاشا حضرتلریندن نومید مراجعت ائتدیکده، صفحات رومدان تاریخ ۹۶۴-ده وداع دارالغرور ائدیب، عازم خانه‌ی سرور اولموشدور. او جنابین مذهب جعفری‌دن اولدوغو هویدا و آشکاردیر. حین مراجعتده پاشا حضرتلرینه شکایت آمیز یازدیغی اشعارلریندندیر:

عرض ائدر خاکسار بی مقدار
بنده‌ی کمترین فضولیِ زار:
کی مقیم مقام عزلت ایدیم،
ساکن گوشه‌ی قناعت ایدیم.
باشیما دوشدو جاه سئوداسی
ذوْق اهلی، طمع تمنّاسی.
هوس کسب ننگ و نام ائتدیم
طلب رفعت مقام ائتدیم
ایسته‌دیم کیم علوّ جاه بولوم،
مظهر لطف پادشاه بولوم.
بیلمه‌دیم کیم شکسته حال اولورام،
حسد اهلینه پایمال اولورام،
جمع اشرارا خادم اولماق ایمیش
سُفهایا ملازم اولماق ایمیش،
کیم کی آللاهدان اِبا ائیلر
غیر درگاها التجا ائیلر،
حاصلی، ذلت و خسارت اولور
رخت امیدی جمله غارت اولور.
گرچه اندوه و محنتیم چوخدور،
هیچ کیمدن شیکایتیم یوخدور.

۱۴-۱. فریدون کؤچرلی.[1]

فریدون کؤچرلی‌نین ۱۹۲۵-نجی ایلده چاپ اولان «آذربایجان ادبیاتی تاریخی ماتریاللاری»

---

۱. فریدون کؤچرلی. *آذربایجان ادبیات تاریخی ماتریللاری*، باکی، ۱۹۲۵.

کیتابیندا ۱۵ صحیفه‌یه یاخین فضولی حاققیندا یازی واردیر. مرحوم کؤچرلی شاعیریمیز حاققینـدا بئلـه سؤز باشلاییر:

«ملا محمد فضولی، تورک شاعیرلری‌نین باباسی حساب اولونور. اونا بنائاً آذربایجان شعرا و ادباسیندان بحث اولوب و اونلارین سروری و پیشروی مقامینـدا اولان فـضولی نینـی اسـم شریفلری ذکر ائتمه‌مک بیر نوع حق و امگی ایتیرمک کیمیدیر. بیر حالداکی اول فـصاحت و بلاغـت کـانی‌نـین تـأثیری بـو عـصرده‌کـی شـعرامیزین آثـار و اشـعاریندا دخـی مـشاهده اولونمایدادیر ...»

کؤچرلی بورادا فضولی‌نین دوغوم ایلینین ۹۰۰ هـ و ئولومونو ۹۷۰ هـ ذکـر ائـدیر. اونـون احـوالی حاققیندا اولان روایتلری گتیریر و اثرلرینی معرفی ائدیر.

۱-۱۵. جعفر جبارلی[1]

... شاعیرلر، ادیبلر فضولینی ئوتمـک دگیـل، بلکـه اونـا یئتیـشمک و وار قـوّه‌لریلـه ئـوز اثرلرینی فضولی‌نین اثرلرینه بنزه‌تمک و بئله‌لیکله ادبیاتی قیریلدیغی نقطـه‌یـه واردیرماغـا و اورادا برکیتمگه چالیشیرلاردی ...

فضولی‌نین بیر غزلی یوزلرله شاعیرلر ایچون ایلهام منبعی اولور، شاعیرلر ئـوز شـعرلرینی اونا بنزه‌تمگه چالیشیردیلار. «فضولیانه» غزللر یازماق، شاعیرلرین ایده‌آلی اولموشدور.

۱-۱۶. دانشمندان آذربایجان.

محمد علی تربیت «دانشمندان آذربایجان» آدلی کیتابیندا، «فضولی» و همده اوغلـو «فـضلی»دن آد آپاریب اونلارین حاققیندا قیسسا بحث آچیبدیر و اونون شعرلری‌نین آذربایجان تورکجـه‌سـینه عائـد اولماسینا تأکید ائدیبدیر.[2]

۱-۱۷. الذریعه.[3]

شیخ بزرگ تهرانی، «الذریعه» کیتابیندا «دیوان فضولی»نی معرفی ائدرکی یازیر:

«و اسمه محمد بن سلیمان من قبیلة بیات. ولد بکربلا حدود ۱۴۹۸ م. نشأ ببغداد و نسب الیها. ویلقبه الاترام «رئیس الشعراء» و هو عندهم عدیل سنان پاشا. عند الفرس له مکانة عظیمة و له شعر عربی أیضاً. وله بلاغة فی لغة الثلاث. قال فی (تس ۵-ص ۱۳۶. لم یخرج من بغداد شاعر احسن منه. و قال فی (خص ۷-ص۱۰۳) انه ذهب مع ابراهیم خان الی بغداد و لمفر هذا من السلطان سلیمان خواندگار سکن فضولی الحلة و اکتسب العلم هناک، و له ثلاثون الف بیت من الشعر رایته بخطه. و قال فی (نر ۱۵ - ص ۵۱۹) انه اثنی عشری المذهب و اورد معمیانه و کذافی (هفت - ص۱۲۲) قال المستر براون فی (ج۴-ص ۱۸۵) انه مات ۹۷۰=۱۵۶۱ م. نقالعن المسترگیب. و قال العزاوی فی «العراق بین الاحتلالین - ج ۴ ص۹۸» انه یتبع الحروفیة و الغلاة و لغته الآذریة و نقل عن «گلشن شعراء» وفاته فی ۹۶۳

---

۱. جعفر جبارلی. *اثرلری*، ج ۱، ص ۲۲۱.
۲. تربیت، محمد علی. *دانشمندان آذربایجان*، تهران، ۱۳۱۴، ص ۳۰۰.
۳. آقا بزرگ تهرانی. *الذریعه الی تصانیف الشیعه*، انتشارات دارالاصول، بیروت (القسم الثالث من الجزء التاسع)، ص ۸۳۸.

بالطاعون. و لکن جاء تاریخ و فاته علی ظهر دیوانه المطبوع ۹۷۵ عن خمس و ستین سنة من عمره.و ترجم ایضاً فی (دجا - ص ۳۰۰) و «الکافئیة فی التاریخ» و الف کل من سلیمان نظیف و هاشم ناهید و کوپرلی فؤاد و الد کتور عبدالقادر فراخان فی احوال فضولی رسائل ترکیة مستقلة طبعت الاخیرة باستانبول.

و اما بالعربیة؛ فدیوانه المشتمل علی الغزل و القصاید توجه بمکتبة لننفراد تحتوی علی ۴۶۵ بیتاً و هو متأثر فیها ایضاً بنسیمی الحروفی. و نقل العزاوی عن «نمونة ادبیات» ان فضولی کردی وله «شکایتنامه» کتب بهار الی نشانچی محمد پاشا ابدع فیها و تلاعب بالبیان. و«مطلع الاعتقاد» فی علم الکلام بالعربیة، ذکر فی کشف الظنون، و طبعه اکادمیة العلوم الاذربایجانیة ببا کوفی ۱۹۵۸م. مع مقدمة لحمید الارسلی فی ۱۱۴ص. و الباب الخامس من الرکن الرابع منه فی الامامة. و فی ذیلها ۹۰ص. من قصاید العربیة ....»

۱-۱۸. ریحانة الادب.[1]

مرحوم میرزا محمد علی مدرس تبریزی «ریحانة الادب» اثرینده فضولی ایچون بیر فصل آییریب، یازیر:

«... حلّیّ الولاده، بغدادیّ المنشا و الاقامه، فضولیّ الشهرة، شاعری است حقایق ترجمان و آتشین بیان از اکابر شعرای قرن دهم هجری که اشعار مؤثر و سوزناک بسیاری بیشتر با زبان ترکی بسیار فصیح و ملیح انشا کرده و گاهی به زبان عربی و فارسی نیر شعر می‌گفته است ....»

سونرا اونون حیات ماجرالاریندان سؤز آچیر و اثرلرینی بیر- بیر معرفی ائدیر.

نتیجه. فضولی‌دن سؤز ائدن اورتا چاغ و یئنی چاغ قایناقلاری بونلار ایله محدودلاشمیر. «کشف الظنون»، «قاموس الاعلام» و هر بیر آدلار و کیتابلار تذکره‌سینده، هابئله همین چاغلارین دیوانلاریدا، فضولی‌نین تأثیرینی گؤره بیله‌ریک.

۱. مدرس تبریزی، میرزا علی. *ریحانة الادب فی تراجم المعروفین باکنیة و اللّقب*، تهران، کتابفروش خیام، ج ۴، ص ۳۴۳ و ۳۴۴.

۲. ایلک علمی ایشلر و ایراندا نشر اولان اثرلرین معرفی‌سی.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی حاققیندا دونیادا یوزلر کیتاب، مقاله، لیسانس، دوقتورا و دوچنتلیک تئزلری، آنتالوژیلر، آنسیکلوپدیک اثرلر و ... یازیلمیشدیر. بونلاری یالنیز سایماق ئوزو بیر کیتاب اولارکی بیر نئچه نفر او جمله‌دن «مژگان جونبور» همین موضوعدا علمی اثر نشر ائتمیشدیر.[1] بیز بورادا بئله اثرلر آراسیندان، ئولکه‌میز ایراندا نشر اولان کیتابلاری و ادبیات تاریخلرینده گئدن یازیلاری، هابئله دونیادا بیرینجی دوقتورا تئزی و ایلک مقاله‌لر توپلوسو و ایلک درسلیک کتابینی معرفی ائدیریک.

۲-۱. ایلک دوقتورا تئزی.[2]

فضولی حاققیندا ایلک دوقتورا تئزینی عبدالقادر قازاخان حاضیرلامیشدیر. اونون کیتابیندا مقدمه‌دن سونرا «قایناقلارین تنقیدی» (۴۷-۴۴) بحثی گلیر. سونرا بیرینجی بؤلومده (۱۳۸-۶۱) مؤلف عراق بؤلگه‌سی‌نین جغرافیاسی، تاریخی، اجتماعی-اقتصادی و مدنی حیاتی حاققیندا بحث آچیر. ایکینجی بؤلومده (۲۱۶-۱۳۹) فضولی‌نین حیاتی و اجتماعی محیطی، شاعیرین عثمانلی دؤولت آداملاری ایله مناسبتی حاققیندا سؤز گئدیر. اوچونجو بؤلومون باشلیغی «فضولی‌نین شخصیتی» دیر (۳۶۰-۲۱۷). بورادا اونون ملیتی، مذهبی و روحیاتی موضوعو تدقیق اولونور و نتیجه (۳۹۶-۳۶۱)دن سونرا سون بؤلومده (۴۲۵-۳۶۷) وثیقه‌لر باشلیغی آلتیندا استفاده ائتدیگی قایناقلاردان سندلر گتیریلیر.عبدالقادر قاراخانین بو اثری اونون دوقتورا رساله‌سی اولاراق، مدافیعه ائدیلمیشدیر. و لاکین تدقیق اوصولو نقطه‌ی نظریندن، بیزیم نظریمیزجه بیر پارا جدّی نقصانلاری واردیر. اوّل بو کی او، جغرافی محیطی و عراق بؤلگه‌سی‌نین اقلیمی دورومونو تدقیق ائدرکن. فضولی شخصیتی و یارادیجیلیغی ایله هئچ علاقه‌دار اولمایان یوروجو و لزومسوز بحثلر گتیریر. گرچه ئوزو تصدیق ائدیرکی «فضولینی فضولی ائدن بیر طرفدن عیرقی، بنیوی خصوصیتلر، دیگر طرفدن جغرافی اقلیم و تاریخی زنگین‌لیک» ایدی. و لاکین او، اساس دقّتینی بیتگیلر، حئیوانلار، سرحدلر، دره‌لر و تپه‌لرین ایضاحاتینا صرف ائدیر.

باشقا طرفدن او، فضولی‌نین روحیّات و پسیکولوژیاسینی شرح ائتمک ایچون «ارنست کرشمر» Kretschmer آدلی بیر آلمانلی‌نین «بدن قورولوشو و سجیه» عنوانلی نظریه‌سینه استناد ائدیب اثبات

---

1. Dr. Müjgan Cunbur. *Fuzuli Haakında bir Bibliyografik Denemesi*, İst., 1956.
همین اثر ایراندا بعضی آرتیرمالا ایله نشر اولموشدور:
مهدوی فر، محمدرضا. *کتابشناسی فضولی*، انتشارات کتابخانه ملی ایران، تهران، ۱۳۷۱.

2. Dr. A. Karahan. *Fuzuli, Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*, İst., 1996 (بیرینجی چاپ 1949 .)

ائتمگه چالیشیر کی فضولی بدن جهتیندن چیرکین اولـدوغو و جنسی محرومیـت چکـدیگی ایچـون شعرلرینده، درد، حسرت، عشق و بو کیمی مضمونلار ایشلتمیشدیر! او دئییر:

«... بدن و بالخاصه أوز یاپیسی آرزو چکمه‌یـن بیـر تیپـده اولماسـین باشـقا ... منـسوب اولدوغو اجتماعی صینفینین، یعنی علماء صینیفی‌نین حیاتینی تهدید ائدن دینـی یاسـاقلار، صینیفین عنعنوی یاشاما طرزی‌نـین بـو گیبـی مـاجرالارا مـساعد اولماماسـی و خـصوصیله ایچینده بولوندوغو محیطین جنسی هیجانلارا قویدوغو آغیر قیدلر ... اونـون عـشق حیاتینـدا موفق اولمادیغی‌نین و یئر-یئر کندی حاقیندا بیر نوعی آشاغی‌لیـق دویغوسـو داشـیدیغینی حس اولونماسیندا! ...»[1]

بئله یئر سیز سؤزلر بو دوقتورا تئزی‌نین بیر چوخ صحیفه‌سینی دولدورموشدور. فضولی‌نین فلـسفی و عرفانی دوشونجه‌لریندن بیر داملا بئله دادا بیلمه‌ین عبدالقادر قاراخانین بو کیتـابی، یـالنیز وئردیگـی بعضی وثیقه‌لر و سندلر ایچون اهمیت داشییر. اونون تدقیق اصولو، غیر علمی، دیلی پوزغون، جمله‌لری اوزون- اوزادی، تحلیللری ایسه آلمان طبیبی دکتر کرشمر Kretschmer-ین وئردیگی بیـر کلینیـک تئوریسی و فضولی‌نـین «جیـسیم باخیمینـدان پـک جـاذب گؤرونمـه‌دیگـی» فرضیـه‌سـی اساسـیندا قورولموشدور و هئچ بیر سنده استناد ائتمه‌دن دئییر: «چونکو فضولی قادینلارین رغبتینی جلب ائتمـین بیر چهره‌یه مالیک ایدی ...»[2]

گؤرونور کی عبدالقادر قاراخان، حکیم ملا محمد فضولینی ئوزو ایله و اونون زمانه‌سینی ایـسه ئـوز زمانه‌سی ایله مقایسه ائدیر و اونودورکی فضولی، ادبیاتدان ئونجه، اخلاق، فلسفه، عرفـان و دوشـونجه مئیدانی‌نین قهرمانی‌دیر.

فضولی حاققیندا ایلک دوقتورا تئزی اولان بو کیتابین البته فایدالی جهتلری چوخدور. بیر بؤلومونـو مرحوم دکتر عبدالرسول خیامپور فارسجایا چئویرمیش و تبریزه نشر ائتدیرمیشدیر.[3]

۲-۲. علمی - تدقیقی مقاله‌لر توپلوسو.[4]

باکی شهرینده ایلک علمی – تدقیقی مقاله‌لر توپلوسونو، عروض شناس عـالیم اکـرم جعفـر، ۳۹۰ صحیفه‌ده و فضولی‌نین ۴۰۰ ایللیگی مناسـبتی ایلـه نـشر ائتمیـشدیر. مجموعـه‌یـه ۲۵ علمـی مقالـه سالینمیشدیر. مهم مقاله‌لردن بونلاری آد آپارا بیلیریک:

- ادبی دیلیمیزین انکشافیندا فضولی مرحله‌سی (دمیرچی‌زاده)
- فضولی شعری‌نین وزنی (اکرم جعفری)
- فضولی‌نین اثرلرینده ساده جمله‌نین نوع‌لری (جهانگیروف)
- فضولی غزللری‌نین پوئتیک خصوصیتلری (علمی فهمی)

۲-۳. تاریخ ادبیات ایران.

ذبیح الله صفا، یازدیغی «تـاریخ ادبیـات در ایـران» کیتـابی‌نـین ۵-نجـی جیلیـدی‌نـین ۲-نجـی

---

1. A. Karahan, s. 360.

۲. همان صحیفه.

۳. فضولی، محیط، زندگانی و شخصیت او، ترجمهٔ دکتر ع. خیامپور، نشریه دانشکده ادبیات تبریز، سال سوم، ش ۱ و ۲.

۴. اکرم جعفر. محمد فضولی (علمی – تدقیقی مقاله‌لر)، باکی، ۱۹۵۸ (کیریل الفباسی ایله).

حیصه‌سینده فضولی‌دن آد آپاریر.[۱] مرحوم «دکتر خیامپور»-ون «فرهنگ سخنوران» اثرینده سیرالادیغی قایناقلاری، اونون آدینی چکمه‌دن، عیناً گتیریر. اونون فضولی حاققیندا وئردیگی ایکی صحیفه‌لیک معلومات، تدقیقی ماهیت داشیماییر. وئردیگی چوخ سطحی معلومات، بعضاً قومیت‌چی‌لیک غرض‌لری ایله‌ده بولاشمیشدیر. میثال ایچون یازیر:

«... کار اساسیش آن است که وزن‌ها، قالب‌ها، ترکیب‌ها، مضمون‌ها و معنی‌های شعر فارسی را از راه ترجمه و یا به عین عبارت در ترکی به کار برده ...» [۲]

بو ادعالارین نه‌کیمی یئرسیز و یانلیش اولماسی هامیا آیدین‌دیر. بیزه معلومدور کی ادبی فارسی دیلی، رسمی و کبار تورکجه‌میزین بیر مولودو و اوشاغی کیمی ظهور ائتمیشدیر و حتی عروض وزنی‌نین بیر چوخ بحرلری تورک شاعیرلری و تورک ادبیاتی یولیله فارسجایا گیرمیشدیر. فضولی‌نین اساس ایشی ایسه بیر طرفدن درین فلسفی دوشونجه‌لرینی یایماق و باشقا طرفدن هر اوچ دیلده منظوم و منثور ادبیاتی، ئوز چاغیندا یوکسک ذروه‌لره چاتدیرماق ایدی. ئوزونون دئدیگی کیمی، اگر فارسجادا یازمیشدیرسا، بیر «پری چهره‌ی فارسی نژاد» خواهیشینه و فارسلاری تربیه‌لندیرمک قصدی ایله یازمیشدیر:

«... شبی چند خود را در آتش تفکر گداختم و در غزلیات فارسی دیوانی مرتب ساختم که هم مدققان کامل را مضمون‌های مبهمش دلفریب است و هم ظریفان ساده دل را ازمائده‌ی مذاقش نصیب» [۳]

تورکجه‌میزین کلاسیک رسمی و کبار لهجه‌سی، اصلینده بیر طرفدن تورکجه نحو، و باشقا طرفدن تورکجه، عربجه و فارسجا صرف اساسیندا قورولموشدور. بو قورولوشون صرف بؤلومونده ایسه فارسجانین چوخ آز رولو اولموشدور، تورکجه و عربجه ترکیبلر و لغتلر و سؤزلر فارسجا کؤکلو سؤزجوکلردن قات-قات آرتیقدیر. همین کبار لهجه حاققیندا شهریار دئییر:

تورکی، فارسی، عربی‌ده نه فضائل وار ایمیش،
کی فضولی کیمی بیر شاعر فاضل دوغولور!

بو کبار لهجه، قرنلر اسلام دونیاسینا حاکیم اولموشدور و هر اوچ دیلده دانیشان و یازان مسلمانلاری بیرلشدیره بیلمیشدیر و اونو یاردانلارین دوشونجه‌لرینده «قومیت‌چی لیک» خولیالاری اولمامیشدیر. فضولی‌نین سیماسینی تحریف ائتمکه و اونو گؤزدن سالماغا چالیشانلار، اونون تربیه اصوللاریندان تأثیر آلا بیلمه‌میشلر، داها دوغروسو تربیه‌لنمه‌میشلر.[۴]

ذبیح الله صفا کیمی تدقیقاتچیلار، ئوزلری‌نین «قومیت‌چی‌لیک» یایما یالانلاری ایله، اصلینده زور و حیله ایله گله‌جک نسیللرین، اونلار کیمی تربیه‌سیزجه‌سینه حرکت ائتمه‌لرینه‌ده سبب اولورلار. صفا، همین یازی‌نین آردینجا، فضولی‌نین آشاغیداکی قطعه‌سینی، شعر نمونه‌سی اولاراق تقدیم ائدیر. منجه بو قطعه‌نین منفی مخاطب تیپی، صفا ئوزودور:

---

۱. ذبیح‌الله صفا. تاریخ ادبیات در ایران، تهران، ۱۳۶۷، ج ۵/۲، ص ۶۷۴.
۲. همان، ص ۶۷۵.
۳. دیوان فارسی، ص ۱۴.
۴. ذبیح الله صفا، ادبیاتدان داها چوخ سیاست ایله مشغول اولوردو. او، «صفا» آدلی تانینمیش فراماسونری لژون بانیسی و عضوی کیمی، ئولنه‌دک فعالیت گؤسترمیشدیر. (باخ. اسماعیل رائین؛ *فراماسونری در ایران*، ص ۶۶۱ و *فراماسونرها، روتارین‌ها و لاینزهای ایران، سازمان اسناد ملی*، تهران، ۱۳۷۷، ص ۳۰۷).

نوجوانان را خدا در اول نشو و نما،
چون ملک از هر خطا پاک و مطهر آفرید.
شدّت تکلیف و طاعت را از ایشان رفع کرد،
بر دل احباب، نقش طاعت ایشان کشید.
بی‌تردّد نعمت جنت به ایشان وقف شد
بی تعب از خوان قسمت، روزی ایشان رسید.
تا بتدریج زمان و امتداد روزگار،
عابدان متقی گردند و پیران رشید.
با زر و زور و حیل این فرقه‌ی معصوم را،
هر که از عفت بیندازد، نخواهد خیر دید ....

صفانین قومیت‌چی‌لیک خولیالاری اساسیندا یازیلان ۵ جیلدلیک ادبیات تاریخی اصلینده ایران و اسلام تاریخینی تحریف ائتمه و تورکلری کیچیلتمه و وحشی، غلام و ... گؤسترمه نیتی ایله یازیلمیشدیر.[۱]

۲-۴. بیر باخیش.[۲]

دکتر جواد هیئت، ۱۳۵۸-نجی ایلده «وارلیق» مجله‌سینده نشر ائتدیگی «آذربایجان ادبیاتینا بیر باخیش» عنوانلی مقاله‌لر سئریاسینی، همین آد آلتیندا کیتاب حالیندادا چاپ ائتدیردی. بو متواضع عنوان آلتیندا توپلانان مقاله‌لر، واختیندا ئولکه‌میزده بوراخدیغی تأثیره گؤره عشق و زحمت ثمره‌سی اولان اهمیتلی بیر اثر سایلیر.

۱۹۰ صحیفه‌لیک بو کیتابین ۱۲ صحیفه‌سی فضولی‌یه عائددیر. بو صحیفه‌لرده اونون حال ترجمه‌سی، ادبی شخصیتی و اثرلری و اوغلو «فضلی»نین حاققیندا معلومات وئریلیر. مؤلف ترتیب ائتدیگی مقاله‌نین سونوندا دئییر:

«فضولی باره‌سینده سؤزلریمی آشاغیداکی ایکی سؤال ایله بیتیرمک ایسته‌ییرم:

۱. بوتون دونیا شاعیرلرینی و اسکی‌دن بری یاراتدیقلاری اثرلری تدقیق ائدرک، نئچه شاعیرین فضولی کیمی اُوچ دیلده شاه اثرلر یاراتدیغینی گؤره‌ریک ؟
۲. بیزیم گؤزل دیلیمیزه خور باخانلار و زنگین ادبیاتیمیزی دانانلار، فضولی‌نین دیلیمیزده یازدیغی منظوم و منثور اثرلری اوخویوب آنلایا بیلسه‌لر، ئوزلریندن اوتانارلارمی؟[۳]»

۲-۵. ایلک درسلیک.[۴]

فضولی حاققیندا ایلک دانشگاهی درسلیک کیتابینی «خالوق ایپکتن» حاضیرلامیشدیر. او، بو درسلیکده، فضولی‌یه قدر ایلک ئونجه آذری تورک ادبیاتی خلاصه‌سینی وئریر، سونرا فضولی‌نین یاشاییشی، ادبی شخصیتی و اثرلری حاققیندا ییغجام و علمی و ساغلام بیلگیلر گتیریر. اثرین ایکینجی

---

۱. باخ ← یوسف و زلیخای فردوسی، بکوشش ح.م. صدیق، انتشارات آفرینش، مقدمه.
۲. هیئت، جواد. *آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش*، تهران، ۱۳۵۸، ص ۴۸-۳۶.
۳. همان، ص ۴۸.
4. Haluk İPEKTEN. *Fuzuli, Hayatı, Edebi, Kişiliği, Eserleri ve Bazi Şiirlerinin Açıklamaları*, Ankara 1973.

بؤلومونده فضولی‌نین «سو» قصیده‌سی و بیر نئچه غزلی عالمانه و لغت به لغت شرح ائدیلمیشدیر.

۲-۶. چشمه‌ی خورشید. [۱]

«چشمه‌ی خورشید پژوهشی در زندگی و آثار ملا محمد فضولی» ۱۳۷۴-نجو ایلده «فضولی کنگره‌سی» ایچون چاپ اولدو.

اثرین اساس بؤلومو «خالوق ایپکتن»-ین معرفی ائتدیگیمیز کیتابی‌نین ترجمه‌سی و آرتیرمالار حساب اولونور. ترجمه ائدن، اصل مؤلفدن آد آپارمامیشدیر. کیتابین سونونا «منابع» بؤلومو آرتیرمیشدیر. آیدیندیرکی ترجمه ائدن، بو قایناقلاری صنعی اولاراق ترتیب ائتمیشدیر. بئله‌کی «چشمه‌ی خورشید» کیتابی‌نین ئوزونوده گویا «چشمه‌ی خورشید» تألیفی ایچون استفاده ائتدیگی قایناقلاردان حساب ائتمیشدیر.

ترجمه ائدن، فضولی اثرلری‌نین الیازما و چاپلارینا اشاره ائدنده، ایراندا اولان الیازمالار و چاپلاردان خبرسیز کیمی گؤرونور. هر حالدا کنگره رئیسی‌نین آدینا «تالیف» کیمی نشر اولان بو مجموعه‌نین بئشینجی بؤلومو «گزیده‌ای از اشعار فارسی فضولی» آدلانیر و بو بؤلوم خالوق ایپکتنین نشرینده یوخدور و اثرین مثبت یؤنو ساییلیر.

اثرین ترجمه‌ائدن طرفیندن آرتیریلان بعضی افاده‌لری، فضولی شناسلارین زحمتلرینه خور باخماق و اونلارین حیثیت و آبرولارینی لکه‌لمک نیتی ایله یازیلمیشدیر. میثال ایچون «قصائد عربی» (ص۸۸) بؤلومونده‌کی افاضه‌سینده، اثرین اساس مؤلفی خالوق ایپکتن و فارسجا دیوانی ترتیب ائدن حسیبه مازی اوغلونو یئرسیزجه طعنه‌له‌ییر.

باشقا یئرده یئنه اساس مؤلف خالوق ایپکتن دیلیندن یازیر:

«خالوق ایپکتن [گوید]: اشعاری که در دیوان عربی فضولی آمده، از ارزش ادبی چندانی برخوردا نیستند.»[۲]

و خالوق ایپکتنین «فضولی» آدلی کیتابی‌نین ۶۴-نجو صحیفه‌سینه ارجاع وئریر و همین ادعانی شدّتله تنقید ائدیر. بو کیتابین ۶۴-نجو صحیفه‌سینده هئچ بئله بیر سؤز یوخدور و اصلینده باشقا بیر موضوع بحث اولونور. بلکه ۵۴-نجو صحیفه‌ده خالوق ایپکتن دئییر:

«فضولی‌نین عربجه شعرلر یازاجاق قدەر قوّتلی بیر عربجه‌سی‌نین بولوندوغونو گؤسترمه‌سی باخیمیندان ئونملیدیر.»[۳]

بونونلا بئله، بو کیتاب، فضولی و اثرلری حاققیندا عمومی معلومات آلماق ایسته‌ینلر ایچون فایدالی‌دیر و ئولکه‌میزده بو موضوعدا بیرینجی مستقل اثرکیمی مئیدانا چیخمیشدیر.

۲-۷. فلکلر یاندی آهیمدان. [۴]

۲۱۶ صحیفه‌لیک بو کیتابین ۴۰ صحیفه‌سی مقدمه و قالانینی شاعیرین مختلیف اثرلریندن سئچمه‌لر احتوا ائدیر. مقدمه‌نی کنگره نشرینی حاضیرلایان شخص یازمیشدیر. مقدمه، بیر سیرا نقل

---

۱. شعردوست، علی اصغر. *چشمه‌ی خورشید*، کنگره بزرگداشت حکیم محمد فضولی، تهران، ۱۳۷۴.

۲. *چشمه خورشید*، ص ۸۸.

۳. خالوق ایپکتن، *فضولی*، ص ۵۴.

۴. امین صدیقی، *فلکلر یاندی آهیمدن*، دبیرخانه کنگره بزرگداشت حکیم محمد فضولی، تهران، ۱۳۷۴.

قوللار، بیر آز احساسی جمله‌لر و بیرده فضولی‌نین اثرلری‌نین معرفی‌سینه شامیل اولور.

مقدمه یازانین شیوه‌سی ایله تانیش اولماق ایچون کیتابدان بیر پارچا نقل ائدیریک:

«بعضی شرقشناسلار، فضولی‌نین کورد سویلو بایات ائلینـدن اولـدوغونو سـؤیله‌ییرلـر[1] ... حدیقة السعدانین دیباچه‌سینده یازیر:

ای فیض رسان عرب و تورک و عجم!

قیلدین عربی افصح خلق عالم،

ائتدین فصحای عجمی عیسی دم،

من تورک زباندان التفات ائیله‌کیم.

بیرینجی مصراعدان اونون تورک سـویلو اولـدوغو چیخیرسـا، سـونونجو مـصراعدان بئلـه «تورک دیللی» اولدوغو بیلینیر.»[2]

مؤلف کیتـابین ایکینجـی و اسـاس بؤلومونـده شـاعیریمیزین تورکجـه دیـوانی و باشـقا اثرلریندن نمونه‌لر وئرمیش و مصراعلاردا گئدن فارسجا-عربجه لغت و اصطلاحلاری معنـی و مصراعلاری شرح ائتمیشدیر. غزللـرین شـرحینده یئنـه‌ده خـالوق ایپکـتن-یـن کیتابینـدان یارارلانمیش و لاکین آدینا هئچ اشاره ائتمه‌میشدیر.

۲-۸. آذربایجان ادبیاتی تاریخی.[3]

ایراندا سون زامانلاردا نشر اولان قیمتلی ادبیات تاریخ مجموعه‌لریندن بیریسی همـین اثردیـر. بـو کیتاب بیر ادبیات درسلیگی کیمی حاضیرلانمیشدیر.

۴۴۰ صحیفه‌لیک بو کیتابین ۷۰ صحیفه‌سی «محمد فضولی» آدلانیر و درسلیگین اسـاس بحثـی کیمی گئدیر. بو مقاله‌ده شاعیرین حیاتی، یارادیجیلیغی، غزل تحلیلی، قطعه تحلیلـی، دیـل و اسـلوب، لیلی و مجنون مثنوی‌سی‌نین تحلیلی و بدیعی خصوصیتلری، نثر اثرلری، آذربایجان ادبیاتینـدا فـضولی ذیروه‌سی، فضولی و دونیا ادبیاتی باشلیقلی بؤلـوملر یئرآلیـر. آراشـدیریجیلار اونـون تورکجـه دیـوانی حاققیندا بحث ائتدیکدن سونرا، دئییرلر:

« ... بو اثـرده، محبـت و گـؤزه‌للیگـین وصـفی، ظـولم و شـرّین، غیـر انـسانی دویغـو و دوشونجه‌لرین انکاری خصوصی یئر توتور. فضولی شـعری، باشـدان باشـا عاغیـل، حکمـت و مُدرلیک رمزی‌دیر. اوبرازلی تفکّر و بدیعی منطیق نمونه‌سیدیر.[4]»

اونون تورکجه اثرلری و خصوصیله تورکجه دیوانیندا ایشلندیگی دیل و اسلوب حاققیندا دئییرلر:

---

۲. من، هئچ بیر «شرق‌شناس»ین بئله ادعاسینا راست گلمه‌دیم. «بایات» ایسه تورک بویلاریندان ساییلیر. بیز تبریزلیلر دئمیشکن: آدی اوستونده‌دیر.

۳. «تورک دیللی» اصطلاحی سیاسی بیر اصطلاحدیر. بـو اصـطلاحی شـورَوی دؤورونـده اونـا گـؤره ایـشله‌دیردیلـر کـی تـورک جمهوریتلری‌نین بیرلیگینی پوزسونلار. گویا یعنی اونلار تورک دگیلدیرلر و یالنیز اورتا عصرلرده دیللری دؤنوب «تورک دیللـی» اولموشلار. فضولی ایسه بو سیاسی اویونبازلیقلاردان ۴۰۰ ایل قاباق یاشامیشدیر. او بو قطعه‌ده تورکلرین هر کسدن داهـا چـوخ قلبی صاف و ساده اولمالارینا اشاره ائدیب استغاثه ایله الله درگاهینا دئییر: «مادام کی سن دینیـوه و پیغمبریـوه قارشـی چیخـان عربی افصح، آدی لال و قانماز معناسیندا گلن عجمی‌ده عیسی دم قیلدین، من کـی سـنین ئـوز تورکـونم، منـدن التفـاتینی آز ائیلمه‌گیلن یا ربّی.»

۴. علیار صفرلی، خلیل یوسفلی، *آذربایجان ادبیاتی تاریخی*، [الفبامیزا] کؤچورن: حسین شرقی (سـوی تـورک)، انتـشارات راسـتان، تهران ۱۳۷۶، ص ۲۳۹-۳۰۹.

۵. همان، ص ۲۵۰.

«... بؤیوک صنعتکار، تورک ادبی دیلی‌نین انکشافی و زنگین لشمه‌سینده مهم رول اوینامیشدیر. فردی بدیعی اسلوبو باخیمیندان یئنیلیکچی و ال چاتماز اولان شاعیر، بو ساحه‌ده‌ده سونراکی دؤورلرین تورک شاعیرلرینه ان بؤیوک ئورنک و نمونه اولموشدور.»[1]

۲-۹. فضولی‌نین شعرلرینه بیر باخیش.

«آلاو» تخلص ائدن رحمتلی احمد شایا (۱۳۸۳-۱۳۰۱) عمرونون سون ایللرینده، فضولی‌نین ۱۰ غزلینه یازدیغی بئشلیک‌لری نشر ائتدیردی.[2]

نمونه:

خسته‌یم، سعی ائت گؤزل بو خسته‌نین درمانینا
اویما هر بیگانه‌یه قصد ائیلمه یار جانینا
یوخ داها صبریم اورک تاب ائیله‌میر هیجرانینا
ای فضولی اولا کیم یار ائده رحم افغانینا
آغلا گیل زار اونجا کیم زار آغلاماق امکانی‌دیر.

۲-۱۰. شاعر عصر صفوی.[3]

دکتر مریم مشرّف فارسجا یازدیغی یوکسک لیسانس تئزی‌نین عنوانینی «زندگی و شعر محمد فضولی، شاعر عصر صفوی» آدلاندیرمیشدیر. او، اثرین ئون سؤزونده آلچاق کؤنوللولوک ایله یازیر:

«نگارنده در این رساله‌ی دانشجویی به هیچ رو داعیه‌ی آن را ندارد که توانسته است از تمام وجوه و شخصیت و آثار این شاعر پرده برگیرد، اما کوشیده‌است تا قدمی هرچند کوچک در راه شناساندن این چهره‌ی ادبی بردارد.»

بونونلا بئله، قئید ائتمه‌لییم کی بو اثر بوگونه‌دک مولانا حکیم ملّا محمد فضولی حاققیندا، هم تدقیقات متدلوژیاسی باخیمیندان، همده غرض‌سیز علمی گؤروشلر یورتمه أوزوندن ایراندا یازیلان بوتون اثرلردن باشدیر.

مؤلف ئونجه فضولی زمانه‌سی‌نین عراق عربده علمی، اجتماعی، ادبی وضعیتینی آیدینلاشدیریر، سونرا شاعیرین حیاتی و اثرلری حاققیندا دانیشیر. اثرین ایکینجی یاریسیندا فارسجا دیوانیندان ۲۶ غزل سئچمیش، ئورنک وئرمیش و سونرا فارسی دیوانین و «هفت جام» مثنوی‌سی‌نین بدیعی گؤزه‌للیک‌لری و ئوزه‌للیک‌لریندن عالیمانه سؤز آچمیشدیر، ترصیع، موازنه، جناس، ایهام، مراعات نظیر و باشقا بدیعی جهتلری اونون شعرلرینده اینجه‌له‌میشدیر. هابئله او، «سبک هندی» آدلانان «فضولیانه» شعر شیوه‌سی حاققیندادا دانیشمیش و صائب تبریزی‌نین اوندان ایلهام آلماسی مسأله‌سینی ئونه سورموشدور:

«بسیاری از مضامین فضولی را بعد از او در شعر شعرای نامدار مکتب اصفهان یا سبک هندی (=سبک فضولی) می‌بینیم. در حقیقت می‌توان فضولی را از بانیان سبک هندی

---

۱. همان، ص ۲۶۸.
۲. آلاو. *فضولی‌نین شعرینه تضمینلر*، کرج، ۱۳۷۹.
۳. مشرف، مریم. *زندگی و شعر محمد فضولی، شاعر عصر صفوی*. انتشارات روزنه، تهران، ۱۳۸۰، ۲۶۰ ص.

شمرد.[۱]»

خانم مشرف، اثرینی تدوین ائتمه‌ده، زحمت چکن فضولی‌شناسلار حمید آراسلی و محمد فؤاد کؤپرولوزاده، سلیمان نظیف و باشقالاری‌نین اثرلریندن یئرلی یئرینده یارالانمیش و اونلارین حؤرمتینی ساخلامیشدیر.

۲-۱۱. غزل‌های فارسی فضولی.[۲]

دکتر تقی پورنامداریان فضولی‌نین غزللرینده ایشلنن سبک و شیوه حاققیندا یازدیغی گئنیش علمی مقاله‌سینده، اثبات ائتمگه چالیشیرکی فارس شعر تاریخینده «هندی» عنوانی ایله تانینان شعر سبکی‌نین بانیسی فضولی‌دیر. او دئییر:

«آنچه در غزل‌های فضولی جلب نظر می‌کند، تصویرها و مضمون‌های ظریف و موجزی است که صرف نظر از زیبایی و جذابیت آنها، قدرت تخیل فضولی را در کشف ظرائف و دقائق ارتباط میان اشیاء نشان می‌دهد ... که حدود صد سال بعد به وسیله‌ی صائب که صد سال بعد از تولد فضولی متولد شده، به اوج کمال می‌رسد و بنا بر این، فضولی را نیز باید از جمله پایه‌گذاران سبک هندی شمرد.»[۳]

او، ئوزونون علمی مقاله‌سینده فضولی غزللریندن وئردیگی ئورنکلری دقتله آچیر و چالیشیر کی فضولی‌نین ایشلتدیگی مضمونلاری باشا دوشدوکدن سونرا، اوخوجویا منتقل ائتسین. اونون دیلیجه دئسک:

«خواننده‌ی این شعرها ... در کشف ظرایف مضمون غرق می‌شود، و در نهایت اعجابی از باریک اندیشی شاعر به او دست می‌دهد.»[۴]

بیزجه، دکتر پورنامداریانین مقاله‌سی، فارس شعر تاریخینده صائب تبریزی ایله ایجاد اولونان «طرز تازه» سبکی‌نین بانیسی فضولینی تانیتدیرماق ایچون بیر باشلانغیج حساب اولونور.

۲-۱۲. نظامی ایله مقایسه.[۵]

دکتر جلیل تجلیل ایکی آذربایجان شاعیری گنجه‌لی نظامی و حکیم فضولی‌نین ایکی دیلده یاراتدیقلاری «لیلی و مجنون» مثنویلرینی اوز - اوزه قویموش و مقایسه ائتمیشدیر. او، خصوصیله بدیعی گؤزه‌للیک‌لر و ادبی صنعتکارلیقلار باخیمیندان، هر ایکی اثر ئوزه‌للیک‌لرینی گؤستره بیلمیشدیر.

۲-۱۳. کتابشناسی فضولی.[۶]

تورکیه‌ده نشر اولان دکتر مژگان جونبورون «فضولی بیبلیو گرافیاسی» اساسیندا تألیف اولان بو علمی اثر، مولانا حکیم ملا محمد فضولی حاققیندا نشر اولان و اونون اثرلری‌نین نشرلرینی

---

۱. همان، ص ۱۷۴.
۲. پور نامداریان، تقی. *غزل‌های فارسی فضولی (مقاله)*،مجله ایران شناخت، سال ۱۳۷۶، ش ۵.
۳. همان، ص ۸۴.
۴. همان، ص ۵۱.
۵. تجلیل،جلیل. *مقایسه‌ی لیلی‌ومجنون فضولی و نظامی*. دبیرخانه کنگره بزرگداشت حکیم ملا محمد فضولی، تهران، ۱۳۷۴. ۷۳ص.
۶. مهدوی فر، رضا. *کتابشناسی فضولی*. کتابخانه ملی، تهران، ۱۳۷۱.

سیرالاماقلا بو کیتابی تدوین ائده‌بیلمیشدیر.

۲-۱۳. گله‌جک اومیدلر.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی‌نین تمیز وجدان، پاک روحو و استعدادی قارشیسیندا باش اگن عالیملر چوخ اولموشلار. اونلارین هر نیّتی اولور اولسون، یازدیقلاری و تدقیق ائتدیکلری اثرلر همین مقصده خیدمت ائتمیشدیر و کتابلاری فضولی‌یه حؤرمت علامتی کیمی قارشیمیزدادیر. بونلارین آراسیندان میرزا آقا قلی‌زاده‌نین «فضولی‌نین لیریکاسی»، فؤاد قاسیم‌زاده‌نین «غم کروانی»، جمیل یئنرین «فضولی دونیاسی»، حسیبه مازی اوغلونون «فضولی و حافظ»، فتحی دعوتین «فضولی‌نین باخچاسی»، بکیر چوبان‌زاده، سلیمان نظیف، فؤاد کؤپرولو، ابراهیم علاءالدین، عبدالباقی گولپینارلی، نوزاد یسیرگیل، هر بیری‌نین «فضولی» آدلی مونوگرافیالاری، حمید آراسلی‌نین «بؤیوک آذربایجان شاعیری فضولی» کیتابلارینی یالنیز آد آپارماق ایله کیفایت ائدیریک. سؤز یوخ کی ئولکه‌میزده‌ده بوندان سونرا بو موضوعدا چوخلو علمی - تحقیقی کیتابلار، رومانلار، درام اثرلری، منظومه‌لر و شعرلرین یارانماسینا شاهید اولاجاغیق.

۳. فضولی چاغی بغداددا آذربایجان ادبیاتی.

دجله و فرات چایلاری‌نین یانلاری، بشریت تاریخی‌نین ایلک مدنیت دوشرگه‌سی کیمی، سومر تورکجه‌سی‌نین بئشیگی اولموشدور. آذربایجان اوغوز تورکلری، ئوزه‌للیکله بایات عشیره‌سی‌نین اسلامیتدن قاباق و سونرا، بؤلگه‌یه کؤچمه‌لرینی و یئرلی تورکلر و تورکمانلار ایله قاریشمالارینی، تاریخی و فولکلور و میتولوژی تدقیقلری ثبوت ائتمیشدیر.

شیعه‌لیگین گئنیش یاییلماسی، خصوصیله شاه ختائی‌نین قیامی و قیزیلباشلارین استیلالاریندان سونرا، آذربایجانلیلارین نجف، کربلا، کاظمین و بغداد شهرلرینه کؤچوب، اورادا قالمالاری، شیعی بیر سنت و دبه چئوریلمیشدیرکی سیدالشهدا (ع) عشقی ایله باغلی ایدی. بو شهرلره کؤچنلر عمومیتله، علم و ادب اهلی، شاعیرلر، نوحه یازانلار و دین عالیملری ایدیلر. بئله‌کی صفویه‌دن بیر عصر سونرا، نجف و کربلا حوزه‌لری شیعه عالیملری‌نین ان گوجلو معارف مرکزلرینه چئوریلمیشدیر و ایندیه قده‌رده بیزیم آرامیزدا ئوز معنوی اقتدارینی ساخلاماقدادیر. صفویه دؤرو و هیجری ۹-نجو عصرین ایکینجی یاریسیندان سونرا بو مقدس شهرلره کؤچن آذربایجانلیلار آراسینداکی شاعیرلر، همین یئرلرده گوجلو «آذری ادبیاتی» محیطی یارادا بیلمیشلرکی اونا «بغداد آذربایجان ادبیاتی» عنوانی وئرمک اولار.

۳-۱. فضولی و بغدادین ادبی محیطی.

فضولی‌نین استعداد و دهاسی‌نین، همین ادبی محیطین گئنیش انکشاف ائتمه‌سی و قالارغی بدیعی اثرلر صاحیبی اولان شاعیرلرین یارانماسیندا، بؤیوک تأثیری اولموشدور.

«بغداد آذربایجان ادبیات تاریخی» یازماق آرزوسو، حله‌لیک حیاتا کئچیریلمه‌سه‌ده، گله‌جک نسیللرین بوینوندا اولان بیر بورج کیمی دورور. بئله بیر «ادبیات تاریخی» اثرینده کرکوک یازیلی ادبیاتی ایله بغداد آذربایجان ادبیاتی‌نین قارشیلیقلی تأثیرلری‌ده اینجه‌لنمه‌لیدیر. بورادا، یالنیز فضولی چاغی بغداد آذربایجان ادبیاتی محیطینه قیسساجا نظر سالاراق، فضولی‌نین چاغداشلاری آراسیندان بعضی شاعیرلری آدین چکیریک.[1]

۳-۲. عهدی بغدادی.

احمد عهدی بغدادی، فضولی‌دن سونرا، بغداد شهرینده یارانان اورتاچاغ آذربایجان ادبیاتی‌نین ان

---

۱. آزاده موسایوا «الیازمالار کیتابی ...» اثرینده، بیزدن قاباق (باکی، ۲۰۰۲) بو مسأله‌یه توخونموشدور.

بؤیوک نماینده‌لریندن ساییلیر. حسن چلبی اونون حاققیندا ئوزونون «تذکرة الشعراء» کیتابیندا دئییر:

«عهدی بغدادی، نامی احمد دیر، باباسینا «مولانا شمس» دئرلر ... کندیسی داخی بلغاو شعرا ایله آشینا اولماقلا دیده‌ی جانی کحل معارف و کمالات ایله روشنای شاهدان بلاغت و بیان ایله درست عهد پیمان ایدی. اگرچی اکثر طائفه‌ی عجم نظم تورکیده قاصر و راجل و دقائق خفایات زمان مزبوره غیر واصیلدیر. لیکن مزبورون اشعاری رومیانه و استادانه اولماقلا سرحد قبول اهل عرفانا داخیلدیر. نئچه زامان استانبولدا مجالس بلیغان زمانه‌یه شمع اولوب، کاشانه‌ی شهر مزبوردان طالع و لامع اولان بلاغت سحر آفرین مثال پروین بیر یئره جمع ائدیب، تذکرة الشعرا یازمیشدیر.»

احمدی عهدی، ئوز تذکره‌سینی هیجری ۹۷۱-نجی ایلینده یازمیشدیر کی الیازمالاری «تذکره‌ی عهدی‌بن شمس بغدادی» آدی ایله بیر نئچه کیتابخانادا ساخلانیلیر.[۱] بو اثر دؤرد روضه‌دن تشکیل تاپیر. عهدی‌نین بغداد شهرینده دوغولوب استانبولدا بؤیومه‌سینه باخمایاراق، دیلی، لهجه اعتباری ایله تام آذربایجان شیوه‌سی‌دیر. اونون آتاسی، قارداشی، عمیسی، عمی اوغلوسودا شاعیر ایمیشلر و بغدادا آذربایجانلی ادبی محیطینده فعال اشتراک ائدیرمیشلر کی عهدی ئوز تذکره‌سینده بونلارا اشاره ائدیر.

عهدی‌نین تذکره‌سی «گلشن الشّعرا» آدلانیر. اونون فضولی حاققیندا درین مضمونلو قئیدلرینی، ئونجه نقل ائتدیک.

۳-۳. شمسی بغدادی.

عهدی نین آتاسی شمسی بیر شاعیر اولموشدور. عهدی اونون حاققیندا دئییر:

«... راقم حروفون باباسیدیر ... مثنوی بحرینده أوچ کیتاب نظم ائتمیشدیر. هر بیری مقبول فضلای زمان، پسندیده‌ی فصحای جهان اولموش، الحق، اول نیکو خصال اولان روشندل مضمون بلاغت نمون بولماقلا بی‌مثل و سرآمد امثال ایدی .... و طرز غزلده دیوان ترتیب ائدیب، مقبول اهل عرفان اولموشدور.»[۲]

قینالی‌زاده ئوز تذکره‌سینده شمسی‌نی «ولایت عجم‌دن روما گلمیش» آدلاندیریر و اوندان قالان بیر مثنوی، «ده مرغ» دان آد آپاریر و دئییر کی موضوعو بایقوشون باشقا قوشلارا وئردیگی ئویودلری احتوا ائدیر.

اونون شعرلریندن بعضی نمونه‌لر:[۳]

تکیه‌گاه کوهدا واردیر داراغی لاله‌نین
باده‌ی هر رای ایله پُردور قاباغی لاله‌نین

سانما هر مهپاره‌نین بیر زولف سئودا سینداییز،
درد هیجران ایله یا وصلت تمنّاسینداییز.

او، ئوز تذکره‌سینده فضولی‌دن‌ده چوخ حؤرمتله یاد ائدیر.

---

۱. آزاده موسایوا، ص ۲۲۰.
۲. آزاده موسیوا، ص۲۲۲ (گلشن الشّعرادان نقل، ص ۱۵۰، ۱۶، T سنت پترزبورق الیازماسی)
۳. همان، ص ۲۲۳.

۳-۴. حسنی بغدادی.

شمسی بغدادی‌نین قارداشی حسنی-نین آدی، بیر شاعیر کیمی، یالنیز قارداشی اوغلو عهدی بغدادی‌نین «گلشن الشّعرا» تذکره‌سینده آنیلیر. بو بئیت‌ده اورادا، حسنی‌دن نقل اولونور:

سانمین بنی چمنده‌کی گول سینه چاکیام،
بیر سرو بویو لاله روخون درد ناکیام.

۳-۵. رندی بغدادی.

حُسنی بغدادی‌نین اوغلو، ئوزونه مخصوص اسلوب ایله دیوان ترتیب ائتمیشدیر. او هیجری ۹۹۳-نجو ایل وفات ائتمیشدیر. او، فضولی سایاق شعر یازماقدا ماهیر و اوستاد بیر شاعیر ایمیش:

زخم شمشیرینده سانما قاندورور ای گلعذار،
آب حسرت بیر جراحت چون دخی آغزیندا وار.

**

بیر نظر گؤرمه‌سم اول ماه جهان آرایی،
گؤزومون یاشی وئریر سئیله بوتون دونیایی.

**

روخی گلگون، خطی سبز و گؤز و نرگس، قاشی یای،
عنبر افشان ایکی زلفو تؤکولوب دوشادوش،
قیبا باخدی، جانیم آلدی، نازی چوخ، غمزه‌سی اوخ،
ناگهان عشقه بوراخدی، نه فیکر قالدی، نه هوش!
بیر نظر قیلماق ایله ائتدی بنی مست مدام،
رندی‌نی عاجیز ائدیب اول صنم اطلس پوش!

۳-۶. زؤهدی بغدادی.

رندی‌نین اوغلو و حُسنی‌نین نوه‌سی، شمسی‌نین نتیجه‌سی و عهدی بغدادی‌نین عمیسی اولان زؤهدی‌نی، آذربایجان ادبیاتی‌نین بغداد نماینده‌سی و فضولی مکتبی‌نین دوامچیسی آدلاندیرانلار واردیر. ئوز آتاسی رندی‌نین ئولومو ایله باغلی دئییر:

آه کیم نخلِ قدّ رندی‌نین،
صرصر باد اجلدن سؤندی.
آغلاییب زؤهدی، دئدی تاریخینی،
بیزی یاندیردی فراق رندی.

۳-۷. مرادی بغدادی.

۹۷۰ هـ ایلینده وفات ائدن مرادی، «گلشن الشّعرا» تذکره‌سی صاحیبی عهده‌ی بغدادی‌نین قارداشی، ئوز عصری‌نین عالمیلریندن اولموشدور. معروف بیر مخمس-یندن سونونجو بندی بئله‌دیر:

گه شیوه و گه ناز قیلیر جان ایله، گه غم
کؤنلوم قوشو پروانه قیلیر کویونا هر دم
یاندیم، اریدیم، بس کی مورادی رخِ زردم،

آچدیم، اوخودوم، قالدی و داغی سنه همدم
بیگانه‌یه زنار توتوب جان و تن ایچره.

۳-۸. حزنی بغدادی.

حزنی بغدادی، بوتون مجلسلرده فضولی‌نین شعرلرینی اوخوماقلا شهرت قازانمیشدیر. ئوزونون‌ده شعرلری فضولی سایاغیندادیر:

ای وجودون رونق نزهتگه دارالسّلام،
زائر فردوس کویوندور ملائک صبح و شام،
یُمنِ تشریف قدوموندان بولوب فضلِ شرف،
کعبه‌ی اشرف اولوبدور قبله‌گاه خاص و عام.

حزنی بغدادی‌نین همده کربلا شهیدلری حاققیندا سوزناک نوحه‌لری واردیر.

۳-۹. علمی بغدادی.

ملا حسین فرحشاد علمی‌ده فصیح شعرلر صاحیبی اولماقلا مشهوردور. همده ئوز زمانه‌سی‌نین مشهور خطاطی ایمیش و بیر مدت بغداددا «کاتب دیوان» وظیفه‌سی ایله مشغول اولموشدور. او، هیجری ۱۰۳۰-نجی ایلده وفات ائتمیشدیر. اونو، فضولی مکتبی‌نین شاعیرلریندن آدلاندیرماق اولار:

محو ائیله‌دی اغیار خیالاتینی، علمی!
تغییر ائده‌مز خاطیرینی گرد ملامت!

*

گؤروب بار غمین، بیلدیرمه‌دیک، رنجیده‌ییز سندن،
بو معنادان، دلا! غایتده محنت دیده‌ییز سندن.

۳-۱۰. کلایی کربلایی.

فضولی‌نین معاصری و اونون دوستو و مصاحیبی ایدی. او، کربلا شهرینده بیر آذربایجانلی عائله‌ده دوغولموشدور. او، طریقت اهلی اولموش و درویشلر آراسیندا «جهان دده» آدی ایله تانینمیشدیر. عهدی ئوز تذکره‌سینده اونو «امیر الکمال جهان دده کلایی» آدلاندیریر.

اونون بو بئیتی، درویشلر آراسیندا، چوخ مشهوردور:

وئردی تنیم خاکینی، تا یئله دؤرانِ عشق،
اولدو مسلّم بنا سئیر بیابان عشق!

۳-۱۱. ضایعی بغدادی.

اسماعیل حکمتین دئدیگی کیمی: «آذری ادبیاتی ساحه‌سینه گیرن کلاسیک شاعیرلردندیر.»[1]

او، همده بیر عالیم کیمی ئوز عصرینده تانینمیشدیر. عهدی یازیر:

«... اهل علم زمره‌سیندن، اوقات شریفین علومه مصرف ائدرکن، ترک ائدیب، اشعار دُرربار جانیبینه مایل اولوب عُمر لطیفین اول فنّده حله ضایع ائتمه‌میش اصناف شعر،

۱. اسماعیل حکمت، *آذربایجان ادبیاتی* تاریخی، باکی، ۱۹۲۶، ص ۱۱۱.

بالکلیه، مسلّم شاعران ساحر و درویش مشرب و پاک مذهب و هر زبانه قادر و ...»[1]

انشیتدیم گشت ائدر اول آفت جان دلربا لرله
بوگون بیر لحظه گؤردوم، اول داخی یوزبین بلالرله.

ای آی ایله گون أوزونه حئیران گئجه-گوندوز،
ای چرخ فلک باشینه قوربان گئجه-گوندوز.
... سرگشته گزر ضایعی‌نین درد دلیندن،
فانونس گیبی گنبد گردان گئجه-گوندوز.

۳-۱۲. ذهنی بغدادی.

هیجری ۱۰۲۰ تاریخینده وفات ائدن عبدالذلیل ذهنی چلبی نجف‌زاده، موسیقی فنلری ایله آشینا و حسن خط ایله مشهور تورکجه دیوان صاحیبی‌دیر.[2] فضولی‌یه یازدیغی بعضی نظیره‌لر وار. مثلا:

گئتدی الدن اختیاریم جذبه‌ی دلدار ایله،
دوستلار بیلمم نولور حال احمد مختار ایله.
گولسن، آچیلسان رقیب ایله نولا ای غنچه لب
شیمدیمی اولدو گولِ رعنا آچیلماق خار ایله؟
نامه‌یه سیغماز حدیث شؤقی ای ذهنی، مگر
گاه خال یاره اِشعار ائده‌سن آشعار ایله.

۳-۱۳. حصیری بغدادی.

حصیری‌نین اصلی شیرواناندیر. عهدی بغدادی اونو «شیروانی الاصل صاحب نسل» و شـعرلرینی «الفاظ گوهر نثار» آدلاندیریر و بو ایکی بئیتی اوندان نقل ائدیر:

تورکی وارینجا سؤیلرم شعری،
قاتی آرینجا سؤیلرم شعری.

بیز بیر یار وفادار گرکمزمی، گرک؟
اولیجاق یار جفاکار گرکمز می، گرک؟

۳-۱۴. ضمیری بغدادی.

فضولی ایله چاغداش شاعیر ضـمیری، دیوانـدان باشـقا «یوسـف و زلیخـا» و «لیلـی و مجنـون» مثنوی‌سی‌ده یازمیشدیر. عهدی بغدادی‌نینی یازدیغینا گؤره، او بغدادda یئرلشیب قـالان آق قویونلـولارا منسوبدور:

«... اجداد روشن نهادی آق قویونلو طائفه‌سیندن اولوب، سابقاً دیار بغدادda آیینه‌ی قلبـی صفا آیینینه جیلا وئرمگین مزبور شهردن تعداد اولونور و لاکین اول پیر روشـن ضـمیر اولان

۱. آزاده موسایوا، ص۲۳۴.
۲. اسماعیل حکمت، *آذربایجان ادبیاتی تاریخی*، باکو، ۱۹۲۶، ص ۱۶۷.

جوانیده مثال مهر منیر جانب عالمدیر و هر بیر شئیین غورونه ایرمگه علی الفور جدّ و جهد قیلیب، امداد عواطف ربّانی ... بیر کیتاب سلیس و خطاب نفیس کی سرگذشت «لیلی و مجنون» دئیو، مانند درّ مکنون تحریر قیلمیشدیر کی عقل ذوفنون مطالعه‌سینده مفتون دوشوب ...»[1]

۳-۱۵. روحی بغدادی.

روحی بغدادی‌نین دیوانی‌نین الیازمالاریندان اینديه قدەر اوتوزا یاخین نفیس نسخه تانینمیشدیر.[2] الیمیزده اولان یگانه نشر ایسه ۱۲۸۷ هـ ایلینده چاپ اولان «کلیات اشعار روخی بغدادی»دیر.

اونون شعرلری آراسیندان ان آدلیمی ۱۷ بندلیک بیر ترکیب بندی‌دیر. دیوان کلیاتیندا عروضی شعرلرین هر نوعوندان واردیر. اونون دیوانیندا، فضولی‌نین اوغلو «فضلی» حاققیندادا بئیتلره راست گلمک اولار:

سؤز تراکیبه قومای هر کیشی‌نین کاری دگیل
قدحینی ائتمیه‌لیم فضلیِ حیران کیمیدیر.[3]

بئله‌لیکله گؤرونورکی بغدادین آق قویونلولار الینده اولدوغو زامان آذربایجان تورکجه‌سی گئنیش انکشاف ائتمیش و آذربایجانلی شاعیرلر، ادیبلر عالیملر اورادا یئرلشمیش، بؤلگه‌نین علمی نبضینی اللرینه آلمیشلار. صفویلرین عراق عربه حاکیم اولدوقلاریندان سونرا، همین آخین دوام ائتمیشدیر. فضولی کیمی بیر تایی تاپیلماز علمی – ادبی شخصیت همین چاغین و آخینین طبیعی محصولودور. مدنیتلرین تلاقیسی دؤورو و چاغیندا، اوچ دیللی و دونیادا تایی تاپیلماز بیر شاعیرین ظهور ائتمه‌سی‌نین کؤکلرینی، اونون منسوب اولدوغو ائللرین تاریخینده آختارمالییق.

---

۱. آزاده موسایوا، ص ۲۳۸.
۲. آزاده موسایوا. الیازمالار کیتابی، باکی، ۲۰۰۲، ص ۷-۲۴۲.
۳. همان، ص ۳۶۸.

۴. فضولی‌نین یاشاییشی.

مولانا حکیم محمد بن سلیمان فضولی بیاتی ثم البغدادی، هیجری اونونجو عصرین یالنیز آذربایجان ادبیاتی یوخ، بلکه بوتون عمومی تورک ادبیاتی، فارس و عرب دیللی ادبیاتلارین‌دا ان معروف، تأثیر ائدیجی و گؤرکملی شاعیری و اسلام دونیاسی‌نین عالیم، متفکر و فلسفه‌چی‌سی و دونیانین اعجوبه شخصیتی کیمی تانینمیشدیر.

۴-۱. دوغومو.

فضولی‌نین دوغولدوغو یئرین تعیین ائتمه مناقشه‌سی حله بیر نتیجه‌یه چاتمامیشدیر. اونون کربلادا، بغداددا، حلّه‌ده و حتّی آذربایجاندا دوغولدوغو ادعاسینی ئونه سورنلر واردیر.

تذکره‌لرده گؤردوگوموز کیمی اونون اوغوزون «بایات» عشیره‌سینه منسوب اولماسی و ئوزونون‌ده «حدیقة السُّعدا»و فارسجا «دیوان»-یندا، آنا دیلی‌نین تورکجه اولماسیندان سؤز گئدیر. یئنی آراشدیرمالارا دایاناراق، آذربایجانین «قازاخ» ماحالیندا دوغولوب، اوشاق ایکن عائله‌سی ایله برابر آتاسی «ملا سلیمان» طرفیندن، کربلایا آپاریلماسی ظن ائدیلیر. هر حالدا، او، اوشاقلیقدان بغداد شهرینده، تصویر ائتدیگیمیز آذربایجان ادبی محیطینده بؤیوموش و تربیه گؤرموشدور و سونرا کربلادا مقیم و اورادادا دفن اولموشدور.

ئوزوده فارسجا دیوانی‌نین مقدمه‌سینده، «مولد و مقامم عراق عرب است» دئدیکدن سونرا، شعری حاققیندا دئییر:

«... این نورسیدگان روزگار ندیده و این یتیمان غربت ناشنیده که از خاک نجف و خطّه‌ی کربلا سر بر آورده‌اند و در آب و هوای برج اولیا پرورده‌اند.»

و یئنه ده اورادا دئییر:

چون خاک کربلاست فضولی مقام من،
نظمم به هر کجا که رسد حرمتش رواست.
زر نیست، سیم نیست، گهر نیست، لعل نیست،
خاک است شعر بنده، ولی خاک کربلاست.

و یا؛

آسوده‌ی کربلا به هر حال که هست

گر خاک شود نمی‌شود قدرش پست
بر می‌دارند و سبحه‌اش می‌سازند
می‌گردانندش از شرف دست به دست.

۴-۲. آدی.

فضولی‌نین آدینی ذکر ائدن ایلک قایناق «کشف الظّنون» دور. کاتب چلبی ئوز اثرینده اونو بئله آدلاندیریر: «و هو محمد بن سلیمان المتخلص بفضولی.»[1]

اوندان قاباقکی قایناقلار، هامیسی اونو «مولانا فضولی» آدلاندیریرلار و لاکن «کشف الظنون» دان سونرا، هر یئرده، هامی اونون آدینی «محمد» و آتاسی‌نین آدینی «سلیمان» ذکر ائتمیشلر و کاتب چلبی‌نین ادعاسی علیهینه ایندیه کیمی هئچ بیر سند تاپیلمامیشدیر.

آتاسی «سلیمان»ین «حلّه» شهرینده مفتی و دین عالیمی اولماسینادا، بیر روایته دایانـاراق، یـالنیز بیزیم عصریمیزده‌کی تدقیقاتچیلار، اشاره ائتمیشلر.[2]

۴-۳. تخلّصو.

فضولی‌دن قاباق بو تخلّصو ئوزو ایچون قبول ائدن هئچ بیر شاعیر بیزه معلوم دگیلدیر.[3]

«فضولی» سؤزو عربجه‌دیر و معناسی: «بوش دانیشماق و یئرسیز بیر ایشه دخالت ائتمک» دیـر.[4] بو بئیت «حافظ» دندیر:

در کارخانه‌ای که ره عقل و فضل نیست
فهم ضعیف رای فضولی چرا کند!

فضولی ئوزو «بنگ و باده» اثری‌نین سونوندا یازدیغی بیر غزلده دئییر:

گفتم ای شوخ فضولی به تو میلی دارد
گفت: این بی‌ادبی هاست که اینش لقب است!

همین کلمه، صفت حالیندا ایشلنده، «بوش دانیشان و یئرسیز باشقالاری‌نین ایشلرینه دخالت ائدن شخص» معناسینا گلیر. آذربایجاندا بئله آداما «فضول» و اونون عملینه «فضوللوق» دئیه‌ریک.

باشقا طرفدن «فضولی» کلمه‌سی اگـر «فـضل» سـؤزونون جمعـی اولان «فـضول» کلمـه‌سـینه منسوبیت اکی «-ی» نین ارتیریلماسی ایله دوزه‌لیرسه، «یوکسک‌لیک، أوستونلوک، معرفت، حکمـت، و کمالا منسوب» معناسی وئره‌ر.

فضولی ئوزو، فارسجا دیوانی‌نین مقدمه‌سینده بو تخلّصو سئچمه سببلرینی بئله ایضاح ائدیر:

«... گاهی به اشعار عربی پرداختم و فصحای عرب را به فنون تازی فی الجملـه محظـوظ ساختم و آن بر من آسان نمود زیرا زبان مباحثه‌ی علمی من بود. و گـاهی در میـدان ترکـی سمند طبیعت دواندم و ظریفان ترک را به لطافـت گفتـار ترکـی تمتّـی رسـانیدم. آن نیـز چندان تشویشم نداد، چون به *سلیقه‌ی اصل* من موافق افتـاد. و گـاهی بـه رشـته‌ی عبـارت

1. Katip Çelebi, KEŞF-ÜZ-ZUNUN, İstç 1941, s. 255.
2. Abdülkadir İnan, S. 154.
۳. سلیمان نظیف ۱۹۲۵-نجی نشر ائتدیگی «فضولی» آدلی کیتابیندا و اوندان سـونرا عبـدالقادر قاراخـان (۱۹۹۶، ص ۱۵۷) ادعـا ائدیرلرکی «تذکرة الشعراء» اثرینده هیجری ۶-نجی عصر فارس شاعیری اولان «یوسف فضولی» دن سؤز گئدیبدیر.
۴. معین، ج ۲، ص ۲۵۵۴.

فارسی گهر کشیدم و از آن شاخسار میوه‌ی کام دل چیدم، اما به واسطه‌ی رغبت اغلاق و مودت دقّت مضمون که در جبلت داشتم ... وقتها بوده که شب تا سحر زهر بیداری چشیده‌ام و به صد خون جگر مضمونی را به عبارت کشیده‌ام و چون روز شد، آن را به عیب توارد قلم زده‌ام و از تصرف آن باز آمده‌ام. وقتها شده که روز تا شب به دریای فکرت فرو رفته‌ام و گوهر خاصی به الماس سخن سفته‌ام، چون گفته‌اند که این مضمون از فهم دور است و این لفظ در میان قوم [فارس] نا معمول و نامشکور است، از نظر انداخته‌ام و به سلسله‌ی تسوید مقید نساخته‌ام ... حقّا که همین احتراز، علت اختیار تخلّص واقع شده [است]. چرا که در ابتدای شروع نظم، هر چند روزی دل بر تخلّصی می‌نهادم و بعد از مدتی به واسطه‌ی ظهور شریکی، به تخلص دیگر تغییر می‌دادم. آخر الامر، معلوم شد یارانی که پیش از من بوده‌اند، تخلص‌ها را بیش از معانی ربوده‌اند.خیال کردم که اگر تخلص مشترک اختیار نمایم، در انتساب نظم بر من حیف رود اگر مغلوب باشم. و بر شریک ظلم شود اگر غالب آیم.

بنابر رفع ملا بست التباس، «فضولی» تخلص کردم و از تشویش ستم شریکان پناه به جانب تخلص بردم و دانستم که این لقب مقلوب طبع کسی نخواهد افتاد که بیم شرکت او به من تشویشی نتواند داد. الحق ابواب آزار شرکت را بدین لقب برخود بستم و از دغدغه‌ی انتقال و اختلال رستم ...

فی الواقع تخلصی واقع شد موافق هوای من و لقبی اتفاق افتاد مطابق دعوای من به چندین وجوه: اول آنکه، من خود را یگانه‌ی روزگار می‌خواستم، و این معنی، در این تخلص به ظهور پیوست و دامن فردیتم از دست قید شرکت رست. دیگر آنکه، من به توفیق همت، استدعای جامعیت جمع علوم و فنون داشتم. تخلصی یافتم متضمّن این مضمون. چرا که در لغت جمع فضل است، بر وزن علوم و فنون. دیگر مضمون فضولی به اصطلاح عوام، خلاف ادب است و چه خلاف ادب از این برتر که مرا با وجود علّت معاشرت علماء عالیمقدار و عدم تربیت سلاطین نامدار مرحمت شعار، و نفرت سیاحت اقالیم و امصار، همیشه در مباحثه‌ی عقیله، دست تعرض در گریبان احکام مختلفه‌ی حکماست. و در مسائل نقلیه، داعیه‌ی اعتبار اصول اختلاف فقهاست. و در این فنون سخن به استاد یک فنه‌ی هر فن مباحثه‌ی حسن عبارت و مناقشه‌ی لطف اداست. اگرچه این روش نشانه‌ی کمال فضولی است، اما نشانه‌ی کال فضولی است.

دید دوران در حصول علم و عرفان و ادب
اهتمام و اجتهاد و سعی و اقدام مرا
بر خلاف اهل عالم یافت عزم همّتم
کرد در عالم فضولی زین سبب نام مرا.

المنة لله که ایام ارتکاب این فن گرامی و اوقات تعلّق این نام نامی همیشه بر من به خیر گذشت و از میامن خاک اولیا به تکمیل هر رساله‌ای که توجه نمودم، اتمام آن به آسانی میسر گشت، غیر از غزل‌های فارسی که ...»[1]

بو مقدمه‌دن آنلاشیلیر کی:

۱. دیوان فارسی فضولی، ص ۱۲-۱۰.

۱. فضولی‌نین غریزه و سلیقه‌سی تورکجه یازماغا مئیل ائدیرمیش.
۲. فارس دیلینده هر نه یازیرسا، فارس شاعیرلری ئوز آدلارینا مشهور ائدیرلردیر.
۳. اونا گؤره «فضولی» تخلّصو سئچدی کی فارس شاعیرلری داها اونون تخلّصونو (معنـالاردان ئونجه) اوغورلاماسینلار، چونکی معناسیندان قورخوب چکینه‌جکلر.
۴. اونا گؤره «فضولی» تخلّصو سئچدی کی فارس شاعیرلری ایلـه ئـوز داعواسـیندا، ایسته‌دی «یگانه‌ی روزگار اولسون» و ئوزونو اونلارا اوخشاتماسین.
۵. اونا گؤره «فضولی» تخلّصو سئچدی کی ئـوز عـصرینده ادب و حکمـت سـاحه‌سـینده تـایی تاپیلماز و یگانه‌ایدی و عصری‌نین بوتون رایج اول علم، فضل و کمالینا یئیه‌لنمیشدیر.

و تاریخ اثبات ائتدی کی «سلیمان اوغلـو محمـد» ئـوز لیـاقتی و اهلیتـی ایلـه «ادب سـیزلیک» معناسینا گلن «فضولی» کلمه‌سی‌نین هویت و اصالتینی آلت أوست ائدیب دگیـشدی. سـلیمان نظیـف دیلیجه‌دئسک:

«بوگون فضولی دئییلینجه، خاطیره اعزّه و اولیا درجه‌سینه صعود ائتمیش بیر آدام گلیـر. ئویله عزیز و ولی کی وجدانلارین تحول و قناعت و ایمانی ایلـه‌ده، قـد سـیّنه خلـل گلمـک احتمالی یوخدور.»[1]

۴-۴. اوشاقلیغی و گنجلیگی.

فضولی‌نین اوشاقلیغی و گنجلیگی حاققیندا چوخ معلومات یوخـدور. بعـضی روایتلـره گـؤره، گویـا اوستادی ملا رحمت اللاهین قیزی ایله ده ائولنمیشدیر.

سندلر بؤلومونده گؤردوگوموز چاغداشی عهدی‌نین، اونون حاققیندا سؤیله‌دیکلریندن نتیجه آلیریـق کی فضولی دائما تفسیر، حکمت، کلام، حدیث، هندسه، هیئت، طـب، ادبیـات، موسـیقی و شـعر ایلـه مشغول اولان، شوخ طبیعتلی و صحبتی دادلی بیر عالیم ایمیش.

اوشاقلیغیندا، هم ئوز آتاسی و همده «ملا رحمت الله» آدلی بیر عالیمین یانیندا تحـصیل آلمـیش و چوخ کیچیک ایکن قلم اله آلا بیلمیشدیر.

قطعیت ایله دئمک اولار کی او زامانکی بغدادین علمی محیطینده، فضولی گوجلو و درین تحصیل آلا بیلمیش، بوتون عقلی و نقلی علملری ئویره‌نمیش و خصوصیله حکمت و کلام فنلرینده متبحر بیـر عالیم اولموش و «ملالیق» درجه‌سینه یوکسلمیشدیر. و هر یئرده حؤرمت قازانمیشدیر. علـم تحـصیلی ایله یاناشی شعر یازماغا دا یئنی یئتمه یاشلاریندان باشلامیشدیر. ئوزو دئییر:

صیت فصاحت ایله سؤزوم توتدو عالمی
من مهد اعتباردا طفل زبون هنوز
بوی خوشوملا اولدو معطر دماغلار،
من نافه‌ی وجود دا بیر قطره خون هنوز.

لاکین او بوتون عقلی و نقلی علملر ایله مشغول اولدوغو و حکمت و کـلام فنلرینـی اوخودوغـو و اوخوتدوغونا گؤره، علم‌سیز شعری قبول ائتمه‌میش و شعر دیل و آنلامیندا «اخلاق» گؤزله‌میشدیر:

«چون در هنگام صباوت نظر اعتبار به کارخانه‌ی عالم انداختم و شاهد اکتساب معارف را

---

۱. سلیمان نظیف. *فضولی*، استانبول، ۱۹۲۵، ص ۱۳.

منظور و معشوق ساختم، در اثنای آن عشق بازی گاهی محرک شوق فطری بر روی استعدادم ابواب محبت نظم می‌گشود. اما غیرت همت اکتساب معارف منعم می‌نمود که: این جمیله اگر چه مرغوب است، چون مانع تحصیل کمال علم می‌شود، نه خوب است.»

بو سؤزلردن آیدین اولور کی او، هرنه‌یی، حتی شعر یازماغا فطری مئیل گؤسترمگی، علم ئویرتمگه فدا ائتمیشدیر.

فضولی‌نین اوشاقلیق ایللرینده، عراقِ عرب آغ قویونلولار حاکیمیتی آلتیندا ایدی. سونرا صفوی دؤولتی‌نین الینه کئچمیش و ۲۶ ایل بو بؤلگه، صفوی قیزیلباشلارینا تابع اولموشدور. شاعیرین بو ایللرده حیاتی نسبتاً ساکیت کئچمیشدیر. او، شاه خطائی شأنینه «بنگ و باده» مثنوی‌سینی یازیب، اونا هدیه ائتمیشدیر.

سلطان سلیمان قانونی عراقِ عربی اله کئچیردیکدن سونرا، فضولی‌نین گرگینله‌شیر.

بو دوؤرده اونون حیاتی و معشیتی آغیز کئچیرمیش، ئوزوده بو مساله‌یه اعتناسیز ایدی، نئجه‌کی «اوقاف»دان وئریلن معاشی بیر مدت کسیلدیکدن سونرا «وقفیه ایشلری اداره»سینه شیکایت ائدرک دئمیشدیر:

... ما راتبه خواران در آل رسولیم،
عمری است که این راتبه داریم مقرر،
مسدود نگشته درِ این راتبه بر ما،
زان روی که هستیم بدین راتبه در خور.
ماییم پسندیده‌ی دوران به قناعت،
پیران جوان بخت و فقیران توانگر.
ما آیینه داران بد و نیک جهانیم
گر نیستی آگه، بگشا دید و بنگر:
خم یافته در خدمت ما قامت گردون،
پر گشته ز آوازه‌ی ما دهر، سراسر ...

و بئله لیکله، ئوز مناعت طبع و قناعتینی گؤسترمیشدیر.

۴-۵. ئولومو.

وئردیگیمیز سندلره گؤره، مولانا حکیم ملّا محمد بن سلیمان فضولی، هیجری ۹۰۰-نجو ایلده دونیایا گلمیش و هیجری ۹۶۳-نجو ایلده طاعون بلاسینا توتولموش و رحلت ائتمیشدی.

۴-۶. مزاری.

فضولی رحلت ائتدیکدن سونرا، ئوز وصیتی أوزره، امام حسین علیه السلامین مزاری یانیندا دفن ائدیلمیشدیر و بیر زامان مزاری اوزه‌رینه گونبذ تیکیلمیشدیر.

دئییلنلره گؤره، مزاری حاققیندا یازدیغی غزلین بو بئیتی:

مزاریم اوزره قویمان میل اگر کویوندا جان وئرسم،
قویون بیر سایه دوشسون قبریمه اول سرو قامتدن

اساسیندا، سونرالار بو گونبذ گؤتورولموشدور.

بو مزار ۱۹۷۵–نجی ایله کیمی بر پا ایدی. همین ایلـده عـراق دولتـی کوچـه‌لـری گئنیـشلندیرمه بهانه‌سی ایله مزاری داغیتمیش و فضولی‌نین سوموکلرینی کیتابخانایا نقل ائتدیرمیشدیر.[۱]

۴-۷. فضولی‌نین اوغلو فضلی بغدادی.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی‌نین اوغلو فضلی بغدادی، ئوز آتاسی‌نین دریـن فلـسفی – عرفـانی مکتبی‌نین دوامچی‌سی کیمی تانینیر. اونون شعرلری، همده چوخ اویناق و آهنگداردیر:

ای سرو سهی! سن گله‌لی سنیر ایله باغا، سر چکلمه‌دی عرعرا!
چوخ عالی نسبلر ئوزونو سالدی آیاغا، قول اولدو صنوبرا!
دونیادا اگر فضلی گؤزو آغلایو گئتسه، أوزون هوسیندن،
رحمت یاغیشی توپراغی‌نین أوستونه یاغا قبری اولا انور.

غزللری‌نین دیلی ایسه ساده و صمیمی‌دیر و ئوزونه مخصوص سبکی واردیر:

صبریم توکندی، محنته قاتلانا بیلمزم،
سوباشدان آشدی، عشق اودونا یانا بیلمزم!
سن سرو بویلو دلبری ترک ائیله‌مز اگر،
عُمروم بوداغی جؤر ایله أوشانا بیلمزم.
یارین باشینا آی ایله گون نئشه چیزگینیر،
اول شمعه بندن ئوزگه‌نی پروانه بیلمزم.
عالم بیلیر کی شول صنمی سئومیشم رقیب،
باشیم گئدرسه، بن بو ایشی دانا بیلمزم.
وئرگیل بو فضلی کامینی، فردایا قویماغیل،
یوخدور وفاسی عُمرومون اینانا بیلمزم.

مرحوم محمد علی تربیت اونون حاققیندا بیر لطیفه نقل ائدیب، یازیر:

«... در تاریخ ۹۸۸ که عیسوی‌ها کلاه سیاه و یهودی‌ها کلاه سرخ شعار خود ساخته و بـر سر گذاشتند، مشارالیه قزلباش‌ها را طرف انتقاد قرار داده چنین گفته‌است:

دوقفوز یوز سکسن سکیزده
ایام بو سرّی ائیله‌دی فاش:
گئیدی باشینا قیزیل یهودی
یعنی کی: یهوددور قیزیلباش!

شأنی تکلو در جواب او گفته:

چوخ ائتمه فضولی اوغلو فضلی،
عالمده قیزیلباش آدینی فاش!
ایندی بئله گر گؤیه دَه چیخسان
باغدادا گلیب گیره‌ر قیزیلباش[۲]»

فضلی، آتاسی‌نین دیری اولدوغو زامان‌دا تـانینمیش بیـر شـاعیر ایـدی و دیـوان صـاحیبی ایـدی.

---

۱. عبداللطیف بندر اوغلو، *مطلع الاعتقاد ....*، مقدمه، ص۵.
۲. دانشمندان آذربایجان، ص ۳۰۰.

آشاغیداکی بئیت بونا ثبوتدور:

در حلّه دو شاعرند معروف
فضلی پسر و پدر فضولی
عکس است جمیع کار عالم
فضلی پدر و پسر فضولی

فضلی‌نین دیوانی بیزه گلیب چاتمامیشدیر و لاکـین بیـر چـوخ شـعرلری تـذکره‌لـر و سـفینه‌لـرده ساخلانیلیر.

نتیجه. فضولی اوشاقلیغیندان «عراق عرب»ده بؤیوموش، درین دینی، ادبی و فلـسفی تحـصیل آلمیش، گنجلیگیندن شعر دئمگه باشلامیش و هامی‌نین حؤرمتینی قازانمیـشدیر. اونـون آتاسـی دیـن عالیمی و اوغلو، ئوزو کیمی شاعیر و عالیم ایدی.

۵. فضولی‌نین اثرلری.

۵-۱. عربجه اثرلری.

عرب دیلینی فضولی ئوزونون علمی مباحثه‌دیلی حساب ائدیر. ظنّیمیزجه بو دیلده اونون بیر نئچه علمی رساله‌سی اولموشدور. حله‌لیک الیمیزه یئتیشن عربجه اثرلری ایکی کیتابدیر.

۵-۱-۱. دیوان عربی.

فضولی فارسجا دیوانی‌نین مقدمه‌سینده اونو شعر یازماغا تشویق ائدن بیر «ناصح»دن سؤز ائدیر و دئییر کی اونون جوابیندا دوشوندوم و گؤردوم کی:

«... گاهی به اشعار عربی پرداختم و فصحای عرب را به فنون تازی فی الجمله محظوظ ساختم و آن بر من آسان نمود، زیرا زبان مباحثه‌ی علمی من بود.»[۱]

بورادان گؤرونور کی او، آنا دیلی تورکجه‌دن داها ئونجه عربجه شعرلر یازیرمیش و دیوان ترتیب ائتمیشدیر. صادقی کیتابدار تأکید ائدیر کی او «عربجه دیوان غزل و قصائد بیتوروبدور.»[۲] و لاکین بو دیوان ایندیه قدەر مکمل صورتده تاپیلمامیشدیر. ایلک دفعه برتلس ۱۹۳۰-نجو ایلده پطروگرادا ساخلانیلان بیر «فضولی کلیاتی» کیتابیندا اونون عربجه حضرت محمد (ص) و حضرت علی (ع) اوصافیندا یازدیغی ۴۶۵ بئیتلیک اون بیر قصیده نشر ائتدیردی. سونرا همین قصیده‌لر تورکجه چئوریریلری ایله مرحوم حمید آراسلی طرفیندن «فضولی اثرلری» نین ۴-نجو جیلدینه داخیل ائدیلدی.[۳]

همین قصیده‌لر سون دفعه ۱۹۹۳-تجو ایلده عبداللطیف بندر اوغلو طرفیندن بغداد شهرینده نشر اولوندو[۴] بو قصیده‌لرین اوزونو ۶۳ و قیسساسی ۲۱ بئیتلی، طویل، کامل و وافر بحرلرینده‌دیر.

حضرت علی (ع) نین اوصافینی ذکر ائدن قصیده‌لریندن بیریسی بئله‌باشلاییر:

امامَ الوَری کنزَ المُنی علمَ الهدی
ولیٌّ، وصیٌّ، وصفه متقاسیٌ

یعنی: کائناتین امامی، دیلکلر دفینه‌سی، دوغرو یولون بایراغی، ولی‌دیر، وصی‌دیر، وصفی آرتیقجا آرتار.

---

۱. دیوان فارسی، ص ۹.
۲. حاضیرکی کیتاب، (۱-۹).
۳. حمید آراسلی، *فضولی اثرلری*، ج ۴، ص ۳۲۴-۲۸۵.
۴. محمد فضولی. *مطلع الاعتقاد العربیه*، دراسه و مراجعه عبداللطیف بندراوغلو، بغداد، دارالشؤون الثقافته العامهٔ، ۱۹۹۳.

۵-۱-۲. مطلع الاعتقاد فی معرفة المبدإ و المعاد.

بو اثر، کلام علمینده‌دیر. اثر دؤرد رکن‌دن عیبارتدیر:

۱. علم و معرفتین ماهیتی، الله تانیما و علمین بؤلوملری و علمه یئیه‌لنمه‌گین یوللاری (۵ باب).

۲. عالمین باشلانغیجی، فلک لر، معدنلر، بیتگیلر، حیوانلار، انسان و انسانین ماهیتی و اجنّه‌نین وارلیغی (۵ باب).

۳. واجب الوجودون ذاتی، صیفاتی، افعالی و خیر و شر بحثلری (۷ باب).

۴. آللاهین پیغمبرلری، بو پیغمبرلرین صیفتلری، اسلام پیغمبری‌نین باشقا پیغمبرلره گؤره أوستونلوگو، صراط و قیامت و ولایت بحثلری.

فضولی بو اثرین دؤردونجو بابینا، کلام علمینده بیرینجی کره سایيلاراق ولایت بحثینی وارد ائدیر و «مهدی منتظَر» -دن بحث آچیر. اونون زمانینا قدەر یازیلان کلامی بحثلرده، هر کیتاب نبوت بحثینده سونا چاتاردی. او ایسه، دؤردونجو رُکنون بئشینجی بابیندا امامت مسأله‌سینی طرح ائدیب، دئییر:

«... سنت اهلی، امامتی اجماع ایله اثبات ائدیر و امام حاقیندا نصّ اولمادیغینی سؤیله‌ییرلر. و لاکین معتزله، امامتی «اصول دین»دن حساب ائدیرلر. امام، معصومدور، نصّ ایله پیغمبر طرفیندن تعیین اولونور. زیدیلر، حضرت علی‌دن سونرا محمد بن حنیفه‌نی، اوندان سونرا ایسه هاشم‌بن محمدی امام بیلیرلر.»

فضولی دئییر کی امامیّه‌نین اعتقادینجا، خلیفه پیغمبردن سونرا بلافاصله، علی‌دیر. سونرا اسماعیلیه‌دن سؤز ائدیر کی امام جعفر صادق (ع) دن سونرا، اسماعیلی امام تانییرلار. بحثین سونوندا اثنی عشریه اماملارینی حضرت علی (ع)دن امام زمانا (عج) دک ساییر.

«مطلع الاعتقاد فی معرفة المبدأ و المعاد» کیتابی‌نین مقدمه‌سینده، حکیم فضولی، علم و بیلیگین أوچ یول ایله الده ائتمگین ئونه سورور. بو أوچ یول بئله‌دیر:

۱. *عقلیه یولو.* معین متکلم‌لر و فلسفه‌چیلر یولو. بونلار، عقل، منطق و حکمت یولیله حقیقته چاتارلار و آللاهی تانیماغا چالیشارلار.

۲. *نقلیه یولو.* یعنی شریعتچی‌لر یولو. بونلار ایسه دینی و مذهبی اصللری نقل و تفسیر ائدرلر. قرآن علملری، تفسیر، حدیث و فقه کیمی علملر یولیله حقیقته ال تاپارلار.

۳. *کشفیه یولو.* یعنی صوفیلر یولو کی ریاضت، کشف و شهود و عشق ایله و اصل اولارلار.

بو اوچ یول ایضاح ائتدیکدن سونرا انسانین حقیقته چاتماق ایچون ئویرنمگی لازم اولان علملری ساییر.[1]

۵-۲. فارسجا اثرلر.

فضولی فارس (=عجم) دیلینی، معاشقه دیلی حساب ائدیر و بو دیلده ۷ اثر یادگار قویموشدور.

---

۱. آرتیق بیلگی آلماق ایچون باخ. محمدفضولی. *مطلع الاعتقاد فی معرفة المبدأ و المعاد*، ترجمه دکتر حسین محمدزاده صدیق، انتشارات فاخر، تهران، ۱۳۸۱. همین اثردن سونرا «الهدی» نشریاتی طرفیندن عطاءالله حسینی آدی ایله بیر باشقا ترجمه‌ده نشر ائدیلمیشدیر.

۵-۲-۱. دیوان فارسی

فضولی فارسجا دیوانینی، تخلّص بحثینده گؤستردیگیمیز کیمی، عربجه و تورکجه دیوانلاریندان سونرا و «دلپذیر» بیر فارسین خواهیشی ایله ترتیب ائتمیشدیر. دیوانا ۳ تحمیدیه، ۱ نعت، ۴۶ قصیده، ۴۱۰ غزل، ۱ ترکیب بند، ۲ مسمط، ۴۶ قطعه و ۱۰۶ رباعی سالمیشدیر. اونون فارسجا دیوانی فارسی دیلی‌نین تورکجه‌میزین قارشیسیندا یئترسیز اولماسینا گؤره گرچه تورکجه شعرلری درجه‌سینده گوجلو دگیلدیر، و لاکین فارس ادبیاتی تاریخینده ان گوجلو و سئچگین مجموعه‌لردن بیری ساییلیر و گؤستره‌جه‌گیمیز کیمی، فارسجا شعر تاریخینده «وقوع» مکتبی‌نین ذیروه‌سی و «هندی» آدلانان شعر شیوه‌سی‌نین مقدمه‌سی کیمی دگرلندیریلمه‌لیدیر و فارس شعر تاریخی جریانینی آلت - اوست ائتمیشدیر.

فارسجا دیوان بئله باشلاییر:

السلام ای ساکن محنت سرای کربلا
السلام ای مستمند و مبتلای کربلا
السلام ای هربلای کربلا را کرده صبر
السلام ای مبتلای هر بلای کربلا
السلام ای برتو خار کربلا تیغ جفا
السلام ای کشته‌ی تیغ جفای کربلا
السلام ای متصل با آب چشم و آه دل
السلام ای خسته‌ی آب و هوای کربلا
السلام ای غنچه‌ی نشکفته‌ی گلزار غم
مانده از غم تنگدل در تنگنای کربلا
... سرو را با یاد لبهای به خون آلوده ات
خوردن خون است کارم چون گیای کربلا
... روزگاری شد که مأوای فضولی کربلاست
نیست او رامیل مأوایی ورای کربلا

اونون فارسجا دیوانی، دا تورک لهجه‌سی و تورک شیوه‌سی ایله یازیلمیشدیر و بونا گؤره‌ده فارسجا شعر دیوانلاری ایچینده، ان گوجلو و فصیح دیوانلاردان ساییلیر.

۵-۲-۲. هفت جام.

«ساقی نامی» آدی ایله‌ده آدلانان بو اثر ۳۲۷ بئیتدن عیبارتدیر. اثرده بیر ئونلوک، ۷ بؤلوم و بیر سونلوق واردیر. بؤلوملرین هر بیری «نشئه» آدلانیر. هر بیر نشئه‌ده بیر موسیقی آلتی ایله عرفانی مباحثه‌لر گئدیر. بیرینجی نشئه‌ده «نئی» دیله گلیر و دانیشیر، ایکینجی نشئه‌ده دف، اوچونجو نشئه‌ده چنگ، دؤردونجو نشئه‌ده عود، بئشینجی نشئه‌ده سه تار و یا طنبور، آلتینجی نشئه‌ده قانون و یئددینجی نشئه‌ده مطربین ئوزو شاعیر ایله صحبت ائدیر.

«هفت جام» مثنوی‌سی متقارب بحرینده‌دیر. اثرده چوخلو موسیقی اصطلاحلاری و تصوّفه عائد مضمونلار واردیر. همین اثر شاعیرین موسیقی فنّینده تبحر حاصیل ائتدیگینی ثبوتا یئتیریر.

ایراندا بو اثرین نام متنی‌نی بیر دفعه «متون ادبی هنر»[1] و بیر کره‌ده «آشنایی با رسالات

۱. محمدزاده صدیق، حسین. *متون ادبی هنر* (برای تدریس در دانشگاه‌های هنر)، نشر تازه‌ها، تهران، ۱۳۷۸.

موسیقی»[1] کیتابینا سالمیشام.

۵-۲-۳. صحت و مرض.

بو مثنوی «حسن و عشق» و «سفرنامه‌ی روح» آدی ایله‌ده آدلانمیشدیر. اثر، فضولی‌نین طبّی و روح‌شناسلیق بیلگیلرینی احتوا ائدیر.

خلاصه‌سی بودور که *روح* باشقا بیر عالمده دوغور و *بدن* آدلی بیر عالمه گیرنده دؤرد اکیز قارداش تاپیر که آدلاری *قان*، *صفرا*، *بلغم* و *سئودا* دیر. او، بورادا *مزاج* آدلی بیر قیز ایله ائولنیر و *صحت* اسملی بیراوغلو اولور. روح ئوز آروادی و اوغلو ایله بدن ئولکه‌سینده سفره چیخیر. ئونجه *دِماغ* آدلی بیر قلعه‌یه یئتیشیر.

دماغدا مختلیف محلّه‌لر واردیر:

سامعه، باصره، شامّه، ذائقه، حس مشترک، خیال، وهم، حافظه. سونرا بو قطعه‌دن *کؤنول* شهرینه گئدیر. بو شهرین *اومید، خوف، محبت، عداوت، فرح و غم* آدلی ساکینلری ایله دانیشیر. او بو شهری بگنیر و اورادا یئرلشیر.

دؤرد اکیز قارداش بو شهره قوناق گلیرلر او بو قوناقلاری عزیزلـه‌ییـر. و لاکین بو دؤرد قارداش غرورا قاپیلیر و بیری - بیرلریله ساواشماغا باشلاییرلار. روح اونلاری باریشدیریر و باشقا طرفدن *عداوت* ئوز قبیله‌لری *کین و حسد*، *خوف* ایسه ئوز قوشونو *حیرت، دهشت، اضطراب* ایله و غم ده ئوز هاوادارلاری *محنت، حرمان، و حسرت* ایله صحتی اوغورلاماغا چالیشیرلار و قلعه‌یه هجوم ائدیر لر.

قلعه‌دن *فرح* ئوز دوستو *حُسن*‌دن، محبت ایسه عشق دن و *اومید* ایسه *عقل*‌دن یاردیم ایسته‌ییرلر. *حسن و عشق* یاردیما گلیر و لاکین *عقل* ئوز لشکری ایله دوشمنه باسغین وئریر. خوب و غم ـی اسیر آلیر.

بو آرادا *عداوت* قاچیر و *مرضی* کؤمگه چاغیریر. *مرض سئوداـنی* یاردیما چاغیریر وبدن مولکو پوزولور. بو آرادا *روح عقلین* کؤمگی ایله پرهیز الیله سئودانی داغیدیر و *قان*، *بلغم* و *صفرانی* ضررسیز حالا گتیریر. بئله لیکله *روح* و *بدن* مولکو راحات اولور.

ماجرانین سونوندا *فرح*، *کؤنول* قلعه‌سینه حسنی گتیریر و حُسن ایسه ئوزو ایله *شیوه، ناز، عشوه، کرشمه و غمزه*‌نی گتیریر و باشقا ماجرالار باشلاییر.

۵-۲-۵. انیس القلب.

بو اثر ۱۳۴ بئیتلیک مطنطن بیر قصیده‌دیر. قصیده بئله باشلاییر:

دلم درجی‌ست اسرار سخن درهای غلطانش
فضای علم دریا فیض حق باران نیسانش

اثرده سؤزون فضیلتی، علم و عرفانین لزومو، ریا اهلی‌نین تنقیدی، شاهلارا و حاکیملره یاخینلاشمانین تهلکه‌سی و فقرین أوستون اولدوغوندان بحث گئدیر. قصیده‌نین سونوندا فضولی ئوزونو، دؤردونجو بنّا و دؤردونجو ستون قویان آدلاندیریر.

اصلینده فضولی بو قصیده‌نی خاقانی‌نین *بحرالابرار* قصیده‌سینه جواب اولاراق یازمیشدیر.

---

۱. محمدزاده صدیق، حسین. *آشنایی با رسالات موسیقی* (برای تدریس در دانشگاه‌های هنر)، انتشارات فاخر، تهران، ۱۳۷۸.

خاقانی‌نین قصیده‌سی بئله‌باشلاییر:

دل من پیر تعلیم است و من طفل زباندانش

دم تسلیم سر عشر و سر زانو دبستانش

خاقانی‌نین بو قصیده‌سینه فضولی‌دن قاباق، امیر خسرو دهلوی و جامی‌ده جواب یازمیشلار. امیر خسرو ئوز جوابیه‌سینه *مرآت الصفا* آدی وئرمیش و اونو بئله باشلامیشدیر:

دلم طفل است و پیر عشق استاد زباندانش

سواد الوجه سَبقْ و مسکنت گنج دبستانش

و عبدالرحمن جامی ایسه *جلاء الروح* آدی وئرمیش و بئله باشلامیشدیر:

معلم کیست عشق و کنج خاموشی دبستانش

سبق نادانی و دانا دلم طفل سبق خوانش.

بئله لیکله فضولی ئوزونو دؤردونجو ستونی قویوب ائوی تکمیل ائدن معمار آدلاندیریر و دئییر:

نه من تنها شدم بانی این خانه کز اول بود

اساس از کاملان هند و شروان و خراسانش

سه رکن از خانه بود از خسرو و خاقانی و و جامی

من از بغداد کردم سعی در تکمیل ارکانش

زهر علمی دلم را بهره ده یارب چو می‌دانی

دل من پیر تعلیم است و من طفل سبق خوانش

۵-۲-۶. رند و زاهد.

بو اثر مسجع نثر و نظم پارچالاری ایله یازیلان درین عرفانی مضمونلو بیر مجموعه‌دیر. اثر، بیر زاهدین اوغلو رند ایله دانیشیغی‌نی احتوا ائدیر. ماجرالار نثر ایله و استنتاجلار نظم ایله بیان اولونور. اثرده *ایلاهی عشق* و *طلب طریقی* توصیف اولونور و *تنبللیک و ریا* تنقید آتشینه توتولور فضولی ریانی فساد ماده‌سی ساییر و عشقی‌ده صفاتدان مستغنی بیلیر. اثر بئله باشلاییر:

ای بر تو سجود زاهدان وقت نماز

وی رغبت رندان به تو هنگام نیاز

گر اهل حقیقت است و گر اهل مجاز

هر کس به زبانی به تو می‌گوید راز

خلاصه‌سی بودور که زاهید ئوز اوغلو رندی نصیحت ائدیر که شعردن و در بدر لیکدن ال چکسین و لاکین رند آتاسیندان اجازه ایسته‌ییر اوندان آیریلسین. زاهید اوغلونو ئوتورمور و اونونلا بیرلیکده یولا چیخیر. اوّل بیر مسجیده یئتیشیرلر. بورادا ظاهر و باطندن سؤز آچیرلار، سونرا بیر میخانه‌یه چاتیرلار. رند میخانه‌نی تعریفله‌ییر و زاهد پیسله‌ییر. رند آتاسیندان اذن آلیب بیر جام شراب ایچیر، زاهد قاپیدا دوروب اوغلونو گؤزله‌ییر. رند میخانه‌ده بیر پیر *روشن ضمیر* ایله تانیش اولور. رند بورادا پیر ایله مناظره ائدیر. زاهد بیر مدت گؤزله‌دیکدن سونرا میخانه‌یه گیریر اوغلونو مست بیر حالدا گؤرور. او پیر ایله بحثه باشلاییر. *اراده و قدر*، *رحمان و شیطان*، *ثواب و گوناه*، باره‌سینده بحثه گیریرلر آخیردا زاهد پیره تسلیم اولور و ئوز دوشونجه سینی باطیل اعلان ائدیر.

بورادا رند قلب و کؤنول و عشق سمبولو و زاهد ایسه، عقل و فکر تمثیلی دیر و فضولی بیر عارفانه

نظر ایله عشقی عقلدن أوستون ساییر. نئجه‌کی تورکجه اثرلریندەده عقلی «قیل و قال» حساب ائدیب بیر یئرده دئییر:

عشق ایمیش هرنه وار عالمده،
باشقا بیر قیل و قال ایمیش آنجاق.

بو اثرین تنقیدی متنینی کمال ادیب کورکچو اوغلو آنکارا الاهیات فاکولتوسی الیله نشر ائتدیردی.[۱]

۵-۲-۷. معمیّات.

ایلک دفعه کاتب چلبی «کشف الظّنون» دا فضولی‌نین «رساله‌ی معما» سیندان آد آپاریبدیر.[۲] همین رساله‌نی برتلس، آراسلی و سونرالار کمال ادیب کورکچو اوغلو[۳] چاپ ائتمیشلر.

فضولی‌نین رساله‌سینده ۱۵۰ فارسجا معما واردیر. او، رساله‌نین باشلانغیجیندا معمانی تعریف ائدیر و معما قوشماق اصولونو شرح وئریر و دئییر کی معمادا اساس اولان دؤرد عنصر واردیر: تسهیل، تحصیل، تکمیل و تذییل. و دئییر کی سون مصراعدا دؤردونجو عنصر یعنی کشف ائدیله‌جک اسمین رمزی یئرلشمه‌لیدیر.

۵-۲-۸. فرهنگ منظوم جغتایی.

چاغاتایجا – فارسجا «نصاب» فورموندا یازیلان بو سؤزلوکدن بیر الیازما نسخه‌سینی ۱۹۵۶-نجی ایلده «فاخر ایز» گؤرموشدور. و همین ایل آنکارا دا «تورک تاریخ کنگره‌سی»-نده علم عالمینه تانیتدیرمیشدیر و لاکین اثر ایندیه کیمی نشر اولمامیشدیر.

۵-۳. تورکجه اثرلر.

فضولی تورک دیلینی ئوزونون «اصل سلیقه»سی ساییر. آدلاری بیزه معلوم اولان تورکجه اثرلری آشاغیداکیلاردیر:

۵-۳-۱. قیرخ حدیث.

«قیرخ حدیث» موضوعونون تورکجه ادبیات تاریخینه نه زاماندان وارد اولماسینی حل‌ایلیک بیلمیریک. الیمیزه یئتیشن ایلک «قیرخ حدیث» منثور ترجمه‌سی ۸-نجی عصرده یاشایان «ضریر ارزنة الرومی» یه منسوبدور. ان مهم منظوم قیرخ حدیثلردن بیری ایسه، فضولی‌نین اثریدیر.

فضولی، اثرینی بیر منثور مقدمه ایله باشلاییر. بورادا دئییر که قیرخ حدیثین عموم فیضی ایچون اونو تورکجه‌یه چئویرمیشدیر. بودا گؤستریر که تورکجه اوزامان عمومی خلق دیلی اولموشدور.

او، هر بیر حدیثی ایکی بئیتلیک بیر قطعه اولاراق چئویریبدیر. فضولی‌دن قاباق بیر چوخ تورک و فارس شاعیرلری او جمله‌دن نوایی و جامی‌ده قیرخ حدیث ترجمه ائتمیشلر. فضولی‌نین ترجمه‌سی اونلارین قارشیسیندا هم دیلین ساده‌لیگی و همده ترجمه‌نین دقیقلیگی باخیمیدان ئونم داشییر.

---

۱. محمد سلیمان اوغلو فضولی، *رند و زاهد*، تصحیح محمد ادیب کورکچو، با مقدمه و توضیحات حسین محمدزاده صدیق، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۵۴.

۲. کاتب چلبی. *کشف الظّنون*، استانبول ۱۹۴۳، ج ۲، ص ۱۷۴۲.

3. K. Edip Kürkçüoğlu. *Fuzulının Mu'amma Risalesi*, DTC Fak. Dergisi, C.VIII, S. 61-109.

بو اثری، ایراندا بیر مقدمه ایله ۱۳۷۰-نجی ایلده «بنیاد بعثت» طرفیندن نشر ائتدیره‌بیلدیم.[1]

۵-۳-۲. بنگ و باده.

بو مثنوی‌ده ۴۵۰ بئیتدیر. بورادا فضولی بیر حکایت گتیریب افیون ایله شرابی مقایسه ائدیب شرابی اُوستون حساب ائدیر. فضولی اثرینی شاه اسماعیل ختایی‌یه تقدیم ائدیبدیر.

کیتاب تحمیدیه، نعت و حضرت علی‌نین مدحی ایله باشلیر. سونرا شاه اسماعیل ایچون یازیلمیش بیر مدحیه گلیر. ئونجه شرابین وصفی گئدیر. شراب بیر گنجدیر. بو گنج بیر مجلیسده کئفله‌نیب ئوزونو ئوینده، ساقی بنگدن خبر وئریر که اودا ئوزونو ئویورموش. باده، بنگ ایچون بیر ائلچی یوللاییر، ائلچی باده‌یه خیانت ائدیر. باده بنگه ساری قوشـون چکیـر، و مـاجرانین سـونوندا بنگـه غلبـه ائـدیر. بعـضی تدقیقاتچیلار دئمیشلر که فضولی‌نین باده‌دن مقصدی شاه اسماعیل و بنگدن قصدی سلطان بایزیددیر.

«بنگ و باده» مثنوی‌سی بئله باشلاییر.

ای وئرن بزم کائناتا نسق
بوراخان جام عشقه نشئه‌ی حق
عشق میخانه سین قیلان معمور
سونان آندان جهانا جام غرور
کیم ائده اول غرور جامینی نوش
اهل نطق اولا واله و مدهوش

شاه اسماعیلین وصفینده ایسه دئییر:

مئی کیمی خلقه فئیضی نشئه رسان
نشئه تک حؤکمو ائل باشیندا روان
اول کی جام مئی اولالی بنیاد
قدح آنداندیر اول قدحدن شاد
دؤورو بیر بزمدیر بهشت آیین
جام زرین، صراحی هم زرین
مجلس افروز بزمگاه خلیل
جمِ ایام، شاه اسماعیل

۵-۳-۳. لیلی و مجنون.

«لیلی و مجنون» مثنوی‌سی فضولی‌نین شاه اثری دیر. «لیل و مجنـون» مـاجرالاری‌نـین کؤکـو سومر تورکجه‌سی ایله پالچیق لوحه‌لرده ثبت اولان بیر افسانه‌دن قایناقلانیر. بو افسانه عربستان یـاریم آداسینا یاییلمیش و عربلرین دیلینه دوشموشدور. هیجری ۱-نجی عصرده ایسه عـامری قبیلـه‌سـیندن اولان قیس بن ملوحون ئوز عمی قیزی لیلی بنت مهـدی بنـت سـعد ایچـون قوشـدوغو شـعرلر ایلـه قاریشمیش‌دیر. بو جریاندا، اصل ماجرا قالمیش و لاکـین آدلار دگیشدیریلمیـشدیر. عـرب شـاعیرلری ایسه قیسین شعرلرینی توپلاییب بیر نتیجه «دیوان مجنون و لیلی» یاراتمیشلار.

اسلامی ادبیات تاریخینده ایسه، ایلک دفعه آذربایجان شـاعیری نظـامی گنجـوی بـو مـاجرالاری

---

۱. محمد فضولی. *قیرخ حدیث*، مقدمه و تنظیم: دکتر ح.م.صدیق، بنیاد بعثت، ۱۳۷۰، تهران.

تایسیز بیر اوستادلیق و مهارت ایله فارس دیلینده ایشله‌میش و دونیا شهرتلی *عاشقانه* بیر منظومه یاراتمیشدیر. سونرا یئنه تورک شاعیری، امیر خسرو دهلوی ماجرالاری بیر آز گئنیشلتمیش و اوزاتمیشدیر. اوندان سونرا ایسه عبدالرحمن جامی عرب روایتلرینه داها چوخ أوستونلوک وئره‌رک، ماجرالاری آز - چوخ دگیشمیشدیر.

تورکجه‌میزده ایسه فضولی، افسانه‌نین ماهیتی‌نی دنیوی عشقدن چیخارتمیش و درین بیر *عارفانه* منظومه یاراتمیشدیر و اصلینده ئوز نبوغ و دوهاسی‌نین محصولو کیمی مئیدانا چیخارمیشدیر.

بو ناغیل تورکجه یازان شاعیرلر آراسیندان، امیر علیشیر نوایی، سلطان چمن، شاهدی، حمدالله حمدی، احمد رضوان، سودابی، حقیری و باشقا بیر چوخ شاعیرلر طرفیندن‌ده یازیلمیشدیر. مرحوم محمد علی تربیت دئییر کی یالنیز اونونجو عصرده اون شاعیر تورکجه «لیلی و مجنون» یازمیشلار و لاکین هئچ بیریسی نشر ائیلمه‌میشدیر.[1] فارسجادا یازان شاعیرلر چوخ اولموشلار. و لاکین هئچ بیریسی‌نین اثری فضولی‌نین یاراتدیغی «لیلی و مجنون» قدەر شان - شؤهرت قازانا بیلمه‌میشدیر. بو مثنوی‌دن ایندیه کیمی ۱۸۰۰ ثبت اولموش الیازما علم عالمینه تانینمیشدیر کی دونیادا تایسیزدیر. اونون اساسیندا بیر چوخ ئولکه‌لرده سینما فیلملری، صحنه اثرلری، سنفونیالار، اوپرالار و تصنیفلر یارانمیشدیر. اثر ایلک دفعه ۱۲۶۴ هـ ایلینده تبریز شهرینده چاپ اولموشدور. اوندان سونرا یوزلر کره دونیانین مختلیف یئرلرینده چاپ اولمونموش و درس کیتابلارینا سالینمیشدیر. اثرین تنقیدی متنی‌نی حاضیرلاماق ایچون‌ده بیر چوخ بیلگینلریمیز، عشق ایله امک صرف ائتمیشلر.

اثرین مقدمه‌سینده دئییر:

اول دؤوره‌ده‌یم کی نظم اولوب خوار،
اشعار اولوب کساد بازار.
اول رتبه‌ده قدر نظم‌دیر دون،
کیم کُفر اوخونور کلام موزون.
... مین رشته‌یه طورفه لعل چکسم
مین روضه‌یه نازنین گول اکسم،
قیلماز آنا هیچ کیم نظاره،
دئرلر گوله خار، لعله خاره.
... دؤوران ایستر کی خوار اولا نظم،
بی عزت و اعتبار اولا نظم.
هر سؤز کی گلیر ظهورا مندن،
مین طعنه بولور هر انجمندن.
... من منتظرم وئرم رواجین
بیمار ایسه ائیله‌یم علاجین
تعمیر خرابا طالییم من،
ان شاءالله که غالیبم من ...

بئله لیکله ادعا ائتدیگی کیمی‌ده، باشقا اثرلری تک، بورادادا بیرینجی درجه‌لی و تایسیز اثر یارادا بیلیر.

---

۱. تربیت، محمد علی. *مقالات تربیت*، به کوشش ح.م.صدیق، انتشارات دنیای کتاب، تهران، ۱۳۵۳، ص ۱۱۹.

«لیلی و مجنون» مثنوی‌سی‌نین ئولکه‌میزده حله‌لیک علمی نشری اولمامیشدیر. وطنداشلاریمیز عمومیتله «تصویر افکار» نشریندن فایدالانیرلار. اثرده ۲۳ غزل و ایکی دؤردلوک (مربع) گئدیبدیر کی اونلاری همین جیلده سالدیق. بو شاه اثرین تام متنینی فضولی کلیاتی‌نین «مثنویلر» جیلدینه سالاجاییق.

۵-۳-۴. صحبت الاثمار.

فضولی‌یه منسوب اولان بو اثر، ۲۰۰ بئیت لیک بیر مثنوی‌دیر. موضوعو، مئیوه‌لرین دیلیجه صحبت و مباحثه‌دیر. اوّل بیر باغ تصویر ائدیلیر، سونرا، مئیوه‌لر، بیری - بیرلریله دانیشیرلار. آلچا، آلی، گیلاس، شفتالی، آلما، آرمود، زردالی، اُوزوم، هئیوا، پُرتاقال، تورونج، نار، خورما، بادام، لیمو، عنّاب، قارپیز و قوهون مباحثه ائدیرلر. هر بیریسی ئوز خاصیت و فضیلتلرین ساییر و گاهدائوزلرینی بوش یئره ئویورلر.

شاعیر، مئیوه‌لرین دیلیله انسانلارین حالینی بیان ائدیر و دئمک ایسته‌ییرکی انسانلار ئوزلرین ئویمک و باشقالارینی تاپداماق، گیجیک، کینه، پیس داورانیش و پیسلیک ائتمک ایله دونیانی و یاشاییشی دؤزولمز حالا گتیریرلر.

۵-۳-۵. حدیقة السُعدا.

حدیقة السُعدا اون دفعه‌دن چوخ داش باسماسی طریقی ایله تبریزده نشر اولموشدور. یاخین ایللرده ایسه شاعیریمیز «ساوالان» تخلّصلو «حسن مجیدزاده» همتّی ایله علمی شکیلده چاپ ائدیلدی.[۱] بو اثرین موضوعو کربلا ماجراسیدیر. بو اثر ایکی بئیت شعر ایله باشلاییر:

یارب ره عشقینده بنی شئیدا قیل،
احکام عیباداتی بنه اجرا قیل.
نظّاره‌ی صُنعونده گؤزوم بینا قیل،
اوصاف جبینینده دیلیم گویا قیل.

دیباچه‌نین نثری گوزل سجعلر ایله دولودور. دیباچه‌نین سونوندا، کیتابین بابلاری‌نین عنوانلارینی گتیریر. ۶-نجی بابدان کربلا ماجرالارینا وارد اولور و ایگیرمیه یاخین فرعی حکایه‌لر و نظم و نثر یولیله ان جان یاخیجی مرثیه پارچالاری یارادیر.

بو کیتاب، سونرالار آذربایجان مرثیه ادبیاتیندا دخیل، قمری، صافی، صراف، راجی، یحیوی و باشقالارینا یارادیجی ئورنک اولموشدور.[۲]

۵-۳-۶. شاه و گدا.

ایلک دفعه صادقی کتابدار «مجمع الخواص» اثرینده فضولی‌نین بو اثریندن خبر وئرمیشدیر. پطروگرادین «آسیا موزه‌سی»-نده ساخلانیلان «کلیات فضولی» یه داخیل ائدیلمیش و تورکیه‌ده‌ده

---

۱. فضولی، ملا محمد، *حدیقة السعدا (خوشبختلر باغی)*، حاضیرلایان: حسن مجید زاده، عموم دونیا اهل بیت جمعیتی، قوم شهری، ۱۳۷۴، ۶۴۸ ص.

۲. ح. م. صدیق، معرفی کتاب حدیقة السعدا، شبیه خوانی، گنجینه نمایش‌های آیینی مذهبی، سمینار پژوهشی تعزیه، بکوشش دکتر جابر عناصری، تهران ۱۳۷۱، ص ۵۲-۷۵.

بعضی الیازما نسخه‌لرینی گؤرنلر اولموشلار. و لاکین حله ایندیه کیمی نشر ائدیلمه‌میشدیر. داکا اونیورسیته‌سی اوستادی علی گنجه‌لی‌نین دئدیگینه گؤره تبریزده‌ده حاج محمد آقا نخجوانی‌نین کیتابخاناسیندا بیر الیازما نسخه‌سی ساخلانیلیرمیش، لاکین حله‌لیک بیر نئچه کره باش وورودا، نسخه‌نی تاپا بیلمه‌دیم.

۵-۳-۷. جمجمه نامه.

حضرت عیسی (ع) و کسیک باش حکایه‌سی موضوعونو احتوا ائدن بو اثردن ایلک کره ۱۶۳۹-۱۶۳۳ ایللری آراسیندا ایرانا گلن «اولئاریوس» ئوز سفرنامه‌سینده آد آپارمیشدیر. او دئییر کی دربند شهری یانیندا «جمجمه» آدلی مزارستانی زیارت ائتمیش و تورک شاعیری فضولی‌نین «جمجمه نامه» قوشدوغوندان خبر توتموشدو. لاکین بو اثر، ایندیه کیمی تاپیلمامیشدیر. گله‌جگی گؤزله‌مه‌لییک.

۵-۳-۸. معمّالار.

بیرینجی دفعه مرحوم حمید آراسلی فضولی‌دن ۴۰ تورکجه معما تاپیب نشر ائتمیشدیر. ظنّیمجه کلاسیک قایناقلار، او جمله‌دن «کشف الظنون» دا ذکر اولونان «رساله‌ی معما»، ایکی دیلده تورکجه و فارسجا یازیلمیش ایمیش. همین رباعیلری بیر دفعه کورکچو اوغلو استانبولدا نشر ائدیبدیر.

۵-۳-۹. مکتوبات (منشآت)

فضولی‌نین تورکجه‌میزین بزه‌کلی نثر نمونه‌لریندن اولان مکتوبلاری، بیر نئچه الیازمادا، «منشآت» کیمی توپلانمیشدیر. بو مکتوبلار آراسیندان حله‌لیک بئشی علم عالمینه معلوم اولموشدور. بونلار هم دیل اسلوبو باخیمیندان، همده شاعیرین حیاتی‌نین زاویه‌لرینی اینجه‌لمک و دؤورون سیاسی - اجتماعی دورومونو بیلمک ایچون اهمیت داشییر.

شاعیرین تورکجه مکتوباتی آراسیندان دؤردو مستقل کیتاب حالیندا نشر اولموشدور[1] بئشینجی‌سینی خانم حسیبه مازی اوغلو ۱۹۴۸-نجی ایلده نشر ائتدیرمیشدیر. بو مکتوبلار، عصری‌نین حاکیملری نیشانجی پاشا، احمد بیگ، ایاس پاشا، قاضی علاءالدین و شاهزاده بایزیده منشیانه و بزه‌کلی نثر ایله یازیلان مکتوبلاردیر. بیرینجی مکتوب ان گؤزل نثر نمونه‌لریندن بیریسی ساییلیر و «شیکایت نامه» آدلانیر.

۵-۳-۱۰. دیوان اشعار ترکی.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی‌نین ان مهم اثری «دیوان اشعار ترکی» دیر کی گله‌جک بؤلوملرده بو حاقدا دانیشاجاییق.

1. A. Karahan. Fuzulinin Mektupları, İst., 1948, 64 s.

۶. فضولی‌نین دیلی و شیوه‌سی.

مرحوم محمد فؤاد کؤپرولو یازیر:

فضولی، بؤیوک تورک شاعیرلریندن بیری اولوب، ادبی تأثیری‌نین دوامی و گئنیشلیگی اعتباری ایله اولدوغو قده‌ر، شعرلری‌نین بدیعی قیمتی باخیمیندان دا، حتی *ان بؤیوک تورک شاعیری* ساییلا بیله‌جک مستثنی بیر شخصیت دیر. ادبی لهجه‌سی‌نین خصوصیتی، اونو آذری ادبیاتی چرچیوه‌سی ایچینده مطالیعه ائتمگی ضروری گؤستریر ...»

اونون دیلی تام آذری شیوه‌سی نین کبار لهجه‌سی حساب اولونور و بونو بیز «ادبی لهجه» آدلاندیریریق.

۶-۲. نظم نازک و ادبی لهجه.

نئجه‌کی شیخ محمود کاشغری تورکجه‌میزین قابیلیتینی عربجه صرف و نحو قایدالارینا اویغون اولماسی و بو دیلین عربی دیلی ایله یاناشی «ایکی یاریش آتی» آدلاندیرماقلا و بوتون دیللریندن یوکسک و گوجلو اولماسینی اثبات ائتمک قصدی ایله، تورکجه سؤز داغارجیغیندا اولان کلمه‌لری عرب دیلی‌نین مجرد و مزیدٌ فیه بابلارینا تؤکموش و اینانیلماز درجه‌ده گئنیش بابلار مئیدانی آچمیش و «دیوان لغات التّرک» یاراتمیشدیرسا[1]، فضولی‌ده اونون تایی، قیسسا صائتلی تورکجه سؤزلری عروض ئولچوسو قالیبلاری ایله تانیش ائتمیش و «دیوان اشعار تورکی» یاراتمیشدیر و ادعا ائتمیشدیر کی تورکجه «نظم نازک» یاراتماق نه کیمی چتین اولورسادا، او، توفیق تاپیب بو چتین ایشی آسان ائده‌جک و تورکجه‌میزین کبار لهجه‌سی‌نین ایلک باهارینی گتیره‌جکدیر:

اول سببدن فارسی لفظیله چوخدور نظم کیم
نظم نازک تورک لفظیله ایکن دشوار اولور.
لهجه‌ی تورکی قبول نظم ترکیب ائیله سه،
اکثرِ الفاظی نامربوط و ناهموار اولورا!
منده توفیق اولسا بو دشواری آسان ائیلرم
نوبهار اولجاق تیکاندان برگ گول اظهار اولور.

---

۱. کاشغری، محمود. *دیوان لغات الترک*. برگردان فارسی از: ح.م. صدیق، انتشارات اختر، تبریز، ۱۳۸۳.

فضولی دئمک ایسته‌ییرکی قیری - فیری چوخ اولان فارس دیلی‌نین «نظم ترکیب» ادالارینی تورک دیلینه گتیرنده، عمومیتله تورکجه‌نین اصالتی و موسیقی‌سی قارشیسیندا بوتون بو ترکیبلر نامربوط و ناهموار اولورلار. یعنی عروض بحرلرینه عائد اولان تنافر، اماله، زحاف و سائره بروز ائدیر. من ایسه بو آغیر ایشده توفیق الده ائدیب، فارسی دیلی‌نین اکثر الفاظ نامربوط و ناهموارینی، نظم ترکیب وئریب، فارسی دیلی‌نین تیکانلاریندان، گول یارپاغی گؤیردیب و تورکجه‌میزین ایلک باهارین گتیره‌جگم. بو زحمتدن حاصل اولان نتیجه‌یه «نظم نازک» آدی وئریر.

فضولی‌ده دیل، آخار بیر بولاق کیمی‌دیر. اونون ئوزونون پیسله‌دیگی «ناهموارلیق» و «نامربوط لوق» گؤزه دگمیر:

یئله وئرمه داغیدیب هریان آیاقلاردان گؤتور
ای پری زلفِ پریشانین گرکمزمی سنا؟

دیشله‌دیمسه لعلین، ای قانیم تؤکن، قهر ائیلمه
توت کی قان ائتدیم، عدالت ائیله قانی قانا توت

دئمن گؤز یاشی ایله دفع اولور عشق آتشی تندن،
بو اود هر یئره دوشسه، فرق قیلماز قوروسون یاشین.

اهل تمکینم، منی بنزتمه ای گول بولبوله،
درده یوخ تابی اونون، هر لحظه مین فریادی وار.

ئویله بدحالم کی احوالیم گؤرنده شاد اولور
هر کیمین کیم دؤور جؤوروندن دل ناشادی وار.

فضولی تورکجه‌میزده «نظم نازک» یاراتماق ایچون بیر طرفدن تک هجالی تورکجه سؤزلریمیزی غزل دیلینه داخیل ائدیر و دیگر طرفدن فارسجا و عربجه منشألی یونگول، تانیش و اوندان قاباق غزل دیلینده قبول اولونموش لغتلردن استفاده ائدیر. بیرینجی ادعایا میثال یوخاریداکی بئیتلرده ایشلنن یئل، وئر، قان، دیش، تک، او، کیم، اول، دهٔ، قیل، یاش، دوش، یئر و ... کیمی تک هجالی سؤزجوکلری و ایکینجی ادعایا میثال آشاغیداکی بئیتلرده وفا، جفا، درد، درمان، اظهار، مبتلا، مکدر، خاطر، صفا، همدم، اهل، ریا، مدعا و ... کلمه‌لری میثال گتیرمک اولار:

وفا هر کیمسه‌دن کیم ایسته‌دیم، آندان جفا گؤردوم
کیمی کیم بی‌وفا دونیادا گؤردوم، بی‌وفا گؤردوم.
کیمه کیم دردیمی اظهار قیلدیم، ایسته‌ییب درمان،
ئوزومدن هم بتر بیر درده آنی مبتلا گؤردوم.
مکدّر خاطیریمدن قیلمادی بیر کیمسه غم دفعین
صفادان دمَ اوران همدملری اهل ریا گؤردوم ...

مرحوم دمیرچی‌زاده‌نین دئدیگی کیمی، آذربایجان تورکجه‌سی‌نین کبار ادبی لهجه‌سینی یاراتماقـدا فضولی‌نین بؤیوک خیدمتی اولموشدور کی تورکجه سؤزلری «نظم نازک» آدلاندیردیغی شـعر دیلینـه گتیرمیش و یوزلرله اوندان قاباق ایشلنن عربجه و فارسجا سؤزلری و افاده‌لری تورکجه سؤزلر و افاده‌لر ایله دگیشمیشدیر:[1]

ساقیا جام توت اول عاشیقه کیم قایغولودور،
قایغو چکمک نه ایچون جام ایله عالم دولودور.
قویالیم باشی خُمِ باده آیاغینا مدام،
توتماماق اولماز آنین حؤرمتنی بیر اولودور.
بونجا کیم کوه صیفت باشیما داشلار اورولور
دیده‌ی بختیم اویانماز نه عجب اویغولودور ...

۶-۳. شعرده صنعتکارلیق.

عروض وزنلری آراسیندان فضولی ائله وزنلر سئچمیشدیرکی، تورکجه قیـسا صـائتلر سـؤزلری بـو وزنلره سالا بیلسین. هزج بحریندن آلتی، رمل بحریندن آلتی، مضارع بحریندن اوچ، مجتث بحرینـدن بیر، خفیف بحریندن ایکی و منسرخ بحریندن بیر نوع ایشلتمیشدیر[2]. و «نظم نازک» مجموعـه‌سـینی اویناق و جاری بحرلر رواج وئرمکله زنگینلشدیرمیشدیر. وزن یئنیلیک‌لریندن علاوه، فضولی شعرلرینده یئر - یئر بدیعی صنعتکارلیق مهارتلری‌ده گؤسترمیش و شـعرلرینی اینجـه صـنعتلر ایلـه بـزه‌میـشدیر بدیعی صنعتلر و بزه‌مه‌لردن بعضی نمونه‌لره دقت یئتیره‌لیم.

۶-۳-۱. قرآن تلمیح‌لریندن نمونه‌لر.

سجده‌گاه ائتمیشدی عشق اهلی قاشین محرابینی
قیلمادان خیلِ ملائک سجده‌ی آدم هنوز.

کی حضرت آدمین یارانیشی و ملائکه‌لره اونا سجده ائتمه امرینه دائر آیه‌یه اشاره‌دیر.

شاهسان، مُلکِ ملاحتده سنه قوللار چوخ،
بیری اولدور کی وئریب مصرده سلطان اولموش.

کی حضرت یوسف علیه السلامین مصرده، عزیزلیک مقامینا چاتماسینا دائر آیه‌یه اشاره‌دیر.

عکس قدّینله گؤرن دائره‌ی آینه‌نی،
دئر مه بدردیر انگشت نبوتدن شق.

کی حضرت محمد (ص)ین شق القمر معجزه‌سینه دائرآیه‌یه اشاره‌دیر.

بوراخدی خاکه حُسنون، آفتابِ عالم آرایی
گؤتوردو یئر أوزوندن معجز لعل مسیحایی.

---

۱. محمد فضولی، (مقاله لر توپلوسو)، باکی، ۱۹۵۸، ص ۵۱.
۲. تفصیلات ایچون باخ: محمد فضولی مقاله‌لر توپلوسو، اکرم جعفرین «فضولی شعری‌نین وزنی» باکی، ۱۹۵۸، ص ۱۷۵-۸۰.

کی حضرت عیسی علیه السلامین ئولولری دیریلتمه معجزه‌سینه دائر آیه‌یه اشاره‌دیر.

دئدیلر بی‌خبرلر، باغ جنت کوینه بنزر
خبر وئردی منه آندان گلن آدم: یالاندیر بو!
کی حضرت آدمین جنّتده قاوولماسینا دائر آیه‌یه اشاره‌دیر.

ایکی گؤزدن روان ائتمیش سرشکیم قامتین شؤوقو
عصای معجزی گؤر کیم ایکی بؤلموش بو دریانی
کی حضرت موسی علیه السلامین ئوز عصاسی ایله نیل چایینی ایکی یئره بؤلمه معجزه‌سینه دائیر آیه‌یه اشاره‌ائدیر.

۶-۳-۲. استعاره‌لردن نمونه‌لر.

دیل اوزادیر بحث ایله اول عارض خندانه شمع
اود چیخیر آغزیندان ائتمر می حذر کیم یانا شمع؟
بورادا شمعین انسان کیمی دیل اوزاتماسی و یا اونون یئنه‌ده انسان کیمی حذر ائتمه‌سی استعاره اولاراق ایسه آپاریلمیشدیر.

گر دگیل بیر ماه مهریلن منیم تک زار صبح
باشین آچیب نیشه هر گون یاخاسین ییرتار صبح؟
بورادادا صبح انسان کیمی «زار اولماق» و «یاخا ییرتماق» صیفتلری ایله توصیف ائدیلمیشدیر کی بدیع فنّینده استعاره سایلیر.

آیینه سئور جاندان رخساره‌ی جانانی،
بیر غایته یئتمیش کیم آیریلسا چیخار جانی.
بورادا «آینانین جانی‌نین چیخماسی» گوجلو بیر استعاره‌دیر. چونکی جانان ئوز رخسارینی آینادان اوزاق توتارسا، آینانین‌دا جانی (ایچینده اولان تصویر) چیخیب گئدر.

تماشای رُخون عزمینه چیخدی آفتاب، اما،
گلیر کن سرعت ایلن، دوشدو یوز یئرده شیتابیندان.
بورادادا گونشین تماشایا چیخماسی، گونشین سرعت ایله گله - گله شیتابدان دوشمه‌سی مهارتله یارادیلمیش استعاره‌لردیر.

۶-۳-۴. مجازلاردان نمونه‌لر.

برق آهیم گؤی أوزون توتموش سیریشکیم یئر أوزون،
صحبتیمدن هم وحوش ائتمیش تنفّر، هم طیور.

تاس الین ئوپدو، حسد قیلدی قارا باغریمی سو،
یئتدی سو جیسمینه، رشک، آلدی تنیمدن آرام

داش دلر آهیم اوخو شهد لبین شؤوقوندن
نولا زنبور ائوینه بنزه‌سه بیت الحزنیم

غمیم شرح ائتمک ایچون ایسترم هر گؤردویوم ساعت
توتام دامانینی، یئتمز الیم چاک گریباندان

گر مشک دئرسه عاشیق اول بوی زولفه ساقی،
تند اولما بیر قدح وئر، تر ائیله‌سین دماغی.

دُر تک دیشین سؤزونو هر دم ائشیتمک ایستر
بحرین مدام اونونچین ساحیلده‌دیر قولاغی

فضولی‌نین فارسجا دیوانینداداا اینجه مضمونلار و بدیعی صنعتلر چوخدور[1] و فارس تدقیقاتچیلاری‌نین دیلیجه دئسک «... توجه به مضامین باریک و معانی دقیق، باعث پیچیدگی و تعقید نشده، مانع فصاحت و رسایی اشعارش نگردیده‌است.[2]»

۶-۴. فضولی شعری‌نین ادبیات تاریخیمیزده‌کی ئونمی.

فضولی شعری، آذربایجان تورکجه اورتاچاغ شعری‌نین ان یوکسک ذروه‌سی ساییلیر، همده بوتون شرق عالمینده ان چوخ اوخونان دیوان، اونون دیوانی اولموشدور. اونون شعری بدیعی صنعتلر باخیمیندان، دونیادا، میثلی تاپیلمایان اینجه صنعت محصولودور. بوتون دیللرده هئچ بیر شاعیر، اینديه کیمی تاپیلماییب کی فضولی‌نین دوشونجه و اینجه صنعت نبوغونا مالیک اولا بیلسین. «هومر»دن «تاگور»ا کیمی اولوسلار آراسیندا ظهور ائدن شاعیرلری فضولی ایله مقایسه ائدنده، هامیسی گزیده دورور، اونون کیمی هم ئوز دیلینده، همده ایکی باشقا دیللرده درین مضمونلو، یوکسک بدیعی اسلوبیاتلی قالیجی اثرلر یارادا بیلن شاعیره راست گله بیلمیریک. اونون اثرلریندن استقبال او قده‌ر اولموشدور کی یالنیز «لیلی و مجنون» مثنویسیندن ۱۸۰۰ الیازما نسخه‌سی معلومدور و بو گؤستریر کی اونون اثرلری هر زامان گئنیش اوخوجو کوتله‌سینه مال اولموشدور.

۶-۵. فارس شاعیرلرینه اعتنا.

مولانا حکیم ملا محمد فضولینی بیز، فارس شعر تاریخینده دؤنوش نقطه‌سی یارادان صائب تبریزی‌یه درین تأثیر قویان شاعیر حساب ائدیریک. بو مسأله، فارس شعری ایله اولان درین

---

۱. فارسجا غزللری‌نین بدیعی صنعتلری ایچوخ باخ: پور نامداریان، تقی. *غزل‌های فارسی فضولی*، مجله‌ی ایران شناخت، سال ۱۳۷۶، ش ۵.

۲. مشرف، مریم، *زندگی و شعر محمد فضولی*، انتشارات روزنه، تهران، ۱۳۷۲.

علاقه‌سینی گؤستریر. اونون، فارسجا یازان شاعیرلر آراسیندان، نظامی، حافظ، سعدی، سلمان، خواجو و باشـقالارینا اعتنـاء ائتـدیگی آیدینـدیر. بـو اعتنایـا نمونـه اولاراق، بعـضی بئیتلرینـی، اوشـاعیرلرین قوشدوقلاری بئیتلر ایله مقایسه ائدیریک:

حافظ — شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هائل،
کجا دانند حال ما، سبکباران ساحل‌ها؟

فضولی — بیابانگرد مجنوندان غم و دردیم سؤال ائتمه،
نه بیلسین بحر حالین اول کی منزلگاهی ساحلدیر؟

حافظ — حدیث هول قیامت که گفت واعظ شهر،
قیامتی است که از روزگار هجران گفت!

فضولی — واعظ بیزه دون دوزخی وصف ائتدی فضولی،
اول وصف سنین کلبه‌ی احزانین ایچوندور.

حافظ — روزگاری است که سودای بتان دین من است،
غم آن کار نشاط دل غمگین من است.

فضولی — سجده‌دیر هر قاندا بیر گول گؤرسم آئینیم منیم،
گاه کافر، گاه مؤمن، توت بودور دینیم منیم.

حافظ — دو چشم شوخ تو بر هم زده ختا و حبش،
به چین زلف تو ماچین و هند داده خراج.

فضولی — بیر پری زولفون توتوب حالیندان آلدیم کام دل،
توت کی چین مولکونو توتدوم، هینددن آلدیم خراج!

حافظ — ره نبردیم به مقصود خود اندر شیراز،
خرم آن روز که حافظ، ره بغداد کند.

فضولی — فضولی ائیله‌دی آهنگ عیشخانه‌ی روم،
اسیر محنت بغداد گؤردویون کؤنلوم!

سعدی — در رفتن جان از بدن، گویند هر نوعی سخن،
من خود به چشم خویشتن دیدم که جانم می‌رود!

فضولی — گؤرمه‌میشدیر گرچه کیمسه جان بدندن گئتدیگین،
ایشته بن گؤردوم کی شیمدی کندی جانیمدیر گئدن!

سلمان ساوجی — من کیستم تاوا شوم سودای دیدار شما،
اینم نه بس کاید به من بویی ز گلزار شما.

فضولی — من گدا، سن شاها یار اولماق یوخ، امّا نئیله‌ییم
آرزو سرگشته‌ی فکر محال ائیلر بنی!

سلمان ساوجی — قبله‌ی ما نیست جز محراب ابروی شما،
دولت ما نیست الاّ در سر کوی شما!
فضولی — زاهدا سن قیل توجه گوشه‌ی محرابا کیم،
قیبله‌ی طاعت خم ابروی دلبر دیر بنا!

سلمان ساوجی — روز محشر در جواب پرسش سودای کفر،
هیچ دست آویز ما را نیست جز موی شما!
فضولی — ای خوش اول کیم عشق حرفین بیر داهی تکرار ائدم،
حشر دیوانیندا گؤرگج نامه‌ی اعمالیمی.

کاتبی — ما با وجود سنگ ملامت سلامتیم،
گویا که سنگ‌های ملامت، حصار ماست!
فضولی — نقدجان تاراج غمدن ساخلاماق دشوار اولور،
عشق تا سنگ ملامتدن حصار ائتمز بنا!

کاتبی — گه منم و دشت و در، گه منم و کوهسار،
قصّه‌ی مجنون مراست، غُصّه‌ی فرهاد هم!
فضولی — یاتدیلار فرهاد و مجنون مست جام عشق اولوب،
ای فضولی بیز اولار یاندیقجا، نؤبت بکلریز!

۶-۶. فضولی شیوه‌سی‌نین فارسجایا تأثیری.

فضولی‌نین شعر سبکی، اونون زامانه‌سینه کیمی، اولمامیشدیر. فضولی بو شیوه‌نی، ابداع و اختراع ائتمیشدیر و اوندان سونرا گلن دئمک اولارکی بوتون غزل یازان شاعیرلریمیز، بو سبکی تقلید ائتمیشلر و اللریندن گلدیگی قدەر، جعفر جبارلی دئمیشکن، فضولی‌نین آیاغینا چاتماق ایچون جان آتمیشلار.

همین سبک، آذری تورکجه‌سی و عثمانلی تورکجه‌سینده «فضولی» آدلی یئنی بیر مکتب ایجاد ائتمیش، فارس دیلینده ایسه، فارس شعر جریانینی آلت - أوست ائدیب یئنی شیوه‌نین ایجادینا سبب اولموشدور. بو ایجادین عامیلی یئنه‌ده تورک شاعیری و فضولی‌نین تقلیدچی‌سی اولان صائب تبریزی واسطه‌سیله گئرچک‌لشمیشدیر.[1]

او فضولی‌دن ئویره‌ندیگی یئنی سبکی و یئنی شیوه‌نین آدینی «طرز تازه» قویور. صائب تبریزی‌نین «طرز تازه» آدلاندیردیغی شیوه‌نین اساسی بودور کی هر بئیت شعر «معادل دوزه‌لتمه» اساسیندا قورولور. یعنی ایکی قارشیلیقلی مضمون بیری - بیری‌نین آردینجا گلیر. میثال ایچون

---

۱. محمدزاده صدیق، حسین. *شرح غزل‌های صائب تبریزی*، انتشارات الست، تهران ۱۳۷۱.

صائبین آشاغیداکی بئیتلری نین:

ریشه‌ی نخل کهنسال از جوان افزونتر است
بیشتر دلبستگی باشد به دنیا پیر را

**

بر آستان تو نقش مراد فرش شود
بساط خود اگر از بوریا توانی کرد

**

از تیر آه مظلوم ظالم امان نیابد
پیش از نشانه خیزد از دل فغان کمان را

بیرینجی بئیتده یاشلی نخلین کؤکوندن گئنیش و چوخ اولماسی (عینی مضمون) و یاشلی انسانین دونیایا باغلی‌لیغی‌نین گئنیش و چوخ اولماسی (ذهنی مضمون)، ایکینجی بئیتده آستانایا آرزو فرشی سالینماسی (ذهنی مضمون) و حصیر أوستونده اوتورماق (عینی مضمون)، أوچونجو بئیتده ایسه مظلوم آهی‌نین اوخا چئوریلیب ظالیمه توخونماسی (ذهنی مضمون) و اوخ آتاندا، کمانین کیریشی‌نین سس یا ناله ائتمه‌سی (عینی مضمون) معادل دوزه‌لتمه کیمی ایشلنیلمیشدیر.

همین شیوه‌نی صائب فضولی‌دن آلمیش وتقلید ائتمیشدیر و فارس شعر تاریخی‌نین دؤنوش نقطه‌سینی ایجاد ائده بیلمیشدیر. فضولی‌نین فارسجا دیوانیندان تصادفی سئچدیگیمیز آشاغیداکی غزل سایاغی شعر، اونون زامانینا کیمی فارس شعر تاریخینده سابقه‌سیز ایمیش:

لطیف است آن پری، آن به که از مردم نهان آید
مبادا گر فتد نور نظر بروی گران آید
بسوز ای آتش دل، استخوان سینه را یک یک
مبادا تیر آن ابرو کمان بر استخوان آید
رود صد آه من تا آسمان هر دم وز آن هریک
بلایی گردد و بر جان من از آسمان آید
شدم محروم تا حدی که نگذارد مرا حیرت
که وصل دوست در دل بگذرد یا بر زبان آید
پی دفع رقیب از آه دل یکدم نیم خالی،
یکی از صد هزاران تیر شاید بر نشان آید
به مردن رست دل از جان و آمد جانب کویت
زجان بگذشت از دست غمت تا کی به جان آید
فضولی نقد جان کردی نثار مژده‌ی وصلش
چه خواهی کرد گر ناگاه آن سرو روان آید.

دئدیگیمیز کیمی صائب، ئوزو، یاراتدیغی شعر مکتبینه «طرز غریب»، «طرز تازه» و «معنی نازک» آدی وئریر و لاکین اونون ئولوموندن نئچه یوز ایل سونرا اونون یاراتدیغی یئنی شعر مکتبینه «هندی» آدی وئردیلر. محمد تقی بهار بو اصطلاحی گئنیش آلاندا ایشلتدی و حتی ئوز شعرلرینده‌ده بو مکتبین علیهینه چیخدی:

سبک هندی گرچه سبکی تازه بود،

لیک او را عیب بی اندازه بودا
فکرهاسُست و تخیّل‌ها عجیب،
شعر پر مضمون ولی نا دلفریب.
وز فصاحت بی‌نصیب![۱]

محمد تقی بهارین شوونیستی استقامتیندن قایناقلانان مخالیفت، بیر چوخ تقلیدچی‌لری اونون یـاوا سؤزلرینی گؤوشمگه مئیدان آچدی. حبیب یغمایی اوندان تقلید ائدرک دئدی:

«در غزلیات مولانا صائب، لطف و شور نیست و هـر چـه هـست، کـاری اسـت بیهـوده و موجب سرشکستگی (!) و اگر گاهی ...»[۲]

فضل الله رضا آدلی بیر مدعی‌ده دئدی:

«صائب این نیروی تمیز را نداشت که بداند غزل او در برابر گفته‌ی چهار تن دیگر نـاچیز است و غزلش نیم جان است و چراغ مرده کجا، نور آفتاب کجا![۳] ...»

بو سؤزلرین هامیسی اونا گؤره ایدی کی صائب، ئوز اوستادی فضولی‌دن ئویرندیگی یئنی شیوه‌نـی فارس شعرینده تجربه ائتدی و بو باخیمدان فارس شعرینی ان اوجا ذروه‌لـره چاتـدیردی. و شوونیـسم دونیاسی بو گئرچگی و، بیر تورکون فارس شعر تاریخینی آلت - أوست ائتمه گئرچگینی قبول ائتمـک ایسته‌میردی.

۶-۷. نوایی، فضولی و صائب اوچلوگو.

صائب ئوزونون یاراتدیغی ۱۲۰ مین فارسجا بئیلترینده و تورکجـه دیوانینـدا، اصـلینده فـضولی‌یـه نظیره یازما ایشی ایله مشغول اولور و دیلی تام فضولیانه‌دیر کی هئچ، حتی تورک غـزل دونیاسـی‌نـین نهنگ اوستادی امیر علیشیر نوایی‌دن ده ایلهام آلیر. آشاغیدا وئره‌جگیمیز میثالّلار، فضولی‌نـین دیلـی و دوشونجه‌سی‌نین و شعریّت آنلاییشی‌نین صائب تبریزی‌ده تـأثیرینی گؤسـترمکله برابـر، فـضولی‌نـین ئوزونون‌ده نوائی‌دن تأثیر آلماسینی نمایش ائتدیریر:

نوائی تاپمیش اول یوز قطره - قطره قویدان ئوزگه آب و تاب
قایدا وه-وه مونجا کوکب، ظاهر ائیلب آفتاب؟

فضولی صبح چکمیش، چرخه چالمیش داشه تیغین آفتاب
ظاهر ائتمیش اول مهِ دلّاکه عین انتساب

صائب عاشیقین گؤزیاشینا رحم ائیلمز اول آفتاب
آغلاماق ایلن آپارماز اود الیندن جان کباب

و در دیوان فارسی: از لطافت بس که دارد چهره‌ی او آب و تاب
آفتابی می‌شود رنگش ز سیر ماهتاب

---

۱. *دیوان بهار*، ج۲، امیر کبیر، تهران، ص ۱۲۸.
۲. *صائب و سبک هندی*، مقاله حبیب یغمایی، ص ۲۷۷.
۳. مجله گوهر، ج ۴، ص ۳۰۱.

***

نوایی ای ساچین آشفته سی یوز خیل سودائی مزاج،
گؤرمه دیک زنجیر هم سئودایا باعث هم علاج

فضولی منحرقدیر ساقیا اندوه دونیادان مزاج
باده توت کیم علّت اندوها غفلتدیر علاج

صائب بر رخ ممکن بود پیوسته گردِ احتیاج
لازمِ این نشئه، افتاده ست دردِ احتیاج

***

نوائی یئنی کؤرکوزدو ساووق آه و ساریق رخسار صبح
گر نهائی مهردن مین دک ایمس بیمار صبح

فضولی گر دگیل بیر ماه مهریله منیم تک زار صبح
باشین آچیب نیشه هرگون یاخاسین ییرتار صبح

صائب قرص خوشیدست اوّل لقمهٔ مهمان صبح
چون توانم داد شرح نعمت الوان صبح

ویا تا به کی همچون سگان گیرد تورا در خواب صبح؟
چون گل از شبنم بزن برچهره‌ی خود آب صبح

ویا چاک خواهد سر برآورد از گریبانم چو صبح
رفته-رفته می‌کند گل داغ پنهام چو صبح

***

فضولی تؤکدوکجه قانیمی اوخون اول آستان ایچر
بیریئرده یم اسیر که تورپاغی قان ایچر

صائب عاشیق قانینی وسمه‌لی قاشین نهان ایچر،
جوهرلی تیغ قین آرا پیوسته قان ایچر

***

فضولی نولا گر رشک رخساریله باغری خونلارین قاندیر
داشی تاثیر ایله لعل ائیلین خورشید رخشاندیر

صائب منی محروم ائدن رخساردن زلفِ پرشاندیر
بو دریای لطافت، موجِ عنبر ایچره پنهاندیر.

***

فضولی کؤنولده مین غمیم‌واردیر که پنهان ائیلمک اولماز
بو هم بیر غم که ائل طعنیندن افغان ائیلمک اولماز

صائب توتولموش کؤنلومو جام ایله شادان ائیلمک اولماز
ال ایلن پسته‌نین آغزینی خندان ائیلمک اولماز

***

نوائی خرّم اولدو باغ و یئر گولدن، ایچیمده غم هنوز
گولدو هریان غنچه و کؤنلوم ایشی ماتم هنوز

فضولی عالم اولدو شاد سندن، من اسیر غم هنوز
عالم ائتتدی ترک غم، من ده غم عالم هنوز.

صائب خاک من برباد رفت و دُردی آشامم هنوز،
توتیا شد جام و می باقی ست در جامم هنوز

ویا از سرشک گرم زرین است مژگانم هنوز
می‌چکد آتش چو شمع از رشتهٔ جانم هنوز

***

نوائی باغ آرا نه سرو ایتیرمین آرزو نه گول هوس
دهر باغیندان منه بیر سروِ گُل رخسار، بس!

فضولی ای کؤنول اول خنجر مژگانا ائیلرسن هوس،
قصدِ جان ائتدین بقای عُمردن پیوندی کس

صائب دردِ پیری را جوانی می‌کند درمان و بس
آه کاین درمان نباشد در دکان هیچ کس

و یا می‌کنم سیر گل از چاک گریبان قفس
نبض گلشن را به دست آورده‌ام از خار و خس

***

فضولی دل که سر منزل اول زلف پریشان اولموش
نولا جُرمی که آسیلماسینا فرمان اولموش؟

صائب مَی دن اول چهرهٔ زیبا عرق افشان اولموش
تا سراسر گؤز اولوب أوزونه حیران اولموش

***

فضولی تا که طاقِ زرنگارین، چرخ دیوان ائیله‌میش
خشت زرینی، صبا، فرشِ گلستان ائیله‌میش

صائب خط، غبار عارضین، آیات قرآن ائیله میش
حُسنِ صاحب شوکتین موری سلیمان ائیله میش

***

فضولی محنت عشق ای دل آساندیر دئیو، چوخ وورما لاف،
عشق بیر یوکدور که خم بولموش اونون آلتیندا قاف.

صائب نیست بر آئینهٔ دردی کشان گرد خلاف
می‌توان چون جام می دیدن ته دلهای صاف

***

نوائی قاشلاریندان کیم ایرور قانلیق کؤنول ایچره خیال
اول قیزیل کاغذدا ئوندور بو شفق ایچره هیلال

فضولی چرخ هر آی باشینا سالمیش قاشیندان بیر خیال
بو جهتدندیر هر آی باشیندا اولماق بیر هیلال

صائب بدر از روشنی غاریه گردید هلال
کوته اندیش محال است کند فکر محال

***

نوائی تا ییغیت ایردیم قاریلارغا کوپ ایردی خیدمتیم
قاریغان چاغدا ییغیتلرگه آغیردیر صحبتیم

فضولی زائر میخانه‌یم مغ سجده‌سیدیر طاعتیم،
عشق پیریم نقد جان نذریم توکل نیتیم

صائب از هوای تر برافروزد چراغ عشرتم
رشته‌ی باران بود شیرازه‌ی جمعیتم.

***

فضولی گیریه‌دیر هر دم آچان غمدن توتولموش کؤنلومو
عشقدیر خالی قیلان قان ایله دولموش کؤنولومو

صائب ساقیا مَی دن رفو قیل چاک بولموش کؤنولومو
قیل یواسی قان ایله پیوند اولموش کؤنولومو

قئید ائتمک لازمدیر کی صائب تبریزی، فارسی شعر تاریخی بوتونلوگونده، دوشونجه مئیـدانی‌نـین ان اوجا ذروه‌سی حساب اولونور. صائب دیوانی‌نین سوزلوگونو ترتیب ائدن «گلچین معانی» دئییر:

«صائب، دهرین اعجوبه‌سی‌دیر، اونا تای گلمه‌میشدیر، گلمه‌ییر و گلمیه‌جکدیر.»[۱]

فارس اورتاچاغ شعرینی ان اوجا ذروه‌یه قالدیران صائب، فضولینی تعقیب ائدن و اونون شـاگیردی حساب اولونور.

---

۱. گلچین معانی، احمد. *فرهنگ اشعار صائب*، جلد ۱، ص سیزده.

۷. فضولی شعری‌نین بیر پارا مضمونلاری

۷-۱. عشق.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی، ئوز کلامی و فلسفی دوشونجه‌سینی عشق ایله یوغورموشدور. اونون گؤروشونجه عشق، «تقدیر خدا» دیر.[۱] هر حرکت، حتی نئی‌ده‌کی صدا و مئی‌ده‌کی حرارت‌ده اوندان ناشی‌دیر.[۲] بوتون عالم و وارلیق عاشیقیدیر. اصلینده اونون دوشونجه جوهره‌سی عشق‌دن باشقا بیر شئی دگیلدیر. عشق، وارلیغین ان بؤیوک سیرری حساب اولونور و یگانه گوجدور کی انجذاب اوندان حاصیل اولور. بوتون وارلیق آن به آن و لحظه به لحظه عشقین گوجو ایله حالدان حالا دوشورلر و دگیشیلیرلر. هر شئی «پرتو انوار حقیقت» ساییلر و تصوّره گلمز، و توصیف اولا بیلمز بیر زاددیر. عشقی تعریف ائتمک اولماز، بلکه اونو دادماق و ایچمک اولار، ایچمکدن ایسه دویولماز. «ابن عربی» بایزید بسطامی دیلینجه دئییر: «عاشیق او تشنه‌دیر کی دنیزین سویونو قورتوم - قورتوم ایچیر و لاکین هر زامان سوسوزلوقدان دیلی آغزیندان ائشیکده لهله‌ییر.»[۳]

فضولی‌نین دونیا گؤروشونون اساسی «عشق» أوزه‌رینده قورولموشدور و عشقدن سیوای هر بیر زادی اساس سیز ساییر و عشق منعین کیمسه‌دن قبول ائتمیر:

ای فضولی عشق منعین قیلما ناصحدن قبول
عقل تدبیریدیر اول سانما کی بنیادی‌وار.

فضولی‌ده کی عشق انسان کمالی حساب اولونور، چونکی او، ئوز معشوقونو بوتون یارادیلیشدان أوستون و بلکه یارادیلیشین اوندان ناشی اولماسینی قبول ائدیر و عشق ایسه سبب اولور کی بئله بیر معشوق ایله گیزلی و معنوی باغلیلیغی اولسون و بو باغلیلیق، اونو یارادیلیشین آرخاسیندا قالان گیزلی وارلیقلار ایله‌ده باغلاییر و اونو گؤزه‌للیک و گئرچک‌لیگه سوق وئریر.

۷-۲. درد و جفا.

فضولی عاشیقی درد چکن و معشوقو ایسه جفا ائدن حساب ائدیر و دئییر کی دردی معشوق یالنیز سئودیگی و ایسته‌دیگی عاشیقینه نصیب ائدر و دردی ائله حساب ائدیر کی انسان روحونو صیقل

---

۱. غ. ۱/۵.
۲. غ. ۱/۲.
۳. *فتوحات مکیه*، ج ۲، ص ۳۲۵.

وئریب تمیزه چیخاردا و پاکلایا و زلال حالا گتیره‌ر. «حدیقة السعدا»نین سون سؤزونده دئییرکی الله تعالی چوخ سئودیگی بنده‌لرینی درده مبتلا ائدیر. بورادا بوتون انبیاء و اولیانین عذاب - اذیت چکدیکلریندن دانیشیر و غزللرینده بو دردین عشقدن قایناقلانما سینا تأکید ائدیر و عشق آوازه‌سینی ایسه درد الیندن ناله چکمکدن ناشی بیلیر:

ناله‌دندیر نئی کیمی آوازه‌ی عشقیم بلند

ناله ترکین قیلمازام نی تک کسیلسم بند بند

بو درد چکمک و ناله ائتمگه باعث ایسه معشوقون جفاسی‌دیر. معشوقون جفاسینی، فضولی، اونون عاشیقه اولان اعتناسی و اوندا بیر «عادت» حساب ائدیر و بو عادتی ترک ائتمگه وادار ائتمگین ئوزونو جفا ساییر و معشوقون جفا ترک ائتمه‌سینی، عاشیق قارشیسیندا تغافل حساب ائدیر:

ای بی وفا کی عادت اولوبدور جفا سنا

بالله جفادیر اولما دئمک بی وفا سنا

بلانی عشق اودونو شعله‌لندیرمه ایچون گره‌کلی ساییر، بلادان قاچماییر و بلکه آللاهدان طلب ائدیر کی اونو عشق بلاسینا مبتلا ائتسین:

یارب بلای عشق ایله ائت آشینا بنی

بیردم بلای عشقدن ائتمه جدا منی

آز ائیلمه عینایتینی اهل دردن

یعنی کی چوخ بلالارا قیل مبتلا منی

۷-۳. کئفلی‌لیک.

کئفلی‌لیک یا مست اولما یولو ایله عقلین زنجیریندن قورتارما موضوعو، فضولی‌نین چوخ تکرار ائله‌دیگی بیر سؤزدور. او اصل ادراکی کئفلی‌لیکده گؤرور:

نئجه بیر وسوسه‌ی عقل ایله غمناک اولالیم

گلین آلایش غمدن چیخالیم پاک اولالیم

نشئه‌ی مئی بولالیم قابل ادراک اولالیم

مست و مدهوش و خراباتی بی‌باک اولالیم

بورادا «ادراک» سؤزونو ایکینجی و گیزلی بیر معنادا ایشله‌دیر و قیل و قال سایدیغی عقلین ادراکی قارشیسیندا قویور. همین سؤزو باشقا یئرده «عقلی ادراک» معناسیندا ایشله‌درک دئییر:

ئویله سرمستم که ادراک ائتمزم دونیا نه‌دیر

من کیمم ساقی اولان کیمدیر مئی و صبها نه‌دیر

۷-۴. غریب‌لیک.

غریبلیک موضوعو، فضولی شعرینده هم عرفانی و همده دونیوی معناسیندادیر. عرفانی معنادا بئله‌دیر کی او، ئوزونو ازلی فیض مبدأیندن آیری دوشدوکده غریب حس ائدیر و هر زامان دیره نیر کی اونا وصل اولسون و معشوقا یئتیشسین. دونیوی معنادا ایسه آنا یوردوندان قوپوب «عراق عرب» بؤلگه‌سینه دوشدوگو ایچون، درین غربت حسّی اونو بورویور. فارسجا دیوانیندا دئییر:

نیست در بغدادیان مطلق فضولی رأفتی

حیف عمر من که بی حاصل در این کشور گذشت

لاکین کربلا و نجف توپراغینی یالنیز ئوز ایده‌آل معشوقلاری‌نین یاتدیغی یئر بیلدیگی ایچون، ئوزونه تسکین لیک وئریر.

۷-۵. قومیت‌چی‌لیک.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی ئوز تورکلوگونه فخر ائدیر و گووه‌نیر و ئویونور. بو ئویونمه اونا گؤره‌دیر کی تورکلوگو ساده‌لیک، پاکلیق، قلبی تمیزلیک، انسان سئوه‌رلیک، گؤزه‌للیک، غئیرت و گؤزو - کؤنلو آچیقلیق آنلامیندا گؤرور. و لاکین بو ئویونمه‌لر سبب اولمور کی اوندا قومیت‌چی‌لیک دویغولاری، باشقالارینی کیچیلتمگه و اونلارا خور باخماغا سبب اولسون. اونون آچدیغی، علم، معارف و ادب سوفره‌سیندن هر کس حتی، اونون حیاتیندا هئچ رولو اولمایان عجمده استفاده ائده بیلیر:

از سخن، خوانی کشیدم پیش اهل روزگار،
ذوق‌های گونه‌گون دروی ز انواع نعم.
نیستم شرمنده، هر مهمان که آید سوی من،
خواه از ترک آید و خواه از عرب، خواه از عجم[1]
هر که باشد گو بیا و هرچه باید گو ببر،
نعمت باقی است این قسمت نخواهد گشت کم.[2]

تاریخ بویونجا بئله بیر «نعمت باقی» صاحیبی اولماق هر کسه نصیب اولمور. میثال ایچون فردوسی‌نی نظره آلاق. اونون بوتون ذکری - فیکری ئوز قونشو و ولی نعمت‌لری تورک و عربی یامانلاماق، اونلاری منفی گؤسترمک و یالنیز عجم‌لری ئوز «پارسی»سی ایله دیریلتمک‌دیر. بو عجم‌چی‌لیک سبب اولوب کی هئچ بیر ملت، حتی قونشولاری، اوندان یارارلانا بیلمیرلر، استفاده ائده‌بیلمیرلر. یازدیغی ۶۰,۰۰۰ بئیت شعر یالنیز کورسو باشیندا اوخونماغا لاییق گؤرونور.

فضولی ایله فردوسی‌نین اساس فرقی بورادادیر کی: فضولی انسان پرورِ، فردوسی ایسه عجم پروردیر. بو، اونا گؤره‌دیر کی فضولی، حکمت، معارف و عرفان دالیسینجا گئتمیش و «علمسیز شعر» یازمامیشدیر.

۷-۶. مداحلیق.

مدّاحلیق عربلر و فارسلا آراسیندا، شعر دونیاسیندا اولان اون صنعتدن بیری ایدی. بو اون صنعت بونلاردیر: مدح، ذمّ، استعطاف، تقاضا، رثا، هجو، نسیب، تشبیب، حسب حال، مفاخره.

خاقانی، مداح شاعیر عنصری حاقیندا دئیر:

ز دَه شیوه کان حلیت شاعری است
به یک شیوه شد داستان عنصری

فارسی شاعیرلری مدّاحلیغی یاخشی و مثبت حساب ائدیرمیشلر. نئجه‌کی منوچهری دامغان دئییر:

گر مدیح و آفرین شاعران بودی دروغ
شعر حسّان بن ثابت کی شنیدی مصطفی (ص)؟

---

۱. عجم = پارسی نژادِ پارسی‌گوی.
۲. دیوان فارسی، ص۶۳۳

یا میثال ایچون انوریا بیوردی دیلنچی‌لیک یولو ایله «آرپا» ایسته‌ییر و دئییر کی دیلنچی‌لیک یولونو الله ئوزو آچمیشدیر:

گفتم ای گوسفند که بخور،
کز علف‌ها همینت آماده است.
گفت جو، گفتمش ندارم، گفت:
در کِدیه خدای بگشاده است.
گفتمش آخر از که خواهم جو،
اینت محنت که با تو افتاده است.
گفت خواه از کمال دین مسعود
که ولی نعمتی بس آزاده است.[1]

مولانا حکیم ملا محمد فضولی ایسه هر جوره مدحی ضد مدحه چئویریر و اگر بعضی دؤلت آداملارینا قصیده یازمیشدیر، هامیسیندا شیکایت و فریاد حسّی دویولور. فضولی‌نین بو بئیتی هامی‌نین دیلی‌نین از بری دیر کی دئییر:

ای فضولی اودلارا یانسین بساط سلطنت
یئیدیر آندان حق بیلیر بیر گوشه‌ی گلخن بنا

او، تحمیدیه، پیغمبر (ص) نعتی و امام‌لاریمیزین منقبه‌لریندن سونرا، کیمسه‌نی مدح ائتمه‌میش بلکه شاهلاری نصیحت و حتی اونلاری تقبیح و طعن ائتمیشدیر.[2]

۷-۷. ریاکار زاهیدلر و صوفی.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی شعری‌نین اساس منفی تیپی ریاکار زاهیدلر و واعیظلردیرلر . اونون ائله غزلی یوخدور کی بو موضوعی بیرته‌هر ایشلنمه‌سین و یالانچی، ریالار، آلدادیجی و فریلداقچی دیل ایله خلقی آلدادیب، ئوز دونیوی مئیللرینه چاتماق ایچون شریعت دونونا گیرنلره آغزین اگیر و اونلاری افشاء ائدیر:

غایت زؤهد و ورع زاهید، وصال حور ایسه،
وجهی یوخ منع ائیلمک حوری لقلاردان بنی.

فضولی یگانه شاعیردیر کی شریعته پای‌بند اولماغینا محکم تأکید ائدیر و الله درگاهینا استغاثه ایله دئییر:

بیر یولداثابت ائت قدمِ اعتباریمی
کیم رهبرِ شریعت اولا مقتدا بنا

و بلکه‌ده همین تأکید ایچوندور کی یالانچی شعریت‌چی‌لری میثلی گؤرونمه‌میش ایتی دیل ایله هدله‌ییر.

قیئد ائده‌لیم زاهیدی ان منفی سیما گؤستردیگی حالدا، فضولی «صوفی»نی ده یازیق و محروم و دالی قالمیش حساب ائدیر و هر حالدا اونودا منفی بیر سیما گؤرور:

زرّاق زاهیدین ایچمه‌لیم قانینی صبوح
محروم صوفی‌نین قیلالیم باغرینی کباب.

---

۱. *دیوان انوری*، ص ۵۳۲.
۲. مشرف، مریم. زندگی و شعر محمد فضولی، ص ۵۱ (مدح و ضد مدح).

۸. «دیوان اشعار ترکی»-نین حاضیرلانماسی

۸-۱. تورکجه دیوانین نشرلری و ایرانداکی نشرلرین توصیفی.

تاریخ بویونجا، فضولی، تورکجه دیوانی ایله تانینمیشدیر. بو دیوانا عمومیتله «فضولی کلیاتی»دا دئییلمیشدیر.

فضولی‌نین تورکجه دیوانی بیرینجی دفعه تبریزده ۱۲۴۴ هـ ایلنده داش باسما اصولو ایله نشر اولموشدور.

ایکینجی دفعه یئنه‌ده تبریزده ۱۲۴۷ هـ الینده نشر ائدیلمیشدیر.

أوچونجو دفعه، یئنه‌ده تبریزده ۱۲۶۶ هـ ایلینده «آخوند ملاّ عبدالله»-ین نستعلیق خطی ایله ۱۴۵ صحیفه‌ده نشر ائدیلمیشدیر. بو نشر مصوردیر. هر أوچ نشرین عنوانلاری «دیوان فضولی» دیر.

دؤردونجو دفعه ۱۲۷۰ هـ ایلینده ۱۶۱ صحیفه‌ده «کلیات فضولی» عنوان ایله حروف ییغما اصولو ایله یئنه‌ده تبریزده نشر ائدیلدی.

بئشینجی کره، یئنه‌ده تبریزده ۱۲۷۲ هـ ایلینده ۱۳۴ صحیفه‌ده حروف ییغما اصولو ایله نشر اولوندو، یئنه عنوان «کلیات فضولی» دیر.

«فضولی کلیاتی» تبریزده نشر اولاندان سونرا، ۱۲۵۴ و ۱۲۵۶ هـ ایللرینده مصرده «بولاق مطبعه»سینده، ۱۳۱۱ هـ ایلینده تاشکند شهرینده ۱۵۹ صحیفه‌ده، ۱۲۶۸-نجی ایل استانبولدا «عبدالله خلوصی» نین نستعلیق خطی ایله ۲۲۴ صحیفه‌ده، و یئنه‌ده همین ایل همان یئرده «تصویر افکار مطبعه»سینده «کلیات دیوان فضولی» عنوانی ایله (۸+۷۶+۲۱+۶+۱۶+۱۱۳+۱۲۸) صحیفه‌لرده حروف ییغما اصولی ایله نشر ائدیلدی. همین نشردیر کی ایندیه قدەر تبریزده «فردوسی» کیتابخاناسی و تهراندا، «ادبیه» کیتابخاناسی طریقی ایله اونلار دفعه تکرار، چاپ و تکثیر ائدیلمیشدیر. ایراندا، بیز تورکلر آراسیندا، «قرآن» و «نهج البلاغه»دن سونرا، ان چوخ اوخونان بو کیتابین، همین نشریدیر کی اونو، کندلرده و شهرلرده بیر چوخ ائولرده تاپماق اولار.

۸-۱-۱. تصویر افکار نشری.

بو نشرین ئوزه‌لیک‌لری بئله‌دیر کی اصلینده ناشر هر بؤلومو مستقل بیر رساله فرض ائدرک، ئوزل صحیفه سایلاری وئرمیش و بیری - بیری‌نین آردینجا گتیرمیشدیر.

۱. دیباچه‌نی ۸ صحیفه‌ده.

۲. قصیده‌لر ۷۶ صحیفه‌ده.
۳. «بنگ و باده» رساله‌سینی ۲۱ صحیفه‌ده.
۴. «هفت جام» فارسجا مثنویسینی ۱۶ صحیفه‌ده.
۵. غزللر، قطعه‌لر و رباعیلر ۱۱۳ صحیفه‌ده.
۶. «لیلی و مجنون» مثنویسینی ۱۲۸ صحیفه‌ده.

یئرلشدیریلمیشدیر. بیز بو نشرین ۱، ۲ و ۴-نجۆ بؤلوملریندن یارارلاندیق.

۸-۱-۲. ایلک تنقیدی نشر.[1]

چاغداش شاعیریمیز «سولماز» تخلّص ائدن «میر صالح حسینی» ۱۳۶۶-نجی ایلده فضولی‌نین تورکجه دیوانین نفیس شکیلده ۵۱۶ صحیفه‌ده نشر ائتدیردی و ۴۰ صحیفه‌یه یاخین یازدیغی فارسجا مقدمه ایله، فضولی حاققیندا دوغرو و ساغلام بیلگیلر وئرمگه چالیشدی. بو، ایراندا ایلک علمی نشر سایلیر.

میر صالح حسینی بیر چوخ چتین سؤزلری دوغرو اوخویا بیلمیشدیر و بلکه ایلک دفعه اولاراق عربجه مصراعلاری و فارسجا ترکیبلری، حرکه‌لندیرمگه غئیرت گؤسترمیشدیر و یئنه بیرینجی کره حساب ائدیله‌رک، «لیلی و مجنون» مثنویسینده اولان غزللری‌ده دیوانا داخیل ائتمیشدیر. زحمت و عشقی‌نین ثمره‌سی اولان «دیوان ترکی محمد فضولی» نین بیرپارا سهولرینه، او جمله‌دن کلمه‌لرین تلفظلرینی چاغداشلاشدیرما مسأله‌سینه، اونون سلیقه و روایتی کیمی باخیلارسا، گؤز یوماق اولار. بو نشرده مثنوی‌نی قطعه یئرینه گتیرمه، ترکیب بند و ترجیع‌بندی قاریشدیرما و بو کیمی سهولرده‌واردیر. کی بیز ئوز نشریمیزده اونلاری تکرار ائتمه‌مگه چالیشدیق.قئید ائتمه‌لییم میر صالح حسینی، گرچه قارشیلاشدیرما و واریانت سئچمه ادعاسی ائتمیر، و لاکین وئردیگی متنده قارشیلاشدیرما ایشینه‌ده تابلاشماسی آیدیندیر. میثال ایچون:

وئردی رحلتدن خبر، موی سفید و روی زرد
چهره‌ی گولگون ایله زلف پریشانی اونوت

بئیتینده ایکینجی مصراع بیر چوخ نشرلر اوجمله‌دن کنعان آق یوز و اوندان تقلید ائدن کنگره نشرینده: «چهره‌ی خندانی و ...» شکلینده گئدیر. معلومدور کی بیرینجی واریانت دوغرو اولمالیدیر. چونکی چهره‌ی گولگون داهادا چوخ موی سفید و روی زرد ایله تناسبده‌دیر.

۸-۱-۳. کنگره نشری.[2]

ایکینجی تنقیدی نشر «کنگره نشری»دیر. کنگره نشری «کنعان آق یوزو ...» نشری اساسیندا و لاتین آلفابه‌سیندن کؤچورمه یولو ایله حاضیرلانمیشدیر و بعضا نشر فرقلری‌ده آیاقا وئریلمیشدیر و لاکین حاضیرلایانین اعتناسیزلیغی نتیجه‌سینده سهولر و یانلیشلیقلار ایله دولموش و متنی یارارسیز حالا گتیرمیشدیر. بو سهولری بئله سیرالاماق اولار:

---

۱. *دیوان ترکی*، به کوشش میرصالح حسینی، تهران، انتشارات آفرینش، ۱۳۶۸.
۲. *دیوان ترکی*، تصحیح و تحشیه امین صدیقی، دبیرخانه کنگره بزرگداشت حکیم محمد فضولی، تهران، ۱۳۷۴.

۱. *الفبا کؤچورمه‌سینده دقت سیزلیک.*

عذر ائتسه	قدر ائتسه (۷۴/۴)
باقر (امام باقر (ع))	باخیر (۳۵۴/۹)
الاثنین	الاسنن
محابا	مهابا (۴۰۱/۶)
شِیَم	شئم (۳۸۳/۳)
اقدم	اقدام (۳۸۲/۸)
تنغیض	تنقیص (۴۱۷/۵)
سرخ	شرح (۱۹۹/۸)
سرور	شرور (۴۱۸/۸)

۲. *بئیت‌لرین تحریفی.*

قماری، مکروتزویر و حیل اهلیندن اوتدون، توت	قمارِ مکرو تزویر حیل اهلیندن اوتدون توت	(۳۹/۳)
نظم بخش مُلک، جعفر بیگِ روشن رای کیم	نظم بخش ملک جعفر بیگ کی روش رای عزّ و شأن	(۴۴۴/۴)
بیم قهرین خانمان خصمه برقِ خانه‌سوز	بیم قهرین جان و مان خصمه برق خانه سوز	(۴۴۴/۹)
گلدی اول دم کیم چکه تیغین اولاردان انتقام	گلدی اول دم کیم تیغین اولاردان انتقام	(۴۱۱/۶)
نه غم ظلمات وهمیندن او ناکیم خضر رهبردیر	نه غم طلمات وضعیندن اونا کیم خضر رهبردیر	(۴۲۶/۱)
بلند قدر جنابی کی رای روشن ایله	بلند قدر دقایق آداب سلطنت مبهم	(۴۲۱/۱)
تنیمده زخم خدنگ بلا ولی شادام	تنیده زخم خدنگ بلا ولی شادم	(۴۲۲/۱۰)
سئیر قیلسان وصفی نین صرفینه دؤیمز بیر نظر	سری قیلسان همتین صرفینه ...!	(۴۱۵/۵)
بیلمزم نمدیر کی ابر آغلار بنا یانار سحاب	بیلمزم نمدیر منم آغلار منا یانار سحاب	(۳۱/۲)
نور آلیر شمع روخوندان آفتاب و ماهتاب	کیم آلیر شمع روخوندان آفتاب و ماهتابه	(۳۳/۶)

۳. *اعتناسیزلیق نتیجه‌سینده*، کؤچورمه ایشینده کلمه‌لری حذف ائتمکله شعرلرین ئولچولرینی قاریشیق حالا گتیرمیشدیر.

قلعه‌لر خط گیبی شطّین أوزره بی‌حد و شمار	قلعه‌لر خط گیبی شط اوزره بی‌حد و شما	(۲۵۸/۴)
جزئی خسارت ایله ...	جزئی خسارت ...	(۴۷۵/۱۱)
ئویله کیم هر گئجه و گوندوز برابردیر بنا	ئویله‌کیم گئجه و گوندوز برابر دیر منا	(۱۸/۵)
لاییق ئونونجه اولسا اگر اردوان دوان	لاییق او گئجه دوان دوان	(۳۷۵/۱۱)
بونه دیندیر الله الله، بُته سجده واجیب اولموش	بته‌ی دین‌دیر الله، بُته سجده واجب اولموش	(۱۰۵/۱)
توت عزم یوللارین، یوگوروب دؤنمه، ای کؤنول!	دوغوزما یوللارین یوروب توتما ای کؤنول	(۱۳۸/۶)
جام صفایی سون دولو، ای پیر دیر کیم	جام صفای هوشبری وئر ای پیر (!)	(۳۷۵)
رومون کمالی دیر، دئر ایدی بانا خسروا	اومسون کمالی دیر ایدی منه خسروا	
گؤرسه کمالِ قُدرتیمی اهل اصفهان	گؤسه یدی کال قدیمی اهل اصفهان	(۳۷۶)
دئیو سالیرسان شیشه‌یه اودو قیلیرسان سویا رام	دیوی سالارسان شیشه‌یه اودو قیلارسان برام!	(۴۰۶/۹)

۴. *حذف و اسقاط.*

بعضی یئرلرده کلمه‌لری یئرسیز اولاراق دگیشمیشدیر. میثال ایچون آشاغیداکی مصراعدا «اخلاصیمی عرض ائت» جمله‌سینی «احسانیمی عرض ائت» ضبط ائتمیشدیر. بـو ضـبط، مراجعـه ائتمگـی ادعـا ائتدیگی هئچ بیر نسخه‌ده یوخدور:

جاما قیلمیش جم سیفارشلرکی یئتکج بزمینه

ئوپ الین اخلاصیمی عرض ائت یئتیر مندن سلام (۴۰۷/۱۱)

همین مصراعدان سونرا آشاغیداکی بئیتی حذف ائتمیشدیر:

باده‌یه جمشید امانت یوکله‌میش کیم تانریچون ....

بعضی غزللری‌ده بوتون چاپلاردا و الیازما نسخه‌لرینده گلمه‌لرینه باخمایاراق، میثال ایچون:

چونکیم گؤزومه گلمه‌دی هرگیز خیال خواب.

مصراعلی غزل گتیریلمه‌میشدیر.

۵. *کلمه‌لرین یانلیش اوخونوشو و ضبطی.*

عام	عالم (ص «ص» دیباچه)
عالمدن	غمدن (ص«ط» دیباپه)
قصور	تصوّر (ص«ظ» دیباپه)
هنرمندلر	خرمندلر(ص«ظ»دیباپه)
ضرب	ضربت (ص«ک» دیباپه)
اوددان	اوردان (۹/۱)
لعلینه یئتر	لعلینه ام ائت (۹/۲)
گؤز گؤره	گؤز گوه (۱۳۰/۸)
ملک	فلک (۱۶۳/۹)
دارالدار غنچه حلقین	دیریلـه‌ییـر غنچـه حلقـین (۱۹۷/۱)
قونور	قورلار (۱۹۹/۸)
یاشینا	باسا (۲۲۲/۴)
ئونونده	تئانده (۲۴۰/۳)
پاشای عادل	پا اشی عادی (۲۶۰/۸)
مراتب	مارتب (۳۲۴/۸)
شبنمی	شبنم (۳۲۵/۵)
کسر	کر (۳۲۵/۷)
تکون	مکون (۳۲۸/۴)
اعدا	اعلاء (۳۲۹/۳)
عرش	عرض (۳۴۶/۱۰)
شقی	سقی (۳۴۷/۹)
استغذوا	استغدرو (۳۵۳)
شعف	ثقف (۳۵۴/۹)
رضا	صفا (۳۵۵/۲)
ماه از	ماها! (۳۶۴/۱۱)
محیط	حمی (۳۶۵/۴)
عار	آنا (۳۶۵/۹)

ناقه	فاقد (۳۶۶/۶)
منقطع	منطقه (۳۶۶/۸)
کن فکان	کژمکان (۳۷۵/۹)
قضاتک	قضاتین (۳۷۹/۱۰)
آفاقه	آفاق (۳۸۲/۶)
مکرم	بکرّ (۳۹۰/۲)
اولور	اولدور (۳۹۸/۴)
ذکی	زکی (۳۹۹/۱)
سئومر	صور (۴۰۰/۲)
ثابت قدیندن	نایب قدرتون (۴۰۴/۹)
سرور	شَرور (۴۱۸/۸)
تنیمده	تنینده (۴۲۶۳/۱۰)
باد صرصر	باده مرمر (۴۲۴/۱۰)، (۴۷۲/۳)
چمنده	چمنده (۴۲۷)
شبنم‌دن	شبندن (۴۳۷)
احساندان	احسانین (۴۳۸)
رأفت	رفعت (۴۴۰/۱۰)
یئری	یئردی (۴۴۱)
غالبه	عالیه (۴۴۶/۴)
قیلدین	قیلدی (۴۴۶/۹)
حکمت ارسطو	همت ارسطو (۴۵۳/۴)
حبذا	جندا (۴۶۵/۲)
صورت	صولت (۴۶۸/۱۰)
می ده	رمیده (۴۷۴/۷)
بن	بو (۴۷۵/۲)
رخت	وقت (۴۷۵/۷)
خسارت	خسارتیله (۴۷۵/۱۱)

۶. عربجه مصراعلارین یانلیش ضبطی.

عربجه مصراعلارین بیری - بیرینه قارشیدیرمیش و معناسیز کلمه‌لر ییغینی حالینا گتیرمیشدیر میثال ایچون:

اِنَّهُ مُستَدعی استبقاء کُم بَین الاَنام

اَشرَقَت مِنکَ عَلی الظُّلماءِ اَنوارُ الهُدی

خَلَّدَت آثارُ اَنوارِ بِها زالَ الظَّلامُ

مصراعلاریندا ایکی «بین الانام» ترکیبی «انوار الهدی» یا چئویریمیشدیر: (۴۰۸/۶) و یا «اَوجَبتَ بِالظُّهُورِ ظُهُورِ المُکوّنات» مصراعینی آشاغیداکی حالا سالمیشدیر:

اوجبت بالطهور المکوات (۳۵/۲)

۵. تکرار و اسقاط.

شعرلرین چوخلو تکرار، اسقاط و یئردگیشمه‌سینه یول وئرمیشدیر. میثال ایچون یگانه «ظ» حرفلی غزلینی ۱۱۲-نجی صحیفه‌ده وئرمیش و ۱۱۳-نجو صحیفه‌ده تکرار ائتمیشدیر. ۴۰۷-نجی صحیفه‌ده ۱۱-نجی بئیتدن سونرا گلن بئیتلری حذف ائتمیشدیر، ۳۵۳-نجو صحیفه‌ده‌کی قصیده‌ده «... گؤر اوندا اسرار خدا» عیباره‌سینی دالبادال تکرار ائتمیشدیر. دیباچه‌نین مقدمه‌سینده «وثنای بی‌عدّ» عیباره‌سینی یئرسیز اولاراق حذف ائتمیشدیر، ۳۴۲-نجی صحیفه‌ده: «آب لوحی ...» مقطع بئیتینی حذف ائتمیشدیر، ۴۳۰-نجو صحیفه‌ده ادعا ائدیرکی «بو بحر نیلگون ...» قصیده‌سینی «تصویر افکار» نسخه‌سیندن گؤتوروبدور. حالبوکی بو قصیده بو نسخه‌ده یوخدور، شعرلرین نوعلارینی قاریشدیریب، مخمس و مسدس‌لری ترکیب‌بند و عکسینه آدلاندیریب، مستقل کیتابلار اولان «اربعین حدیث» و «بنگ و باده»نی ده دیوانا سالمیشدیر، «ث» صحیفه‌سینده، «زهی کامل ...» و «بو دون کی جند شام ...» قصیده‌لری‌نین ایلک دفعه نشر ائتمه‌سینی ادعا ائدیر، حالبو کی هر ایکی قصیده «تصویر افکار» چاپیندا نشر اولموشدور.

۸-۱-۴. فضولی‌نین دیوانی.[1]

۲۲۶ صحیفه‌ده ۱۳۷۱-نجی ایلده «سیروس قمری» همتی ایله و «فخر آذر» انتشاراتی الیله چاپ اولان بو دیوانین، امتیازی، کلمه‌لری یئرلی یئرینده حرکه‌لندیرمه‌ده‌دیر. بو چاپدا حمید آراسلی آدینا قویولان أوچ صحیفه‌لیک ئون سؤزدن سونرا ۱۶۲-نجی صحیفه‌یه کیمی غزللر، آردینجا، مسدس، مخمس، مربع، قطعه، رباعی و سئچیلمیش مثنویلر گلیر.

بو نشرین صاحیبی‌نین کنگره نشری صاحیبی خیلافینا، علمی ادعاسی اولماسادا، اوندان قات - قات اعتمادا شایان بیر نشردیر. دقت ایله حرکه‌لندیرمه و نقطه‌لمه‌لر، نشر صاحیبی‌نین عشق و اینام ایله زحمت چکدیگینی گؤستریر.

۸-۱-۵. فضولی دیوانی.[2]

مرحوم عبدالباقی گولپینارلی‌نین حاضیرلادیغی «فضولی دیوانی»نا ۳۰۵ غزل داخیل ائدیلمیش،

---

۱. *فضولی‌نین دیوانی*، بکوشش سیروس قمری، انتشارات فخر آذر، تبریز ۱۳۷۱.

۲. *فضولی دیوان*، خاضیرلایان عبدالباقی گولپینارلی، استانبول ۱۹۶۱.

قصیده‌لر وئریلمه‌میش و باشـقا شـعر نـوعلاری ایـسه قاریـشیق دورومـدا چـاپ ائدیلمیـشدیر. لاتـین آلفابه‌سینه نقل ائتمه‌ده،گولپینارلی ایستر ایسته‌مز بعضی سهولره دوچار اولموشدور. میثـال ایچـون XL سایلی غزلده، آشاغیداکی بئیتین:

دیشله‌دیم سه لعلین ای قانیم تؤکن قهر ائیلمه
توت کی قان ائتدیم عدالت ائیله قانی قانا توت

ایکینجی مصراعی سونرا بئیتده‌ده تکرار اولموشدور.

و یا LXIV سایلی غزلین مطلعینده:

قویما ناقص اهل درد ایچره فضولینی، طبیب!
ئویله وئر درمان کی دردین ائده گون - گوندن زیاد

«وئر» فعلی یئرینه «بیر» ضبط اولموشدور و همین سهو عیناً امین صدیقی آدینا قورتاران نـشره‌ده گیرمیشدی.

و یا CCIV سایلی غزلده مقطعین بیرینجی مصراعی مغشوش شکیلده وئریلمیشدیر:

گرد باد دشت غم تک ای کؤنول هر لحظه آه
ئوزونه ائیلمه همدم فقرادان غئیری

ویا XXIII سایلی غزلده، أوچونجو بئیتده و XVVI سایلی غزلـده بئـشینجی بئیتـده و XCIV سایلی غزلین مطلعینده بیر کلمه سالینمیشدیر و LI سایلی غزلین بئشینجی بئیتینده «عز» کلمه‌سـی «عوّ»، LVII سایلی غزلین أوچونجو بئیتینده «فی» سؤزو، «بی»، LXXV سایلی غزلین أوچونجـو بئیتینده «حشر» کلمه‌سی «حصر»، CV سایلی غزلین دؤردونجـو بئتینـده «عـین» یئرینـه «عیـب» گئتمیشدیر.

۸-۱-۶. غزللر.[1]

۷۶ صحیفه فارسجا مقدمه ایله نشر اولان فضولی‌نین یوز غزلی، زنگانلی خطاط آقای حسن نیـک بین-ین گؤزل نستعلیق خطی ایله نشر اولموشدور. چاغداش تدقیقاتچی دکتر محمدرضا کریمـی اثـره یازدیغی مقدمه‌ده، شاعیرین یاشاییشی، اثرلری و مفکوره‌سی حاققیندا گئنیش بیلگی وئرمیشدیر. او، بیر یئرده دئیر:

«مولانا محمد فضولی یکی از نوابغ دنیای شعر و هنر و از افتخارات فرهنگ اسلامی است که آذربایجان تقدیم بشریت کرده است. در طول پنج قرن گذشته آثـار شـاعر بـه سـه زبـان ترکی، عربی و فارسی الهام بخـش اندیـشمندان و شـاعران بـوده و مـشتاقان شـعر و ادب از گنجینه‌ی معنوی وی فیض برده‌اند ...»[2]

قئید ائتمک لازمدیرکی آقای کریمی، بو اثردن باشقا، نشر ائتدیگی «نسیمی» عنوانلی مونوگرافیادا دا، فضولی‌دن بحث ائتمیش و اونون تورکجـه شـعر تاریخینـده نـسیمی‌دن آلـدیغی تـأثیردن گئنـیش دانیشمیشدیر.[3]

---

۱. مولانا فضولی. *غزللر*. مقدمه و ترتیب ائدن: محمدرضا کریمی، انتشارات ستارهٔ زنجان، زنجان، ۱۳۷۴.
۱. همان، ص ۴۱.
۲. کریمی، محمدرضا. *عمادالدین نسیمی*. ستارهٔ زنجان، زنجان، ۱۳۶۹.

۸-۲. فضولی‌نین تورکجه دیوانی‌نین قورولوشو.

فضولی‌نین تورکجه دیوانی، «دیباچه» عنوانلی بیر مقدمه ایله باشلاییر. بزه‌کلی نثر ایله یازیلمیش بو مقدمه‌یه شعر پارچالاری داخیل ائدن فضولی، بدیعی بیر شیوه‌ایله، اصلینده شعرین اهمیتیندن دانیشیر، دئییر کی اوشاقلیقدان شعره هوسی وارایمیش و عاشیقانه شعرین اساس‌سیز اولدوغونو باشا دوشموش و حقیقتی عشقه یول آچا بیلمیشدیر.

بیز، تورکجه دیوانین ترتیبینده، دیباچه‌دن سونرا، ایلک ئونجه اونون ۴۴ قصیده‌سینی وئردیک. بو قصیده‌لر آراسیندا بیر تحمیدیه، بیر نئچه نعت، مدح و بهاریه‌لر یئر آلیر. نعتلر آراسیندان صبا، خنجر، گول و سو ردیفلی نعتلر داها چوخ مشهوردورلار.

قصیده‌لر بؤلوموندن سونرا، اونون ۳۰۶ غزلینی بیر یئره توپلایا بیلدیک. غزللرین اساس مضمونو فلسفی – عرفانی عشقدیر. ئوزو دئمیشکن:

بندن فضولی ایستمه اشعار مدح و ذم،
بن عاشیقام، همیشه سؤزوم عاشیقانه‌دیر.

فضولی‌نین غزللری عمومیتله یئددی بئیتلی دیرلر. گاهدان ۶ و ۸ بئیتلی غزللری‌ده واردیر. باشقا نشرلرده اؤچ یوزدن زیاده غزل گؤرونمه‌میشدیر.

دؤردونجو بؤلومده ۴۶ قطعه وئرمیشیک کی قاباقکی نشرلره گؤره ۶ قطعه آرتیریلمیشدیر.

بئشینجی بؤلومده اوچ ترجیع بند، آلتینجی بؤلومده اوچ ترکیب بند، یئددینجی بؤلومده آلتی مربع، سکگیزینجی بؤلومده دؤرد مخمّس، دوققوزنجو بؤلومده بیر مسدّس و اونونجو بؤلومده ۸۱ رباعی اون بیرینجی بؤلومده بیر تضمین و ۱۲–نجی بؤلومده بیر ملمع وئریلمیشدیر. باشقا نشرلر و حتی الیازمالار ایله اولان بو قدەر فرقین سببی اونودادیر کی، هر شعر نوعونو ئوز یئرینده گتیرمگه سعی گؤستردیک و دقتله شعرلری دوزنه سالماغا چالیشدیق.

۸-۳. قارشیلاشدیرما و واریانتلار.

فضولی‌نین تورکجه دیوانینی یئنی نشره حاضیرلاما، ساغلام و تمیز بیر متن وئرمه ایچون، مندن قاباق حمید آراسلی، محمد مهری، علی نهاد قارلان، کنعان آق یوز، سهیل بکن، سدید یوکسل، موژگان جونبور، عبدالباقی گولپینارلی و میر صالح حسینی نسخه‌لری بیرلشدیرمیش، نسخه فرقلری و واریانتلاری، بیرداها قارشیلاشدیرما ایچون وئرمیشلر. من، همین نشرلرین نسخه فرقلرینه توجه ائدرک، و آشاغیدا سیرالایاجاغیم الیازمالارا مراجعتله علمی تجربه‌لریم اساسیندا، دوغرو بیر متن تقدیم ائتمگه چالیشدیم و بو ایشی یالنیز «قراءت» آدلاندیریرام. هر دیوانین تصحیح ایشی، ساغلام روایتی حاضیرلاما ایچون عمل ائدیلیر. بئله بیر متنی حاضیرلاماق ایچون من، آشاغیداکی بوتون نشرلرین نسخه فرقلریندن، ان ساغلام و فضولی دیلینه یاخین اولماسینی ظن ائتدیگیم واریانتی سئچدیم و امید ائدیرم کی حله‌لیک ایرانلی اوخوجونو، باشقا نشرلره باش وورماقدان قورتارمیش اولاجاغام:

۱. *فضولی دیوان،* حاضیرلایانلار: کنعان آق یوز، سهیل بکن، سدید یوکسل، موگان جونبور. بونشری حاضیرلاما ایچون ۶۸ الیازما قارشیلاشدیریلمیش و نسخه فرقلری گؤز ئونونده‌دیر ایله دفعه ۱۹۵۸–نجی ایلده نشر اولونموشدور. بو نشره ۴۲ قصیده سالینمیشدیر و ایکینجی چاپیندا (۱۹۹۱) نسخه فرقلری و واریانتلار حذف ائدیلمیشدیر. من ئوز قراءتیمه اساس وئرمه ایچون بیرینجی چاپدان (۱۹۵۸) یارارلاندیم.

۲. *فضولی دیوانی*، قارشیلاشدیران علی نهاد تارلان، استانبول اونیورسیته‌سی ادبیات فاکولته‌سی طرفیندن ۱۹۵۰-نجی ایلده نشر ائدیلمیشدیر اونون دا نسخه فرقلری صحیفه‌لرده گلمیشدیر. بو چاپدا قصیده‌لر بؤلومو یوخدور.
۳. *فضولی دیوانی*، حاضیرلایان عبدالباقی گولپینارلی، تصحیح ایشینی قونیه نسخه‌سیندن آلمیشدیر. بو چاپدا قصیده‌لر بؤلومویوخدور.
۴. مرحوم آراسلی‌نین ۹۸۱ و ۹۹۱ هیجری تاریخلرینده استنساخ اولونان ایکی نسخه اساسیندا ۱۹۵۹-نجو ایلده باکی شهرینده چاپ ائتدیردیگی و هابئله ۱۹۵۸-نجی ایلده افست طریقیله نشر ائتدیگی ۹۸۰ هجری تاریخلی نسخه‌یه‌ده مراجعت ائتدیک.
۵. میرصالح حسینی نشری.

بو چاپی نسخه‌لردن علاوه، تهراندا و تبریزده اولان آشاغیداکی الیازما نسخه‌لرینی‌ده گؤزدن کئچیردیک:
۱. مطهری کیتابخاناسیندا ساخلانیلان ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۵، ۳۰۶ سایبلی الیازما نسخه‌لری.
۲. تبریز کیتابخاناسیندا ساخلانیان ۵۵۷، ۵۵۸ و ۵۵۹ سایبلی الیازما نسخه‌لری.
۳. ئوزل کیتابخانامیزدا اولان الیازما نسخه‌سی.

چاپ اولموش دیوانلار آراسیندان هیجری ۱۲۶۶-نجی ایلده تبریزده داش باسماسی اصولیله نشر اولان، هابئله تصویر افکار مطبعه‌سی نشری، بیزجه بوتون غیر تنقیدی نشرلر ایچینده ان ساغلام و تمیز نشرلردیر کی دواملی اولاراق اونلارا مراجیعت ائتدیک. هابئله میر صالح حسینی‌نین تهراندا نشر ائتدیگی دیوانی‌دا گؤز ئونونه آلدیق.

بئله‌لیکله ۴ تنقیدی، ۳ غیر تنقیدی نشر و ۸ الیازمایا مراجیعت ائدرک، الینیزده اولان نشری حاضیرلایا بیلدیم. قصیده‌لر بؤلومو بو نشرلرین و الیازمالارین چوخوندا گلمه‌دیگی ایچون، اونلارین حاضیرلاماسیندا، الیمیزده‌کی محدود قایناقلاردان استفاده ائتدیک. الیازمالارین ایچینده یالنیز ۳۰۸ و ۳۰۵ سایبلی الیازمالاردا بعضی قصیده‌لر گلمیشدی. تصویر افکار نشرینده قصیده‌لر داها دوزگون وئریلمیشدیر.

نسخه فرقلری‌نین بیر داها بو نشره انتقال ائدیب سیرالاماسینی ملال گتیریجی حساب ائتدیک. بو مسأله حاققیندا قیساجا دانیشماغی لازم گؤرورم:

«تصور افکار» مطبعه‌سینده چاپ اولان نسخه‌نی اساس گؤتوردوم و اورادا اولان بوتون شعرلری «کنعان آق یوز ...»ون حاضیرلادیقلاری متن ایله قارشیلاشدیردیم و وئردیکلری نسخه فرقلرینی کلمه - کلمه توتوشدوردوم و حاضیرلانان متنی آدلارینی سیرالادیغیم دیگر چاپی و خطی نسخه‌لر ایله أوز به أوز قویدوم، نسخه فرقلرینی گؤرنده فضولی دیلینه، شیوه‌سینه و غزلین گئدیشینه و آهنگینه اویغون تشخیص وئردیگیم واریانتی سئچدیم یعنی مختلیف وجه‌لرین ایچینده ان سلیس وجهی سئچیب گتیردیم.

«لیلی و مجنون» مثنویسینده گئدن ۲۴ غزلی‌ده غزللر بؤلومونه داخیل ائتدیم. و بونو آیدینلاتماق ایچون غزللر بؤلومونون سونوندا بیر ئوزل بؤلوم آییردیم. بو غزللرین اصل قراءتینی ۱۹۷۷-نجی ایلده

۸-۲. فضولی‌نین تورکجه دیوانی‌نین قورولوشو.

فضولی‌نین تورکجه دیوانی، «دیباچه» عنوانلی بیر مقدمه ایله باشلاییر. بزه‌کلی نثر ایله یازیلمیش بو مقدمه‌یه شعر پارچالاری داخیل ائدن فضولی، بدیعی بیر شیوه‌ایله، اصلینده شعرین اهمیتیندن دانیشیر، دئییر کی اوشاقلیقدان شعره هوسی وارایمیش و عاشیقانه شعرین اساس‌سیز اولدوغونو باشا دوشموش و حقیقتی عشقه یول آچا بیلمیشدیر.

بیز، تورکجه دیوانین ترتیبینده، دیباچه‌دن سونرا، ایلک ئونجه اونون ۴۴ قصیده‌سینی وئردیک. بو قصیده‌لر آراسیندا بیر تحمیدیه، بیر نئچه نعت، مدح و بهاریه‌لر یئر آلیر. نعتلر آراسیندان صبا، خنجر، گول و سو ردیفلی نعتلر داها چوخ مشهوردورلار.

قصیده‌لر بؤلوموندن سونرا، اونون ۳۰۶ غزلینی بیر یئره توپلایا بیلدیک. غزللرین اساس مضمونو فلسفی - عرفانی عشقدیر. ئوزو دئمیشکن:

بندن فضولی ایستمه اشعار مدح و ذم،

بن عاشیقام، همیشه سؤزوم عاشیقانه‌دیر.

فضولی‌نین غزللری عمومیتله یئددی بئیتلی دیرلر. گاهدان ۶ و ۸ بئیتلی غزللری‌ده واردیر. باشقا نشرلرده اوْچ یوزدن زیاده غزل گؤرونمه‌میشدیر.

دؤردونجو بؤلومده ۴۶ قطعه وئرمیشیک کی قاباقکی نشرلره گؤره ۶ قطعه آرتیریلمیشدیر.

بئشینجی بؤلومده اوْچ ترجیع بند، آلتینجی بؤلومده اوْچ ترکیب بند، یئددینجی بؤلومده آلتی مربع، سکگیزینجی بؤلومده دؤرد مخمّس، دوققوزنجو بؤلومده بیر مسدّس و اونونجو بؤلومده ۸۱ رباعی اون بیرینجی بؤلومده بیر تضمین و ۱۲-نجی بؤلومده بیر ملمع وئریلمیشدیر. باشقا نشرلر و حتی الیازمالار ایله اولان بو قدەر فرقین سببی اونادیر کی، هر شعر نوعونو ئوز یئرینده گتیرمگه سعی گؤستردیک و دقتله شعرلری دوزنه سالماغا چالیشدیق.

۸-۳. قارشیلاشدیرما و واریانتلار.

فضولی‌نین تورکجه دیوانینی یئنی نشره حاضیرلاما، ساغلام و تمیز بیر متن وئرمه ایچون، مندن قاباق حمید آراسلی، محمد مهری، علی نهاد قارلان، کنعان آق یوز، سهیل بکن، سدید یوکسل، موژگان جونبور، عبدالباقی گولپینارلی و میر صالح حسینی نسخه‌لری بیرلشدیرمیش، نسخه فرقلری و واریانتلاری، بیرداها قارشیلاشدیرما ایچون وئرمیشلر. من، همین نشرلرین نسخه فرقلرینه توجه ائدرک، و آشاغیدا سیرالایاجاغیم الیازمالارا مراجعتله علمی تجربه‌لریم اساسیندا، دوغرو بیر متن تقدیم ائتمگه چالیشدیم و بو ایشی یالنیز «قراءت» آدلاندیریرام. هر دیوانین تصحیح ایشی، ساغلام روایتی حاضیرلاما ایچون عمل ائدیلیر. بئله بیر متنی حاضیرلاماق ایچون من، آشاغیداکی بوتون نشرلرین نسخه فرقلریندن، ان ساغلام و فضولی دیلینه یاخین اولماسینی ظن ائتدیگیم واریانتی سئچدیم و امید ائدیرم کی حله‌لیک ایرانلی اوخوجونو، باشقا نشرلره باش وورماقدان قورتارمیش اولاجاغام:

۱. *فضولی دیوان*، حاضیرلایانلار: کنعان آق یوز، سهیل بکن، سدید یوکسل، موگان جونبور. بونشری حاضیرلاما ایچون ۶۸ الیازما قارشیلاشدیریلمیش و نسخه فرقلری گؤز ئونونده‌دیر ایله دفعه ۱۹۵۸-نجی ایلده نشر اولونموشدور. بو نشره ۴۲ قصیده سالینمیشدیر و ایکینجی چاپیندا (۱۹۹۱) نسخه فرقلری و واریانتلار حذف ائدیلمیشدیر. من ئوز قراءتیمه اساس وئرمه ایچون بیرینجی چاپدان (۱۹۵۸) یارارلاندیم.

۲. *فضولی دیوانی*، قارشیلاشدیران علی نهاد تارلان، استانبول اونیورسیته‌سی ادبیات فاکولته‌سی طرفیندن ۱۹۵۰-نجی ایلده نشر ائدیلمیشدیر اونون دا نسخه فرقلری صحیفه‌لرده گلمیشدیر. بو چاپدا قصیده‌لر بؤلومو یوخدور.

۳. *فضولی دیوانی*، حاضیرلایان عبدالباقی گولپینارلی، تصحیح ایشینی قونیه نسخه‌سیندن آلمیشدیر. بو چاپدا قصیده‌لر بؤلومویوخدور.

۴. مرحوم آراسلی‌نین ۹۸۱ و ۹۹۱ هیجری تاریخلرینده استنساخ اولونان ایکی نسخه اساسیندا ۱۹۵۹-نجو ایلده باکی شهرینده چاپ ائتدیردیگی و هابئله ۱۹۵۸-نجی ایلده افست طریقیله نشر ائتدیگی ۹۸۰ هجری تاریخلی نسخه‌یه‌ده مراجعت ائتدیک.

۵. میرصالح حسینی نشری.

بو چاپی نسخه‌لردن علاوه، تهراندا و تبریزده اولان آشاغیداکی الیازما نسخه‌لرینی‌ده گؤزدن کئچیردیک:

۱. مطهری کیتابخاناسیندا ساخلانیلان ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۵، ۳۰۶ سایلی الیازما نسخه‌لری.

۲. تبریز کیتابخاناسیندا ساخلانیان ۵۵۷، ۵۵۸ و ۵۵۹ سایلی الیازما نسخه‌لری.

۳. ئوزل کیتابخانامیزدا اولان الیازما نسخه‌سی.

چاپ اولموش دیوانلار آراسیندان هیجری ۱۲۶۶-نجی ایلده تبریزده داش باسماسی اصولیله نشر اولان، هابئله تصویر افکار مطبعه‌سی نشری، بیزجه بوتون غیر تنقیدی نشرلر ایچینده ان ساغلام و تمیز نشرلردیر کی دواملی اولاراق اونلارا مراجیعت ائتدیک. هابئله میر صالح حسینی‌نین تهراندا نشر ائتدیگی دیوانی‌دا گؤز ئونونه آلدیق.

بئله‌لیکله ۴ تنقیدی، ۳ غیر تنقیدی نشر و ۸ الیازمایا مراجیعت ائدرک، الینیزده اولان نشری حاضیرلایا بیلدیم. قصیده‌لر بؤلومو بو نشرلرین و الیازمالارین چوخوندا گلمه‌دیگی ایچون، اونلارین حاضیرلاماسیندا، الیمیزده‌کی محدود قایناقلاردان استفاده ائتدیک. الیازمالارین ایچینده یالنیز ۳۰۸ و ۳۰۵ سایلی الیازمالاردا بعضی قصیده‌لر گلمیشدی. تصویر افکار نشرینده قصیده‌لر داها دوزگون وئریلمیشدیر.

نسخه فرقلری‌نین بیر داها بو نشره انتقال ائدیب سیرالاماسینی ملال گتیریجی حساب ائتدیک. بو مسأله حاققیندا قیساجا دانیشماغی لازم گؤرورم:

«تصور افکار» مطبعه‌سینده چاپ اولان نسخه‌نی اساس گؤتوردوم و اورادا اولان بوتون شعرلری «کنعان آق یوز ...»ون حاضیرلادیقلاری متن ایله قارشیلاشدیردیم و وئردیکلری نسخه فرقلرینی کلمه - کلمه توتوشدوردوم و حاضیرلانان متنی آدلارینی سیرالادیغیم دیگر چاپی و خطی نسخه‌لر ایله أوز به أوز قویدوم، نسخه فرقلرینی گؤرنده فضولی دیلینه، شیوه‌سینه و غزلین گئدیشینه و آهنگینه اویغون تشخیص وئردیگیم واریانتی سئچدیم یعنی مختلیف وجه‌لرین ایچینده ان سلیس وجهی سئچیب گتیردیم.

«لیلی و مجنون» مثنویسینده گئدن ۲۴ غزلی‌ده غزللر بؤلومونه داخیل ائتدیم. و بونو آیدینلاتماق ایچون غزللر بؤلومونون سونوندا بیر ئوزل بؤلوم آییردیم. بو غزللرین اصل قراءتینی ۱۹۷۷-نجی ایلده

حمید آراسلی طرفیندن چاپ اولان نسخه‌دن اساس آلدیم.

۱۲–نجی بؤلومده وئردیگیمیز ملمّع ایسه، آقای صدیار وظیفه (ائل اوغلو) همتی ایله اسلامی شورا مجلیس کیتابخاناسی ۱۵۲ سایلی «دیوان والی» الیازماسی‌نین حاشیه‌سیندن آلینمیشدیر.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی تورکجه دیوانینی ترتیب ائتمه‌شیوه‌م، باشقا شاعیرلرین دیوانلاری‌نین علمی – تنقیدی متنلرینی حاضیرلاماقدا کیمسه‌یه درس اولمامالیدیر. هر اسکی دیوانی حاضیرلاماق ایچون، حاضیرلایان «سند» و «نسخه» آردینجا گزمه‌لیدیر. منیم حاضیرلادیغیم متن اونا گؤره بورادا استثنا اولونور کی مندن قاباق یوزه یاخین «سند» و «نسخه» آراشدیریلیبدیر و نسخه فرقلری‌نین هامیسی ایندی گؤز ئونونده‌دیر و ساغلام و نهایی «قراءت» گؤزله‌ییر. بو قراءتی حاضیرلامیشام و اوخوجویا تقدیم ائدیرم.

املاء شیوه‌لری سئچمه یاردیمی ایله چالیشدیم کی فضولی چاغی‌نین یازیلی و سؤزلو تورکجه‌سینی گؤسترمگه غئیرت گؤستریم. بو آماجلا، بعضی عوضلیک و اداتلارین اسکی املاء فورماسینی ساخلاماغا چالیشدیم:

بن (من)، بنا (منا)، سنا (سنه)، قامو (هامو)، قانسی (هانسی)، بین (مین)، آندا (اوندا)، آنین (اونون)، گیبی (کیمی) و ... .

املاء شیوه‌سینه گلدیکده، چاغداش اوخوجونون یاخشی اوخویا بیله‌جگی بیر املاء شیوه‌سی سئچدیم. گرچه حله‌ده بو موضوعدا ئوزوموزو موفّق سایا بیلمه‌ریک، لاکین الیمیزدن گلدیگی قده‌ر، چالیشدیق کی حله‌لیک خلقین عمومی املاء سلیقه‌سیندن، آشیری دورومدا چیخمایاق. هدف عربجه و فارسجا کلمه‌لرین املاسینی اولدوغو شکیلده ساخلاماقدیر، لاکین حله‌لیک اوخونوشا گؤره استقامت سئچدیک و فرقلی املا فورمالارینا یئر وئردیک.

متنی حاضیرلایاندان سونرا، فلسفی و عرفانی اصطلاحلار و عربجه و فارسجا چتین لغتلرین شرحینی یازدیم، عربجه بئیتلرین معنالارینی تورکجه‌میزده شعر دیلی ایله روایت ائتدیم، لازم اولان جدوللری متنه آرتیردیم.

۸-۴. قیسالتمالار.

←	رجوع ائدین، باخین.
:	«یعنی» آنلامینداادیر. نقل قول و سؤزون ایضاحیندان قاباق قویولور.
[ ]	آرتیریلان هر بیر سؤزو احتوا ائدیر.
=)	ائشیت معنالی و مترادف سؤزدن قاباق قویولور.
« »	نقل ائدیلمیش جمله‌لری ایچینه آلیر.
ج.	جیلد.
س.	سای، نمره.
(ص)	صلی الله علیه و آله.
ص.	صحیفه.
(ع)	علیه السلام.
م.	میلادی.
ه .	هیجری قمری.

تشکرلر.

فضولی‌نین اثرلرینی توپلاماق و لاییقینجه نشر ائتمک چوخ چتین ایشدیر. من‌ده، بابامیز قارشیسیندا ئوده‌یه‌جگیم بورجو حله تام ئوده‌میش حساب ائتمیرم. حله‌لیک الیمدن گلنی تقدیم ائدیرم. بو ایشین گئرچک‌لشمه‌سینده منیم ایچون یاردیم ائدنلردن آد آپارماغی لازم گؤرورم:

۱. آقای سید حیدر بیات، مهندس محمد صادق نائبی و اوغلوم ائلدار هره‌سی بیر کره کیتابی باشدان سونا کیمی اوخوموش، چاپی و فنی سهولری تذکر وئردیلر و کیتابین سونونا اکلنن جدوللرین چیخارماسیندا یاردیم ائتدیلر.
۲. آقای مجتبی رسولی عربجه شعرلری و عیباره‌لری حرکه‌لندیریب، ترجمه‌سی ایچون همت خرجه وئردی.
۳. آقای احسان شکرخدایی جدوللرین سیرالاما ایشینه قاتیلدی.
۴. اوغلوم ستار کیتابین حروف ییغما ایشینی، «کشف الابیات» بؤلومونو حاضیرلاماغی و فنی ادیتورلوغونو قبول ائتدی.

و نهایت آقای صمد آسیابی فضولی‌نین اثرلری مجموعه‌سی‌نین بیرینجی جیلدینی نفیس شکلیده نشر ائتمگه سؤز وئردی.

بئله لیکله اولو بابامیز مولانا حکیم ملا محمد فضولی‌نین تورکجه دیوانی حاضیرلاندی و اوخوجویا تقدیم اولونور. باشقا اثرلری‌نین بیره‌ر - بیره‌ر چاپی اومیدی ایله، هامیدان دوعا التماس ائدیریک.

دکتر حسین محمدزاده صدیق
تهران - فروردین ۱۳۸۴

II. بؤلوم. ديوانين متنى



۱ دیباچه

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد بی‌حَدّ و ثنای بی‌عدّ اول متکلّمِ نطق آفرینه کی سفینه‌ی امّید سکّانِ بحار و بحورِ نظمی، تموّجِ استغراق «والشُّعراء یَتَّبِعُهُمُ الغاوُونَ» مستغرق گرداب حرمان ائتمیش ایکن، سلسله‌ی استثنای «الاَّلَّـذینَ امـنُوا» بوراخیب، شعرای اسلامی صحیح و سالم ساحل نجاته چکمیش، و سپاسِ بی‌قیاس اُول ناظم آسمان و زمینه کی بسمله‌ی نظمین افسر فرق فرقان ائدیب، مزرعه‌ی قلوبِ اهلِ عرفانه نهال مودّتِ کلام موزون دیکمیش.

زهـی صانع کـی لوح جـانه کـلکِ حُسن تـوفیقی، ازلدن اقـتضای نـظم جـان پـرور رقـم قـیلمیش!
کمالِ شعر کسبی ممکون اولماز اولمادان اونـدان، اونا منت کی،طبعِ نظم لطف ائتمیش،کرم قیلمیش!

مـبدعی کـز خـامه‌ی تـوفیق او دارد رقـم، صـفحه‌ی ادراک اربـاب سـخن نـقش خـیال!
طبع مـوزون از عـلامت‌های لطـف خـاص اوست، نـیست چـون عـلم دگـر مـقدور کسب ایـن کـمال!

نُسَـبِّحُ مَـن اَهْـدیَ النُـفوسَ اِلیَ المُـنی وَقَـدَّرَ اِشکـالَ الأُمـورِ و حَـلَّها
نُـقَدِّسُ مَـنْ لَـولا ایمـانَهُ فَـضلِه لَمـا عَـلَّمَ الاَسماَءَ ادَمَ کُـلَّها

و درود نامعدود اوُل مخاطب کلام معجز نظامه کی فنون شعری و **ما ینبغی‌له‌ی** مردود طبایع قیلمیش ایکن، لسانِ حکمتْ بیانی **اِنَّ مِنَ الشِعْرِ لَحِکمَةٌ** تقریر دلپذیریله مقبول قلوب اهلِ حال ائتمیش. و ثنای بی‌ریا اوُل قافیه‌ی انبیایه کی عدم التفاتلاری ایله رتبه‌ی شعر پایه‌ی اهانتده قالمیش ایکن، سعادت انتساب شریفلری ایله، فی الجمله درجه‌ی اعتباره یئتمیش.

اول دُرِ دُرجِ انـا افـصح کـی حکـمت دایـه‌سی، شـعر شـهدیله لب جـان پـرورین‌تر قـیلمامیش.
شـعر بـیر زیـور دیـر، امـا بـیز کـیمی نـاقصلره، اُول کـی کـامل‌دیر، اونـو مـحتاج زیـور قـیلمامیش!

احـمد مـرسل آنکـه در عـالم هـرچـه بـاشد، طـفیلِ خـلقت اوست.

رُتبه‌ی شعر هم ازوست بلند محک جوهرِ نبوّت اوست.

اَثنیٰ عَلی خَیرِ الاَنام مُحمّدٍ کَشَفَ الدُّجا بِضیاءِ بَدرِ جمَاله
بَثنآئه رُفِعَت مَدارِجُ قَدرُنا خُصَّتْ تَحِیّتُنا عَلَیه وَ آله.

اما بعد، راقم تسویدات صحایف عصیان، **فضولی** ناتوان، بو طرزیله بیان حال و بو نهج ایله شرح ما فی البال ائدرکی: چون زورق وجودوم بادبان طبیعت بیرله، دریای غفلت طفولیّتدن ساحلِ ادراک و احساسه یئتدی، و تحریک هوا و هوس بیرله، آتشِ اشتعال بولوب، حرارتی جان و جنانه تأثیر ائتدی، رایض اقتضای کمال معنوی، عنان توسن اقبالیمی جانبِ اکتساب آدابه منعطف قیلیب، و آفتاب حکمت، جوهرِ طبعیمه اثر تحصیل معارف سالیب، رغبت کسب ادب قیلدیقدا و گولِ بختیم، کسب هنر هواسیله آچیلدیقدا، معدن جواهر اکتساب کمالیم بیر دبستانِ جنت نشان ایدی کی صحنِ لطیفی، صفوفِ غلمان ایله خُلدِ بریندن خبر وئریردی، و مطلع اختر حُصول اقبالیم، بیر مکتب مهذّب ایدی کی، فضای شریفی، سرو قد صمنلر بیرله جانه جنان مژده‌سین یئتیریردی.

صحن لطیف، در وی خوبان نشسته صف صف، دیدارشان مبارک همچون سطور مصحف.
خورشید لوح چون مه، هر یک نهاده در پیش، برگِ کتاب چون گُل، هر یک گرفته در کف!

اما هنوز اُول نورسلره، نزاکت طبعدن تاب اکتسابِ دقایق علوم و طاقت مشقت تعلیم حقایق حدود و رسوم اولماماغین محفل بهشت آسالاریندا همیشه اشعار عاشقانه‌دن غئیری نسنه اوخونمازدی. و مطالعه ائتدیکلری اوراقدا، جیگر سوز غزللردن غئیری بیر حظّ بولونمازدی.

شعر، بیر معشوقه‌دیر، حُسنِ عبارت زیوری، جان و دلدن نازنین محبوبلار، عاشقلری.

اُول طایفه‌ی گرامی، مداومت صنایع اشعار ایله و مواظبت لطایف گفتار ایله، هم حُسنِ حالاتیندان وقوف بولموشلاردی و هم عشق کلامیندان خبردار اولموشلاردی.

ای‌خوش‌اُول‌کیم،طبع‌موزون‌ایله بحث شعر ائدیب، خوبرولار، واقفِ مضمونِ اشعار اولالار.
دئمه‌دن فهم ائده‌لر کیفیت اسرار عشق، عاشق بیچاره حالیندان خبردار اولالار!

بن کی صحیفه‌ی جبلّتیمده روز ازلدن کلک قضا حرف محبت نظم رقم قیلمیشدی، و حدیقه‌ی خلقتیمده، بدایتِ فطرتدن تخم مودّت موزونیّت اکیلمیشدی، اُول مجمعین سحاب امتزاجیندان نهالِ نم چکیب، اظهار ازهار استعداد نظم ائتدی و اول محفلین‌هوای اختلاطیندان گولبُن جبلّتیم سر سبز اولوب، مزرعه‌ی مزاجیمدا گولِ مذاقِ شعر بیتدی.

شــاهدِ نــظم، ســراپــرده‌ی قـوّتده ایکـن قـیلدی اُول بزمی گؤروب فـعل فـضاسینا خرام!
غــنچه‌لر کــؤنلونو آچــماغا لطــافت بـیرله بــولبوله وئـردی صـبا، رُخـصتِ تـقریر کـلام!

لاجرم، عندلیب شئیدا گیبی سرمست اولدوم و اُول گوللره قارشی ترنّم ائتمگه، استعدادِ فطرتدن رُخصت بولدوم. و اُفق طبعیمده هلال موزونیّت طلوع ائدیب و اُول خورشیدوشلردن اقتباسِ نـور شـؤوق ائـتمگیم، گون-گوندن بیر غایتده متزاید اولدو کی، آز مدتده اشعه‌ی انوار نظمیم ایله چوخ شهرلر دولدو.

صـیت فـصاحت ایـله سـؤزوم تـوتدو عـالمی، مــن مــهدِ اعــتبارده طـفل زبـون، هـنوز!
بــوی خــوشوملا، اولدو مــعطّر دمــاغلار مـن نـافه‌ی وُجـوددا بـیر قـطره خـون، هـنوز!

زمان – زمان سودای شعر سایر افعالیما غالب دوشوب و گروه – گروه لیلی وشلر مجنون گیبی استماع شعر ایچون باشیما اوشوب، شاعرلیگیم مقرّر اولدو و آوازه‌ی نظمیمله عالملر دولدو.

طبیعت شهره‌ی شـهر اولمـاغا مـئیل تـمام ائـتدی نه پنهان ائیله‌ییم، سودا منی روسـوای عـام ائـتدی

بو حاله مقارن، مشّاطه‌ی همت، روا گؤرمه‌دی کی مخّدره‌ی حُسن نظمیم پیرایه‌ی معارفدن خالی، منصه‌ی دهرده جلوه قیلا. و صرّاف استعداد علوّ رفعت، رضا وئرمه‌دی کی رشته‌ی سلک شعریم جواهر علمدن عاری گردن‌بند عالم اولا. زیرا کیم علم‌سیز شعر اساسسیز دیوار اولور و اساسسیز دیوار غایتده بی‌اعتبار اولور. پایه‌ی شعریمی حلیه‌ی علمدن معرّا قیلماغی موجب اهانت بیلیب و علمسیز شعردن قالب بی‌روح گیبی تنفر قیلیب، بیر مدت نقد حیاتیم صرف اکتساب فنون علوم عقلی و نقلی و حاصل عمروم بذل اقتنای قواعد حکـمی و هندسی قیلماغین مروری ایله لآلی اصنافِ هنردن شاهد نظمیمه پیرایه‌لر مرتّب قیلدیم و تدریج ایـله تـتبع تفاسیر و احادیث ائدیب، فضیلت شعره مذمّت اسنادی تهمت اولدوغونون حقیقتین بیلدیم.

شــــعر ذؤوقــــوندن اولمــایان واقــف، اهــــل نــــظمی، مــذمّت ائــیله‌مه‌سین!
کــــندی جــــهلینه اعــتراف ائــتسین، هــــر کــرامــاتا سِــحر سـؤیله‌مه‌سین!

القصه، اسباب اختراع فنونِ نظم، جمع اولوب، مقتضی ظهور آثار اولدوغو زمـانلاردا کـی، هـر دم دستِ قدرتیم، مخترعات مصنوعه‌دن گردن کائناته بیر حمایل آساردی، و هر ساعت، سیّاح طبیعتیم حدائق مؤلّفات بدیعه‌دن بیر گلستانه قدم باساردی؛ بیر گون، بیر نیگار مشکین خط کی دانه‌ی خالینا مشک ختن دئمک خطا ایدی و زُلفو رشکیندن نافه‌ی تاتارین روزگاری قارا ایدی، سروناز گیبی خرامان – خرامـان، مـن افـتاده‌سینه سایه‌ی مرحمت سالدی و شیرین – شیرین کلماتله خاطریم سوروب کـؤنلوم آلدی. اثـناء مـحاورت و حـین مصاحبتده دئدی کی: ای شکوفه‌ی بوستانِ فصاحت و ای سبزه‌ی نوبهار حُسنِ عبارت! للّـه الحمد؛ اراده‌ی

توفیق سبحانی و مشیت تأیید ربّانی، ممالک فنون نظم و نثر تسخیرین سنه میسر ائتمیشدیر و نوبت ریاست اقالیم سخن تدریجله سنه یئتمیشدیر. اگر چی عربده و عجمده و تورکده یگانه کامللر چوخدور، امّا سن گیبی جمیع لسانه قادر، جامعِ جمیع نظم و نثر یوخدور. حالا کی مفتاحِ زبانین روی روزگاره ابواب فیض آچماقدادیر و غواصِ طبعین خواص و عوامه دریای فصاحتدن جواهر چیخاریب ساچماقدادیر، اهالی عالمدن بعضی لآلیِ منشآت و معمّایاتیندان بهره‌ی فیض آلمیشلاردیر، بعضی مثنوی و قصایدیندن تمتّع بولموشلار و بعضی فارسی غزللرین نقشِ ضمیر ائتمیشلر، و بعضی عربی رجزلریندن ذؤوقه یئتمیشلر. حاشاکی تورکزاده محبوبلار فیض نظمیندن بهره‌مند اولمایالار و طایفه‌ی اتراک صاحب مذاقلاری بوستان کلامیندان، شکوفه‌ی دیوان غزل بولمایالار. بو سببدن طرح بنای طبیعتین قابل قصور اولا و بو واسطه‌دن، بنیه‌ی استعداد کمالین رخنه بولا.

غزلدیر صفابخش اهل نظر، غزلدیر گول بوستان هنر!
غزالِ غزل صیدی، آسان دگیل، غزل مُنکری اهل عرفان دگیل!
غزل، بیلدیریر شاعرین قدرتین، غزل، آرتیریر ناظمین شهرتین!
کؤنول! گر چی اشعاره چوخ رسم‌وار، غزل رسمین ائت جمله‌دن اختیار!
کی هر محفلین زینتی‌دیر غزل، خردمندلر صنعتی‌دیر، غزل!
غزل دئ کی مشهورِ دوران اولا اوخوماقدا، یازماقدا آسان اولا.

الحق، بو کلمات دلپذیری کی أول بی‌نظیردن ائشیتدیم، مضمون کلامین، محض نصیحت گؤروب، ایجابِ التماسینا اقدام ائتدیم. اما اقتضای زمان و کمال استغناسی رخصت وئرمه‌دی کی، صرّاف خِرَد، نقد اوقاتی صرف تصانیفِ معتبر ائتمکده ایکن بو جزویاتا ضایع ائده. و شهباز طبیعت، معظم صیدلر گؤزه‌درکن، بیر مختصر شکار آردینجا گئده. ناچار محمل اعتباریمدا بو علاوه لازم دیر دئیو، زمان طفولیّتیمده صادر اولوب متفرق اولان غزللردن، بیرمختصر دیوان جمع ائتمک صلاحین گؤردوم. و أول وقتده، مندن التماسلا آلانلاردان یئنه التماسلا آلیب صورت جمعیتین اختصار أوزره اتمامه یئتیردیم.

امیدکی ارباب فصاحت و اصحاب بلاغت مشاهده و مطالعه قیلدیقدا، منشاء و مولدیم عراق عرب اولوب، تمامی عؤمروده غئیری مملکتلرده سیاحت قیلمادیغیمدان واقف اولدوقدا، بو علّتی موجب سقوط اعتبار بیلمه‌یه‌لر و محل و مقامیما گؤره، رُتبه‌ی استعدادیما حقارتله نظر قیلمایالار، زیرا اعتبار وطن استعداد ذاته تأثیر ائتمز و توپراقدا قالماقلا طلادان جلا گئتمز. نه اهل بلاد اولماقلا نادان صاحب قبول اولور و نه بیابانلاردا دورماقلا دانا قبول وحشت قیلیر.

اگر سالها مردم بد سرشت، بود همدم حوریان در بهشت،
در آن محفل پر صفا روز و شب، ز جبریل خواند فنونِ ادب،
بدان اعتقادم که انجام کار، نگردد از او جز بدی آشکار!
وگر سال‌ها گوهر تابناک، فتد خوار و بی‌قدر بر روی خاک،
بر آنم که کمتر نشیند غبار، زخاکش بر آیینه‌ی اعتبار!

چــو از خــاک خــیزد، هــمان گـوهر است، شــــهان را بـــــرازنـــده‌ی افســر است.

توقع بودور عموماً اهالی عزّ و اعتباردان، خصوصاً بُلغای روم و فُصحای تاتاردان کی، اگر شاهد حُسن عبارتیمده، اُول دیارین الفاظ و عبارتلریندن زیور اولماسا؛ و مخدره‌ی نظمیم، اُول مُلکلرین لطایف و ضرب‌المثل لریندن زینت بولماسا، معذور بویورالار. زیرا هر مملکتین اهلینه عاریتدن عارگلیر و هر طایفه‌ده هر کیم وار ایسه، تتبع اغیاری موجب غئیرت بیلیر. بو دیارین اصطلاحاتی غئیره مقدور اولماق عذر خـواهـیمیز یـئتر، بـیهوده تعرضدن نه بیتر؟ للّه الحمد و المنه، خاک کربلا سایر ممالک جواهریندن اشرف اولدوغو معلوم دور و رتبه‌ی شعریمی هر یئرده بلند ائدن حقیقتده بو مفهوم‌دور.

الهی! بو محنت نامه‌ی نامی و بو فرزند دلبند گرامی کی زاده‌ی طبع فسونساز و نـتیجه‌ی ادراک سـحر پردازیمدیر، امتعه‌ی عجز و نیاز و بدرقه سوز و گُداز بیرله، عزیمت غُربت ائتدی و جواهر معنی وئریب اقمشه‌ی تحسین آلماغا فضای عالمه محمل تجارت یئریتدی. نئته کی توفیق عنایت همراه ائـدیب مـضیق عـدمدن نزهتگاهِ وجودا گتیردین و تأیید مرحمت معاون ائدیب، وادی غیبدن بادیه‌ی شهودا یئتیرین، نه دیارا گئتسه و نه ولایته یئتسه، مقدم شریفین مبارک و میمون و مشاهده‌ی لطیفین خجسته و همایون ائده‌سن.

الهی! بو محبوب زیبایی و بو شاهد رعنایی کی مشاطه‌ی لطفون رخسارینا زینت وئـرمیشدیر و حـلیه‌ی توفیقین پیرایه‌ی حسنون رتبه‌ی کماله یئتیرمیشدیر، عموما جَمیع اهلِ فساددان، خصوصا طایفه‌ی بد نهاددان حصنِ حمایتینده محروس و مصون ائده‌سن:

بیری اُول کاتب ناقابل و مُملی جاهل کی خامه‌ی مخالف تحریری تیشه‌ی بنیانِ معارفدیر و کلک کدورت تأثیری معمار بنای زخارفدیر. بیر نقطه ایله محبتی، محنت گؤستریر و گاه بیر حرف ایله، نعمتی نقمت اوخودور!

تَــبَّت یَــداکــاتبِ لولاهُ مــاضَرَبَت مـــعمورةٌ اُسِسَّت بـــالعلمِ و الادبِ
ارْدیٰ مِــنَ الخَــمرِ فی‌الافسادِ نُسخَتَهُ تَســتَظْهِرُ العَــیبَ تَـغْیِراً مِـنَ العِـنَبِ

قــلم اولســون الی اُول کـاتب بـد تـحریرین، کــی ســواد رقـمی سـوروموزو شـور ائـیلر،
گـاه بـیر حـرف سـقوطیله قـیلیر نـادری نـار، گــاه بـیر نـقطه قـصوریله گـؤزو کـور ائـیلر!

بـاد سـرگشته! بسـان قـلم، آن بـی سـر و پـا، کــه بــود تـیشه‌ی بـنیاد مـعارف، قـلمش.
زینت صورت لفظ است خـطش، لیک چـه سود، پــرده‌ی شــاهد مــعناست ســواد رقــمش.

بیری اُول ناقصِ بد سواد کی طبعِ ناموزونو ایله، مجالس و مـحافلده استدعای استعداد قـیلیب، شعر اوخودوقجا، نظمی نثریندن سئچیلمه‌یه، و اداي سست ایله شاهدِ معنی جمالیندان نقاب آچیلمایا.

کَــلَّت لِســاناً سَــقیاً مِــن تـصرفهِ صــارَت لُألی عُــقُود النــظم مَـنثوراً
اَغْــرَی القَــضایا عَــنِ الانــتاجِ مـنطِقُه تــصریفُه قَــلَّب المــضموم مکســوراً

بـــریده بـــاد زبـــانی کـه در فـضای سـخن، ازو مـــبانی افکـــــار مـــنهدم گـــردد.
ز انـــــقلاب تـــصاریفِ لهـــجه‌ی بـــد او، وجـــود حُســـن عـــبارات مـنعدم گـــردد!

بی نصیب اولسـون نـعیم خُـلددان اُول زشت کـیم، نـــاملایم لهـــجه‌سی مـوزونو نـاموزون ائـدر.
تـیشه‌ی لفـظی بـنای نـظمی ویـران ائیله‌ییب، سُست گـفتاری فـصاحت اهـلینی مـغبون ائدر!

و بیری اُول حاسد جفا پیشه و معاند خطا اندیشه کی، طبع ناموزونیله دعوای شعر ائده، اما دقایق اشعاره صاحب وقوف اولمایا و ادراک رکیکیله لاف نظم اورا، اما حقایق گفتاره راه تصرف بولمایا. لاجرم، حسد، دیده‌ی انصافین کور ائدیب، ادراکینا اعتماد ائدن جاهللر حضوروندا بیهوده – بیهوده تعرضلر ائده و هرزه – هرزه دخللر ائیله‌یه، تا کیم شعردن ذؤوق استماع گئده.

مـــــاثِمِ حُسّـــادِ الکَـــلامِ عـــظیمةٌ، مَـــضَرتُهُم محـــضُ الضَّـــلاله فی المَـلا.
تـــصِیعُ مـــراعـــــات الصَـنایعِ بَـینهُم، تُسَـــدِّدُ مِـــنهاجَ الوِصـــالِ الی العُـلیٰ.

آه از آن بـــــادیه پـیمای بـیابانِ حسـد، کـــه نـدارد دل ظـلمانی‌اش از عـرفان، نـور.
چـون عـناکب بـه دو بیتی کـه بـه هـم مـی‌بافد، خـویش را دیـده بـه از بـانی‌ی بـیت المـعمور
عـئیب بـاشد هـمه جـا مـطرح مـدّ نـظرش، گـــردد از گـرد حسـد دیـده‌ی انـصافش کـور!

خـــــزانـــدیر گـلشن عـــرفانه؟ حـــاسد، الهـــــی! حـــاسدی خـــوار ائـــیله دائـــم!
ایشـــــی‌دیر مـــــعرفت اهـــلینه آزار، الهـــــی! حـــــاسدی زار ائـــیله دائـــم!

رحمت ایزد اول حلال‌زاده‌ی پاک اعتقادا کی بو نورس شاهدلری مشاهده قیلدیقجا، اعلاسی‌نین حلیه‌ی تحسین ایله جمال کمالینا زینت یئتیره و ادناسی‌نین شانه‌ی مروّت بیرله زُلف خطاسیندا عقد عیوبون چیخاریب، آیینه‌ی قُدرتدن صیقل احسانیله نقصان غبارین گؤتوره.

والله المستعان و علیه التّکلان
بمنّه و کَرَمِه.



۲ قصیده‌لر

-۱-

هوا، عرایسِ گلزاره اولدو چهره گشا، / بهار، گلشنه گئیدیردی حلّه‌ی خضرا.

چمن ایالتینه اولدو نصب خسروِ گول / هوایا ابر صفت حؤکمون ائتمگه اجرا.

یازیلدی سبزه‌ی نو خیزدن خط احکام / چکیلدی سایه‌ی مطبوعِ سرودن طوغرا.

صریر آبِ روان و صفیر مرغِ چمن، / نکات تهنیه‌ی مقدم ائتدیلر انشا.

زبانِ سوسنِ آزاد و سبزه‌ی نوخیز، / ثنای رفعت و اجلاله اولدولار گویا.

شقایق آلنی زمین بوسدان اولوب مجروح، / بنفشه قامتی اولدو تواضع ایله دوتا.

مرتب ائیله‌دی بیر بزم، گلشن ایچره بهار، / کی وئردی ذؤوق تماشاسی، نشئه‌ی صهبا!

عنادل ائتدی بیان مراتبِ نغمات، / قناری اولدو ترانه کش و سرود سرا.

صدای مرغ بوراخدی بزرگ و کوچکه شؤوق، / سرود نای ایله عشّاقا حاصل اولدو نوا.

بیلیندی غنچه‌ده گول برگی ظاهر اولماق ایله، / کی غنچه باشینا یاغدیردی ژاله، سنگ جفا!

جراحت اولماسا، اعضادا ظاهر اولماز قان، / ترشّح ائیله‌مز البته سینمادان مینا

هُمای‌وش ورق یاسمین و برگِ سمن، / اوچوب هوایا، گلستانا دوشدو ظلِّ هما.

بهار تاجری، مصر چمن عزیمتینه، / بوراخدی یوسفِ گول، عرض ائیله‌ییب غوغا

بو ذؤوق سالدی زلیخای لاله‌یه بیر شؤوق / کی لعل و مشک تؤکوب وئردی آغیرینجا بها!

حدیقه، تخته‌ی تعلیم اولوب ریاحیندن / یازیلدی مهمل و معجم اونا حروف هجا.

مزیّن ائیله‌دی اوراق لاله‌یی شبنم / حروف لاله‌ده اولماز اگرچی نقطه، روا.

گؤتوردو شبنمی، ازهاردان حرارت مهر، / شکوفه نقطه‌لرین گرچی کیم ائدر املا!

دبیر باد، وئریب طفل عندلیبه سَبَق، / گؤتوردو چهره‌ی ازهاردان نقابِ خفا.

قامی درخت بولوب رفع استقامتِ حال، / شکوفه حملی ایله کسر بولدولار الاّ

نهال بی‌بدل سرو کیم قالیب منصوب، / ثبات حال ایله اونلاردان اولدو مستثنا.

صدای سیل چکر مدّ متصل، یعنی / کی مدّ متصل ایله اولور قراءت ما.

گؤروندو هیأتِ آب رواندا شکلِ حباب، / ثبوتا یئتدی ثبات نجوم و سئیرِ سما

خطوط مختلف و مستقیمی انهارین،   چمنده سالدی زوایای گونه-گونه بینا.

رعایت طُرُقِ مستقیمدن نتیجه کیم،   اولور حصول مقامات جنّت المأوا.

هوای باغدان ائتدیم بو حکمتی معلوم،   کی اعتدالدادیر حجّت حواس و قوا.

بهار گلشنی ازهار ایله قیلیب مملو،   یقینیم اولدو کی ممکون دگیل وجود خلا.

نظرده اولماق ایله صبح و شام غنچه و گول   بدیهی اولدو کمال اهلینه حصول صفا.

نتیجه سالبه اولماق خلاف عادت‌دیر،   اولونجا موجب صغرایا متفق کبرا.

ضمیر گُلبنه گول رنگی سالدی آتش بیم،   کی خُمره قانا اولور نفس ائوینده راهنما!

گول آتش اوزره قیلیر عقد زهره‌ی شبنم   تدارک قمر و شمس ائدر صباح و مسا.

بو کیمیا سببیندن عجبمی‌دیر اولسا   الینده دانه‌ی ارزن مشابه‌سینده طلا؟

شکوفه سیمینه فرض ائیله‌دی خروج زکات،   مدار حول و بلوغ نصاب و استغنا

حقوق دفعی ایچون اغنیای اشجاره   صحایف چمن اولدو ایادیِ فقرا.

بهاردان تن گُلبنده ائیله‌ییب هیجان،   حرارت دَمَوی قیلدی عقده‌لر پیدا!

بویاندی قانی ایله صفحه‌ی چمن گول-گول،   مگر کی فصدینه حُکم ائیله‌میش طبیب هوا!

حبال سحره دؤنوب جنبش جداول آب،   کلیم سرو آنا عکسدن بوراخدی عصا.

اولوب ترنّم بولبول عزایم تسخیر،   چمن پریلرینه لازم اولدو عرضِ لقا.

بساط گلشنه دون ائیله‌دیم گذر کی دمی،   قیلام نظاره‌ی آثار صنعت مولا،

عجب نزاعدا گؤردوم چمن ظریفلرین،   تعجّب ایله قامی سالک طریقِ خطا.

قامی گمان ایله مستدعیِ طریق نجات،   ولی قاموسونا باطل دلیلِ استدعا!

سانیب شکوفه مبادی صفوف اشجاری،   قیلیردی جهل کی جائز تعدّد قدما!

وئریب تسلسله قوّت طبیعت کجِ آب،   اولوردو نافیِ اثبات علّت اولیٰ.

خیال محض سانیب کائناتی نرگس مست،   قیلیردی جهل ایله نفیِ حقایق اشیا.

ائدردی بولبول کافر نهاد سجده‌ی گول   تعبّد صنم ایله توتوب نجاته رجا.

نسیم، واقف اولوب بو فسادی منع ائتدی   کی ای گروه پریشان! توتون طریق هُدا!

بو کارخانه بیر اوستاددان دگیل خالی   گروه‌ک بو قدرته البته قادر و دانا!

قیلیر دلالت علّت، وجود هر موجود،   ولی نه سود کی صاحبنظر دگیل اعما!

مکّوناتا حدوث اول قدیمدن دیر کیم   کمال ذاتینا ممکون دگیل قبول فنا.

قدیر و مقتدر و قادر و مقدّر و حیّ،   علیم و عالم و علاّم و اعلم و اعلا.

زهی تکوّن کامل کی قدرتیندن‌دیر   پری لقالارا لطفِ تناسب اعضا

ملاحت لب میگون و لهجه‌ی شیرین،   نزاکت قدِ موزون و چهره‌ی زیبا.

صفای جیسم لطیف و قبول جوهر پاک   لطافت خط مشکین و زلفِ عنبر سا!

کمال قدرت و عئلمینه‌دیر شواهد عدل   عقود سلسله‌ی کارخانه‌ی دونیا.

بسائط شرف و محرمیّتِ وحدت،   مرکّباتا قبولِ ترکّب اجزا.

هوای مکرمتیندن قبولِ فیض قیلیب   مربّی چمن اولموش بهارِ روح افزا.

نسیم مرحمتیندن آلیب افاضه وجود،
جهانی رشکِ جنان ائیله‌میش نسیم صبا.

صفای لطفِ عمیمی نفوذ ائدیب، قیلمیش
مزاج نامیه‌یی مستعدّ نشو نما.

فضای گلشن لطفی، مراتعِ احباب،
مضایق ره قهری مهالک اعدا!

سُهایا لطفی اگر قیلسا ذرّه پرورلیک،
یئتر مقام مساوات آفتابا سُها!

گر اولسا قهرینه مظهر عناصر و افلاک،
نکاح عقدین اوزر امّهاتدان آبا

حسابِ رزقینی قیلمیش تمامی بشرین،
هنوز پرده‌یه اعیانی چکمه‌دن اسما

بیانِ حالینا یئتمیش جمیع مخلوقون
هنوز آدمه پیوند قیلمادان، حوّا.

کمال تربیتی، نوک خاره وئرمیش رنگ
لطیف ائدیب، لقبین ائیله‌میش گولِ رعنا.

گول، آتشین بیر آووج خاک رهگذاره سالیب،
گول ائیله‌ییب قوموش آدینی بولبولِ شیدا!

تُراب درگهینه اتصال شوؤقو ایله
کف تضرّع دریادا، دامن صحرا.

زیارت حرمین قیلماماق جزاسی ایچون
حواله خنجر سیلابا سینه‌ی دریا.

جمیعِ وقت، شفاخانه‌ی عطاسیندان،
جمیع خلقه میسّر، جمیعِ درده دوا.

رموز حکمتین ائیلر بیان، مراتب ایله
جمیعِ حال بشر، خواه فقر و خواه غنا!

مریض عارضه‌ی نقص‌دیر نفوس تمام،
کیمینه فایده پرهیز ائدر، کیمینه غدا.

شریفْ ذاتلارا اوج امتحانیندان
وسیله‌ی شرف قُرب، اولور نزول بلا!

خسیس نفسلره گنج التفاتیندان،
مزید علّتِ ادبار، اولور وفور عطا.

دلیل ذلت و عصیان دیر، تعرض حال،
طریق حُسن رضاسی، جمیعِ حاله رضا.

زهی کَرَم! کی نظر قیلماییب عداوتینه،
میسّر ائیله‌میش ابلیسه اعتبارِ بقا.

زهی کریم! کی افراطِ لطف و احسانی
مسیحی ائیله‌دی محراب سجده‌ی ترسا،

فقیر درگهینه لذّت رضاسی ایله،
تعلّقات طریقِ فنادان استغنا.

اسیر محنت عشقینه ذوُوق و شوؤقیله
خلاف قاعده، مثیل طبیب، ذکر شفا.

زهی حقیقت ذاتیندا لاف عقل و جنون
قاپین، مقام مساواتِ پادشاه و گدا.

نعیم لم یزلی، اوندا کیم سنا واصل،
معذب ابدی، اول کی سندن اولا جدا.

طواف کعبه‌ی وصلین تحسّریله مدام،
سرود سئیله صفیر و خروش رعده صدا.

مُهیمنا، صمدا! بنده‌ی سیه‌رویم
صحیفه‌ی عملیم، معصیت خطیله قارا!

ترحّم ائت کی منی قامت شکسته ایله
بنفشه‌ی چمن درد، قیلدی بارِ عنا.

نهالِ گُلشن دردم کی سو یئترینه وئریر
بنا همیشه جیگر قانی، باغبان قضا

دریغ و دردکی انجاما یئتدی عُمر، هنوز
خراب باده‌ی زرقم، اسیر دامِ ریا!

عذاب روز جزا وهمی ایله شام و سحر
بیر اضطراب و عذاب ایچره‌یم، منِ روسوا

کیم اول عذابی مگر اقتضای عدل وئره،
عذاب روز جزا منکرینه روز جزا

اگر چی غُصّه توتار روز و شب گریبانیم،
الیمدن ائیله‌من اومّید دامنینی رها.

مقیم حجره‌ی شوؤقم فضای قُربوندا
همیشه سمع اومیدیمده، اشتیاقِ صدا.

کی ای فقیر! حریم وصاله، بسم‌الله!
تعلّل ائتمه کی دمدیر امانت اولا ادا.

سحاب فیض اَمَل گُلشنین قیلیب سیراب، گول مورادین آچیب، اولا متسجاب دُعا.
اومید وارکی آیینه‌ی ضمیریمدن همیشه صیقلِ احسانین اولا زنگ‌زدا
اومید وار کی لُطفوندن اولمایا نومید دل **فضولی** آشفته حال و بی سروپا.
میسّر اولا آنا شاهراه عشقینده،
دوام حُسنِ قبول و ثبات رسمِ وفا.

-۲-

آب‌لوحی أوزره چکمیش موجدان مسطر صبا، سبزه‌دن نقل ائتمگه، وصف خطِ دلبر صبا.
آلماق ایچون قیمتیله سبزه‌دن شبنم دُرون یاسمیندن سیم‌تؤکموش،یا سمندن زر صبا
آغزین اسراری دیلر فاش‌ائده آچیب غنچه‌نی گؤر نه رنگ ایله قیلیر اظهار هر مضمر صبا؟
انجمنلر سئیر ائدیب نسرین‌بیاضین گزدیریر، حُسن‌خلقونو درست ائتمک دیلر محضر صبا.
انفعال ائتمیش مگر سرعتده رخشیندن سنین، کیم گزر مخفی، گؤرونمز کیمسه‌یه مجهر صبا!
آختاریب بولماق دیلر وصف روخون،کیم‌متصل نسخه‌ی گلبرگ اوراقین قیلیر ازبر صبا!
آبگون تیغینجه اولماز بونجا کیم دائم وئریر، تیغ آبِ جوبیارا! موجدان جوهر صبا.
آیاغین توپراغینی یئردن آلیر تعظیم ایله، غالبا دوزمک دیلر باشینا بیر افسر صبا!
ائشیدیبدیر غالبا قدّینله شمعین بحثینی، هر قاچان گؤردویسه ائیلر شمعه قصد سر، صبا!
آستانیندا مقیم اولماغا بولسایدی قبول، حق بیلیر اولمازدی سرگردان بحر و بر صبا.
آسمانا قدر ایله چیخسا نه‌حاصل،چون دگیل، آنا قابل کیم اولا قاپیندا خاکِ در صبا.
آتش بیدادا کؤیموشدور، اولوبدور دادخواه، گؤردیو یئرده ساچار باشینا خاکستر صبا.
آب دریا اوزره، گه الیاس وش سئیران ائدر گاه ائیلر مسکن، ابراهیم تک آزر صبا
اوددان آفت گؤرمز و سودان ضرر، گویا قیلیر قاندا اولسا اقتدای شرعِ پیغمبر، صبا.
احمد مُرسل کی فرمانبر سُلیمان دیر اونا ئویله کیم گؤردو سلیمان، اولدو فرمانبر صبا.
اول شهنشه کیم رضاسیله گزر هرقاندا وار گر شمال و گر جنوب و گر دبور و گر صبا
ای گولِ باغ رسل! بیر تازه گلشن دیر قاپین، کیم دم جبریله اول گلشنده طعن ائیلر صبا!
ایسته‌ییب بولماز قاپین فیض آلماق ایچون متصل، قانسی گلشن سئیرینه گیرسه، چیخار مضطر، صبا!
ایله‌تیر خاک درینی ذره-ذره گلشنه، قیلماق ایچون توتیای دیده‌ی عبهر، صبا.
آتش بیداد ایله عالم یانار گر قیلماسا عدلینی شایع گزیب هر دم یئدی کشور صبا!
اولدوغی‌چین ذره‌تک، پنهان گیرر گلشنلره، بی‌سبب رختِ گول و نسرینه غارتگر صبا.
ئوز گناهینا شفاعت ایسته‌ییب، فریاد ائدیب، چیزگینیر خاک مزارین أوزره تا محشر، صبا.
ائتمرم ترک تمنّای طوافین، چیخسا جان خاک هم اولسام، غباریمی سنا ایلتر صبا
آچمیش اومّید ره وصلین دل پُر خونیمی ئویله کیم فصل بهار آچار گولِ احمر صبا،
ئویله‌اینجَلدیم،ضعیف اولدوم کی خاک کویونا، قایلم خاشاکی تک اولسا بنا رهبر، صبا

التماسیم بختدن اولدورکی حؤکمون عالمه اولا جاری تا چمن ملکونده دیر سرور صبا
اولا نعتینده فضولینین کلامی دلپذیر،
اؤیله کیم گولدن بولوب انفاس جانپرور صبا!

-۳-

اَلْحَمْدُلِلّهِ الَّذی خَلَقَ السَّمواتِ العُلیٰ کاندان تاپار خاک زمین، فیض بهارِ دلگشا.
بُرهان حق دیر ای کؤنول! هر نسترن نیسبتلی گول صانع‌اولان ممکون دگیل مصنوعدان‌اولماق جدا
تا ختمِ احوال‌درون،عرض ائتدی عقل‌ذوفنون، معبودا اولدو رهنمون، تاپدی طریق اهتدا.
ثابت حقی گلنار ائدر،خلقی‌کی یوخدان‌وار ائدر، بیر کاندان اظهار ائدر،مین‌طرفه لعل‌خوش‌نما!
جمع پریشان کیم ایتر، رهبرلری سونبول یئتر، کیم تیره توپراقدان بیتر، ائیلر کؤنوللر مبتلا!
حق‌مظهری‌دیر هر چیچک،گر توتسان ای‌نقاش‌شک بیرنارون شکلینی چک، وئرگیل اونا نشو و نما!
خطوئردی‌ریحان‌کیم‌یقین،بیر تانری‌وار، ای‌اهلِ دین! عُوذُوا بِرَبِّ العالَمین اِنْتَهُوا مِمّا نها
توتموش‌حقه‌نرگس‌اوزون،آچمیش حقیقت بین‌گؤزون، قیلمیش نظر، گؤرموش ئوزون، سرّ حق ایلن آشنا.
ذات منزّه پرتوی قداحی ائتمیش حق ائوی، هم صوری و هم معنوی گؤر اوندا اسرار خدا!
بستاندا گؤر نیلوفری، توتموش طریق برتری ازهارین اولموش رهبری، اسرارا اولموش آشنا
راه طلب دیر بی‌عدد معبودا ای اهل خرد! گر ایسته‌سن قُرب صمد، صد برگ اولور رهبر سنا!
زنهار محو اول حکمته، باخغیل کمال قدرته نیلوفر خوش صورته، گؤر کیم وئریر آب و هوا؟
سن‌اولماسان مدهوش‌تک،باخسان‌بیر اهل هوش تک حقّا کی برزنگوش تک تسبیح‌خوان‌دیر هرگیا
شاخ‌اولدو منبر یکسره،چیخدی شکوفه منبره صلوات ائدر پیغمبره صلّوا علی خیرالورا
صحن چمنده ارغوان هر برگی ائتمیش بیر زبان تکرار ائیلر هر زمان،مدحِ علی‌المرتضی.
ضایع کئچیرمز یاسمین، عمر لطیف و نازنین اخلاص ایله ائیلر ئوزون خاک ره خیرالنّسا
طرفه ریاحین سربه‌سر،کسب‌ائتدی عطر مشکِ تر خُلق حسندن بیر اثر، گلزاره گؤسترگج صبا.
ظاهر قیلیر خونین کفن لاله قیلیر یوز پاره‌تن، توتار دؤنوب تار چمن، شاه شهید ایچون عزا
عابد صفت چکمکده غم،اولموش بنفشه قدّی خم، گویا قیلار اول پاک هم زین‌العباده اقتدا.
غم‌دفعی‌ایچون هر طرف،گلشنده چکمیش سبزه صف، باقر ثناسیندا شعف بولموش قیلار ورد ثنا
فیض حق ائتمیش آرزو، چیخمیش شقایق سرخ‌رو قیلمیش به‌امر حق قُلوا، صادقنی قیلمیش پیشوا
قهر ایله چرخ لاجورد گر یاسمینی قیلسا زرد نه‌غم چو گؤرگج اهل درد، ائیلر اونا کاظم دوا.
کشف‌ائتمگه‌اسرار حق،آچمیش سمن سیمین ورق وئرمیش اونا گویا سبق، علم ایچره شاه دین رضا.
لعبت صفت گؤر زنبقی، گولزاره وئرمیش رونقی اولموش هواخواه تقی، کسب ائیله‌میش اندان صفا.
مداح تک سوسن دیلی اولموش مدایح ناقلی مدحی‌نین اولموش قائلی، سلطان نقی، بحر عطا.
نسرینین‌آچیق دفتری اولموش حقایق مظهری، اوندان صفات عسکری فهم ائتمیش ارباب ذکا
وقت اولدو غنچه آچیله،گول خرده‌سین ظاهر قیله مهدی ظهورینی بیله،فاش ائده سرّینی قضا

هر یئرده تا نوروز اولا، گول بوستان افروز اولا نوروزتک فیروز اولا، ایّام شاه اولیا

یعنی گول گلزار جان حیدر، امام مؤمنان

اول‌کیم اونادیر بیگمان مسکین **فضولی** بیر گدا.

-۴-

صُنعِ حق کیم یوخ ایکن عالمی ائتمیش پیدا آندان آلمیش اثرِ نظم نظامین، اشیا.

اقتضای نسق مُلک و نظام ملّت خاص و عامین کیمین اعلا،کیمین ائتمیش ادنا.

تا ضرر یئتمه‌یه ادنالارا اعلالاردان ائیله‌میش عالمه فرمان خلافت اجرا.

انبیا بیرله سلاطینی مفوّض قیلمیش اولماغا نیت عدل ایله ممالک آرا

حُکم‌دور حکم کی دونیایا وئریر زیب و نظام حکم‌دور حکم کی دین رسمینی ائیلر احیا.

حکم اگر اولماسا دونیایا سالار ظلم فساد، حکم اگر اولماسا بولماز نسق ملک بقا.

حاکیم اولدور کی موافق اولا حکمینه قدر حاکیم اولدور کی مطابق اولا امرینه قضا

حاکیم اول‌دور کی اونون اولمایا ذاتیندا طمع حاکیم اول‌دور کی اونون اولمایا فعلینده ریا.

شمعدن گؤرسه کی پروانه‌یه بیر ظلم یئتر کسه باشین، دئمه‌یه ضایع اولور نفع ضیا!

بولمایان دؤلت و توفیق و عینایت حقدن نه روا کیم قیلا اجرای حکومت دعوا.

روشِ عدلده‌دیر مرتبه‌ی قرب و قبول عدلسیز حاکیمه دعوای حکومت نه روا؟

بیر ورع اهلی اگر قیلسا عبادت یوز ایل، ساعتِ عدلجه وئرمز اثرِ قُرب خدا

حُکم دور واسطه‌ی موت و حیاتی خلقین وای اُول حاکیمه کیم ائیله‌یه حُکمونده خطا!

قیلا مظلوملاری مرحمتیندن محروم وئره ظالیملره ئوز نفعی ایچون استیلا

رحمت اول حاکیمه کیم اولمایا ائلدن غافیل، نقد اوقاتین ائده بذلِ نیاز فُقرا

نیته کیم خطّه‌ی بغدادی مشرّف قیلمیش مظهر مرحمت و عدل، محمد پاشا.

اول سرافراز کی یُمنِ قدم محترمی اولیا بُرجونه اولموش سبب دفع بلا

نیتی خیر اولوب، افعالی صلاح اولماق ایله هیچ‌کس یوخ کیم اونا ائیله‌مه‌یه خئیر دُعا

بؤیله حاکیم، اثر رحمتی‌دیر یزدانین قانسی اقلیمه قدم باسسا، وئره‌ر ذوؤق و صفا

وار اومیدیم کیم آنی قیلمایا شرمنده عمل اول زمان کیم قورولور محکمه‌ی روز جزا.

وار امیدیم کی بولا فیض اجابت حقدن

هر دوعا کیم قیلا صدق ایله **فضولیّ** گدا

-۵-

بن کیمم؟ بیر فقیرِ بی سر و پا کمترین بنده و کمینه گدا

سایر کارگاه صبر و سکون، سالکِ شاهراه فقر و فنا.

نه مزاجیمدا ارتکاب غرور،
نه فعالیمدا احتمال ریا

کُنج عزلتده فقر وفاقه ایله
اولموشام ئویله محو کیم مثلا

مرکز خاکی ائتسه زیروزبر
بولاماز گردیمی نسیم صبا

عزل قیلمیش منی عمللردن
عامل کارخانه‌ی دونیا

قیلمازام کار و بار عالمه مئیل
چکمه‌زم عزل و نصب ایچون غوغا

بنه وئرمیش جهان قامی فقرین
نولا ائتسم جهانا استغنا؟

عالم عزلتین یگانه‌سی‌یم
قافدان قافا یوخ بنا همتا

صورتیم فقر و سیرتیم منعم
هیأتیم مور و همتیم عنقا!

رفعت قدریم التفات ائتمز
گر سلیمان قیلیرسا عرض عطا

فانی مطلقم، قبول ائتمن
منّت خضر ایله زُلالِ بقا.

دئمه‌زم وحشی‌یم طبیعت ایله
طالب ذؤوق صحبتم امّا.

بیر دیار ایچره‌یم کی خلقیندن
ائیله‌مز هیچ کیم بنا پروا.

کیمسه یوخ دردیم ائیله‌یم اظهار،
ائیله‌یم آندان التماس دوا

لعل‌وش داش ایچینده‌دیر وطنیم،
گول گیبی خاری قیلمیشام مأوا

دون بوحال ایچره محو حیرت ایکن،
گلدی بیر قاصد و گتیردی بنا،

بیر عجب نامه‌ی فرح تأثیر
محض حُسنِ عبارت و املا،

ظاهری دلپذیر و فیض رسان
باطنی ذؤوقبخش و روح‌فزا،

نقش خطینده الطفِ صورت
طرز لفظینده اشرف معنا.

جلوه گاهِ نظرده هر لفظی
بیر پری پیکر و مَلَک سیما.

عشوه و شیوه و کرشمه ایله
دل ائدر صید و عقل ائدر یغما.

فهم قیلدیقجا حُسنِ مضمونون
قیلدیم آندا سُرورلار پیدا.

بنده‌یی لطف بیرله یاد ائتمیش،
حضرت سیّد خجسته لقا،

اول فلک قدر کیم آنا وئرمیش،
حضرت حق کمال صدق و صفا،

ذات پاکی جمیع عالمدن،
شرف رتبه ایله مستثنا،

غئیر علمِ افاده‌ی بشری
آنا ارواح قُدسدن القا

اصلی‌دیر نور پاک مصطفوی
حُکمودور رونق سریر قضا

علمی‌دیر باعث رفاهت خلق
فعلی‌دیر موجب رضای خدا.

آز اولور بیر آرادا جمع اولماق،
علم و حکم و سیادت و تقوا

میر سیّد محمّد غازی
منبع علم و حلم و جود و سخا

عَظَّم اللهُ قَدرَهُ العالی
رَفَعَ اللهُ شأنَهُ الاَعلا

زیَّدالله عزّ و رَفعَتَهُ
نفذ الله حُکمَهُ اَبدا

ای قضا حُکم کیم میسّر دیر
ذاتینا اقتدار عزّ و علا

گول گلزار عترت نبوی
چمن افروز ملّت زهرا

نـور چشـم تـمامی سـادات، مـقتدای جـمیع اهـل ذکـا
بـنه تـقصیر حُکمون ائتمیش سن دئمک اولماز بو حکمه، حکمِ خطا
لیک بـیر بـندەی حـقیرم بـن عـملیم اهـل خـئیره، خـئیر دوعـا
صـاحب عُسـرتم بـنا نـه دوشـر کـیم اولام هـمنشین اهـل غـنا؟
مـحض جـهلم، بنا نـه نسبت دیـر کـی قـیلام مـئیل صحبت فضلا
گـرچی افلاکه رغبت ائیلر خاک، یـئتمز اعـدایـه رُتـبەی ادنـا.
لطـف، سـندن بـنا مـناسب ایکن، بـندن ائـتمک مـطالبه، نـه روا؟
ای **فـضولی** بـو نـوع دعـوادا مـصحلت دیـر تـوتام طـریق رضا
حـال مشکیل دور آنـدا کیم بیر اولا صـاحب حکـم و صـاحب دعـوا.
وار اومـیدیم کـی تـا مـؤثر اولا ثـابت و سـایر ایـله ارض و سـما
اولا حکـم قـضا ایـله بـاقی
قـاضی غـازیِ خـجسته لقـا

-۶-

ایـریشدی وقت کـی فـصل خـزان نـاهموار، قـیلا سـوتک حـرکاتین مـزاحـم اشـجار.
سـپاهِ بـهمن و دی، لاله و گـول اسـبابین، هـجوم ائـیله‌یبین، غـارت ائـیله‌یه نـه کـی‌وار!
چـمن ظـریفلرین رنـجه خـاطر ائـیله‌مگه نسـیمدن اولا ظـاهر، سـلوک نـاهموار!
هـوا مـخالفتیندن تـاپیلمایا مـطلق، مـزاج نـامیه‌ده اعـتدالدان آثـار.
صـبا لطـافت ایـله گـلشن ایـچره سایر ایکن، بـولا زمـانه صـباتک تـغیّر اطـوار.
آچـیب تـعرّض الیـن زمـهریر گـلزاره، نـه بـرگ قـالا بـو غـارتده بـوستاندا، نـه بـار.
خـوش اول کـی تـوتا بوموسمده گوشه‌ی عـزلت تـردّد ائـتمه‌یه مـطلق، قـرار وئـره قـرار
حـضور ایـلن گـیره بـیر کـونجه ابتدای خـزان، سـرور ایـلن چـیخا بـیر بـاغا ابـتدای بـهار.
آرادا بـیلمه‌یه بـاران و بـرف و بـاد نـه دیـر، یـئتیرمه‌یه اثـر دور خـاطرینه غـبار!
آنـا رفـیق هـمان بـیر کـتاب اولا، بـیر سـاز آنـا نـدیم هـمین بـیر قـدح اولا، بـیر یـار!
بـنم بـونون گـیبی ایّـامده سـراسیمه اسـیر دام بـلا و سـتم، غـریب دیـار.
نـه سـئیر قـیلماغا پـرگارتک تـنیمده تـوان نـه نـقطه تک بـیر آرادا اوتـورماغا یـئر وار!
هـزار غـم مـتوجّه بـنا، بـو هـم بـیر غـم کـی یـوخدورور غم دل ظـاهر ائتمگه غمخوار.
نـه بـیر رفـیق کـی هـمدرد اولام مـن مسکین، نـه بـیر طـبیب کـی درد دل ائـیله‌یم اظـهار.
خـزان ایـچینده قـالان گـول بـوداغـیام، کـی هـوا بـنا شکست وئـریب قـالمیشام بـرهنه و خـوار
کیمی کی دوست دئدیم، چیخدی دوشمن جانیم، گـیبی کـی یـار دئـدیم، اولدو عـاقبت اغـیار.
بـو فـقر ایلن کی بـنم، راحـتیم دیـریر مشکیل، بـو حـال ایـلن کی بـنم، دیـرلیگیم‌دیریر دشوار
مگـر مـدد قـیلا اول پـادشاه کشـور عـلم کـی عـلم دیـر قـامی اشـیایه واقـف اسـرار.

شه سریر نجف، آفتاب اوج شرف
علی عالی اعلا، قسیم جنت ونار.

اومید وار کی بیر شمّه‌ای عنایت ایلن،
مجدداً وئره لطفی تسلّی من زار.

رعایتیمی رجوع ائده پاک نطفه‌سینه
یگانه سیّد عرش آستان و کوه وقار

محمد نجفی و یگانه‌ی ثانی
کی صورت حقه دیر ذات پاکی آیینه‌دار.

بلند مرتبه‌ای کیم علوّ قَدریندن
حریم درگهینه جبرئیل بولماز بار.

ایا بلند نظر ماه آفتاب اثر،
کی رأی پاکین ایلن‌دیر مرور دهره مدار.

صفای مشربینه اعتماد ائیله‌ییب،
بیر ایکی نکته بیان ائیله‌یم بنِ افگار.

تنفّر ائیله‌مه کیم بیکسم بن و بیکس
ئوزودور ئوز سؤزونو عرضه ائیله‌ین ناچار

شها! من ایستر ایدیم بیر زوالسیز سایه
کیم آندان اولمایا مطلق مضرّت اشرار.

سنا یئتیردی بنی هادی ره تحقیق
دئدی بودور کی دیلرسن، ایتیرمه گیل زنهار!

بوگون اومید ایله بیر عؤمردور کی درگهینه
بوراخمیشام سر اخلاص و صدق، لیل و نهار.

اومید وار کی اومّید اولمایا حرمان
اومید وار کی اقبالیم اولمایا ادبار.

جیع اهل جهانا بو نکته روشن‌دیر،
کی مسلم اهل سعادت اولور، شقی کفّار

تمام زمره‌ی اسلاما هم مقرّر دیر،
کی جمله‌دن یئی اولور آل احمد مختار.

بو هم محقق اولوبدور جمیع ساداته
کی سنسن احمد مختار نسلینه سردار.

دلیل واضح ایلن، واضح اولدو کیم سنسن،
گزین اهل جهان، ملجاء صِغار و کبار.

گره‌ک کی سن اولاسان جمله‌ی جهانا پناه
گره‌ک کی سن اولاسان اهل فقره استظهار.

اگر طریق مروّت سنا هم اولماسا رسم
حقیقتینده وفادان بولونمایا آثار

عجب یوخ، ائیله‌سم اکراه اهل ایماندان
جمیع زمره‌ی اسلامدان اولوب بیزار

نجفده باغلمایام حقّ خدمتینه کمر
گئدیب فرنگ دیارینا باغلایام زنّار!

بلالارین چکیبن دؤنمه‌ییب طریقیندن
توتوب طریق سلوکِ مهاجر و انصار.

بنی طرقینه اخلاص پاک و صدق درست
چکیبدیریر کی سنا جاندان ائتمیشم اقرار.

اگر گناه ایسه اخلاصیم، ائیله‌یم توبه،
وگر خطا ایسه صدقیم، قیلاییم استغفار.

اگر قبول، وگر ناقبول خدمتینه
ئوزومو من سانیرام بیر کمینه خدمتکار،

اگر طریقه‌ی خدمتده قیلمیشام تقصیر
وگر قاپیندا تاپیب بهره، ائتمیشم انکار،

بنه حرام اولا راحت کی تاپمیشام سندن
وگرنه خصمه موکّل مُهیمن جبّار

شها **فضولی** دلخسته، خاک راهین دیر
همیشه نقد حیاتی سنین یولوندا نثار.

دئمه کی مُلکه هوس ائده، یوخسا مالا طمع،
نه ملک و مالا باخار دیده‌ی اولوالابصار.

اسیر دام بلادیر وگرنه زیور ایچون
توجّه ائتسه دگیل آنا دار دونیا دار.

مدام تافلک تیزگرد دایردیر
همیشه تاکی تاپا امر عالم استمرار،

سنی کی جمله‌ی عالمده فرد کاملسن،
پناه آمن و آمانیندا ساخلاسین ستّار.

-۷-

منشی قدرت، کی چکمیش خامه‌ی حکمتْ نیگار ‌‌ صفحه‌ی ایّامه قیلمیش ثبت، وصفِ هر دیار.
بقعه‌ی بغدادین ائتمیش وصفینی دارالسّلام ‌‌ کیم آنا تسلیم و تحسین ائده هر کشور کی وار.
اولیا بُرجی دئمیش، زیرا کی خاک اشرفی ‌‌ بقعه-بقعه اولیاءاللهه اولموشدور مزار.
حبذا بغداد خیر انجام جمعیت اثر، ‌‌ کیم اولوبدور مظهر آثار لطف کردگار!
هم خلاف حُکمونو، هم سلطنت فرمانینی ‌‌ بوندان ائتمیش عالمه جاری، مرور روزگار.
بوندا دیر باقی نشانِ معجز خیر البشر ‌‌ طاق کسری نسخه‌ی ملکِ ملوک کامگار.
بوندا اولموش حُجّت حکم خلافت مُنطوی ‌‌ بوندادیر خاک خلافت‌خیز ختم چاریار
بوندا باغلانمیش غزا شمشیرینی سلطان روم ‌‌ بوندا سالمیش سایه‌ی اقبال، شاه ذوالفقار.
بوندا قیلمیش سرِّ حق ظاهر شهید کربلا ‌‌ بوندا دیر تحقیق صدق و کذب ایچون دارالعیار
بوندا اولموش منتشر فیضی امام اعظمین ‌‌ بوندا اولموش بهره‌ی علم شریعت انتشار
بوندادیر معروفا سر منزل، جُنیده جلوه گاه ‌‌ بوندا دیر بُهلولا زنجیر جنون، منصورا دار
دشتین‌ائتمیش سئیر مین حاتم گیبی صحرا نشین ‌‌ شهرین‌ائتمیش تخت مین نوشیروان تک شهریار.
بوندا اولموش صیت احسان و کرم آفاق گیر ‌‌ بوندان آلمیش معدلت رسمین شیاع و اشتهار.
صحن‌صحراسیندا مین لیلی و مجنون جلوه‌گر ‌‌ کوهساری اوزره مین فرهادو شیرین باده خوار!
هر غریبه، نازنین شهر و ولایاتی وطن، ‌‌ هر مزاجه، معتدل آب و هواسی سازگار.
تربت مقبول بِرّ و فاجره تأثیر بخش ‌‌ خاک پاکی صورت هر نیّته آیینه‌دار
بو مجرب دیر کی بولماز ظلم بوندا امتداد ‌‌ بو مقرّر دیر کی ظالم بوندا اولماز پایدار.
گرچی‌بیر قاچ‌گون فلک خیل بلا تعیین ائدیب ‌‌ قیلماق ایستردی بوملکون رخت عئیشین تارومار،
کفر مستولی اولوب قیلمیشدی اسلامی زبون، ‌‌ جهل استیلا بولوب ائتمیشدی علم اهلینی خوار.
توتدو دست ناله‌ی مظلوم دوران دامنین ‌‌ سالدی دود آه دل آیینه‌ی چرخه غبار.
چرخ فی‌الحال اولدو اول رأیِ غلطدن منفعل، ‌‌ دؤر فی الفور اولدو اول فکرِ خطادان شرمسار.
لطفِ ایزد شامل احوال اهل فقر اولوب ‌‌ قیلدی فیض عدل ایله تدبیر عجز و انکسار.
بایر اولموش مُلکه، تعیین ائتدی معمار خرد ‌‌ سوسامیش گلزاره، ارسال ائتدی ابر نوبهار!
بادپای عزم کشورگیرِ عالم گرد ایله ‌‌ کحل اعیان عجم قیلدیقدا خاک رهگذار،
قیلدی مشهور عرب فتح عجم تاریخینی ‌‌ گلدی برج اولیایه پادشاه نامدار.
روشن‌ائتدی عدلدن هرگوشه‌سینده مین‌چراغ ‌‌ جاری ائتدی فیضدن هر مُلکونه مین جویبار،
خَلِّد اللهُمَّ سلطاناً سَقی الارضَ العراقَ ‌‌ جِینا اضطَرَّت بارسالِ السَّحابِ کالبِحار
مُقتدً لولاه ماسِرنا اِلیٰ صحنِ السُّرور ‌‌ مُهتَدٍ لولاهُ ماامِنا عَلی مَهدِ القَرار
عدلُهُ عَنْ نائِباتِ الدَّهرِ کَهفٌ لِلانام ‌‌ ماهُمْ اِلّا بِهِ السّکّینُ عِندَ الاِضطِرار
سَیفُهُ مِنْ حادِثاتِ الدّورِ حصنٌ لِلعدا ‌‌ ماهُمْ الاّ قِرائٌ فیه من هولِ الفِرار
صیتُهُ بالعَدْلِ للاسلامِ اَصلُ الانتظارِ ‌‌ ذِکرُهُ بالمجدِ الاسلافِ وَجهُ الافتخار

آن بلند اختر که فضل اولین و آخرین
یافته در جوهر ذات شریفش انحصار

نور ملک آرای ماه از شمع جودش مستفاد
تیغ عالمگیر مهر از دست فتحش مستعار

عرصه‌ی دیوانِ حُکمش نسخه‌ی دیوان حشر،
کافر آنجا مضطر و مقهور، مُسلم رستگار!

کارگاه لطف و قهرش مظهر ناز و نعم
مؤمن آنجا منعم و خوشوقت، منکر خوار و زار!

درگهش عرشی‌ست در رفعت که از چرخ برین
می‌نماید دور باسکان آن قرب جوار

حشمتش بحری‌ست در وسعت که هست از وی محیط
قطره‌ای افکنده تحریک تلاطم بر کنار

گر کند از صد هزار افزونتر اوصافش رقم،
نیست ممکن دادن شرح یکی از صد هزار.

اول شهنشاه فلک تابع کی وئرمیش دؤلتی
بحر و بر حکمونده خورشیدِ لوای زرنگار

حدّ ذاتی ماورای اقتدار ووهم و عقل
رسم فیض فطرتی، مافوق حد اقتدار

فوز گلزاریندا بیر سرسبز نخل بارور،
فیض دریاسیندا بیر پاکیزه دُرّ شاهوار.

هرنه کیم عالم آنا محتاج، اول آندان غنی،
هر نه آنیلا تفاخر خلقه، آندان آنا عار

ملک استغنادا فیض نعمتیندن لا یزال
خازن گردونا حکم سدّ باب افتقار.

جلوه گاه اوج استعلادا وهمیندن مدام،
بادپای خوش خرام چرخه، بیمِ اعتبار!

پادشاه بحر و بر، سلطان سلیمان ولی،
سرور صاحبنظر، شاهنشه شفقت شعار.

اوْل نهال گلشن دولت کی شاخِ گول گیبی
لطف و قهریندن وئره‌ر احبابه گول، اعدایه خار.

هر جهتدن ذات پاکی نقطه‌ی پرگار تک،
حاصل آندان هر طرف یمن یمین، یسر یسار.

بانیِ حکمت کی ارکان عناصردن مدام،
چار دیوارِ سرای صنعت ائیلر استوار،

سالمادان کوه شکوهوندان آنین سنگ اساس
هر بنا ضمنینده استحکاما قیلماز اعتبار.

هفت اختر کیم قضا امرین سرانجام ائتمگه
ناقه تک قدرت بیابانیندا چکمیشدیر قطار.

قطع راه کعبه‌ی مقصود ائدرلرسه نولا،
اوْل قضا حکم و قدر فرمانا وئرمیشلر مهار.

منقطع دیر دهردن عصرینده تدبیرِ امور،
مرتفع دیر چرخدن دؤرونده تکلیف مدار.

فاش سؤیلرلر کی بیز معزولوز امر و نهیدن
حاکم اُول دور، آندا دیر فرمان، آنین دور اختیار

ایسته‌سه گردون گزیب روی جهانی سربه‌سر
نصرت اسلام ایچون بولماز آنین تک شهریار.

شرع حفظینده اَتمّ معجزات مصطفی،
دین ظهوروندا شریک اجر اصحاب کبار.

اولماسا ممکون فضای عرصه‌ی عدلینده سئیر
ظلم ائدردی دار دونیا اهلینه دونیایی دار.

حق ایکن عادل سلیمان حاکم ائتمیش عالمه
اوّل و آخر قیلیب سرّ عدالت آشکار.

اول سلیمانین شکوهی دیوه سالمیش رستخیز،
بو سلیمان صولتی کفّاری ائتمیش تارومار.

اول سلیمانا مجال عزمده محمل هوا
بو سلیمانا زمان رزمده محکوم، نار.

عالمین وصفین سلیمان مُلکو دئرلرسه نولا
چون سلیمان‌دا سلیمانا قالیبدیر یادگار.

آلماغا قیمت وئریب یئردن غبار درگهین
چرخ تدبیر تجارت ائیله‌میش لیل و نهار

آی و گوندن کیل ائدیب شاهد توتوب خلقه وئریر
نورونو پیمانه - پیمانه آلیر آندان عیار

باللهای دولت کی درگاهیندا محرمسن آنین
دوشسه‌فرصت‌حالیم اول درگاها عرض‌ائت،زینهار!

قیلمیشام ترتیب صحن صدقه مین دُرّ ثنا
بولمازام فرصت کی درگاها قیلام بیر - بیر نثار.

بندن اول غـافیل، آنـا بـن روز و شب اهـل دوعـا،
بـــندن اول فـارغ، آنـا بـن مـتصل اومّـیدوار!
یـــارب! اولمـــازمی اولا آخـر بـو دردِ اشـتیاق
یـــارب اولمــازمی اولا زایـل بـو رنـج انـتظار؟
بـــولدو عـالم فـیض عـامیندان عـلاج درد دل
حـاش للّـه کـیم قـالا آنـجاق **فضولی** دلفگـار
وار اومـیدیم کـیم اولا هـم شامل آنـا مـرحمت،
عـــام اولور البـــته فـیض سـایه‌ی پـروردگار.
نـــامدارا گـــردش گـردون بـولوب امکـان دور،
دفـتر دوران ائـده حـفظ حسـاب هـفت و چـار.
هـــفت اخـــتر ائـــده امـــر پـادشاها انـقیاد،
چـــار عـــنصر اولا طـــبع پـــادشاها سـازگار.

-۸-

نــه لطـف دور یــئنه کـیم بـولدو سبزه‌دن گـلزار
نه فـیض دیـر یـئنه کـیم، سـالدی بـاغا بـاد بـهار؟
مـــزیّن اولدو خـــط ســـبزه ایـله روی زمـین
لطـافت خـط سـبز ایـله، ئـویله کـیم رُخ یـار!
حجاب غئیبده هر فـیض حـق کـی مـخفی ایـدی،
جـــهانا ائـیله‌دی لُـطفِ نسـیمِ گـول، اظـهار.
صـــفای عـالم ایـچون شـاهدِ عـنایت حـق،
ریـاض دهـرده عـرض ائـیله‌دی گـولِ رُخسـار
صـــحیفه‌ی چـــمنه یـــازدی خـامه‌ی سبزه
خـــطِ دلائـــل اثـبات ایـزد جـبّار.
مـــظاهر اثـــر رحـــمت ائـتدی هـر طـرفی،
کـــمال قـــدرت حـق، فـانظروا اولوالابـصار!
گـؤرونسه خـلق رضـای زمـانه‌دن نـه عـجب؟
زمـــــانه صـــورت اقـباله اولدو آیـــینه‌دار!
ســـپهر مـــنّتی آلتـــیندا اولسـا دهـر، نـولا؟
گـــؤتـــوردو آیـینه‌ی دهـردن سـپهر، غـبار.
چـــراغ بـــرق قـیلیب شـمع لاله‌یـی روشـن
صـــدای رعـد قـیلیب، چشـم نـرگس بـیدار!
تـــوتوشدو حـیرت ایـله سـینه‌ی ذوی‌الافـهام
آچـــیلدی عـــبرت ایـله دیـده‌ی اولوالابـصار.
دمـــاغی ائـــتدی مـــعطّر هـــوای غـالیه بـو
هـــوایـــی قـیلدی مـعنبر، سـحاب گـوهربار،
ضـــمیره ذؤوق وئـــریب مـژده‌ی تـموّج گـول
جـــهانا ســـالدی صـــفا، مـقدمِ نسـیم بـهار.
اونـون گـیبی کـی بـو اقـلیمه یُمن مـقدم ایـله
بـوراخـدی ذؤوق و صـفا، سـرور سـپهر وقـار.
گـــول حـــدیقه‌ی اقـــبال و سـروِ بـاغ هـنر
مَـــهِ ســـپهرِ ادب، شـــهریار نـــعت شـــعار.
مـــحیط مـــرکز دولت ایـــاس پـــاشا کـــیم
مـــدار مُـــلکه دیـــر اقـبالی نـقطه‌ی پـرگار
ســـپهر مـنزلتی کـیم بـوراخسـا خـاکـه نـظر
قـــیلیر خـواص ایـله خـاکـی، زرِ تـمام عـیار.
محیط حوصله‌ای کـیم گـر ائـتسه قـطره‌یه مـئیل
تـــوجه ایـــله قـــیلیر قـــطره‌یی دُرِ شـــهوار.
صـــداقـــتینده ثـــبات ســـعادت و اقـــبال،
ســـــیاستینده ثـــواب مـــهاجر و انـــصار.
صـــــلاح اهـــلینه جِـــلمیله والی مشـــفق
فســـاد دفـــعینه عـــدلیله حـــاکـــم قـــهار.
وجـــــود کـــــاملینه پـــادشاه عـــالمدن،
سـرایت ائـیله‌میش آثـار سـلطنت، نـه کـی وار.
جـهان فـروزی گـؤرن اول مَـهِ تـمامی، بـیلیر
کـــی آفـــتاب جـــهانتابدان دیـــر اول انـوار.
ایـــــا بـــــلندنظر آفـــــتاب اوجِ هـــنر
کـی رسـم دیـر سـنه حُسنِ خـصائل و اطـوار،
کـــمال مـــعدلتین وئـــردی اسـتقامت مـلک،
طـبیب حـاذقه سـان‌کیم ایـریشدی بـیر بـیمار.

منوّر ائیله‌دی اقبالین اولیا بُرجون، لوای عدلین اولوب اولیایه شمع مزار.
رواج بخش طریق امام اعظم اولوب بینای شرع ایله وئردین امور ملکه قرار.
چراغ طلعت ایله، کربلایه سالدین نور، رعایت نسب و شرعِ احمد مختار.
یئتر بو اجر سنا اول زمان کی عرض اولونور، جزا ایچون حقه بیر - بیر عبادت ابرار
خلافِ غئیر نصیب اولدو حین حکم سنا، زیارتِ حرم پاکِ حیدر کرّار.
کیم اول خلیفه‌ی رابع‌دیر و مناسب دیر سنا کی حاکمِ رابعسن آنا قرب جوار

شها! سعادت و اقبالینا دوعاگو دور
جمیع اهل جهان، کمترین **فضولی** زار

-۹-

قیلدی دفعِ غم دل، عشاقدان ذؤوق بهار آه کیم گؤستردی عشق اهلینه دوران، هیجر یار.
ساکن خُمخانه پیدا قیلدی شؤوق سئیر باغ گلدی اول دم کیم قیلا بیچاره‌لر ترکِ دیار.
سالدی گؤز گردابینا نظّاره‌ی گول موجِ خون قیلدی دل آیینه‌سین پُر ژنگ، ذؤوق سبزه‌زار.
غنچه تک چاک اولدو جیب سرّ ارباب عفاف، آلدی مئیل سئیر گلزار، اهل تمکیندن وقار
توتدو جام لاله گون اربابِ عشرت گول گؤروب، قان ایچیردی خلقه نیرنگ ایله چرخ حیله‌کار.
دوستلار ایّام گول اولسایدی ایّام سرور، رعد نالان دم به دم قیلمازدی ابری اشکبار.
فصلِ گول طبعینده امنیتدن اولسایدی اثر، غرقِ خون لاله‌زار اولمازدی تیغ کوهسار.
سینه‌ی صحرایا تیغ سئیلدن دوشمزدی چاک، نو عروس غنچه‌نین دامانینی توتمازدی خار.
ژاله داشیندان گؤیرمزدی تنی گُلبنلرین، گلشنی زنجیره ائتمزدی مقیّد جویبار.
بو علامتلردن آگاه اولمایان دیر بی‌خبر، بی‌خبر دیر اول کی عیش ائیلر بو موسم، اختیار.
نولا گر حیرت قیلیب سوسن زبانی اولسا لال، نولا گر حسرت چکیب آغلارسا بولبول، زار - زار.
ای دلِ غافیل دگیل بیهوده تشریف ربیع، آندادیر مُضمر کمالِ قدرت پروردگار
غالبا تقدیرده سُکّان خلوتگاهِ خاک، رخصت آلمیشدیر کیم ائدیب سرّ حکمت آشکار.
جمله‌ی ازهار خلوتده گئییب رنگین لباس ائیله‌ییب هر ایلده بو دونیایا بیر نوبت گُذار.
ائده‌لر غافیللره تکمیل اسباب غرور، اولالار عارفلره منظور عین اعتبار.
توتالار بیر دم قرار امّا یئنه دلگیر اولوب ائده‌لر سرمنزلِ معهودا دونیادان فرار.
دارِ دونیا ئویله سرمنزل دگیلدیر کیم اولا نازنینلر طبعینه آب و هواسی سازگار!
تنگنای عالمِ فانی دگیلدیر اول مقام، کیم اولا بُنیادی مستحکم، اساسی استوار!
ای قضا گر آرزومند ثبات دهر ایسن امرین ائت تسلیم خُدّام امیر نامدار.
اول فلک رفعت کی راییندان دیر استحکام مُلک اول مَلَک سیرت کیم آندان دیر رواج روزگار
چشمه‌ی لطفوندن ائتمیش بحر، تحصیل سخا ثابت قدریندن آلمیش چرخ، رفع اقتدار
دور طورِ دلگشا کلکیندن ائتمیش اکتساب چرخ مهرِ بی‌ریا خُلقوندن ائتمیش مستعار

نقشِ لوح اعتبارین سَرخط احکامِ عدل، صورت احکامی سرّ حکمته آینه‌دار.
کار ساز مُلک: جعفر بیگ، او روشن رای کیم، نسخه‌ی حُکمونده دیر مضمون، رضای کردگار.
اهل حُکمه تا ابد افعالی دستورالعمل، نظم مُلکه وضع قانونو، اساس پایدار.
ای ازلدن مسند رأفتده ذات کاملین، کامبخش و کامران و کامبین و کامگار!
نو بهار ذوٗوق وصلیندن جدا گلزار مُلک، خار زارِ درددیر، زندان ذلّ و انکسار.
حق بیلیر کیم گلشن وصلیندن آیری مُرغ دل، پایبند رشته‌ی تشویش دیر لیل و نهار.
اولمازام بیر لحظه بی‌رعدِ فغان و برقِ آه قاندا کیم سئیر ائیله‌سم گریان و سوزان ابروار.
عاقبت گلزارِ شوٗوقوندان نهالِ محنتیم آب چشم و داغ دلدن قیلدی ظاهر، برگ و بار.
مژده‌ی تشریف وصلین گلدی چرخ، اما نه سود، سوز هیجرانی زیاد ائیلردی داغ انتظار.
سرورا! گلبرگ رُخسار لطیفین گوٗرمگه منتظر دیر زار و سرگردان **فضولی** تک، هزار!
نئجه مشتاق اولماسینلار دولت دیدارینا مغتنم‌دیر بی‌تکلّف حاکمِ رأفت شعار
وار امیدیم کیم بهار اولدوقجا بزم آرای مُلک،
گوٗرمیه آیینه‌ی طبعین حوادثدن غبار.

-۱۰-

ای سنا اقبالِ روز افزون عطای کردگار، متصل تعظیمینه مأمور، دوٗرروزگار!
آفتاب آسمانِ عدلسن، اولماز عجب، قیلسا اقبالین تقاضای عُلوِ اقتدار
قُرب درگاه خلافت شوٗوقی جاذب دیر سنا، ائیلر ایسن نولا تغییر مکان، بی‌اختیار.
عدل بیر مقبول طاعت دیر کی قالماز اجر سیز، عادلین البته قدرین آرتیریر پروردگار.
گرچی تحریکین سنین حکمت تقاضاسیله دیر، قاندا عزم ائتسن، اولور سندن منوّر اول دیار!
پرتو اقبال ایله، شمع جهان افروزسان ذوٗوق دیداریندادیر خاصیت باد بهار!
قانغی خار خُشکه لُطفون یئتسه ائیلر بارور قانغی صحرایا گُذار ائتسن، قیلارسان لاله‌زار!
ابر نیسانسان، دگیل بیهوده تحریکین سنین هرگون ائیلر کسب سندن بحر دُرّ شاهوار.
قاندا اولسان اولدوغون کشورده اولماز انقلاب، قانغی غم اهلینه کیم یئتسین، اولورسان غمگسار.
لیک سندن آیریلان خلقین ایشی دشواردیر، بیر شبستانین چیراغین آلسالار، اولمازمی تار؟
تیره اولمازمی جهان پنهان اولوجاق آفتاب؟ گئدیجک گول دوٗرو، باغین گُلبنی اولمازمی خار؟
خسته کسمزمی حیاتیندان طمع، گئتسه طبیب؟ گئتسه جان، اولمازمی جیسم دردپرور خاکسار؟
ای فلک! بالله نه‌دیر موجب کی بو مُلک اهلینه، جوٗورو بیحد ائتدین و بیدادی قیلدین بی‌شمار؟
نئشه قیلدین عاقبت مولکونو ویران ظلم ایله؟ نئشه سالدین ذوٗوقِ مرآتینه محنتدن غبار؟
سن بیلیرسن کیم بو مُلک اهلینه اولموشدور شفیق حضرت پاشای صاحب رفعت و گردون وقار.
اول سالیبدیر بوندا آثار کَرَم آوازه‌سین، اول قیلیبدیر بوندا جمعیّت اساسین استوار.
نئشه آلدین باشیمیزدان سایه‌ی اقبالینی نئشه ائتدین اهل ادراکه بو ظُلمو آشکار؟

ائتمه‌دینمی وهم آندان کیم قیلام بیر آه ایله
هفت طاق و نُه رواقین، تخت و بختین تارومار؟

عُذر ایله گردون دؤنوب وئردی جوابین کی فقیر
بی‌تکلّف اولموشام بن هم بو ایشدن شرمسار

لیک معلوم ائیله کیم بو ماجرا بندن دگیل
سن قیلیردین التماسین بو ایشین، لیل و نهار.

ائیله‌ییب عجز و نیاز ایله دوعای بی‌ریا
اول سرافرازا سن ایستردین عُلّوِ اعتبار.

لا جَرَم اولماز تضاعف مسندی تغییر سیز،
یئتمه‌یینجه منزله بولماز طلب اهلی، قرار.

نئشه قیلسین آرزوی اختلاطین اهل قُرب،
نئشه چکسین اهل رفعت مقدمینه انتظار؟

نولاگر خورشیدوش دؤر ائتسه اول صاحبنظر،
گر ایراق دیر، گریاخین، احسانینا اومّیدوار!

قاندا اولسا گؤرمه‌سین تاب حوادثدن ضرر،
ذات پاکین ساخلاسین هر فتنه‌دن پروردگار.

ای کی هیجرانین، دلِ افگارا سالمیش اضطراب
فرقتین تأثیری ائتمیش جانی محزون، جیسمی زار.

ایسته‌رم دائم گؤرم دیدارین، امّا نئیله‌ییم
اختیاریم یوخ منیم، رأییمجه چرخ ائتمز مدار.

وار اومیدیم قاندا اولسان دؤلت اقبال ایله
اولا بختین کامیاب و کامران و کامگار.

اولا واصل قاندا اولسان دولت اقبالینا،
هر دوعا کیم صدق ایله ائیلر **فضولی** خاکسار.

-۱۱-

صفحه‌ی چهره‌ی آل اوزره، سوادِ خطِ یار،
دل پُر خونومون آیینه‌سینه سالدی غبار!

ای عذار و خطینه عنبر و کافور غلام،
دم به دم صفحه‌ی کافورا خطین، عنبربار!

خط سبز ایله، فزون اولدو لطافت رُخونه
کیم گؤروبدور وئره آیینه‌یه رونق، ژنگار؟

صفِ عُشّاقه هجوم ائتدی مگر؟ کیم حُسنون،
لعل گنجینه‌سینه، غالیه‌دن چکدی حصار!

بین بلا اوخونا سانجیلدی رُخون عکسیندن،
اولالی ساده، کؤنول عارضینه آیینه‌دار.

آچدی کؤنلوم چیچگین ذؤوق خط رُخسارین،
دون و گون اولدو برابر، نه عجب اولسا بهار!

خط و گول ظاهر اولان آهوی چین دیر چشمیم،
هر طرف جُنبشه گلدیکجه قیلیر مشک، نثار.

ای بُت سنگدل و سیمتن و مشکین خال
وی مَهِ سرو قد و سبز خط و لاله عذار!

کؤنلوم آلدین کی بهاسین وئره‌سن نقد وفا
ائتمه‌دین عهده وفا، قؤلینه قیلدین انکار

نه‌روا اولمایا آثار مروّت سنده،
سن تغافل قیلاسان، من اولام آشفته و زار؟

توتالیم کیم سنه سلطان، بنه چاکر دئرلر
اتصال ائیله بنیمله، وگر ائیلرسن عار.

کَرَم ائت، کؤنلومو وئر، غئیر ایله بازار ائده‌رم،
سن سنه، بن بنه آزار ایله اولماز بازار!

بالله اینجیتمه بنی یوخسا شکایت قیلارام،
نئجه بیر صبر ائده‌ییم، قالمادی جانیمدا قرار!

واضعِ معدلت و رأفت و انصاف و ادب،
صاحب مرحمت و شفقت و تمکین و وقار.

اول نکو طبع کی تحقیق صفاتیندا آنین
طلب معرفت، افکاری ائدیبدیر افگار!

ذاتی گؤهر صدف حکمته، لیکن یکتا،
طبعی کوکب فلک دقّته، امّا سیار!

درکینه قسم بدیهیده تصوّر محصور،
علمینه حاجب اسرار وقوع اظهار.

بـــــزمی، اربـــاب تـــمنایه مـــقامِ مـــقصد
کـــلکی اهـــل حـــقه مـــفتاحِ کـــنوز اسـرار
عـــلم مـــنهاجینا، اطـــواری اصـول تـوضیح،
فـــیض مـــصباحینا، آثـــاری سـلوکِ انـوار.
فـــقها فـــرقه‌سینه، صـــورت فـــعلی فـــتوا،
جـمله‌دن جـمله‌یه اول صـدر شـریعت مـختار.
ای وجـــودون، سـبب تـوقیت شـرع شـریف،
بُـنیه‌ی عـلّت زهـرایـا سِـدادیـن مـعمار،
خدمتین اولماسا مقصود، نـه مـمکون کـیِ وئـره،
نـظم اصـنافِ ثـلاثه اثـر هـفت و چـهار؟
نـقطه‌ی دایـره گـر اولمـاسا ذاتین، نـه عجب!
اولسـا نُـه دایـره‌ی چـرخ مـعطل پـرگار!
خـدمت بـزمینه مأمـور ملائک، صف - صف
ظـاهراً صورت انسـانا گـیریب لیـل و نـهار،
مـاه سـیمالار ایـله عـرصه‌ی بـزمین، گـردون،
سـرو بـالالار ایـله خـاک حـریمین گُـلزار.
سـرورا! اجـر عـمل عـاجل و آجـل حـقدن،
جـنّت اولمـوش سـنه بـو مـعنی شـاهد، آثـار.
نـولا گـؤردوکجه سـنی اولسـا **فضولی** گـویا
سـن بـیر آیـنه‌سن، اول طوطیِ شیرین گـفتار!
وار اومـیدیم نـئجه‌کـیم کـارگهِ حکـمتدن
خـاک و افـلاکـه مـقدّر اولا مکث ایـله مـدار
سئیر افـلاک اولا خـاک اوزره سـنین رأیـنله،
کـمر خـدمتینی ائـده دوائـر اقـطار.

-۱۲-

ای هـلال عـید غـالب دیـر سـنا ابـروی یـار
حُسن صورت سنده بیر وار ایسه، آندا ایکی وار
یـار ابـروسونا بـنزتمن سـنی، ای مـاه نـو!
سن گـونش بیرله گـؤرونمزسن، سنا نـه اعتبار؟
قـاشلاریندان دیـر خجل گـویا هـلال عـید، کـیم
گئجه اسگیک گؤرونور، گوندوز چوخ اولماز آشکار.
جیلوه ائیلر ماه نـو، ائل قـارشیسیندا شام عـید،
سن گیریب‌اورتایا قاشین گؤستر،اول تـوتسون کـنار،
نـاتوان گـؤردوم هـلال عـیدی دون یـاریم گـیبی،
اول دخی گـویا کـی ضعف روزه‌دن اولموش نـزار!
یئنی آیی، قاشلارین سئوداسی روسوا ائیله‌میش
گـؤسته‌ریرلر بـیری - بـیرینه آنـی اهـل روزگـار!
مـاهِ نـودور بـیلمزم تـابان شفقدن، یـوخسا کـیم
قـانا بـاتمیش نـوک شـمشیر امـیرِ نـامدار؟
اول سـرافـراز فـلک رفـعت کـی رأیِ روشـنی
ائـیله‌میشدیر رفـع، مـرآتِ حـقایقدن غـبار!
جـوهر پـاکـیزه‌ی ذات شـریف کـاملی
عـالمه لطـف و مـروّت مـعدنیندن یـادگار.
شفقت و قهر ایله دیر بیر سایه گستر نخل کیم
تاک دیر اصلی، وئریر هـم غـوره، هـم انگـور، بـار.
قهری اول رنگ ایله کیم دریا مزاجین خُشک ائدر
چـالسا گـر مـوسی صـفت دریـایا تـیغ آبـدار
شـفقتی اول رسمه کیم، آتش طبیعتدن چیخار
سـالسا ابـراهیم وش اود اوزره لطف ایـله گـذار.
هـم طـریق مـعدلت، رأیـیندن آنـین مستقیم،
هـم اسـاس عـافیت، عـدلیندن آنـین اسـتوار.
ای صـفای مشـربین مُـلک ازل تک بـیکران،
وی مـحیط هـمّتین بـحر ابـد تک بـی‌کنار!
گـر سـن اولسـایدین امـیر شـوکت اسکـندری
وادی حـئکمتده بـولمازدی ارسـطو اشـتهار
وَرسـن ائـتسه‌یدین قـبول مـنّتِ نـوشیروان،
ائـیله‌مزدی هـیچ کـیم بـوذرجـمهره اعـتبار
محضِ شرع اولموش، عـفاک الله، وجـود کـاملین،
فـیضِ تـفسیر و حـدیث و فـقهدن لیـل و نـهار.

صفحه‌ی مهر رُخون‌دور موضع نور نبی،
چار طبعِ کاملین مأوای مهرِ چاریار

-۱۳-

بیر گون کی دی علامتین ائتمیشدی آشکار، توتموشدو أوز فُسرده‌لیگه طبع روزگار.
باد خزان یئتیب، حرکات شنیع ایله هریان درخت رختینی ائتمیشدی تار و مار!
صرصر، هجوم غارت بُستانا عزم ائدیب اصلیله قویمامیشدی آغاجلاردا برگ و بار.
برگینی شاخِ گول بئله وئرمیشدی سر به سر، یعنی: تجمّلینه جهانین نه اعتبار؟
طی قیلمیش ایدی سبزه بساطینی بوستان، یعنی کی: معتبر دگیل اسباب مُستعار!
ائل، بؤیله فصللرده تمنای کونج ائلر بن ائیله‌دیم صبا کیمی گلشن یانا گذار.
بیر باغا دوشدو رهگذریم، گؤردوم آندا جمع، ترتیب عیش قیلماغا اسباب، هرنه وار!
دولموش قدح شراب ایله گلمیش آیاغا کیم گر لاله بیتدی ایسه، بنم شمع لاله‌زار!
مینای سبز، لطف ایله دورموش آیاغا کیم، گر غنچه فانی اولدو، بنم عُمر پایدار!
گلمیش کباب دؤوره و سؤیلر کی: ای قدح! هرگز توتارمی خدمت یاران ائدن قرار؟
هر طُرفه نخل برگ خزان ایله باغلامیش، مئیل عمارت ائیله‌ییبن طاق زرنگار
یغمیش فضای باغا خزان برگی خشتلر، گویا هوا هجومونا توتماق دیلر حصار.
القصّه، اول بساطدا من گرمِ شؤوق اولوب، آلدیم متاع ذؤوق، وئریب نقد اختیار.
اولدوم تمام غرقه‌ی دریای شؤوق و ذؤوق توتدوم طریق رابطه‌ی عقلدن کنار.
هر دم بیر التفاتا فدا ائیله‌دیم خرد هر لحظه بیر هوسده نثار ائیله‌دیم وقار.
هر کیم آیاق سوندو بنا، بن آیاغینا جنس حواس و نقدِ خرد ائیله‌دیم نثار.
ارواح قدس بزمی ایمیش، آنی بیلمه‌دیم من مست بیخود اولدوم، اولار قالدی هوشیار!
بیهوش دوشموشم متغیّر مزاج ایله غافیل کی لیل‌دیرمی‌کئچن دؤور، یا نهار؟
اولموش هجوم حادثه‌دن هوش منهزم، قیلمیش صفای عقل دلِ تیره‌دن، فرار
بیر لحظه‌ای کی صیقل ادراک مستقیم ناگه گؤتوردو آیینه‌ی طبعدن غُبار،
آچدیم گؤزومو، گؤرمه‌دیم اول بزمدن اثر حقّا بودور طبیعتِ دونیای بی‌مدار!
قیلماز قامی قضیه‌ده امرینی مستدام، اولماز جمیع امرده بُنیادی استوار!
گؤردوم یئریم فضای بساط سُرور ایکن، اولموش مضیق مزبله‌ی عجز و انکسار.
هم صحبتیم جماعت اهل قبول ایکن، اولموش ندیم و هم نَفَسیم، نئچه مور و مار.
جیسمیم، جفای شدّت برد ایله ناتوان باشیم، بلای حادثه داشیله، سنگسار!
اهل جفا، تنیمده اولان کسوتیم آلیب، قویموش بنی برهنه و لرزان و خوار و زار!
نه بیر رفیق کیم، اولا اول دمده دستگیر نه بیر شفیق کیم، اولا اول غمده غمگسار!
ایزد أوزومه باغلامیش ابوابِ رحمتین، یعنی: بودور نهایت عصیانِ باده‌خوار!

چـــوخ بـــاده بـــزم دؤرده نـــوش ائـــتمیشم، ولی — مـــن هـــیچ مـــئیده گـؤرمه‌میشم بـو صـفت خُـمار
هـــم ذلّت ایـــله درگـــهِ خـــالقده مـــنفعل، — هـــم حـیرت ایـله خـلق آراسـیندا، شـرمسار!
دؤرانـــا ائـــیله‌دیم بـــو مـــصیبتده اعـــتراض — کِ : «ای چـرخ بـی‌مروّت و بـد عـهدِ نـابکار!
بـــیر عُـــمردور کـــی مـــجمعِ اهـل کـمالدا — عـیش و نشـاطیله ایـچه‌رم جـام خـوش گـوار،
هـــرگز ئـــوزومو گـؤرمه‌میشم بـؤیله بـی‌شعور، — هـــرگز أوزومـــو گـؤرمه‌میشم بـؤیله خـاکسار!
مـــئیخواره‌لر مـــجالستیندن آلیب شُـــرور — مـــئی، طـبعیمه اولوردو فـرحـبخش و سـازگار.
حـالا نـه واقـع اولدو کـی ائتدین بوگون منی — بـــؤیله زبـون و زار و شکسـته تـن و فگـار؟»
دؤران جـــواب وئـــردی بـــنِ نـــاتوانـا کـیم: — «ای خسـته، بـو مـصیبته صبر ائـیله گـیل شـعار.
ایـــذای جـــیسم و جـان، نـصیحت‌دیریر سـنا، — ادراک اهـــلیسن، بـــو نـصیحتدن ائـتمه عـار!
آلدانـــما مـــئی نشـــاطینا و دئـمه دم بـه دم — کـیم آنـی بـؤیله ایـله حـرام ائـتدی کـردگار!
هـــر امـر و نـهیه عـیبرت ایـله اعـتبار قـبل — هـــر ایشـــده اعـتباری شـعار ائـیله، زینـهار!
رفـع اولدو بـو مـصیبت و اونـدان عیان اولان، — تـــحقیق سـرّ حکـمت حـق قـالدی آشکـار.
ورگـئتدی رخت هـم غـم ایـلن، قـیلما اضطراب، — صـبر ائت کـیم اول کـدورته هـم یـوخدور اعـتبار!
بـو رسـم دیـر بـرهنه اولوب قـیشدا هـر درخت، — تـــجدید کســـوت ائـــیله‌مک ایّـامِ نـو بـهار.
ســن هـــم نـــهالِ نـورسِ گُـلزار عشـق‌سن — گـر گـئتدی بـرگ،خـاطرینه یـئتمه‌سین غـبار!
کســـمه بـــهار لطـــف و کَـرَمدن اومـیدینی — تـــجدید رخت تـــازه‌یه اولگـــیل اومـــیدوار.

جـــزئی خســـارتیله مـلول اولمـا، شُکـر قـیل!
یـئی خـاک درگـهینه فـدا بـؤیله، صـد هـزار!

-۱۴-

مگـــر بـــیر ســـحر کـــیم، دلِ زار و مُـضطر — خس و خـــاری قـــیلمیشدی بـــالش، وَ بستر
رگ دیـــــده‌دن دَم روان ایـــــدی دم-دم — وجـــودومدا اولمـــوشدو هـــر مـــوی، نشتر.
قـــضا تـــیرین آتـــدیقدا قـــوسِ قَـــدَردَن — وجـــودوم ازلدن نـــیشان ائـــتمک ایســـتر
تـــنیم شـــرحـه-شـرحـه چـو کـوه مـلامت — دیـــلیم پـــاره-پـــاره چـــو شکـــل صنوبر!
ســـؤروشما، یـــاخیبدیر بـــنی نـــارِ حسـرت — گـــتیرمه‌یه طـــاقت بـــو نـــاره سـمندر.
جـــاهاندا بـــولونماز رفـــیق اولمـاق ایـچون، — نـــه بـیر مـردِ صـادیق، نـه بـیر یـار و یـاور!
جـهان خـلقی بـد عـهد و گـردون ایسـه دون — زمـــــانه دنـــیدیر، فـــلک ســفله پـــرور
ادانـــــی-اراذل، مـــعزّز جـــاهاندا — اعـــالی اهـــالی اولوبـــدور مُـحقّر
بـــیری نـــوعِ ســـافل مـــیثالیدیر اسـفل — شـــوکیم جـــینس عـــالیدورور مـیثلِ جـؤوهر
لگـــد کـــوب دهـــرِ ســـیتمکار اولوبـــان — شکست اولمـــادیق، قـــانی عـــمّار یـــاسر
بـــو حـــالینی گـــؤردوکده دل دهـــرِ دونـون — ائـــدینمیشدی بـــیر غـــار کـــونجون مـقرر
جـــاهاندا فـــنا اخـــتیار ائـــیله‌ییبَن — کـــهان و مـــهانیدی مـــاتمده یکسـر

نـیدا ایـردی بـیر صـبحدم نـاگـهانی — دئـدی ای خُسـوف قـمر گـیبی بـیفر
عـربدن سـفر قـیل یـورو مـولک رومـه — شـیناور اولوب سـال بـو بـحر ایـچره لنگـر
زمـانه غـمیندن دیـلرسن رهـایی — بـیر اولو حـریمه أوزون سـور سـراسـر
غُـمومی-هُـمومی یـورو رفـع قـیل کـیم، — دئـییم سـنه کـیمدیر او مـرد هُـنرور!
فـریدون هـیئت تـهمتن صـلابت، — نـریمان و رسـتم مـیثالی، دلاور
صـداقـتله بـوبکر و عـثمان حـیادیر — مـحمّد(ص) نسـبدیر سـخاییله حـیدر
خـدیوِ سـعادت سـلیمانِ عـادل، — آنـا ایـنس و جـین‌لر، اولوبـدور مسـخر!
جـاهان مـلکی تـیغینله قـاییم اولوبـدور
عـرضله نـیته‌کـیم، هـیولای جـوهر...

-۱۵-

صـبر، هـر دردە مـرور ایـله مـداوا ائـیلر، — صـاحبِ صـبر بـولور هـرنه تـمنا ائـیلر!
دؤردن، دهـرده هـر مـقصده بـیر مـوعد وار، — وقـتسیز گـرچـی آنـا طـبع، تـقاضا ائـیلر.
یـئتمه‌دن وقت، مـورادیـنا تـقاضا قـیلماز — هـر مـحقق کـی: «خـبیرم!» دئـیو، دعـوا ائیلر!
رسـم دؤران فـلک دیـر بـوکی اهـلی‌طلبی، — نـئچه گـون حـئیرت حـرمان ایـله ایـذا ائیلر.
صـورت شـاهدِ اقـبالی قـبول ائـتمک ایـچون — غـالبا آیـینه‌ی طـبعی مـجلا ائـیلر.
طـالبین دؤر سـپهر ایـله خـلاف روشـی، — عـقده‌لر رشـته‌ی احـوالیـنا پـیدا ائـیلر.
ضـایع اولمـاز، ایـریشیر مقصدینه، صبر قـیلیب — کـیم کـی دهـر ایـله مَـداریـندا مُـدارا ائیلر.
دؤر بـیهوده دگـیل هـرنه مـقدّر اولسـا، — آنـا تـدریج ایـله اسـباب، مـهیّا ائـیلر.
هـیچ مـخلوقدا یـوخ قـدرت ایـجادِ امـور، — هـر نـه ائـیلر، اثـر قـدرت مـولا ائـیلر.
قـیلماسا لطـف حـق و دؤلت تـوفیق مـدد، — زهـری زنـبور قـاچان شـهدِ مـصفّا ائـیلر.
بـن گـیبی زاره نـه نسبت شـرف نـیلِ موراد — لطـفِ حـق دیـر کـی منی مقصده اهـدا ائیلر
ای کـؤنول کسـمه طـلب بـادیه‌سیندن قـدمین — کـی طـلب، رتـبه‌ی اقـبالی مـعلّا ائیلر
لیک حـال اهـلینه اظـهار ائـده گـؤر دردِ درون، — خسـته احـوالیـنی مـعلومِ اطـبّا ائـیلر.
اکـملِ خـلقدن ایسـته شـرف و رفـعت کـیم، — قُـرب ادنـا هـوسی، رتـبه‌یی ادنـا ائـیلر.
گـرچـی صـورتده شـریک بشریت چـوخ اولور. — درک اسـرار حـقیقت، دلِ دانـا ائـیلر.
آز اولور قـابل ادراکِ رمـوزِ مـعقول — سـانما هـر خـاکـی قـضا عـالم اسما ائـیلر.
مسـتعدّ شـرفِ رفـعت اولان نـادر اولور، — سـانما هـر آبـی هـوا، لؤلؤ لالا ائـیلر.
چـوخ اولور گـرچـی مـعادنده جـواهـر صـنفی — پـادشه زیـور افسـر، دُرِ یکـتا ائـیلر.
سـاعد عـدلده دیـر قـوّتِ ایـجاد نـظام، — عـرض اعـجاز نـبوت، یـد بـیضا ائیلر.
نـظم دونـیا سـببی سـلطنت عـادل‌دیر — اعـدل حُکـمونو حـق، نـاظم اشـیا ائـیلر.
آرتـیریب صـورت حـالینه کـمال مـعنی، — صـورت و مـعنی ایـله جـمله‌دن اعـلا ائـیلر.

مـجملاً حـضرت پـاشای فـلک قـدر گـیبی
اول ذکـی طـبع کـی دیـوان خـلافت حکمون،
اول سـخاپیشه کـی بـیر دمـده قـیلیر صرف گـدا
سـایه‌ی رایت اقـبالی یـئتن یـئرلرده،
عـرصه‌ی رزمـده هـر دم کـی قـیلیب مـثیل غـزا
داغـیدیر تـیغ ایـله تـرکیب عـدو اجـزاسـین
شب هـیجادا کـی سـیّاره‌ی پـئیکانی ایـله
زخـم تـندن آچـیبان روح مـخالف روزن،
مـدد رأی ضـمیریله گـلیر فـعله مـدام،
لفـظِ پـاکـیندان ائـدر حُسـنِ عـبادت کسبین
عـالمی ائـیله‌سه بـیر ذات مشـخّص تـقدیر،
شـهرت اسـمی یـئتر شـاهدِ حُسـن عـملی،
ای کـی اهـل نـظره نـاصیه‌ی اقـبالین،
سـنده‌دیر سـنده چـو اسـرار خـلافت گـنجی
ممکون اولماز کی اولا نـظم جهان رأیـین سیز،
روضـه‌ی خـاک دریـن بـاغ گـولِ جـنت‌دیر،
مـتصل گـرچـی نـیاز ایـله تـوتار دامـانین
جـلوه‌گـاه عـملین مسـند امـنیت دیـر
مـاری، تـهدید عـذاب غـضبین مـور قـیلار،
اولیـا بُـرجـونه یـئتدی قدمین شک یوخ کیم،
ای خوش اول مقبره کیم بـولماغا امواتـی حـیات
سـرورا! صـامت ایکـن لذّتِ مـدحین ذووقـی،
ئویله کیم فصل خزان بـولبولو لال ائتمیش ایکن
جـان مـهجورونا راحت یـئتیریر دیـداریـن،
زیب مـدحیندن آلیب لهـجه‌ی نـاهمواری
گرچی ساخلاردی نـهان، نـظمینی بخت سیهیم،
تـوتالیم سـرور اعـیانا حـجاب ظـلمات،
داورا! بـؤیله زمـانلاردا کـی عـدلین اثـری
اهـل عـرفانا کـمال کـرمین هـر سـاعت،
نـه روادیـر بـو کـی پـیوسته سپاه غم و درد،
بـن نـهانخانه‌ی عـزلتده ایکـن، فـقر بـنیم
هـر زمـان خـلق بـنا قـیلماغا اطلاقِ جـنون
بـو بـلادان سـنه اظـهار شکـایت قـیلاییم

عـالم افـروز قـیلوب، مـملکت آرا ائـیلر.
رُبـع مسکـونه اونـون دقّـتی اجـرا ائـیلر.
هـرنه یـوز ایـلده عـیان مـعدن و دریـا ائـیلر.
روزگـارینی عـدونون شب یـلدا ائـیلر.
جـمله‌سین عُـقده گشـای صـف هـیجا ائـیلر.
لیک هـر جـزئون آنـین لا یـتجزّا ائـیلر.
سـر خـصمینی قـضا، اوج ثـریّا ائـیلر.
چـیخیب اول اوج ثـریایه تـماشا ائـیلر.
لوح قـدرتده قـضا هـر نـه کـی انشـا ائـیلر.
فُـلک احکـام قَـدَردن نـه کـیم امـلا ائـیلر
خـاک پـایینی آنـین دیـده‌ی بـینا ائـیلر.
اهـل حـق، اسـمدن ادراکِ مسـمّا ائـیلر.
سـلطنت نـورونو هـر لحـظه هـویدا ائـیلر،
اهـل ادراکـی سـئوەر، واقـف مـعنا ائـیلر
صـوت کَـونی کـی قـاچان تـرک هـیولا ائـیلر
کـیم کـی جـنت دیلر، اول روضـه‌ده مأوا ائیلر.
تـیغ سـندن طـلب کـثرت اعـدا ائـیلر.
اثـر رأفـتین، اعـدایـی احـبّا ائـیلر.
پشّـه‌یی تـربیتین عـزّ ایـله عـنقا ائـیلر.
خـاک پـاکـیندا کـی امـواتـینی احـیا ائـیلر.
آنـی تـوفیق گـذرگاهِ مسـیحا ائـیلر.
طـوطی نـطق **فـضولینی** شکـرخـا ائـیلر.
شـؤوق نـظّاره‌ی گـول ذؤوق ایـله گـویا ائـیلر.
چـمن سـبز بـهاری فـرح افـزا ائـیلر.
خـاری مـرغوب جـمالِ گـولِ رعـنا ائـیلر.
سـنه یـئتدیکده نـه کـیم وار ایسـه افشـا ائیلر.
خِـضردن آب حـیاتی نـئجه اخـفا ائـیلر؟
چـاره‌ی دفـع غـمِ هـر دلِ شـیدا ایـلر،
لطـفلر ظـاهر ائـدیب، میلِ مـحابا ائـیلر
کـؤنلومون مُـلکونو بـی‌واسـطه یـغما ائـیلر؟
کشـف اسـراریـم ائـدیب، عـالمه روسوا ائیلر!
بـنی انـدوه، سـراسـیمه‌ی سئودا ائـیلر.
هـر کـیمه ظـلم کـئچیبدیر، سـنه شکـوا ائیلر.

واقـف سـرّ سـخن کیمسه‌نه یوخ سندن غـئیر سـن اگـر ائـیله‌مه‌سن کـیم مـنه پـروا ائـیلر؟
وار اومـیدیم نـئجه کـیم مُـبدع آثـار وجـود صـرف تـقدیر قـیلیب، خـلقتِ اشـیا ائـیلر.
اولا بـاقی اثـرِ مـعدلتین کـیم دائـم،
اثـر ظـلمدن آفـاقی مـبرّا ائـیلر.

-۱۶-

فلک هـر دؤرده، بـیر فـیضِ حکمت آشکـار ائـیلر، تـقالیبِ زمـان، اظـهارِ صُـنع کـردگار ائـیلر.
قارادان آغی فرق ائتمز بو رمزین بیلمه‌ین دهـرین، کی نئیچون گه نهاری لیل و گه لیلی نـهار ائیلر؟
بیاض اوزره سواد نسخه‌کیم اسرار حکمت دیـر، خـرد هـر حـرفینی مـنظور عـین اعـتبار ائیلر.
اسـیر درد اولانـلار روزگـارین انـقلابیندان، اگـر صبر ائتسه‌لر، درمانلارین هـم روزگـار ائیلر!
فـلک دؤر ائتمگی احوالینا واقـف اولان عـارف، طـریق صـبر و تسـلیم و تـوکّل اخـتیار ائـیلر.
مـقارن اولسـا آثـار سـعادت تـیره تـوپراغـا، نسـیم نـوبهار اول تـیره تـوپراغـا گُـذار ائـیلر.
مـجلاّ ائـیله‌ییب آیـینه‌ی طـبعین کُـدورتدن قـیلیب خرّم وئـریب لطف طبیعت، لاله‌زار ائیلر.
وئـریر هـر خسـته‌یه البته دؤرانِ فـلک درمـان، ولی بـیر قـاچ زمـان بـیمار دردی انـتظار ائـیلر
قـیلیر هـر نـامورادی عـاقبت مـقصودونا واصـل، ولی بـیر نئچه مدّت ذلّ حئرمان ایله زار ائیلر.
زمـانه هـر دیـارا ایسـته‌سه آثـار امـنیت، آنـا صـاحب لوا بـیر سـرور رأفت شـعار ائـیلر.
قـضا هـر کشورین اهـلینه جمعیت مـوراد ائتسه آنـا البـته بـیر دانـای کـامل شـهریار ائـیلر.
بحمدلله بوگون بو مُلکه سالمیش سایه بـیر عـادل، کـیم آنـین نسـبتیله عـزّ و رفـعت افـتخار ائـیلر.
سـرافـرازی کـی فـیض خـاکبوس آستانیندان، ائـنیب هـر دم گـونش کسب عـلّو اقـتدار ائـیلر.
صفای ذکـر خـاک پـایی دیـر اوّل صـیقل رحـمت، کـی مـرآت دل احـبابدان رفـع غـبار ائـیلر.
فـلک مشّـاطه‌سی وئـردیکده زیبِ شـاهد دولت، آنـین مـعموره‌ی اقـبالینی حـصن حـصار ائـیلر.
سـمّی احـمد مـرسل مـحمّد بـیگ او دریـا دل کـی عـدل خـلقه عـرضِ رحـمت پـروردگار ائـیلر.
ایـا سـردار روشـن رایِ مُـلک آرایِ فـرّخ رخ! کی هـر مـنصبده اسمین، اقتضای اشـتهار ائـیلر.
کـمال مـعرفت هـر قـاندا و هـر دؤرده اولسـا سـنی سـر دفـتر اربـاب تـمکین و وقـار ائـیلر.
بو مُـلکه سایه‌ی دولت بـوراخمیشسان بـحمدالله! یئری‌دیر گر سنا مُلک اهلی، جان نقدین نثار ائـیلر.
نئچون کیم ذات پاکین مظهر فـیض عـدالت دیـرّ، بو مُلکون هر گونون نوروز و هر فصلین بهار ائـیلر.
مشـاهد رونـقینه عـزم قـیلمیشسان، زهـی هـمت! بـو هـمّتله، سـنی خـلاّق عـالم کـامگار ائیلر!
شهید کربلایه سو گـتیرمک قـصدین ائتمیشسن، سـنی البـته عـالمده بـو نـیّت پـایدار ائـیلر.
سـرافـرازا! **فـضولی** خسته‌یه بـو مُـلکِ غـربتده، سـپهر نـاموافـق دؤری جـؤر بـیشمار ائـیلر.
اگر چی بـیقرار ائتمیشدیر اول بـیچاره‌یی مـحنت، بولوب تـمکین، سنین ذؤوق وصـالینلا قـرار ائـیلر.
جـمیع خـلقدن قـطع ائـیله‌میش سـررشته‌ی اُلفت، اگر سـن هـم تـرحّم قـیلماسان، تـرک دیـار ائـیلر.
سـن اول پـاکـیزه طـلعت آفـتابِ عـالم آراسان، کـی لطـفون کـؤنلومو یـوز مـقصده اومّـیدوار ائـیلر

وئریر مدح شریفین جوٰهر گفتاریما رونق، صدفدیر قطره‌ی بارانی دُرّ شاهوار ائیلر.
قیلیر شمع جمالین نورو طبع تیره‌می روشن، گونش دیر سنگ بیمقداری لعل آبدار ائیلر.
اومیدیم وار کیم وار اولاسان عالمده قدر ایله
قضا هر نئجه کیم یوخدان جهان اهلینی وار ائیلر.

-۱۷-

بو بحر نیلگون، بین موج هر ساعت عیان ائیلر، اولوالابصارا بیر-بیر کشف اسرار نهان ائیلر.
نشان کثرت اشیا، دمادم اهلِ تقلیده رموز نکته‌ی توحیدِ حق خاطر نشان ائیلر
بیان ماجرای ماسلف حال اهلینه بیر -بیر، زبان حال ایله کیفیت قدرت بیان ائیلر
تنّعمده غرور و فقرده حرمان شعار ائتمه کی حکمت بو ایکی حالتده، خلقی امتحان ائیلر!
وئریر فقر ایچره شُکر اهلینه قدرِ موسی عمران، تنعّم ایچره ترک اهلین، سلیمانِ زمان ائیلر.
خوشا اول کیم بیلیب فقرین، تنعم، مُلکِ دنیانین یوخون ائیلر تصوّر وار، وارین یوخ گُمان ائیلر!
زبان و سودونو دهرین، فنا فهم ائیله‌ین عارف، حیاتین سود سوداسیله صرف ائتسه، زیان ائیلر.
یامانلیق یاخشیلیق کیفیتین معلوم ائدن عاقل، یامانلیق ائده‌نه یاخشیلیق ائتمزسه، یامان ائیلر!
فلک گویا دگیل اهلِ فراست کیم وفا اهلی، جفاسیندان آنین پیوسه فریاد و فغان ائیلر!
بن آندان ایسته‌رم تعظیم و تکریم و توانالیق، منی گون-گوندن اول زار و ضعیف و ناتوان ائیلر!
تنیمده‌ضعفدن‌بیر استخوان قالمیش‌دیریر،گردون، مُدام اول استخوانی غم خدنگینه نشان ائیلر.
نئچون کیم خاکدانِ عالم سُفلادا عادت دیر کماندار اوخ آتان ساعت، نشانین استخوان ائیلر
ایریشمز کیمسه‌دن احوالیما فیض نظر، بس کیم، منی ضعف بدن، دائیم نظرلردن نهان ائیلر!
کؤنول ویرانه‌سین معمور قیلماق قصدینه چشمیم عذاریم اُوستونه جدول چکیب، سولار روان ائیلر!
بعینه ئویله کیم جدول چکیب سو ائیله‌ییب جاری، امیر کاروان ویرانه یئرلر آبدان ائیلر
سرافراز زمانه، میر ویس معدلت پیشه کی عدلی هر زمان روح رسولو شادمان ائیلر
زهی صالح کی دائیم اقتدای امر معروفو، اطاعت اهلینی آسیب دوزخدن رهان ائیلر
اونا قیلسین اطاعت بویروق ایلن ائیله‌سین طاعت، قیامت وقتی هر کیم میل گلزارجنان ائیلر!
وئریر قرآن یئرینه صحّت طاعت اگر زاهید، نماز ایچره دوعای دؤلتین ورد زبان ائیلر.
اگر تعلیم وئرسه صورت دیوارا گرمانی، قیلیب کامل قامی معنیده آنی نُکته دان ائیلر!
ایا پاکیزه اخلاق و فلک قدر و مَلَک سیرت کی هر ناکاما یئتسه التفاتین، کامران ائیلر،
بهار ایامینا گر فیض اخلاقین اثر قیلسا، هواسینی قیلیر جانبخش ابرین دُرفشان ائیلر،
خزان فصلینی گر طبع لطیفین تربیت قیلسا، توکر آلتین ورقلر، آدینی برگ خزان ائیلر!
کمال همّتین چون مُلک تعمیرینه ساعی‌دیر، قامی صحرالاری البته باغ و بوستان ائیلر!
بوگوندن سونرا صحرالار اولور مردم‌نشین، یارب! اگر وحشی گلیب رام اولماسا، قاندا مکان ائیلر؟
وئریر تعمیر مُلکو بایره بارانِ احسانین، نئجوک کیم آبِ خضر، امواتی حیّ و جاودان ائیلر!

بوگوندن سونرا قالماز هیچ ویران مُلک، حئیرانام، کی جُغد، آباد یئردن قاچسا، قاندا آشیان ائیلر؟
سنا طاعت یئتر آنجاق بو کیم دائم حوادثدن، خلایق حفظینی محروسه‌ی امن و امان ائیلر.
خداوندا سنا منسوب دور احکام شرعیّه، نئچون گردون بنا دؤرونده جؤور بیکران ائیلر؟
نه حیف ائتدیم آنا کیم دؤنه-دؤنه حیف آلیربندن، نه‌سین ئولدورموشم کیم،لحظه-لحظه قصد جان ائیلر؟
گناهسیز باغریمی قان ائیله‌دی جائزمی دیر بؤیله؟ رضای‌حق‌ایچون بیر سورکی ناحق نئچه قان‌ائیلر؟
فضولیدن گؤتورمه سایه‌ی الطاف و احسانین، کمال عدلینی ذکر ایله مشهور جهان ائیلر.
اومیدیم وارکیم تا آسمان‌دیر دؤر ایلن‌دایر،
سنین رأیینجه اولسون دؤرلر کیم آسمان ائیلر!

-۱۸-

باغ لوحینی خزان برگی زرافشان ائیلر، آب اول لوحده مشکِ خط ریحان ائیلر!
ای کؤنول! گلدی بهار، ائیله چمن سئیرانی گؤرکی حالا نه عمل عاملِ دؤران ائیلر؟
یئنه پیر فلک، اطفال ریاحینی ییغیب، فیضِ تعلیم ایله بُستانی دبستان ائیلر!
سو آیاغینی کسیب بیهُده گزمکلردن، سبزه‌یی هم سَبَق درسِ گلستان ائیلر.
غنچه‌یی متن مطالِعه ائدیب عقده گشای، لاله‌یی شرحِ طوالعده سَبق خوان ائیلر.
سونبولو علم ایلاهیده قیلیب موی شکاف، سوسنی بحث ریاضیده سخندان ائیلر.
درس منطق اوخور ایکن دل ایلن مرغ سحر، توتولوب اوخودوغو گوللری خندان ائیلر.
بولبولو هر نئچه کیم حافظ خوش لهجه‌ی آب ئویره‌دیب حُسن ادا، قاری قرآن ائیلر.
گؤز نزاکت کی گلیب صبح صحف خوانی آنا، عئیب تقریر قیلیب طعنه‌ی الحان ائیلر.
فصل کیفیت قانون طب ائتمیش حاصل، بحثِ تشخیص مرض، دعویِ درمان ائیلر!
شربت باده ایله چوخ سینادیم خسته‌لره ائیلر آنی کی نه بُقراط و نه لقمان ائیلر.
بیلمزم سحرمی، معجزمو نسیمین ایشی، کیم حرکاتی خردی خیره و حئیران ائیلر.
هر مزاجا کی دیلر ئویله قیلیر مدخل کیم، آنی ادراک نه ارواح، نه ابدان ائیلر.
حبّذا دهر که پیوسته سحاب فیضین، ساعت تربیت باغ و بیابان ائیلر.
غنچه‌نین گؤرسه آچار رشته‌ی طبعینده گره، بولبولون بیلسه ایشین، مشکلون آسان ائیلر!
انتظار ایله داشی، لعل قیلیب رنگ وئریر روزگار ایله سویو، لؤلؤی غلطان ائیلر!
قطره‌یی مدّت ایلن متصلِ بحر قیلار، ذرّه‌یی واصل خورشیدِ درخشان ائیلر!
لیک غایتده تعجّب قیلیرام کیم نه ایچون، بنِ محرومو همین خسته‌ی حرمان ائیلر.
غئیره احسانی چوخ و لطفو ئوکوش، لیک بنا، ستمی وافر و بیدادی فراوان ائیلر!
کاش باغریمی قضا سو ائده گؤزیاشی ایچون، چشمه تک دورماییبان چون منی گریان ائیلر.
کاش جیسمیمی فلک داش ائده بیداده دؤزم، معدنِ لعل گیبی، چون جیگریم قان ائیلر
یئر أوزوندن گؤتورلمکده گمانیم دخی یوخ، بؤیله کیم تن چورویوب، گؤزیاشی طغیان ائیلر!

بیخبرلر بیله‌مز اشکِ روانیم نه ایچون، گرچی تنبیهینه دل ناله و افغان ائیلر.

اهل طغیانا اثر ائیله‌یه‌مز گریه‌ی نوح، گرچی هر دم اولاری واقفِ توفان ائیلر!

ای فلک بونه روادیرکی سپاهِ ستمین دلِ معمورومو یغما ایله ویران ائیلر

بیر دئمزسنمی کی ناگه ستمینده بو فقیر قاضیِ عسکره شرحِ غم پنهان ائیلر؟

اول قضا حُکم کی چوخ ائتسه خلاف رهِ شرع، قیلدیغیندان اونو زجر ایله پشیمان ائیلر!

اول قَدَرنامه کی مور خطی نین مضمونو، نه یه کیم ظاهر اولور، حُکم سلیمان ائیلر.

عرشْ تمکین، فلکْ مرتبه، قادرْ چلبی کی فلک تابعی‌دیر، هر نه یه فرمان ائیلر،

چرخ بیر تیغ چکیبدیر یئنی آیدان کی مدام گیبی گؤردویسه مخالف، آنا قوربان ائیلر.

بین ایلین برهمنین، موعظه‌ی معرفتی قابل دین قیلار، مایلِ ایمان ایلر.

عرضِ ایمان بُته گر قیلسا دم جانبخشی، جان وئریب مُعجز ایلن آنی مُسلمان ائیلر.

لفظ جانپرور ایلن رشحه‌ی کلک هُنری، نه دم عیسی و نه چشمه‌ی حیوان ائیلر

ای ورع پیشه کی دائم قدمِ ثابتینی، رسم اسلاما قضا قائمِ ارکان ائیلر،

رایضِ تُندرو طبع لطیفین دون و گون، توسنِ فکرت ایلن چرخده جولان ائیلر!

مئیل ائدر خدمتینه دؤلتِ توفیق تاپیب کیم کی حقدن طلب رُتبه‌ی عرفان ائیلر!

سن مُقام ائتمه‌دیگین معبده عابدلردن کیم کی مأوای ملائک دئسه، بهتان ائیلر!

سالماسا سُبحه ئوزون دایره‌ی مجلسینه رشته‌ی عِقدین أوزوب چرخ پریشان ائیلر.

سنه گر دورماسا بیر لحظه مقابل محراب، داشلارا باشین اوروب، چاک گریبان ائیلر.

سندن آیریلسا، مصلّایی آیاقلارا سالیب، ضعفِ طالع قارا توپراق ایله یکسان ائیلر.

هر سیه‌دل کی قوماز باش خطینه خامه صفت، قارا جاهل دیر اگر دعویِ عرفان ا ئیلر!

گرچی سلطانادیر اسلام قیامی منسوب، سنه منسوبدور اول سعی کی سلطان ائیلر!

سرورا! بنده **فضولینی** کمانِ گردون متصل درد و بلا اوخونا قالخان ائیلر!

ائشیدیب طعنه‌ی دم سردلری هر دم کیم شمع تک شرح غمِ کلبه‌ی احزان ائیلر!

ئویله کیم جان و دلین فهم قیلان سنسن و بس،
سن اگر قیلماز ایسن، کیم آنا احسان ائیلر؟

-۱۹-

وه نه دیر اول طایر فرخنده بال و تیز پر کیم اولور بیر طُرفه‌ی عین ایچره هر دم جلوه‌گر.

آغزی آچیق چیخماز آوازی، آیاغی یوخ یورور، جان ایله دیر سئیری، امّا دئمک اولماز جانور!

بیر دمیردن داشلی دیوار ایله مستحکم حصار، بیر اساسی قیر ایلن قائم بیناءِ معتبر!

یئنگی آی‌دیر هیئتی، امّا یئنی آیلار گیبی بدر اولماز نئجه کیم گؤی اوزره سرگردان گزر!

عادتی اوچماق دیر، امّا قوشلارین عکسی مدام، اوچابیلمز متصل بال و پری اولماسا تر!

گه زکریا گیبی چکمیش جفالار بوچغودان، گه بُت آزر گیبی اولموش گرفتارِ تَبَر!

بـوینو بـاغلی بـیر قـاراقـولدور، هـواسـی قـاچماغا
بولدوغون آلیب قـاچار ساخلاماسان شام و سـحر.
بـیر مـبصّر دیـر کـی دائم دیـده‌ی حیرت آچیب،
آســـمان تـحقیق احـوالیـنا سـالمیشدیر نـظر.
ســـاییلیر پـهلولاری‌نین اسـتخوانـی ضـعفدن،
بـؤیله ضـعف ایـله آغـیر یـوکلر چکـر، ائیلر هُـنر!
یـئرده گـزمز وحش تک، امّـا یـورور آنـدان روان،
گـؤیده اوچـماز طَـیرتک، امّا اوچار آنـدان بَـتَر.
گر بوکولموشدور قدی، عئیب ائیله‌من بـیر پـیردیر،
نوح دؤروندن وئریر بیر - بیر سؤال ائتسن، خبر.
باش آچیب یـاغمورلارا، سویا بـاتیرمیش کِسوتین
یاش اوشاق‌دیر لوحی ساده، هیچ بیلمز خیر و شـر.
جـانی یـوخ، لیکـن رضـایِ خلق حـاصل قیلماغا،
گه آشاغی، گـه یـوخاری سَگـریدیب جـانلارچکـر.
دیـوه بـنزه‌ر، گـزدیریر بـاشدا سلیمان تـختینی،
یوخسا کان دیر ساخلانیر کـؤکسونده قـیمتلی گُـهر.
یوخسا زورق دیر اونو قیلمیش مرتب سئیر ایچون،
ویس بـــیگ حـضرتلری، اول شـهریارِ نـامور!
ای بـقای عـزّ و جـاهین مـوجب تـمکینِ مُـلک،
وی ثـنای لطـف و قـهرین مـنشاء نـفع و ضـرر!
خـاک پـاییندان اگـر بـیر ذرّه تـاپسایدی صـدف،
بســـله‌مزدی ارتـفاع قـدر ایـچون مـطلق دُرَر.
ئـــویله امـنیّت دیـر ایـامّیندا کـیم مـؤمنلرین،
عشرت اسرافیندان ئوزگه مـالینا یـوخدور خـطر.
تـــیشه‌یی بـنّایه وئـردی ازّه‌یـی نـجارّه دون،
ظلمومزدن هـم حـجر آسـوده اولدو، هـم شجر!
ئویله کیم عدلین ضـرر رسـمین گـؤتوردو مُـلکدن،
احـتیاط ایـچون گـرکمز کـیمسه‌یه دیـوار و در.
دوشمنین مغلوب اولوب دائم، ظفر بـیلمز نـه دیـر،
سن قاچان کیم عفو قیلسان اول سـانیر آنـی ظفر
یـول آپـارسایدی سـنین احسـانینا بـیر ذرّه‌جـه،
آفـتابین مـنّتین چکـمزدی نـور ایـچون قـمر.
ذؤوق‌ایچون‌شؤوقون‌تاپیب سرمست اولان عارفلره،
حاجت اولماز جام‌مئی ایچمک،سنین شؤوقون یئتر!
شام بزمین ئویله روشن دیر کی هر کیم شمع تک،
تـاپسا آنـین ذوؤقـونو، قـیلماز تـمنّای سـحر!
وصف ذاتین حددن افـزوندور، شـها! مـعذور تـوت،
کـیم قـیلیر ابـرام خـوفوندان **فـضولی** مـختصر
وار امـــیدیم تـا بـو دریـا أوزره کشـتیِ هـلال
گـــاه ســئیر خـاور ائـیلر، گـاه گشتِ بـاختر،
بـــاختردن خـاوره اولسـون صـلایِ صـولتین،
شُـهرتیندن اولمـاسین خـالی فـضای بحر و بـر.

-۲۰-

چکـر بـی‌رحـم‌لر یـانیندا هـر سـاعت زبـان خـنجر،
گـناهیم ثـابت ائیلر، ئـولمگیم خـاطرنشان خـنجر.
زُلال وصـلینه لب تشـنه‌یم بـیر تـورک بـدخویون،
کیم آندان قطره‌ای آبِ ایسته‌سم دارتار روان خنجر.
وئـرر پـروانـه ئـوز جـانین سـنا چـون اخـتیار ایـله،
نه حاجت شعله‌دن ای شمع! چکمک هر زمان خنجز؟
حذر قیل گزمه چوخ پرواسیز، ای بولبول! کی قتلینچون،
تیکاندان دامنی آلتیندا قیلمیش گول، نـهان خـنجر.
موژه‌ن قانیم‌تؤکوب،غمزه‌ن‌آلیر جانیم،عجب سـانما،
ایشی‌دیر تؤکسه قان اوخ،عادتی‌دیر آلسا جان خنجر.
قاشینلا گؤزلرین دیـر هـر طـرف یـاتار نـزاع اوزره،
چکیبدیر بیر-بیرینه ایکی سرخوش تورکمان، خنجر.
خیال‌غمزه‌ن‌ایله بس‌کی راحت‌گئتدی جـیسمیمدن،
سانارسان پهلویِ جانیمدادیـر هـراستخوان‌خـنجر.
ایلَتسم خنجرین شـؤوقینی قـبره هـر بـهار، اولقـاج
اولور سبزه یـئرینه خـاکِ قـبریمدن عـیان خـنجر.

قوجار زرین کمرله بئلینی، وه! بونه طلعت‌دیر
کی آلتین قوّت ایله بؤیله اولموش کامران خنجر.

خیالی گؤزده دیر کیپریکلرین تپرتمه، ای مردم!
ادب شرطی دگیل مهمانا چکمک میزبان خنجر!

گؤز آچیب بوستانه خطّ سبزینسیز نظر قیلسام،
گؤرونور گؤزلریمه سبزه‌ی هر بوستان خنجر،

دهانین یوخ دئمیشلر، سؤیله بو گفتار قاندانـدیر؟
بئلین پیدا دگیلدی قاندا توتموشدور مکان خنجر؟

محال عقل دیر کیم اولا موژگانین گیبی خونی
اگر اوستاد الیندن سو یئرینه ایچسه قان، خنجر.

رخِ زردیم سالیبدیر خنجرین گوزگوسونه عکسین،
ویا سیمین بیلکده توتدوغوندور زر نشانْ خنجر.

زبان تیز ایله اورتایا گیرمیش متصل گویا
اولام دئر، مادح پیغمبر آخر زمان خنجر.

شهنشاهی کی تیغ آبداری ظاهر اولدوقدا،
الیندن سالدی خسرو نیزه و نوشیروان، خنجر.

یمندن باش چکنده مهجه‌ی رایات اقبالی،
بوراخدی تیره توپراغا شه هندوستان خنجر.

صف آرای مصاف بدردیر اظهار معجزده،
شکاف پرنیان بدر ایچون قیلمیش نشان، خنجز

عدوی جاهی‌نین قطع حیاتیچون چکر هر آی،
غلاف لاجوردیندن هلال آسمان خنجر.

سحر فیضی کی دون تک تیره قیلمازدی دل صافین،
گونش تک قصدینه چکسه‌یدی مین نامهربان، خنجر!

سخن‌طبعی‌کی رخساری سپر تک چین بوراخمازدی،
اگر قصدینه چکسه‌یدی قامی اهل جهان خنجر.

اولوردو دیده‌ی بدبینه اظهار نبوّتده،
اونون گؤندردیگی هر نامه‌ی معجز بیان، خنجر.

غزالاردا دعای جوشنینه چاره قیلمازدی،
ئوزون هر نئجه قیلسا تجربه تیر، امتحان خنجر

ایا شاهی کی دائم خنجر شرعین نظامی چون
چکیبدیر مین شهنشه تیغ و مین صاحبقران خنجر

اگر ناموس شرعین اولماسایدی خلقه مستولی،
نه بیر پردل چکردی تیغ و نه بیر پهلوان، خنجر.

نقیض حکمونون قطع فسادیچون الفلردن
کلام‌الله بیحد تیغ چکمیش، بیکران خنجر.

منافق ائده‌بیلمز شرعینه مدخل کی چئوره‌نده
ملائک پروبالین گؤرسه ائیلردی کمان، خنجر.

بحمدالله کی حالا دیده‌ی بد خواهه تیغیندن
فضولی نظمی‌نین هر سطری‌دیر بیر جان‌ستان خنجر.

زبان خامه‌سی اثبات اعجازیندا کفّاره،
گهی دلدوز ناوک گؤسته‌ریر، گه خونفشان خنجر.

شفیق المذنبینا! محشر ایّامی کی دوزخدن،
چکر هر شعله مجرم قصدینه بیر بی‌امان خنجر

بودور اومّید کیم، محفوظ اولام حصن پناهیندا،
غلاف ایچره نئته‌کیم ساخلانیر گؤرمز زیان خنجر،

-۲۱-

نه کیم صحیفه‌ی تدبیره عقل ائدر مسطور،
ساغینماق اونو اولور، اولماز اولمایان مقدور!

هوای دار وفا اوما هر هواییدن،
کیم اُول مقامدادیر سربلند اولان، منصور!

حریف اژه‌ی غم، سانما هر قورو آغاجی
کی یازیلیر زکریّا آدینا اُول منشور!

دل پر آتش عاشق‌دیر آه سرد ایله خوش،
اولور برودته مایل طبایعِ محرور.

فسرده زاهید، اگر عاشق جیگر سوزه،
رفاقت ائتسه یوز ایل، ظلمتینه دوشمز نور!

ساغینمابیر آرادا اختلاط قیلماق ایلن،
توتار مزاجِ قرنفیل، طبیعت کافور.

خوشام کی عشق ایله روسوایِ خاص و عامم من،
فلک بو شیوه ایله ائیله‌میش منی مشهور.

مُدام، نقد هوا خاطریمده‌دیر مکنون،
همیشه فکر محبت دیلیمده‌دیر مذکور.

نئچون کی خوان محبت مودت شاهی
کی خلقه‌دیر سبب فیض کردگار غفور،

مه سپهر نبوّت: محمّد قرشی (ص)،
چراغ شام ابد، آفتاب صبح نشور.

شهنشهی کی سلیمان ملک معنی اولوب،
مطیع اولدو آنا انس و جنّ و وحش و طیور.

جهانی آچماق ایچون تاپشیریندی حضرتینه
کلید مخزن محروسه‌ی وقوف و شعور.

یئتیردی سلسله تارِ حساب هیجرتینه
اوزولمه‌سین دئیبین رشته‌ی سنین و شُهور.

شکست نقره‌ی خالص عیاریما قویدو،
عیار نقره‌ی ذاتیندا احتمال کسور.

رخ و قدی‌دیر اولان خلوت جنان ایچره،
چراغ مجلس غلمان و شمع محفل حور.

نه شک کیم آخدی بو وادیده بارماغیندان سو،
بو شرحه‌دیر متضمّن، خطوط موج بحور.

مخالف امرینه‌دیر باده کیم آیاغا دوشر
نقیض دیر آنا کیم گوشمال آلیر طنبور

ایا شهی کی گروه پیمبر مرسل،
بهشته باسماز آیاق سندن آلمادان دستور،

اگر چی خامه‌یه ال اورمادین، الینده ایدی
خط بطالت انجیل و نسخ حرفِ زبور.

نه سؤزکی آندا سنین یوخ رضای خدّامین،
قالیر سرای طبیعتده تا ابد محصور.

بوراخ حجاب نقابین گؤزل جمالیندان،
کی تا گؤره سنی اورتادا گؤرمه‌ین نئچه کور.

بو مسند ایچره نئجه مست خواب ناز اولاسان،
ایریشدی صبح، گل آچ ایمدی نرگس مخمور

فساد اهلی جهانا بوراخدیلار فترات،
قیامت اولدو نه یاتماق مجالی‌دیر، دور اوتور!

زمانه منتظر اقتدای امرین‌دیر،
سؤزون نه ایسه یوروت، بویروغون نه ایسه، بویور!

فَتَحْتُ عَینَ رَجائی بِسیفِکَ القاهِر،
قد إستَعَنْتُ بِهِ مِنْ عَدُوِّکَ المقهور

بکَ المَلاذُ و اَنتَ المَعاذُ فی‌الدّارینِ،
علی الصِّراطِ اِذا خانَ لِلأنامِ عُبور

رَجَوتُ اَنّک تَقضی الأُمورَ فی یومٍ
بِامرِ رَبِّکَ قَدْ تَرجَعُ اِلَیکَ امور

لَزِمتُ ذَیلَکَ اَرجوُ رِضاکَ فی الدّارَینَ
کَفیٰ وُثوقُ رجائی بِلُطفِکَ الموفور.

شها! **فضولی** دلخسته‌یم، بحمدالله،
ره شریعتینه تابع، امرینه مأمور.

اولوبدورور سؤزومون نظم و نثری نعتینده،
همیشه گوهر منظوم و لؤلؤی منثور.

فصاحت اهلی آراسیندا اعتباریم وار،
نه اعتبار گر اولدویسا هیأتیم محقور!

ئوزوم حقیر بغایت، سؤزوم مفید ولی،
نئچون کی حکم مثالینده سطر بینِ سطور

اومید وار کی توتدوقجا ملک راه نظام
اومید وار کی تاپدیقجا عهد، عؤمرِ مرور.

مرورِ عؤمرو ثنای رسول ایله کئچیرم
ئولنده ائدم آنی ارمغان اهل قبور.

-۲۲-

غنچه باغری دهر بیدادیله اوّل قان اولور،
سونرا یوز لطف ایله کؤنلو آچیلیر، خندان اولور.

قطره‌ی باران کی بیر مدت صدف حبسین چکر،
یوخ ایکن قدری، تاپیب قیمت، دُرِ غلطان اولور.

دانه توپراق ایچره شدت چکدیگیچون نئچه گون   باش چکیب خرمنله‌نیر، آرایشِ بستان اولور

قهردن اکراه ائدنلر، لطفه اولماز مستحق،   مستعدِ درد اولانلار، قابل درمان اولور.

محنته صبر ائیله‌ین راحت تاپار، چون یوسفه،   سلطنت تختی‌نین اوّل پایه‌سی زندان اولور.

گر رضا اولسا، قضایه مشکیل اولماز هیچ حال   عارفه صبر ایله هر مشکیل کی وار، آسان اولور.

فعل دیر اصل رضای حق نه کیم اصل و نسب،   خاک فرمانبر بشر، عاصی ملک شیطان اولور.

سایر مخلوقدان بیر کیمسه اولسا پاکدل   اهل بئیتین فرقه‌سیندن ساییلیر، سلمان اولور.

خواه سید، خواه عامی، کام بولماز بی‌ادب   فعلی مستحسن اولان، مستوجب احسان اولور.

یوز مشقت چکسه، کام دل تاپار انجام کار،   هر کیمین عالمده مولاسی شه مردان اولور.

تابع فرمان ائدر حکمونو جمله عالمی   مرتضی حکمونه هر کیم تابع فرمان اولور.

تیره اولماز راسترو گرچکسه بند آهنین،   راسترو تیر خدنگین زیوری پئیکان اولور.

اول شهنشه کیم اگر بیرمورا قیلسا التفات،   مور حکم ائیلر سلیمان أوستونه، سلطان اولور.

اول امام دین و دنیا کیم آنین دوشمنلیگی،   مشرکون دینینه وُ دونیاسینا نقصان اولور.

داش اولور آسلان اگر قهر ایله قیلسا بیر نظر،   حکم قیلسا دوشمنی قصدینه، داش آسلان اولور.

ذره‌ای مهر رخوندن تاپسا پرتو آسمان،   آسمان أوزره تمام انجم، مه تابان اولور.

فیض لطفی‌لن اگر انسانا قیلسا تربیت،   قدر ایله انسان ملک نسبت، عظیم الشّان اولور.

وَر ملک هم تاپسا عین التفاتیندان نظر،   عقل کامل کسب ائدیب، البته بیر انسان اولور.

لطف و قهریندن تاپار مقبل عطا، مدبر جزا،   قطع و فصل حصر ایچون اول‌لحظه‌کیم دیوان‌اولور.

کوثر جنت اونون حُکمونده‌دیر بو وجه ایله   بونجا نسلیندن همین آدم آنا مهمان اولور.

نوح صندوقینه کشتی تک آپارمیشدیر پناه،   احتیاط ائیلرکی ناگه بیر دخی توفان اولور.

گرچی‌اسماعیله قوربان‌گؤیدن ائنمیش قدر ایچون،   حق بیلیر قدر ایچون اسماعیل آنا قوربان اولور

معجزی بیر گلشن پاکیزه دیر کیم ایسته‌سه   عندلیب اول گلشنه داودِ خوش‌الحان اولور.

هر کیم اخلاص ایله خاک مرقدیندن ذره‌ای   آلسا، آنینلا طبابت ائیله‌سه، لقمان اولور.

دوستو گر معصیت قیلسا، اولور غفران‌پذیر،   دوشمنی مین طاعت ائتسه، موجب عصیان اولور

سایه‌ی لطف و کرم گر سالسا خاک تیره‌یه   جِرمِ خاک تیره، رشک روضه‌ی رضوان اولور.

عقل کیم غواص دریای کمال علم دیر،   جوهر ذاتین تصوّر ائیله‌سه، حئیران اولور.

فهم کیم سیّاح اقلیم دیارِ درک دیر،   وادی ادراکینی سیر ائتسه، سرگردان اولور.

دؤری آنین آل و اصحابیندان آلماز روزگار،   دؤر آنیندیر، دؤر ایلن هر نئچه کیم دؤران اولور.

قصر وصفی‌نین بیناسین قیلسا معمار خرد،   عزّ و جاه و دؤلت و اقبال، چار ارکان اولور.

أول سپهر دولت و اقبالدان أوز دؤنده‌ریر   دولت و اقبال هرکیمدن کی روگردان اولور.

وار اومیدیم فَیض لطفوندن، **فضولی** کیم مدام،   تا دیلیمده قوّت نطق و تنیمده جان اولور،

دم اورام اوصافِ اولاد علی(ع)دن نئته‌کیم

مادحِ آل علی(ع) مستوجب غفران اولور.

-۲۳-

زهی‌کامل کی عقل نکته‌دان، درکینده حئیران دیر، وجود بی مثالی، انتخابِ نوع انسان دیر.
فلک بیر دُرج، آنین ذات شریفی گؤهر یکتا، جهان بیر جیسم،آنین‌حُکم‌روانی فی‌المثل جان‌دیر.
اساس حکمتی معنیده بیر سدّ سکندردیر، آنین یأجوج دور بیریانی وُ بیریانی انسان دیر!
بینای قدری دیر معنیده بیر عالی عمارت کیم، مُقرنس طاق گردون اول عمارتدن بیر ایوان دیر.
مظفّر دائما سلطان سلیمان خان عادل دل، کی هر کیم تابع فرمانی اولماز، نامسلمان دیر!
جهانگیری‌کی‌گون تک‌مُلک تسخیرینه‌عزم‌ائتسه، محقّر جلوه‌گاهی عرصه‌ی ایران و توران دیر.
سخی طبع و مروّت پیشه‌دیر کیم بحر الطافی تموّج قیلسا، موجی فقر بُنیادینه توفان دیر.
کمینه مُفلیسه، کمتر عطاسی حاصل دریا محقّر مجلیسه، بذل حقیری بهره‌ی کان دیر.
وجود پاک ایله حق رحمتی دیر عالمه نازل، اطاعت اهلینه گؤستردیگی عدل ایله احسان‌دیر.
سلیمان بارگاهی دیر یقین هئیبتلی درگاهی، کیم آندان دیولر تابع، پریلر، بنده فرمان‌دیر.
سَمندی سگریدنده لامع اولموش اختر ثابت، سپاهی تپره‌دنده موجه گلمیش بحر عمان دیر
سفرده چکمک ایچون حشمت اقبال اسبابین، عزایم عرض لوحی سرور گردون گردان‌دیر
زمانیندا یئتیب جمعیتِ اسباب عارفلر، اولوب درهم همین محبوبلار زلفی پریشان‌دیر
خلایق صبح تک خندان اولوب مئهر جمالیندان، دل سوزان ایله دؤرونده آنجاق شمع، گریان‌دیر.
حوادثدن مزاج مُلکونه تغییره امکان یوخ، کمال عدل ایله بو مُلکه عثمان اوغلو، سلطان دیر!
بحمدالله بوگون خوفِ خطادان شرع ناموسون بولوب توفیقِ نصرت،ساخلایان‌سلطان‌سلیمان‌دیر
نشان فیض دیر اول نصرت اقبال کیم حالا نه یان کیم عزم قیلسا، رهبری تأیید یزدان دیر.
دل و جاندان **فضولی** عزّ و اقبالینه اول شاهد رضای حق ایله دائم دعا گوی و ثناخوان دیر.
چون اولدور حامی اسلام، واجب‌دیر آنین مدحی نه کیم مدحیندن ئوزگه سؤیله‌میش، آندان پشیماندیر.

الهی باقی اولسون دائم انسان پرور اقبالی
جهانِ فانی ایچره، تا بینای نوعِ انسان دیر.

-۲۴-

سوادِ بُقعه‌ی بغداد، چشمِ هفت کشوردیر چراغِ مردمی، نورِ عدالتدن منوّردیر!
قامی اطرافینا آب حیاتِ عدل‌دیر جاری، جمیعِ اهلینه توفیقِ جمعیّت میّسردیر.
سروری متصل، ذوؤقی دمادم، نعمتی بیحد، فضاسی عافیت افزا، هواسی روح پروردیر!
سرور اهلینه زنجیر تعلّق هیئتِ جسری، سر آفاقا باروری حصاری تاج و افسردیر.
بینای بقعه‌ی مقبولو اهل خئیره منزلگه، بسیط خاکِ پاکی اولیاء اللهه بستردیر.
روادیر اولیا بُرجی دئمک اُول بقعه‌ی پاکه، کی هر علامه‌یه منزلگه و هر علمه مظهردیر.
افاضل بقعه-بقعه خاک پاکین منزل ائتمیشلر، نظر قیل صفحه-صفحه لوحینه، گؤر کیم نه دفتردیر!

سواد آفرینش نسخه‌سیندن بیر ورق دیر کیم،
قــوانــین عــدالت آنـدا مـرقوم و مـحرّردیر.
نـولا فـرهادوَش عشّاقی اولسا جمله خسرولار،
مـبارک صفحه‌سینده صورت شیرین مصوّردیر.
کــتاب کــائناتا صـرصر فـتنه گـذر قـیلمیش
همان بـو صـفحه قـالمیش، بـاقیِ اوراقـی ابـتردیر!
مکـارهدن حـذر اقـباله رغـبت قـیلماغا دائیم،
مَلَک دیر هر طرفدن قاصدی، سانمان کبوتردیر!
زُلال معدلت سرچشمه‌سی اولسا عجب اولماز،
حــریم بــارگاه رفــعتی، ســاقیِ کــوثردیر!
بـو مُـلکون شـاهد تـوفیق اقبالی، بـودور حـالا،
کــی پـاشای سـعادتمند، اهـل مُـلکه سروردیر.
زهی سردار صائب رأی، صاحب عـدل، دریا دل
کی شان و شوکتی اعدایـه منصور و مـظفردیر.
دگـیل حـدّ بشـر حُسـنِ عفاف و لطفِ افعالی
مـلائک فـرقه‌سیندن بـی عجب ذات مـطهّردیر.
مــجلّا دیــر غــبار ظـلمدن، مـرآت اقـبالی،
تعالی الله نه خوش پاکیزه طبع و پـاک جـوهردیر!
ضــمیر بـی‌ملالی اَصـوَبِ افکـاره جـولانگه،
وجــود بــی‌مثالی، احســنِ افـعاله مـظهردیر!
ثــبات مـلکونه بُـرهان یـئتر کـیفیّت عـدلی،
عـدالت قـاندا اولسـا، مستدام اولماق مقرردیر.
امـیر اعـدل و اکـرم، ایـاس پـاک طینت کیم،
زلال عـدل بـیرله طـینت پـاکـی مـخمّردیر.
شـها! سـن مسـند آرای سـریر عـزّ و رفعتسن
طـراز اعــتبارین صـفحه‌ی دُورانـا زیـوردیر.
جـمال انـورین‌دیر آسـمانِ مـعدلت مـاهی
ویـا اول مـاه کـیم خـورشید رخشـانا بـرابـردیر.
پـناه مُـلک و مـلّتسن، سـداد حُسـن تـدبیرین
عـدو یأجـوجونون دفـعینه بـیر سدّ سکـندردیر!
سـنا تـابع اولان چکـمز مـلال و محنت عـالم،
نه غم ظلمات وهمیندن، آنـا کـیم خضر رهـبردیر
وئـریر جـان تـیغِ خـونریزین خـیالیله عـدو، گـویا
خـیال تـیغ خـونریزین اجـل مـرغینه شـهپردیر
پـیام شـوکتین یـئتدیکجه، اعـدایـی زبـون ائـیلر،
عـزایـم‌خوانـه دیـو البته مـحکوم و مسخّردیر!
سنین تیغیندن ایستر بیر جلا کسب ائیله‌یه حالا،
جـهان آیـینه‌سی کـیم گـرد مـحنتدن مکـدّردیر.
سنین تـحریک رخش اقـتداریـندان اومـار تسکـین
بـوگونلر دهـر کـیم تشـویشدن غـایتده مـضطردیر.
مخالف ظلمت حئیرتده قالمیش عـزم رزم ائـتگیل،
بو ظـلمت دفـعی، مـحتاج شـعاعِ تـیغ و خـنجردیر.
جزایر اهلی‌طغیان اوزره‌دیـر عـزم‌ائت کـی‌شمشیرین
فسـاد خـون فـاسد دفـعینه، خـونریز نشـتردیر.
عزیمت قـیل کـی دوران مـنتظردیر فـتح ذووقـینه،
روان اول کـیم زمـانه تـابع و دوشـمن مـحقّردیر.
جزایـر مُـلکونو قـیل بـصره اقـلیمینه مـلحق کـیم،
پـیاپی فـتح و نـصرت، نـعمت غـئیر مکـرّردیر.
سر افرازا! **فـضولی**، غـئیردن قـطع نـظر قـیلمیش
سنین درگـاهینا بـیر صـادق الاخـلاص چـاکـردیر.
یئتر لطفون اونا دائیم، دگیل حاجت طـلب قـیلماق،
تـردّدسوز اولور حـاصل، نـه‌کـیم حـقدن مـقرّردیر.
اومـیدیم وار کـیم رأیـینجه اولا سـئیری دوورانـین،
فـضایِ آسـمان تـا جـلوه‌گـاه سـئیراخـتردیر.

-۲۵-

بـو صُـراحـی مـثلا بـیر صـنم رعـنادیر،
کـی دمـادم طـرب‌انگـیز و نشـاط افـزادیـر!
سـرو تک قـامتِ دلجـوییله عشّـاق فـریب،
شـمع تک پـرتوِ رُخسـار ایـله بـزم آرادیـر!

گُلبن باغ طرب، غنچه‌ی گُلزارِ فرح، گول کیم آندان آچیلیر، جام مئیِ صهبا دیر!
رنگ زردیم ایله سُرخون گؤروب ائیلر حیرت، کی خزان ایچره عجب بونه گولِ حمرادیر؟
گاه هم سلسله‌ی عاشق خونین جیگری، بوینو زنجیرِ جنون قئیدی چکن شئیدادیر.
گاه یوز عاشق شیدانی قیلیب مست و خراب، ائیله‌مز هیچ ترحّم، ایشی استغنادیر!
بزم ایچون هر طرفین طُرفه ایگیدلر توتموش، ساناسان خلعتِ زربفت ایله بیر میرزادیر!
باطن صاف ایله بیر صوفی‌یه بنزر کی مدام سجده‌سینده اثر صدق و صفا پیدادیر.
کهربایی دوُن ایلن بیر بُتِ سرکش دیر کیم، جلوه‌ی ناز ایله شه مجلسینه زیبادیر.
اول شهنشاه کی فیضیندن اومار کام مدام، بزم وحدتده اگر خضر و اگر عیسی دیر،
چاکرِ چاکری فغفور ایله خاقان اولوبان، بنده‌ی بنده‌سی اسکندر ایله دارادیر.
جم و جمشید دگیل بزمده همتاسی آنین، سَرورِ بی‌بَدَل و خسرو بی‌همتادیر.
خان عادل هم آنین پرتو اقبالیندان، بیر اثر تاپدی کی صاحبنظر و بینادیر.
نشئه‌ی ذوُوق بولان جام رضاسیندان آنین، بزم عشقینده قامی عُمر، قدح پیمادیر!

ای ***فضولی*** دون و گون ائیله دوعا صدق ایله کیم
اولا بو دوْلت و اقبال ایله تا دونیادیر.

-۲۶-

گلدی اُول عیسی کیم آنداندیر حیات اهل حال یوخدور آنسیز خلق جیسمینده حیاتا احتمال.
گلدی اُول خِضر مبارک پئی کی آنسیز بی‌دلیل مضطرب قالمیشدی اهل فضل و ارباب کمال.
گلدی اُول مهدی کی سالمیشدی زمان غیبتی، عقد نظم کشور اسلاما، بیم انحلال.
گلدی اُول آصف کی قوندورموشدو جُند شوکتی دامن ملک سلیمانا، غبار اختلال
سرفراز و نیک عهد و نیک رأی و نیکخو، سرور پاکیزه اطوار و پسندیده خصال!
جوهر قابل، ایاسِ عاقبتْ محمود کیم خلقه گؤسترمیش آنی ایزد، فلکدن بیر مثال
مرحبا، ای رونق افزای سریر عزّ و جاه، مرحبا، ای زیب بخش مسند جاه و جلال!
سرورا! حقا کی خورشید جمالیندان جدا، اختر اقبالینا یئتمیشدی بغدادین زوال!
اولموش ایکن اشک سیلابیله اعما، شُکر کیم، بولدو چشمِ مُلک خاکِ مقدمیندن اکتحال.
قالمیشدی فیض، گویا کیم سنا امداد ایچون اولیا قیلمیشدی بُرجِ اولیادان ارتحال.
ای خوش اُول کیم خرمن اعدایی برباد ائتمگه، جانبِ دریایه قیلدین سئیر، مانند شمال.
خصم ملکینه خرامان ائیله‌دین خضرا علم شرّ شیطان دفعینه آچدین مَلَک وش پر و بال.
گیردین اول اقلیمه کیم بحر ایله بَرّینده آنین یوخ سنا بیر مونس و غمخوار، غئیر ذوالجلال.
قیلمادین امواجِ دریای عداوتدن حذر، چکمه‌دین احوالِ آثار حوادثدن ملال
کسدین اوّل فتنه باشین، انتظام مُلک ایچون ابتدای کارِ خیر ائتدین، مبارک اولدو فال!
فتح قیلدین اول یئری کیم دوُر آدمدن بری، قیلمامیشدی صاحیبیندن غئیره هرگز انتقال!

آلدیـن اول اقـلیمی کـیم عـالمده یـوز بـین پـادشاه حسرتیلن وئردی جان، فـتحین بـیلیب امـر مـحال!
آچدین اول مُلکی کی یوزبین سلطنت لافین اوران اولدو عـجز ایله اونـون دعـوای تسخیرینده لال!
شـاهد بـصره پـریشان‌حال ایکـن وئـردین آنـا، خـط و خـال لشکـر اسـلامدان زیب و جـمال.
مـنبرین ذکـر هـمایون ایـله ائـتدین سـربلند کـاول مـقامی، حـیف دیـر قـیلمیش اراذل پـایمال.
سکّـه‌سینه پـادشاه اسـمیله وئـردین زیب وفـر، حـئیف‌دیر کـیم رام اولا اغـیاره اول رعـنا غـزال.
کسـدین اول اقـلیمدن اهـل فـرنگین رغـبتین، آچـا بـیلمز اولدو کـفّار، اُول یـانا چشـم خـیال.
خـلقه اعـلام ائـتمگه دیـن مـحمّد طـاعتین، ائـیله‌دین اول مسـجد اقـصی‌یه تـعیین بـلال
سـرحـدِ هـندوستان آچـدین، سـنا یـوز آفرین، روم رُخسـارینه خـیلی زیـنت آرتـیردی بـوحال.
گر سنا دوشـمن مـقابل دورمـادیدیسا، وجـهی وار، اول دورور خـفّاش، سـنسن آفـتاب بـی‌زوال!
فتح أوز توتموش سنا هر قاندا کیم عزم ائیله‌سین، هـیچ کـیمدن صـورته گـلمز خـلاف امـتثال!
لشکـرین عـزم ائـتسه بـیر ساعتده ائیلر تـارمار هرنه تدبیر و تأمل قیلسا خـصمین، مـاه و سـال.
سئیر قیلسان وصفی‌نین صـرفینه دؤیـمز بـیر نـظر قیلسا اعدا جمله عُمرون صرفِ ضبط مُلک و مـال!
عـرصه‌ی جـنگ و جـدالیـن قـتلدن خـالی دگـیل مـتصل رأیـینله تـیغین‌دیر قـیلان جـنگ و جـدال.
تیغین ایستر رزم ائده، بـاشلار کسـه، قـانلار تـؤکه، رأیـین ائـتمز دوشـمنین فـتحینی مـحتاج قـتال.
بؤیله‌کیم توفیق حق، نصرت نصیب ائـتمیش سـنا، اکـتساب رفـعت و اقـباله دوشـموشدور مـحال.
توت جـهان مـعموره‌سین سـرعسکر اسـلام اولوب، نـوجوانـلار زور بـازوسینه دؤیـمز پـیره زال.
جـؤهر ذاتـیندا چـون تـدبیر نـظمِ مـلک‌وار، لطـفو شـاهنشاه اسلامین، سـنا اولسـون حـلال!
اولدو روشـن کـیم سـنا آغـاز رفـعت دیـر بـو فـتح، پـرتو خـورشیددن بـدر اولاجـاقدیر بـو هـلال!
وار اومـیدیم کـیم مـخالفلر آراسـیندا مُـدام، آسـمان قـیلدیقجا نـیرانِ عـداوت اشـتعال،

مـتصل فـتح اولا روزی جـانب حـقدن سـنا،
فـیض فـتحینله **فضولی** خسته‌یه حُسـن مقال.

-۲۷-

نه مشکـیل اولسا قـیلیر چرخ روزگـار ایله حـل، مـرور ایـله آچـیلیر تـابِ تـارِ طـول امـل!
کـؤنول مـورادیـنی تـدریج ایـله بـولور طالب، تـحمل اولسـا یـئتر دامـن مـطالبه ال!
نـظام عـالم ایـچون اسگـیک اولماز اهـل صلاح، قـوماز امـورونو عـالم مـعطل و مـختل.
فـراست اهـلی کـیم اولماز صلاح ملّت ایـچون، بـو نـظم سـلسله‌سی، ائـیله‌مز قـبولِ خـلل!
جـهانی چـرخ مـدبّردن ائـیله‌مز خـالی دگـیل مـصالح مسـتعمل جـهان، مـهمل
نـه لُـطف دور یـئنه کـیم خطه‌ی عـراق عـرب، کـمال مـعرفت کـردگارا اولدو مـحل؟
نشـان رونـق بـغداد دیـر بـوکیم قـیلمیش، ظـهور لطـف مـجدد، خـدای عـزّ و جـل!
مـصوّر ائـیله‌دی نـقش سـعادت ابـدی، بسـاط بـقعه‌ی بـغدادا نـقشبندِ ازل!
مـنوّر ائـیله‌دی عـدل ایـله اولیـا بُـرجـون هـمای اوج هـنر، قـطب اعـدل و اکـمل،

معینِ شرح شریف نبی، محمد بیگ،
کی ذکری‌دیر سبب ذکر احمد مرسل.

سمند قدری اگر سالسا میخ ریزه‌ی نعل،
اولار جواهر اکلیل، مشتری و زؤحَل!

زهی بلند مقامی که پایه‌ی قدری
عُلوِّ طارم اعلایی گؤسته‌ریر اسفل.

نه ملکه کیم اثر التفاتی سالسا شرف،
اولور خزانی بهار و غمی نشاطا بدل.

وجود بی‌بدل آفتاب دیر، اما،
بیر آفتاب کی دائم مداری اولا حَمَل!

بُلند قدر شها! سنسن اول سعادتمند،
کی شأن قدرینه‌دیر آیت وفا مُنزل.

تفحص ائیله‌سه‌لر حسن عاقبت اهلین،
جمیع خاطره سنسن خطور ائدن اوّل.

میّسر اولسا طریقِ اطاعتین خلقه،
ممالک ایچره اولور رفع اختلاف مِلَل.

احاطه قیلسا جمیع اُمورا تدبیرین
حدود مُلکده مرفوع اولور رسوم جَدَل.

موافقه شرف طلعتین، ممّدِ حیات
مخالفه اثر مقدمین، حصول اجل.

دگیل زمانه‌ده مخفی دبیر رأییندن،
حساب دفتر دانش مفصّل و مجمل.

حکیم معرفتین صلحه ملتفت اولالی،
پوزولدو معرکه‌ی فتنه و بساطِ حیل.

ساراردی شهدِ کلامیندان اهل درد أوزو،
مزید علّت صفرا اولور شفای عسل.

گئدَردی حدّتِ حسّاد طعنه‌سین، قهرین،
قیلیر مضرّت بلغم ازاله‌سین حنظل!

شها! **فضولی** بیدل دوعای دؤلتینی،
بیلیبدیر احسن اقوال خئیر حُسنِ عمل!

همیشه جاه و جلالتده مستدام اُول کیم
مدار امن و امانسان، نظام دین و دُوَل.

-۲۸-

نه موجود اولماسا اسباب دونیادان، دگیل مشکیل،
بو مشکیل دورکی موجود اولمایا بیر حاکمِ عادل.

نه‌دردِ دل کی أوز گؤسترسه دؤراندان، دگیل محنت،
بودور محنت کی شرحین قیلماغا اولمایا اهل دل!

مریضین اولسا بین دردی، بو درد آنلاردان افزون دور،
کی تشخیصینه اولمایا طبیب حاذق و کامل!

بلادیر کیم دلِ عاشیق گیبی ویران اولا کشور،
اولا اول حالدان حاکم اولان محبوب‌وَش غافیل.

هوای نفسه تابع اولا اهل ملکدن فارغ،
قیلیب عشاقی‌نین ترکین، رقیبینه اولا مایل.

بینای خانه‌ی راحت مرور ایله اولا ویران،
طلسم نظم جمعیت اولا تدریج ایله باطل.

نه خوش دور اهل عالم رغبتی‌چون اولا حاکیمده،
رُخِ رخشان، لبِ خندان، دلِ دانا، کفِ باذل!

مداوای قلوبِ منقبض بیر درددیر مُهلک،
مکافات ملوکِ تندخو بیر زهر دیر قاتل

نه اومّید ایله صورت باغلاسین اظهار شرح غم
جواب‌تلخدن یئیرک بیلیر حرمانینی، سائل.

نشان حُسنِ طالع بو یئتر بغدادا کیم هرگز
آنا راحت ملاقاتیندا یوخ بیر مانع و حایل.

بحمدالله صلاحِ دولت ایچون مسند رفعت،
بوگون بیر قطب صاحب عدل و صائب رأیه دیر منزل.

سپهر دؤلت و اقبال ملک آرایِ جعفر بیگ،
کی یکسان دیر اونون عدلینه حُکم عالی و سافِل.

زهی عادل کی دؤرانیندا دهقان تیره توپراغا،
بوراخسا دانه‌ی جو، خوشه‌ی پروین قیلار حاصل!

فلک تأثیر اقبالیندان آلمیش قوّت طالع،
کیم اولموش بحر محصولینه، کان ادوارینه عامل.

امور خیر و احسان بولدو ایّامیندا مین رونق،
عدالت ملتزم‌دیر اول امورا، مرحمت کافل!

حساب مجمل اوصافی دیر بیر پاک دفتر کیم
جهانین خئیر محصولی اونون جمعینه دیر داخل.

زمانیندا زمان اهلینه هرگز چکمه‌میش کاتب،
حساب اولدوقدا غئیر عزّ و رفعت باقی و فاضل.

سرافراز نوال نعمت و ادرار احسانین،
جمیع مُلکه‌دیر جاری، جمیع خلقه‌دیر شامل.

توجّه قیل؛ ملامت چکمه، اکراه ائتمه، کیم حقدن
بیر آیت دیر، نظام مُلک و ملت شأنینه نازل!

اگر حُکم ائتسه حُسنِ طالعین باران اولور لؤلؤ،
سنا منّت‌سیز ائیلر ابر و دریا حاصل و واصل.

سنا نسبت بورتبه، رتبه‌ی مذموم دور، امّا،
نه چاره زینتِ ایّاما سنسن جوهر قابل.

عدالت سنده قونموشدور، سنا محتاج‌دیر کشور،
گُهر اومّیدی بیرله دامن دریا توتار ساحل.

شها! گر اولماسایدی لطف و ادراکین تقاضاسی،
فضولینین قالیردی کارگاهِ صنعتی باطل.

ثنای عزّ و اقبالین دیلر البته بیر مادح
ظهورِ لطف و احسانین دیلر البته بیر سائل.

اومیدیم‌وار کیم تانور و ظلمت اولا عالمده،
جهاندان سایه‌ی جاه و جلالین اولمایا زایل!

-۲۹-

چیخدی یاشیل پرده‌دن عرض ائیله‌دی رخسار گول،
سالدی مرآتِ ضمیر پاکدان ژنگار، گول.

جام توت ساقی کی گلبنلر گول اظهار ائتدیلر،
سن دخی بیر گلبنِ رعناسان، ائت اظهار گول!

گلدی اول دم کیم اولا اظهار حکمت قیلماغا،
انشراح صدر ایله صدر صف ازهار گول.

یئتدی اول موسم کی آچماغا کؤنوللر مُلکونو
اولا گلشنده ریاحین خئیلینه سردار، گول.

آدم ایسن، باغی سئیران ائیله بوموسمده کیم،
باغی رنگ و بوییله قیلدی بهشت آثار، گول.

چارسوی باغ سئیرانی بوگون مرغوب دور،
کیم شکوفه آندا صرّاف اولدو و عطّار گول

چیخمیش ایکن بزمِ گلشندن یئنه عود ائیله‌ییب،
جام مئی آندیردی اهل توبه‌یه تکرار گول.

حبسدن یوسف‌چیخیب،سلطان‌مصر اولموش گیبی
اولدو آچیب غنچه‌سین آرایش گلزار گول.

سان! زلیخا خلوتی‌دیر غنچه‌ی دربسته کیم،
چیخدی اوندان دامن چاکیله یوسف وار گول

چاک اولوب بولموش صفا باد سحردن ساناسان
باددیر جبریل، قلب احمد مختار گول.

شبنم گلزار رخسار رسول الله دیر
نشر عطریله قیلیر هردم اونو اشعار گول.

دُرّ شبنم ساچدی رنگین برگ گولدن هر طرف،
لعل خندان ائتدی خوبلار گیبی گؤهر بار گول.

صورت حالینه حئیران ائیله‌دی غافیللری،
آچدی عرفان اهلینه گنجینه‌ی اسرار گول

سبزه اوزره گزدیریر باد صبا گول برگینی،
سانکی سبزه آسمان‌دیر، کوکب سیّار، گول.

قیلدی‌پنهان‌غنچه‌نین لُعب ایله گؤزدن حوققاسین
بولماق اولماز هیچ رنگ ایله، زهی عیّار گول!

أوز چئویرمیش خاردان، آیریلماق ایستر بی‌سبب،
مُنعمِ ناکسِ گیبی اصلیندن ائیلر عار، گول!

خار غئیرت نولا گر سانجیلسا گُلبن باغرینا،
آیریلیب اوندان، اولور هم‌صحبتِ اغیار گول

یـئریدیر اودلارا یـانسا حسـرت ایـله خـار کیم، اونـدان آلیـر زیب و زینـت، غئیره اولور یار گول.
بی‌وفالیق عادتین تـوتموش اونـونچون دور بـوکیم، عُـمردن اولمـاز جهان بـاغیندا بـرخـوردار، گـول.
قانغی بولبول قانی تـوتموش بـیلمزم، کـیم مـتصل، گـه اسـیر خـار اولور، گـه مـبتلایِ نـار، گـول.
سئیر باغ‌ائتدیم‌سحر،گـؤردوم آچیب مـجموعه‌سین،
حفظ ائدیب بـو مـطلعی ائیلردی اسـتحضار گـول:

-۳۰-

عاشق اولموش حُسنونه ای‌سرو خـوش‌رفتار، گـول چاک-چاک‌ائتمیش سنینچون سینه‌ی افگـار،گـول.
گول نه نسبت دیـر سـنا، سـندن آنـا یـوز فـرق‌وار، سـن بُت پـرده نشـینسن، شـاهدِ بـازار، گـول.
ئویله پـنهان ائیله‌میش کـؤکسونده سرّ عشـقینی کـیم آیـاغیندان آسـارلار، ائـیله‌مز اظـهار گـول.
توتیای چشم ایچون هـر صـبحدم یـوللار تـوتوب، خـاکِ درگـاهین صـبادان ائـیلر اسـتفسار گـول.
سئیر گلزار ائتدیگین، بین کز صـبادان فـهم ائـدیب گـنج زر قـیلمیش مـهیّا قـیلماغا ایـثار گـول.
برگ گول سانما کی زرّین خشـتلر جـمع ائیله‌میش چکـمگه اول گـنج زر حـفظینه بـیر دیـوار گـول.
تـا سـریر سـبزه‌یی تـپرتمه‌یه تـحریک بـاد سـایه‌سیندن اوردو هـرلوحینه بـیر مسـمار گـول.
هـر سـحر گـلزار لؤحـینه چکـر یـوز دایـره، غـالبا مـنقار بـولبولدن آلیـر پـرگار گـول.
عـئیش ایـچون گُـلشن شبستانی منوّر قـیلمایا، هـر آغـاجدان آسـدی بـیر قـندیل پـر انـوار گـول.
بـونجا قـندیلی فـروزان ائیله‌دی، امّا نـه سـود، دود دلدن قـیلدی بـولبول روزگـارین تـار گـول.
دار دونـیایی فـضای جـنته دؤنـدردی لیک، غـنچه گـیبی بـولبوله دونـیایی قـیلدی تـار گـول
بیر زبانِ حـال دیـر هـر یـاپراغـی، فـهم ائتسه‌لر، پـرده‌دار خـاک اولانـلاردان وئـرر اخـبار گـول.
بـولبول زار ائـتدیگی فـریادلار تأثـیری دیـر، بـی‌سبب خـواب عـدمدن اولمـامیش بـیدار گـول.
بـاغبان! سـلطان عـادل دؤرودور، تـنبیه قـیل، اورمـاسین گـلزاره آتش، ظـلم ائـدیب زنـهار گـول.
جؤر ایـله غـنچه‌وش پـیراهـنین چاک ائتمه‌سین جـنبش نـامعتدلدن قـیلسین اسـتغفار گـول.
یـوخسا نـاگـه صـورت حـالی اولور سلطانه عـرض قـهره اوغـرار مـقتضای وضـعِ نـاهموار گـول.
اول گـول بـاغ خـلافت کـیم بـهار دولتـی عـالم افـروز اولالی گـؤرمز جـفای خـار گـول
اولدو دؤرونـده هـوا مـحبوس زنـدان حـباب، غـالبا گـؤرموش هـوادان شـمه‌ای آزار گـول.
بـرگ گـول گـزدیرمز اولدو مـحمل بـاد صـبا، حـدّی یـوخ کـیم چکـدیره بـاد صبایه بـار گـول.
صـرصر قـهر جـهانسوزوندان آگـاه اولالی، آچـماز اولدو بـوستانِ فـتنه‌ی اشـرار گـول.
خـلوت لطـفینه‌دیر نـور دل مـؤمن چـراغ، گُـلشن قـهرینه دیـر داغ دل کـفّار، گـول.
شـاه دیـن سـلطان سـلیمان سـعادتمند کـیم، کسب ائـدر خُـلق خـوشوندان نـزهتِ اطـوار گـول.
بـاشا چـالمیش مـئهرینی روز ازلدن چـرخ پـیر، ائـیله‌کـیم گُـلروخلار ایـله زیـنت دستار گـول.
انـقلاب دؤردن بـولمازدی هـرگز اخـتلال، آلسـا آنـدان حُکـمونه فـرمانِ اسـتمرار گـول.
ذؤوق بـازاریـندا بـولمازدی بـو رنگ ایـله رواج ائتمه‌سه‌یدی نـقش مُـهرین سکّـه‌ی دیـنار گـول.

اولماق ایچون مطرب بزمی توتوب بیر دایره،
ئویره‌نیر هر صبح بولبولدن فنِ ادوار گول
مطبخ جودینه کیم دودینه سونبول دور غلام،
خار کشلیک صنعتین توتموش، دگیل بیکار گول.
قورتولور فتح ائتدیگی کشور، بلای فتنه‌دن
کیم آچیلدیقدا تیکاندان آیریلیر ناچار گول.
شرح ائدیب سوسنلره اوصاف خُلقون، نئجه کیم،
غنچه‌دن هر صبح آچیب گُلشنده یوز طومار گول
قطره‌ی شبنم‌میدیر یا ال آچیب سائل گیبی،
خازن لطفوندن آلمیش لؤلؤی شهوار گول.
قویماییب دؤرونده ویران کارگاه گُلبنی
بیر آیاق أوزره دوروب اولموش آنا معمار گول.
عدلی ایامیندا شبنم سانمانیز کیم بولبولون،
آقچاسین قوینوندا حیفظ ائتمیش اولوب غمخوار گول.
دامن پاکیله اول بهجت فزای مُلک دور،
گر جهان باغیندا جنّت گوللریندن وار گول.
وضع عالمدن فلک مقصود اولدور کیم اولور،
بسله‌مکدن خاری منظورِ اولوالابصار گول.
قدرینه وئرمز خلل خار ایله قیلماق التفات،
زیب و زینت وئردیگیچون خاره، اولماز خار گول.
میوه أول سلطان عادل‌دیر نهال دؤلته
سابقا گلمیش سلاطینِ فلک مقدار گول.
نولاگر سابیقلر اولدوسا فنا، أولدور غرض
میوه گؤستردیکده تؤکمک رسم دیر اشجار گول.
قیل ***فضولی***،مدحین‌أول شاهین‌کی باغ مدحی‌نین،
بولبولو اولوردو بولسا قدرت گفتار، گول!
گرچی یوخدور اعتبارین، مدحین ائت اظهار کیم
عادتِ دؤر زمان دیر خاره وئرمک بار گول.
وار اومیدیم نئجه کیم رسمِ مدار دهر دیر،
ایلده بیر کز عالمه عرض ائیله‌مک دیدار گول.
فتح باغیندان آنا هر دم خلاف باغ دهر،
تازه-تازه آچا لطف ایزد جبّار گول.

-۳۱-

یئنه دشت هر سبزه‌دن فصل خرم
جهان بی‌تکلّف، تکلّفده عالم.
نباتات امواتینا وئرمیش احیا،
هوای خِضِر خصلت و عیسوی دم.
مسیح شکوفه شهورونا مطلق،
صبا عطسه‌ی آدم و شاخ مریم!
بساط بساتین و بسطِ ریاحین
بیری فارج‌الهم، بیری کاشف الغم
گول اوراقی اشجاردا اولدو مُضمر
کی معنیِ نادر عبارتده مبهم
گول سرخ سوری عروس مقنع
درخت شکوفه نیگار مغمّم
عنادل خطیبینه، گُلبُن منابر،
شکوفه سپاهینا گُلزار مخیم.
بوگون زلف اهل ملاحتدن ئوزگه
دگیل هیچکس مضطرب حال و درهم.
بوگون ابر و باد بهاریدن ئوزگه
دگیل کیمسه سرگشته و دیده پُرنم
بهارین دیر آیا بو تأثیر، بیلمن
و یا دولت فیض خاقان اعظم!
فلک مرتبه قُطبِ خورشید سیرت
کی نوروز آدیله دیر مُلک خرّم
مثال اصالتده اسمیله جاری
ازل تا ابد حکم طوغرا و خاتم
حساب سخاوتده امریله مجرا
گدا آدینا حاصل معدن و یم

آیـــدیرلار زمـــانیندا مـــمکون دور ائـــتمک
گـــدا گـــنج و دیـــنار و درهـــم فـــراهـــم

بـــولونماز بـــو مـــعموره‌ده بـــیر خـــرابـــه
دفـــین اولمـــاغا گـــنجِ دیـــنار و درهـــم

نـــظر فـــیض روح صـــفاتیندا عـــاجز
خـــرد جـــوهر جـــیسم درکـــینده مـــلزم

کـــمالات کســـبینه عـــقل مـــجرّد
نـــه جـــیسم مـــصوّر، نـــه روح مـــجسّم

قـــدِ دلکشـــی رایتِ نـــصرت آیت
رخِ مـــهوشی رایت فـــتحه پـــرچـــم

عـــنان بـــر عـــنان فـــتح و نـــصرت رفیقی
نـــه ســـاری کـــی قـــیلسا عـــزیمت مـــصمم

ســـمّی خـــلیل، اخـــترِ بُـــرج حکـــمت،
کـــی رخشـــینه‌دیر غـــاشیه کش یـــوز ادهـــم

قـــضاتک ضـــمیرینه اظـــهار دائـــم
هـــم افـــعالی مـــتقن، هـــم اعـــمالی مـــبرم

قَـــدَر تک و قـــوفونا انشـــا هـــمیشه
هـــم اشکـــالی مـــغلق، هـــم اســـراری مـــبهم.

حکـــومت شـــعارا، ولایت پـــناها!
کـــی جـــاه حکـــومت ســـنادیر مســـلّم

اگـــر مـــاها مـــئهر رُخـــون ســـالسا پـــرتو
مَـــه اولمـــاز دخـــی مـــئهردن ذرّه‌جـــه کـــم.

اگـــر یـــئتسه پـــروانـــه‌یه حُکـــمون، ای شـــمع!
اولور مـــئهر حـــاضر اونـــا زاجِ مـــظلم

شـــرابِ مـــذاقـــیندا کـــیفیت شـــهد،
مـــزاجِ ســـنانیندا خـــاصیت ســـم.

ســـنین پـــای بـــوسون تـــمنّاسی بـــیرله،
قـــدیم تک **فـضولی** قـــدی مـــتصل خـــم

زمـــین پـــای بـــوسونلا بـــیر قـــدر بـــولموش
کـــیم اول قـــدره قـــادر دگـــیل آســـمان هـــم.

شـــها! ســـنسن اول گـــوهرِ دُرجِ حکـــمت
کـــی ســـندن دیـــر البـــته هـــر درده بـــیر ام

نـــه دلریش کـــیم زخـــم تک آچـــدی آغـــزین
ســـنا عـــرض حـــال ائـــتمگه تـــاپدی مـــرهم

-۳۲-

یـــئنه آچـــیلدی گـــول و قـــیلدی جـــهانی خـــرّم
چـــمن آرای وجـــود اولدو گـــول بـــاغ عـــدم

مـــژده‌ی لاله و گـــول وئـــردی مگـــر بـــادبهار
کـــی نـــثار ائـــتدی شکـــوفه آنـــا دیـــنار و دِرَم.

لاله بـــیر رنگ ایـــله کشف ائیله‌دی اسرارِ درون
کـــی دل خـــاکـــدا قـــالمادی رمـــوزِ مـــبهم

شـــاخ گـــول وئـــردی چـــمن بـــزمینه بـــیر نـــور سُـــرور
کـــی چـــراغ ایـــله بـــولونماز اثـــر ظـــلمت و غـــم.

بـــاددان غـــنچه‌لره حـــامله اولدو گُـــلبن
ئـــویله کـــیم عـــیسی‌یه جـــبریل دمـــیندن مـــریم

دم جـــانبخشینی گـــویا یـــئله وئـــرمیش عـــیسی
کـــی بـــولور جـــان و تـــن اشجار دمـــیندن هـــر دم

ســـبزه‌خیز اولدو هـــوادان ئـــولولر تـــوپراغـــی
ســـبزه هـــر لوحِ مـــزارا بـــو خـــطی قـــیلدی رقـــم

دم بو دم دیر، بودمی خـوش گـؤره گـؤر ای عـارف
آنـــما عـــیسی دمـــینی، اورمـــا کـــئچن دمـــدن دم.

خاک جم اوزره چیخیب لاله تـوتوب جـامینی دئـر
کی: کیمین وار ایسه بیر جامی بوگون، اول دورجم!

کی: نئچون غفلت ایله فوت اولا بـیر مـوسم کـیم،
اولا اونـــدان دیـــریلرتک ئـــولولر هـــم خـــرّم.

آدمـــی ایســـته‌سه تـــوپراقـــدا البـــته بـــولور،
بـــوگون اول فـــیضی کـــی تـــوپراغـــی قـــیلیبدیر آدم.

ســـبزه‌دن ژنگ عـــیان ائـــیله‌دی آیـــینه‌ی بـــاغ
بس کی کئچدی دون و گون، شبنم و باراندان نـم.

طُرفه کیم سبزه ایله رونق باغ اولدو زیاد،
گرچی هر آینه‌دن ژنگ صفا ائیله‌دی کم

بولبوله منّت ائدیب دون دئر ایدی باد بهار
کیم: بنم واسطه‌ی رونق مُلک عالم!

دئدی بولبول آنا: ای اهل خلاف! ائیله‌مه لاف!
بیر حیا قیل، بو سؤزو سؤیله‌مه، اَبْسَم اَبْسَم

سن اگر بیلمز ایسن، جمله‌ی آفاق بیلیر
کی کیمین دیر بو مبارک اثر فیض قدم؟

تازه گلزارِ وزارتده آچیلمیش بیر گول،
وئرمیش آفاقه نسیم اثری لطفِ اِرَم

قیلمیش آندان بو صفا کسبینی گلزار وجود
اولموش آنینلا بو بنیادِ لطافت محکم

اول سرافراز کیم آنین گیبی بیر فرّخ رُخ
پایه‌ی قدره قدم باسمادی آندان اقدم

آندان آلدی عظمت امر وزارت گویا،
شیمدی نصب اولدو بو درگاها وزیر اعظم.

حُسن رأیینله بوگون حُکمه گیره‌ر دیو و پری
ضربِ تیغیله بوگون فتح اولور اقلیم عجم.

کی سلیمانِ زمان آصفی ائتدی نایب،
اولدو سر عسکرِ کیخسرو دوران، رستم.

اول جوانبخت کی اجرای عدالتده مُدام
نسق شرع ایله‌دیر امرِشریفی توأم.

پرتوِ مرحمت اول حضرت رستم پاشا
سراربابِ سخا، سرورِ پاکیزه شیم

گر صبادان خبر عدلین ائشیتسه ائده‌مز
شمع پروانه‌یه مطلق دیری اولدوقجا، ستم.

مُلک نظمینده اگر حُکمونه اولسا واقیف
زُلف محبوبو هوا ائیله‌یه بیلمز درهم!

اعتدال ایسته‌سه ارکان مزاجا عدلی،
ایریشیر صحّت عام ایله اطّبایه الم.

فیض نصرت بولور البته جهانگیرلیگه
همتی هرکیمه خورشید صفت وئرسه عَلَم.

صفحه‌ی نامه گیبی‌ف جزم توتار هر یئره کیم،
کلک وش چکسه سطور سپه و خیل و حشم.

رفعت قدرینی خورشیده سؤال ائتدی زمین
خاک درگاهینا یاد ائیله‌دی خورشید قسم.

کیم آنین بولماییب احوالینا بیر ذرّه وقوف،
قالمیشام دایره‌ی حیرت ایچینده بن هم!

طاعت خالقه‌دیر حُسن رضاسی داعی
رزق مخلوقا کف بحر نوالی مقسم.

بحر و کان ائیله‌سه‌لر دعوی احسان، امّا
کَرَم و جودونو گؤردوکده، اولورلار مُلزم.

قانی اول رتبه‌کی جودیله آنین بحث ائده بحر
قانی اول حوصله کیم کانِ کَرَمدن اورا دم؟

هر نه تدریج ایله بین ایلده وئره بحر ایله کان
هر نه یوز ایلده مرور ایله قیلیر حاصل، یم!

بذل بیر دمده ائدر مجلسینه خازن جود
صرف بیر گونده قیلیر بزمینه قسّام کَرَم

باالله ار گؤرموش اولایدی کرمِ بی‌بدلین
آنی معجز سانیب ایمانا گلیردی حاتم.

سرورا جمله‌ی آفاقا یئتیرمیش عدلین
وسعت اوزره اثر رابطه‌ی خوان نِعَم.

نولا گر دارشفای کرمیندن یئتسه
بو **فضولی** دل افگارینا هم بیر مرهم؟

وار اومیدیم کی جهان اولمایا خالی سندن
نئجه کیم وار نجوم و فلک و لوح و قلم.

شغل عالم اولا تدبیرین ایله راست، مدام،
قدّ گردون اولا پابوسون ایچون دائم خم!

-۳۳-

ای صفای شیشه‌ی جولانی فیروزه فام معدن یاقوت صهبا، گُلبن گُلبرگِ جام!

غنچه‌ی گلزار حکمت، حُقّه‌ی شهد غنا، دُرج دُرِّ معرفت، معیار ادراک تمام!

پرده‌دار دختر رز، دایه‌ی بِنت العنب محرمِ سلطان مئی، مطبوعِ ابنای کرام!

ال توتوب دوشموشلری بیر – بیر آیاغا دورقوزوب صرف ائدن وارین کؤنوللر آچماغا هر صبح و شام!

نازنین دلبر گیبی احبابا قانلار اوددوران درد ایلن عاشق گیبی، قانلار توکن گوزدن مدام!

وه نه جوهر سن! کی بیلمز هیچ کیم خاصیتین عجزِ اوصافیندادیر تقصیره قابل، عقلِ تام.

گه گولوب قه‌قه‌اتر ائیلرسن دماغین مجلسین، گه اگیلیب خلقه عُذر ایله قیلارسان احترام.

نه دوعادیر بیلمزم قیلغیل دئییب ذکر ائتدیگین کاول دوعانین‌حُرمتین‌واجیب‌بیلیبدیر خاص و عام.

عقل آلیرسان؛ جان باغیشلیرسان کمالِ سحر ایله، دئو سالیرسان شیشه‌یه، اودو قیلیرسان سویا رام

گاه دورماق، گه اگیلمک، گه آیاغا دوشمگین ظاهر ائیلر گه رکوع و گه سجود و گه قیام

بیر ریایی زاهیده بنزر برونون کیم اولا، دیشراسی تقوا ایله زیبا، ایچی دولو حرام!

یوخ، یوخ اطوارین منزّه‌دیر ریادان شبهه‌سیز، سنده مُضمردیر خواصِ شربت یحیی العظام.

قیلماسینلار طعنه‌گر مئیخانه‌لر سئیر ائیله‌سن، صوفیِ صافی درونسان، زائرِ بیت الحرام.

الامانت ای چراغِ اهل قدر و اعتبار، المروّت ای نظامِ اهل عزّ و احتشام!

چون صفای نیّتین توفیق حُسن سیرتین قیلدی قُربیله سنی بیگ خدمتینده شادکام

اومدوغون سر منزل مقصودونا باسدین قدم، کیمسه محروم اولمایان درگاهدا توتدون مقام.

خاطریندن چیخماسین محروم اولان اوفتاده‌لر حق ایچون یادیندا توتگر دوشسه تقریب کلام.

عرضه قیل بندن دوعا اول معدنِ انصافا کیم، فیض عدلیله پریشان ملک، تاپمیشدیر نظام.

حارس معموره‌ی بغداد، قطبِ اهل روم حامی مُلک حما، مستحفظ سر حدّ شام.

ویس بیگ حضرتلری، خورشید اوج اقتدار، شهریار نیک رای و نیکبخت و نیکنام،

امر اقبالین مرتّب قیلماغا اولموش آنا شام بیر هندی کنیزک، صبح بیر رومی غلام.

اول بیری تزئین خلوتگاهینا اقدام ائدیب، بو بیری ترتیب ایوانینا ائیلر اهتمام.

جاما قیلمیش جم سفارشلر کی یئتگج بزمینه، ثوپ‌الین، اخلاصیمی عرض ائت،یئتیرمندن سلام،

باده‌یه جمشید امانت یوکله‌میش کیم تانریچون گؤروجک دوش آیاغینا و یئتیرمندن پیام:

ای خرامان سرو کیم تا دؤره گلمیشدیر قدح، گورمه‌ییبدیر سن کیمی بیر طُرفه سروِ خوش خرام

ساغر خُلقون نسیمیندن مصفّا دیر دِماغ، باده‌ی لطفون شمیمیندن معطردیر مشام

قاندا کیم گیردییسه دوشمن کام،چیخدی جامِ مئی شُکرالله کیم سنین بزمینده اولدو دوست کام.

ئوزگه‌لر دؤرونده چوخ قان اوددوروب مین ساغره، دؤرِ ظالم وئرمه‌ییب ترغیب اولان بزمه دوام!

دؤلتِ جاوید امدادیله فرصت‌دیر بوگون ساغر، استعجال ائدیب دؤراندان آلسا انتقام!

سرورا فارغ دگیل سندن **فضولی** بیر زمان، اِنَّهُ مُستَدعی استبقائِکُم بَینَ الاَنام

اَشرَقَت مِنکَ عَلی الظُّلماءِ اَنوارُ الهُدیٰ
خَلَّدَت آثارُ اَنوارٍ بِها زالَ الظُّلامُ

-۳۴-

چهره‌ی خطین خیالی، چشمیمی قیلمیش مقام،
آچماغا بحرینی، جمع اولموش سپاه روم و شام.

جلوه‌گاه ائتمیش غبار درگهین موژگانینی
ساحل دریایی توتموش عسکر دارالسلام.

راهِ عشقینده، سر شکیم گؤسته‌ریر هر دم حباب،
عزم راه ائتدیکده لشکر، رسم‌دیر نصب خیام.

جنگ ائدرلر بیر - بیریله تیغین ایچون خوبلر
رسمدیر لشکرده سولار أوزره قیلماق ازدحام.

سرو لافِ حسن ائدر، گؤستر قیامین منع قیل
باش چکن سرلشکرین دفعینه واجب دیر قیام

قویما زولفون دوشمگه ماه رخ رخشانینا
قیل مشعشع ملکونون ساحرلره سئیرین حرام!

کؤنلومو گؤر، دیده‌دن گه قان تؤکر، گه قان ایچر،
مدّ و جزرینی تماشا قیل بو دریانین، مدام!

دل ائوینه روزن آچ، سینه‌م ده‌لیب تیغینله کیم،
منتظردیر فتح راه کعبه ایچون خاص و عام.

ای کؤنول! دؤران چکیب گردونا کیوان محملین!
شمع‌وش مرّیخه وئرمیش توسن زرّین لگام.

چرخ قالخانینی زرّین قبّه ائتمیش مئهردن
ماهِ نوتیغین شفقدن ائیله‌میش گُلگون نیام.

فتح اسبابینی یوکلتمیش قطار هفته‌یه
احتیاط أوزره اولوب، گؤرموش سفر قئیدین تمام.

غالبا سلطان دیوان قضا حکم ائیله‌میش،
کیم وئره دارالسّلاما دوشمنِ سرکش، سلام!

حاکم تقدیردن دؤرانا اولموش امرکیم،
ائده مُلک بصره‌یی محروسه‌ی بغدادا رام!

باغلامیش همت بو فرمانی سرانجام ائتمگه،
حضرت پاشای کیوان قدر و گردون احتشام!

سرفرازِ عاقبت محمود، قطب راسترو
عادلِ اقران، ایاس نیک رای و نیکنام!

اول مسیحادم کی اموات الم احیاسینا
خاک درگاهیندادیر کیفیتی یحیی العظام.

خَلِّدْ اللّهُمَ تکریما لَنا اِقبالَه
اَحْسِن اَللّهُمَّ اَیّامِهِ حالَ الانامْ.

ای غبار درگهیندن قدر گردون عاریت،
وی فروغ مئهر رویوندن، صفای صبحْ وام.

دؤردن حاصل بنا دائیم نشاط مستزاد،
بختدن روزی سنا پیوسته جاهِ مستدام.

جام بزم رزمین ایچمکدن دل دوشمن کباب،
دفع نار قهرین ائتمکده خیال خصم خام.

هر شعاعِ خنجرین برق فنادان بیر شرر،
هر صدایِ ناوکین، ملکِ عدمدن بیر پیام.

عؤمرلردیر قتلِ اعدادان اجل چکمیش الین،
آنی دیوان قضادان تیغین ائتمیش التزام.

حق تعالی دان سنا فتح دمادم لطف خاص
سندن اهل عالمه لطف پیاپی فیض عام.

رزمگاهیندا مزاجِ تیغ و طبع رمحینی
مختلف قیلمیش طریق افتراق و التیام.

چالیشیب هر بیر عدونو تیغین ائتدیکینجه ایکی
هر ایکی بیر اولماغا رمحین قیلیر اقدام تام.

قصد فتحِ ملک قیلمیشام، مبارک دیربو رأی،
عزم دفع دوشمن ائتمیشسن، میّسر دیر بوکام.

چوخ زمانلاردیر کی صید مردم تجّار ایچون
رهگذار هینده قورموشدور حصار بصره دام.

اوندا قانلار اوددورو بدورلار تجرّد اهلینه
گلدی اول دم کیم‌چکه تیغین اولاردان انتقام

تپره‌نن عسکرمی‌دیر یا دجله‌دیر بغداددان
ائیله‌ییب طغیان جزایردن یانا قیلمیش خرام.

توتماق اولماز بؤیله سیلابین ئونون خاشاک ایله،
قیلماسینلار منعینه اهل جزایر اهتمام!

یـئل بـوراخدی هیند دریاسینا عزمیندن خبر، تیره‌دی دریا مهابت هیند صبحون قیلدی شام!
قیلدی قطب المُلکی تحریکین یئریندن منحرف، گـئتدی خـوفونلا نـظام الملک مُلکوندن نـظام.
وهـم تـیغین ائـیله‌دی اهـل فـرنگی زردرنگ، قیلدی گـرد لشکـرین، صحرای هـیندی مشکفام!
مشک سـؤیلرسم سپاهین گـردینه، قـیلمان خـطا چـون **فضولی** خسته‌یه آنـدان مـعطّر دیـر مشام،
تـاشب و روز اخـتلافیله مـقرّر دیـر مـدار، تـامه و خـورشید دؤرانـیندا مـمکون دور دوام.
وار اومیدیم خواب غـفلتدن حسودون دورمـاییب،
بـختینی بـیدار ائـده تـوفیق حـیّ لایـنام.

-۳۵-

ایـریشدی وقت کـی گـول بـاسا بـوستانا قـدم، جـهانی ائـیله‌یه لطـف بـهار، رشکِ اِرَم.
وئـره بـنفشه ایـله بـرگ ارغـوان چـمنه، صـفای زیـنت پـیوند آبـنوس و بـقم.
هـوادان ائـیله‌یه اشـجاری ابـر گـوهر یـار، صـحیفه‌ی چـمن أوزره لآلی شـبنم
گـونشدن اولا سـپهر کـواکب و سـیّار، چـنار سـایه‌سی آلتـیندا سـبزه‌ی خـرّم!
صـحیفه‌ی چـمن أوزره تـردّد ائـده نسیم، مسـیح جـلوه‌گـهی اولا دامـنِ مـریم.
عـقود شـبنم ایـله روز و شب حـرارت مـئهر خـطوط سـبزه‌یی گـه مـهمل ائده، گـه معجم!
مسـاوی اولا لطـافتده آسـمان و زمـین بـرابـر اولا گـؤرونمکده اشـهب و ادهـم
چـمنده اوخـونا حکـمِ ایـالت نـوروز، مـثال حُکـمه نـثار ائـیله‌یه شکـوفه، دِرَم.
رواج بـخش اولا گـلزاره اعـتدال هـوا، نـئته کـی خـطّه‌ی بـغدادا سـرور اعـظم.
گـول بـهار عـدالت، نـهال گـلشن جـود شکـوفه‌ی چـمن لطـف، سـرو بـاغ کَـرم
مـهِ سـپهر ایـالات، ایـاس پـاشا کـیم اسـاس مُـلک‌دور انـدیشه‌سیله مسـتحکم
بـلند قـدر جـنابی کـی رأی روشـن ایـله دگـیل دقـایق آداب سـلطنت مـبهم
مشـرّف ائیله‌مه‌میش بـیر آنـین گـیبی کـامل سـریر سـلطنتی آنـدان اسـبق و اقـدم.
وجـود کـاملینه یـوخ نـظیر عـالمده، نـه احـتیاج کـی بـن سـؤیله‌یم، بـیلیر عـالم!
ایـا بـلند نـظر آفـتاب اوج شـرف! کـی خـلق رزقـینه دیـر دست هـمّتین مقسم!
فـقیر سـفره‌ی انـعامین، اغـنیای زمـان، غـریق نـعمتِ احسـانین، اولیـای نـعم!
حـریم درگـهینه عـزم ائـدن فـقیرلره، نـصاب نـعمت ایـله فـرض اولور طـواف حرم.
تـقرّبون سـنین اول رتـبه‌ی سـعادت‌دیر، کـیم آنـدا لازم اولور قُـربِ حـقّ تـعالی هـم.
اومـید ایـله تـوتالی دامـن عـدالتـینی ایـریشمز اولدو گـریبان مُـلکه دست ستم.
قـضا یـازانـدا سـنین اسمینه بـقا مُـلکون، قـیلیر عـدولارینی نـوک تـیغین ایـله قـلم.
بـو اولمـاسایدی غـرض صفحه‌ی وجودا قـضا، سـنین عـدولارین اسـمینی ائـیله‌مزدی رقـم.
فسـاد طـعنه‌سین انسـانا ائـیله‌ین مـلکی گـر ائـتمه‌سه‌یدی سنین حُسنِ سیرتین مُلزم.
فسـادا قـابل اولوب انـفعالدان بـاشین یـوخاری قـالدیرا بـیلمزدی بـیر بـنی آدم.

طـهارت و ورع و زهـد و طـوعی ایـله مـدام، بـینای حُسـنِ سُلوکون دور اول قـدر مـحکم،
کـی بـحرِ حـیله‌ی ابلیس آنا گراولسا محیط، تـصوّر ائـیله‌مک اولمـاز کـیم بـینا چکـه نـم!
گـلیب حـضورونا گـؤرسه‌یدی پـاک مشـربینی، چـالاردی خجلت ایـله جامی، تـوبه داشینا جم.
گـؤروب سـپاهینی اولسـایدی واقـف رزمـین تـفاخر ائـتمز ایـدی ضـرب تـیغ ایـله رسـتم!
بـو نـوع ایـله کی زمـانیندا جیسم مـلک مـدام بـولور حـیاتِ مـجدد زمـان – زمـان، دم – دم،
وجـود حـفظینی لُـطفون اگـر ائـدنسه مـواد، بـینایِ فـیض ایـله مسـدود اولوردو راه عـدم.
مـقرر ائـیله‌دی گـردون کـی دهـر دوردوقـجا، نـهالِ قـامتینی بـار، غـمدن ائـتمه‌یه خـم.
زمـانه أوزره گـؤرن سـایه‌ی عـدالتـینی روامـی‌دیر کـی ائـده سـایه‌ی عـدالتـی کـم؟
شـها! **فـضولی** زارم کـی چـرخِ بـیهُده گـرد سـالیبدیر آیـینه‌ی طـبعیمه غـبارِ الم.
تـنیمده زخـم خـدنگ بـلا، ولی شـادم کـی لُـطفون اولسا، بـولور جمله زخملر مـرهم!
اومـیدوار کـی تسـخیر مـلک عـالم ایـچون فـضای چـرخده چکـدیکجه آفـتاب عَـلَم،
زمـان – زمـان أوزونـه بـاغلی قـاپیلار آچیلا، نفس – نفس اولوب افزون قـاپیندا خیل و حشم.
مـیّسر اولاکـی تـوفیق فـتح ایـله تـیغین،
اولا عـراقِ عـربده کـلیدِ صـلحِ عـجم!

-۳۶-

مگـر قـیلیر رقـم وصـف خـط یـار، قـلم کـی خـطِ یـار گـیبی اولدو مُشکـبار قـلم!
مگـر دیـلر صـفتِ لعـلِ یـار ائـده تـحریر، کـی لعـل یـار گـیبی دیـر گُـهر نـثار قـلم؟
اگـر جـفا چکـه صـورت‌نیگاردان یـوز ایـل دئـمن چکـه صـفت صـورتِ نـیگار قـلم
یـازانـدا مـیم و الف اول قـد و دهـانا شـبیه، کـمال و سـحرینه چـوخ قـیلدی افتخار، قلم!
ولی خـرام و تکـلّم وئـریرده عـاجز اولوب خـطینه چکـدی خـط و اولدو شـرمسار قـلم.
نـه یئرده کـیم یـویورور، نـافه–نافه مشک تـؤکر، تـوتوبدورور روشِ آهـوی تـاتار قـلم.
خـجسته خِـضردیر آب حـیات ایـچمک ایـچون زمـان–زمـان ظُـلماتا قـیلیر گُـذار قـلم.
نـه ایـچدی مـحبره‌ده بـیلمزم کـی واله اولوب، ئـوزونه ائـیله‌دی سـرگشته‌لیک شـعار، قـلم!
قـارا بـاشین گـؤتوروب دائـم ائلدن – ائله گزر تـوتارلار ایسـه دخـی، ائـیله‌مز قـرار قـلم.
بیر ئوز بـاشینا اولالمیش قـراری یـوخ دەلی دیـر، چـیخینجا تـوتماسالار، عـالمی تـوتار قـلم.
سـیاه بـختلیگی یـازمیش آلنـینا تـقدیر نـولا کـئچیرسه قـارا گـونده روزگـار، قـلم؟
دیـلیله ئـوز بـاشینا مـتصل بـلا گـتیریر، کـی خـلقه گـیزلی سـؤزو ائـیلر آشکـار، قـلم.
تـجارت اهـلینه بـنزر مسـافرت یـولونا خـطوط سـطرلریندن چکـر قـطار، قـلم.
قـارادیـریر أوزو اول وجـهدن کـیم ائـیلر فـاش ئـوزویله یـاری آراسـیندا هـرنه‌وار، قـلم!
شکسـته نـامه‌لری یـعنی اهـل حُسـنه سـاتار، مـتاع مـملکتِ هـند و زنگـبار، قـلم!
ئـوپر صحیفه أوزون، وه! گـؤرون بـو طالعی کـیم، بـولور وصـالِ نـیگار سـمنْ عـذار، قـلم.

مـداد طـرّه‌سینه أوز سـورَر، زهـی دولت! تـوتار هـمیشه سـرِ زلفِ تـابدار، قـلم!
آنـینچون الدن – اله گـزدیریر اکـابر کـیم، تـاپیبدیر آصـفِ دورانـدان اعـتبار قـلم
گـولِ حـدیقه‌ی اقـبال مـصطفی چـلبی کـیم اولدو دولتِ قُـربیله کـامگار قـلم.
سمّیِ احـمد مُـرسل کـی قـیلدی آنـا طُـفیل، دمـی کـی لوح ایـله یـاراتـدی، کـردگار، قـلم!
نسـیم خُـلقونون اوصـافین ائـتمگه تـحریر چـمن الیـنه وئـریر سبزه‌دن بـهار، قـلم!
ایـا بُـلند جـنابی کـه مـدحتینده اولوب، هـمیشه مـعترف عـجز و انکسـار، قـلم،
ریـاضِ قـدرده فـضلین نـهال رأفت دیـر، نـهالِ فـضلینه بـیر طُـرفه شـاخسار، قـلم!
نـهالِ دؤلتـه قـدرین ریـاض حکـمت‌دیر، ریـاض قـدرینه بـیر طُـرفه جـویبار، قـلم.
آلیـنه آلمـاز ایـمیش مـصطفی (ص) قـلم، دئـرلر: بـو ذلّت ایـله بسـی اولمـوش ایـدی خـوار، قـلم!
سنا یـئتیردی ئـوزون نسبت ایـله تـاپماق ایـچون، زمـانه‌ده سـنین آدیـنلا اعـتبار، قـلم.
کـلیم طـور وفـاسان کـی اهـل خـئیر و شـره الیـنده گـاه عـصا اولدو، گـاه مـار، قـلم!
بـوراخـدی جـانینی دارالشـفای درگـهینه، هـجوم حـادثه‌دن خسـته و نـزار، قـلم.
الیـنده ایـچدیگی شـهد شـفای حکـمتدن، مـزاج نـازکینه اولدو سـازگار، قـلم.
بسـی عـزیزلرین خـدمتینه بـاغلادی بـئل، قـامینی تـرک و سـنی قـیلدی اخـتیار، قـلم!
ثـبات عـهدینی ایـامدان قـیلیب مـعلوم، سـنینله ائـیله‌دی عـهدینی استوار، قـلم!
آرایـیب اهـل هُـنر واریـنی یـئتینجه سـنا، جـهان ایـچینده بسـی چکـدی انـتظار، قـلم.
وئـریب نـظام جـهان آصـف و نـظام المـلک گـئدیب، جـهاندا سـنا قـالدی یـادگار قـلم.
سـنین مـطیعین اگـر اولمـاسایدی، اولمـازدی، سـواد اعـظم خـط ایـچره شـهریار قـلم.
آلیـنمیش آقـچا ایـله بـیر قـولون دورور مـقبول، بـاشین اگـر کسـه‌لر ائـیله‌مز فـرار، قـلم!
سؤزون یـوروتمگه بـاشدان آیـاق ائـدیب یـویورور، کـمالِ شـفقتینه‌دیر اومـیدوار، قـلم.
سـپهر مـنزلتا! أول **فـضولی** زارم، کـی حـال زاریـمی یـازینجا اولدو زار، قـلم.
ثـنای ذاتـینا چـوخ دور سؤزوم، ولی نـه دئـسم، کـی سُـستلوک قـیلیبان وئـردی اخـتصار قـلم.
دئدی: ساقین سؤزو چوخ ائتمه، ساخلا شرطِ ادب کـی چـوخ سـؤزوندن اولوبـدور سـیاهکار قـلم.
اومـید وار کـی نـظمِ نـظام عـالم ایـچون فـلکده تـا اولا لوح ایـله، پـایدار، قـلم!

سـن اولاسـان قـلمه اعـتبار ایـچون حـامی،
سـنا حکـومت ایـچون اولا دسـتیار قـلم!

-۳۷-

ایـدّ اللـهُّمَ فی الافـاقِ اَمـنَ المسـلمینَ، بـا دوامِ دولت پـاینده‌ی سـلطان دیـن.
نـوِّر اللـهُّمَ فی الاسـلامِ مِـصْباحَ البَـقا بـا ثـبات حشـمتِ شـاهنشه روی زمـین.
خَـلِّد اللـهُّمَ سُـلطاناً بِـهِ بـاهَا الزَّمـانُ شـد ز فـیض او فـضای مُلک، فـردوس بـرین.
أول کـرم دریـاسی، احسـان و مـروّت کـانی کـیم، یـوخ آنـا بـنزر فـلک دُرجـونده بـیر درّ ثـمین.

اقـتداسـی اعـتلای شـرعه اسـتدلالِ صـدق،
بـارگاه قـدر اورا چـرخ، خـاکِ آسـتان
آنکـه صـدر سـلطنت اوراست از دور نـخست،
اَکْـبرُ الانْـصارِ لِـلدِّینَ القَـویمِ المُسـتَقیم
مـبدأ الاحسـانِ مِـنْ آنٍ بَـداقی کـلٍّ آن
اُول کیم عدلین ائیله‌ییب اعلام حفظ شرع ایچون
درگـه قـدرینه مـین دارا و اسکـندر گـدا،
نـور عـدلش کـرده مستغنی زبـهر روشـنی،
خسـروان عـصر را در آسـمان دولتش،
پـادشاهان قـدیم العـهد را در مـلکها،
بـذل در حسـن مـزاجش، عـطر در طبعِ گـلاب
اولدو حُکـموندن روان‌پـرور، فـضای بـر و بـحر
فـرض دیـر اُول مـالکِ مُـلکون ثـنای رفعتی،
سـرور جـمشیدشان، دارای اسکـندرنشان،
پـادشاه بـحر و بـر سلطان سلیمان آنکـه هست،
هـر ضرردن سایه‌ی عـدلینده دیـر آسوده خلق
مـهد مُـلکی مأمـن اهـل زمـان دیـر فـتنه‌دن،
عـرم او را هست پـیک فـتح در زیـر رکـاب،
هـر کـجا روی آورد هسـتند زیـر رایـتش
هـریانا عـزم ائتسه غـالب دیـر صـواب رأی ایله،
کـلُّ عـزمٍ فـیه مـقرونٌ بـتوفیقِ الصّـواب
لشکـری نـوقصان اگـر گـؤررسه اعـدادان، نـولا؟
آسـتانینا جـبین سـورسه فـلکلر، یـوخ عـجب!
کُـنگره ایـوان قـدرش راست دائـم بـر زبـان
در بـهشت لطف و قـهرش بـر جزای نـیک و بـد
مـقصدی فـتح مـمالکدن رواج دیـن هـمان،
هـر پـری پیکر کـی کـافردن مسلمان ائیله‌میش،
ای زبـردستان عـالم زیـر دست هـمتت،
نـیست دور از نسـبتی کـز خـاتم فـرمان تـو
وقت دیـر کـیم خـامه‌ی تـقدیردن تـصویر آلیب،
وقت دیـر کـاولا سـواد مسـند صـحرای چـین
گـردن دؤران دوتـا گشـته ز طـوقِ حُکـم تـو،
آفـرینش در پـناه عـدلِ مُـلک آرای تـوست

نـصرتی جـمعیّت اسـلامه بُـرهانِ یـقین.
سـاعد اقـبال او را عـدل، طـرز آسـتین.
آنکـه عـقد مـملکت بـا اوست، تـا روز پسـین.
اَعْـظَم الاَعْـوانِ لِـلشَّرعِ المُـعَلاّء المَـتین
مـنشأ الاشـقاقِ مِـن حـینٍ نشـا فی کُـلِّ حـین
مـژده‌لر وئـرمیش رسـول اللـهه جـبریلِ امین.
خـرمن لطـفینه دیـر فـغفور و خـاقان خوشه‌چین.
ربـع مسکـون راز بـزم آرای چـرخ چـارمین.
وارثـان مُـلک از بـهر خـراج او، رهـین.
گـنج-گـنج از بـهر مـایحتاج درگـاهش دفـین.
عـدل در طـبعش، حـلاوت در مـزاج انگـبین.
قَـدْ افـادُلرّوحُ جِسْماً کـانَ مِـنْ مـاءٍ وطـین.
اِنَّـه خَـیرٌ لَـنا ذِکـرٌ و قُـرآنٌ مُـبینٌ
خسـرو صـاحبقران، کـیخسرو نـصرت قـرین.
در خـلافت جـانشینان نـبی را جـانشین.
اِنّهُـمْ اصْـحابُ کَـهْفٍ اِنَّـهُ حِصْنٌ حَـصین
اَحْسَـنُ الاحْـوالِ فی الاَرْحـام احْـوالُ الجَـنین
جـزم او را هست رخش عـدل دایـم زیـر زیـن.
فـوز و راحت بـریسار و فـتح و نـصرت بـریمین،
عَـزمُهُ عَـزمٌ عـظیمٌ، رأیـهُ رأیٌ مـتین.
کـلُّ رأیٍ فـیهِ تـوفیقٌ مِـنَ اللهِ المُـعین
هست بـهر نـصرتش فـوج مـلائک درکـمین!
هست وضـع آسـتان او عـلی وضع الجـبین
هـذهِ جَـنّاتُ عَـدْنٍ فَـادْخُلُوها خـالِدین
قَـهرهُ مِـلحٌ اجـاجٌ، لُـطفهُ مـاءٌ مَـعین.
کیمسه‌یه یوخ محض ملک و مال ایچون کؤنلونده کین.
اولاجـاقدیر جـنّت ایـچره خدمتیچون حورعین.
دؤر چـرخ، انگشت فـرمان تـورا انگشـترین.
عـرصه‌ی مـلک سـلیمان را کُـند زیـر نگـین.
صـورت دیـوار دیـوانـین اولا خـاقان چـین.
شـاهد مُـلکون زنـخدانـیندا خـالِ عـنبرین.
هـر کـه بـیند دور، او را نـیست عـقل دوربین!
آفـرین ای پـادشاه مُـلک پـرور، آفـرین!

نیست حدّ هر کسی تحدید نعت نعمتت — بلکه ننماید **فضولی** هم، فضولی بیش از این!
وار اومیدیم کیم همیشه ارتفاع قدر ایله — اولا احسانین نشاطانگیز هر زار و حزین.
گؤسته‌ره سود بقا پیرایه‌ی احسان سنا
مقتضای لا یضیعُ اللهُ اَجرَالمُحسَنینَ.

-۳۸-

بیر دون کی جُند شام ایله جنگ ائتدی آسمان — اولدو بُروج قلعه‌ی گردوندا چوخ قِران
آلدی الینه تیغینی بهرام دادگر — باروی چرخه چیخدی نبرد ائتمگه همان
حفظ ائتمگه قلاعینی قات - قات فلکلرین، — اول گئجه بام چرخه زُحل اولدو پاسبان
اطراف کائناتا خبر قیلماغا گونش، — اود یاخدی اوج قلعه‌ی گردونا ناگهان
توپ آتمیش‌ایدی قلعه‌ی گردونا خیل شام — اولدو لوای خسرو خاور همان عیان.
یئتدی تکاور فلگه عزم رزم ائدیب، — آلدی اشعه‌دن الینه تیغ زر نشان.
قیلیب جناح مِیمنه‌سین تار و مار ائدیب، — اولدو عدم ممالکینه شبروان روان.
سلطان صبح بؤیله اوز آغلیق ائدرمیدی — گر اولماسا پناهی وزیر شهِ جهان؟
فهرست کارنامه‌ی تکوینه‌ی سپهر — مقصود کارخانه‌ی ابداع کن فکان
آصف صف زمان سلیمان شرق و غرب — سر عسکر و مدبّر و پاشای کامران
بو عزّ و شؤکتی کی سنا وئردی حق، شها! — لاییق ئونونجه اولسا اگر اردوان دوان
گؤرسه مهابتینی ایا رستم زمان، — قهریندن ایستر ایدی سنین قهرمان امان
خصمین قفاسی قُلّه‌ی قاف اولسا فی‌المثل، — خُرد ائده ضرب دستین ایله ششپر گران.
هندوی مُقبل اولماغا قاپیندا دم به دم — بیر کتخدا دیریرسنا اسکندر زمان
آلدی قانادی آلتینا گردونو بیضه‌سان — شهباز همّتین آنا عرش اولدو آشیان
بنزتدی وار ایسه ئوزونو ائشیگینه کیم — گردون دون اوستونه یول سوردو کهکشان
ابراهیم اولدو آدین ایاکان معدلت! — بو فقر آتشینی، بنا ائیله گلستان!
گلزارِ مدحینه اوچار ایکن کؤنول قوشو، — جان بولبولو بو شعرتری اوخودو همان:
آغزین حدیثینه آچاماز ذرّه‌جه دهان — اسرار طبعه واقف اولان طبع خُرده‌دان.
ای سرو خوش خرام! ساقین یولونا گلیر، — هر سویا سو گیبی گل آختما یاشیم روان
جام صفایی‌سون دولو ای پیر دِیر، کیم — بیر لحظه دؤرون آجیلیغین اونودام همان.
مداح اولالی سنا ایا معتبر جناب — اولدو **فضولی** عرصه‌ی نظم ایچره پهلوان.
قالدیم آیاقدا غصّه و محنت دیر آل الیم — ای شهسوار معرکه‌ی آخر الزمان!
رومون کمالی دیر، دئر ایدی بنا خسروا — گؤرسه کمال قُدرتیمی اهل اصفهان
ختم ایله داستانی، شروع ائت دوعاسینا — اوزاتماغیل حکایتی مانند قصه‌خوان!
تا حلقه‌ی سپهره هجوم ائیله‌یه نجوم — تا کیم نیام شبده اولا تیغِ زرنشان

تـــاخیب کـــمند گـــردنینه حـزب دست ایـــله
دولت قـــاپینا خـصمی گـتیره کشـان - کشـان

-۳۹-

جـــهانی ائـیله‌دی فـیضِ بـهار رشکِ جـنان، بـوراخـدی فـرش لطـافت، زمـینه لطف زمـان
هـــوا صـــنوف ریـــاحینه وئـردی زیب ظـهور طـــراز حـــلّه‌ی خـــاک اولدو حـــلیه‌ی الوان
تـیکیب شکـوفه و غـنچه، چـمنده چـتر و اوتـاق مـــقام بـــزم ســـرور اولدو عـرصه‌ی بُسـتان
دگـــیل عـــلامتِ فـصل ربـیع قـوس و قـزح، ادای خـدمت ایـچون بـاغلادی سـپهر، مـیان.
مکـــمل اولمـــاغا اسـباب عـیش بـی تـنقیص مـــیسّر اولمـــاغا آلات بـــزم بـــی‌نقصان.
سـحاب و سـئیل ایـله ارسـال اولونـدو گُـلزاره قـامی ذخـیره‌ی بـحر و قـامی دفـینه‌ی کـان.
تـــمامیِ بـــرکاتین زمـــین قـــیلیب مـبذول، جـــمیع لُـطف نـهانین زمـانه قـیلدی عـیان.
بسـاط سـبزه‌یه گُـلبن یـاشیل سـریر تـیکیب، یـاخیب چـیراقـلارین هـر طرف گـول خندان.
یـــیغیلدی نســـترن و ســوسن و گـول و لاله، دریـلدی نـرگس و نسرین و سـونبول و ریـحان.
نـــفیره‌سیله هـــم آوازدیـــر نـــقاره‌ی رعـــد قـــیلیر نـــثار مـــقرّر، جـــواهـــرین بـــاران.
چـــمنده ائـــیله‌دیلر طـفل غـنچه‌یی مـختون ساچیلدی گُلشنه گـول - گـول جـراحتیندن قـان!
یـــئتیردی ئـویله صـفا دؤر روزگـارا بـو سـور، کـــی ســـور خـــتنه‌ی نـــقد یگـانه‌ی دوران!
گـــول بـــهار امـــارت جـــناب جـعفر بـیگ، کـــی طـوعِ رأیـینه‌دیر چـرخ بـنده‌ی فـرمان.
نـــظام ســـلطنت و مُـــلکه اشـرفِ اسـباب، بـــینای مـــلت اســـلاما اعـــظم ارکـــان.
بـــهارِ رفـــعت و اقـــبالا الطـــفِ ازهـــار، نـــهالِ شـــوکت و اجـــلالا، اعـــدل اغـصان
ســـپهر مـــنزلتا! ســـنسن اول مکـــانِ حـــیا کـــی یـــوخ صـفاتینا حـدّ احـاطه‌ی امکـان.
مـــبارک اولا بـو سـور و سـرورِ بـزمِ حـضور، کـیم اولدو جـمله‌ی خـلق جهانا فیض رسان.
نشـــاطِ عـــیشی‌نین اوصـــافی تـوتدو آفـاقی صـــفا و ذوؤقـــونون آوازه‌سـیله دولدو جـهان.
ســـپهر قـــیلدی بـو بـزم نشـاطا بـذل صـفا، مـلائک اولدو بـو سـور و سروره فـاتحه خـوان
کـی اصلِ قـاعده‌ی حـفظ شرع دیر بـو عـمل، بـــودور مـــقدّم انـــصاف طـــاعتِ رحـمان.
شـــها! **فـضولی** زارم کـــی دؤرِ عـــدلینده، بُـقاعِ امـن و امـان دیـر بـنا مـقام و مکـان!
نـثار بـزمین ایـچون گـر بـولورسا حُسنِ قـبول، گـــتیرمیشم گـُـهرِ اعـــتقاد و جـــوهرِ جـان!
اومـــیدوار کـــی اولدوقـــجا روزگـــارا وجـود،
مـــیسّر اولا ســـنا ارتـــفاع شـــوکت و شـان!

-۴۰-

گؤتـوردو بـاد، بـرقع چهره‌ی گُلبرگِ خنـدانـدان، گـتیردی عـالمی مـرغ چـمن افـغانا افـغاندان!

نه‌دیر یارب! چمنده عندلیبین رشته‌ی دامی
مگر آچدی گره سونبول سر زُلفِ پریشاندان؟

اگر قوس قزحدن تیرباران ائتمه‌دی گردون
نه‌دیر آیا سبب کیم دولدو گُلبُن جیسمی، پئیکاندان؟

وگر بیر داغ پنهان ایله باغرین یاخمادی دؤران
نه دیر مقصودو هر دم لاله‌نین چاک گریباندان؟

بهار ایّامی دیر قورتولدو عالم هر کدورتدن،
قیلیب کسب صفا جُلاّب فیض ابر نیساندان.

هوا فصّادی چکدی خاردان نشتر مگر بیلدی،
کی دؤشموشدور گره گُلبُنلرین اعضاسینا، قاندان؟

گؤز آچدی عِقد شبنمدن طراوت کسب ائدر نرگس،
عرق قورتاردی تدریج ایله اول بیماری هیجراندان.

صفا کسب ائتدی، حُسنِ استقامت ائیله‌دی حاصل
مزاجِ مُلکِ عالم اعتدالِ عهد دؤراندان.

صلاح و اعتدالی دهر منصوب ائتدی اضدادا
فساد و اختلافی دور مرفوع ائتدی ارکاندان.

چمن‌بزمینه رونق وئرمگه،گول غنچه‌دن چیخدی،
مزیّن قیلماق ایچون مصری،یوسف چیخدی زنداندان.

نولا چشم‌تر ایله چیخسا حبس خاکدان نرگس،
نولا گر چیخسا یعقوب بلاکش بیت الاحزاندان؟

بوراخدی ژنگ مرآت سرابا سبزه‌ی صحرا
نم خاک ائتدی رخش گردبادی منع، جولاندان!

سراسر قیلدی اجزای زمین امواتینی احیا
مگر هر قطره آب خضر ایدی بیر قطره باراندان!

معالج‌صحتِ بیمار ایچون چوخ چکمه‌سین زحمت
بوگون کیم کسب اولور اول مدّعاسئیر گلستاندان.

فضیلت اُول دگیل کیم صفحه‌ی گلزاری دولدوردو،
بهار عالم‌آرا سونبول و نسرین و ریحاندان.

بودور کیم روضه‌ی دارالسّلامی ائیله‌دی مملو،
سرافراز سعادتمند لطف و عدل احساندان

نظام ملک ابراهیم بیگ اول پاک سیرت کیم،
تقاضای توفّق ائیله‌میش افراد انساندان.

سرافرازی کی ادراکی فلک رای و ملک سیرت،
منزّه‌دیر کمال نسبتی امثال و اقراندان.

کمالِ فضل ذاتی، آصف اوصافیندا ختم اولموش،
گؤتورموش ژنگ نقص، آینه‌ی مُلک سلیماندان.

دل‌پُرنورونا قیلماز گذار افکار ناصائب،
کیم اول قندیل مملودور لباب، نورِ عرفاندان.

کؤنول گر مئیل گلزار ائتسه فصلِ‌گول آنینچوندور،
کی‌تعلیم آلا مدحین لهجه‌ی مرغ خوش الحاندان.

و گر گؤز مردمو بُستان تماشاسینه مئیل ائتسه
آنینچوندور کی طرح بزمین آلا سئیر بُستاندان.

سرافرازا! بحمدالله بهار رأفتِ عدلین،
درِ فیض آچدی گُلزارِ عراقا، باغ رضواندان.

عجب‌یوخ سبزه‌وش گر خاکدان‌باش‌چکسه‌امواتی،
عجب یوخ اولسا بین گنج نهان ظاهر بو ویراندان.

فضولیخامه‌وش سرگشته‌ی صحرای وصفین‌دیر،
قدم سرمنزلِ تقصیره باسماز اول بیاباندان.

یئتر جانینا مدحیندن دمادم ذووقلر، گویا
کی تارِ گؤهر مدحین، قیلیبدیر رشته‌ی جاندان.

الهی! تا نسیمِ صُنع تحریکیله عالمده،
اولور دامان گُلشن پُر گهر ابر دُر افشاندان،

ریاضِ قدرینه گون-گوندن افزون اولا جمعیت
اومیدین گُلشنی محروس اولا سئیلاب حیرماندان!

-۴۱-

ظلمتِ حیرتده ذکرین‌دیر بنا وردِ زبان
طوطی‌یم گویا، یئمیم شکّر، یئریم هندوستان

اختلاط حالدان چکدیم تعلّق دامنین،
قافِ عُزلتده بنا سیمرغ نسبت آشیان!

جیفه‌ی دونیایا چوخ مئیل ائتمه‌رم کرکس گیبی، بیر هُما طبعم، غذا بس‌دیر منا بیر استخوان.
یوز فصاحت طوطیِ طبعیمده مُضمردیر، ولی، کیم توتار آیینه‌کیم اظهار ائدەم، راز نهان؟
ساکینم بیر یئرده کیم یوخ اعتباریم ذرّه‌جه، روشنی دائیم هُمای همتیم خورشید سان
قصر قدر و رشته‌ی درکیم رفیع اولماق نه سود، چون مساوی‌دیر بو قوُومه آسمان و ریسمان!
شاهبازِ همتیم هر صئیده قیلماز التفات، شهریارِ رفعتیم هر مسندی قیلماز مکان!
عالمِ صورتده‌گر یوخدور شکوه و شوکتیم عالمِ معنیده یوخ بیر بن گیبی صاحبقران
مسند آرای سریرِ دولتِ باقی، بنم! کیم سؤزوم ضیمنینده هر اقلیمه حُکموم دور روان!
دؤلت دونیا ایچون چکمن سلاطین منّتین، فقر سلطانی بنم کیم دؤولتیم دیر جاودان.
بی‌تردّد توتموشام بحرِ تعلّقدن کنار، بی‌تکلّف بولموشام بیهوده غوغادان امان.
سربلندم، سرکشم ارباب عُجب و کبره، لیک، معرفت اهلینه گرد راه و خاکِ آستان.
بنده‌یم اول ماهِ اوج رفعت و اقبالا کیم، گؤرمه‌میشدیر بیر آنا مانند دؤرِ آسمان.
مقتدای اهل دانش، حامی ارباب فضل، کارفرمای ضمیر پاک طبع خُرده‌دان!
نظم بخش مُلک جعفربیگِ روشن رای کیم فیضِ فطری‌دیر آنا جاه و جلال و عزّوشان!
طبع گردون طوع فرمانینا ائتمیش افتخار، رخش دؤران رایضِ رأیینه تاپشیرمیش عنان.
دقت افکاری اول غایتده کیم فکر ائیله‌سه، حکمت اشیادا توتماز دامنِ علمین گُمان!
مدرکِ اوصافی، رأی صائب و طبعِ سلیم، تابع فرمانی، عقل پیر و بختِ نوجوان.
صفوتِ اخلاصی اول مقدار کیم قهر ائیله‌سه، خاطر بدخواها قهریندن خطور ائتمز زیان.
ای شکوه رفعتین پیرایه‌ی گلزارِ دهر، وی نظام رأفتین آرایشِ مُلک جهان!
بیم قهرین خانمانِ خصمه برق خانه سوز، لطفِ طبعین لاله‌زارِ مُلکه ابر دُرفشان.
سرورا سن چشمه‌ی احسان و بحر لُطفسن، تشنه‌ی شهدِ وصالین‌دیر **فضولی** ناتوان!
اول زماندان کیم منی اخلاقین ائتمیش معتقد، حق بیلیر وِرد دوعای دؤلتین دیر هر زمان.
وار اومیدیم تا مدارِ عدل‌دیر عالم پناه، وار اومیدیم تا لوای فتح‌دیر کشورستان،

اولاسان اقبال و عزّ و رفعت و اجلال ایله
کامگیر و کامیاب و کامگار و کامران!

-۴۲-

ساچما ای گؤز اشکدن کؤنلومده‌کی اودلاره، سو، کیم بو دنلی توتوشان اودلاره، قیلماز چارا سو.
آبگوندور گنبد دوّار رنگی، بیلمزم یا محیط اولموش گؤزومدن، گنبد دوّارا سو؟
ذؤوق تیغیندن عجب یوخ اولسا کؤنلوم چاک-چاک کیم مرور ایلن بوراخیر رخنه‌لر دیوارا سو.
وهم ایلن سؤیلر دل مجروح پئیکانین سؤزون، احتیاط ایلن ایچر هر کیمده اولسا یارا، سو.
سویا وئرسین باغبان گلزاری، زحمت چکمه‌سین، بیر گول آچیلماز یوزون تک، وئرسه مین گلزارا سو!
اوخشادا بیلمز غُبارینی محرّر، خطّینه خامه تک باخماقدان ائتسه گؤزلرینه قارا سو.

عارضین یادیله نمناک اولسا موژگانیم،نولا؟
ضایع اولماز گول تمنّاسیله وئرمک خارا سو!

غم گونو ائتمه دل بیماردان تیغین دریغ،
خئیردیر وئرمک قارانقو گئجه‌ده بیمارا، سو.

ایسته پئیکانین کؤنول،هیجرینده شؤوقوم ساکن ائت،
سوسوزام، بیرکز بو صحرادا بنیمچون آرا سو.

بن لبین مشتاقی‌یام، زهّاد کوثر طالبی،
نئته‌کیم مسته می‌ایچمک خوش گلیر، هشیارا سو!

روضه‌ی کویونا هردم دورمایيب ائیلر گذار،
عاشق اولموش غالبا، اول سرو خوشرفتارا سو.

سویولون اول کویدان توپراق اولوب توتسام گره‌ک،
چون رقیبیم‌دیر داخی اول کویه قویمان وارا سو!

دستبوسو آرزوسیله گر ئولسم، دوستلار!
کوزه ائیلین توپراغیم، سونون اونونلا یارا، سو.

سرو سرکشلیک قیلیر قُمری نیازیندان، مگر
دامنین توتا آیاغینا دوشه، یالوارا، سو!

ایچمک ایستر بولبولون قانین مگر بیر رنگ ایله،
گول بوداغی‌نین مزاجینه گیره قورتارا سو!

طینت پاکینی روشن قیلمیش اهل عالمه
اقتدا قیلمیش طریق احمد مختار(ص)ا سو.

سید نوع بشر، دریای دُرّ اصطفا
کیم سپیبدیر معجزاتی، آتشِ اشرارا سو.

قیلماق ایچون تازه، گلزار نبوّت رؤنقین
معجزوندن ائیله‌میش اظهارف سنگ‌خارا سو.

مُعجزی بیر بحر بی‌پایان ایمیش عالمده کیم
یئتمیش آندان بین-بین آتشخانه‌ی کفارا سو.

حئیرت ایلن بارماغین دیشلر کیم ائتسه استماع
بارماغیندان وئردیگی شدت گونو انصارا سو

دوستو گر زهرمار ایچسه، اولور آب حیات،
خصمی سو ایچسه، دؤنر البته زهرِ مارا سو

ائیله‌میش هر قطره‌دن مین بحر رحمت موج خیز،
ال سونوب اورقاج وضو ایچون گول رخسارا سو.

خاک پایینه یئتم دئر، عُمرلردیر متصل،
باشینی داشدان-داشا اوروب گزر آوارا سو.

ذره- ذره خاک درگاهینا ایستر سالالانیر
دؤنمز اُول درگاهدان، گر اولسا پاره-پارا سو!

ذکر نعتین وِردینی، درمان بیلیر اهل خطا،
ائیله‌کیم دفع خمار ایچون وئره مئیخوارا سو.

یا حبیب الله! یا خیر البشر! مشتاقینام،
ئویله‌کیم لب تشنه‌لر یانیب دیلر هموارا سو!

سنسن اول بحر کرامت، کیم شب معراجدا،
شبنم فیضین یئتیرمیش ثابت و سیّارا سو.

چشمه‌ی خورشیددن هر دم زُلالِ فیض ائنر،
حاجت اولسا مرقدین تجدید ائدن معمارا سو.

بیم دوزخ، نار غم سالمیش دل سوزانیما،
وار اومیدیم ابر احسانین سَپه اول نارا سو.

یُمن نعتیندن گُهر اولموش **فضولی** سؤزلری،
ابر نیساندان دؤنن تک لؤلؤی شهوارا سو.

خواب غفلتدن اولان، بیدار اولاندا روز حشر،
اشک حسرتدن تؤکنده دیده‌ی بیدارا سو

اومدوغوم اول دور کی روز حشر محروم اولمایام،
چشمه‌ی وصلین وئره من تشنه‌ی دیدارا، سو.

-۴۳-

بحمدالله والمنّه کی توفیقات ربّانی
یئتیردی منزل مقصودا ابراهیم سلطانی!

طریق کربلا، راه نجف بیر رهبر ایستردی،
بو یولدا گؤردو حق خضر اولماغا سلطانی ارزانی!

ولایت دُرلری‌نین معدنی دیر اولیا بُرجو
امینِ حق گؤروب، سلطانا تاپشیردی فلک آنی

ایا سلطان عالی همّت و سردار عادل دل
کی سننسن گوهر انصاف و دُرّ معدلت کانی

مشرّف ائیله‌دی ذات شریفین مُلکِ بغدادی
عمارت قیلدی رأی گنج بخشین خاک ویرانی

صفا تاپدی وصول مقدمیندن تنله جان باغی
اساس آلدی بینای همّتیندن عدل ایوانی

قدم باسدین دیار اشرف بغدادا سن یئر-یئر
مزارات و بقاع‌الخیر سندن اولدو نورانی.

زیارتلرکی قیلدین، آستانلار کیم طواف ائتدین،
قبول اولسون کی تاپدی هر بیریندن فیض روحانی

مقام قنبر و اولاد فضل و بعضِ اهل بیت
طواف ائتدی، جوانمردانه قیلدی چوخ زر افشانی!

علی‌نین پنجه‌سین قیلدین زیارت کیم مقرّر دیر
یئنی گؤردوکده مخدومون ال ئؤپمک بنده دامانی.

ضیای رفعتیندن سایه بولدو سئیر وقتینده
گهی بهلول دیوانه، گهی منصور حقانی.

همیشه خصمینی شاه ولایت داشه دؤنده‌رسین،
نئجه‌کیم گؤردون‌ائتمیش معجز ایلن داش آسلانی

مقام منطقه طوفین قیلیب اولدون کمربسته
ئوپوب عون و معین درگاهین، ائتدین تازه ایمانی.

جواد و کاظمین عطّار بغداد اولدوغون بیلدین،
أوز اوردون، تاپدین أول عطّاردان هر درده درمانی.

تقی و عسکری و مهدی‌یه انصار گؤندردین
کی آلایشلی کافر لشکریندن ساخلایا آنی

فرات پاک تک بابل دیارینا قدم باسدین،
بُروجِ زُهره‌سینده اولدو اول هاروت زندانی!

مثال مشهد شمس و مزار جمجمه یئر - یئر،
تماشاسیله گؤردون معجزاتِ شاه مردانی

عقیل بن ابی طالبدن استمداد ائدیب همّت
طریق کربلایه باشلادین اقران و اعیانی.

چو دشت کربلایه لشکر اسلامی جمع ائتدین
یقین اولدو کی شاه کربلانین ایسته‌نیر قانی

ادای طاعت و عرض نیاز ائتدین، بحمدالله،
کی مقبول اولدو بیت اللاها ابراهیم قوربانی.

یئتیردین نیت پاک ایله بیر - بیر جدّ و آبایا
سلام روضه‌ی پاکیزه‌ی شاهِ خُراسانی.

بوگون سرمنزلِ مقصودا یئتدین راه وحدتده
رفیق اولدو سنا توفیق، تاپدین وصل جانانی.

نه جانان، جان مطلق بلکه جاندان افضل و اشرف
کی درگاهیندا ائیلر جان نثارین انسی و جانی

خدانین «اِنّما» قولوندا خلق ایچره ولیعهدی،
رسول «لَحمُکَ لَحمی» سرخوانیندا مهمانی.

گَهی محتاجا وئرمیش قنبری طغیان ائدیب لطفو،
گَهی آسلاندان آلمیش مضطرب حالیندا سلمانی.

گهی وئرمیش رسولا عرشده آسلان ایله مُهرون
گهی عرض ائتمیش الده خاتمِ حُکم سلیمانی.

طُفیل گوهر ذاتِ شریفی آدم و عالم،
فدای جوهر جیسم لطیفی بحری و کانی!

امیر المؤمنین حیدر، علی بن ابی طالب (ع)
کی جبریلِ امین‌دیر خلوت وحدتده دربانی

نه‌دیر دونیا و عُقبی بی‌رضای مرتضی، باالله
نه‌اول باقی گره‌ک صدق اهلینه مطلق، نه بو، فانی!

مُدام اول کیم بو درگاهین قامی سادات خدّامین
سراسر جمع خاطر قیلدین اول جمعِ پریشانی.

بنِ غافیلدن آگاه اول کی بیر کمتر ثنا خوانم
گره‌ک سن تک سرافرازین منیم تک بیر ثناخوانی.

فضولی بو حرم ایچره شب و روز و گه و بیگه
دعایِ خئیر قیل سلطانا، ترک ائت سئیر بُستانی.

الهی تا بنای دهر باقی دیر، مُخلّد قیل
بو سُلطان جوانبختی، بو سردار جهانبانی!

نه اوراد و دوعا کیم قیلدی سلطان آستانلاردا
قبول ائت کی، بودور دلشاد ائدن یوزمین مسلمانی

-۴۴-

یئنه قیلدی صبا گلزارا دعوت بولبولِ زاری،
یئنه قمری مقام ائتدی فضای صحن گُلزاری.

یئنه دوشدو هوادان سبزه‌زارا قطره‌ی شبنم
یئنه گلزارا سالدی ظِلّ رحمت، ابر آذاری

یئنه دیوانه‌ی عشق ائیله‌دی دارالشفا مئیلی
یئنه گلزارا چیخدی گوشه‌ی محنت گرفتاری.

یئریندن تپره‌دن بن مبتلایی شؤوقِ غالب دیر
هوا دیر گزدیرن یئردن - یئره ابر گرانباری.

بوعشرتگاهین‌اتمامیندا بیر داش اولماسا اسگیک،
بنی یئردن - یئره نقل ائیله‌مزدی دهر معماری.

قدِ خم بیرله تحریکیم یئریمدن عین حکمت‌دیر،
قضا صورتگری بیهوده گزدیرمز بو پرگاری.

مکان تغییری، صحت موجبی دیر نولا نقل ائتسه،
طبیبِ حکمت حق مُلکدن - مُلکه بو بیماری؟

بنا، بن اولدوغوم منزلده راحت مئیل ائدیب گلمز،
دوشوب زحمتلره ناچار بن اولدوم طلبکاری.

هوای سئیر قیلدیم ارتفاع قدر ایچون، زیرا
یئرینده هر متاعین پست اولور البته مقداری!

رواج عشق وئرمک قصدینه چیخدیم دیاریمدان،
هُنر ضایع دیر اول کشورده کیم یوخدور خریداری.

محبت قیلماغا اظهار غربت اختیار ائتدیم،
نه چاره یوخ بو جنسین اولدوغوم یئرلرده بازاری!

مبارک دیر سواد دود آهیم قاندا عزم ائتسم،
یامان اولماز سحابین گزدیگی یئرلرده آثاری

مکرّم‌دیر سرشکیم قاندا یئرتوتسام، بو اوزدن هم
بهارانگیز اولور هر قاندا کیم سیلاب اولور جاری

یئنه ای بولبولِ بیچاره ایّام بهار اولدو
ایریشدی وقت کیم بخت اولا اهلِ درد غمخواری

گوله گول، آچیلا نرگس لطافت بوستانیندا،
قوپا سیلاب ذؤوق ایله الم خاشاکی، غم خاری.

سنا اولسا میسّر خلوت وحدتده گول وصلی،
نصیب اولا منا پاشای گول رُخسار دیداری.

زهی پاشای مُلک آرای دولتمند و روشندل،
کی مقبول جمیع خلق دیر مجموع اطواری.

سلوک دلکشی طی طریق استقامتده،
مخالف دؤردن قیلمیش پشیمان چرخ غدّاری.

حقیتده ایلاهین اکبر آیات تقدیری
شریعتده رسولون اعظم اعوان و انصاری.

زمانیندا زمانه ظلمو یوخ، انصافی وار ائتمیش،
اونا منسوب دور ظلم ایله انصافین یوخو، واری.

فراغت خوابگاهین بکله‌ییب بیم حوادثدن،
اولوبدور پاسبان ملک و ملّت بخت بیداری.

بهار گلشن دولت آیاس پاک دامن کیم،
وجودو هر خللدن پاکدیر، هر عئیب‌دن عاری.

زهی شمع شبستان سخا و لطف، کیم اولموش،
قامی احبابه و اعدایه روشن، نوری و ناری.

شها! شفقت شعارا! سنسن اول پاکیزه سیرت کیم،
سنا حاجت دگیل احسان ایچون درد دل اظهاری!

وجود بیمثالین دولت اسلاما نصرت دیر،
مجرّد صیت رزمین ائیله‌میش مغلوب، کفّاری!

فریدِ عصر سن، امّا گزر هر قلبده مئهرین
گونش بیر دیر، ولی مقسوم دور هر یئرده انواری.

فلک‌دیر ئویله محکومون کی خورشیدی قیلیر حاضر،
اگر یاری گئجه بزمینده لازم اولسا احضاری!

روان‌دیر ئویله فرمانین‌کی گر خورشید حکم ائتسه،
خلاف طبع اسفلدن اولور اعلایه رفتاری.

اگر قیلسان عنایت، ور اهانت اختیار ائتسن،
قیلیر تبدیله قابل لطف و قهرین موری و ماری!

زمانین جمله‌ی اوقاتینی صبح ائیله‌میش گویا
چراغ ایله بولونماز ظلم دؤری‌نین شب تاری!

کـمال حسـن اخـلاقین بـیان ائـیلر آچـیلدیقجا
سمن مجموعه‌سی، نسرین کتابی،غـنچه طـوماری.
صفای طـبیعینه مـمکون اولوردو ائیله‌مک نسبت،
بـهار آیـینه‌سینده اولمـاسایدی سـبزه ژنگاری!
تـصوّر ائـیله‌مک اولمـاز سـنا مـانند بـیر کـامل،
هـمانا سنده ختم اولموش کـمالِ قـدرت بـاری.
صبا وصف رخون قیلدیقدا گول وصفینی سؤیلر کن،
توتولدو غنچه نطقی، بولبولون حصر اولدو گـفتاری.
ثبات عدل ایچون رونـق بـوراخـدین مـلک بـغدادا،
بقای گنج ایچون ای خضر! یاپدین کـؤهنه دیـواری
بوگون بغداددا بیر کیمسه یوخ کیم آنـدا رأفت یـوخ،
جـمیع مـردم بـغدادا اولمـوش رأفـتین سـاری.
توتولموشدو دیلیم محنت گـؤروب حُـسن تکـلّمدن
گـتیردی یـادیما ذوُوق صـفاتین شـوُوق اشـعاری.
بـنی انـدیشه‌ی حـرمان، طـریق کُـفره سـالمیشدی
اومـید لطـف و احسـانین بـئلیمدن آچـدی زنّـاری
ممالک پـرورا! یـوخ سـندن ئـوزگه بـیر مـدبّر کـیم
دمـادم مـطرح لطـف ائـده عشّـاق دل افگـاری.
فـضولی بـولبول گـلزار حُسـن التـفاتین دیـر.
بـهار اولدو، یـئنه گـفتاره تـحریک ائـتدی مـنقاری.
دیـلر تـفصیل ایـله حـال دلیـن شـرح ائیله‌یه، امّـا
نه شرح ائتسین، سـنا مـعلوم‌دور مـجموع اطـواری.
قالیبدیر گوشه‌ی عزلتده، سورماز هیچ کـیم حـالین،
نه اولا بـیر فـقیرین حـالی کـیم اولمـایا بـیر یـاری
جفاسین هیچ بیر دل چکمز آندان غئیری اغـیارین
آنینچون غـالبا خـلق ائـیله‌میشدیر تـانری اغـیاری!
اومـــیدیم وار کـــیم رســم مــقرّر اوزره اولدوقــجا
قــرین شــام زلفــیله عــروس صـبح رخسـاری
سـنا مـنسوب اولا خـلوت سـرای دهـر تـزئینی،
سـنینله چـیزگینه عشـرتگه اقـبال پـرگاری.



۳ غزللر

حرف الالف

-۱-

قِد انارَ العِشقُ لِلعُشّاقِ مِنهاجَ الهُدا، سالکِ راه حقیقت عشقه ائیلر اقتدا.
عشق دیر اول نشئه‌ی کامل کیم آندان دیر مدام، مئیده تنویر حرارت، نِئیده تأثیر صدا.
وادیِ وحدت، حقیقتده، مقام عشق‌دیر، کیم مشخص اولماز اول وادیده سلطاندان گدا!
ائیله‌مز خلوت سرای سرّ وحدت محرمی، عاشقی معشوقدان، معشوقو عاشقدن جدا.
ای‌کی‌اهل‌عشقه سؤیلرسن ملامت، ترکین ائت، سؤیله کیم، ممکون‌مودور تغییرِ تقدیر خدا؟
عشق کلکی چکدی خط، حرفِ وجود عاشقه، کیم اولا ثابت، حق اثباتینده نفی ماعدا!

ای **فضولی** انتها سیز ذوُوق بولدون عشقدن،
بؤیله دیر هرایش کی حق آدیله قیلسان ابتدا.

-۲-

یامَنْ اَحاطَ عِلْمُکَ الاشیاءَ کُلَّها نه ابتدا سنه متصوّر، نه انتها!
کیم وئرسه جان یولوندا، بولور خاکِ مقدمین گویا کی خاک راهینه‌دیر نقد جان بها!
سنسن قیلان مظاهر امید و بیم ائدیب موسانی علم گنجی، عصاسینی اژدها!
سندن بولوبدور احمد مرسل مقامِ قُرب، تحسین «یا» و «سین» ایله، تشریف «طا» و «ها».
یعقوبدا نشانه‌ی شوُوقون غم و الم، یوسفده نشئه‌ی نظرین بهجت و بها.
بولمازدی قهرین آچماسا خوان سیاستین هَل مَن مَزید لقمه‌سینه دوزخ اشتها!

یارب بلای قئیده **فضولی** اسیردیر.
او بیدلی بودامِ کدورتدن ائت رها!

-۳-

یارب!همیشه لُطفونو ائت رهنما بنا، گؤسترمه اول طریقی کی یئتمز سنا، بنا!
قطع ائیله آشنالیغیم آندان کی غئیردیر آنجاق ئوز آشنالارین ائت آشنا بنا.
بیر یولدا ثابت ائت قدم اعتباریمی، کیم رهبرِ شریعت اولا مقتدا بنا.
یوخ بنده بیر عمل سنه شایسته، آه اگر، اعمالیما گؤره وئره عدلین جزا بنا!
خوفِ خطاده مضطربم، وار اومید کیم، لُطفون وئره بشارتِ عفو و عطا بنا.
بن بیلمزم بنا گرەکن سن حکیمسن منع ائیله؛ وئرمه هر نه گرکمز بنا بنا
اولدور بنا موراد کی، اولدور سنا موراد، حاشا کی سندن ئوزگه اولا مدّعا بنا.
حبسِ هوادا قویما **فضولی** صفت اسیر،
یارب! هدایت ائیله طریقِ فنا بنا!

-۴-

زهی ذاتین نهان و اول نهاندان «ماسوا» پیدا، بهار صُنعونه امواج پیدا، قعر ناپیدا.
بلند و پست عالم، شاهدِ فیض وجودوندور، دگیل بیهوده اولماق، یوخ ایکن ارض و سما پیدا.
کمال قدرتین اظهار حکمت قیلماغا ائتمیش، غبار تیرەدن آیینەی گیتی نما پیدا.
دمادم عکس آلیر مرآت عالم قهر و لطفوندن آنینچون گه کدورت ظاهر ائیلر، گه صفا پیدا.
گهی توپراغا ائیلر حکمتین بین مه لقا پنهان، گهی صُنعون قیلیر توپراقدان بین مه لقا پیدا.
جهان اهلینه تا اسرارِ علمین قالمایا مخفی، قیلیبدیر حکمتین کفّار ایچینده انبیا پیدا.
نشان شفقتین‌دیر کیم اولور اظهار حمدیچون،
فضولی تیره طبعیندن کلام جانفزا پیدا.

-۵-

اَشْرَقَتْ مِنْ فَلَکِ الْبَهْجَةِ شَمْس وَ بِها مَلا العالَمُ نوراً و سُروراً و بَها
چیخدی بیر گون کی ضیاسیندا تمامیِ رُسُل، اولدو محو ئویله کی خورشید شعاعیندا سها.
اولدو بازار جهان رونقی بیر درّ یتیم، کی دگیل ایکی جهان حاصلی اول درّه بها.
رتبەی حکمت معراج کمالینا گؤره، حکما فرقەسی دون، فلسفه جمعی سُفها
منهی معرفتی حال دیلیله دائیم، قیلیر اهل حقه اسرار حقیقت اِنها.
نئجه تقریر ائدەییم وصفینی بیر شاهین کیم آنا وصّاف اولا یاسین و معرّف طاها.
ای **فضولی** ره شرعینی توت اول راهبرین،
بو طریق ایله ضلالتدن ئوزون ائیله رها.

-۶-

ای اولوب معراج، برهانِ علّو شان سنا یئره ائنمیش گؤیدن، استقبال ائدیب فرقان سنا.

حـــین دعـــویِ نـــبوت، مـــدعی الزامـــینا جاهل ایکن ائل، سنین علمین یئتر برهان سنا.
کلکِ حُکمون، چکدی حرفِ سایر ادیانه، خط، حُکمون اثبات ائتدی نفیِ سایر ادیان سنا.
باقی معجزلر، نـه حاجت دینِ حق اثباتینا؟ عـالم ایچره معجز باقی یئتر قرآن، سـنا.
وصف جبریل امین ائتمیش قبول خدمتین سرّ حق کشفینه آنینلا یئتیب فرمان سنا.
سنسن اول خاتم کی رفع ائتمیش جمیع خاتمی، خـاتمِ حُکـم رسالت تاپشیریب دؤران سـنا.
اول قـدر ذؤوق شـفاعت جـؤهر ذاتینده وار، کیم گلیر عرض خطا معنیده یوز احسان سنا
ماه نو دور، یوخسا سن قیلدیقدا سئیر آسمان، قالدیریب بارماق گتیرمیش آسمان ایمان سنا.

یا نبی لطفون ***فضولیدن*** کَم ائتمه اول زمان،
کـیم اولور تسـلیم، مفتاحِ در غفران سـنا.

-۷-

کـارگر دوشـمز خـدنگِ طـعنه‌ی دوشـمن بـنا، کـثرت پـئیکانین ائـتمیشدیر دمـیردن تـن بـنا.
ایمنم سنگ ملامتدن کیم آلیب چئوره‌می اولدو زنـجیر جـنون بـیر قـلعه‌ی آهـن بـنا.
آندانام روسوا کی سئیلاب سرشکیم چاک ائدر، زخـم تـیغین قـانی گـئیدیردیکجه پیراهـن بنا.
دم بـه دم شـمع جـمالیندان منوّر اولماسا، ای گـؤزوم نـورو، گـرکمز دیـده‌ی روشـن بـنا!
هیچ مسکنده قراریم یوخدورور اول ذوؤقدن، کـیم قاچان خاک سر کویون اولا مسکن بنا؟
بـاشدا بیرسرو سمنبر وصلی‌نین سئوداسی وار، سـود قـیلماز بـاغبان، نـظاره‌ی گـلشن بـنا!

ای ***فـضولی!*** اودلارا یـانسین بسـاط سـلطنت،
یئیدیر اونـدان حق بیلیر بیر گوشه‌ی گلخن بنا

-۸-

ای ملک سیما کی سندن ئوزگه حئیراندیر سنا، حق بیلیر انسان دئمز هر کیم کی انساندیر، سنا!
وئرمه‌ین جانین سنا، بولماز حیاتِ جاودان، زنـده‌ی جاوید آنـا دئرلر کـی قورباندیر سنا!
عـالمی پروانه‌ی شمع جمالین قیلدی، عشق، جان عالمسن، فدا هر لحظه مین جاندیر سنا.
عاشقه شؤوقونله جان وئرمک سنا مشکیل دگیل، چون مسیحِ وقتسن، جان وئرمک آساندیر سنا!
چیخما یاریم گئجه‌لر، اغیار طعنیندن ساقین! سن مـهِ اوجِ مـلاحتسن، بـو نـقصاندیر سـنا.
پادشاهیم! ظلم ائدیب عاشق، سنا ظالم دئمیش خوبرولاردان یامان گـلمز، بو بـهتاندیر سـنا

ای ***فـضولی!*** خوبرولاردان تغافل دور یـامان،
گـر جفا هـم گلسه آنلاردان بیر احساندیر سنا.

-۹-

جام ایچره مئی کی دایره سالمیش حباب آنا، آیـینه‌دیر کـی عکس سـالیر آفـتاب آنـا.
زاهید سؤال ائدرسه کی: «مئیدن نه‌دیر موراد؟» «بـیزده صـفادیر، آنـدا کـدورت!» جـواب آنـا!

قـان یـاش تـؤکوب یـانیندا دؤنـر آتشین کـباب مـعشوقا بـنزر آتش و عـاشیق کـباب آنـا.
ائـیلر کـؤنولده اشک خـطین شـؤوقونو فـزون، اوددان چـیخار بـخار، سـاچیلدیقجا آب آنـا.
چشـمین مـریضی اولدو کـؤنول، لعـلینه یـئتیر، رنـج خُـماره دوشـدو، دوادیـر شـراب آنـا.
تکـلیف جـنّت ائـیلەمه، کـویوندا کـؤنلومه، چـون جـنت اهـلی‌دیر نـه وئـریرسن عذاب آنـا؟
مسـدوددور فـضولی‌یه مـئیخانه‌لر یـولو،
یـارب هـدایت ائـیله طـریقِ صـواب آنـا!

-۱۰-

دوسـتوم! عـالم سنینچون گـر اولور دوشـمن بـنا غـم دگـیل! زیـرا یـئترسن دوست آنجاق سن بـنا
عشقه سالدیم بن بنی، پند آلماییب بـیر دوسـتدان، هـیچ دوشـمن ائـیله‌مز آنـی کـی ائـتدیم بـن بـنا!
جان و تن اولدوقجا بندن درد و داغ اسگیک دگیل، چیخساجان،خاک‌اولساتن،نه‌جان گـره‌ک،نـه‌تن بـنا.
وصل قدرین بیلمه‌دیم، فرقت بـلاسین چکمه‌دن، ظلمت هیجر ائتدی چوخ مبهم ایشـی روشـن بـنا.
دود و اخگـردیر بـنا سرو ایله گـول، ای بـاغبان! نـئیلیرم بـن گُـلشنی، گُـلشن سـنا، گلخن بـنا!
غمزه تیغین چکدی اول ماه، اولما غافیل ای کؤنول! کـیم مـقرردیر بـوگون ئـولمک سـنا، شیـون بـنا.
ای فضولی! چیخساجان،چیخمان طریق عشقدن،
رهگـذار اهـل عشـق أوزره قـیلین مـدفن بـنا.

-۱۱-

کـمال حسـن وئـریبدیر شـراب نـاب سـنا سـنا حـلال دیـر ای مُـغبچه! شـراب سـنا.
سـنی مـلک گـؤره‌لی، عشـقی یـازماز اولدو گـناه ولی یـازیلدی بـو اوزدن بسـی ثـواب سـنا!
لبـین سـؤالیـنا وئـرمز جـواب عشـاقین سـؤال اولورسـا بـو سـندن، نـه‌دیر جواب سنا؟
جـزا گـونونده سـورولماز خـطالار ائـیله‌دیگین یـئتر فـغان ایـله بـن وئـردیگیم عـذاب سـنا.
بـنی قـراریـم ایـله قـویماز اولدون ای گـردون! یـئریدیر آهـیم ایـله وئـرسم انـقلاب سـنا!
شـعاعِ جـوهر تـیغیندن اومـما رحـم ای دل! سـاقینما سـو وئـره ای تشنه، اول سراب سنا!
فـضولی بـاشینا اول سرو سایه سالدی بـوگون،
عـلو رفـعت ایـله یـئتمز آفـتاب سـنا!

-۱۲-

رشته‌دیر جیسمیم کی دُوور چرخ وئرمیش تاب آنـا، مـردم چشـمیم دوزر هـر دم دُرِ سـیراب آنـا.
سـایه‌ی زلفـون شـبستانیندا دیـر شمع رُخـون، نـئجه یـئتسین قـدر ایـله خـورشیدِ عـالمتاب آنـا؟
درد دُردیـدیر صـفا بـخش حـریفِ بـزم عشـق، سـاقیا! چـوخ ائـتمه تکـلیفِ شـراب نـاب آنـا
دُردِ مـئی تک غـرقه‌ی خـونابه گـؤردوم کـؤنلومو، گـؤر نـه گـلدی بـاشینا، نـئتدی شراب ناب آنـا؟
قـامت خـم بـیرله بـیر اهـل کـرامتدیر قـاشین، داش اولوبدور گـوئیا بـاش اَگمه‌میش محراب آنـا.

چشـمینی اهـل نـظر قـصدینه تـعیین ائیله‌ین تـیر غـمزه‌ندن مـهیا ائـیله‌میش اسـباب اونـا
تـرلمیش رخسـار ایـله خـوبلار آچارلار کـؤنلومو، گؤر نـه گـلشن دیر کـی، آتشـدن وئـریرلر آب آنـا!
سـلک اهـل حـالا چکمیش زاهـیدی اشکِ ریـا مس گیبی کیم سیم قـدرین بـیلدیریر سیماب آنـا.
ای فـضولی قـالمامیش غـوغای مـجنوندان اثر.
غـالبا افسـانه‌ی لیـلی، گـتیرمیش خـواب آنـا.

-۱۳-

عشـق اطـواریـن مسـلّم ائـیله‌دی گـردون بـنا بونجا کیم یئل تک، یویوردو، یئتمه‌دی مجنون بنا!
قـیلدی بـندن رفـع تکـلیف نـمازی، مستلیک، سـالدی آنـجاق نشـئه‌ی جـامِ مـئی‌گلگون بـنا.
بـاغبان! گـر مـئیل قـیلمام سـروینه، معذور تـوت! سـرودن یـئیرک گـلیر اول قـامت مـوزون بـنا.
دوستلار!قان‌یاش تؤکوب قیلدی منی روسوایِ خلق وه!کی دوشمن چیخدی آخر دیده‌ی پـر خـون بـنا.
اولمـازام هـر قـاندا کـیم اولسـام گـرفتار اولمـادان بـیر بـلادیر گـؤز، بـیر آفـتدیر دل مـحزون بـنا.
ای فـــضولی نـــاوکِ آهـــیملا آلدیـم انـتقام،
دؤنه - دؤنه گـرچـی بـیداد ائـتدی چـرخ دون بـنا!

-۱۴-

غـم دیـاریندا اجـل پـئیکی، گـذار ائـتمز بـنا، یوخ سـانیب واریـم مگـر، کـیم اعـتبار ائـتمز بـنا؟
یـــار جـؤر ائـتمز بـنا اغـیار تـعلیم ائـتمه‌دن، بـالله اغـیار ائـیله‌ین احسـانی یـار ائـتمز بـنا!
داغـیدیر هـر لحـظه رخت عـیشیمی آهیم یـئلی قـانسی نـاحق ظـلم دور کـیم، روزگـار ائـتمز بـنا؟
عشق ذوؤقیله خوشام، ترکِ نـصیحت قـیل رفیق، بـن کـی تـریاکیٔ مـزاجام، زهـرْ کـار ائـتمز بـنا!
چـــرخـــدن آشـــیرمادان یـادینلا آه آتشـین، غـدر ائـدیب گـردون، شـرردن زر نـثار ائـتمز بـنا
نـقد جـان، تـاراج غـمدن ساخلاماق دشـوار اولـور، عشـق تـا سـنگِ مـلامتدن حـصار ائـتمز بـنا.
یـــادِ لعـــلینله فـــضولی گـؤزله‌ییب راه عـدم،
وار بـــیر تـــدبیری، امّـــا آشکـــار ائـتمز بـنا.

-۱۵-

جـــانیمین جـــوهری اوّل لعـــل گـهربارا فـدا، عُـــمرومون حـاصلی اول شـیوه‌ی رفـتارا فـدا.
درد چکـمیش بـاشیم، اول خـال سیه قـوربانی، تـاب گـؤرموش تـنیم، اول طُـرّه‌ی طـرّارا فدا.
گـؤزلریمدن تـؤکولن قـطره‌ی اشکـیم گُـهری، لبـــلریندن ســـاچیلان لؤلؤی شـــهوارا فـــدا.
چـــاک ســـینَمده اولان قـانلی جـیگرپاره‌لری، مست چشـمینده اولان غـمزه‌ی خـونخوارا فدا.
پـــاره - پـــاره دل مـــجروحِ پـــریشانیمدان ســـرکویوندا گـــزن هـر ایـته بـیر پـارا فـدا!
جـان و دل قـئیدینی چکمکدن ئـوزوم قـورتاردیم جـــانی جـــانانه‌یه ائـــتدیم، دلی دلدارا فـــدا!
ای فـضولی نـولاگـر سـاخلار ایسـم جـانی عـزیز،
وقت اولار کـــیم اولا بـیر شـوخِ سـتمکارا فـدا!

-۱۶-

غمزه‌سین سئودین کؤنول، جانین گرکمزمی سنا؟ تیغه أوردون جیسم عریانین، گرکمزمی سنا؟
آتشین آهیملا ائیلرسن بنه تکلیفِ باغ باغبان! گُلبرگ خندانین گرکمزمی سنا؟
یئله وئرمه داغیدیب هردم آیاقلاردان گؤتور ای پری! زلفِ پریشانین گرکمزمی سنا
ای کمان ابرو! رقیبه وئرمه غمزه‌ندن نصیب، اوخ آتارسان داشا، پئیکانین گرکمزمی سنا؟
یاندیریب جانیم، جهانسوز ائتمه برق آهیمی آسمان! خورشید رخشانین گرکمزمی سنا؟
کفر زلفوندن منی منع ائیله‌مک لایقمی‌دیر؟ صوفی! انصاف ائیله، ایمانین گرکمزمی سنا؟
توتالیم کیم اشک سئیلابینا یوخدور اعتبار،
ای **فضولی!** چشم گریانین گرکمزمی سنا؟

-۱۷-

غمدن ئولدوم، دئمه‌دیم حالِ دل‌زار سنا ای گولِ تازه! روا گؤرمه‌دیم آزار سنا!
ایچ میِ‌ناب کی باغریندان ائدر جمله کباب، آتش عشق ایله عشاق جیگر خوار سنا!
مئیِ گلگوندا دگیل نرگس مستین عکسی، قدح اولموش گؤز آچیب عاشق دیدار سنا.
عارضین گول-گول ائدیبدیر مئیِ گلگون تابی وه! کی بیر گولدن آچیلمیش نئچه گلزار سنا!
باغا سئیر ائت، بو لبِ لعل ایله کیم غنچه و گول، گؤستره خون دل و دیده‌ی خونبار سنا.
دئر ایدیم قامتینه سرو، ولی ئوزگه ایمیش حرکات و روش و شیوه‌ی رفتار سنا.
اَگیلیب، طرف بینا گوشونا درد دلیمی، یا اوتاغین دئیه یا طّره‌ی طرّار سنا.
تا گرفتارینام آزاد اولا بیلمم غمدن، هیچ کیم اولماسین ای سرو! گرفتار سنا
لعلِ نابین هوسی باغریمی قان ائیله‌دیگین، آه کیم، قانلی یاشیم ائتمه‌دی اظهار سنا
ای **فضولی!** فلکین وار سنینله نظری،
کیم غم و محنتینی وئردی نه کیم‌وار سنا!

-۱۸-

ای بی‌وفا! کی عادت اولوبدور جفا سنا، بالله، جفادیر اولما دئمک بی‌وفا سنا!
گه ناز و گه کرشمه و گه عشوه دیر ایشین، جانین سئونلر اولماسا یئی آشنا سنا!
بین جان اولایدی کاش بنِ دلشکسته‌ده، تا هر بیریله بین کز اولایدیم فدا سنا!
عشقینده مبتلالیغیمی عئیب ائدن سانیر، کیم اولماق اختیار ایله دیر مبتلا سنا؟
ای دل! کی هیجره دؤزمه‌ییب ایسترسن اول مهی، شُکر ائت بو حالا، یوخسا گلیر بیربلا سنا!
ای گول! غمینده اشک، رخِ زردیم ائتدی آل، بیلدیردی اولا صورت حالیم صبا سنا؟
دوشمز چو شاه قُربو، **فضولی!** گدالارا،
اول شهدن التفات نه نسبت بنا، سنا؟

-۱۹-

گرچی ای‌دل یار ایچون اُوز وئردی یوز محنت سنا، ذره‌جه قطع محبت ائتمه‌دین، رحمت سنا
ساخلاما نقدِ غمِ عشقینی ای جان! ظاهر ائت! کیم وئریب حبسِ بدندن چیخماغا، رخصت سنا!
چاره‌ی بهبودومو سوردوم معالجدن، دئدی: درد، درد عشق ایسه، ممکون دگیل صحت سنا.
توتارام یارین قیامتده، حبیبیم! دامنین، مستسن غفلت شرابیندان،بو گون مُهلت سنا!
عشق اهلین آتش هیجرانا ائیلر سن کباب، دونه-دونه امتحان ائتدیم، بودور عادت سنا!
اینجیدیر نالهم سنی نولا اگر بیر تیغ ایله، چشم جلاّدین ائده احسان بنا، منّت سنا؟

سنده دون گؤردوم **فضولی!** مئیل محراب و نماز!
ترکِ عشق ائتمکمی ایسترسن؟ نه دیر نیّت سنا؟

-۲۰-

شبْ کی مفتاح مه نو اولا گنجینه گشا، قیلا پیمانه‌ی گردونی جواهر پیما،
گیزله‌ییب چشمه‌ی خورشید سویون کوزه‌ی چرخ، قطره - قطره قیلا انجم رشحاتین پیدا!
لاله رنگ اولا شفقدن فلکِ مینا فام، دیشرا سالمیش گیبی عکسِ می‌گلگون مینا.
ماهِ نوجامینی دؤره گتیره ساقیِ دهر، انجمِ چرخه سالا نشئه‌ی تأثیرِ هوا!
بن هم اول روح فزا راحی تؤکم ساغره کیم، نخل همت رشحاتیندان آلا نشو و نما.
توتار اولسام نه عجب مئی اتگین دُرد صفت، ائیله‌ییبدیر نئچه توپراغی بو اکسیر، طلا!

جام دؤرونده، **فضولی!** اوخورام مئی وصفین،
آتش خرمن غم، آب حیات حکما!

-۲۱-

فقر مُلکی تخت و عالم ترکی، افسر دیر بنا، شکرالله! دولت باقی میسر دیر بنا!
زلف و رخساری خیالیله نه‌دیر حالیم، دئمن. ئویله‌یم کیم هرگئجه-گوندوز برابر دیر بنا!
حور و طوبی وصفین، ای واعظ! بوگون آز ائیله کیم، همدم اول طوبی قیام و حور پیکر دیر بنا.
آرادان ای شمع! چیخ، بیر گوشه توت کیم، بو گئجه، بزم، بیر خورشید طلعتدن منوّر دیر بنا!
وئردی باد صبح بیر خورشیدِ رخشان مژده‌سین، شمعوش وه! کیم بو دم ئولمک مقرر دیر بنا.
زاهیدا سن قیل توجه گوشه‌ی محرابا کیم قبله‌ی طاعت، خم ابروی دلبر دیر بنا

ای **فضولی!** جمع اولور پیوسته ائل نظّاره‌مه
عرصه‌ی دشت جنون، صحرای محشردیر بنا!

-۲۲-

شربت لعلین کی دئرلر چشمه‌ی حیوان آنا، اول وئریر جان دم به دم عشّاقه و بن جان آنا!

اوخلاریندیر کیم‌تیکان‌تک سانجیلیبدیر هر طرف، گُلبن خم دیر قدیم، هر غنچه بیر پئیکان آنا.
خال و خط دیر بیلمن اول آیینه‌ی رخسارده، یا گؤزومدن عکس سالمیش مردمِ موژگان آنا
توتما ای قان دم به دم طغیان ائدیب گؤز چاکینی، قوی بو منظردن دمی نظّاره قیلسین جان آنا.
بحره لؤلو دیشلرین وصفین مگر سؤیلر صبا، کیم قولاق توتموش صدف ایچره دُرِ غلطان آنا!
کؤنلومه سالمیش خطین ذوؤقون فلک قان اوددوروب، طفل تک کیم اوخودالار زجر ایله قرآن آنا!
ای **فضولی!** اول صنم افغانینه رحم ائیله‌مز،
داشا بنزر باغری، تاثیر ائیله‌مز افغان آنا!

-۲۳-

هر زمان منظور بیر شوخ ستمگر دیر بنا، قاندا اولسام، بیر بلا حقدن مقرر دیر بنا!
اول خم ابرویا قیلسام سجده هر ساعت، نولا؟ قیبله ایله اول خم ابرو برابر دیر بنا!
غم دگیل جیسمیمده گر سنگ ملامت زخمی‌وار، شحنه‌ی بازارِ سئودایام، بو، زیوردیر بنا!
گؤزده خون‌آلود پئیکانین خیالیله خوشام، هر بیری گویا کی بیر برگِ گول تردیر بنا!
زخملردن مین آغیز آچدیم ادای شُکره، کیم، هر اوخون بیر نعمتِ غئیر مکرر دیر بنا.
عقل ارشادیله بولماق کامْ ممکون‌دور، ولی، دامِ راه، اول حلقه‌ی زلفِ مُعنبردیر بنا.
اختر بختیم وبالین گؤرکی اول مَهدن گلن، مئهرلردیر ئوزگه‌یه، جؤورو جفالاردیر بنا.
ای **فضولی!** منزل مقصودا یئتسم نه عجب؟
خدمت پیر مغانْ ارشادی، رهبر دیر بنا!

-۲۴-

کؤنول! تا وار الینده جام مئی، تسبیحه ال اورما، نماز اهلینه اویما، اونلار ایلن دورما، اوتورما!
اگیلیب سجده‌یه، سالما فراغت تاجینی باشدان، وضو سویو ایله راحت یوخوسون گؤزدن اوچورما.
ساقین، پامال اولورسان بوریا تک، مسجده گیرمه! وگر ناچار گیرسن، آندا منبر گیبی چوخ دورما!
مؤذّن ناله‌سین آلما قولاغا، دوشمه تشویشه، جهنم قاپیسین آچدیرما، واعظدن خبر سورما!
جماعت ازدحامی مسجده سالمیش کدورتلر، کدورت أوزره لطف ائت بیر کدورت سن هم آرتورما.
خطیبی سانما صادق، واعظین قوولیله فعل ائتمه، امامی توتما عاقل، اختیارین آنا تاپشورما!
فضولی! بهره وئرمز طاعتِ ناقص، نه دیر جهدین؟
کرم قیل، زرقی طاعت صورتینده حددن آشورما!

-۲۵-

رحم ائت ای شه! دل درویش چکن آهلارا، کی گدا آهی اثر ائیلر اولو شاهلارا!
مئهری یوخ ماهلارا آه اثر ائتمز، یارب! وئر بیر انصاف بو مئهری یوخ اولان ماهلارا!
قاشلارین طاقینا وورسام دلِ سوزان نه عجب، رسمدیر آسیلا قندیل نظرگاهلارا.

مـایلِ سـروقدین وصـلینه یـئتمز، نـئجه کـیم بــخت شـایسته دگــیل هـمتی کـوتاهلارا!
سـاقی بـزم جـنون، نـرگس مسـتیندیر، کـیم ایــچیریر بــادهٔ‌ی غــفلت، دلی آگــاهلارا.
بــاخما ای دیــده! زنــخدانــینا مـحبوبلارین، گـزمه غـافیل، حـذر ائت، دوشـمیه سـن چاهلارا!
ای **فـضولی** ورغ اهــلی ره مسـجد تـوتموش،
سـن ره مـیکده تـوت، اویـما بـو گـمراهـلارا!

-۲۶-

سـو وئـریر هـر صـبحدم گـؤزیاشی تـیغِ آهـیما، کیم تؤکم قانین سیپئهرین،سالسا مئهرین ماهیما.
شمع رخسارین اودو قیلمیش منی آتش پرست، چــاک ســینَمدن تـماشا ائـیله آتشگـاهیما.
تــوتیا تک چشـم اربــاب نـظردیر مـنزلیم، گـرچـی خـاک رهگـذارم دیـدهٔ‌ی بـدخواهـیما.
غم گیبی ئـولدورسه قـانلی تک قـاچار بـندن یـانا شـاه دردم، التـجاء ائـیلر عـلوّ جـاهیما!
بیر فـقیرم، دورمـاسین کـیمسه بـنا تـعظیم ایـچون قـاندا گـئتسم ای گـؤزوم! سو سپ غـبار راهـیما.
غــافیلم ســرّ لب جــانپروریندن، تــاخطین قــوندوروبدور گــرد، مــرآتِ دلِ آگــاهیما.
ای **فـضولی!** یـاره دؤنـدردیم أوزوم اغـیاردان،
خصمی‌چوخ‌گؤردوم،سیغیندیم صدق ایـله آللاهـیما.

-۲۷-

عـارضین گـؤرسه فـلک مـئهر بـوراخـماز آیـا ذرّه‌-ذرّه قــیلیب آنـی بــوراخـار صـحرایـا.
صـورتین عکسـین آلیب بـاغا گـیرر هـر دم سو رشکــدن قــان ایـچیریر بـرگ گـول رعـنایا!
یـئریدیر عکســینه آیـینه دمـیربند اورسـا، نـه ایچون قـارشی دورور سن گـیبی بـی‌همتایا؟
بـولدوغو یـئرده حسـددن گـون اورور سایه‌نه تـیغ، کـی رفـیق اولمـایا سـن مـاه مـلک سـیمایا.
اوخـا پـئیکان تـیکیلیر غـمزه‌ن ایـچون پـیوسته، تـوخونور طـعنه اوخـو قـاشین اوجـوندان یـایا.
لعــل نــابین صـفتی شـهد مـصفّادیر، لیک، آجـی ائـتمیش آنـی صـفرای حسـد صـهبایا.
یـار مـئیلین سنه سالمازسا **فضولی!** نـه عـجب،
نئجه مئیل ائتمک اولور سن گـیبی بـیر روسـوایـا؟

-۲۸-

عــاشق اولدوم یـئنه بـیر تـازه گـولِ رعـنایا کـی سـالیر آل ایـله هـر دم بـنی یـوز غـوغایا.
گـه اوروب قـالب فـرسوده مـی، گـه حـبس قـیلیر گـه سـراسـیمه و عـریان بـوراخـیر صـحرایا!
اوزومـون قـانی ایـله سینه مـی آل ائـتدیم کـیم، آلت صــــنعت اولا اول بت بـــــی‌پروایــا.
بو نه ایشـدیر کـی بـیزی ایگـنه گـیبی ایـنجلدیب، سالیر ایپلیک گـیبی هـر دم بیر اوزون سئودایـا؟
آیــاغین بـاغلامیش آواره‌لریـن صـنعت ایـله، یــوخ نــهایت سـرِ کـویوندا گـزن شـیدایـا
لخت-لخت‌اولموش ایکن غمزه درفشینی چکیب، چــاره‌ساز اولمــادی بـیرگون تـن غـمفرسایا

یـاخا چـاک ائدەنی بـاشماق گـیبی سالیر آیـاغا،
ای **فـضولی**! گـؤر اونـون ائـتدیگی اسـتغنایا

حرف الباء

-۲۹-

بنیم تک هیچ کیم‌زار و پـریشان اولمـاسین، یـارب!
اسیر درد عشـق و داغ هـیجران اولمـاسین، یـارب!

دمـادم جـؤورلردیر چکـدیگیم بـی‌رحـم بـوتلاردان،
بو کافرلر اسـیری، بـیر مسـلمان اولمـاسین، یـارب!

گؤروب اندیشه‌ی قتلیمده اول ماهی بودور دردیـم،
کی بو اندیشه‌دن اول مه،پشیمان اولماسین، یارب!

چیخارماق ائتسه‌لر تندن چکیب پئیکانین اول سروین،
چیخان اولسون دل مـجروح،پـئیکان اولمـاسین یارب!

جفا و جؤور ایـله مـعتادام، آنـلارسیز نـولور حـالیم؟
جـفاسینا حد و جـؤورونه پـایان اولمـاسین، یـارب!

دئمن کیم عدلی یوخ یا ظلمو چوخ،هر حال ایله اولسـا،
کؤنول تختینه اوندان غئیری سلطان اولماسین، یارب!

فـضولی بـولدو گـنجِ عـافیت مـئیخانه کُـنجوندن،
مبارک مُلکدور، اُول ملک ویـران اولمـاسین یـارب!

-۳۰-

ای نــاوک شـؤوقون سـپری سـینه‌ی احـباب،
زُلفــون خـمی اربـاب وفـا صـئیدینه، قـلاّب!

مـحرابـدا شکـلِ خـم ابـروی لطـیفین
واجب بـو جـهتدن قـامییا سـجده‌ی مـحراب

سـؤزوم دئـر ایـدیم، شـمع سنا ائیله‌یه روشـن،
نـظّاره‌ی رخسـارینا یـوخ شـمعده هـم تـاب!

خـورشید جـمالیندان اول آی سـالدی نـقابین،
صبح اولدو، دور ای‌بخت! نه دیر بونجا شکر خواب؟

دون صـبح یـئتیردیم فـلکه مـوجِ سـرشکیم،
غـرق ائـتدی فـلک أوزره اولان انجمی گـرداب!

سـاقی مگـر اول لعـل سـؤزون دئـر مئی نـابا،
کـیم دوشـدو آیـاغینا، الیـن ئـوپدو مـئی‌ناب.

جـمعیت اسـبابا کـؤنول وئـرمه **فـضولی**،
کـیم تـفرقه‌دیر خـاطره جـمعیت اسـباب!

-۳۱-

صبح چکمیش چرخه،چالمیش داشه تـیغین آفـتاب
ظـاهر ائـتمیش اول مَـهِ دلاّ کـه عـین انـتساب.

دم بـه دم تـحریک تـیغیندن بـولور بـاشلار صـفا،
ئویله کیم سو موج اوروب ظاهر قیلیر هر دم حباب.

هر سر موییمده بیر بـاش اولسـا مـوی سـر گـیبی،
کسسـه واریـن، تـیغ خـونریزیندن ائـتمم اجـتناب.

کشــف اسـرار مـلاحت، جـؤهر تـیغینده‌دیر،
کـیم آلیـر بـاشلارداکی سئودا جمالیندان نـقاب.

غصه‌سیندن باشیمین موبی تک ایـنجلمیش تـنیم،
کـیم تـنیمله تـیغی اورتـاسیندا بـاشیمدیر حـجاب!

تـیغ چـابک سئیرینه آهـوِی چین دئـرسم نـولا،
سئیر قـیلدیقجا تـؤکر صحرای چینه مشک نـاب.

مـوی ژولیـده‌مله تـیغیندن اومـیدیم کسـمه‌زم،
ای **فضولی**! خالی اولماز بـرق لامئعدن سحاب!

-۳۲-

صــــبح ســـالیب مـــاه رُخـــوندان نـــقاب، چـــــیخ کـــــی تـــماشایا چـــیخا آفـــتاب.
رشــــته‌ی جــانیم یـــئتر، ائت پُـــر گـــره ســــالما ســــر زلفِ ســـمنسایا تـــاب!
مست چـــیخیب ســالما نـــظر هـــر یـــانا گـــــؤرمه روا کـــیم اولا عـــالم خـــراب!
کســــمه نـــــظر جـــانب عشّـــاقدان، نــــاله‌ی دلســــوزدان ائت اجـــــتناب!
گــئجه‌لر انـــجم ســـایارام صـــبحه‌دک، ای شب هــــیجرین بـــنه یـــومِ حســـاب
دوزخــــه گــــیرمز ســــتمیندن یـــانان قـــابلِ جـــنّت دگـــیل اهـــل عـــذاب!
ســــالدی آیـــاقدان غـــم عـــالم بـــنی وئـــربنه غـــم دفـــعینه، ســـاقی! شـــراب!
رحـــــم قـــــیل افـــــتاده‌لرین حـــالینا هـــــیچ گـــرکمزمی ســـنا بـــیر ثـــواب؟
یـــار ســـؤال ائـــتسه کـــی حـالین نـه دیـر
خســـته **فـــضولی**، نـــه وئـــریرسین جـواب؟

-۳۳-

غــالبا بــیر اهــل دل تــوپراغـی دیـر دُرد شـراب، کیم قیلیب همت بینالار توتموش أوستونده حباب.
برق و باران سانما کـیم گـؤردوکجه آه و اشکیمی، بیلمه‌زم نـمدیر کـی ابـر آغـلار، بـنا یـانار سحاب!
ای سوران حـالیم بـو استغنا سؤالیندان نـه سـود حـالیم ائـیلرسن سؤال، امّا ائشیتمزسن جواب!
دشت غـمدن خـاک قـبرین أوزره سرو و گـردباد چکسه باش،اول‌سرودن‌سوکسمه ای‌سئیل سراب!
یئتمه‌ییب وصـلینه اول لیـلی وشـین بـیر عُـمردور بن گیبی مجنون اولوب صحرایا دوشموش آفتاب.
اول بُت ابروسون قویوب، محرابا دؤنـدورمم اوزوم قوی بنی زاهید، بنا چوخ وئرمه، تانرییچون، عذاب!
نقدِ عُمرون بیر صنم عشقینده صرف ائتدین تـمام،
ای **فضولی**! آه اگـر سـندن سورولسا بـو حسـاب؟

-۳۴-

قیلسا وصلین شامیمی صبحه برابـر یـوخ عـجب، رسـمدیر فـصل بـهار اولمـاق بـرابـر روز و شب!
گون کی سایه‌ن دوشدویو یئردن دورار،بیر وجهی‌وار، گـلسه عـالیقدرلر، فـقر اهـلی دورمـاقدیر ادب!
اولمـادان مـئیخانه‌ی عشـقینده مستِ جـام ذؤوق، دوزمــــه‌دی بـزمِ فـلکده زُهـره قـانونِ طـرب
جـنت وصـلیندیر اول مـقصد کـی ایـمان اهـلینه، قـیلسا حـق روزی جـهنم آتشـی، اولدور سـبب!
غالبا مقصود وصلیندیر کـی دون-گـون دورمـاییب، چـرخ سرگردان گـزر، بـیلمز نـه‌دیر رنـج و تـعب.
بســــته‌ی زنـــجیر شـؤوقوندور نسـیمِ تـرمزاج تشـــنه‌ی جـامِ وصـالیندیر مـحیطِ خشک لب
قـیلما فـیضِ نـعمت وصـلین **فضولیدن** دریـغ،
یوخدور ئوزگه مقصدی، سندن سنی ائیلر طلب.

-۳۵-

سن أوزوندن عالمی روشن قیلیب سالدین نقاب، یازی‌یه سالسین بوگوندن سونرا، نورون آفتاب
سن نه نور پاکسان ای مظهر صُنع الاه! نور آلیر شمع رُخوندان آفتاب و ماهتاب
عکس رویون سویا سالمیش سایه، زُلفون توپراغا، عنبر ائتمیش توپراغین آدین، سویون اسمین شراب!
یئلده بولموش بوی زولفون، سودا عکسِ عارضین، کیم یئلی باغرینا باسیب،سویا گوْز دیکمیش‌حباب.
لعلگون مئیدیر الینده ساغر سیمین ایله، یا نگینِ لعل دیر رشک لبیندن اولموش آب؟
کلک قدرت لوح سینَمده سنی نقش ائیله‌میش، ائیله‌ییب محبوبلار مجموعه‌سیندن انتخاب

ای **فضولی**! هر عمل قیلسان خطادیر، غئیر عشق،
بودورور من بیلدیگیم الله اَعْلَمْ بِالصَّوابْ!

-۳۶-

چونکیم گوْزومه گلمه‌دی هرگیز خیالِ خواب ساقی گتیر پیاله و دولدور شرابِ ناب!
فورصت دورور بو گئجه، گلین ایچه‌لیم مئیی، شمع ایله مطرب و مئی و ساقیِ مشکناب!
معمور توت نشاط ایله جان مسکنین مدام، نئچه-نئچه بو دهر، ائدر خانه‌لر خراب
زرّاق زاهیدین ایچه‌لیم قانینی صبوح، محروم صوفی‌نین قیلالیم باغرینی کباب!
هرگیز زمانه کیمسه‌یی خوشنود قیلمادی هر فیکر ناموافق و هر فعل ناصواب!
ضایع کئچیرمه فورصتینی، آغلا هر نفس، بو عُمرِ نازنین چو بیلیرسن قیلیر شتاب.

گل، ای حریف! ایندی نصیحت قبول قیل،
جوْور ائیلمه **فضولی** یه، حاجت دگیل عتاب!

-۳۷-

کوهکن شیرینه ئوز نقشین چکیب وئرمیش فریب، گوْر نه‌جاهلدیر یونار داشدان ئوزویچون بیر رقیب.
قاشلارین‌یایی بیر اوخ لطف ائیله‌میش هر عاشیقه بن هم آندان ائیله‌رم بیر اوخ تمنّایا نصیب!
توتیایِ خاک پایین فئیضینه یول بولماسام نورِ چشمیم عئیب قیلما، کور اولور دئرلر غریب.
مضطرب‌دیر چاره‌ی دردیمده وه! کیم بیلمه‌ییب، بیر دواسیز درده اوغراتمیش ئوزون مسکین‌طبیب
برق آهیمدان اودم هر گوشه بولموش رخنه‌لر گل گوْر ای گول کیم گرفتارِ قفس دیر عندلیب!
ای بنا «صبر ائت!» دئیه‌ن حال دلیمدن بی‌خبر، عشق اولان یئرده نئدر آرام یا نئیلر شکیب؟

ای **فضولی**! اینجیمه سندن تغافل قیلسا یار
رسم‌دیر کیم گوْستره احبابا استغنا حبیب!

-۳۸-

اول کی، هر ساعت گولردی چشم گریانیم گوْروب، آغلار اولدو حالیما بی‌رحم جانانیم گوْروب!

ائـسیله‌ین تـسعیینِ اجـزایِ مـداوا دردیـمه، ترک ائدیب جمع ائتمه‌دی حالِ پریشانیم گؤروب.
لاله رُخـلر کـؤکسونون چـاکـینه قیلمازلار نـظر هیچ بیر رحم ائیله‌مزلر داغ هیجرانیم گؤروب!
توت‌گؤزون ای دود دل چرخین کی، دؤرون ترک ائدیب قالماسین حئیرتده چشم گؤهر افشانیم گؤروب!
پـرتو خورشیدی سانمان یئرده کیم، دُوْرِ فلک یـئره اورمـوش آفـتابین مـاه تـابانیم گـؤروب.
سودا عکس سرو سانمان کیم، قـوپاریب بـاغبان، سویا سالمیش سروینی، سرو خرامانیم گؤروب.

ای **فضولی**!بیل‌کی‌اول گولْ عارضی گؤرموش دگیل،
کیم کی عئیب ائیلر بنیم چاک گریبانیم گؤروب!

-۳۹-

روزگـاریم بـولدو دوران فـلکدن انـقلاب! قان ایچر اولدوم آیاغین چکدی بزمیمدن شراب!
شـعله‌ی آهـیملا یـاندیردیم دل سـرگشته‌نی! بیر اود اولدوم چیزگینن چئورمده اولمازمی کباب؟
لعلین ایله باده بحث ائتمیش، زهی گمراهلیق! اولدو واجیب ائیله‌مک اول بی‌ادبدن اجتناب!
وئـرمز اولدو یـول وصـاله پیچ زُلفون آه! کیم، رشـته‌ی تـدبیردن دؤرانِ کـجرو آچـدی تـاب.
اولمادی اول ماها رؤشن یـاندیغیم هیجران گونو، یاندیغین شب تا سحر شمعین، نه بیلسین آفتاب؟
گـؤزکی پـئیکانین خـیالیله ساچار هریانا اشک، بـیر صـدف دیر قطره‌ی بارانی ائیلر دُرّ ناب!
اولدو ابـر دود آهـیم پـرده‌ی رخسـار مـاه، آه کـیم آلمـاز جـمالیندان هـنوز اول مـه، نقاب.

کسـمه‌دی بـندن سـر کـوییندا آزاریـن رقـیب،
ای **فضولی**! نئشه جنّت ایچره یوخ دئرلر عذاب؟

-۴۰-

درد عشـقیم دفـعینه زحمت چکـر دائـم طبیب، شُکر کیم اولموش آنا زحمت، بنا راحت نصیب!
بـیر زباندیر شرح غم تـقریرینه هر برگ گـول ائـیله‌مز بیهوده گـول گـؤردوکده افغان، عندلیب.
بیلسه ذوؤقوم وصلدن فـرقتده افزون اولدوغـون، وصـلدن منعین روا گـؤرمزدی رشکیندن رقیب.
طـعن غـفلت دیـر پریْ طلعت‌لره اظهار حـال سانما کیم احباب حالیندان اولور غافیل، حبیب!
آه بـیلمن نـئیله‌ییم قـورتولماق اولمـاز قـئیدن، مـن حـریف ساده دل، خـوبلار جمالی دلفریب!
شـمع قُـربیله تـفاخر قـیلما ای پـروانـه! کـیم خـرمن عُـمرون یـانار بـرقِ فـنادان عـنقریب.

نـولا آغـلارسا **فـضولی** روضـه‌ی کـویون گـؤروب،
لاجـرم گـریان اولور قـیلقاج وطـن یـادین غـریب.

-۴۱-

پـای بـند اولدوم، سـر زُلف پـریشانین گـؤروب نـطقدن دوشـدوم، لبِ لعـل دُرافشـانین گـوروب!
اودا یـاخدیم شـمعوش جانیم، باخیب رُخسارینا چرخـه چکـدیم دود دل، سـرو خـرامـانین گـؤروب!
گزدیرر هر یان گؤزوم اشک اُوزره باغریم پاره‌سین، خلعت گُلگون ایله رخش اُوزره جولانین گؤروب!

بیر زمان‌کئچمزکی دل،تیغیندن‌اولماز چاک-چاک، آچیلیر هردم، توتولموش کؤنلوم احسانین گؤروب!
کؤنلومو تنهالیق ائیلردی پریشان سینه‌ده، اولماسایدی جمع هر یانیندا پئیکانین گؤروب
بند و زندانِ غم و محنتدن اولموشدوم خلاص، آه کیم دوشدوم یئنه زلف و زنخدانین گؤروب!
ای **فضولی!** بونجا کیم توتدون نهان حالِ دلین،
عاقبت فهم ائتدی ائل، چاک گریبانین گؤروب!

-۴۲-

غئیره ائیلر بی‌سبب بین التفات اول نوش لب، التفات ائتمز بنا مطلق، نه‌دیر بیلمن سبب؟
جؤور اولور عادت غضب وقتی، نه عادت دیر بو کیم، جؤورون آز ائیلر بنا اول ماه، چون ائیلر غضب!
نولا غمزه‌ن فکری دوشدویسه دل سوزانیما ظالیمین گر اولسا آتش منزلی، اولماز عجب!
دم به دم گر دُرّ اشکیم دوشسه گؤزدن، وجهی‌وار، یاش اوشاقلاردیر یتیم، آنلاردا یوخ رسم ادب.
جؤورو کؤنلومدور چکن، گؤزدور گؤرن رُخسارینی الله الله! کام آلان کیمدیر، چکن کیمدیر تعب؟
یار بیداد ائیله‌مز عشاق فریاد ائتمه‌دن، هر نئچه روزی مقدّر اولسا، واجیب‌دیر طلب.
مطرب! آغلاتما سرودونلا **فضولی** خسته‌نی،
سئیل اشکیندن ساقین قویمایا بنیاد طرب!

حرف التاء

-۴۳-

وصلین بنا حیات وئریر، فرقتین ممات، سُبحانَ خالِقِ خَلَقَ المَوْتَ و الحَیات
هیجرانینه تحمّل ائدن وصلینی بولور، طوبیٰ لِمَن مساعدةُ الصَّبرِ و الثَّبات.
مئهرین دیر اقتناىِ مقاصدِ وسیله‌سی ماشاءَ مَنْ اَرادَ بِهِ الفَوْز و النَّجات!
تؤکموش ریاضِ طبعیمه بارانِ شؤوقونو، مَنْ اَنزَلَ المِیاهِ وَاَحْییٰ بِهِ النَّبات
حق آفرینشه سبب ائتدی وجودونو، اَوجَبْتَ بِالظُّهورِ ظُهوُرِ المُکَوِّنات
ایزد، سریرِ حُسنه سنی قیلدی پادشاه، اَعْلی کَمالِ ذاتِکَ فی اَحْسَنِ الصِّفات
قیلدین اداىِ نعت، **فضولی** تمام قیل،
کَمَّلْتَ بِالسَّلامِ و تَمَّمْتَ بِالصَّلوات.

-۴۴-

یورو، یئتر بنه ای سیمِ اشک، بیداد ائت گر آقچان ایله آلینمیش قول ایسم، آزاد ائت!
ایتیرمه ایتلری آوازی‌نین کؤنول ذوؤقون، یئتر قارا گئجه‌لر هرزه - هرزه فریاد ائت!
خراب اولان کؤنول، ای بُت! سنین مقامیندیر، تغافل ائیله‌مه، بیر قاچ داش ایله آباد ائت!

ائشیتمه‌دینمی کؤنول، عشقِ مشکیل اولدوغونو؟ سنا بو مشکیل ایشی کیم دئدی کی بنیاد ائت؟
خلافِ عادته چوخ اولما ای پری! مایل، یئتر فسون ایله تسخیرِ آدمیزاد ائت!
صبا! اسیرلری قصدین ائیله‌میش اول گول، بیزی هم آندا اگر دوشسه فورصتین، یاد ائت!
فضولی! ایستر ایسن ازدیادِ رتبه‌ی فضل،
دیارِ رومی گؤزت، ترکِ خاکِ بغداد ائت!

-۴۵-

عکس رخسارین ایله اولدو مزیّن مرآت، بدنِ مرده‌یه فیض نظرین وئردی حیات!
بنزه‌دیم قدِ موزونونا فی‌الجمله، اگر، جان ایچینده الف ائتسه‌یدی قبولِ حرکات!
خط بو مضمون ایله‌دیر طرف زنخدانیندا، کی بو زندانین اسیرینه یوخ اومّید نجات!
کاکیلین قیلدی مقرّر منه سرگشته‌لیگی، دئمه‌سین کیمسه کی، یوخ گردشِ گردونا ثبات!
غمزه پئیکانین ائدر عاشقه چشمین صدقه ائیله‌کیم مردم منعم، وئره مُحتاجا زکات!
آفرین جوهر مقبولونا کیم عالمده، ممکون اولماز بو صفات ایله کی سنسن بیر ذات.
ای فضولی! ورع و زوهد ایله معتاد اولدون،
بیلمه‌دین حالینی، بیهوده کئچیردین اوقات!

-۴۶-

ای اسیر دام غم، بیر گوشه‌ی مئیخانه توت! توتما زوهّادین مخالف پندینی، پئیمانه توت!
دیشله‌دیمسه لعلین ای قانیم توکن! قهر ائیله‌مه، توت کی قان ائتدیم، عدالت ایله، قانی قانه توت!
چیزگینیرکی باشینا شمع رُخوندان جانیمی، منع قیلما، آنی هم اُول شمعه بیر پروانه توت!
گر سنه افغانیمی بیهوده دئرسه مدّعی، اول سؤزه توتما قولاق، بن چکدیگیم افغانه توت.
قیلمازام زنجیر زلفو ترکین، الی ناصح! بنی خواه بیر عاقل خیال ائت، خواه بیر دیوانه توت!
ای‌اولوب سلطان، دئیه‌ن دونیادا بندن غئیری یوخ، سن ئوزون بیر جُغد بیل، دونیایی بیر ویرانه توت
ای فضولی! دهر زالی‌نین فریبیندن ساقین،
اولما غافیل، ارگیبی تپرن، ئوزون مردانه توت.

-۴۷-

بحر عشقه دوشدون ای‌دل! لعل جانانی اونوت. بالغ اولدون، گل رحیمدن ایچدیگین قانی اونوت!
وئردی رحلتدن خبر، موی سفید و روی زرد چهره‌ی گولگون ایله زُلف پریشانی اونوت.
چک ندامتدن گؤیه دودِ دلین، تؤک قانلی یاش، سرو نازی ترک قیل، گلبرگ خندانی اونوت!
گؤر غنیمت فقر ملکونده گدالیق شیوه‌سین، اعتبار منصب و درگاهِ سلطانی اونوت.
چکمه عالم قئیدینی ای سربلندِ فقر اولان سلطنت تختینه ائردین، بند و زندانی اونوت.
معصیت دئرسن یئتر تکرار قیل، دؤنده‌ر ورق ئوزگه حرفین مشقین ائت، اوّلکی عنوانی اونوت!

لوحِ خــاطز صــورتِ جــانانه قـیل آئـینه‌دار آنی یاد ائت، هر نه کیم یـادیندا دیـر، آنـی اونـوت!

ای *فـضولی!* چک مـلامت رهگـذاریـندان قـدم،
لحظه-لحظه چکدیگین بـیهوده افغانی اونـوت!

-۴۸-

طلسم گنج ایچون مین اسم اعظم یادتوتدون توت طلسمی سیندیریب، گنجی پوزوب، اسمی اونوتدون، توت!

تؤکوب مئی، جام می توتماق تمناسین چیخار باشدان ئوکوش قانلار توکوب عالمده چوخ خونابه اوتدون، توت!

شراب ناب ذوؤقوندن نه حاصیل چوخ دگیل بـاقی، ریاضِ عُمره‌بین‌کز سو وئریب آخر قوروتدون، تـوت!

چو نه جـمشید بـولموشدور بـقا کـیفیّتین، نـه جـم، بو بزم ایچره جم و جمشید الیندن‌جام‌توتدون،توت!

فضولی! قـیل قـیاسِ حـالین، اهـل دهـر حـالیندان
قُماری مکر و تزویری حِیَل اهلیندن اوتدون، توت!

-۴۹-

مـرده جیسمیم، التـفاتیندان بـولور هـر دم حـیات، ئـولورم گـر قـیلماسان هـر دم بـنا بـیر التـفات.

یــازا بــیلمز لبـلرین وصـفین تـمام عُـمرده، آب حـیوان وئـرسه کـلکِ خـضره ظـلمتدن دوات

بن فقیرم، سن غـنی، وئـرگیل زکـات حسـن کـیم شرع ایچینده هم بنا دیر، هـم سـنا واجـیب زکـات.

گـؤرمه‌ییـنجه عشـقینی ایـمانا گـلمز عـاشقین، یوز پئیمبر جمع اولوب گـؤسترسه‌لر بـین مـعجزات!

مــظهرِ آثــار قــدرت دیــر وجـود کـاملین، فـیضِ فـطرتدن غـرض سنسن، طُـفیلین کـائنات!

جــوْهرِ ذاتــینداد‌یـر مـجموعِ اوصـاف کـمال، بو صفات ایله کی سنسن، قاندا وار بیر پـاک ذات؟

عشقه تا دوشدون *فضولی!* چکمه‌دین دونیا غـمین
بیل کـی دام عشـق ایـمیش قـئید تـعلّقدن نـجات.

-۵۰-

صـبا اغــیاردان پـنهان، غـمیم دلداره اظـهار ائت، خـبر سیز یـاریمی حـالِ خـرابیمدان خـبردار ائت!

گتیریادیم آنین یانیندا، گر گـؤرسن کـی قـهر ائـیلر، خـموش اولمـا، یـئنه دشـنام تـقریبیله تکـرار ائت

کؤنول غم گونلرین تنها کئچیرمه، ایسته بیر همدم، اجل خوابیندن افغانلار چکیب، مـجنونو بـیدار ائت!

چو یوخ عشق آتشی، بیر شعله چکسه‌طاقتین ای‌نئی! باش آغریتما،دم عشق اورما،آنجاق نـاله‌ی زار ائت!

بنی رشک اودونـا پـروانـه تک ای شـمع یـاندیرما، یـئتر خـورشیدِ رخسـارین چـراغ بـزم اغـیار ائت

گــرفتارِ غــم عشــق اولالی، آزاده‌ی دهـرم، غـم عشقه بـنی بـوندان بـتر، یـارب! گـرفتار ائت

*فضولی!*باخماق اولمور اول گونش یادیله خورشیده،
نه وجه ایله کیم اولسا،گون کئچر،فکرِ شب تار ائت!

حرف الثاء

-۵۱-

خـط رُخسارین ائدر لُطفده ریحان ایله بحث، حُسن صورتده، جمالین گول خندان ایله بحث.
أوزونـه دورمـاسین آیینه اوروب لاف صفا، نه روا مه قیلا خورشید درخشان ایله بحث؟
گـرچـی شمشادده چوخ لاف لطافت واردیر، بوکولور، ائیلەسه أول سرو خرامان ایله بحث!
قیلسا جان لعلین ایله فئیض یئتیرمک بحثین جانبِ لعلینی توت، ای کؤنول! ائت جان ایله بحث
جنتی کـویونا زؤهـد اهـلی مـناسب دئسـەلر، نه مناسب کی قیلام بیر نئچه نادان ایله بحث؟
دوشـر اود شـمع دیـلینه بـو سببدن کی قیلیر، دیـل اوزالدیب گئجەلر اول مه تابان ایله بحث!
صفت حُسنون ائدر خسته **فضولی**، نه عجب،
حُسـن گـفتاردا گـر ائیلەسه حسّان ایله بحث!

-۵۲-

جـهان ایـچره هـر فـتنه کـیم اولسـا حـادث، آنـا سـرو قـدین دیـر، البـته بـاعث!
مـدارسـده تـحقیق مـوی مـیانین، دقـایقدن اورتـایا سـالمیش مـباحث!
مـوحّدلره قـیلما انکـار زاهـید مـثیِ وحـدتی، سـانما ام الخـبائث.
ایکـی دیـدەسیز عـالمه: یـوسف و سـن. سـیزه یـوخ جـهان ایـچره امکـانِ ثـالث.
بـنه جـمع اولور قـاندا کـیم وار بـیر غـم، بـنم مـلک عشـق ایـچره مـجنونه وارث
تـؤکوب اشک کـویوندا، وصـلین دیـلر دل سـاچار نـفع ایـچون دانـه، تـوپراغـا حـارث!
عـذار و لبـین وصـفین ائـیلر **فـضولی**،
اونـا هـم مـفسّر دئـرم، هـم مـحدّث

حرف الجیم

-۵۳-

ای غـبار قـدمین عـرش بـرین بـاشینا تـاج، شـرف ذاتـینا أدنـایِ مـراتبْ مـعراج
مـنتهیٔ شـرعینه ادیـان تـمامیِ رُسـل، بـحر سـن، سـایر اربـابِ رسـالت، امـواج.
خـازن گـنج شـفاعت، سـنی قـیلمیش ایـزد هـیچ کـیم یـوخ کـی سنا اولمایا آخـر مـحتاج!
سُـنّتین مـغفرت اسـبابینا مـنهاجِ حـصول طـاعتین مـعصیت امـراضـیناتدبیرِ عـلاج.
خـلقه تـقلید سُـلوکون، سـببِ حسـن مـعاش، مُـلکه تـغییر طـریقین. اثـر سـوءِ مـزاج.
قـایم اولمـازدی نـظام و نسـقِ اصـل وجـود، وئـرمەسەیدین اثـرِ عـدل ایـله دونـیایا رواج.
شکـرلله کـی **فـضولینی** ائـدیب داخـلِ فـئیض،
رغـبتین دایـرەی خـوفدن ائـتمیش اخـراج!

-۵۴-

مُــــنحرف دیــر ســاقیا انــدوه دونــیادان مــزاج، بــاده تــوت کـیم عـلت و انـدوها، غـفلتدیر عـلاج!
فــقر مُکلون تــوت گـر استغنادا ایـسترسن کـمال، سلطنتدن کئچ کـی اول وادیـده چـوخدور احـتیاج!
چکمه تخت و تاج قئیدین، بی سرو پـالیق گـؤزت، کـیم آیـاغا بـنددیر تـخت و بـلادیر بـاشا تـاج.
بیر پری زُلفـون تـوتوب خـالیندان آلسـان کـام دل، توت‌کی چین مُلکونو توتدون،هینددن آلدین خـراج.
تــرکِ و تــجرید اخـتیار ائت کـیم دیـار عشقده فــقر بـــازاریـــنا اســباب فــنادان دیــر رواج
نــقشِ زائــل دیــر، امــور دهــره قـیلما اعـتبار، اولسـا حـاصل فـقردن حزن و، غـینادان ابتهاج!
ای **فـضولی** مــن مــلامت مــلکونون سلطانیام،
بـرق آهـیم تـاجِ زر، سـیمِ سرشکیم، تـختِ عـاج!

-۵۵-

کــــؤنلوم آچـــیلیر زلف پـــریشانینی گـــؤرگج، نُـطقیم تــوتولور، غـنچه‌ی خـندانـینی گـؤرگج!
بـــاخدیقجا سـنا، قــان ســاچیلیر دیــده‌لریمدن، بـــاغریم دلیـــنیر، نــاوک مــوژگانینی گـؤرگج!
رعــنالیق ایــله قــامت شـمشادی قـیلان یـاد، اولمــازمی خـجل، سـروِ خـرامـانینی گـؤرگج؟
چوخ عشقه هوس ائده‌نی گـؤردوم کـی، هـواسین، تــرک ائــتدی، سـنین عـاشقِ نـالانینی گؤرگج!
کـــافر کـــی، دگـــیل مـــعترفِ نــار جـهنم، ایـــمانا گـــلیر، آتشِ هـــیجرانـــینی گـــؤرگج.
نــازیک‌لیک ایــله غـنچه‌ی خـندانی ائـدن یـاد، ائـــتمز مــــی‌حیا لعـــل دُر افشــانینی گـؤرگج؟
ســن حــالِ دلیــن ســؤیله‌مه‌سن نـولا **فـضولی**؟
ائـــل فـــهم قـــیلیر چـــاک گـریبانی گـــؤرگج!

-۵۶-

اولور قدّیم دوتـا عشـقین یـولوندا بـیر بـلا گـؤرگج، طریق اهـلینه عـادت دیـر تـواضـع، آشـنا گـؤرگج!
نـهانی عشـقینی گـر بـیلسه عـالم دودِ آهـیمدان، عجب یوخ کیم گُمانِ گنج ائدر خلق، اژدها گـؤرگج!
فزون‌اولدوقجا عشقین،گرم‌اولور اشکیم بو گـؤزلردن، اگر چـی سو بُـرودت کسبینی ائیلر، هـوا گـؤرگج.
اوخون،هر لحظه‌کیم باغریم‌دلر،کؤنلوم قیلار افـغان، بـعینه ئـویله کـیم فـریاد ائدر ایـتلر، گـدا گـؤرگج!
رواجِ نــقد، نــقشِ سکّــه‌دن‌دیر، نــولا غـدر ائـته بـنه ائــل جیسم عـریانیمدا نـقش بـوریا گـؤرگج؟
بنِ درویشه ائل هم جؤور ائدر، سن جؤور قیلدیقجا، کیم ائیلر ظلم مـنعین پـادشاهیم، سـن روا گـؤرگج!
فضولینی یاشیر، ای ضعف! مـهوشلر جـفاسیندان،
کی مهوشلر قیلیرلار بین جـفا، بـیر مـبتلا گـؤرگج!

-۵۷-

جان چیخار تـندن کـؤنول ذکـر لب یـار ائـیله گـج، تن بولور جان، یئنی‌دن اُول لفظی تکرار ائـیله گـج!
قیلما ای افـغانْ گـؤزون بیدار، مستِ خـواب ایکـن اولمــایا بــیر فــتنه پـئیدا اولا بـیدار ائـیله گـج؟

صُحبتیمدن‌عار ائدیب ای‌گول!بنی ترک ائتمه‌کیم، گول وار افسرده، ترکِ صحبت خار ائیله گج!
واریمی فکر دهانینله یوخ ائتدیم کیم قضا، بؤیله امر ائتمیش بنا، یوخدان بنی‌وار ائیله گج.
عرض‌رخسار ائت بوگون،ای‌مه!کیم ئولسون گؤیده‌گون، ئویله کیم انجم ئولور، گونْ عرضِ رخسار ائیله گج!
هر زبان بیر تیغ دیر گویا زلیخا قتلینه، یوسفی آلماقدا اهل عشق بازار ائیله گج!
ناله‌ی زاریم **فضولی!** خوش گلیر اُول گول روخا،
آچیلیر گولْ کؤنلو، بولبول ناله‌ی زار ائیله گج

-۵۸-

ای کؤنول! یاری ایسته، جاندان کئچ! سر کویون گؤزت، جهاندان کئچ!
یا طمع کس حیات ذوؤقوندن، یا لبِ لعل دلستاندان کئچ!
مُلک تجرید دیر فراغت ائوی، ترکِ مال ائیله، خانماندان کئچ!
لامکان سئیری‌نین عزیمتین ائت، بو خراب اولاجاق مکاندان، کئچ!
اعتبار ائتمه مُلک دونیایا، اعتبارِ علوِ شاندان کئچ.
اهل دونیانین اولماز آخرتی، گر بونو ایستر ایسن، اوندان کئچ!
مسکنین بزمگاه وحدت‌دیر
ای **فضولی!** بو خاکداندان کئچ!

حرف الحاء

-۵۹-

گر دگیل بیر ماه مئهریله منیم تک زار صبح باشین آچیب،نئشه هر گون یاخاسین یبرتار صبح؟
گون‌دگیل هرگون‌بیر آی مئهریله کؤکسون چاک ائدیب، تازه - تازه داغلاردیرکیم قیلیر اظهار صبح.
تیغ خورشید ایله رفع اولسا یئریدیر کیم مدام یاندیریب پروانه‌نی، شمعه وئریر آزار، صبح!
صبحو شامو شامی صبح اولموش،بنم عالمده کیم، شامِ شمع بزم اولوب، آیریلدی بندن یار، صبح!
گؤرنه عاشق‌دیر کی بیر خورشید وَصلین بولماغا صرف ائدر هر لحظه بین-بین لؤلؤیِ شهوار،صبح.
عشقده صادقلیک اظهار ائتدی داغین گؤستریب، غالبا دئرلردی کاذب قیلدی آندان عار، صبح
هیجر شامیندا غم ائتمیشدی **فضولی،** قصد جان،
اولماسایدی مرحمتدن دم اوروب غمخوار صبح!

-۶۰-

قانسی ماهین بیلمه‌زم مئهریله اولموش زار،صبح؟ هرگون ائیلر خلقه بیر داغِ نهان، اظهار، صبح.
باتدی انجم، چیخدی گون، یا بیر اسیرِ عشق‌دیر تؤکدو دُرِّ اشک، چکدی آهِ آتشبار صبح!

نولا گر امواته احیا وئرسه صُبحون دملری، ذکرِ لعلین دیر کیم ائیلر دم به دم تکرار، صبح.
بیر مصوّردیر کی زرین کلک ایله هر دم چکر، صفحه‌ی گردونا نقش عارض دلدار، صبح!
مژده بیر خورشیددن وئرمیش مگر باد صبا؟ کیم نثار ائیلر آنا یوزبین دُرِ شهوار صبح
عاشق صادق دیر اظهار غم ائیلر هر سحر، آه ایله خلقی یوخوسوندان قیلیر بیدار، صبح.
ای **فضولی!** شام غم انجامینا یوخدور اومید.
بیر تسلّی دیر سنا اوّل سؤزکی دئرلر: «وار صبح!»

-۶۱-

اگر مراد ایسه وئرمک صفای جوهر روح فلک مثال یوروت ساغر شرابِ صبوح!
بویورما توبه بنا اول شرابدان، ناصح! کی گؤرسه آنی توتار جزمِ ترکِ توبه، نصوح.
هجوم غمده بنا آنی ائتدی زورق، مئی کیم ائتمه‌دی آنی توفان اولاندا کشتیِ نوح.
مدام چشمیمه قان دولدورور خدنگِ غمین یووا، باشیمدا توتان قوشلاری ائدیب مجروح.
دل اولدو تیغ فراقینلا شرحه-شرحه، ولی، نه سود؟ چون سنا حال دل اولمادی، مشروح!
تنیمده سانجیلی ناوکلرینه شادم کیم، درِ بلا بوکلید ایله‌دیر بنا مفتوح.
فضولی اولدو بئلین فکری ایله موی مثال
هنوز بولمادی اول سرّه احتمالِ وضوح.

-۶۲-

اول مشکبو غزاله اخلاصیم ائیله واضح. بَلِّغ صَبا سَلاماً مَسْکِیَّةُ الرَّوایِحْ
اولقاج حبیبه واصل، بیزدن هم اولما غافیل، لا تَقْطعِ الرَّسائِلْ، لا تَکْتُمِ الصَّرایِحْ
أوزره سِرشک قانی، سؤیلر غم نهانی قَدْ تَظْهَرُ المَعانی، بِالخَطّ فی اللَّوایِحْ
بَن مُبتلای هیجران، بندن ایراق جانان وَالعُمْرُ کَیفَ ماکان مَثْلُ الرِّیاحِ رایِحْ
عشق **فضولی** زار، ترک ائتمک اولدو دشوار،
یا عارفاً بِماصارْ، لا تَکْثِرِ النَّصایِحْ

حرف الفاء

-۶۳-

نولا گر قوجسا میانین کمرِ زر گستاخ، گتیریب چوخلاری اورتایا زر ائیلر گستاخ!
خاکِ ساغر گیلِ جمشید دیر، ای پیر مغان! خبر ائت ساقی‌یه کیم توتمایا ساغر گستاخ.
رشک اودویلا یاخیلیر رشته‌ی جانیم کی نئچون ده‌یَر اول عارضه، گیسویِ معنبر گستاخ.
روزنیندن قوما کیم گون دوشه خلوتگهینه، حرم شاها نه لایق گیره چاکر گستاخ!

ساخلا ای اشک ادب، گئتمه سرِ کویینه چوخ، کی دوشر أوزدن و گؤزدن سورونَر هر گستاخ.
هَوسیم بادەی گُلگونه بو اومّید ایلەدیر، کیم اولام مست، توتام دامن دلبر گستاخ!
بنزەدیرسن ئوزونو ایتلرینه هر ساعت،
ای **فضولی**! اولا بیلمز سنه بنزر گستاخ!

-۶۴-

رنگ رویوندن دم اورموش ساغرِ صهبایا باخ آفتاب ایلن قیلان دعوی، توتولموش آیا باخ!
شمع باشیندان چیخارمیش دود، شؤوق کاکیلین بؤیله کوته عُمر ایله باشینداکی سئودایا باخ
ای سلامت اهلی! اول رخسارا باخما، زینهار! احتراز ائیله ملامتدن، بنِ روسوایا باخ!
بیلدی عشقینده نمد پوش اولدوغوم آیینه وش، رحم ائدیب هر گز بنا باخماز، بو استغنایا باخ!
سینەمی چاک ائیله، گؤر دل اضطرابین عشقدن، روزن آچ، هر دم هوادان موج اوران دریایا باخ
ای دئین کیم شام اقبالین نه أوزدن تیرەدیر، سایه سالمیش آیا اول گیسویِ عنبر سایا باخ.
ای **فضولی**! هر نئجه منع ائیلەسه ناصح سنی،
باخما آنین قوولونا بیر چهرەی زیبایا باخ.

-۶۵-

کیمسەده رخسارینا طاقت نظّاره یوخ، عاشقی ئولدوردو شؤوق، بیر نظره چاره یوخ!
باغری بوتونلر بنا طعنه ائدرلر مدام، حالیمی شرح ائتمگه، بیر جیگری پاره یوخ!
ییغدی بنیم باشیما دهر غمین، نئیلەسین بادیەی عشقده، بن گیبی آواره یوخ.
دهرده همتا سنا، وار پَری یوخ دئمم، وار گوزل چوخ، ولی، سن گیبی خونخواره یوخ!
گؤزده گزیب چیزگینیر قطرەی اشکیم مدام، قطرەی اشکیم گیبی، چرخده سیاره یوخ.
چاک گوروب کؤکسومو قیلما علاجیم طبیب ضایع اولور مرهمین، بنده بیتر یاره یوخ.
زارلیغیم عشقدن وار **فضولی**، ولی،
اول مَهِ بی مئهردن، رحم بنِ زاره یوخ!

-۶۶-

لبلرین تک لعل، لفظین تک دُر شهوار یوخ، لعل و گوهر چوخ، لبین تک لعل گؤهر بار یوخ.
سندن ائتمن داد، جؤورون وار، لطفون یوخ دئییب، مستِ ذؤوق شؤوقونم، بیر دیر یانیمدا وار - یوخ.
کیمه اظهار ائیلەییم بیلمن بو پنهان دردی کیم، وار یوز بین دردِ پنهان، قدرت اِظهار یوخ.
دؤر سرمستِ شراب غفلت ائتمیش عالمی، بونجا سرمستین تماشاسینا بیر هشیار یوخ.
خلقی مدهوش ائیلەمیش خوابِ شب طول امل صُبح تحقیقین علاماتینا بیر بیدار یوخ!
صورتی زیبا صنملر یوخ دئمن بتخانەده وار چوخ، امّا سنا بنزر بتِ عیّار یوخ!
ای **فضولی**! سهل دیر هر غم کی غمخواری اولا،
غم بودور کیم بنده، بین غموار، بیر غمخوار یوخ.

حرف الدال

-۶۷-

گـرم دیـر شام و سحر، مئهرینله چرخِ لاجورد
گـه سـرشکِ آل ائـدر اظـهار، گـه رخسار زرد.
صـبحه بنزر عـاشقِ صادق دئمن عـالمده کـیم،
بیر نفس کئچمز کی چکمز سوزِ دلدن آه سرد.
یـاخشی سانما ای کـؤنول اهـلِ خـرد اطـوارینی،
اولما غافیل عشق دردیندن، یامان اولماز بو درد.
ظـلمت غـم اضـطرابـین چکمز اول آزاده کـیم،
هـــر تـعلُّقدن اولا خـورشیدوش عـالمده فـرد.
ممکون اولدوقجا فلک مـنصوبه‌سیندن قـیل حـذر،
نـئجه کـیم خـالی دگـیل بـیداد نـقشیندن بـو نَرد.
ای **فضولی!** کسمه اول مهوش وصـالیندان اومـید،
صـبر قـیل کـیم، دؤر دؤرانـی دگـیل بـیهوده گـرد!

-۶۸-

نـاله دن دیـر نـئی گـیبی آوازه‌ی عشقیم بـلند،
ناله تـرکین قـیلمازام، نـئی تک کسیلسم بند-بـند
قیل مدد،ای بخت! یوخسا، کامِ دل ممکون دگـیل!
بـؤیله کـیم اول دلربـا بـی‌درددیر، بـن دردمـند.
داغـلاردیر اودلو کـؤکسومدن قـاراسی قـویمامیش
یـا ثـبات عشـق ایـچون اود اوزره بـیر نـئچه‌سپند.
آچیلیر کـؤنلوم گـهی کـیم گـریه‌ی تـلخیم گـؤروب،
آچـار اُول گُـلرخ تـبسّم بـیرله لعـلِ نـوشخند.
خـاکِ راهـیندن بـنی قـالدیرا بـیلمز سایه‌تک،
قـیلسا گـردون آفـتابین هـر شـعاعین بـیر کـمند!
«جام توت!»دئر ساقیِ گلچهره،زاهـید:«تـرکِ جـام،»
ای‌کؤنول!فکر ائیله گؤر کـیم‌قانسی‌دیر تـوتمالی‌پند؟
ای **فضولی!** صـورتِ فـقرین قـبولِ دوست‌دور،
هیچ درویشی سنین تک گؤرمه‌دیم سلطان پسند.

-۶۹-

گؤز خطیندن مردمون محو ائتمه‌دن بـولماز مـوراد،
ضـایع ائـیلر حُسـنونو خـطین سواد أوزره سواد.
اولا بـیلمز چـینِ زلفـوندن جـدا گـؤز مـردمی،
جاری اولموشدور بو عادت، طرّه سیز اولماز مداد.
کؤنلوم، آهیمدان ترحّم صـورتین گـؤستردی، لیک،
مؤجدن، سو نـقشینه چـوخ ائتمک اولماز اعـتماد.
اشک و آهـیم نـفرتی قـطع ائـتدی ائلدن اُلفـتیم،
چـیزگینن چـئوره‌مده یـا گـرداب دیـر یـا گـردباد!
کئچدی تندن اوخلارین تنها قالیب دل، دم به دم،
نـاله‌لر ائـیلر کـؤچن هـمدملرین قـیلدیقجا یـاد!
چاک سینَمدن کؤنول چیخدیقجا شاد اولسام نـولا،
بـؤیله آفـتدن یـاخاسین قـورتاران اولمـازمی شـاد؟
شـیوه‌ی شـمشاد قـدّین گـؤرسه، ائـیلر بـاغبان
اعـــتدالِ ســرودن البـــته ســلبِ اعـــتقاد!
قـویما نـاقص اهـلِ درد ایـچره **فضولینی** طـبیب،
ئویله وئر درمان کی دردین ائده گون گـوندن زیـاد.

حرف الذال

-۷۰-

ای مذاق جانا جؤورون، شهد و شکرّ تک لذیذ، دم بـه دم زهـرِ غـمین قـندِ مکـرّر تک لذیـذ.
آتشِ بـرق فـراقـین، نـارِ دوزخ تک الیـم، جـرعه‌ی جام وصـالین، آبِ کـوثر تک لذیـذ.
شرح احوالیم سنا، مسته نصیحت گیبی تلخ، تـلخ گـفتارین بـنا، مـخموره سـاغر تک لذیذ.
داغِ عشـقین دردی، ذؤوق سـلطنت تک دلپـذیر، خاکِ کویون سئیری، فتحِ هـفت کشـور تک لذیذ.
نولا بولسام ذؤوق کؤیدوردوکجه کؤکسوم أوزره داغ، اهـل درده داغ اولور، بـیدرده زیـور تک لذیـذ!
تـازه - تـازه داغِ دردیـن‌دیر دلِ سـوزانـیما فـی‌المـثل حِـرص اهلینه جمعیتِ زرتک لذیذ.
ای **فـضولی!** عـالمین گـؤردوم قـامو نـعمتلرین،
هـیچ نـعمت گـؤرمه‌دیم دیـدار دلبـر تک لذیـذ.

حرف الراء

-۷۱-

خـم آچـیلدیقجا زلفـوندن بـلا و محنتیم آرتـار بـحمدلله کـی عُـمروم اوزانـیر، جـمعیتیم آرتـار!
دئمن‌اسگیک‌منی تدریج‌ایـله یـاقوت‌اولان‌داشـدان، بـویاندیقجا جـیگر قـانیله، قدر و قـیمتیم آرتـار.
توتاگؤرگؤز یولون ای اشک کیم تمکینیم اسگیک‌دیر بو صورتخانه‌نین گؤردوکجه نقشین، حیرتیم آرتـار!
مریض درد عشقم، تـرک عـالم‌دیر مـورادیـم، کـیم، بـو نـاخوش مُلکده أگـلندیگیمجه، مـحنتیم آرتـار.
بوکولدو قامتیم حسـرت یـوکوندن، وه! کـی عـالمده اومیدیم اسگیلیب، هرلحظه یوزبین حسرتیم آرتـار.
نه‌شربت دیر غمین کیم، ایچدیگیمجه اسگیلیر صبریم نه سحر ائیلر رخون کیم باخدیغیمجا رغبتیم آرتـار.
چوخ‌اولدوقجاغم و دردیم ره عشق ایچره خوشحالام،
فضولی شاد اولوب شکر ائتمه‌ییم‌می؟نعمتیم آرتـار!

-۷۲-

گـه گـؤزده، گـه کـؤنولده خدنگین مکان تـوتار، هـر قـاندا اولسـا، قـانلینی البته قـان تـوتار!
دل چکسـه نـولا جـان و تـنی خـاک کـویونا خـار و خس ایلتر آنـدا کـی قـوش آشیان تـوتار.
ذکـر لبـینده زلفـونه دل بـولدو دسـترس، آنـین گـیبی کـیم اوخـویوب افسون ایـلان تـوتار!
دل تـوتدو غـنچه ایـله بـرابـر دهـانینی، بـو عـقل نـاقص ایـله ئـوزون نکته‌دان تـوتار.
خـورشید خـرمنینه اورار شـعله - شـعله اود آهـیم کـی، لحـظه-لحـظه ره آسمان تـوتار.
جـان ائـیله‌دیکجه مـئیلِ تـماشای قـامتین، گـؤز روزنـین سـرشک روانـیم، روان تـوتار
تـوتماق دیـلر قـاپیندا **فـضولی** مـقام، لیک،
بـو سرّی کـیمسه‌یه آچـابیلمز، نـهان تـوتار.

-۷۳-

ازل کـاتیبلری، عشّـاق بـختین قـارا یـازمیشلار،
بو مضمون ایله خط اول صفحه‌ی روخسارا یازمیشلار!
خواص خاک پایین شرحینی تحقیق ائدیب، هردم
غـبار ایـله بـیاض دیـده‌ی خـونبارا یـازمیشلار.
گلستانِ سرکویون صـیفاتین بـاب-بـاب، ای گـول!
خط ریحان ایله جدول چکیب گـلزارا یـازمیشلار.
ایکی‌سطر ائیله‌ییب‌اول‌ایکی‌مئیگون‌لعللر وصفین،
گؤرنلر هر بیرین، بیر چشم گـؤهر بـارا یـازمیشلار.
گیریب‌بتخانه‌یه‌قیلسین تکلّم جان بـولور شک‌سیز.
مـصوّرلر نـه صـورت کـیم در و دیـوارا یـازمیشلار!
مـحرّرلر یـازانـدا هـر کـیمه عـالمده بـیر روزی،
بنا قسمت، دلِ صد پـاره‌دن بـیر پـاره یـازمیشلار.
یازاندا وامق و فرهاد و مـجنون وصـفین اهـل درد،
فـضولی آدیـنی گـؤردوم سـرِ طـومارا یـازمیشلار.

-۷۴-

مقوّس‌قاشلارین‌کیم وسمه بیرله رنگ تـوتموشلار،
قـیلیجلاردیرکی‌قانلار تـؤکمک‌ایـله‌ژنگ‌توتموشلار!
قیلیب تغییر صورت وسمه‌دن، یـغما قـیلارلار دل
حرامـی قـاشلارین رسـم و رهِ نـیرنگ تـوتموشلار.
کـؤنول مـرآتـینی ائـیلر مکـدّر عـقل تکلیفی،
خوش‌اول‌بی‌باکلار کیم ترک نام و نـنگ‌توتموشلار!
فـنای عُـمردن گـویا دگـیللر غـنچه تک واقـف،
اولار کیم ئوزلرین دونیا ایچون دلتنگ تـوتموشلار.
بـنی کـیم سـنگسار مـحنتم بـازار عشـق ایچره،
بلا داغین چکن فرهاد ایـله هـمسنگ تـوتموشلار.
لبین دؤرونـده زاهـیدلر تـوتوب مـئیخانه‌لر کُنجون،
قیلیب تسـبیح تـرکین، تـار زلف چـنگ تـوتموشلار
سـحر بـولبوللر افـغانی دگـیل بـیهوده گـلشنده،
فـضولی نـاله‌ی دلسـوزونا آهـنگ تـوتموشلار.

-۷۵-

لحـظه-لحـظه لبـین آنـیب ائده‌جک افغانلار،
قـــطره-قـطره سـاچیلیر دیـده‌لریمدن قـانلار!
قطره-قطره دئمه قان دیر کی چیخار چشمیمدن،
دم بــه دم کـؤنلوم اودویـلا اریـین پـئیکانلار.
قـاشلاریم یـاپینا مـئیل ائیله‌یه‌لی جان و کـؤنول
دون و گــون مـن بـیلیرم کـیم نـه چکـرلر آنـلار!
آچما کـاکیل گـرهین، بـاشین ایـچون گـؤرمه روا،
کـی پـریشان اولالار بـیر نـئچه سـرگردانـلار.
یـئل ده‌یَر زُلفـونه یـا قـویمابیب ئـوز حـالی ایـله،
گـــزدیریرلر آنـــی الدن-اله هـــر دم جـــانلار.
ائـــیله عشّـاقا جـفالار، کـی وفـالار گـؤره‌سن،
سـانما کـیم ضـایع اولور ائـیله‌دیگین احسـانلار!
سـورما زوهّـادا **فـضولی!** ره و رسـمین عشـقین،
نـــه بـــیلیرلر روشِ اهـــل خـرد، نـادانـلار؟

-۷۶-

صبادان گول أوزونده سونبول پرپیچ و تـاب اویـنار،
ساناسان پر آچیب گلشنده بیر مشکین‌غراب‌اوینار.

خـیال عـارضین جـولان ائدر بـو چشـم پـرنمده، نئچون کیم موجلنمیش سودا عکسِ آفتاب اویـنار.
رُخــون گــؤرگج اولور سـوز درونـا دود دل حـاصل بهار ایّامی سیچرار بـرق رخشـنده، سـحاب اویـنار!
ایراق اولسون یامان گؤزدن، نه خوش ساعتدیر اول ساعت کی عشّاق ایله معشوق ائیله‌ییب ناز و عتاب اوینار!
ریایی زاهـید خشکـون سـماعیندان نـولور حـاصل؟ خوش‌اول‌کیم،رند میخواره‌ایـچیب‌جام‌شراب،اویـنار!
بوغملر کـیم بـنیم واردیـر بـعیرین بـاشینا قـویسان چـیخار کـافر جـهنّمدن گـولر اهـل عـذاب اویـنار.
قیلار گؤز پرده‌سین‌خوناب‌حسرت‌چاک،هر دم کـیم، رُخــونده لذّت دیــدار ذؤوقــوندن، نــقاب اویــنار!
فـضولی رشکـدن تـیترر دل پـر خـونو عشّـاقین،
بیناگوشینده یارین هر زمان کیم لعـل نـاب اویـنار.

-۷۷-

قــانسی گــلشن گُــلبنو، سـرو خـرامـانینجا وار؟ قــانسی گـلبن اوزره غـنچه، لعـل خـندانـینجا وار؟
قانسی گلزار ایچره بیر گول آچـیلیر حسـنون گـیبی، قــانسی گــول بــرگی، لب لعــل دُر افشـانینجاوار؟
قــانسی بــاغین وار بـیر نـخلی قـدین تک بـارور، قــانسی نـخلین حـاصلی سـبب زنـخدانـینجاوار؟
قانسی خونی سـن گـیبی جـلاّدا اولمـوشدور اسیر، قــانسی جـلادین قـیلینجی نـوک مـوژگانینجاوار؟
قانسی بزم اولموش منوّر بـیر قـدین تک شـمعدن، قــانسی شـمعین شـعله‌سی، رخسـار تـابانینجا وار؟
قانسی یئرده بولونور نسـبت سـنا بـیر گـنج حسـن، قــــانسی گــــنجین اژدری، زلف پــریشانینجاوار؟
قانسی گلشن بـلبولو سـؤیلر **فـضولی!** سـن گـیبی؟
قــانسی بــولبول نــاله‌سی فـریاد و افـغانینجا وار؟

-۷۸-

ای گــول! نــه عـجب سلسله‌ی مشک‌تـرین وار! وی سروا نـه خـوش جـان آلـیجی عشـوه‌لرین وار!
آجــیتدی بــنی آجـی سـؤزون، تـند نگـاهین ای نـــخل مـلاحت! نــه بـلا تـلخ بـرین وار!
پـــئیکانلاری ایـــله دولودور چشـــم پــر آبـیم، ای بـحر! سـانیرسان سـنین آنـجاق گـهرین وار؟
اول ســنگدله نـــاله‌ی زاریـــن اثـر ائـتمیش، ای دل ســـنه بـــوذؤوق یــئتر تــا اثـرین وار.
عشق ایچره کؤنول دئمه‌کی من بیخودم آنـجاق، ای غـافیل! ئـوزوندن سنین آنـجاق خـبرین وار!
چـوخ بـاخدیغی‌نین غـمزه ایـله بـاغرین اوزرسـن، هــر کـیمه کـی بـاخمازسان، اونـولار نـظرین وار!
عشــق اهــلینه اول مـاه، **فـضولی!** نـظر ائـتمیش،
ســن هـم ئــوزونو گـؤستر، اگـر بـیر هُـنرین وار!

-۷۹-

سئیر قیل، گؤر کـیم گـلستانین نـه آب و تـابی وار، هر طـرف بـین سـروِ سرسبز و گـولِ سـیرابـی‌وار.
پــنجه‌ی بــرگ چــنار ائـتمیش مـهیّا شـانه‌لر، آنلامیش گـویا کـی سونبول کـاکیلی‌نین تـابی‌وار.
راحت ایـچون فـرش سـالمیش سبزه‌ی‌تر، گـلشنه، نرگسین‌گؤرموش گؤزون‌مخمور سانمیش‌خوابـی‌وار.

بـولونور هـر درده ایسـترسن گـلستاندا دوا، حُـقّه‌سینده غـنچه‌نین سـانکیم شـفا جلاّبی وار
غـالب اولموش خـلقه ذوٌوق سئیر گـلشن، غـالبا، چکـمگه خـلقی، بـنفشه زُلفـونون قـلابی‌وار!
گولدو گـول، آچـیلدی سونبول، لاله دولدو ژاله‌دن ای‌خوش‌اول‌کیم‌عشرت و عـئیش‌ائـتمگه‌اسبابی‌وار!
گر **فضولی** مـیل گـلزار ائـتسه فـصل گـول، نـولا؟
عـئیش ایـچون خـونابه‌ی دلدن شـرابِ نـابی‌وار.

-۸۰-

بنده مـجنوندان فـزون عـاشیقلیک استعدادی وار، عـاشقِ صـادق بـنم، مـجنون آنـجاق آدی‌وار!
نولا قـان تـؤکمکده مـاهیر اولسـا چشـمیم مـردمی نـطفه‌ی قـابل دورور غـمزه‌ن گـیبی استادی وار!
قـیل تـفاخر کـیم سـنین ده وار بـن تک عـاشقین لیـلی‌نین مـجنونو، شـیرینین اگـر فـرهادی‌وار.
اهـل تـمکینم، بـنی بـنزتمه ای گـول! بـولبوله، دردِه یوخ صبری آنین هر لحظه بـین فـریادی وار.
ئـویله بـد حـالم کـی احـوالیـم گـؤرنده شـاد اولور، هـرکیمین کـیم دؤر جـؤورندن دلِ نـاشادی وار.
گـزمه‌ای کـؤنلوم قـوشو غـافیل فـضای عشـقده، کیم بـو صـحرانـین گـذرگاهیندا چـوخ صـیادی وار.
ای **فضولی**! عشق مـنعین قـیلما نـاصحدن قـبول،
عقل تدبیری‌دیر اول، سـانما کـی، بـیر بُـنیادی وار.

-۸۱-

هـوای عشـق بـاشدا، دلده تـاب نـار فـرقت وار، بـلا خـاکیندا تـن پـامال، گـؤزده آب حسـرت وار.
نـولا بـزم بـلادا سینه‌ی نـالانی چـاک ائـتسم، درون دلدن اول یـارا، یـئنه عـرض مـحبت‌وار.
مه نو، سانما توتموئش چرخ تـیغی شـعله‌ی آهـیم، عـدوی بـد نـهادا ئـولمز ایسـم، یئنه نـیّت وار.
لبین یـادینا جـان وئـرمیش دئیو فـرهاد دل، جـانا! یـئنه افـواه عـالمده عـجب شـیرین حکـایت وار.
گـهی درد فـراق یـار، گـاهی طـعنه‌ی اغـیار،
فـضولی! سـانما بـو مـحنت سرادا اسـتراحت وار.

-۸۲-

یـولوندا جـان وئـرن گـیبی درونـومدا عـلامت وار شـهید تـیر عشـق اولمـاغا کـؤنلومده شـهادت وار.
بنی گل ئولدوروب قورتار بلادان چونکه ای خـونی! نه‌سنده مرحمت- شفقت، نه بنده صبر و طاقت‌وار.
تؤکولدو گؤزلریم یاشی، نـظر قـیلمادین ای مـه رو! دوشوبدور اولدوزوم،دوشگون ستاره‌مده نـحوست‌وار
افـندیم،پـادشاهیمسان،کیمه واریب ائدم شـیکوا؟ بنا چوخ جؤور و ظولموندن سنا سندن شیکایت وار.
گـدای عـالمی، سـلطان و سـلطانی گـدا ائیلر،
شـراب عشـق دلبـرده، **فـضولی**! ئـوزگه حـالت وار.

-۸۳-

صــبوح ایـچون بـنه دُردِ مـئی شـبانه یـئتر،
اثـــر چـــو وار، خـــراب اولمـاغا بـهانه یـئتر!

جـفا اوخـون بـنه یـاغدیرمان آنجاق، ای افـلاک!
دئـمن کـی یـئددی کـماندارا بـیر نشانه یئتر!

بـــیانا یـــئتمگه درد و غـــمیم فســانه‌لری
زبـــانیم آتش دلدن چـیخان زبـــانه یـــئتر

قـوپاردی مـردم چشـمیم کـؤنول بـیناسین کـیم،
حُـباب اشک هـــوا نـــقدینه خـزانـه یـئتر.

لبـــین خـیالی ایـله پـاره - پـاره اولدو جـیگر
گـــواه حـــالِ بـنه اشک دانـه - دانـه یـئتر.

رقـــیب قـیلسا جـفا، بـن وفـا قـیلیر، شـادام
کـی‌یاخشی یـاخشیا اوغـرار یـامان یـامانه یئتر.

ســـن ای رقـیب! حـذر قـیل شـرار آهـیمدان
بـو شـعله‌دن سـنی یـاخماغا بـیر زبـانه یئتر!

حـریف بـزم غـمم، خـون دل شـرابیم اولوب،
تـــــرانـــه‌ی طـــربیم آه عـــاشقانه یـــئتر

فضولی ایســـته‌مزم مسـند جـم و جـمشید،
بـــنا نشـــیمن دولت شـــرابـــخانه یـــئتر!

-۸۴-

تـوکدوکجه قـانیمی اوخـون، اول آسـتان ایـچر،
بـیر یـئرده‌یم اسـیر کـی، تـوپراغـی قـان ایـچر!

اهـــل زمـــانه قـانینا چـوخ تشـنه‌دیر زمـین،
قـانین کـیمین تـؤکرسه فـلک، اول زمـان ایـچر

مـئی ایـچمه‌دن آچـیلماز ایـمیش بـاب مغفرت،
ســـــوگندلر بـــوبابدا پـــیر مـــغان ایـــچر.

عُـــقبادا کـــوثر ایســـته‌مه‌سین رنـد مـئیکده
دونـــیادا بس دگـــیلمی مـــئیِ ارغـوان ایـچر

غـمزه‌ن گـؤرونمه‌ییب گـؤزه قـانلار ایـچر مـدام
زاهـید گـیبی کـی بـاده‌نی ائـلدن نـهان ایـچر.

مـئیدن اگـرچـی تـوبه وئـریر ائـل ***فضولی‌یه***
ای سـرو! سـن قـدح سونار اولسـان، روان ایـچر.

-۸۵-

ذؤوقِ شؤوقیله جهان قئیدین چکـن، مـحنت چکـر
اهـل ذؤوق اولدور کیم آنـدان دامـن هـمت چکـر.

گـون چکـر هـر دم گـؤیه یـئردن غبار راهـینی
تـوتیا ایـچون ولی گـؤیدن یـئره مـنّت چکـر.

ای چکن غئیر ایله پنهان بزم ائدیب مئی گـاه-گـاه
یاد قیل آندان کی بزمین یاد ائدیب حسرت چکـر!

خـالی ائـتمیش غـئیردن زلفـون خـیالی کـؤنلومو،
نولا صاحب کشف ایسه، بیر عُمردور خـلوت چکـر.

چک صُبوحو، صبح نـقاشینا عـرض عـارض ائت،
بؤیله چکسـن گـر فـلک لوحـونا بـیر صـورت چکـر

سـرو قـامتلر پـری روخســارلار تـوپراغـی‌دیر،
هر سمن کیم آچیلیر، هـر سرو کـیم قـامت چکـر.

قطره‌ی اشکیم قـطاری، سینه چـاکـیندان گـیریب
تـن ائـوینه دیشـرادان بـار غـم و مـحنت چکـر

ای ***فضولی*** باخماسام تا غـئیره، هـر خـونین مـوژه
آتشـین بـیر مـیلدیر کـیم چشـمیمه غـئیرت چکـر.

-۸۶-

دئمیش هر غنچه‌یه عاشقلیگیم رازین صبا، دئرلر
ائل‌آغزین‌توتماق‌اولماز،قورخورام‌ای‌گول سنادئرلر.
اسیر درد عشق و مست جام حسن چوخ، امّا،
بیزیز مشهور اولان: لیلی سنا، مجنون بنا دئرلر!
سنین مئهر و وفا گؤستردیگین اغیارا چوخ گؤردوم
غلطدیر کیم سنی بی‌مئهر اوخورلار، بی‌وفا دئرلر
سنا دئرلر بت چین، زلفونه زنّار سؤیلرلر،
زهی ایمانی یوخلار کفر سؤیلرلر، خطا دئرلر!
بنا دئرلردی ائل کیم بیر مَلَکدیر سئودیگین، حالا
گؤرنلر بن فقیره گؤیدن ائنمیش بیر بلا دئرلر!
مریض درد، عقد زلفون ائیلر آرزو، زیرا
معالجلر بو مُهلک درده مشکیلدیر دوا، دئرلر.
فضولی! عاشقه آنلار کی دئرلر ترک عشق ائیله،
دئمزلرمی خطا «تغییر قیل حکم قضا» دئرلر؟

-۸۷-

گیریب مئیخانه‌یه مئی مشربیله کیم کی خو ائیلر،
اولوب مؤمن بهشته کافرم گر آرزو ائیلر.
مگر دیوانه‌دیر سئودای ابروسیله زاهید کیم،
باخیب محرابا داییم ئوز-ئوزویله گفت و گو ائیلر!
دمادم‌قطره-قطره‌قان‌یاشیم‌دیر کیم‌چیخار گؤزدن،
و یا پئیکانلارین کیم آتش دل آنی سو ائیلر.
ره عشقینده اولماق سنگدل سئودا هجوموندان
طریق سلطنت هر کیم توتار، غوغایا خو ائیلر.
دئدیم: کیمدیر پریشان ائیله‌ین عاشقلر احوالین؟
صبا گؤستردی تار سونبول زلفون کی: بو ائیلر!
فضولی زُلفونه باغلاندی اما ئویله اینجلدی،
کی گویا ضعف آنی هم، زلفونه بیر تار مو ائیلر!

-۸۸-

هر کیتابا کیم لب لعلین حدیثین یازه‌لر،
رشته‌ی جان بیرله، عشق اهلی آنی شیرازه‌لر!
بونه سِر دیر، سِرّ عشقین دئمه‌دن بیر کیمسه‌یه
شهره دوشموش بن سنی سئودیم دئیو آوازه‌لر؟
شئیخلر مئیخانه‌دن اوز دؤنده‌ریرلر مسجده
بی‌طریقتلر گرک کیم دوغرو یولدان آزه‌لر!
چاکلار کؤکسومده سانمان، کیم آچیبدیر تیغ عشق،
کؤنلومون شَهرینه مئهرین گیرمگه دروازه‌لر.
ای **فضولی!** یار اگر جؤور ائتسه آندان اینجیمه،
یار دؤورِ عاشقه هر دم محبت تازه‌لر.

-۸۹-

ساچین اندیشه‌سی تحریک زنجیر جنونومدور،
جنونوم دفعینه ذکر لب لعلین فسونومدور
دیار درد سرگردانیام هر کیم بنی ایستر،
دلیل راه قطره-قطره اشک لاله گونومدور
فلکده برق آهیمدان سراسر یاندی کوکبلر
قالان اودلارا یانمیش، کوکبِ بخت زبونومدور
گلن ناوکلرین بیر-بیر یاخیب قویماز، بولام ذوؤقون
بنی حسرت اودونا یاندیران، سوز درونومدور
سر کویوندا کؤنلوم برق آهین سانما بیهوده
قارانقو گئجه عزم کویون ائتسم، رهنمونومدور

لبـی شـرینلرین شـؤوقیله فـرهادی بـنم عـصرین یـانیمدا جـمع اولان سـنگ مـلامت بـیستونومدور
فضولی! خالی اولماق جام عـئیشیم صـاف صـهبادان
نشـــان بـخت نـافرجـام و اقـبال نگـونومدور.

-۹۰-

آه ائـــیله دیگـیم سـرو خـرامـانین ایـچوندور، قـان آغـلادیغیم غـنچه‌ی خـندانین ایـچوندور.
سـرگشته‌لیگیم کـاکـیل مشکـینین اوجـوندان، آشـــفته لیگـــیم زلف پـــریشانین ایـــچوندور.
بـــیمار تـــنیم، نـــرگس مســـتین المـیندن، خـونین جـیگریم، لعـل دُر افشـانین ایـچوندور.
یـاخدیم تـنیمی وصـل گـونو شـمع تک، امـا، بـیل کـیم بـو تـدارک، شبِ هـیجرانـین ایچوندور.
قـــورتاماغا یـــغمای غـــمیندن دل و جـانی، ســـعییم نـــظر نـــرگس فـــتّانین ایـــچوندور.
جان وئر کؤنول! اول غمزه‌یه کیم، بـونجا زمـانلار، جـان ایـله سـنی بسـله‌دیگیم آنـین ایچوندور.
واعظ بـیزه دون دوزخـی وصـف ائـتدی، **فـضولی!**
اول وصـف، سـنین کـلبه‌ی احـزانـین ایـچوندور.

-۹۱-

سـاقیا جـام تـوت اوُل عـاشقه کـیم قـایغولودور، قایغو چکمک نه ایـچون، جـام ایـله عـالم دولودور.
تـلخ گـفتارسیز اولمـاز لبِ یـار، ای عـاشق! چـوخ هـوس ائـیله‌مه اوُل شـربته کـیم آغـولودور!
قـــویالیم بـــاشی خُـــم بـاده آیـاغینا گـلین! تـوتماق اولمـازمی آنـین حـرمتینی؟ بـیر اولودور.
بـونجا کـیم کـوه صـفت بـاشیما داشـلار اورولور دیـده‌ی بـختیم اویـانماز نـه آغـیر اویـغولودور
دل پـــرخـــونوما یـــاغدیرما بـــلا پـئیکانین، حـذر ائت! شـیشه‌یه نـاگـه ضـرر ائیلر، دولودور!
کـــؤنلومون زخـمینه پـئیکانینی قـیلدیم مـرهم گـنج غـم‌دیر نـولاگـر بـؤیله دمـیر قـاپولودور!
نـرگسین فکـری **فضولی!** گـؤز و کـؤنلومده گـزر!
توتار آهو وطـن اوُل یـئرده کـی، اوتـلو - سـولودور

-۹۲-

شِفای وصل قدرین، هیجر ایله بیمار اولاندان سور، زُلال شؤوق ذؤوقوق، تشنه‌ی دیدار اولاندان سـور!
لبین سیررین گلیب گفتاره بندن، ئوزگه‌دن سـورما، بو پنهان نکته‌نی، بیر واقـف اسرار اولانـدان سـور.
گؤزو یاشلیلارین حالین نه بـیلسین مـردم غـافیل؟ کواکب سئیرینی، شب تا سحر بیدار اولاندان سور!
خـبرسیز اولمـا فـتّان گـؤزلرین جـؤورون چکـنلردن خبرسیز مستلر بـیدادیـنی، هشیار اولانـدان سـور.
غمیندن شمع تک یاندیم، صباداں سورما احوالیـم، بو احوالی، شبِ هیجران بنیمله یـار اولانـدان سور
خـراب جـام عشـقم، نـرگسِ مستین بـیلیر حـالیم، خرابات اهلی‌نین حالین، یورو خمّار اولانـدان سـور
مـــحبت لذتـــیندن بـــیخبردیر زاهـید غـافیل
فضولی! عشق ذؤوقون، ذؤوقِ عشقی‌وار اولاندان‌سور.

-۹۳-

حُسنون اولدوقجا فزون، عشق اهلی آرتیق زار اولور
حُسن نه مقدار اولورسا، عشق اول مقدار اولور!
جنت ایچون منع ائدن عاشقلری دیداردان،
بیلمه‌میش کیم جنتی عاشقلرین دیدار اولور.
عشق دردیندن اولور عاشق مزاجی مستقیم،
عاشقین دردینه درمان ائتسه‌لر بیمار اولور.
زاهید بیخود نه بیلسین ذوقونو عشق اهلی‌نین؟
بیر عجب مئی‌دیر محبت کیم ایچن، بیدار اولور!
عشق سئوداسینا صرف ائیلر **فضولی** عمرونو،
بیلمزم بو خواب غفلتدن قاچان بیدار اولور؟

-۹۴-

شعله‌ی شمع رُخون اغیارا بزم افروز اولور،
آه کیم یئتگج بنا، بیر برق عالم‌سوز اولور.
غئیر چشمیندن بولور هر دم نگاه مرحمت
بن نه قیلدیم کیم، نصیبیم ناوک دلدوز اولور؟
هر گون آچار کؤنلومو ذوق وصالین یئنگی‌دن
گرچی گوللر آچماغا هر ایلده بیر نوروز اولور.
هاله تک چیخماز ائویندن ماه طَلْعَتلر مدام،
هر کیمین دؤور قمرده، طالعی فیروز اولور!
ساعدین ذوقیله ترک ائتمیش **فضولی** عالمی،
مئیل صحرا ائیلمز بیر قوش کی دست‌آموز اولور.

-۹۵-

جیلوه‌ی عکس رُخون آیینه‌ده ای رشک حور،
روشن ائتمیش آنی کیم، خورشیددندیر آیا نور.
برق‌آهیم‌گؤی‌اُوزون‌توتموش،سرشکیم یئر اُوزون،
صحبتیمدن هم وُحوش ائیلر تنفّر، هم طیور.
عشق رسمی گر بودور، مشکیل یئتر درمانا درد،
درد اهلی بی‌زبان، بی‌دردلر مستِ غرور.
داغ دلسوزِ فراقین اولدو گون - گوندن فزون
نور ماه افزون اولور خورشیددن اولدوقجا دور.
وعده‌ی وصلین چوخ، اما بخت یار اولماز نه سود؟
گول بیتیرمز آب شیرین وئرمک ایله، خاک شور.
تارِ زُلفوندورمو رخسارینده جانالار مسکنی،
یا بوراخمیش بیر ره پر پیچ و خم گلزاره مور؟
اول سر کوی ایتلری ایچره **فضولی!** یوخ یئریم،
بس بنا ماتمسرا، بن قاندان و قاندان سرور؟

-۹۶-

سرو آزاد، قدینله بنه یکسان گؤرونور،
نه یه سرگشته اولان باخسا، خرامان گؤرونور!
جان گؤرونمز دئسه‌لر تنده اینانمان، نئشه کیم
لطفدن هر نئجه باخسام تنینه جان گؤرونور.
دئدیم احوالیمی جانانا قیلام عرض، ولی،
گؤره بیلمن ئوزومو آندا کی جانان گؤرونور.
ای دئین صبر قیل، آه ائیله‌مه یاری گؤروجک،
بنه دشواردیر اول گر سنه آسان گؤرونور!
سوردوم احوالیمی عشقینده منجمّلردن
باخدیلار طالع ائوینه، دئدیلر قان گؤرونور

نه کماندارسان ای مه! کی آتیب غمزه اوخون، ییخدیغین صئیدده نه زخم و نه پئیکان گؤرونور!
بیر صنم زلفونه گویا کی وئریبدیر کؤنلون،
کی **فضولی**نین ایی‌ه‌ن حالی پریشان گؤرونور.

-۹۷-

آشیان مُرغ دل، زلف پریشانینداديـر، قاندا اولسام ای پری! کؤنلوم سنین یانینداديـر!
عشق دردیله خوشام، ال چک علاجیمدان طبیب! قیلما درمان کیم، هلاکیم زهری درمانینداديـر.
چکمه دامن ناز ائدیب افتاده‌لردن، وهم قیل! گؤیلره آچیلماسین اللر کی، دامانینداديـر!
گؤزلریم یاشین گؤروب شور،ائتمه نفرت کیم بو هم، اول نمکدندیر کی لعل شکّر افشانیندا دیر.
مست خواب ناز ائدیب جمع ائت دل صد پاره‌یی کیم آنین هر پاره‌سی بیر نوک موژگانینداديـر.
بس کی هیجرانینداديـر خاصیت قطع حیات، اول حیات اهلینه حئیرانام کی هئجرانینداديـر.
ای **فضولی**! شمع تک مطلق آچیلماز یانمادان،
تابلار کیم سونبولوندن رشته‌ی جانینداديـر.

-۹۸-

نوا و ساز ایله مئی نوش ائدنلر دلربالاردیر، چکن درد و بلا بزم غم ایچره، بینوالاردیر!
پریشان ائتمه کاکیل باشین اوجون، ای پری پیکر! کی هر بیر کاکیلین تاریندا یوزمین مبتلالاردیر.
گل ای زاهید! اگر اهل یقینی گؤرمک ایسترسن، ئوزوندن بی‌گمان بیگانه اولموش آشنالاردیر
کئچیب دلدارا یار اولماق دیلرسن مدّعالاردان، سنی یاریندان اغیار ائیله‌ین بو مدّعالاردیر.
جفا و جؤوری چوخ دلبرلرین، مئهر و وفاسی آز،
فضولی! چک الینی، نئتمک اولور؟ بی‌وفالاردیر!

-۹۹-

بنیم کیم بیر لب خندان ایچون گریانلیغیم واردیـر، پریشان طُرّه‌لر دؤورونده سرگردانلیغیم واردیـر!
یاشیم تخت رواندیر، تاج زرین شعله‌ی آهیم، گؤرون کیم دولت عشق ایله نه سلطانلیغیم واردیر!
یومولماز اشک طغیانیندا اونسوز چشم خونباریم، خیال صورت جانانا خوش حئیرانلیغیم واردیـر!
سر شکیم گؤر، بنی ای ابر ئوزوندن کیم خیال ائتمه هوای‌عشق‌ایله‌بین‌سَنجه‌اشک افشانلیغیم واردیـر.
فضولی! جام مئی ترکین قیلیب زؤهد ایله تقوادان
قامی دانایا روشندیر بو کیم، نادانلیغیم واردیـر!

-۱۰۰-

وه نه قامت، نه قیامت بو نه شاخ گول‌تردیر؟ نه بلادیر نظر اهلینه، نه خوش مدّ نظر دیر!
گوز یولودور کی کؤنول مُلکونه خوبلار گیرر اوندان، توتما ای اشک اونو بالله کی عجب راهگذر دیر.

نـه‌گُـهر بـولسا، بگـنمز، بـوراخیر یـازیبا دریـا، غـالبا کـیم آنـا مـقصود دیشـین گـیبی گُـهر دیـر
عشـق عـئیبینی بـیلیبسن هـنر، ای زاهـید غـافیل! هُـنرین عـئیبدیر، اما دئدیگین عئیب، هـنردیر!
سیتّمین گرچـه یـاماندیر، آنـی تـرک ائیلـه‌مه بـالله، کـی تـغافل سـیتّمیندن دخـی البـته بـتردیر!
آخـر اولمـاز نـئجه‌کـیم گـؤز یـاشی آخـارسا، هـمانا کـی دمـادم آنـا امـداد قـیلان خـون جـیگردیر
سـرسری بـاسما قـدم عشـق طـریقینه، **فـضولی!**
احـتیاط ائـیله‌کـی غـایتده خـطرناک سـفردیر.

-۱۰۱-

بـنی ذکـر ائـتمز ائـل، افسـانه‌ی مـجنونا مـاییلدیر نـه بـنزر اول بـنا، دردی آنـین تـقریره قـابیلدیر.
بـیابانگرد مـجنوندان غـم و دردیـم سـؤال ائـتمن نه‌بیلسین بحر حالین‌اول کـی مـنزلگاهی‌ساحیلدیر؟
بـنیم تک اولا بـیلمز شـهره‌ی شـهرِ بـلا مـجنون، قبول ائیلرمی بو روسوالیغی هر کیم کـی عـاقیلدیر؟
نه مشکیل حالی اولسا عاشقین، معشوق ائدر چاره، گر اول بیدرد بیلمزسه بو حـالی، حـال مشکـیلدیر.
فـراق ایـامی سئیلاب سـرشکیمدن خـبر تـوتماز، قیامت ماجراسیندان گـؤر اول ظـالیم نـه غـافیلدیر.
فـقیه مـدرسه مـعذوردور انکـار عشـق ائـتسه، یوخ ئوزگه علمینه انکـاریمیز، بـو عـلمه جـاهیلدیر.
فضولی! ائل سنی مجنوندان افـزون دئـر مـلامتده
بونا مـنکر دگـیل مـجنون، دخـی مـعقوله قـائیلدیر.

-۱۰۲-

سـلوک عشـق اطـواریـم، مـذاق عشـق حـالیمدیر تـــجرّد عـــالمی سـئیرینده عـالم پـایمالیمدیر
خیالیمدا بودور کیم بـولموشـام عـالمده بـیر خـلعت نـه‌خلعت،هـانسی‌خلعت،ساندیغیم‌باطیل‌خیالیمدیر!
جـنون فـئیضیله آزاد اولمـوشـام قـئید عـلایقدن کـمال و فـضل تـرکی رتـبه‌ی فـضل و کـمالیمدیر
بـنم شـمع وصـالا یـاندیران پـروانـه‌وش واریـن، فـنای مـطلقیم جـانان ایـله بـزم وصـالیمدیر.
طـبیبا قـیلمیشام تشـخیص، دردِ عشـقدیر دردیـم، عـلامت، آه سـرد و روی زرد و اشک آلیـمدیر.
هوادان موجا گـلمیش بـحرِ دردیـم، شـاهید حـالیم دل پـر اضـطراب و نـاله‌ی بـی‌اعـتدالیـمدیر.
فـضولی عـالم فـقر و فـنادا مُـنعمِ وقـتم،
دیـار مسکـنت نـقد و قـناعت، مـلک و مـالیمدیر.

-۱۰۳-

غـبارِ سـجده‌ی راهـین، خـط لوح جـبینیمدیر، سـجود درگـهین، سـرمایه‌ی دونـیا و دیـنیمدیر.
اگر عزم ره ائـتسم، شـؤوق وصـلین هـادی راهـیم، وگـر آرام هـم تـوتسام، خـیالین هـمنشینیمدیر
هـوای روضـه‌ی کـویون، بـهار گـلشنِ جـانیم، نـهال قـامتین سـرویم، عـذاریـن یـاسمینیمدیر.
یقینیمدیر کی، مقصدوم اولور حـاصل سنا یـئتسم، بـحمدالله بـنا سـندن یـانا رهـبر یـقینیمدیر.
طـلبکار وصـالم، مـژده‌ی وصـلین دریـغ ائـتمه، کـیم اول مـژده فرحـبخشِ دل انـدوهگینیمدیر.

چیخاردی ذؤوق وصلین خاطریمدن روضه پرواسین، سـؤزون کـوثر، منوّر مجلیسین خُلدِ برینیمدیر.
بنا یوز گؤستریر هر لحظه یوز بین شاهد دولت، چـو مـرآت رُخـون منظور چشمِ پـاک بینیمدیر
سریر سلطنت ذؤوقـوندن افـزوندور بـنا اول سـؤز، کی لطف ایلن دئمیشسن:«بیر غـلام‌کمترینیمدیر!»
بـری اولدوم **فـضولی** غـئیردن، اول دلربـا آنـجاق،
انـیسیم، مـونسیم، یـاریم، نـیگاریم، نـازنینیمدیر.

-۱۰۴-

یـانان عشـق آتشـینه، آتش دوزخـدن ایـمندیر، نه کیم بیر کز یانا، یاندیرماق آنی غـئیر مـمکیندیر.
بوراخدیم زورق دل اشک بحرینه، ساقین ای مـاه! تموّج وئرمه‌سین تشویش، آنا کیم آنـدا سـاکـیندیر.
دهانین دُرجونو خالِ لبـین گـؤزدن نـهان ائـتمیش، امـانت گـؤرکی هـندو مـخزن لؤلؤیـه خـازیندیر!
غمین‌کیم‌تؤکدو قانیم،دلده‌پنهان اولدوغـون بیلدیم، کی خلوت چکمگین تأثیری کشف سرّ بـاطیندیر.
جـیگر داغـینا مـرهم اولدو پـئیکانین، بـحمدالله، سـعادت کـوکبینه اخـتر بـختیم مـقاریندیر.
روخوندان نور اوغورلار شمع، باشین کسسه‌لر جائز، بودور بیر قول سرانجامی کـی سلطانینا خـائیندیر.
فضولی! خالی اولماز صورت دل دوست فکـریندن،
بـو معنیدن کـی بیت‌الله دئـرلر، قـلب مـؤمیندیر.

-۱۰۵-

خوشام‌کیم‌دم‌به‌دم‌گریان گؤزوم اول خاک پـادانـدیر، زیانی اولماز اول گـؤز یـاشی‌نین کـیم تـوتیادانـدیر.
دمادم مـردم چشمیم ایچر قـان زلف و خـالیندان بـلی، اکـثر مـعاشی اهـل دریـانین قـارادانـدیر.
دئمه فرهاد قانین تؤکموش آنجاق عشق شمشیری، بنیم گؤز قانلی یاشیم کیم، بو هم اول ماجرادانـدیر.
معنبر سونبولوندن آلـمادان بـو، اولـمادیم روسوا، بو روسـوالیـق بـنه سـندن دگـیل، بـاد صبـادانـدیر.
حباب اشک ایـچینده مـوی ژولیـده‌مله خـوشحالام بـاشیمدا بـو هـمایون سایه اول عـالی بـینادانـدیر.
وفا رسمین اونوتموشسان دئـیه ایـنجینمزم، آنـدان، بو کیم بندن جفا کـم ائیله‌مزسن هـم، وفـادانـدیر.
کمال حسنِ مشـرب، عـاری اولمـاق‌دیر تـعرضدن، ریا اهـلینه هـم چـوخ اعتراض ائـتمک ریـادانـدیر.
فضولی! تؤکمه چوخ یاش،احتیاطائت گئتمه‌سین ناگه
گـؤزوندن سـورمه کـیم گـرد ره اهـل صـفادانـدیر.

-۱۰۶-

گـــوشه‌ی ابـــرولاریندا چشـم جـادولارمیدیر؟ یـوخسا گـیرمیش یـایا تـیرانـدوز هـیندولارمیدیر؟
عـقد شـبنمدیر گـولِ‌تر اوزره، یـاخود هـر طـرف، قطره-قطره‌ائتمیش اول‌روخسـار اوزه سـولارمیدیر؟
ایکی آژدردیر کی بیر گنج اوسته باش قویموش یاتار، یـا مُسـلسل عـارضین دؤورونـده گـیسولارمیدیر؟
اشک چشـمیمدیر سـر زولفـون خـیالیله، مـدام یـا دوزولمـوش رشـته‌ی مشکـینه لؤلؤلارمـیدیر؟
سنمی‌سن آنجاق، **فضولی!** بـؤیله خـوبلار مـاییلی؟
یوخسا عشق اهلی قامی سن تک بلا جولارمیدیر؟

-۱۰۷-

صبریم آلیب فلک بنه یوزمین بلا وئریر، آز اولسا بیر متاع، آنا ائل چوخ بها وئریر.
دوشدوم بلای عشقه خردمند عصر ایکن، ائل شیمدی بندن آلدیغی پندی، بنا وئریر!
سانمان عجب رُطب یئرینه وئرسه لعل‌تر، بیر نخل کیم یاشیم آنا نشو نما وئریر.
خاک دریندیر اول کی دون و گون ثواب ایچون هم آیا سورمه، هم گونشه توتیا وئریر!
قیلماز قبول صورت اقبالی بونجا کیم، آیینه‌ی وجودوما جوورون جلا وئریر.
نئی گیبی جیسمیم اولدو اوخوندان دلیک-دلیک، دم اوردوغومدا یئرلی یئریندن صدا وئریر!
هر دردسیزدن اوسما **فضولی** دوای درد،
صبر ائیله، اول کی درد وئریبدیر، دوا وئریر.

-۱۰۸-

نولا گر رشکِ رخساریله باغری خوبلارین قاندیر، داشی تأثیر ایله لعل ائیله‌ین خورشید رخشاندیر.
موژه‌ن‌گر سنگدللر کؤنلونو دلسه، عجب اولماز، آنین تک آبنوس اوخ لایقی، فولاذ پئیکاندیر!
پریوشلر دل سختینه دوشموش مئهر رخسارین، سنین عکسین آلان فولاذ گوزگولر، فراواندیر.
دهانین دُرجو کیم قئیدین چکرلر حور پئیکرلر پریلر طاعتیچون خاتم حکم سلیماندیر
ایتین یولوندا خوبلار سورتسه‌لر اُوز نولا امرینله، مَلک خئیلی، سجود آدم ائتمک نصّ قرآندیر.
قاتی کؤنلونه باغری داشلارین دوشموش غم عشقین، بیر اوددور عشق دلسوزون‌کی، داشلار ایچره پنهاندیر.
گزر کویوندا هریان چوخ گریبان چاک گول روخلار،
بو رنگ ایله **فضولی** اول سرکو بیر گلستاندیر.

-۱۰۹-

پریشان خلق عالم آه و افغان ائتدیگیمدندیر، پریشان اولدوغوم، خلقی پریشان ائتدیگیمدندیر.
تن‌زاریمدا درد عشق گون-گوندن فزون اولماق، یئتن بی‌درده تدبیر ایله درمان ائتدیگیمدندیر.
گؤزوم کیم باغریمین قانین تؤکر پرگاله-پرگاله، دمادم آرزوی لعل جانان ائتدیگیمدندیر
دگیل بیهوده گر یاغسا فلکدن باشیما داشلار، بیناسین تیشه‌ی آهیملا ویران ائتدیگیمدندیر!
قاچان روسوای اولوردوم قان اودوب صبر ائده بیلسه‌یدیم، ملامت چکدیگیم، بیهوده افغان ائتدیگیمدندیر.
خطاسندن دگیل جیسمیم اوخوندان بی‌نصیب اولسا حباب اشک گلگون ایچره پنهان ائتدیگیمدندیر.
فضولی اختلاط مردم عالمدن اکراهیم،
پریوشلر خیالین مونس جان ائتدیگیمدندیر!

-۱۱۰-

قبریم داشینا کیم غم اودوندان زبانه‌دیر، طعن اوخون آتما کیم خطری چوخ نشانه‌دیر!

ائـــیلر قـــدح زمـــانه غـــمین دفـــع، غـــالبا، دؤرور قـــــدح، مـــــخالفِ دؤورِ زمـــانه‌دیر!
قـــالدیردی اشک، دون بـــنی اول آســـتانه‌دن، کـــیم مـقصدیم بـنیم داخـی اول آسـتانه‌دیر.
واعـظ سؤزونه تـوتما قـولاق، غـافیل اولما کـیم، غــفلت یــوخوسونون سـببی، اول فسـانه‌دیر!
نـــذز ائـتمیشم فـراقـینا کـیم، یـوخ نـهایتی، نـــقد سـرشکیمی کـی تـوکنمز خـزانـه‌دیر.
جـان وئـرمه‌یَمی غـربته کـیم بـیم طعنه‌دن، یـــاد وطـــن فـــغانینا ســنسیز بـــهانه‌دیر.
ای دل حـــذر قـــیل آتش آهـــینلا یـانماسین جـــیسمیم کـــی درد قـــوشلارینا آشـــیانه‌دیر.

بــندن فـضولی! ایسـته‌مه اشـعار مـدح و ذمّ،
مــن عــاشیقم، هــمیشه سـؤزوم عــاشیقانه‌دیر.

-۱۱۱-

اول پـریوش کـیم مـلاحت مُـلکونون سـلطانیدیر حکـم آنـین حکـمودورور، فـرمان آنـین فـرمانیدیر.
سوردو مجنون نوبتین،شیمدی بنم روسوای عشـق، دوغـرو دئـرلر هـر زمـان بـیر عـاشیقین دورانـیدیر!
لحظه‌-لحظه کـؤنلوم ائـویندن شـررلردیر چـیخان، قطره-قطره گؤز تـؤکن سـانمان سـرشکیم قـانیدیر
چاکلار جیسمیمده، تـیغ عشـقدن عـئیب ائـتمه‌نیز کیم جـنون گـلزاری نـین بـونلار گـولِ خـندانـیدیر

ای فـضولی! اولا کـیم رحـم ائـده یـار افـغانینا،
آغـلاغیل زار آنـجا کـیم زار آغـلاماق امکـانیدیر.

-۱۱۲-

موژه‌م، سرچشمه‌لر منزل توتان آشـفته مـجنوندور، آنـینچون بسته‌ی زنـجیر، سـئیلِ اشک گـلگوندور.
سـواد نـقطه‌ی گـردابـا بـنزر مـردم چشـمیم، کی دائم غـرقه‌ی گـردابِ اشک چشم پـرخـوندور.
خمیده قامتیم کـیم داغ دلدن قـانا غـرق اولموش، ایچینده نقطه‌سی گویا کی قاف آلتینداکـی نـوندور!
ائشیت درد دلیـم، افسـانه‌ی مـجنونا مـئیل ائـتمه کیم اول افسانه‌دن هم‌آنلانان مطلق،بو مضموندور.
فـرح‌بخش دل مـعشوق اولور شـرح غـم عـاشق، سـرود بـزم شـیرین، نـاله‌ی فـرهاد و مـجنوندور.
کـمنده چـین زلفـون وهـمی گـئتمز زار کـؤنلومدن، بنه اول رشته‌یی اژدر قیلان بـیلمن نـه افسـوندور؟

فضولی وئرمه‌دی طعن اوخلاری گؤزیاشینا تسکین،
آنین بند ائتمک اولماز، خار و خاشاک ایله، جیحوندور.

-۱۱۳-

جانی کیم جانانی ایچون سئوسه، جـانانین سـئوەر، جانی ایچون کیم کی جانانین سئور، جانین سـئوەر!
هر کیمین عـالمده مـقدارینجادیر طبعینده مـئیل، مــن لب جــانانیمی، خـیضر آب حـیوانـی سـئوەر!
بـاشا دم دوشـدوکجه تـقصیر ائیله‌مز، ائیلرمدد، اول سببدن مـتصل چشـمیم جـیگر قـانین سـئوەر.
مشک چین، آواره اولموشدور وطـندن مـن گـیبی، قـانسی شـوخون بـیلمزم زلف پـریشانین سـئوەر؟
سو کی، سـرگردان گـزر، بـاشیندا واردیـر بـیر هـوا، غـالبا بـیر گـول روخـون سـرو خـرامـانین سـئوەر!

عاقبت روسوای اولوب بن تک دوشر ائل آغزینا کیم کی بیر سرمست ساقی لعل خندانین سئوەر.
ترک عشق ائتمه **فضولی** نولاجاقدیر وهم ائدیب
غایتی دئرلر اولا بیر بنده سلطانین سئوەر.

-۱۱۴-

مهری کؤنلومده نهان اولدوغون اول ماه بیلیر، کیمسه بیلمز فقرا سرّینی اول شاه بیلیر.
سورمانیز اول مه ایله حال دلیم تانری ایچون، بیله‌لی اونو، ئوزوم بیلمزم الله بیلیر.
گاه یوز لطف قیلار، گاه تغافل، گویا گاه بیلمز بو گرفتارلیغیم، گاه بیلیر!
جان فدا ائیله‌مگی یارا همین بن بیلیرم بو طریقی دئمه بیر غافیل و گمراه بیلیر.
نظر لطف دریغ ائتمه **فضولی**دن کیم
سنه صدق ایله ئوزون بنده‌ی درگاه بیلیر.

-۱۱۵-

چشم صورت بازیما موژگان صفی هنگامه‌دیر، قانا باتمیش هر موژەم، بیر شوخِ گلگون جامه‌دیر!
تاخطین أوزره خمِ ابرولارین سرگرمی‌یم، هر سؤزوم دردِ دل املاسینا، بیر سرنامه‌دیر.
گؤستریر هر دم علامتلر قیامتدن قدین، قائم ائتمیش حشر برهانین، عجب علامه‌دیر!
أوزده نقشِ خون دل رازِ نهانیم فاش ائدر، شرح غم تحریرینه، هر کیپریگیم بیر خامه‌دیر.
دردیم أولدور کیم مسلمان اولموش أول ترسا بچه، کفره اولان ظلملر طعنی بوگون اسلامه‌دیر.
ای‌صبا!رحم‌ائت‌کیم أول بی‌درد قیلمیش ترک جؤور، چاره‌ی درد دلیم موقوف بیر اعلامه‌دیر!
ای **فضولی**! بولمادین رنگِ ریادان بیر صفا،
نولا گرمئیلین بو رنگ ایله مئیِ گول فامه‌دیر؟

حرف الزاء

-۱۱۶-

راز عشقین ساخلارام ائلدن نهان، ای سرو ناز! گنتسه باشیم شمع تک، ممکون دگیل افشای راز!
خوبلار محراب ابروسونا مئیل ائتمز فقیه ئولسه کافردیر، مسلمانلار آنا قیلمان نماز.
کیمسه اول بدخویا اظهار ائده بیلمز حالیمی، ای سرود ناله! تانریچون سن اولگیل چاره‌ساز!
قالیبیم گؤرموش تهی، تؤکمک دیلر بیر تازه روح، برق آهیم کیم گلن پئیکانینا وئرمیش گداز.
بن خود ئولدوم ای ترابیمدان اولان ساغر، مدام، رندلر بزمین گزیب بیر-بیر یئتیر بندن نیاز
خوب صورتلردن ای ناصح بنی منع ائتمه کیم، پرتو انوار خورشید حقیقت دیر مجاز.
ای **فضولی** قالمیشام حئیرتده بیلمن نئیله‌ییم،
دؤور ظالیم، بخت نافرمان، طلب چوخ، عمر آز.

-۱۱۷-

غمزه پئیکانین، گؤزون بن مبتلادان ساخلاماز، صرف ائدر اهل نظر نقدین، گدادان ساخلاماز.
دل نئده‌ر یانیمدا چون قیلماز بنی غمدن خلاص، چکمه‌ین تعویذ بارین کیم بلادان ساخلاماز.
جانا جیسمیم اول خدنگ غمزه‌دن اولماز پناه، هیچ جوشن کیمسه‌نی تیر قضادان ساخلاماز.
عشقدن بیر دم تن سوزانی دور ائتمز فلک، وه نئجه فانوسدور شمع هوادان ساخلاماز؟
عالمی شئیدا قیلار گر اولسا هم گؤزدن نهان، هر پری وش کیم سر زلفون صبادان ساخلاماز.
ائیله‌رم بیخود فغان، گؤردوکجه کویون ایتلرین، آشنا راز نهانین آشنادان ساخلاماز.
بی‌سبب سانمان **فضولی**نین ملامت چکدیگین،
بی‌خبردیر، مشربین اهل ریادان ساخلاماز.

-۱۱۸-

کؤنولده‌بین‌غمیم واردیر کی پنهان ائیله‌مک اولماز، بو هم‌بیر غم‌کی،ائل‌طعنیندن‌افغان‌ائیله‌مک اولماز!
نه مشکیل درد اولورسا، بولونور عالمده درمانی، نه مشکیل درد ایمیش عشقین‌کی درمان ائیله‌مک اولماز!
فناملکونه‌چوخ‌عزم ائتمه‌ای دل، چکمه زحمت کیم بو تدبیر ایله دفع درد هیجران ائیله‌مک اولماز.
ساقین‌کؤنلوم‌ییخارسان،پنددن دم اورما ای ناصح! هوای نفس ایله بیر ملکو ویران ائیله‌مک اولماز.
دهانین‌اوزره‌لعلین‌ایسته‌میش دل‌دفعی‌مشکیل‌دور گؤرونمز هیچ جرمو، یوخ یئره قان ائیله‌مک اولماز
دوعالار ائیله‌رم بندن یانا بیردم گذار ائتمز نه چاره سئحر ایله سروی خرامان ائیله‌مک اولماز.
فضولی عالم قئید ایچره سن دم اورما عشقیندن،
کمال جهل ایله دعوای عرفان ائیله‌مک اولماز.

-۱۱۹-

طریق فقر توتسام، طبع تابع، نفس رام اولماز، غنا قیلسام طلب، اسباب جمعیت تمام اولماز.
دهانیندان اثر گؤرمن، میانیندان نشان، وه! کیم بن ناکاما عمرومدن میّسر هیچ کام اولماز.
مقیم کوی درد ائیلر بنی آه جیگر سوزوم، بو آهنگ ملال افزایا بوندان یئی مقام اولماز.
مرید ساقیام کیم لطفو اهل دردە دائمدیر نه حاصل اهل زؤهدون شفقتیندن کیم مدام اولماز.
دئدیم: عشّاقا جؤور ائتمه! دئدی اول خوبلار شاهی، سیاست اولماییندا، عشق ملکونده نظام اولماز!
لبیندن قطره-قطره قان ایچر کؤنلوم کراهت‌سیز شَکردن اولوجاق مئی قطره‌سی گویا حرام اولماز.
فضولینی ملامت ائیله‌ین بی‌درد بیلمزمی،
کی بازار جنون روسوالاریندا ننگ ونام اولماز.

-۱۲۰-

نم اشکیم، مکدّر خاطریمدن دفع غم قیلماز، بو روشندیر کی، نم آیینه‌دن ژنگاری کم قیلماز.

خـم ابـروی مشکـینین گـؤرورسه زاهـید کـج بـین، دخی قـامت سجود گـوشه‌ی مـحرابـا خـم قـیلماز.
سنه ای شوخ سنگین دل!دئمن بت، نیشه کیم بت هم، اگـر چـی سنگدلدیر، بـؤیله بـیداد و سـتم قـیلماز.
جفا و جؤور ایله قان اولدو باغریم، یا رب اول بد خو، نیشه ترک ائیله‌مز جؤور و جفاسین، بیر کرم قـیلماز
مـورادیـم گـریه‌دن کسب غـبار رهگـذاریـندیر، گؤزوم یـاشی دمـادم چـهره‌می بـیهوده نـم قـیلماز
خطین دؤورونده اشک‌آل ایله درد و غمیم شرحین، دم اولماز کـیم رخ زردیـمده مـوژگانیم رقـم قـیلماز

فضولی خسـته دل تـاروضه‌ی کـویوندا سـاکـیندیر
تـــمنّای بـــهشت و مـــئیل گـلزارِ ارم قـــیلماز

-۱۲۱-

بـنا بـاد صبا اول سـرو گـول‌رخـدن خـبر وئـرمز، آچیلماز غنچه‌ی بختیم، اومیدیم نـخلی بـر وئـرمز!
تؤکوب گؤز یاشینی سنسیز هلاکـیم ایسـته‌رم، امـا، اجـل پـئیکینه سـئیل اشک گـردابـی، گُـذر وئـرمز.
گؤزومده مسکن ائت، خار موژه‌مدن احـتراز ائـتمه، گول خندانه سوردوم، خارا یار اولماق ضـرر وئـرمز!
اگر جان آلماق ایسترسن، تـنیمدن تـیغینی کسـمه، کـی پـژمرده نـهالا وئـرمه‌یینجه سـو، ثـمر وئـرمز.
قیاس ائت شمعدن، وهم ائیله چرخین انـقلابیندان، کیم اول باش،آلماغا قصد ائتمه‌یینجه تاجزر وئرمز.
بلا ضیمنینده راحت اولدوغـون اظـهار ائـدر خـلقه، فلک بیهوده خـارِ خشکـدن گـول بـرگ تـر وئـرمز.

فضولی دهردن کام آلماق اولمـاز اولمـادان گـریان،
صدف سـو آلمـایینجا، ابـر نـئیساندان گُـهر وئـرمز.

-۱۲۲-

فغان کیم باغریمین اوّل لاله رُخ قان اولدوغون بیلمز، جیگر پـرکاله سـینده داغِ پـنهان اولدوغـون بـیلمز.
حبیبیم کؤنلومو جـمع ائـیله‌مز رُخسـاری دؤورونـده، مگر زلفو گیبی، حـالیم پـریشان اولدوغـون بـیلمز؟
قیلیر تقصیر ائدیب بیر لطف هر دم کؤنلوم آلمـاقدا، وفا رسمین سانیر دشـوار، آسان اولدوغـون بـیلمز.
گؤزللر دولتِ وصلین بـولوب مـغرور اولان عـاشق، نشـاط وصـلده انـدوه هـیجران اولدوغـون بـیلمز.
دلِ صـد پـاره‌دن بـیداد کسـمز غـمزه‌ی مسـتین، نه غافیل پادشه‌دیر، مُلک ویـران اولدوغـون بـیلمز
سانیر زاهید ئوزون خالی خـیالیندان، خـطا دیـر بـو، بو حئیران اولدوغوندادیر کی‌حئیران‌اولدوغـون‌بیلمز

فضولی خسته‌یه‌دوشمن‌سؤزویله دوست جؤور ائـیلر
زهی ساده معارض قوولو بـهتان اولدوغـون بـیلمز.

-۱۲۳-

تشـــنه‌ی جـام وصـالین آب حـیوان ایسـته‌مز، مـایلِ مـور خـطین، مُـلک سـلیمان ایسـته‌مز.
ظـلمت زلفـون گـرفتاری، دم اورمـاز نـوردان، طـالب شمع رخـون، خـورشید رخشـان ایسته‌مز.
ائـیله‌مز مـیل بـهشت، افـتاده‌ی خـاک درین، سـاکـن کـنج غـمین، سـئیر گلستان ایسته‌مز.
جؤوردن آه ائتمه‌ای عـاشق! کـی عـین لطف دور، دوست، اسـبابِ کـمال حسنه، نـقصان ایسته‌مز.

عاشق ایسن رند و روسوالیقدان اکراه ائتمه‌کیم، عشـق سـیررین اقـتضای دور، پـنهان ایسته‌مز.
عشقدن‌وهم‌ائتمه‌سین عاشق:«ییخار کـؤنلوم»دئیو، هـیچ «سلطانام» دئین، مـلکونو ویـران ایسـته‌مز.

ای **فـضولی** مـتصل دوران مـخالف دیـر سـنا،
غـــالبا، اربـــاب اســـتعدادی دوران ایســـته‌مز!

-۱۲۴-

کـــوهکندن گـــؤرونور کـــوهدا آثـــار هـــنوز، اوّل نـــه بـــنزر بـــنه، آنـین اثـری وار هـنوز.
چکـدی مـجنون آیـاغین بـادیه‌دن، لیک وئـریر، قـانلی گـوللر، آیـاغیندان چکـیلن خـار هـنوز.
وادی عشـــقده ســئودا ایـله سـرگشته ایـدیم، گـــلمه‌دن گـــردشه بـــو گـــنبد دوّار هـــنوز!
نـقطه‌ی خـالینا بـاغلانمیش ایدی جـان و کـؤنول گـــزمه‌دن دایـــره‌ی دؤورده پـــرگار هـــنوز.
مـاهه چکـدیم شب هـیجران عَـلمِ شعله‌ی آه، آه کـــیم اولمـــادی اوّل مـــاه خـبردار هـنوز.
نـاله‌ی زاریـم ایـله خـلقه حـرام اولدو یـوخو، قـــارا بـختیم یـوخودان اولمـادی بـیدار هـنوز

مـــرهمِ وصـــلی ایـله بـولدو قـامی درده دوا،
بـــیر **فـــضولی** المِ هـــیجر ایـله بـیمار هـنوز

-۱۲۵-

عــالم اولدو شـاد سـندن، بـن اسیر غـم هـنوز، عــالم ائـتدی تـرکِ غـم، بـنده غـمِ عـالم هـنوز.
جـان بـاغیشلاردی لبـین، اظـهار گـفتار ائیله‌ییب، اورمادان عـیسی لبی جان بـخشلیکدن دم هـنوز!
سجده‌گاه‌ائتمیشدی عشق اهلی قاشین محرابینی، قـیلمادان خـئیلِ مـلائک، سـجده‌ی آدم هـنوز.
جـانا دردیـن،جیسمه‌پئیکانین‌روان‌ائتمیشدی‌حکم، جیسم ایله جـان ارتـباطی اولمـادان مـحکم هـنوز.
اشک صـرف ائیلر، فـلکدن کـام حـاصل قـیلماغا، بــو گُــهر قــدرینی بـیلمز دیـده‌ی پر نـم هـنوز.
پرده‌ی چشـمیم مـقام ائـتمیشدی بـیر تـرسا بـچه، اولمـــادان مـــهد مسـیحا، دامـن مـریم هـنوز.

ای **فضولی** ائیله‌دی هـر درده درمـان اول طـبیب،
بیر بنیم زخمیم دیر آنجاق بـولمایان مـرهم هـنوز.

-۱۲۶-

خلقه آغزین سیررینی هـر دم قـیلار اظـهار سـؤز، بو نه سیردیر کیم اولور هر لحظه یوخدان وار سؤز؟
آرتیران سؤز قدرینی، صدق ایـله قـدرین آرتـیریر، کیم نه مقدار اولسا، اهـلین ائـیلر اوّل مـقدار سـؤز.
وئر سؤزه احـیا کـی تـوتدوقجا سـنی خـواب اجـل، ائـده هـر سـاعت سنی اوّل یـوخودان بـیدار سـؤز.
بـیر نـیگار عـنبرین خـط دیـر کـؤنوللر آلـماغا، گـؤستریر هـر دم نـقابِ غـئیبدن رُخسـار سـؤز
خـــازن گـنجینه‌ی اسـرار دیـر، هــر دم چکـر رشـته‌ی اظـهاره بـین-بـین گـؤهر اسـرار سـؤز.
اولمـایان غـوّاص بـحر مـعرفت، عـارف دگـیل کـیم صـدف تـرکیبِ تـندیر، لؤلوی شـهوار سـؤز.

گر چوخ ایسترسن **فضولی** عـزّتین، آز ائت سـؤزو،
کیم چوخ‌اولماقدان قیلیبدیر چوخ عزیزی‌خوار سـؤز!

-۱۲۷-

نـئچه ایـللردیر سـرکوی مـلامت بکـلریز، لشکـر سـلطان عـرفانیز، ولایت بکـلریز!
سـاکـنِ خـاک در مـئیخانه‌ییز شـام و سـحر، ارتـفاع قـدر ایـچون بـابِ سعادت بکـلریز.
جـیفه‌ی دونـیا دگـیل کـرکس گـیبی مـطلوبوموز، بـیر بـؤلوک عـنقالاریز، قـاف قـناعت بکـلریز.
خـواب گـؤرمز چشـمیمیز انـدیشه‌ی اغـیاردان، پـاسبانِ گـنج اسـراریـز مـحبت بکـلریز
صـورت دیـوار ائدیبدیر حئیرت عشقین، بیزی، غـئیر سئیر بـاغ ائدر، بیز کُنجِ مـحنت بکـلریز!
کـاروانِ راه تـجریدیز، خـطر خـوفون چکـیب، گـاه مـجنون، گـاه بـن، دور ایـچره نـوبت بکـلریز.
سـانمانیز کـیم گـئجه‌لر بـیهوده‌دیر فـریادیمیز، مـلک عشـق ایـچره حـصار اسـتقامت بکـلریز.
یاتدیلار فرهاد و مجنون مست جام عشـق اولوب،
ای **فضولی** بیز اولار یـاتدیقجا، صحبت بکـلریز.

-۱۲۸-

خـم‌قد ایـله آغـلارام اول طـرّه‌ی طـرارسـیز، گـرچـی دئـرلر چـنگدن چیخماز تـرنّم تـارسیز.
سینه‌ی چـاکیمدن اسگـیک ائـتمه تـیر غـمزه‌نی، ای گول رعنا! بـیلیرسن کـیم گـول اولماز خـارسیز.
سـاخلامازدیم نـاوکین گـؤزده بـلاسین گـؤرمه‌دن سو وئـریب اول نـخل بسلردیمی اولسا بـارسیز؟
یول آزارسـان ظلمت حئیرتده ای دل! واقـف اول زیـنهار اول کـویه وارمـا آه آتشـبار سـیز.
گـریه‌ی‌زار ایـله خـوشحالام کـی بـحر عشقده، اشکسـیز گـؤز بـیر صـدفدیر لؤلؤی شـهوارسـیز
جـانا آزار خـدنگین خـوش‌گلیر ای قـاشی یـای! بیر سفارش قـیل کـی بـیزدن ئـوتمه‌سین آزارسـیز
زؤوهـدن کـئچمز **فـضولی**، ائـیله‌مز تـرک ریـا،
پـند چـوخ وئـردیم ائشیتمز، عـارسیزدیر عـارسیز!

-۱۲۹-

بـولدو کـویوندا دوای درد دل بـیماریمیز، سن آغـاسان، بیز قـولوز، کـویوندا دیـر تـیماریمیز.
زاهیدا گؤر سینه چاکـی شـعله‌سین، بـیزدن ساقین بـیر اوجـاغیز بـیزکی سوزانـدیر در و دیـواریـمیز.
نـولا گـر اولدویسـا فـانی کوهکن، بـن بـاقیام، عشقه بیزدن دیر بقا، یوخدور یوخ اولماق واریـمیز.
گـلشن غـم نـخلی‌ییز، پـرورده آب دیـده‌دن، داغـلار بـرگ، آه آتشـباریمیزدیر بـاریمیز!
اهـل تـرکین قـولویوز اولدور بیزه جاندان عـزیز، یوسف ایسـه خـود فـروش آنـینلا یـوخ بـازاریـمیز.
اشکـیمیز گـردابـی عـالی، عُـمروموز بـنیادی پست، گؤر نه آلچـاق دیـرلیک ایـله چیزگینیر پـرگاریمیز؟
ای **فـضولی**! جـؤور یـار و طـعنه‌ی اغـیاردان،
وار یوزمین غم، بو هم بیر غم کی یوخ غمخواریمیز!

حرف السین

-۱۳۰-

گؤز یاشیمدان سوز پنهانیم قیلیر عارف قیاس، بی‌خبر تأثیر انجُمدن دگیل اخترشناس!
قان یئترکیم دم به دم گؤزدن ائنیب ئوتر تنیم، دشت غم مجنونویام من قاندان و قاندان لباس؟
خشتلر تک بیر-بیری أوزره جیگر پرگاله‌سین گؤز ییغیب‌سالمیش‌حباب‌خون بیناسیچون اساس!
ای صبا ژولیده مو باشیندا مجنونون ساقین! بی‌تکلّف گئتمه‌دین کیم لیلی ائویدیر اول پلاس،
لحظه-لحظه خم قدیم پئیکانین ایستر یا قیلار ذرّه-ذرّه ماه نو خورشیددن نور اقتباس.
تیغ غمزه‌ن ئویله بزاندیر کی جلاّد اجل، تؤکسه قان تعجیل ایچون، تیغیندن ائیلر التماس.

ای **فضولی**! زهر قهر ایله دولودور تاسِ چرخ،
چکمز آنین قهرینی هر کیم چکر بیر دولو تاس!

-۱۳۱-

مسکن ای بولبول سنا گه شاخ گولدور، گه قفس، نئجه عاشقسن کی آهیندان توتوشماز خار و خس؟
یار کویوندا -مسلمانلار!- گر اولسایدی یئریم، کافرم گر روضه‌ی رضوانا ائیلردیم هوس!
کوه فریادی صداسین وئردی فرهادین، دئمن، نقش شیریندیر وئریر آواز، اولوب فریاد رس!
ناقه، لیلی محملین چکمیش بیابان سئیرینه، ائیله مجنونو بو حالتدن خبردار، ای جرس!
بیر رمق قالمیش حیاتیمدان حبیبیم! صبح تک، نولا گر بیر مئهر گؤسترسن بنا آخر نفس؟
خالی ائتدیم دل هوای اختلاط خلقدن، بَزم غمده نئی گیبی همدم بنا فریاد بس.

ای **فضولی** گر سنا جمعیت دلدیر موراد،
باغلا بیر دلداره کؤنلون، غئیردن پئیوند کس!

-۱۳۲-

ای کؤنول! اول خنجرِ موژگانا ائیلرسن هوس، قصد جان، ائتدین بقای عمردن اومّید کس!
چکمه غربت عزمینه‌ای ساربان! محمل، ساقین کیم بویولدا بیمِ غربتدندیر افغان جرس!
حال زاریمدان سنی فریادیم آگاه ائیله‌دی، شکرلله اولدو فریادیم بنا فریاد رس
بیر-بیرینه سانجیلیب هریان تنیمده اوخلارین، مرغِ روحوم قئیدینه اولموش مرتّب بیر قفس.
طعنه‌ی اهل ملامتدن نه نقصان عاشقه؟ برق لامع دفعین ائیلرمی هجوم خار و خس؟
سوز عشقین تنده ناگه بولماسین نقصان، دئیو جان چیخارسا ایسته‌رم چیخمایا تندن بیر نفس!

ای **فضولی**! من قناعت ملکونون سلطانیام،
سلطنت اسبابی آگنیمده پلاسِ فقر، بس!

-۱۳۳-

خـاک ره ائـتدی عـاشق مسکـینی اول هـوس، کـیم پـای بـوس یـاره قـاچان بـولا دسترس!

راز درونـــو دیشـــرایـــا ســالماق روا دگـیل، بــودور گـناهی کـیم، آسـیلیر مـتصل جـرس.

دیـــدار دوســتدور ایکـــی عـالم نـتیجه‌سی، یـوخ آنـدان ئـوزگه عـاشقه عـالمده مـلتمس.

سـینه‌م هـوای عشـقین ایله دولدو نئی گیبی، دم اوردوغـــومجا آه و فـغاندیر چـیخان نـفس.

هـر قـئید اولورسا محض بـلادیر، کـی بـولبوله، گـر شـاخ گـولدن اولسا، کدورت وئریر قـفس.

اول غـمزه‌دن، کـؤنول! اگـر ایسـترسن التفات، تــیغ تــجرّد ایــله جــهاندان عــلاقه کس!

اولمـــاز وجـود عـاشقه عشـق ایـچره اعـتبار،

دؤزمـــز **فـضولی**! آتش سـوزانـا خـار و خس.

-۱۳۴-

دهـر بیر منزل، خـلایق کـاروانـی پـیش ایـمس، سؤز قامی افسانه، ائل افسانه خوانی پیش ایمس!

تـرک فکـر دونـیا و سـودای عُـقبا ائـیله‌کـیم دونـیی و عـقبی خـیالی و گمانی پیش ایمس.

اهل حشمت کسوتین زربفت ائدر، بیلمز کیم اول، بـاغ جـمعیت بـهارینا خـزانـی پـیش ایـمس!

گـر تـوانـالیق سؤزون سؤیلر مـلول ائتگج قـضا، هـر کیمی گؤرسن تـوانـا، نـاتوانی پیش ایـمس!

ائـــیله‌ییب مـحنت زمـانیندا دمـادم اضـطراب، ایسته‌مه راحت کی محنت هم زمانی پیش ایمس.

عـمر نـقدین سـود سـوداسـینا ضـایع ائیله‌مه، اول کیم آدین سود قیلمازسان زیانی پیش ایـمس!

اعـتبار ای دل **فـضولی**دن گؤتـور، کـیم اول فـقیر،

بـــیدل و بـیچاره و بـیخانمانی پـیش ایـمس.

حرف الشین

-۱۳۵-

جیسمیمی یاندیرما رحم ائت یاشیما ای باغری داش! احـتیاط ائت یـانماسین نـاگـه قـورو یـانیندا یـاش!

خوش کئچر نـظّاره‌ی حسنونله عُـمروم، وار اومـید کـیم ائـده مـقبول درگـاهین بـنی حُـسن مـعاش!

طـوف کـویوندا آیـاقدان بـاشا ایـرمیش بـیر مـدد نولا گرد قدّیم بوکوب هـر دم آیـاغیم اولسـا بـاش.

فـیتنه یـایین قـورماغا آتشمی اولموش احتیاج کیم اورارسان عـالمه آتش، چـاتیب پیوسته قـاش!

ای حـباب اشک! نـایاب ائت تـن عـریانیمی کیم بوروسوا پرده‌می چاک‌ائتدی، سیرریم قیلدی فاش.

پـاره-پـاره کـؤنلومون سـوز درونـا تـابی یـوخ، گؤز یولوندان قطره-قطره قان اولوب چیخسایدی کاش!

ای **فضولی**! غـرق خـوناب ائـتدی گـؤز مـردملرین

گـؤره‌ییم قـلاّب مـوژگانا اورولسـون قـانلی یـاش!

-۱۳۶-

بوگون تیغین چکیب چیخمیشدیر، اول نامهربان سرخوش،
ساقین ای رحم ائدن جانینا، کیم بیلمز امان سرخوش!
آنا هوشیار ایکن درد دل ایستردیم دئیه‌م، ساقی!
پیاپی سونماجامی،قیلمااول‌سروی،روان‌سرخوش!
دگیل تقوادان ائتسم باده ترکین، وهمیم آندادیر
کی‌اظهار ائیله‌یم‌خلق‌ایچره عشقین ناگهان، سرخوش.
مگر قان ایچمک ایله اسریمیش نرگسلرین، ورنه،
بسی می‌نوش ائدنلرگؤردوم اولماز بؤیله قان سرخوش!
مئی‌عشقینله سرمست اولدوغوم ائلدن نهان قالماز،
محال عقلدیر کیم ساخلایا رازین نهان سرخوش.
کؤنول تا اولدو بیخود، آلدی غمزه‌ن جانیمی تندن،
وئریر یغمایا نقدین گنجین،اولقاج پاسبان سرخوش.
فضولی غئیر ایله خلوت مگر بزم ائتمیش اول گلرخ
رقیب کجروی گؤردوم بوگون باری یامان سرخوش

-۱۳۷-

بُت نورسیم نمازا، شب و روز راغب اولموش،
بونه دیندیر الله الله، بُته سجده واجب اولموش!
اثر قبول طاعت، آنا وئرمیش ئویله حالت
کِی قلوبِ اهل حاله، حرکاتی جاذب اولموش.
فرحیم گؤروب، جفاسین حسَناتا داخل ائیلر،
نه مَلَک کیم اول پری‌نین عملینه کاتب اولموش.
نه عجب گر اولسا غمدن دونوم و گونوم برابر،
نظریمدن اول اوزو گون‌نئچه‌گون‌کی‌غایب‌اولموش.
غمِ هیجردیر کی آرتار اثریله عشق ذوؤقی،
غلط ائیله‌میش **فضولی** کی وصاله طالب اولموش!

-۱۳۸-

دل کی سرمنزلی اول زلف پریشان اولموش،
نولا جُرمو کی آسیلماسینا فرمان اولموش؟
شاهسان، مُلک ملاحتده سنه قوللار چوخ،
بیری اولدور کی واریب مصرده سلطان اولموش.
رحم ائدیب عاشقینی حشر گونو یاخمایالار،
کی بو دونیادا اسیر غم هیجران اولموش.
دئدیلر غم گئدیره‌ر باده، چوخ ایچدیم سنسیز،
غم هیجرانا مفید اولمادی اول قان اولموش!
باغبانِ چمن دهره، خیال دهنین
سببِ تربیت غنچه‌ی خندان اولموش.
آدم اوّل سرکویون وئریب، آلمیش جنت،
ائشیدیب طعن مَلک، سونرا پشیمان اولموش!
ای **فضولی!** منیم احوالیما بیر واقف یوخ،
بؤیله کیم عالم آنین حُسنونه حئیران اولموش.

-۱۳۹-

حبابِ اشک خونین،جیسمیمی‌ائلدن‌نهان‌ائتمیش،
بلای عشق بن روسوایی بی‌نام و نشان ائتمیش.
گؤتورموش خاکدن طغیان اشکیم خار و خاشاکی
باشیم اوزره ملامت قوشلاریچون آشیان ائتمیش.
بوکوب محنت یوکوندن قدّیمی چیخمیش تنیمدن‌جان
طواف کویون ائتمک قصدینه طیّ مکان ائتمیش.
سنینله ائتدیگینچون دعوی تقدیم حسن ایچره
فلک تقدیر ائدیب لیلینی روسوای جهان ائتمیش

مگـر تـرکیب عـیسی گَـرد خـاک درگهیندندیر کی دورموش خاکدان قدر ایله عزم‌آسمان‌ائتمیش؟
گزن پئیکانلارین‌دیر تنده یا جان باغینا عشقین بالاسرچشمه‌سیندن‌هر طرف سولار روان‌ائتمیش؟
فضولیدن مزاجین منحرف گؤردوم بوگون یارین،
مگر فرصت بولوب بیر شمّه حال دل بیان ائتمیش.

-۱۴۰-

تـاکـی طاق زرنگارین چرخ ویران ائیله‌میش، خشت زرّینی صبا، فـرش گلستان ائیله‌میش.
کـاتب تـقدیر، خـطّ سبز تـحریر ائتمگه لوح گـلزارا خـزان بـرگی زر افشـان ائـیله‌میش
قطع ائدیب فصل خزان آب روان شیرازه‌سین، نسخه‌ی گـلزارین اوراقین پریشان ائیله‌میش.
دؤور جؤورون گؤر کی نزهت‌بخش‌اهل ذؤوق ایکن، جـوبیار و گـلشنی زنـجیر و زنـدان ائـیله‌میش.
ائـیله‌میش تـدبیر تشـویشی خـزان تـاراجـینا لاله رنگین رختینی داغ ایچره پنهان ائیله‌میش.
روزگارین تیره، بختین قاره، نطقین لال ائدیب، مـاتم گـول بولبولو زاغ ایله یکسان ائیله‌میش.
ای **فضولی**! دهر حالین شاخ گولدن قیل قیاس،
کیم وئریب اوّل تجمل، سونرا عریان ائیله‌میش.

-۱۴۱-

بیلمز ایدیم بیلمک‌آغزین سیررینی دشوار ایمیش، آغـزینی دئـرلری یـوخ، دئـدیکلرینجه وار ایـمیش!
عـاجز اولموش یـیخماغا آهـیله کـوهی کـوه‌کـن، نئیله‌سین مسکین، آنین هم عشقی اُول مقدار ایمیش
داشا چکمیش خلق ایچون فرهاد شیرین صورتین عرض قیلمیش خلقه‌محبوبون،عجب‌بیعار ایـمیش!
کـعبه احـرامـینا زاهـید، دئـدیلر بـئل بـاغلادی، ائیله‌دیم تـحقیق، آنین بـاغلادیغی زنّـار ایـمیش!
عُـمرلردیر ائـیله‌رم احـوال دونـیا امـتحان، نقد عـمر و حـاصل دونـیا هـمان بیر یـار ایـمیش
ذؤوق دیـدار ایـله دلداریـم یـوخ ائـتدیم واریـمی دولت بـاقی کـی دئـرلر، دولت دیـدار ایـمیش
دون **فضولی** عارضین گؤر گج روان تاپشیردی جان
لاف ائدیب دئردی کی جانیم‌وار امـانتدار ایـمیش.

-۱۴۲-

ای خوش اول مست کی بیلمز غم عالم نه ایمیش، نه چکر عالم ایچون غم، نه بیلیر غـم نـه ایـمیش!
بـیر پـری سـلسله‌ی عشـقینه دوشدوم نـاگـه، شـیمدی بـیلدیم سبب خلقت آدم نـه ایـمیش؟
واعـــظ اوصـاف جـهنم اوخـور، ای اهـل ورع! وار اونون مجلسینه! گؤر کـی جـهنم نـه ایـمیش!
اوخو کؤکسومدن ئوتوب، قالمیش ایمیش پئیکانی، آه بـیلدیم سـبب آه دمـادم نـه ایـمیش!
ای **فـضولی**! مـزه‌ی سـاغر و صـهبا بـیلدین،
توبه قیل تـا بـیله‌سن زرق و ریـا هـم نـه ایـمیش!

-۱۴۳-

غنچه‌سین گول، بولبولون قتلینه پئیکان ائیله‌میش، بولبول آچیلغان، گولو أوزونه قالخان ائیله‌میش.
گول عروسون صلح ایچون بولبول نیکاح ائتمیش مگر، ئوزونو یاشیل بوداق ایچینده پنهان ائیله‌میش؟
غنچه پیئکانینی تیز ائتمکلیک ایچون شاهِ گول، جیسمینی باشدان آیاغا مثل سوهان ائیله‌میش.
دهر آرا گر بیر سینیق دیوار گؤرسن، ئویله بیل، اول سلیمان مولکودور کیم چرخ ویران ائیله‌میش.
ای ***فضولی***! مئهرینه آلدانما، چرخین گردشی،
گؤیه یئتیرمیش، ولی خاک ایله یکسان ائیله‌میش!

حرف الصاد

-۱۴۴-

زهی جواهر احسان عامه معدن خاص، دُر شفاعت ایچون بحرِ رحمته غواص!
گلیب حضورونا معراج وقتی قیلمیشلار، قمر حصول مآثر، سُهیل کسب خواص.
فلک هم اول گئجه بولموش صفا کی صوفی تک قرار بولماییب اولموش بو بزمده رقاص!
ره متابعتین دیر طریق فوز و نجات هوای مرحمتین دیر اومید خیر و خلاص.
تفاخر ائیله ***فضولی***! کی آندان ئوزگه دگیل
سنا زمانه‌ده نقش صحیفه‌ی اخلاص

حرف الضاد

-۱۴۵-

قیل صبا کؤنلوم پریشان اولدوغون جانانه عرض، صورت حالین بو ویران مُلکون ائت سلطانه عرض!
درهم اولموش سونبولون، گویا کی قیلمیشدیر آنا، مو به مو حال دلیم دیللر اوزادیب شانه عرض.
تنده جانیم بیر پری‌نین‌دیر، امانت ساخلارام، اول زماندان کیم امانت قیلدیلار انسانه عرض.
خلق کفر اهلینه ایمان عرض ائدر، بن دم به دم کفر زلفون ائیله‌رم کؤکسومده کی ایمانه عرض.
صورت بیجان ایله جنّت دولار بتخانه تک، قیلسالار جنّتده تصویرین چکیب غلمانه عرض.
منعمین عرضِ تجمّل‌دور ایشی فقر اهلینه، نولا گر دل قیلسا هر دم درد عشقین جانه عرض؟
ای ***فضولی***! بؤیله پنهان توتما اشک آلینی،
ائیله هر رنگ ایله کیم‌وار اول گول خندانه عرض!

-۱۴۶-

خلقه خوبلاردان وصال راحت افزادیر غرض، عاشقه آنجاق تصرّفسوز تماشادیر غرض!

زاهـیدا تـرک ائـتمه شـاهدلر وصـالی راحـتین، گـر عـبادتدن هـمین غـلمان و حـورادیـر غـرض!
حور و کـوثردن کـی دئـرلر روضـه‌ی رضـوانـدادیر، ســاقیِ گـلچهره و جـام مـصفّا دیـر غـرض.
ذؤوقسوز لازم چیخار دونـیادان اول دونـیا پـرست، کـیم آنـا دونـیادان آنـجاق ذؤوق دونـیادیر غـرض!
راحت‌اولسایدی غرض، دونیادا فقر ایستردی خـلق، غـالبا کـیم خـلقه بـیر بـیهوده غـوغادیر غـرض.
عارف‌اول، سئودای عشق انکارین ائـتمه‌ای‌حکـیم! کـیم وجـود خـلقدن آنـجاق بـو سـئودادیر غـرض.
قـیل **فـضولی** تـرک ابـرام تکـلّم کـیم یـئتر،
صـورت حـالین گـر اظـهار تـمنّادیر غـرض.

حرف الطّاء

-۱۴۷-

قـیلماغیل مـحکم کـؤنول دونـیایا عـقد ارتـباط، سـن بـیر آواره مسـافر سـن، بـو بـیر ویـران ربـاط!
بـو چـمنده غـنچه‌لر-گـوللر گـؤرن عـارف بـیلیر، کیم بساط أوستونده قالماز هـیچ قـبض و انـبساط.
اهـل عـرفاندیر جـهان کـیفیتین تـحقیق ائدن کیم نشاطیندان بولور یوز غم، غمیندن یـوز نشـاط.
عشـق دؤورانـی بـنه تـاپشیردی مـجنون نـوبتین خـالی اولمـاز نـقش اربـاب وفـادان بـو بسـاط.
هر یـئتن مـهرویا صـرف ائـتمه **فـضولی!** عـمرونو،
بـیوفالاردان حـذر قـیل، تـوت طـریق احـتیاط.

حرف الظّاء

-۱۴۸-

دُرج‌دور لعــل روانــبخشین، دُر شــهوار لفـظ درجـدن دُرلر تـؤکرسن، ائـیله‌سن اظـهار لفـظ!
ئویله آغزین تنگ‌دیر کیم سؤیله‌سن ساعت سنه گــرچـی نـازکدیر، وئـریر البـته بـیر آزار لفـظ
بیلمک اولماز لفظ جـانبخشینله آغـزین سیررینه وحی‌دیر گویا بـو کـیم مـطلق آغـیز یـوخ، وار لفـظ
نـئشه لعـلین گـئج گـلیر گـفتاره گـویا کـیم گـؤرور بـن گـیبی اول لعـلدن آیـریلماغی دشـوار لفـظ.
غـنچه لعـلینله لطـافتدن دم اورمـوش، بـیلمزم نـئیلر اظـهار ائیله گـج اول لعـل گـوهر بـار لفـظ؟
ای **فـضولی!** ایســته‌رم دلدار حـالیم سـورمایا،
رشکـدن کـیم بـولماسین وصـل لب دلدار لفـظ.

حرف العین

-۱۴۹-

آفــــتاب طـــلعتین تـــوتدوقجا اوج ارتـــفاع، قـتل اهـل عشـقه تیغ غـمزه‌دیر آنـدان شعاع.
دشت توتماق عادتین قـویموشدو مـجنون عشـقده، شهره‌ی شهر اولماغین رسمین بـن ائتدیم‌اختراع!
زرق دریـاسیندا بـیر خـاشاکدیر کـیم چیزگینیر، صـوفی شـیّاد کـیم دوران تـوتوب ائیلر سماع!
کئچدیگیم دونیا و عقبادان سـنینچون اولدو فـاش، دوغـرو دئـرلر: کـلّ سـرٍّ جـاوزَ الاثـنینِ شـاعَ
اول بت سـرکش گـلیر سـالمیش جمالیندان نـقاب ای سـلامت، الفـراق، ای عـقل و ایـمان، الوداع!
جان و دل بـیر عـمردور تـیغینچون ائیلرلر جدال، گیرمه‌دن تیغین سـنین اورتـایا، قـطع اولمـاز نـزاع.
ای فـضولی، آخـرت مُـلکونه لازم دیـر سـفر،
بـؤیله فـارغ گـزمه، تـقوادان مـهیّا قـیل متاع.

-۱۵۰-

دیل اوزالدیر بحث ایله اول عارض خـندانـه شـمع، اود چیخار آغزیندان ائتمزمی حذر کیم یـانه شـمع؟
نـولا غـئیرت آتشـی جـانیم اریتسه موم تک، بونه سؤزدور کـیم دئـمیشلر عـارض جـانانه شـمع؟
عـارض جـانان ایـله بـحث کـمال حسـن ائـدر، دیل اوجونداندیر کی هر ساعت دوشر نـقصانه‌شمع!
گـه آیـاغی بـاغلی، گـه بوینو نـه‌دندیر بـیلمزم، بیر پری عشقینده اولموشدور مگـر دیوانـه شـمع؟
نـولا جـانیم قـامتین ایسترسه، کـؤنلوم عـارضین رسم‌دیر عالمده بولبول گول سئور، پـروانـه شـمع.
قـیل شـبستانی مشـرّف کـیم نـثارین قـیلماغا رشته‌دن دُرلر چکیب جمع ائیله‌میش دامـانه شـمع.
ای فضولی! شـؤوقدن یـاخدین تـنین روز وصـال،
نئتدین ای غافیل! گرکمزمی شب هیجرانـه شـمع؟

-۱۵۱-

یار وصلین ایسته‌ین، کسمک گره‌ک جاندان طـمع، هر کیشی کیم وصلِ یار ایستر، کسین آندان طمع!
آرزوی وصـــلِ جـانان جـانا آفت دیـر، کـؤنول! یـا تـعلق جـاندان اُوز، یـا وصـلِ جـاناندان طمع!
چـون بـنا بـیر ذرّه یـوخ تـاب تـماشای جمال، بن کیمم وصل‌ائتمک اول خورشید رخشاندان‌طمع
عـاشق اولدور کـیم تـمنّای بـلای هـیجر ائـده، یوخسا چوخدور مئهر ائدن اول ماهِ تـاباندان طمع.
رشـــته‌ی طـــول امـل دامِ بـلادیر، نـئیله‌ییم؟ أوزمک اولمـاز اول سـر زلف پـریشاندان طـمع!
عارضین گؤرمک حیاتیم تـازه ائیلر، وه نـه عـئیب! گـر گـدا وجـه مـعاشین قـیلسا سلطاندان طمع.
متّصل حرمان قیلار حـاصل طـمعدن اهـل حـرص طـرفه کـیم آرتـار آنـا گـلدیکجه حـرماندان طمع!
ایستر اولسان حسرت و حرمانا هـر دم دوشـمه‌مک
کس فـضولی دهـردن اومّید و دؤورانـدان طـمع!

حرف الغین

-۱۵۲-

عیش ایچون بیر طُرفه منزلدیر بهار ایّامی باغ، آندا توتسون غنچه‌وش هر کیم کی عیش ایستر اوتاغ!
غنچه‌لر آچیلدی، سئیر باغ ائدین ای اهل دل! کیم گؤروب گوللر- کؤنوللر آچیلان چاغدیر بو چاغ.
سندن ای بولبول! فزوندور بنده محنت فصل گول سنسن و بین تازه گول، حالا بن و بین تازه داغ
باغا سرویم گلدیگین بیلمیش سحردن شاخ گول روشن ائتمیش رهگذاری اُوزره هریان بین چراغ.
چکسه‌لر زنجیر ایله گلزاره گئتمن، کیم بنا، سونبول زلفون فراقیندان مشوّش‌دیر دماغ.
موسمِ گولدور، ولی گئتمن چمن سئیرینه کیم روضه‌ی کویون بنا اول سئیردن وئرمیش فراغ

محرم اولماز رندلر بزمینده مئی‌نوش ائتمه‌ین
ای **فضولی**! چک آیاغ اول بزمدن، یا چک آیاغ!

حرف الفاء

-۱۵۳-

محنت عشق ای‌دل!آساندیر دئیه، چوخ اورما لاف! عشق‌بیر یوکدور کی خم بولموش آنین آلتیندا قاف!
اولما غافیل دُرد کشلر صحبتیندن ای کؤنول! گر دیلرسن ائده‌سن آیینه‌ی ادراکی صاف.
صبحدم زلفون داغیت، یا شام عرضِ عارض ائت، قویما صبح و شام آراسیندا طریق اختلاف.
رشک رخسارین،دلِ خورشیده سالمیش اضطراب، غئیرت قدّین مزاج شمعه وئرمیش انحراف
خاک کویون کعبه‌یه نسبت قیلان بیلمزمی کیم بوندا هر دم، آندا بیر نوبت اولور واجب طواف؟
وهمیم آنداندیر کی ممکون اولمایا غمدن نجات فَـرِّجِ اللّـهُمَّ هَمّی نَجِّنی مِمّا اَخافْ

ای **فضولی**! زاهید ار دعوای عقل ائیلر، نه سود؟
نفی ذوُوق عشق‌دیر جهلینه عینِ اعتراف.

-۱۵۴-

ای خدنگ غمینه سینه‌ی احباب هدف، منظر خنجر موژگانینا جانلار صف‌-صف!
خاک درگاهینا هر صبح سورَر گون اُوزونو، غالبا آندان آنا حاصل اولوبدور بو شرف.
حاش لِلّه کی بو دیوانه‌ی شوُوق خطینه سبب قئید اولا زنجیر سطور مصحف.
سالدی دریایا صبا خنجر غمزه‌ن وهمین کی چیخارمایا داخی گوُهر ناسفته صدف.
ای کؤنول! عالمه آلدانما سنا رنگ وئریر، خاکدیر کیم آنی گه لعل قیلیر، گاه خزف!
بزم جمشید فنا بولماق ایله بیلدیم کیم، دوُور جوُوروندن ایمیش ناله‌ی نئی، نوحه‌ی دف

ای ***فضولی!*** طلب رتبه‌ی عرفان ائیله،
جهل ایله حاصل اوقات شریف ائتمه تلف.

حرف القاف

-۱۵۵-

اولور روخسارینا گون، لعلینه گول‌برگِ‌تر عاشق
سنا اسگیک دگیل، گؤیدن ائنر، یئردن بیتر عاشق!
بنا مقصود ترک عشق ایدی، وه! کیم مهِ حُسنون
اولوب‌گون-گوندن‌افزون،قیلدی‌گون-گوندن بتر عاشق!
تماشای جمالیندان نظر اهلینی منع ائتمه،
نه سود اول خوب أوزدن کیم آنا قیلماز نظر عاشق.
چمنده پای بوسوندان اولوبدور سبزه‌لر خرّم،
همان بیر سبزه‌جه اولماغا عالمده یئتر عاشق.
قیلارسان‌بین‌جیگر قان هریانا باخدیقجا‌ای‌ظالیم!
نه‌باخماقدیر بوهردم‌قاندان‌آلسین‌بیر جیگر عاشق!
قیرارسان اهل عشقی، توتالیم کیمسه الین توتماز،
نه ایشدیر بو، گرکمزمی سنا ای سیمبرا! عاشق؟
نه پروانه دؤزر بیر شعله‌یه، نه شمع بیر آهه،
فضولی! سانما کیم بنزر سنا عالمده هر عاشق!

-۱۵۶-

تاب خورشید مَهِ رویونا وئرمیش رونق،
قانغی زیبا خط ایچون اولا بو تذهیب ورق
عکس قدّینله گؤرن دایره‌ی آینه‌یی
دئر: «مَهِ بدردیر انگشتِ نبوّتدن شق!»
سنه گلشنده نثار ائتمک ایچون هر نرگس،
گؤتوروبدور باشا آلتین دولو بیر سیم طبق.
هر صنم مصحف حسن حقه بیر آیت دیر،
مکتب عشقده هر دل آنا بیر طفلِ سبق.
سنه عاشقلیگیمیزدیر بیزه برهانِ جنون،
حُسنه عقل اهلی مقیّد اولا بیلمز مطلق!
رسم‌دیر عاشقه گلمک قاشی یایلاردان اوخ،
عشق پیدا اولالی بؤیله قورولموش بونسق.
شاه‌دیر حسن بساطیندا بوگون اول گلرخ،
ای ***فضولی!*** بنی آواره سورلموش بیدق

-۱۵۷-

اولماز اولدو گؤروب احوالیمی ائل خوبلارا عاشق
عشق نَهیینده بو روسوالیغی گؤر شرعه موافق
گلیر اولسان قیلیرام فرش رهین پرده‌ی چشمیم،
داخی نم وار عزیزیم گؤزه قارشی، سنه لایق!
گولوب آچیلماق اومولماز دهنیندن، مگر اولدور
جزء کیم لایتجزّیٰ دئر آنا اهلِ دقایق.
باغریمین پاره‌لرین گؤزلریم آسمیش موژه‌لردن،
مردم گوشه‌نشین قاندان و قاندان بو علایق؟
گئجه‌لر شمع یانار اشک تؤکر صبح گلینجه،
جان وئریر صبح گلن دمده، زهی عاشق صادق!
سبقت ائتمیشدی جیگر قانی گؤزوم یاشینا بیر دم
عشق حکم ائتدی: یئنه جاری اولا عادت سابق!

ای **فضولی!** ئوزونو گوشه‌نشین ائت خُم مئی تک،
اولا تا کیم اولاسان کاشف اسرار خلایق.

-۱۵۸-

گل ای‌راحت سانان اسباب جمعین، قیلما نادانلیق، طریق فقر توت کیم فقر ایمیش عالمده سلطانلیق.
موراد ار سلطنتدن کام دلدیر، نفسه تابعسن، نه حاصل سلطنت آدیله قیلماق بنده فرمانلیق.
پریشانلیقدان ای خلق جهان! سیز جمع ائدیب خاطر، کی‌بن جمع‌ائیله‌دیم هر قاندا واردیر بیر پریشانلیق.
نه طالع دیر بو، کیم عالمده آغاز ائتمه‌دیم بیر ایش، کیم‌اول ایشدن سرانجام ائتمه‌دیم حاصل پشیمانلیق؟
بنا ظلم صریح اول کافر ائیلر، کیمسه منع ائتمز،
فضولی! کفر اولارمی گر دئسم یوخدور مسلمانلیق؟

-۱۵۹-

ساقیا! مئی‌سون کی دام غمدورور هوشیارلیق، مستلیکدیر کیم قیلیر غم اهلینه غمخوارلیق.
وار فکرین،یوخ غمین،چکمک نه‌دیر بیر جام ایلن، بیخبر قیل کیم بنا بیر اولا یوخلوق وارلیق!
جان متاعی‌نین باهاسیدیر نه کیم دوران وئریر، طُرفه بوکیم سانیرام شفقت‌دیر اول غدّارلیق
بندن آخر چون قیلیر بیزارلیق اسباب دهر، دهر اسبابیندان اول یئی کیم قیلام بیزارلیق!
طعنه‌ی اغیار چکمک‌دیر ایشیم بیر یار ایچون کیم اولوب اغیارا یار، ائیلر بنا اغیارلیق.
چکمه زحمت، چک الین تدبیر دردیمدن طبیب کیم دگیل سن بیلدیگین، بن چکدیگیم بیمارلیق
ای **فضولی!** ائیله‌رم قطع تعلّق یاردان
بو طریق ایچره بنا توفیق ائدرسه یارلیق!

حرف الکاف

-۱۶۰-

وار اومیدیم کیم گؤروب جولانینی اولسام هلاک، گرد نعل بادپایین ئورته جیسمیم اُوزره خاک!
ئولدویوم منزلده دفنیم قیلماغا سانمان لحدّ، یئر گؤروب غربتده، افغانیم گریبان ائتدی چاک.
مست جان وئردیم، مزاریم اُوزره تعظیم ائیله‌ییب، قبه یاپیب دانه‌ی انگورو، ایوان توتدو تاک.
چون جفا معتادیام بیلمن نه‌دیر مئهر و وفا، بیلمه‌سه مئهر و وفا رسمین جفاکاریم، نه باک!
هر کدورتدن بنی پاک ائتدی سئیل خون دل، شکرالله آتش عشقین بنی یاندیردی پاک.
آه بیلمن نئیله‌ییم جانیمدا راحت قالمادی، گؤزلریم نمناک و سینه‌م چاک و کؤنلوم دردناک!
غئیرِ نقشین محو قیلمیشدیر **فضولی** سینه‌دن،
مَـالَهُ فِی الدَّهْرِ مَطْلُوبٌ وَ مَقْصُودٌ سِواکْ

-۱۶۱-

جـان وئـریر رایـحه‌ی تـربتِ پـاکین، ای تـاک! نَـــوَّرَاللهُ لَکَ الْاَرضَ سَــقَی‌اللهُ ثَـــراکْ
حرمت ائتدین مئیه، تـعظیم ایـله تـوتدون ساقی، عَـــظَّم اللهُ لَکَ الْاَجْـرَ عَـلَی اللهِ جَـزاکْ!
سـرِ کـویوندا غـریبیز، بـیزه بـیر مـونس یـوخ، طـالَ مـا آنَسَـنَا الْـقَلْبُ جَـعَلناهُ فَـداکْ.
صـــفحه‌ی دلده بـولونماز اثـر صـورت غـئیر، حَـیْنَمَا حَـلَّ نَـفَی‌الْـغَیْرَ عَـنِ الْـقَلْبِ هَـواکْ!
ره عشـقینده گـؤتـور غـئیردن ای دل! رغـبت، فَـــاِذا شِـئتَ رَفـیقاً اَلَمُ العِشْـقِ کَـفاکْ.
خـواب غـفلتده کـؤنول وصلدن اولدون مـحروم، فازَ من نالَ اِلَی الوَصْـلِ و مـا خـابَ سِـواکْ.

ای فـــضولی! نـه بـیلیر اهـل ورع مـئی ذؤوقـون؟
اَنْکَـرَ الحِـکْمَةَ مَـنْ لامَکَ جَـهْلاً و نَهـاکْ!

-۱۶۲-

بقا مُلکون دیلرسن، وارینی یـوخ ائیله دونـیا تک، اتک چک گـــؤردویوندن آفـتاب عـالم آرا تک.
تـعلّق ظـلمتین تـجرید خـورشیدینه قـیل مـطلع اگر عالمده بیر گون گؤرمک ایسترسن مسیحا تک.
کؤنول هر صورت شیرینه وئرمه، ایچ مـئیِ معنی، حذر قیل، داشا چالما شیشه‌نی فـرهاد شـئیدا تک!
رفیقین اولسا دیلسیز جانور هـم، ساخلا راز آنـدان، ساقین، سیررین دوشورمه دیللره‌مجنون‌روسواتک
یئتر طاووس تک عُجب ایله قـیل آرایش صـورت، وجودومدان کئچیب، عالمده بیر آد ائیله عـنقا تک.
گُـهر تک قـیلما تـغییر طبیعت، دلسه‌لر بـاغرین، قـرار ائت، هـر هـوادان اولما شـورانگیز دریـاتک!

فـضولی! کائنات اسبابی‌نین قیلدیم تـماشاسین،
نـدامـتسیز تـنعّم یـوخ، تـصرّفسوز تـماشا تک!

-۱۶۳-

ای کـؤنول! چـوخ سـئیر قـیلما گـنبد دوّار تک، ساکن اولمـاق سئیردن یـئی، نـقطه‌ی پـرگار تک!
اُون وئریر جان رشته‌سی خم قامتیمدن چکسم آه، یئل دگیب چنگ اُوزره بـیر آوازه گـلمیش تـار تک.
سینه‌می نای اوخلارین دلدی، دم اوردوقجا،کؤنول! اُون وئـریر هـر بـیردلیکدن نـاله، مـوسیقار تک!
عـارضین اُوزره خـم زلفـون آنـیب دون تـا سـحر، دولانیردیم هـر طرف اودلارا دوشـموش مـار تک!
جـیسمِ زاریـم تـیغ بیدادیـندا اولدو چـاک-چـاک، تُـند سـودان رخـنه‌لر پـیدا قـیلان دیـوار تک!
بـیلمه‌دیم بـهبودومو جؤوروندن ائتدیم اجتناب، تـــلخ شـــربتلردن اکـراه ائـیله‌ین بـیمار تک.
خاطرین شاد ائیله‌دین، اهـل وفـا کـؤنلون یـیخیب، بیر عـمارت یـاپماغا بـین ائـو یـیخان معمار تک.
بی‌بقادیر نشئه‌ی مـئی ذؤوقـون ائـتدیم امـتحان، هـیچ ذؤوقـی بـاقی اولمـاز نشئه‌ی دیدارتک.

ای فـــضولی! خـــاطر اهـــل صـفا آیـینه‌دیر
چـــرخ جـــؤوروندن اثـــر آیـینه‌ده ژنگـارتک

حرف اللام

-۱۶۴-

چرخ هر آی باشینا سالمیش قاشیندان بیر خیال، بو جهتدندیر هر آی باشیندا اولماق بیر هلال!
ماه نو اولموش قاشین سئوداسی‌نین سرگشته‌سی شهردن شهره گَزَر آواره‌لر تک ماه و سال.
ائتدیگین چون حُسنونه قارشی کمال اظهاری گون بیر گون اولماز کیم آنا گردون یئتیرمز بیر زوال.
صبح قیلدین جلوه، گون چکدی ئوزون‌بیر گوشه‌یه، شام عرض ائتدین روخون، شمعی اریتدی انفعال.
قیلما گؤزدن چهره و خالین نهان، کیم سالمایا دود آهیم آفتابی، چهره‌ی گردونه خال.
اولمايیب مقبولِ خاک درگهین ماه تمام، ضعف تابی وئردی گون-گوندن آنا تغییر حال.
ای **فضولی!** ماه نسبت محو قیل وارین تمام،
گر دیلرسن بولماق اول خورشید ایله بیر اتصال!

-۱۶۵-

بس کی ضعف روزه‌دن هرگون بولور تغییر حال، اولاجاقدیر عید ایچون ماه تمامیم بیر هلال.
قیلدی ماه روزه خورشیدیمنی گون-گوندن ضعیف ذرّه - ذرّه آیه سان! گون نورو ائیلر انتقال.
بیر خیال ائتمیشمدی ضعف روزه یاری بیلمزم یوخسایاری گؤرمه‌ییب بن گؤردویوم دور بیر خیال؟
توتا بیلسه‌یدیم سو ایچمزدیم، قیلیردیم دفعینی، روزه‌نین کیم گؤز گؤره خورشیدیمه ایستر زوال
آی توتولسون روزه ایّامیندا، گون دوشسون یئره کیم بو آی گوندن بولوبدور مئهربان ماهیم ملال
قانیمی ایچمک دیلر اول لعل مئیگون بو گئجه، روزه توتموش غالبا افطار ایچون ایستر حلال.
یئتمک، ایچمک فکرین اهل روزه‌دن کس ای گونش، بیر ثواب ائت: صبحلر تا شام قیل عرض جمال!
روزه تکلیفین **فضولیدن** گؤتور، ای محتسب!
ناتوان‌دیر آندا بو تکلیفه یوخدور احتمال.

-۱۶۶-

ئویله مستثنی گؤزلسن کیم، سنا یوخدور بدل، سندن ای جان! منقطع قیلماز بنی، الاّ اجل.
نئجه صورت باغلاسین کؤنلوم خلاص عشقدن عشق‌دیر بیر حال کیم اول حاله کؤنلوم دور محل.
عشقینه نقصان گتیرمز گؤرمه‌مک اول عارضی، جوهره تغییر آثار عَرَض وئرمز خلل.
ائیله‌دی روسوا کؤنول چاک گریبان ادب گؤرنه اهل علم دیر آداب ایله ائیلر جدل!
حالیمی گؤردوکجه، منع اهل عشق ائیلر فقیه حجّت مقطوعو یوخ، ائیلر قیاس ایلن عمل!
مدرسه ایچره مدرّس وئردیگی بین درسدن، یئی‌دیریر مئیخانه‌ده بیر جام وئرمک، بیر گؤزل!
ای **فضولی!** بن دم اورموشدوم صفای عشقدن،
مطلع خورشید ایجاد اولمادان، صبح ازل!

-۱۶۷-

ای روخون قبله‌ی جآن، خاک درین کعبه‌ی دل، ره عشقینده فنا، سر حدِ اوّل منزل!
لاله‌رنگ ائتدی گؤزوم قان ایله خاک دریني، کیمیاگردیر، ائدر گؤردویو توپراغی قیزیل
اول کی یارین شب هیجرینه قیامت گونو دئر، خلق آراسیندا قیامت گونو اولمازمی خجل؟
قاتی مشکیلدیر ایشیم زلف گره‌گیریندن، صبر بو مشکیلی دئرلر آچار، امّا مشکیل
ائتمک اولماز سنی آگاه کؤنول حالیندان یازیق اول کیم وئره کؤنلون سنه، سندن غافیل
سئوه‌رم زاهیدی کیم گوشه‌ی محرابی سئور، خم ابرونا رقیبیم اولوب، اولماز مایل.
دلی دئرسم نولا عشّاقینا گل چهره‌لرین؟ ئوزونو گؤزگؤره اودلارا سالیرمی عاقل؟
سنی جانان سانیرام چیخ بدنیمدن، ای جان! بن و جانانیم آراسیندا چوخ اولما حایل
ای **فضولی**! یانارام کیم نه ایچون اول اُوزو گول،
بانا یانار اود اولور، ئوزگه‌یه شمع محفل.

-۱۶۸-

اُوزونو گؤزگویه غئیبته اوخشادان غافیل، توخونسا اُوز-اُوزه، اولمازمی آرا یئرده خجل؟
بوراخ نقابینی اُوزون، کمال صنعی گؤروب، فرشته خلقت آدمده شُبه‌سین باطیل
حدیث وحی وشین ضایع ائتمه اغیاره، روامی‌دیر ائده‌سن قدرین آیتین نازل
حریم کویونو گؤستر نمونه، ائیله ثواب، کیم اولا جنّت ایچون خلق طاعته مایل
سنی قویوب بُته ائیلر عبادتین کافر، عذاب دوزخه اول وجهدن اولور قابل!
حکیمه نفی قیامت خطاینی بیلدیر قیام گؤستر آنا، اعتقادین ائت زایل
غرض **فضولیه** آنجاق الینده ئولمک‌دیر
ولی محالدیر اول هم سن ئولیجک قاتل

-۱۶۹-

جانا باسدیم غنچه‌وش پئیکانینی، ای تازه گول! دؤزمک ایچون هیجرینه دوزدوم دمیردن بیر کؤنول
وه‌نه‌ساحرسن‌کی‌اوددان سو چیخاردین،سودان اود ترله‌دیب رخسارینی گول-گول قیلاندا تابِ مول
یاندیریب اجزای ترکیبیم، کولوم وئرسن یئله یوخ یولوندان دؤنمگیم، واریم سنین‌دیر جزء و کل!
مردم چشمیم ییغار پئیکانلارین، ممکون سانیر اول آغاجلار بیرله توتماق اشک دریاسینه پُل.
ای کؤنول! لوح امل نقش بقادان ساده‌دیر، فانی ائتمه عُمرون اول سئودادا کیم باقی دگیل
صورت آرا اولما، تحصیل کمال معنی ائت، کیم بهایم نوعون ائتمز آدمی زربفت چول!
نولا دئرسم قدر ایله افزون مسیحادان سنی، یئر و گؤی‌میزان‌اولوب‌فرق‌اولموش‌آغیردان‌یونگول
آتش دل ئویله سوزاندیر کی باسماز هیچ کیم رحم ائدیب ناوکلریندن ئوزگه زخمیم اُوزره کول.
حاصلین اوّل غم جاناندیر، آخر ترک جان،
بو ایمیش قسمت **فضولی**! خواه آغلا، خواه گول!

-۱۷۰-

رهـــرو عـــرفانا بســـدیر ساغر و ســـاقی دلیـــل، کیم مـه و خورشیددن بـولموش تـمنّاسین خـلیل.
اولســـا اســـتعداد عـــارف قـابل ادراک وحـی. امـر حـق ارسـالینا هـر ذرّه‌دیـر بـیر جـبرئیل.
هـر کـیمین تـقدیردن مـقصودو ئـوز قـدرینه‌جه‌دیر اهـل عشـق ایسـتر زلال وصـل، زاهـید سلسبیل!
جـنّته زاهـید بـیلیر جـان وئـرمه‌دن یـئتمز ولی جـانا قـیماز ئـوز تـمنّاسینداديـر مسکـین بـخیل!
ای قـــیلان اظـــهار مـــژده عـــزت دؤلت بـنا، کـــیم بـــو درگـــه‌ده مـقرردیر عـزیز اولـماق ذلـیل.
وعـده‌ی وصـلین بـنی سالمیش خیال زُلفونه، کـــیم دیـــلر طـول امـل سرمایه‌ی عُمرِ طـویل؟

ای **فـضولی!** خـوبلار ذکـر جـمالیله خـوشـام،
شُکر کیم کسب ائتمیشم عـالمده بـیر ذکـر جـمیل.

-۱۷۱-

هیچ سونبول، سونبولِ زلفون گیبی مشکیل دگـیل، نافه‌ی چینی ساچین تک دئـرلر، امّـا چـین دگـیل!
وار گـول بـرگینده هـم الحق نـزاکت بـیرله رنگ، لیک جـان‌پرور لب لعـلین گـیبی شـیرین دگـیل.
مـهربان دئـرلر سـنی اغـیاره، لیکـن بـن آنـا باور ائـتمن کـیم سنا مـهر ائیله‌مک آیـین دگـیل.
خـــوبلار مـحراب ابـروسونا قـیمازسان سـجود، دینینی دؤندرگیل ای زاهید! کی یاخشی دین دگیل!

تـا **فـضولی** قـامت و رخسارینا وئـرمیش کـؤنول،
مـایل سـرو و هـواخـواه گـول و نسـرین دگـیل.

-۱۷۲-

مُـلک حُسنون بؤیله ظالم پادشاهی اولماغیل، کـیم سـنا ظـالم دئسه، عـادل گـواهی اولمـاغیل!
غمزه تیغین چکمه هـر ساعت کـؤنول یـغماسینا، حُکـمه تـابع، مُـلکه غـارتگر سپاهی اولماغیل!
آهـــینی ای مـــاه! عشّـاقین یـئتیرمه گـؤیلره، درد اهـــلی‌نین نشـــان تـــیر آهـی اولمـاغیل.
گـر دیـلرسن شمع تک غـئیرت اودونا یـانمایام، شـــاملار اغـــیار شـــمعِ بـزمگاهی اولمـاغیل.
عادت ائتمک خوش دگیل بیداده، رحم ائت تانریچون گـاهی اولسـان مـایل بـیداد، گـاهی اولماغیل!
عاشق و روسوا گؤروب منع ائـتمه ای نـاصح! بـنی مـــنکر آثـــار تـــقدیر الهـــی اولمـــاغیل!

ای **فـضولی!** ائـیله طـاعات ریـایی تـرکینی،
تـوبه قـیل، مـن بـعد مشغول مـناهی اولماغیل!

حرف المیم

-۱۷۳-

نـــورونو مـــاه، مـــئهر رخـوندن آلیـر مـدام، انکـــار ائـــدرسه، شـهر گـواهـیم‌دیریر تـمام!

محراب ایمیش قاشین کی آنا قارشی کیپریگین صف-صف دورور قیاما قیلیب غمزه‌نی امام.
اول حور وعده‌سینه بهشت وصال ایچون قرآنجا اعتبار ائدیبم، حاصل کلام!
عکس رخون اوغورلادیغیچون دؤنه - دؤنه، آسیلدی گوزگو شهرده، الدن سورولدو جام.
دشت اوزره گردبادمی، یا گلدیگیم گؤروب، مجنون غباری دیرکی دوروب ائیلر احترام؟
توت عزم یوللارین یوگوروب دؤنمه ای سرشک! اول سرو ائدنده ناز ایله بیزدن یانا خرام.
هم صحبت اولدو دانه‌ی انگور زاهیده، اصلی بودور کی اوخودولار باده‌نی حرام.

میئخانه‌دیر جهاندا **فضولی!** مقام امن
جهد ائت واریب حباب کیبی آندا توت مقام

-۱۷۴-

قیلدی اول سرو سحر ناز ایله حمّامه خرام. شمع رخساری ایله اولدو منوّر حمّام.
گؤرونوردو بدنی چاک گریبانیندان، جامه‌دن چیخدی یئنی آیینی گؤستردی تمام.
نیلگون فوته‌یه ساردی بدن عریانین، سان بنفشه ایچینه دوشدو مقشّر بادام!
تاس الین ئوپدو، حسد قیلدی قارا باغریمی سو یئتدی سو جیسمینه، رشک آلدی تنیمدن آرام!
اولدو پابوسِ شریفیله مشرّف لب حوض، بولدو دیدار لطیفیله ضیا دیده‌ی جام.
ساندیلار کی ساتیلیر دانه‌ی درّ عرقی، اوردو ال کیسه‌یه چوخلار قیلیب اندیشه‌ی خام،
کاکلین شانه آچیب، قیلدی هوایی مشگین میغِ مویون داغیدیب، ائتدی یئری عنبرفام
ازیلیب أوستونه کف-کف، أوتر اولدو صابون دوشمگه آیاغینا ائیله‌دی بیر-بیر اقدام!
چیخدی حمّامدان اول پرده‌ی چشمیم سارینیب توتدو آسایش ایله گوشه‌ی چشمیمده مقام.
مردم چشمیم آیاغینا روان سو تؤکدو، کی گره‌ک سو تؤکوله سروین آیاغینا مدام!

مُزد حمّام **فضولی!** وئریرم جان نقدین،
قیلماسین صرف زر اول سرو قد و سیم اندام!

-۱۷۵-

ای کمان ابرو شهید ناوک موژگانینام، بولموشام فئیض نظر سندن، سنین قوربانینام
کاکلین تارینا پئیوند ائتمیشم جان رشته‌سین، باشین ایچون بیر ترحّم قیل کی سرگردانینام.
نولا قیلسام ترک مئی، منت قیلیب زاهیدلره نئیله‌رم مئی نشئه‌سین بن کی سنین حئیرانینام!
شانه‌وش یوز ناوکِ غم سانجیلیبدیر باغریما تا اسیر حلقه‌ی گیسوی مشک افشانینام.
ال چکیب قطع نظر قیلمیش علاجیمدان طبیب، بیلدی گویا کیم خراب نرگسِ فتّانینام
ایلده بیر قوربان کسرلر خلق عالم عئید ایچون، دم‌بدم، ساعت به ساعت بن سنین قوربانینام.
جانا مئیلین وار ایسه، حُکم ائیله تسلیم ائیله‌ییم، پادشاهیم! بن سنین بیر بنده‌ی فرمانینام
غنچه قیلماز شاد، گول آچماز توتولموش کؤنلومو، آرزومند رخ آل و لب خندانینام
قان ائدیب باغریم، ایشیمدیر آه ائتمه ای فلک! حُرمتیم توت، بیر-ایکی گون کیم سنین مهمانینام

ای **فضولی** آتش آه ایـله یـاندیردین بـنی
غـالبا سـاندین کـی شـمع کـلبه‌ی احـزانـینام

-۱۷۶-

یـار حـال دلیـمی زار بـیلیبدیر، بـیلیرم
دل زاریـمدا نـه کـیم وار بـیلیبدیر، بـیلیرم!

یـاری اغـیار بـیلیبدیر کـی بـنا یـار اولماز،
بـن دخـی آنـی کـی اغـیار بـیلیبدیر، بـیلیرم.

زلفـونو اهـل وفـا صـئیدینه دام ائـیله‌یه‌لی،
بـنی اول دامـا گـرفتار بـیلیبدیر، بـیلیرم.

بـن نـه حاجت کـی قـیلام درد دلیـم یـارا عیان،
قـامی درد دلیـمی یـار بـیلیبدیر، بـیلیرم.

یـار هـم‌صحبتیم اولمـازسا **فضولی**! نـه عـجب!
ئـوزونه صـحبتیمی عـار بـیلیبدیر، بـیلیرم.

-۱۷۷-

نـی گـیبی هـر دم کـی بـزم وصـلینی یـاد ائـیله‌رم،
تـا نـفس واردیـر قـورو جیـسمیمده، فـریاد ائیله‌رم

روز هیجران‌دیر سئوین ای مرغ روحوم!اکیم بوگون،
بـو قـفسدن بـن سـنی البـته آزاد ائـیلرم!

وهم ائدیب تا سالمایا اول ماها مئهرین هـیچکس
کیمه یـئتسم جـؤورو و ظـلموندن آنـا داد ائـیله‌رم!

قـان یـاشیم قـیلماز وفـا گـریان گـؤزوم اسـرافـینا،
بونجا کـیم هـر دم جـیگر قـانیندان امـداد ائـیله‌رم.

ایـنجیمن هـر نـئجه کـیم اغـیار بـیداد ائـیله‌سه،
یـار جـؤوریچون کـؤنول بـیدادا مـنقاد ائـیله‌رم

بـیلمیشم بـولمان وصـالین، لیک بـیر اومّـید ایله
گـاه-گـاه ئـوز خـاطر نـاشادیمی شاد ائـیله‌رم.

لوح عـالمدن یـودوم اشک ایـله مـجنون آدیـنی،
ای **فـضولی**! مـن دخـی عـالمده بـیر آد ائـیله‌رم!

-۱۷۸-

شـمع شـام فـرقتم، صـبح وصـالی نـئیله‌رم؟
بولموشام یـانماقدا حـالی، ئـوزگه حـالی نـئیله‌رم؟

غئیره عرض ائت هرنه اسبابین کی‌وار ای‌دهـردون!
بـن بـیر اهـل ذوؤقـم، اسـباب مـلالی نـئیله‌رم؟

یوخ عجب گر مالا رغـبت، مـلکه قـیلمان التـفات،
مـن گـدایِ کـوی عشـقم، مـلک و مـالی نـئیله‌رم؟

اهل حالم، دئمه بت وصـفین بـنا، ای بت پـرست!
حـال بـیلمز دلبـر صـاحب جـمالی نـئیله‌رم؟

احـتمال هـیجر تشـویشینه ده‌یمز ذؤوق وصـل،
وصـل کـیم وار آنـدا هـیجران احتمالی نـئیله‌رم؟

نـخل قـدّین ایسـته‌رم کـاندان بـلادیر حـاصلیم،
بـاخمازام شـمشاده؛ بـر وئـرمز نـهالی نـئیله‌رم؟

ای **فضولی**! قیل کمالِ فضل کسبین، یـوخسا بـن،
کـاملِ عشـقم دخـی ئـوزگه کـمالی نـئیله‌رم؟

-۱۷۹-

جـانلار وئـریب، سـنین گـیبی جـانانا یـئتمیشم،
رحـم ائـیله کـیم یـئتینجه سـنا، جـانا یـئتمیشم!

شکرانه‌ی وصالینا جان وئردیگیم بو کیم، چوخ درد چکمیشم کی بو درمانا یئتمیشم!
دردیم دئییب مورادیما یئتسم عجب دگیل، بیر بنده‌یم کی درگه سلطانا یئتمیشم.
مور محقّرم کی سراسیمه چوخ گزیب، ناگاه بارگاه سلیمانا یئتمیشم.
بیر بولبولم کی گُلشن اولوبدور نیشیمنیم یا طوطی‌یم کی بیر شکرستانا یئتمیشم.
دور فلک میسّر ائدیبدیر مورادیمی، گویا کی طالب گُهرم، کانا یئتمیشم.
مسکین **فضولی**یم کی سنا توتموشام اُوزوم،
یا بیر کمینه قطره‌کی عمّانا یئتمیشم!

-۱۸۰-

توتوشدو غم اودونا شاد گؤردویون کؤنلوم، مقیّد اولدو اول آزاد گؤردویون کؤنلوم.
دیار هیجرده سئیل ستمدن اولدو خراب، فضایِ عشقده آباد گؤردویون کؤنلوم.
نه گؤردو باده‌ده بیلمن کی اولدو باده‌پرست، مرید مشرب زوهّاد گؤردویون کؤنلوم!
فراقین اودونو گؤردوکده موم تک اریدی، ثبات و صبرده فولاد گؤردویون کؤنلوم.
گتیردی عجز گؤرون عشق مشکیل اولدوغونو، قامی هُنرلره اوستاد گؤردویون کؤنلوم!
دگیلدی بؤیله دمینده بیر اهل عشرت ایدی بو قانلار ایچمگه معتاد گؤردویون کؤنلوم
فضولی! ائیله‌دی آهنگ عئیشخانه‌ی روم،
اسیر محنت بغداد گؤردویون کؤنلوم.

-۱۸۱-

تنیمده زخم تیغین چشم خون افشانا بنزتدیم، اوخون کیم صف-صف اطرافیندادیر، موژگانا بنزتدیم.
بقای روحومو بیلدیم خیال لعل نابیندان، حیاتیم‌دیر دئدیم باغریما باسدیم، قانا بنزتدیم.
سؤکولموش‌کؤکسومو کیم دولودور غمزه‌ن‌خدنگیله، حرامیلر یاتاغی، منزل ویرانا بنزتدیم.
تنیمدن‌اینجنیب چیخمیش روان جان گیبی پئیکانین نئچون اینجینمه‌سین یئتدیکده‌ذوؤقون جانا بنزتدیم.
گؤزومده بسله‌نیب قیمت بولان پئیکانینی گؤردوم صدفده گوهر اولان قطره‌ی بارانا بنزتدیم
فضولی ئولدورور هر دم بنی اهل نظر طعنی،
کی نئچون یار لعلین چشمه‌ی حیوانا بنزتمدیم؟

-۱۸۲-

مخالف دؤوردن گول‌گون شرابی قانا دگشیردیم، سرودون چنگ و عودون ناله و افغانا دگشیردیم.
دخی ذؤوق وصال دوست شؤوقون ایسته‌من بندن کی بن ذؤوق وصالی، محنت هیجرانا دگشیردیم.
بنی ای باغبان معذور توت گلزار سئیریندن، کی بن گلزار سئیرین کلبه‌ی احزانا دگشیردیم.
کؤنول وئردیم فنا و فقره، ترک اعتبار ائتدیم بحمدالله کی آخر کفرومو ایمانا دگشیردیم
کؤنولدن‌ذؤوق بولمازدیم، چیخاردیم چاک کؤکسومدن، قاتی یایلار خدنگیله گلن پئیکانا دگشیردیم

نقاب صورت حال ائیله‌دیم خون جیگر سئیلین عیان روسوالیغی درد و غم پنهانا دگشیردیم.
فضولی! بنده ذؤوق عافیت آز ایسته کیم چوخدان،
بن آنی آرزوی طلعت جانانا دگشیردیم.

-۱۸۳-

خوش اول زمان کی حریم وصاله محرم ایدیم، نه مبتلای بلا، نه مقیّد غم ایدیم.
گزردیم ایستلرین ایچره فضای کویوندا، یئریم بهشت برین ایدی، من بیر آدم ایدیم!
همیشه سجده‌گهیم خاک آستانین ایدی، بو اعتبار ایله بیر سربلند عالم ایدیم.
گدای کویون ایدیم، بؤیله ذلّتیم یوخ ایدی، سریر سلطنتِ قُربدا معظّم ایدیم.
زمان - زمان اثر پرتو جمالیندان، معالج دل پر درد و چشم پرنم ایدیم.
زیاده غمزده‌یم هیجر ایله، خوش اول گونلر کی بن بو غمزده لیکدن زیاده خرّم ایدیم!
فضولی اولماز ایمیش محنت فراقه مفید،
بو ذؤوق ذکری کی بیر وقت یاره محرم ایدیم.

-۱۸۴-

باغا گیردیم، سرکویون آنیب افغان ائتدیم، گول گؤروب یادین ایله، چاک گریبان ائتدیم!
باخیبان نرگسه بیمار گؤزون قیلدیم یاد، نرگسی ناله و افغانیما حئیران ائتدیم.
غنچه و لاله دئمه، داغ قاراسین قوپاریب، آل والایا ساریب، سبزده پنهان ائتدیم.
گول‌تر اوزره دوشن شبنمه دوشدو نظریم، گؤزومو شؤوق جمالینلا دُر افشان ائتدیم
برگ گول سانما کی خونابه تؤکن دمده گؤزوم، نئجه یاپراغه جیگر قانی سالیب قان ائتدیم؟
گؤروجک سونبولو آندیم شکن کاکیلینی، سونبولو ناله و آه ایله پریشان ائتدیم
ای فضولی! روش عقل ملول ائتدی بنی،
سهو قیلدیم کی جنون دردینه درمان ائتدیم.

-۱۸۵-

قاچان کیم قامتیندن آیری سئیر بوستان ائتدیم، قوپاریب اشک سیلابیله بین سروی روان ائتدیم.
گؤتوردوم گردباد آه ایله خورشیده تاپشیردیم غبار رهگذارین جوهرین گؤزدن نهان ائتدیم.
نشان صورت خوبون وئریب بتلر سجودوندا، فساد اعتقادین کافرین خاطرنشان ائتدیم!
اولوب‌سرمست، قیلدیم نشئه‌ی ذؤوق لبین ذکرین، مئیه راغب اولانلار کفرونو خلقه عیان ائتدیم.
گؤروب دیوارلاردا کوهکن نقشین دئمن عاشق، بنم عاشق کی توتدوم دشت، ترک خانمان ائتدیم!
ره عشقینده اول‌گول روخ جیگر قان ائتدیگیم بیلمیش، چکر هر دم بنا تیغ سیاست، سانکی قان ائتدیم!
فضولی شاهباز اوج استغنا ایکن بیلمن،
نه سهو ائتدیم کی بو ویرانه دیری آشیان ائتدیم!

-۱۸۶-

عقل یار اولسایدی، ترکِ عشق یار ائتمزمیدیم، اختیار اولسایدی، راحت اختیار ائتمزمیدیم؟
لحظه-لحظه صورتین گؤرسه‌یدیم اول شیرین لبین، سن گیبی ای بیستون بن هم قرار ائتمزمیدیم؟
نیشه محرم ائیله‌دین شمعی، بنی محروم ائدیب، بن سنین بزمینده جان نقدین نثار ائتمزمیدیم؟
یار ایله اغیاری همدم گؤرمگه اولسایدی صبر، ترکِ غربت ائیله‌ییب عزم دیار ائتمزمیدیم؟
واعظین کفرون بنیم روسوالیغیمدان قیل قیاس، آندا صدق اولسایدی، بن تقوا شعار ائتمزمیدیم؟
اوْل گولِ خندانی گؤرمک ممکون اولسایدی بنا سن تک ای بولبول گلستانه گذار ائتمزمیدیم؟
دردیمی عالمده پنهان توتدوغوم ناچاردیر، اوغراسایدیم بیر طبیبه، آشکار ائتمزمیدیم؟

ای **فضولی** داغ هیجران ایله یانمیش کؤنلومو،
لاله‌زار آچسایدی، سئیرِ لاله‌زار ائتمزمیدیم؟

-۱۸۷-

زلفو گیبی آیاغین قویماز ئوپم نیگاریم، یوخدور آنین یانیندا بیر قیلجا اعتباریم!
انصاف خوشدور ای اشک! آنجاق بنی زبون ائت، ها بؤیله محنت ایله کئچسینمی روزگاریم؟
بیلدی تمام عالم کیم دردمند عشقم یارب هنوز حالیم بیلمزمی اولا یاریم
وصلیندن آیری نولا قانیم تؤکولسه گول-گول، بن گلبن خزانام، بو فصلدیر بهاریم
تصویر ائدن وجودوم یازمیش الیمده ساغر، رفع اولماغا بو صورت یوخ الده اختیاریم.
دور ایسته‌من زمانی مئی نشئه‌سین باشیمدان، توپراق اولاندا یارب! دُرد مئی ائت غباریم.

روسوالاریندان اول مه سانماز بنی! **فضولی!**
دیوانه اولمایاممی، دونیادا یوخمو عاریم؟

-۱۸۸-

ائشیگین داشینی قان ایله یودو چشم‌تریم، بس کی پاکم، داشی لعل ائیله‌دی فیض نظریم!
جیگریم داغینا مرهم بولامادی سندن نئجه آه ائیله‌مه‌ییم، آه یانیبدیر جیگریم!
دئدی اول یار سحر وقتی گلم، لیک چه سود وقت معلوم دگیل؛ شام ایله بیردیر سحریم
ای‌خوش اول شام کی بیخود گئده‌م اول کویه و بن «نئیله‌دیم آندا؟» دئیو غئیردن آلام خبریم.
دوشمزم کؤنلونه، یعنی اولوبام ئویله ضعیف درد عشقینله کی گؤزگوده گؤرونمز اثریم.
نئچه بین عاشقه آنجاق بیر اوخ آتدین، دئمه‌دین، کی دوشر بیر-بیرینه بیر نئچه افتاده‌لریم!

ای **فضولی!** دورا بندن آلا تعلیم هوا
ناگه ار مرقد مجنونا دوشرسه گذریم.

-۱۸۹-

هر حبابِ اشکیمه بیر عکس سالمیش پئیکریم، شاهِ مُلک محنتم توتموش جهانی لشکریم!
اهل قدرم یانالی عشق اودونا پروانه‌وش سورمه‌ی چشم ائیله‌میشلر شمعلر، خاکستریم.
جیسمیمی یاخدینسا، پامال ائتمه کؤنلومدن ساقین گُلخنیم اسگیک دگیل خاکستریمده اخگریم.
عشق سرگردانیام کؤکسومده بین-بین داغلار، بیر سپهرم سایر و ثابت جمیع اختریم
چشم تارِ جیسمیمه دوزموشدو اشکیم گوهرین، آه کیم چرخ أوزموش‌اول‌تاری،داغیلمیش‌گؤوهریم.
نولا هر ساعت اود أوستونده دوروسام دود تک، عودِ بزمِ عشقم، آتش‌دیر بساط و بستریم.

ای **فضولی!** چوخ ملامتدن بنی منع ائتمه‌کیم،
من نهال گلشن دردم، ملامت دیر بریم.

-۱۹۰-

عشقدن جانیمدا بیر پنهان مرض وار، ای حکیم! خلقه پنهان دردیم اظهار ائتمه، زنهار، ای حکیم!
وار بیر دردیم کی چوخ درماندان آرتیقدیر بنا، قوی بنی دردیمله درمان ائیله‌مه، وار، ای حکیم!
گر باسیب ال نبضیمه، تشخیص قیلسان دردیمی، آل امانت، قیلما هر بی‌درده اظهار، ای حکیم!
گل بنیم تدبیر بیهوده‌مده سن بیر سعی قیل، کیم اولام بو درده آرتیقراق گرفتار، ای حکیم!
گؤر تنِ عریان ایله احوالیمی هیجران گونو، وار ایمیش روزِ قیامت، قیلما انکار، ای حکیم!
چکمه‌یینجه چاره‌ی دردیمده زحمت بیلمه‌دین، کیم اولور درمانِ درد عشق دشوار، ای حکیم!

رنج چکمه صحّت ایچون، ال **فضولیدن** گؤتور
کیم قبولِ صحّت ائتمز بؤیله بیمار ای حکیم!

-۱۹۱-

اول ماه وصالیله خوش ائت بیر گئجه حالیم، ای اختر طالع! قوما بوینوندا وبالیم!
فریاد کی بر وئرمه‌دی بیداددان ئوزگه گؤز یاشی ایلن بسله‌دیگیم طُرفه نهالیم!
سینمیش موژه‌تک خلق گؤزوندن آخیدیر یاش، نظّاره‌ی ضعف بدن مویَ مثالیم.
اول شمع خیالیله خوشام، اولا کی دائم، بو صورت ایله چیزگینه فانوسِ خیالیم.
سوزاندیر اودومدان تنیمه سانجیلان اوخلار، پروانه‌یم، ای شمع! توتوشموش پر و بالیم.
ساقی غم دؤوران ایله غایتده ملولام بیر جام فرحبخش ایله دفع ائیله ملالیم.

لطف ائیله **فضولی!** بنیم احوالیمی عرض ائت،
اول سروه کی سؤیلشمگه قویمادی مجالیم.

-۱۹۲-

هیجران ایله یانار گئجه‌لر رشته‌ی جانیم، روشن اولا ای شمع سنا سوز نهانیم!
بیر شمع شبستان بلایام کی دگیل کم، تا بن دیری‌یم، سوز دل و اشک روانیم.

ای خلوتیمه شمع رخوندان بوراخان نور، دیداریــنا مشتاق ایدی چشمِ نگرانیم.
سنسیز گئجه‌لر آه و فغانیم مه ائشیتدی، ای مه! سنه هم یئتدی اولا آه و فغانیم؟
جانا! نه روادیر کی چکیب تیغ دمادم، غمزه‌ن سؤکه، جیسمیم دله، باغریم تؤکه قانیم.
«همرنگِ لبین دیرا!» دئیو قطع نظر ائتمز، خون جیگریمدن موژه‌ی اشک فشانیم.
پنهانی اودوم عالمه فاش اولدو **فضولی**،
یارب! کی منیم شمع گیبی یانه زبانیم.

-۱۹۳-

پنبه‌ی داغ جنون ایچره نهاندیر بدنیم، دیری اولدوقجا لباسیم بودور، ئولسم کفنیم!
جانی جانان دیله‌میش وئرمه‌مک اولماز ای‌دل! نه نزاع ائیله‌یه‌لیم؟ اول نه سنین‌دیر، نه بنیم!
داش ده‌لر آهیم اوخو شهد لبین شؤوقوندن نولا زنبور ائوینه بنزه‌سه بیت الحزنیم؟
طوق زنجیر جنون دایره‌ی دؤلت‌دیر، نه روا کیم بنی آندان چیخارا ضعف تنیم!
عشق سرگشته‌سی‌یم سئیل سرشک ایچره یئریم بیر حبابام کی هوادان دولودور پیرهنیم!
بولبول غمزده‌یم باغ و بهاریم سنسن دهن و قدّ و رخون، غنچه و سرو و سمنیم.
ائده من ترک، **فضولی**! سرکویون یارین
نئجه کیم ظلم یئریرسه، بانا خوشدور وطنیم.

-۱۹۴-

فاش قیلدین غمیم ای دیده‌ی خونبار بنیم، ائیله‌دین مردمه نم اولدوغون اظهار بنیم.
دهنین ایسته‌رم ای عشق یوخ ائت وارلیغیمی کی یوخ اولماقدا بوگون بیر غرضیم وار بنیم!
چیخمیش اغیار ایله سئیر ائتمگه اول مردم چشم، بو عجب دیر می‌کی چیخمیش گؤزوم آغلار بنیم؟
بو تمنّادا کیم اول شمع ایله هم صحبت اولام، دود آه ائتدی دونوم تک گونومو تار بنیم.
موج ایله کؤنلومو ای اشک قوپار یانیمدان، ناله ایله باشیم آغریتدی بو بیمار بنیم.
چیخمیش اول شوخ بوگون تؤکمگه قانین گؤزومون گیرمه ای گؤز! کرم ائت، قانیما زنهار بنیم
ای **فضولی**! در و دیواره غمیم یازماقدان،
شاهد حال دلیمدیر در و دیوار بنیم.

-۱۹۵-

گَل بَری لطف ائیله ای سَروِ خرامانیم بنیم، شول لبِ جان پرورین‌دن وئرگیلَن کامیم بنیم.
سن‌دن آیری حق بیلیر ای نازنین‌لر سروری، محنت و غم له کئچَر هر صبح ایله شامیم بنیم.
کاریم اولموش روز و شب شیون فراقِ یارایله، بؤیله یازیلمیش اَزل گون‌دن سرانجامیم بنیم.
وئرمه گَل زاهید بنه قورخو جهنم‌دن ساقین، جنتیم‌دیر عارضی، زولفیدیرور دامیم بنیم.
کئچمه‌سین هئچ کیمسه‌نین یارب **فضولی** تک گونو،
کیم کئچَر غمله فنا دونیادا ایامیم بنیم.

-۱۹۶-

دگیلسن چوخدان ای‌گردون! جهان سئیرینده یولداشیم نولا خم اولسا قدّیم؛ سندن آرتیقدیر بنیم یاشیم؟
ترازوی عیار محنتم بازار عشق ایچره، گؤزوم هردم دولوب،بین‌داشا هر ساعت‌ده‌یر باشیم.
سر شکیم آل، باغریم پاره، بیر کوه بلایام کیم همیشه لاله و لعل ایله رنگیندیر ایچیم، داشیم.
بنا مانند بیر دیوانه صورت باغلاماز، گویا قلم سیندیردی، تصویریم چکندن سونرا نقّاشیم!

فضولی! خازن گنج وفایام اول سببدندیر
گُهرلر تؤکدو اسراف ایله بو چشم گهر پاشیم

-۱۹۷-

غمیندن باشا دون حسرت الیله اُول قَدَر اوردوم، کی‌صبح‌اولونجامرده جیسمیمی توپراغا تاپشوردوم.
بوکولدو قدّیم،آهیم یئتدی خورشیده،ساقین ای‌مه! کی محنت اوخونو پئیکانلادیم، غم یایینی قوردوم!
دئمن مجنونا عاشق کیم باشیندا قوش یووا توتموش، بنم عاشق کی سئیل اشکیمی باشیمدان آشوردوم.
گمانیندان مرتّب ائیله‌دی برهان اثباتین، نه‌صاحب‌کشفه کیم دُرج دهانین‌سیررینی‌سوردوم.
تجرّد سیررینه سایه‌مدن ئوزگه بولمادیم همره، طریق عشق ایچینده چوخلارایله دوردوم،اوتوردوم.
هوای عشق سرگردانی اولموش گردبادم کیم، ساووردوم گؤیلره توپراغیمی هر یئرده کیم دوردوم.

فضولی !عشقی مهلک دئردیم،اول مهوش ایناتمازدی،
بحمدالله کی جان وئرمک طریقیله ایناندوردوم

-۱۹۸-

زائر مئیخانه‌یم، مغ سجده‌سی‌دیر طاعتیم، عشق پیریم، نقد جان نذریم، توکّل نیّتیم!
قانجاری وارسام صراحی‌تک‌سجود ائتمک ایشیم، قاندا اولسام باده تک دوشمک آیاغا عادتیم!
طؤورومه زاهید اگر صورتده ائیلر اعتراض، اختلاط ائتسم آنی شرمنده ائیلر سیرتیم.
بس کی جام مئی گیبی خوش مشرب و صافی دلم، حرمتیم واجب توتار هر کیم بیلیر کیفیتیم.
معتبرلیک‌دیر غرور اصلی، بن آندان فارغم اعتبارا چوخ دگیل قابل محقّر هیأتیم.
عشق، ارباب ریادان فارغ ائتمیش کؤنلومو، فقر، اسباب علایقدن گؤتورموش رغبتیم.

ای **فضولی،** فقر توپراغیندا دولت ایسته کیم،
سایه اول توپراغا سالمیشدیر هُمای همّتیم.

-۱۹۹-

بیر قول اوغلونو کؤنول تختینه سلطان ائتدیم، مصر ایدی؛ پادشهین یوسف کنعان ائتدیم!
دل کی بیر دلبره سر منزل ایدی، آهیم ایله، یئله وئردیم، آدینی تخت سلیمان ائتدیم.
عشق ترکی دل و جاندان گؤرونوردی مشکیل، ترک عشق ائیله دئدین، ترک دل و جان ائتدیم.

جان‌غمین‌چکمیش ایدی،وار ایدی بوینومدا حقی، بو آنین اجری ایدی کیم سنه قوربان ائتدیم.
ره عشقین توتوب ائتدیم غم و دردیم دفعین گؤر نه جمعی بو طریق ایله پریشان ائتدیم!
سنه تاپشیردیغیم اوخلارینی یاخدین، ای دل! ضایع ائتدین نه قدر کیم سنه احسان ائتدیم.
سبزه‌تک قیلدی **فضولی** چیخاریب اشک عیان،
تن غُباریندا اوخون هر نئجه پنهان ائتدیم

-۲۰۰-

دهنین شؤوقونو جانسوز گمان ائتمز ایدیم، یوخسا بیر دم آنی من مونس جان ائتمز ایدیم!
وصلِ خال لبینی بیلسه‌ایدیم نامقدور، آرزوسوندا قارا باغریمی قان ائتمز ایدیم.
خوبلار عاشقه مئیل ائتمه‌دیگین بیلسه‌ایدیم، ئوزومو عشق ایله روسوای جهان ائتمز ایدیم.
دوشمه‌سه‌یدی گؤزومون یاشینا فئیض نظرین آنی هر سروین آیاغینا روان ائتمز ایدیم.
سالماسایدیم دل ویرانا عمارت طرحین، آندا گنج گُهر عشقی، نهان ائمز ایدیم.
ستم طعنه‌ی اغیاره دگیلدیم واقف، یوخسایارین سرکویوندا مکان ائتمز ایدیم.
ائتمه‌سه‌یدی ستم یار **فضولی**! بنی‌زار،
بونجا فریاد چکیب، آه و فغان ائتمز ایدیم.

-۲۰۱-

سجده‌دیر هر قاندا بیر بُت گؤرسم آیینیم بنیم خواه کافر، خواه مؤمن توت، بودور دینیم بنیم!
باغبان شمشاد و نسرینین بنا عرض ائتمه کیم، اول قد و رخساردیر شمشاد و نسرینیم بنیم.
خاک درگاهین نظردن سورمه‌ای سیلاب اشک، قیلما ضایع سورمه‌ی چشمِ جهان بینیم بنیم.
اشک موجی گزدیریر هریان تنِ خاشاکیمی ممکون اولماز اشک تحریکیله تسکینیم بنیم.
چاره اومدوم لعل شیرینیندن اشک تلخیمه تلخ گفتار ایله آلدین جان شیرینیم بنیم!
بنده ساکن اولدو درد عشق مجنوندان کئچیب، آندان آرتیقدیر مگر عشق ایچره تمکینیم بنیم؟
ای **فضولی**! هر یئتن طعن ائیلر اولدو حالیما،
بو یئتر اهل ملامت ایچره تحسینیم بنیم!

-۲۰۲-

دُردوش سرگشته‌ی جام و خراب باده‌یم، اعتباریم یوخ، آیاق توپراغی بیر افتاده‌یم!
هیچ رنگ ایلن بنه آبادلیق ممکون دگیل، بن خراب باده‌ی صاف و عذار ساده‌یم.
دئمه‌زم ده‌یمز بنا غمزه‌ن خدنگی یا ده‌یر، ده‌یمه قئیدی چکمزم عالمده بیر آزاده‌یم!
آب چشمیم چیزگینیر کویوندا، امّا قدری یوخ، دئمه‌سین بو دؤرده کیمسه کی مردم‌زاده‌یم!
زاهیدا بندن نه حاصل کیم اوخورسان مسجده، منده طاعت یوخ، همان آلایش سجّاده‌یم.
چرخ دوروندن نه حاصل کیم وئریر تغییر ذؤوق، دورمادان ذؤوق آرتیریر، مسکینِ دؤور باده‌یم.

ذؤوق ایسترسن **فضولی**، ترک دونیا قیل کی بن،
بولمادیم بیر ذؤوق بوندان غئیری تا دونیاده‌یم.

-۲۰۳-

قالمیشام غربتده حئیران، زار و گریان نئیله‌ییم،
خسته‌ی رنجور و بیمار و پریشان، نئیله‌ییم؟
اولموشام درده گرفتار و غمینده آغلارام،
چونکی ائتمز بو فلک دردیمه درمان، نئیله‌ییم؟
گرچی دؤران دولانیر هر لحظه چوخلار رأیینه،
دؤنمه‌دی هرگز بنیم رایئمجه دؤران، نئیله‌ییم؟
تاکی وصلیندن جدا دوشدوم، دمی خوش اولمادیم
ائیله‌دی هیجرین بنی هر لحظه گریان، نئیله‌ییم؟
بیلمیشم صبح وصالین قدرینی شامِ فراق،
لیک یاندیردی بنی درد ایله هیجران، نئیله‌ییم؟
گرچی پنهان ائیله‌دین مئهرین **فضولی** کؤنلومه،
کؤنلومون شهری غمیندن اولسا ویران، نئیله‌ییم؟

حرف النون

-۲۰۴-

کَرم قیل، کسمه ساقی التفاتین بینوالاردان،
الیندن گلدیگی خئیری دریغ ائتمه گدالاردان.
اسیر غربتیز بیز، سندن ئوزگه آشنامیز یوخ،
آیاغین کسمه باشینچون بیزیم محنت سرالاردان!
صبا کوییننده دلداریـن نـه‌دیر افتاده‌لر حالی؟
بیزیم یئردن گلیرسن، بیرخبر وئر آشنالاردان!
دئمه زاهید کی ترک ائت سیمبر بُتلر تماشاسین،
بنی‌کیم‌قورتاریر تانری ساتاشدیرمیش بلالاردان؟
گیریب مسجدلره گر مقتدالار پیروی اولمان،
بودور وجهی کی هرگز گؤرمه‌دیم أوز مقتدالاردان!
طبیبا! خاک کوی یاردانـدیر اشک تسکینی،
بیزه آرتیرما زحمت گؤز یاشاریر توتیالاردان.
فلکده مئهر زایل، یار غافیل، عُمر مُستعجل،
نه‌دیر تدبیر بیلمن، جانا یئتدیم بی‌وفالاردان!
وجودوم نئی کیبی سوراخ-سوراخ اولسا، آه ائتمن،
محبّتدن دم اوردوق، اینجیمک اولماز جفالاردان.
فضولی! نازنینلر گؤرسن، اظهار نیاز ائیله،
ترحّم اومسا، عئیب اولماز، گدالار پادشالاردان.

-۲۰۵-

چیراغ کؤیدوره‌جک آتش نهانیمدان،
فتیله‌سین ائده‌رم مغز استخوانیمدان.
آچیلدی گیرمگه غم جان ائوینه روزنلر،
چکنده اوخلارینی جیسم ناتوانیمدان
اوخون تصرف ائدیب جیسمی، قصد جان ائتدی،
نولایدی رحم قیلیب کئچسه ایدی جانیمدان؟
بیر ایگنه ائتدی منی ضعفِ، رشته‌م اول قاندیر
کی متصّل تؤکولور چشم خونفشانیمدان.
ادای شکر خدنگی‌دیر اول صدا کی چیخار،
زمان-زمان تؤکولن قطره-قطره قانیمدان.

آنـــین مـــصاحبتیله کـــئچر خـــوش اوقـــاتیم، هـــلاک اولوردوم اگـــر تـــپره‌نه‌یدی یـــانیمدان.

غـــم نـــهانیمی ائـــیلر **فـــضولی** ائـــللره فـــاش

ایـــیه‌ن عـــذابـــدایـــام نـــاله و فـــغانیمدان

-۲۰۶-

بودور فرقی کؤنول محشر گونونون روز هیجرانـدان، کی‌اول‌جان دؤندرور جیسمه،بو جیسمی آییریر جاندان.

توتوب راه عدم، بولموش دهانیندان کـؤنول کـامین، بنا هم جزمدیر اول عزم، بـن هـم قـالمازام آنـدان!

غمیم‌شرح ائتمک‌ایچون ایسته‌رم هرگؤردویوم ساعت، تـوتام دامـانینی ده‌یـمز الیـم چـاک گـریباندان.

طواف کویون ایسـتردیم قـیلام، بـار غـم عشـقین، خم ائتدی قامتیم، یوللار تـوتولدو خـار مـوژگاندان.

نه‌خوش الفت توتوبدور ناتوان جیسمیمله جان، گویا سـانیر بـیر تـارمودور اول سـرزلفِ پـریشاندان.

اوخون‌گلدیکجه،چشمیم تؤکسه باغریم قانین آنداندیر کی باغریم قانینا یئر قـالمادی سینمده پـئیکاندان.

ستم داشی، مـلامت خـنجری، بیداد شـمشیری،

فضولی هر جفا کیم گلسه خوشدور جـانا جـاناندان.

-۲۰۷-

ســـپهرین فـارغم وصـلینده مـاه و آفـتابیندان غرض عئید وصالیندیر بـو آی و گـون حسـابیندان.

تـماشای رخـون عـزمینه چـیخدی آفـتاب، امـا، گلیرکن سرعت ایله دوشدو یـوز یـئرده شـتابیندان.

فلک محجوبدور شمع رخوندان یاندیریب چـرخـی، چیخارماق ایسـتر آنـی شـعله‌ی آهـیم حـجابیندان.

فلک‌عشقینده اول غایتده ای‌مه مضطرب‌اولمـوش، کی هر نه ائیله‌سه بیلمز نـه ائـیلر اضـطرابـیندان.

گونش‌لوحی دگیل گؤیده شعاع أوستونده زرّین خط، مـلک آلمیش الینه بـیر ورق حسنون کـتابیندان

دگیرمان دانه ایچون چیزگینیر، بـیهوده دؤر ائـتمز، مجرّدسن کؤنول، وهم ائتمه چـرخـین انـقلابیندان!

کیمی هُشیار گؤرسن سن آنا وئـر جـام، ای سـاقی!

بـحمدالله **فـضولی** مستدیـر وحـدت شرابـیندان.

-۲۰۸-

اگر چی ایگنه‌تک کئچدیم جهانین هرنه واریـندان، هـنوز آردیـمجادیر قـئید تـعلّق زلفِ تـاریندان!

شهید عشق اولوب فیض بقا کسب ائیله‌مک خوشدور، نـه حـاصل بـیوفا دهـرین حیاتِ مستعاریندان؟

حـباب اشک و آه پـرشرر قـیلمیش بـنی فـارغ، جـهانین قـصر سـیم اندود و کـاخِ زرنگـاریندان.

گـؤرونمز صـورت اومّید وصـلین لوح جـانیمدان، مکـدّردیر مگـر اول آیـینه جیسمیم غـباریندان؟

اوزانـیز رشـته‌ی طـول امـل دیـدار ذؤوقـیله، خـم آچـیلدیقجا اول گـلچهره زلف تـابداریـندان!

سـنادیر اقـتدای طـوف کـوی لیـلی ائـتمکده، خس و خاری قوپاردی ناقه، مجنون رهگذاریـندان.

فـضولیدن مـلامت احـترازیـن ایسـته‌ین گـویا،

دگـیل واقـف دل سـوزان و چشـم اشکـباریندان!

-۲۰۹-

یئره دوشمز هر نه اوخ کیم آتسا اول ابرو کمان، گون شعاعیله آنین چوخ فرقی‌وار، ای آسمان!
عشق ناموسو من و مجنونا دوشموش لاجرم، غم یوکون چکمکده‌ییز من بیرزمان، اول بیر زمان!
یوخ ره عشقینده بیر منزل یاشیم گردابینا، یول ایتیرمیشدیر، ایشی سرگشته گزمکدیر همان.
کام ممکون‌دور اوزون عمر ایله زلفوندن، ولی، بولماق اولماز دؤر رخسارینڈا خطیندن امان!
هیچ کیم سیرر دهانین بیلمز اول عیسی لبین، عالمی غوغایه سالمیشدیر مجرّد بیر گمان.
شمع رخسارین نهان توت چشمه‌ی خورشیددن، نور چشمیم احتراز ائیله، یامان گؤزدن یامان

ای **فضولی**! چکمه‌سن راه توکّلدن قدم،
منزل مقصودا یئتمک دیر مقرّر، من ضمان!

-۲۱۰-

اوجالدین قبریم ای بیدردلر سنگ ملامتدن کی معلوم اولا درد اهلینه قبریم، اول علامتدن.
مزاریم أوزره قویمان میل اگر کوییننده جان وئرسم، قویون بیر سایه دوشسون قبریمه اول سروقامتدن!
گؤرن ساعتده اول قامت قیامین قییمادیم جانا، قیامت هم گله قورتولمایام من بو ندامتدن!
قیامتده حسابی اولمایانلاردان‌دیر اول غافیل، کی فرق ائیلر فراقین شامینی صبحِ قیامتدن.
طریق صبر و تدبیر سلامت لذّتین بیلمن، بنا عشق و ملامت یئی گلیر صبر و سلامتدن.
طبیعت انحرافین گؤر هوای عشقدن تنده، علاج ائت دوشمه‌دن ساقی مزاجیم استقامتدن!

فضولی کئچ سلامت کوچه‌سیندن، صبر کویوندان،
فراغت اولمایان یئرده سفر یئی‌دیر اقامتدن.

-۲۱۱-

گرد رهین ای اشک! یودون چشم تریمدن، ترک ادب ائتدین نولا دوشسن نظریمدن
خونین موژه‌لردیرمی و یا مردم ایله اوخلار چکیلیب دیشرا آتیلمیش جیگریمدن؟
هر باده کی سنسیز ایچه‌رم بزم بلادا، خوناب اولور البته چیخار دیده‌لریمدن.
سیلاب سرشک ایله خوشام عشق یولوندا، خاشاک تعلّق قوپاریر رهگذریمدن
داشلارا دؤیوب باشیمی، روسوا گزر اولدوم، ای عقل قاچیب قورتولا گؤر درد سریمدن.
کس مئهرینی ای چرخ! گونشدن، سنه هر صبح بیر شعله یئتر آتش آه سحریمدن.

سیماب سرشک ائتدی منی غرقه **فضولی**!
تادؤر جدا قیلدی بت سیمبریمدن

-۲۱۲-

شفا لطف ائت دل بیماره لعل نوشخندیندن، آیین هم اولما ای بی‌درد غافیل دردمندیندن!

سمندین قتلیمه سگریتدین، امّا قورخوم اوندانـدیر
کی سبقت ائده ناگـه تـوسن عـمروم سـمندیندن
موراد خاطرین گر مشکیل اولماقدیر ایشیم، اولسون،
نه چاره؟ کئچمک اولماز خاطر مشکیل پسـندیندن!
بیلیردیم سنده هم وار اول هوا کیم بنده دیر ای نئی
دم اوردوقجا اگر چیخسایدی آتش بند - بـندیندن!
حریص ائیلر بـنی پـندین مـذاق عشقه ای نـاصح!
دریغ ائتمه کی مـحزونام سـنین پیوسته پـندیندن.
کـــمند دود آهــیندیر **فـضولی** چـرخ بـوینوندا،
عجب صیّادسان کـیم چـرخ قـورتولماز کـمندیندن!

-۲۱۳-

کوهکن کوند ائیله‌میش بین تیشه‌نی بیر داغ ایـلن،
بن قوپاریب سالمیشام بین داغی بیر دیر ناغ ایـلن!
غم یولوندا من قالیب گئتدیسه مجنون یوخ عجب،
سایرییا دشواردیـر هـمرهلیک ائـتمک سـاغ ایـلن.
گرد راهـین وئـرمه‌سه گـؤز یـاشینا تسکـین، نـولا؟
توتماق اولماز بؤیله سیلابین یـولون تـوپراغ ایـلن.
غــم اوغــورلار عشــق بـازاریـندا نـقد عـمرومو،
قـیلماق اولماز سود سودادا یـامان اورتـاغ ایـلن.
روضـــه‌ی کـویوندا تـاپمیشدیر **فـضولی** بـیر مـقام،
کیم آنا جنّت قوشو یئتمز مین ایـل اوچـماغ ایـلن.

-۲۱۴-

دوست بـی‌پروا، فـلک بـی‌رحـم، دوران بـی‌سکون،
درد چوخ، هم‌درد یوخ، دوشمن قوی، طـالع زبـون!
ســـایه‌ی اومّـــید زایـــل، آفـــتاب شـؤوق گـرم،
رتـــبه‌ی ادبـــار عـــالی، پـــایه‌ی تـدبیر دون.
عقل دون همت، صدای طعنه یـئر - یـئردن بـلند
بخت کم شفقت، بلای عشق گون - گوندن فزون.
بن غریب ملک و راه وصـل، پـر تشـویش و مکـر،
من حریف ساده لوح و دهـر، پـر نـقش و فسون.
هــر سهی قـد جلوه‌سی بـیر سئیل تـوفان بـلا،
هر هلال ابـرو قـاشی بـیر سرخـط مشق جـنون.
یـــئلده بـــرگ لاله تک تـــمکین دانش بـــی‌ثبات،
ســـودا عکس ســـروتک تأثـیر دولت واژگـــون.
ســـر حـــد مـــطلوبا پـــرمحنت طـــریق امـــتحان،
مـــنزل مـــقصودا پـــر آسـیب راه آزمـــون
شـــاهد مـــقصد نـــوای چـــنگ تک پـــرده‌نشین،
ســاغر عشـرت حـباب صــاف صـهباتک نگـون.
تـفرقه حـاصل، طـریق مـلکِ جمعیّت مـخوف
آه! بـیلمن نـئیله‌ییم؟ یـوخ بـیر مـوافـق رهنمون!
چـــهره‌ی زردیـــن **فـــضولینین** تـوتوبدور اشک آل
گـؤر آنـا نــه رنگـلر چکــمیش سپهر نـیلگون؟

-۲۱۵-

تـوپراقـدان گـؤتـور بـنی ای اشک لاله گـون!
بـاشیمدان ائتمه سایه‌نی کـم، ای حـباب خـون!
ائـل طـعنه‌سیندن ایسـته‌رم اول کـویه گـئتمه‌یم،
ئـــوز اخـــتیاریم ایـله بـنی قـویما ای جـنون!
تسکـین بـولور جـیگرده حـرارت، سرشک ایـله،
ســـوز دل ایـــله ســـینه‌ده راحت اولور فـزون.
ای خـــون دیـــده! کسـمه جـیگردن تـعلّقون،
مـــئهرین ســـاووتما سـینه‌دن، ای آتش درون!

بیر گون بیزه سعادت وصل ائتمه‌دین نصیب، بیزدن گؤتور نحوستین ای طالع زبون!
اول غمزه خنجرینه بیر اوغراتمادین بیزی، کس بیزدن آشنالغین ای بخت واژگون!
ای چرخ! قیل **فضولی**نین آهیندان احتراز،
کیم بیر گون ائتمه‌یه یئدی طاقینی سرنگون.

-۲۱۶-

گؤرمه‌سم هر گؤز آچاندا اول گول رعنا أوزون، گؤز یومونجا اشک گلگونوم توتار دونیا أوزون.
گرچی کافرسن، سنا ای بت یئتر بو اجرکیم رغبتین بتخانه‌دن دؤندردی یوز ترسا أوزون.
پرده‌ی چشمیمده نقد جوهر تیغین سنین، موجه بنزر کیم توتار تحریک ایله دریا أوزون.
اولما ای صحرانشین غافیل، دگیل هر سو سراب، موج اشک گرم مجنوندور توتان صحرا أوزون!
یاد رخساریله اول ماهین گؤزوم قان یاش تؤکر هر گؤرن ساعتده خورشید جهان آرا أوزون.
ناز ائدیب دؤندرمه ای بیدرد أوز عشّاقدان بونجا هم گؤسترمه فقر اهلینه استغنا أوزون.
ای **فضولی**! دود آهیم تیره ائیلر عالمی،
گؤرمه‌سم بیر لحظه اول ماه ملک سیما أوزون!

-۲۱۷-

تا سرشک دیده‌ی فرهادی گؤردو لاله گون، چشمه‌لر سویونو گؤزدن سالدی کوه بیستون
تا علم قالدیردی آه آتشینیم، شرم ائدیب، قیلدی خورشیدین فلک زرّین لواسین سرنگون.
داش باغیرلی اولماسایدی بیستون فرهاد ایچون، سو یئرینه گؤزلریندن آخیداردی سئیل خون.
ای گؤرن بین داغ ایله صبر و ثباتیم، ائیله‌مه، نسبتیم فرهادا کیم بیر داغ ایله اولموش زبون.
قوش یوواسین سانما کیم سرگشته مجنون باشینا خار و خس جمع ائیله‌میش گرداب دریای جنون
تا گؤروندو صفحه‌ی حُسنونده خطین رشکدن، داشا چالدی آفتابین ساده لؤحون چرخ دون.
ای **فضولی**! خاک کوی یاره یئتدیم، هانی خضر
کیم وئره‌م کامین، اولام آب حیاتا رهنمون

-۲۱۸-

نولا زاهید بیلسه کفر زولفون ایمان اولدوغون، شیمدی گؤرموشلرمی‌دیر کافر مسلمان اولدوغون؟
بن اگر عاشق اولوب دین وئرمه‌سه‌یدیم غارته، کیم بیلیردی عشق ملکون کافرستان اولدوغون؟
قیل ثواب ای گؤز تؤکوب قان، واقف ائت غافیللری، مئیل ائدنلر عشقه، بیلسینلر باغیر قان اولدوغون.
داشا بنزر قانلی هر پرگاله کیم گؤزدن چیخار، آندان ائتدیم فهم کؤنلوم شهری ویران اولدوغون.
وعده‌ی وصلینه اول گوندن کی وئردیم کؤنلومو، بن نه‌دن بیلمزمیدیم آخر پشیمان اولدوغون؟
عشقینی آسان بیلیب اولدوم اسیری طفل ایکن بیلمه‌دیم گلدیکجه بیر آشوب دوران اولدوغون
ای **فضولی**! خوبلار وصلینه ائیلرسن هوس
گوییا بیلمز می‌سن وصل ایچره هیجران اولدوغون؟

-۲۱۹-

بزم عشق ایچره سرشکیم‌دیر شراب لاله گون، قیلدی خم قدّیم بوکوب، جام شرابیم سرنگون!
هر طرف پرخون الفلردیر چکیلمیش کؤکسومه، یا هوادان موج اورور باغریمدا کی دریای خون.
آرتیریر ایّام هیجرانین سرشکیم حدّتین، مدّت ایام، منی کیفیتین ائیلر فزون.
مسکن ائتمیش یارا مار زلفو چشمیم صحنه‌سین، پند وئرمن کیم آنی آندان چیخارماز مین فسون.
قطع الفت غالبا دشواردیر، کیم ائیله‌میش نقش شیرین ایله فرهادی مقیّد بیستون.
رشته‌ی جان ائیله‌دیم پئیوند تار زلفونه آه کیم چکمکده امداد ائیله‌مز بخت نگون.
ای **فضولی!** من ملامت گؤهری‌نین گنجی‌یم،
اژدهادیر کیم یاتار چئورمده زنجیر جنون!

-۲۲۰-

صبحدم گلزار ایچینده چالدی بولبول ارغنون، اَیُّها العُشّاق قُوموا اِنَّکُم لا تَسْمَعُونْ.
ارغوان توتدو پیاله نسترن دولدوردو جام، مطربا چال نغمه‌ی: یا اَیُّها المُستَغْفِرونْ!
هر گؤرنلر حُسن خطین، اوخودو صد آفرین، لا بشیءٍ اَحْسَنوا الاّ قلیلاً شاکِرونْ
گؤزلرین سرخوش اولاندا، باده‌ی پرخون ایچر، زیرلبده چاغریشیر ساقی و لاٰ هُم یَحْزَنُونْ.
سن **فضولی** یار یولوندا جان وئریرسن عاقبت،
ائشیدنلر دئیه‌لر: اِنّا اِلَیه راجِعُونْ!

-۲۲۱-

لبین رشکی مزاجین تلخ قیلدی باده‌ی نابین قاشین مئیلی أوزونو قیبله‌دن دؤندردی محرابین
گرهلر بولدو جانیم رشته‌سی تسبیح تاری‌تک بانا گؤر نئتدی آخر آرزوی زلف پُرتابین؟
آیاغین توزونا یوز سورمگه وئرمز صبا رخصت، یوزون یوز کرّه شبنم یومادان گلبرگ سیرابین.
صبا اول زلفو تپرتدیکجه تشویشیم زیاد ائیلر، ساقین، تپرتمه کیم باغریمدادیر باشی بو قلاّبین.
«در و دیوارینا گستاخ أوز سورموش» دئیو گردون! أوزونو گنجه‌لر سورتر یئره تا صبح مهتابین!
محبّت‌ظاهر ائتمک‌جُرمونه‌قان‌تؤکمک ایسترسن، حبیبیم بونجا هم رغبت نه‌دیر جرمونه احبابین؟
فضولی! غمزه‌ی مردم کُشوندن التفات ایستر،
سانیر کیم التفاتی رحم اولور قوربانا قصّابین.

-۲۲۲-

بار محنتدن نهال قامتین خم اولماسین، باشیمیزدان سایه‌ی سرو قدین کم اولماسین.
حاصلیم رخسار و لعل و چشم و غمزه‌ن اولماسا، عمر بیر آن، بیر نفس، بیر لحظه، بیر دم اولماسین!
گرد راهین عزم گردون ائتدی کیم بو قدر ایله، شُهره‌ی عالم همین عیسای مریم اولماسین.

التماس ائتدیم صبادان توتیا چکدیرمگه، آغلاما ای گوز! غبار درگهی نم اولماسین.
سن تک آفت گلدیگین بیلمیشدی چوخدان کیم فلک التماس ائیلردی کیم عالمده آدم اولماسین.
دئر ایمیش زاهید کی‌اولماق عئیب‌دیر روسوای عشق بو سؤزو فاش ائتمه‌سین، روسوای عالم اولماسین.
ای **فضولی**! ذؤوق درد عشقه نقصان حئیفدیر
احتیاط ائت پنبه‌ی داغیندا مرهم اولماسین.

-۲۲۳-

چشمیمی اشک ایله گنج دُر مکنون ائتدین، مردم چشمیمی احسان ایله قارون ائتدین!
مئی گلگونو دئدین عقله زیاندیر زاهید، بومودور عقل کی ترک مئیِ گلگون ائتدین؟
جانیم‌آلدین مئی ایچون ساقی!ایچیردین بنه قان، داد الیندن کی بنی آل ایله مغبون ائتدین!
خطی‌نین آفت جان اولدوغونو بیلدیردین، لطف قیلدین کی بنی واقف مضمون ائتدین.
دل توتار مار سر زلفونو وهم ائیله‌مه‌ییب، بیلمزم کیم آنا تعلیم نه افسون ائتدین!
تانیماز اولدو بنی طعنه ائدن اهل ریا، شکر کیم حالیمی ای عشق! دگرگون ائتدین!
ای **فضولی**! نه موراد اولدو میسّر بیلسم،
بونجا کیم حسرت لعلیله جیگر خون ائتدین.

-۲۲۴-

ای فراق لب جانان جیگریم خون ائتدین، چهره‌ی زردیمی خوناب ایله گلگون ائتدین!
جیگریم قانینی گوزیاشینا توکدون ای دل! واره-واره آنی قلزم، بونو جیحون ائتدین.
نئجه حسن ایله سنی لیلی‌یه نسبت قیلاییم، بیلمه‌ییب قدریمی، ترک بن مجنون ائتدین.
سؤیله‌دین کیم توتارام شاد کؤنلوللرده مقام، شاد ایکن بو سؤز ایله کؤنلومو محزون ائتدین!
عهد قیلدین کی جفا کسمه‌یه‌سن عاشقدن، عاشقی وعده‌ی احسان ایله ممنون ائتدین.
جرعه-جرعه مئی ایچیب، زیب جمال آرتیردین، ذرّه-ذرّه گوزومون نورونو افزون ائتدین.
ای **فضولی**! آخیدیب سیل سرشک آغلایالی،
عشق اهلینه فغان ائتمگی قانون ائتدین.

-۲۲۵-

صبا! لطف! ائتدین اهل‌درده درماندان خبر وئردین، تن محزونا جاندان، جانا جاناندان خبر وئردین!
خزان غمده گؤردون اضطرابین بولبول زارین، بهار ایّامی تک گلبرگ خنداندان خبر وئردین.
سؤزونو وحی مُنزل گر دئسم بن، هیچ کفر اولماز، جهانی توتموش ایکن کفر، ایماندان خبر وئردین!
دئدیلر یار عشّاقین گلیر جمع ائتمگه کؤنلون، مگر کیم یاره عشّاق پریشاندان خبر وئردین.
سلیمان مسندیندن دیوِ گُمره رغبتین کسدین، دنیزده خاتم حکم سلیماندان خبر وئردین
فضولی! روزگاریم تیره گؤردون شام هیجراندان،
نسیم صبح تک خورشید رخشاندان خبر وئردین.

-۲۲۶-

ای مـه! بـنیمله دوسـتلاریم دوشـمن ائـیله‌دین، دوشمن هم ائیله‌مز بو ایشـی کـیم سـن ائـیله‌دین!
پـــئیکانلارینلا دولدو تـــنیم، آفـــرین ســـنا بـــیداد چکـــمگه تـــنیمی آهـــن ائـــیله‌دین.
تـحسین سنا کـی کـؤنلوم ائـوین تـیره قـویمادین، هـــر زخـــم نـاوکین آنـا بـیر روزن ائـیله‌دین
اولســـــون زیـــاده رفـــعتین ای آه آتشـــین! مـحنت سـرامـیزی بـو گـئجه روشـن ائـیله‌دین!
اسگـــیلمه‌سین طـراوتـین ای اشک لاله گـون! گـول - گـول دامـیب مـقامیمیزی گـلشن ائـیله‌دین.
جـان چـیخسا منزل ائتمگه ائـو تـوت حـبابدان، ای گــؤزیاشی کــی قـصد بـینای تـن ائـیله‌دین!

مـــمکون دگـــیل **فـــضولی** جـهاندا اقـامتین،
بـیهوده سـن بـو مـرحـله‌ده مسکـن ائـیله‌دین!

-۲۲۷-

ای مُـصوِّر یـار تـمثالینا صـورت وئـرمه‌دین، زلف و رخ چکدین، ولی تاب و طراوت وئـرمه‌دین!
عشق سئوداسیندان ای ناصح! بنی مـنع ائـیله‌دین، یوخ ایمیش عقلین،بنا یـاخشی نـصیحت‌وئرمه‌دین!
دون کی فرصت دوشدو خاک درگهیندن کـام آلام، نولدو ای گؤز یاشی، گؤز آچماغا فرصت وئرمه‌دین؟
گـؤز یـوموب عـالمدن ایستردیم آچـام رخسارینا، جانیم آلدین، گؤزیوموب آچینجا مـهلت وئـرمه‌دین.
بومودور رحمین کی خالین ائیلر ایکـن قـصد جـان، چیخدی خطّین کیم آنی‌منع‌ائده،رخـصت‌وئرمه‌دین
وئـرمه حُسـن اهـلینه یـارب! قـدرت رسـم جـفا چون جفا چکمکده عشق اهلینه طاقت وئـرمه‌دین

ای **فضولی** اؤلدون، افغان ائـتمه‌دین، رحـمت سـنا!
رحـم قـیلدین خـلقه افـغانینلا زحـمت وئـرمه‌دین

-۲۲۸-

جمع کـؤنلون، دؤر جـؤورندن پـریشان اولمـاسین، چـرخ فـرمانینلا دؤنـمکدن پشـیمان اولمـاسین.
یئر ایشی، گـؤی جـنبشی رأیـینله بـیر دم اولمـاسا، یـئددی اقـلیم و دوقـوز گـردون گـردان اولمـاسین.
بـیر بـینادیر دؤلـتین اولمـوش پـناه خـاص و عـام، اول بینا یارب! جـهان اولدوقـجا ویـران اولمـاسین.
قـیلماسا عـالم مـداریـنجا مـدار، اولسـون خـراب، اولمـاسا دؤران سـنین رأیـینله، دؤران اولمـاسین.
چـیزگینیرکن دوسـتلار کـامینجا فـرمانینلا چـرخ، حـــاکـــم تـقدیردن تـغییر فـرمان اولمـاسین.
تـابع اولســون جـمله‌ی عـالم سـنین فـرمانینا، جمله‌ی عالمده سندن غـئیری سـلطان اولمـاسین!

لحـظه - لحـظه گـلشن مـدحینده گـویا اولمـاسا،
بولبول نطقی **فضولی‌**نین خـوش الحـان اولمـاسین.

-۲۲۹-

قوروتموش غالبا شؤوق اودو فرهادین گؤزو یاشین، کی‌گر آخسایدی،لعل ائیلردی بی شک بیستون داشین!

بلا یولوندا غوغایا قاچان بن تک دؤزر مجنون؟ قاچان بن‌تک دؤزر اول یئی بیلیر هر کیمسه یولداشین
دئمن گؤز یاشی ایله دفع اولور عشق آتشی تندن، بو اود هر یئره دوشسه‌فرق‌قیلماز قوروسون،یاشین!
بیان عشق بسدیر لوح رخساریمدا خون دل، بصارت اهلینه ظاهر قیلیر هر نقش نقّاشین.
فضولی باده‌خوارِ، دوزخی دئر خلق، حئیرانام،
کی حق نئیچون سالیبدیر جنّته مئیخانه اوباشین؟

-۲۳۰-

یاخما جانیم، ناله‌ی بی‌اختیاریمدان ساقین، تؤکمه قانیم، آب چشم اشکباریمدان ساقین!
سو وئریر هر صبحدم گؤزیاشی تیغ آهیما، چوخ بنی اینجیتمه، تیغ آبداریمدان ساقین.
جؤور اودو یاخدی بنی، یانیمدا دورما ای کؤنول! بیر توتوشموش آتشم، قرب جواریمدان ساقین.
تن ائویندن رختینی جهد ائیله ای دل! دیشرا چک آفت سئیل سرشک بی‌قراریمدان ساقین.
گرچی بیر خاک رهم، کیمسه بنی آلماز گؤزه، چوخ حقارتله نظر قیلما، غباریمدان ساقین!
گلمه قبریم أوزره ای‌عشق ایچره من تک ئولمه‌ین طعنه داشیدیر سنا، سنگ مزاریمدان ساقین!
شاه ملک محنتم، خئیل و سپاهیم درد و غم، خئیل بیحدّ و سپاه بیشماریمدای ساقین
ای **فضولی** قانسی محبوبو کی سئوسن رحمی‌وار،
قیل حذر آنجاق بنیم بی‌رحم یاریمدان ساقین!

-۲۳۱-

گلیر اول سرو سهی ای گول و لاله آچیلین! وی مه و مئهر چیخین، قدرته نظّاره قیلین!
عزم باغ ائیله‌میش اول سرو روان، ای گوللر! زر نثار ائده گؤرون جمله یغیلین، دریلین!
گؤتورون اوخلارین ای دیده‌لریم توپراقدان بو یارار نسنه‌لرین قدرینی یاخشیجا بیلین
ائیله‌من ای دل و جان خنجر موژگانینا مئیل، بیلیرم نولی سر آخر، گلین آندان کسیلین!
گؤز یاشی تیغینیز ایچون تؤکولور ای خوبلار! سیزی تا ائتمه‌یه روسوا گؤرونن دمده سیلین
دوشدو اود جانیما ای تنده اولان پئیکانلار! قیزمادان معرکه بیر یانا ارینمن، چکیلین!
ای **فضولی!** قدیمیز قیلدی فلک خم یعنی،
وقتی‌دیر چیخماغا دونیا قاپیسیندان، اگیلین!

-۲۳۲-

اله آلیر گزیجک اول گول رعنا اته‌گین وهم ائدر کیم توتا بیر عاشق شئیدا اته‌گین
بیلدی کیم خاک ره اولدوم اته‌گین توتماق ایچون گؤتورور، دوشمگه قویماز یئره عمدا اته‌گین
دادلار قیلماغا اول کافر الیندن گئجه‌لر، چیخار آهیم گؤیه تا توتا مسیحا اته‌گین
شاملار قانلی یاشیم موجونه البته ده‌یر هر نئجه کیم گؤتورور چرخ معلاّ اته‌گین
ئویله عریان گره‌ک آواره‌ی صحرای جنون، کی تعلّق تیکانی توتمایا قطعا اته‌گین

رنـد خـاک اولسـا دخـی، دُرد خـم بـاده اولور، نـه ایسـه قـویماز الیندن مئیِ صهبا اتـه‌گین
گـوللر آچـیلدی **فـضولی** یـاخالار چـاک ائدیین
گـل تـوتالیم مـی‌و مـحبوب ایـله صحرا اتـه‌گین

-۲۳۳-

گؤروب مُهلک بنیم چئورمده بحر عشق طغیانین قاچیب بیر داغا چیخمیش کوهکن قورتارماغا جانین.
بـوراخـمیش ایـتلرینه پـاره-پـاره کـؤنلومو اول مـه، أولشـدیرمیش کسـیب اربـاب اسـتحقاقه قـوربانین.
بنیم چاک گریبانیم گؤروب عئیب ائیله‌مز اول کـیم، گؤروب سرمست چیخدیقجا آنـین چـاک گـریبان.
کؤنول غم همدمی‌دیر قانین ای گؤز مردمی ایچمه! بیلیرسن قانا قاندیر، غـم سـنا قـویماز آنـین قـانین
گؤزون‌کیم‌گوشه‌ی‌محراب توتموش دین قیلیر یغما بو ملکون ائتمک اولماز فـرق کـافردن مسـلمانین.
گؤزوم مردملری چوخدان قیلیرلار دعوی عشـقین، نه حاجت یاشلارین سورماق، آنالار نـوح تـوفانین؟
فضولی! چکمه یارین اوخلارین هر لحظه یاره‌ندن
سنه‌می قالدی چکمک هر زمان بیر یار هیجرانین؟

-۲۳۴-

نه خوش‌دور عارضین دؤرونده زلف عنبر افشـانین، بو دؤرانـدا نـه خـوش جـمعیّتی وار اول پـریشانین!
رخون دؤرونده بیر دیوانه‌دیر سئودالی زلفـون کـیم، پریشانلیقدان اولموش بـن گـیبی مشـهورِ دورانـین.
هـوادان کـاکـلیندیر تـپره‌نن یـا رشته‌ی جـاندیر کی هر دم چیزگینیب باشینا ایسـتر اولا قـوربانین؟
مسلسل زلف مشگینیندن آرتیرمیش رُخـون رونـق، زهی سونبول کی اولموش زیوری گلبرگ خندانـین!
قرار ائتمز تـوتون تک روزگـاریم اول زمـاندان کـیم تنیم خـاشاکینا اودلار اوروبـدور بـرقِ هـیجرانـین.
ایشیم‌دیر سایه یئردن-یئره یوز اورماق اول گـوندن کـی بـاشیمدان گـئدیبدیر سایه سـرو خـرامـانین
فـضولینی آیـاقدان سالدی بـار مـحنت عشـقین،
نئچون توتمازسان ای کـافر الیـنی بـیر مسـلمانین؟

-۲۳۵-

دهـــنین دردیـــمه درمـــان دئـدیلر جـانانین، بـــیلدیلر دردیـمی، یـوخدور دئـدیلر درمـانین!
اولســـا مـــحبوبلارین عشـقی جـهنّم سـببی، حـور و غـلیمانی قـالیر کـندیسینه رضـوانـین!
کئچدی مئیخانه‌دن ائل مست مئی عشقین اولوب، نـه مَـلَکسن کـی خـراب ائتدین ائوین شیطانین!
اورمـازام صحّت ایـچون مـرهم اوخـون یـاراسینا، ایســـــته‌رم چـــیخمایا ذؤوق الم پـــئیکانین.
نـه بـیلیر اوخـومایان مـصحف حُسنون شـرحین؟ یـئره گـؤیدن نـه ایـچون ائـندیگینی قـرآنـین؟
یئردن ای دل! گـؤیه قـاومیشدی سـرشکیم مـلکی آنـــدا هـــم قـــویمایاجاقدیر اولاری افـــغانین.
ای **فـضولی!** اولوبـام غـرقه‌ی گـرداب جـنون،
گـؤرنه قـهرین چکـرم دؤنـه-دؤنـه دؤرانـین!

-۲۳۶-

قـــیمادین ساکـن کـویون اولانـا پـئیکانین، بـیر ایـچیم سـو ایـله آغـیرلامادین مـهمانین!
نـاوک غـمزه دریـغ ائـیله‌مه عـاشقلردن، کسـمه اربـاب وفـادان نـظر احسـانین.
ایسـتگین جـان ایـدی خـاک رهـینه تـاپشیردیم، یئتدی اول خود یئرینه، شیمدی نـه‌دیر فـرمانین؟
جـانا یـئتدیم الم هـیجرین ایـله، ای ظـالم! رحم قـیل جانین ایچون وار ایسـه بـیر درمـانین.
دادخـواهـم سـنه، دامـن نـه چکـرسن بـندن؟ یـوخمو وهـمین کـی تـوتام حَشـر گـونو دامـانین؟
ظالیم اولسان نه عـجب، یـوخ سـنه دوزخ وهـمی، سنه خـود یـئتمه‌یه‌جکدیر سـنین ئـوز هـیجرانـین.
وصـل ایّـامی روان یـاره فـدا ائـیله‌مه‌دین،
ای **فـضولی** غـم هـیجران ایـله چـیخسین جـانین

-۲۳۷-

صـنع مـعماری یـاپان ساعتده گـردون مـخزنین، دود آهـیم چـیخماغا آچمیش کـواکب روزه‌نـین.
گون باتیب اولدوز چیخار، سانمان کی گؤی دهقانی‌نین گئجه آهیم داغـیدیر، گـوندوز یـیغلمیش خـرمنین.
گـؤز تـؤکر اسـراف ایـله خـونابه لعـلین، گـوئیبا، کـیم جـیگر داغـیندا اول لعـلین بـولوبدور مـعدنین.
دؤزمک اولمـاز تـیغ بـیدادیـنا شـیرین لبـلرین، گـر فـلک فـرهادوش داش ائتسه عشّـاقین تـنین!
صبح‌وش چاک ائت **فضولی**! پیرهن عشق ایچره کیم،
بـیلمه‌یه کـیمسه گـریبانیندان آنـین دامـنین!

-۲۳۸-

شـمع رویـون آفـتاب عـالم آرا دیـر سـنین، نـور حـق خـورشید رخسـاریندا پـئیدادیـر سـنین.
سنسن اول گوهر کی دُرج ممکونات ایچره بـوگون، مـمکون اولان عـئیبدن ذاتـین مـبرّا دیـر سـنین!
جـان وئـریر لعـلین تـمنّاسینا بـین آب حـیات فئیضینه لب تشنه یوز خضر و مسیحا دیـر سـنین.
سرو و گول نـظّاره‌سین نـئیلر سـنه حـئیران اولان، کیم قدین سرو و رخـون گـلبرگ رعـنادیر سـنین.
راز عشقین خـلقدن قـیلماق نـهان مـمکون دگـیل، عـاشقین اول وجـهیله عـالمده روسـوادیـر سـنین.
قیلدی شؤوقون اشک غواصّـی، گـؤزوم مـردملرین، ای دُرتـر، مـنزلین گـویا بـو دریـادیر سـنین!
بـارچـا آفـاق اهـلیدن چکـمیش تـعلّق دامـنین،
تـا **فـضولی** خسـته‌یه وصـلین تـمنّادیر سنین!

-۲۳۹-

قیلدی زُلفون تک پریشان حـالیمی خـالین سـنین، بیر گون ای بیدرد سورمازسان:نه‌دیر حالین سـنین؟
گئتدی باشیندان کؤنول اول سرو قـدّین سایه‌سی، آغـلا کـیم ادبـاره تـبدیل اولدو اقـبالین سـنین!
زینت ایـچون چـیسم دیـواریـندا ائـتمزدیم یـئرین، چکـمه‌سه‌یدی عشـق جـانا لوح تـمثالین سنین

تـیز چکـمزسن جـفا تـیغین بـنی ئـولدورمگه ئـولدورور آخر منی بیرگون بـو اهمالین سنین.
غـرق خـوناب جیگر قیلمیش گـؤزوم مـردملرین، آرزوی خـــال مشگـــین و رخ آلیـــن ســنین.
دامگــاه عشـقدن تـوت بـیر کـنار، ای مـرغ دل! سـینمادان سـنگ مـلامتدن پـر و بـالین سـنین
سایه‌وش چوخدان **فضولی** خاک کـویون یـاسلانیر،
اول اومـید ایـله کـی بـیرگون اولا پـامالین سـنین.

-۲۴۰-

ئـویله رعـنادیر گـولوم! سـرو خـرامـانین سنین، کـیم گـؤرن بـیرکز اولور البـته حـئیرانـین سـنین!
کاکـیلین تک بـاشینا چـیزگینمک ایستر خـاطریم، ای بن و یوز بن گـیبی سـرگشته قـوربانین سـنین.
عــارضین دؤرونــده جـمعیّتدن اولســون نـااومید اولمــایان آشــفته‌ی زلف پــریشانین سـنین.
چون عجب‌دیر لعله گویالیق، نه معجز دیر بو کـیم، ائـیلر اظـهار سـخن لعـل دُر افشـانین سـنین.
چـرخ یـایندان آتـیلدی قـصدیمه تـیر اجـل، لیک آنـدان تـیزرک تـپرندی مـوژگانین سـنین.
داغ هـیجرانـین اودون بـنزتمک اولماز دوزخـه، اولمـاسین کـافر اسـیر داغ هـیجرانـین سـنین.
ای **فـضولی**! ئـویله کـیم بـیمار درد عشـقسن،
یوخدورور ئـولمکدن ئـوزگه هـیچ درمـانین سـنین.

-۲۴۱-

ای گـئیبب گـلگون دمـادم عـزم جـولان ائیله‌ین، هر طرف جولان ائدیب دؤندوکجه یوزقان ائیله‌ین!
ای بـنی مـحروم ائـدیب بـزم وصـالیندان مـدام، غـئیری خـوان التـفاتی أوزره مـهمان ائـیله‌ین!
ای دمــادم رشک تـیغیله بـنیم قـانیم تـؤکوب، مـئی ایـچیب اغیار ایـله سیر گـلستان ائیله‌ین!
نـئجه کـیم افـغانیمی ای مـاه ائشیتدین گـئجه‌لر دئمه‌دین بیر گئجه کـیمدیر بـونجا افـغان ائـیله‌ین!
نـولا گـر جـمعیّت خـاطردن اولسـام نـا اومـید، جـمع اولورمـو خوبلار زلفون پریشان ائیله‌ین؟
یـار دون چکـمیشدی قـتلیم قـصدینه تـیغ جـفا، یـئتمه‌سین مـقصودونا یـارب! پشیمان ائیله‌ین!
عشـق دردیـله اولور عـاشق مـزاجـی مسـتقیم دوشمنیم دیر، دوستلار!، بـو دردە درمـان ائیله‌ین
زاهـیدین طـعنیله دؤنـدردیم أوزوم مـحرابـدان، نـئجه بـولماز اجـر بـین کـافر مسلمان ائـیله‌ین.
درد هـیجران نـاتوان ائـتمیش **فضولی** خسته‌نی،
یــوخمودور یـارب دوای درد هـیجران ائـیله‌ین!

حرف الواو

-۲۴۲-

گؤر سرشکیم شب هیجران دئـمه‌کیم قـاندیر بـو، ذرّه-ذرّه شـــــرر آتش هـــیجرانــدیر بـــو.

سانمانیز قانلی دویون سینه دلیب باش چکمیش، شـــــعله‌ی آتش آه دل ســــوزانــدیر بــو.
کســـمه اومّـید کـؤنول بـاشینا چـیزگینمکدن، اولا نــاگـه دوشـه فـرصت اله، دورانـدیر بـو!
دم بــه دم جـانیمی ای درد و بـلا! ایـنجیتمن، لطف ائدین بیرـایکی دم، کیم سیزه مـهماندیر بـو.
نـه یـاخارسان اوخـون ای آتش دل وصـل گـونو بـیزه هـیجران گـئجه‌سی شمع شبستاندیر بـو.
کـؤنول ایسـتر آلا بـیر بـو سر زلفوندن، لیک، وئـرمه‌دن جان دیلر آلماق، سانیر آساندیر بو!

دون دئمیشسن کی:«**فضولی** منه قوربان اولسون!»
سـنه قـوربان اولایـیم، یئنه نـه احساندیر بـو؟

-۲۴۳-

اگر چیخسایدی‌دردین جیسمدن،دئردیم‌کی‌جان‌دیربو، نه حاجت دردینی یئیدیر دئمک جاندان عیاندیر بو.
دمـادم خـوبلار جـؤوریله آرتـار لذّتـی عشقین، یاماندیر بو کی تحقیق ائتمه‌دن دئـرلر یـاماندیر بـو!
خدنگی سایه‌سینده خـوش کـئچیر اوقـاتینی،ای‌دل! کـی گـلزار حـیاتین زیـنتی، سـرو روانــدیر بـو.
تـوتوشدوم آتش دلدن، جیگر قـانینه غـرق اولدوم اگر چی بیر شراره اوددور اول، بیر قطره قـاندیر بـو
جـهانا قـدّین ایـله کـاکیلیندن فـته‌لر دوشـموش، قـیامت ابـتداسـی، فـتنه‌ی آخـر زمـاندیر بـو!
دئـــدیلر بــی‌خبرلر بـاغ جـنّت کـویونا بـنزر، خـبر وئـردی بـنه آنـدان گـلن آدم یـالاندیر بو.

فـضولی قـیلدی فـریاد و فغانین تـیره گـردونی،
هنوز اول ماه سورماز کیم نه فـریاد و فـغان‌دیر بـو!

-۲۴۴-

بـــولبولِ دل گـــلشنِ رخســـارین ائــیلر آرزو، طـــوطیِ جـــان لعـــل شکّـــربارین ائـیلر آرزو!
نــامه و قـاصد پـیامیله خـوش اولماز خاطریم، ئــوز لبــیندن لهــجه‌ی گــفتارین ائـیلر آرزو.
سرو و گول نـظّاره‌سین نئیلر سـنا حئیران اولان؟ عـــارضینلن قـــد خـــوشرفتارین ائــیلر آرزو.
آرزو ائـــیلر کـــی بـن تک مـتّصل بـیمار اولا، کـیم کـی وصـل نـرگس بـیمارین ائـیلر آرزو.
هـیجر بـیماری تـنیم بـاد صـبادان دم بـه دم صـــحت ایـچون صـحبت اخبارین ائـیلر آرزو
ظلمت هـیجرینده بـاخماز شمعه چشمیم مـردمو، پـــرتو رخســـار پُـــرانـــوارین ائــیلر آرزو.

آرزومـــند وصـــالین‌دیر **فـــضولی** خســـته‌دل،
وصـــلین ایســـتر، دولت دیـداریـن ائـیلر آرزو.

-۲۴۵-

نهال درددیر مجنون، یئر ائتمیش سایه‌سین آهـو، باشیندا قوش یوواسی، بـرگ آیـاغیندا سلاسل مـو
بنه زال فلک چکدیردی اول موی میان جـؤورون، گؤرون بیر تار مویی نئجه اژدر ائتمیش اول جـادو!
اولور مـئیل دل افـزون آسـتانین داشـینا هـردم، اگر چی رسمدیر یاسدیقدان اکراه ائیله‌مک سایرو
ترحّم قیل بوکولموش قدّیمه وهـم ائیله آهـیمدان ساقین چیخمایا ناگـه یـایدان اوخ، ای کـمان ابـرو!

«نه‌دیر!»دئدیم«رخ‌صافینداعکس مردم چشمیم؟» دئدی: «گلمیش گمیله روما، دریاقطع‌ائدیب‌هندو!»
قاشین یایی فراقیندان خدنگین گیبی اینجلدیم، نئجه‌بیر چکدیریرسن عشق بنا ظلمون، نه گوجدور بو؟
فضولی آیری دوشدوک یاردان، صبر ائتمگه یئر یوخ،
دوشوب صحرایا افغان ائده‌لیم سن آیرو، من آیرو!

-۲۴۶-

رمضان اولدو، چکیب شاهد مئی پرده‌یه رو، مئی ایچون چنگ توتوب تعزیه، آچدی گیسو!
بیلدی مطرب کی نه‌دیر حال، گؤتوردو قوپوزون بزمدن چکدی آیاغینی صراحی و سبو.
بزم قانونو پوزولدو، نه ایچون چنگ ایله دف سیغیلیب ائتمه‌یه‌لر حاکم ائشیگینده غلو
فتح مئیخانه ایچون اوخویالیم فاتحه‌لر اولا کیم اوزوموزه آچیلا بیر باغلی قاپو!
آفتابِ قدح ائتمز رمضان آیی طلوع، نه بلادیر بیزه یارب! نه قارا گوندور بو!
انتظار مئی گلرنگ ایله بایرام آیینا باخا-باخا ائنه‌جکدیر گؤزموزه قارا سو.
رمضان اولدو بودور وهمی **فضولی**نین کیم،
نئجه گون ایچمه‌یه مئی‌زهد ایله ناگه توتا خو

-۲۴۷-

گریه‌دیر هر دم آچان غمدن توتولموش کؤنلومو اشک‌دیر خالی قیلان قان ایله دولموش کؤنلومو.
ای پریوشلر! جفا رسمین اونوتمان، لطف ائدین، ائیله‌من بدخو جفا معتادی اولموش کؤنلومو!
وعده‌ی وصل ایله ای گلرخلر ائتمن مضطرب، محنت هیجران ایله آرام بولموش کؤنلومو.
خنجر بیداد ایله هر دم اورار زخم اوزره زخم هیچ بیر دم گؤرمه‌دیم اولموش، آوونموش کؤنلومو.
پای بند لطف اولوب بیر یئرده ساکن گؤرمه‌دیم، دشت حئیرتده ترددن یورولموش کؤنلومو.
سیمبرلردن گلن داشلاری یغمیش چئوره‌مه، عشق معمور ائیله‌مک ایستر پوزولموش کؤنلومو.
هر زمان بیر آتشین رخسار سئوداسین چکر،
ای **فضولی!** گؤر بو اودلارا اورولموش کؤنلومو!

حرف الهاء

-۲۴۸-

یئنه اول ماه بنیم آلدی قراریم بو گئجه، چیخاجاقدیر فلکه ناله و زاریم بو گئجه!
شمع‌وش محرم بزم ائیله‌دی اول ماه بنی یاناجاقدیر یئنه هیجر اودونا واریم بو گئجه.
هم وصالی اورار اود جانیما هم هیجرانی، بیر عجب شمع ایله دوشدو سرو کاریم بو گئجه!
نه توتوندور کی چیخار چرخه، دل زاره مگر هیجر داغینی اورار لاله عذاریم بو گئجه!

صبحه سالدی بو گئجه شمع گیبی قتلیمی هیجر، اولا کیم صبح گلینجه، گله یاریم بو گئجه.
پاره-پاره جیگریم ایتلرینه نذر اولسون، اول سر کویا اگر دوشسه گذاریم بو گئجه.
وار ایدی صبح وصالینا **فضولی** اومید،
چیخماسا حسرت ایله جانِ فگاریم بو گئجه.

-۲۴۹-

اولسایدی بنده کی غم، فرهادِ مبتلاده بیر آه ایله وئرردی بین بیستونو بادە؟
وئرسەیدی آه مجنون فریادیمین صداسین، قوشمو قرار ائدردی باشینداکی یوواده؟
فرهادا ذؤوق صورت، مجنونا سئیر صحرا، بیر راحت ایچره هر کیم، آنجاق بنم بلاده.
اشک روانیما ائل جمع اولدو، وار اومیدیم، کیم اولا واره-واره جمعیّتیم زیاده.
گه غمزه‌ن ایچمک ایستر قانیمی، گاه چشمین، قورخوم بودورکی ناگه قانلار اولا آراده.
سرورلیک ایستر ایسن، افتاده‌لیک شعار ائت، کیم دوشمه‌دن آیاغا، چیخمادی باشا باده.
گر گؤرمه‌مک دیلرسن رسم جفا **فضولی!**
اولما وفایه طالب دونیای بی‌وفاده!

-۲۵۰-

قاراردیر آفتابی سایه چکسن پرده رخساره، دارالدار غنچه حلقین دُرج لَعلین گلسه گفتاره.
سنا بیر سؤز دئیینجه کئچدی عمروم حسبتألله سؤالیم کام دل وئرمکده محتاج ائتمه تکراره.
دل صد پاره‌نی جمع ائیله‌مک کویونده مشکیلدیر، اولورمو جمعه قابل هر ایتین آغزیندا بیر پاره؟
سر زلفونده هر مو صئید قیلمیش بیر دل سوزان، دوشوبدور ساناسان‌بیر شعله اود شمع‌اوزره هرتاره.
تمنّای وصالینچون دگیل گریه‌م، بودور قصدیم، کی سئیل اشکدن یئر قالمایا کویونده اغیاره.
باشیم قالدیرماسین خاک رهیندن، سرنگون چکسین، چکر اولسا مصوّر صورتیم کویونده دیواره
فضولی ضعف تن عُذریله کسمه ناله و زارین
بیزی چون چنگ تک معتاد قیلدین ناله و زاره.

-۲۵۱-

باتالی قانا اوخون دیده‌ی گریان ایچره، بیر الفدیر ساناسان کیم یازیلیر قان ایچره!
یئریدیر سینه‌ی سوزانیما گلخن دئسه‌لر، اونجا کیم یاندی اوخون سینه‌ی سوزان ایچره.
جانی تن ایچره نه ساخلاردیم اگر بیلسه‌یدیم، کی دگیل گیزلی غمِ لعل لبین جان ایچره.
آلا گؤر اوخلارینی دیده‌لریمدن ای دل! حیفدیر اولمایا ناگه ائنه مؤژگان ایچره
چاکِ کؤنلوم یاراسیندا یاراشیر پئیکانین، عقد شبنم خوش اولور غنچه‌ی خندان ایچره.
قدّینه سرو دئمیش، غنچه‌لرین طعنیندن، دورامـاز باد صبا هیچ گلستان ایچره.
ای **فضولی!** کیمه دردِ دلیمی شرح ائده‌ییم
یوخ بنیم گیبی یانان آتش هیجران ایچره.

-۲۵۲-

نهال سرودیر قدّین، قاشین نون اول نهال أوزره،
مثال نقطه‌ی نون، حالین اول مشکین هلال أوزره.
الوب حئیران گؤتورمن خط و خالیندان نظر، گویا،
گؤزوم مردملری‌دیر نقطه‌لر اول خطّ و خال اوزره.
خم ائتدین قامتیم تک ترک سر قیلدیمسا معذورم،
نه عذروم وار اگر دئرلرسه اولماز نقطه دال اوزره.
زلال اشکیمه کیم دولودور پیمانه‌ی دردیم
حباب آلتیندا دیر اول نقطه کیم قونور زلال اوزره
یازار گؤز پرده‌سینه اشک سُرخوم حالی بیلمز کیم،
اوخونماز قان ایله یازیلسا خط اوراق آل اوزره
دمادم تیر موژگان ایله طفل مردم چشمیم،
خط سودای خالین مشق ائدر لوح خیال اوزره

فضولی نین طریق نظمه طبعین مستقیم ائتمیش،
خیال قامتین کیم بیر الفدیر اعتدال اوزره!

-۲۵۳-

خوشدور ای گون! طالعین کیم دوشدون اول خاک دره،
اهل دولت دامنین توتدون، یئترسن بیر یئره.
دامه دوشموش بیر شکارم کیم عدم صحراسینا
منزلیمدن هر طرف آچمیش اجل بین پنجره.
لعلین اطرافیندا خطّیندن کؤنول ایمن دگیل،
اعتماد اولماز یئنی ایمانا گلمیش کافره!
خط نه حاجت، اهل دل قئیدینه رخسارین یئتر
عالمی توتماقدا گون محتاج اولورمو لشکره؟
سایه سالدین سویا، سرونازی رشک ئولدوردو کیم
من دوراركن دولت وصلین نه نیسبت آخره؟
باشدا هر توک بیر توتوندور عشق اودوندان کیم چیخار،
چیزگینن باشیم بلا بزمینده بنزر مجمره.

ای **فضولی**! بنده راحت قویمادی شئیدا کؤنول،
ایسته‌رم کی قورتولام آندان وئره‌م بیر دلبره.

-۲۵۴-

«مصحف» دئمک، خطادیر اول صفحه‌ی جماله!
بو بیر کتاب سؤزدور فهم ائدن اهل حاله.
رخساره نقطه قویماق رسم خط اولماسایدی
دوشمزدی منزل ائتمک رخسارین أوزره خاله.
حئیران ماه رویون خورشیده مئهر سالماز،
مشتاق طاق ابرون، اسگیک باخار هلاله.
قوندوردو گرد، خطین آیینه‌ی مورادا
قفل اوردو عقد زلفون گنجینه‌ی وصاله
دوران منه قلم تک سئودا قاپیسین آچدی،
تا قدّیمی غمیندن دؤندردی ضعفِ حاله

رسم وفا **فضولی** سندن کماله یئتمیش،
خوش کامل زمانسان، اَحْسَنْتْ بو کماله

-۲۵۵-

ای دل سرگشته و شکسته‌ی واله
صَلِّ وَ سَلِّم عَلَی النَّبیّ وَ آلِه.
نعت نبی‌دیر کمال عقل نشانی،
فاتِ بِماشاءَ مِنْ صِفاتِ کَمالِه.

داغ فــــراقــینه احــتمال نــه مــمکون؟ اَخْــــرَقَني نــارُ اِشْـــتیاقِ وِصـــالِه
ذکـری ایـله خـوش کـئچیر هـمیشه زمـانین، مُـــفْتَکِراً فی جَمـــالِه و جَـــلالِه
ائــیله خــیال رخــون نــظر ده مــصوّر وَاقْــتَبِسَ النّــورُ مَــنْ شُعاعِ جَمـالِه
مَــرْضی و مَشْکُــوْردور جَمیعِ فِـعالی اَحْسَــنِ مِــنْ خَــصَّهُ جمیعِ خِـصالِه
تــابعی اولمــاقدادیـر نـجات **فـضولی**
یَـــسَّرِکَ اللهُ اِقْـــتِداءَ فِــعالِه.

-۲۵۶-

یـوروتمه‌نیز عـرقی مـجلس ایـچره بـاده ایله، حـرام زاده‌نـی قـویمان، حـلاّل‌زاده ایـله!
وئـریر سـیتم سَـبَقین طـفل خـطّینه زلفـون، قـومان اول یـوزو قـارانـی بـو لوح ساده ایـله!
بـنا زمـان ایـله مـجنون مـقدم اولسـا نـولا؟ اویـوندا شـاه بـرابـر دگـیل پـیاده ایـله!
قـاشین بـلاسینا دوشـدوم فـلک غـمین چکـه‌رک بـوگوجلو یـایی چگـر اولدوم اول کـباده ایـله
قـاپیندا خـم قـدیمی گـزدیریر، یـورور کـؤنلوم ایـتین‌دیریر، یـوگوره‌ر هـر طـرف قـلاده ایـله
بـنم مـدّرس عـلم جـنون، هـانی مـجنون؟ کـی بـیرموراد اولا دؤرومـده اسـتفاده ایـله.
بـاشیم آیـاغینا گـر دوشسـه مـنعین ائـیله‌مزم نـه ائـیله‌دی بـنه نـموار بـیر فـتاده ایـله؟
بـنی ساغینما **فضولی** غـم ایـچره مجنون تک،
کـی مـن زیـاةیم آنـدان غـم زیـاده ایـله!

-۲۵۷-

بـاغا گـیر، بـولبوله عـرض گـول رخسار ائیله، ییخ گـولون عـرضینی، بولبول گـؤزونه خار ائیله
بــاغ شــاهدلرینه زلف ایـله چشـمین گـؤستر، سـونبولو درهـم ائـدیب، نـرگسی بـیمار ائـیله!
غــنچه‌یه لاف لطــافتده آغـیز آچـدیرما، لحـظه-لحـظه اونـو شـرمنده‌ی گـفتار ائـیله.
سـروه آزادلیـق اسـمیله یـاراشـمز یـئریمک، آنـی هـم شـیوه‌ی رفـتارا گـرفتار ائـیله
دار دونـیانی کـؤنول جـهد قـیلیب تـرک ائـده‌گور، خـواب غـفلته‌ایکــن ئـوزونو بـیدار ائـیله
ای جـیگر زخـمی آغـیز آچـما خـدنگین گـؤروجک، یـئته‌نه راز نـهانین یـئتر اظـهار ائـیله
کس! **فـضولی** طـمعین غـیری تـمنّالاردان
قـاندا اولســان، طـلب دولت بـیدار ائـیله.

-۲۵۸-

حذر قـیل آه اودونـدان، جـؤورونو عشّـاقه آز ائیله! خس و خاشاکی یـاخما، شعله‌سیندن احتراز ائیله!
صنملر سجده‌سیدیر بـیزده‌طاعت،تـانریچون زاهـید! گیبی گـؤرسن سن ئـوز دینینده، تکـلیف نـماز ائیله.
حـقیقت خـطّینی یـازماق دیـلرسن لوح ذاتـیندا، خطین گلرخلرین مـعذور تـوت، مشق مجاز ائیله.
صـنملر سـنگدللردیر، ائشـیتمزلر سـؤزو زاهـید! یـئتر بـیهوده بـن تک آنلارا عـرض نـیاز ائـیله.

سنین نازین گؤرنده عقل قالماز حسبتأللّه امان وئر عاشق دیداره، بیر دم ترکِ ناز ائیله
یولوندا انتظارِ مقدمینله خاک اولان چوخدور خرام ائت بیر قدم، بین خاکساری سرافراز ائیله.
فضولی! جانا تاپشیردین‌خیالین،شیمدی‌روسواسان
سنه کیم دئرکی هر نامحرمه افشای راز ائیله

-۲۵۹-

ایسته‌دیم مرهم اوخوندان جیگریم یاره‌سینه آتدی بین اوخ کی ده‌یر هر اوخو بیر پاره‌سینه.
بیر-بیریله چیکیشیر گرد رهینچون موژه‌لر، گؤر نه قانلار دوشه‌جکدیر اولارین آره‌سینه؟
چکمز اولدو-کؤنول!-اوخلار یوکون اول سرو مگر، چکه‌رک آتا اوخون، رحم ائده بیچاره‌سینه؟
قانی گؤز یاشی گیبی اهل نظر کیم یوگوروب، بیر ایچیم سو وئره دشت غمین آواره‌سینه
هر طرف عکسلریمدیر گؤرونن، یا ییغیلیب، گلدی سو خلقی سرشکیم سویو نظّاره‌سینه!
بیلمزم کیم نظر اهلی نه‌سینی اکسیلدیر غضب ائیلر نظر ائتسم مه رخساره‌سینه!
ای **فضولی!** جیگری قانینی قویماز تؤکوله.
جان فدا اول صنمین غمزه‌ی خونخواره‌سینه.

حرف الیاء

-۲۶۰-

ای وجودون اثری خلقت اشیا سببی، نبی اول وقت کی بالفعل گرکمزدی نبی.
سیّد ابطحی و امّی و مکّی و ذکی، هاشمی و مدنی و قرشی و عربی.
سبقتِ ذات ایله ایوانِ رسالت صدری، شرف اصل ایله فهرستِ رُسُل منتخبی.
عزم چرخ ائتدی مسیحا کی بولا معراجین، یئتمه‌دی منزل مقصودا طریق‌طلبی.
انبیادا کیمه سن تک بو میسّردیر کیم آدمه وجه مباهات اولا عزّ نسبی
خلفِ معتبر آدم و حوّا سننس، جَعَلَ الله فَداءً لَکَ اُمّی وَ اَبی
یا نبی! قیلما **فضولینی** قاپیندان محروم،
عفو قیل وار ایسه درگاهدا ترک ادبی.

-۲۶۱-

محشر گونو گؤره‌م دئریم اول سرو قامتی، گر آندا هم گؤرونمه‌سه، گل گؤر قیامتی!
ترک مئی ائتدین ای کؤنول! ایّام گول گلیر، البته بو ایشین چکیلیر بیر ندامتی.
مجنون کی پادشاه سپاه وحوش ایدی، بن تک مسخّر ائتمه‌دی مُلک ملامتی.
صحرانورد ایکن منا تصویر کوهکن، ئویرتدی شهر عشقده رسم اقامتی!

سنگ ملامت ایله چکین چئوره‌مه حصار، اشکیم فنایا وئرمه‌سین اهل سلامتی.
زاهید چوخ ائتمه طعنه مئی افتاده‌سینه کیم چوخلاری یئخدی پیر مغانین کرامتی.
غم ظلمتینده بولماغا درد و بلا منی
بسدیر **فضولی** آتش آهیم علامتی!

-۲۶۲-

ای هر تکلّمیم خط سبزین حکایتی، وِردیم همیشه مصحف رخسارین آیتی!
ایرمیش صحیح نقل ایله ارواح قدسدان عیسی‌یه معجز لب لعلین روایتی.
دل کشورینی غارت ائدرلردی خوبلار، منع ائتمه‌سه‌یدی شحنه‌ی شؤوقون حمایتی.
بیلدیم طریق عشق خطرناکدیر، ولی من دؤنمزم بو یولدان، اؤلوم اولسا غایتی.
قدّین هلاکی‌یام دوشه بیلمن آیاغینا، بیر درده دوشموشم کی بولونماز نهایتی.
بس کیم سنی گؤرنده گئدر بندن اختیار، گلمز بیانا محنت عشقین شکایتی.
شکر ائت **فضولی**! ائتمه فغان یار قیلسا جؤور،
کیم اهل عشقه جؤوردور آنین عنایتی!

-۲۶۳-

ای گؤز! اول نرگس خونخواره نگاه ائتمه دخی، روزگاریم غم عشق ایله سیاه ائتمه دخی!
ای گؤزوم یاشی! بو سرگشته‌لیگین ترکین قیل، سرو قامتلره قطع سرِ راه ائتمه دخی!
ای کؤنول عمرومو وئردین یئله عاشقلیک ایله، باخما هر غنچه‌لب و گلرخه، آه ائتمه دخی!
باخما ای جان! خط و رخسارینا محبوبلارین، احتیاط ائیله، گناه اوزره گناه ائتمه دخی!
قیلما ای عشق! بنا عرض، پریچهره‌لری، صورت حالیمی مئهر ایله تباه ائتمه دخی!
گؤتور ای نفس! هوا و هوسین عالمدن هرزه-هرزه طلب رفعت جاه ائتمه دخی!
ای **فضولی** مئی و معشوق مذاقین ترک ائت،
ئوزونو عاصیِ درگاه ایلاه ائتمه دخی!

-۲۶۴-

گؤردوم اول خورشید حُسنون، اختیاریم قالمادی، سایه‌تک بیر یئرده دورماغا قراریم قالمادی.
بیرگون اولماز طلعتین گؤرمک میسّر آه کیم، ذرّه‌جه اول گول یانیندا اعتباریم قالمادی.
پاک قیلدی ضعف تندن لوح دهر آیینه‌سین ئویله محو اولدوم کی بیر ذرّه غباریم قالمادی.
غم گونو همدملریم غرق اولدولار گؤز یاشینا، سیلمگه گؤز یاشیمی بیر غمگساریم قالمادی.
روزگاریم خوش کئچیردی آه کیم دوران دؤنوب، اولدو احوالیم خراب و روزگاریم قالمادی.
راه عشق ایچره بنا آنجاق فنا مقصود ایدی، شکر کیم مقصوده یئتدیم، انتظاریم قالمادی.
ای **فضولی**! ائل قامی اغیاریم اولدو یار ایچون،
سوز دلدن غئیری بیر دلسوز یاریم قالمادی.

-۲۶۵-

جانیمین جیسم ایله ذوْوقِ اتصالی قالمادی، آه کیم سنسیز دیریلمک احتمالی قالمادی.
شکرلله بخت یار اولدو یئتیردیم تیغینه، باشیمین بیر قیلجا بوینومدا وبالی قالمادی.
ایسته‌دیم اول ماهه عرض حال ائدم، حئیرت بنا ئویله غالب اولدو کیم بیر سوْز مجالی قالمادی.
بیلمزم خالین خیالین قاندا تصویر ائیله‌یم، داغدان بیر یئر تن و جانیمدا خالی قالمادی.
هر گیبی گوْردونسه غم افتاده‌سی توتدون الین، وه کی بندن غئیری بیر غم پایمالی قالمادی!
ای خوش اول سرمست کیم کوْنلونده ذوْوق و شوْوقدن، آخرت اندیشه‌سی، دونیا خیالی قالمادی.
آفرین ای جام کیم سیلدین کوْنول آیینه‌سین، خاطر پاکیمدا دونیانین ملالی قالمادی
دُرد نیسبت پایمالِ قئیددیر هر کیم کی وار، بزم دهر ایچره حریف لاابالی قالمادی
گوْر **فضولی** عشق طغیانین، عدم ملکون گوْزت،
عزم کُنج ائت کیم هوانین اعتدالی قالمادی.

-۲۶۶-

دون کوْنول دلبره شرح غم پنهان ائتدی، جمع ایکن، کوْنلومو بیر پاره پریشان ائتدی!
یئر توتام دئر ایدی دل ناله ایله کویوندا یئتمه‌دی بیر یئره هر نئجه کی افغان ائتدی.
وعده وئردی جیگریم قانین ایچه موژگانین، انتظار ایله بو حسرت جیگریم قان ائتدی.
غمزه تیغیله گوْزون کوْنلومو یوز پاره قیلیب، هر بیرین بیر هدف ناوک موژگان ائتدی.
قیلدی محرابا قاشین فکرِ فقیهی مایل، گوْر نئجه کافری اول وعظ مسلمان ائتدی!
گوْره‌ییم چوخ یاشاسین دیده کی مردم‌لوک ائدیب، غم هیجوموندا بنی اشک ایله عمّان ائتدی.
ای اجل جان طمعین قیلما **فضولی**دن کیم،
بیر کمان ابرویا چوخدان آنی قوربان ائتدی

-۲۶۷-

لبین عکسی گوْزوم یاشینی مئی تک لاله‌گون ائتدی زنخدانین موراديم دوستگاهین سرنگون ائتدی.
سنا عکسین مقابل دوردوغچون حسن لافیله، مئیی جام‌ایچره‌غئیرت غرقه‌ی گرداب خون‌ائتدی.
ئوزون نسبت قیلاردی زولفونه زنجیر هر ساعت، بو سئوْدالار آنی سر حلقه‌ی اهل جنون ائتدی.
آنین‌تک کیم پریشانلیق ضیاسین آرتیریر شمعین، بنا جوْورون زیاد اولماق، سنه مئیلیم فزون ائتدی
موژه‌ن خنجرلرین کوْنلوم باسار باغرینا وهم ائتمز، آنا جادو گوْزون گویا کی تعلیم فسون ائتدی!
بقای صورت شیرین ایچون توفیق معماری، بینای عشق فرهادین اساسین بیستون ائتدی.
فضولیدن ثبات صبر و جوْور و قهر آز ایسته
کی اول بیچاره‌نی درد و غمین بی‌حد زبون ائتدی!

-۲۶۸-

گئجه‌لر تا حالیمه گردون تماشا ائتمه‌دی، ترک ائدیب بیدادینی، بیر مئهر پئیدا ائتمه‌دی.
ناوکین گؤرکیم یاریب اشکیم توتار گؤز پرده‌سین، ای دئین موسی عصاسی قطع دریا ائتمه‌دی!
هردمینده بین مسیحا زنده‌ی جاوید اولور، سن ائدن اظهار اعجازی، مسیحا ائتمه‌دی.
آشیان تا روضه‌ی کویوندا توتدو مرغِ دل، کئچدی طوف کعبه‌دن اوچماغا پروا ائتمه‌دی!
هیچ عابد آنمادی لعلین کی گؤزدن قان تؤکوب، سجده‌دن دوردوقجا تغییر مصلاً ائتمه‌دی.
ضعف طالع کسدی دونیادان نصیبین زاهیدین، یوخسا ئوز رأیسیله زاهید ترک دونیا ائتمه‌دی

ائتمه‌دی ائلدن نهان بیر گئجه طوف کویونو،
کیم **فضولینی** صدای ناله روسوا ائتمه‌دی.

-۲۶۹-

ای خوش اول گونلر کی رخسارین بنا منظور ایدی، چشم اومّیدیم چراغ وصلدن پُرنورایدی.
قرب شوُوقی عافیت بخش تنِ بیمار اولوب، وصل ذوُوقی راحت افزای دل مهجورایدی.
عزّتیم شمعی منوّر، طالعیم عزمی قوی، دوُلتیم حُکمو روان، عئیشیم ائوی معمورایدی.
دامن اقبالیما گرد تعرّض یئتمه‌ییب، چشم حاسد چهره‌ی جمعیّتیمدن دورایدی.
آدم‌ایدیم قربِ درگاهیندا بولموشدوم قبول، منزلیم جنت، مئییم کوثر، انیسیم حورایدی.
بختِ مطلوبوم میسّر قیلماغا محکوم اولوب، دهر اسبابیم مهیّا قیلماغا مأمورایدی.
هر دوعا قیلسام، توقّفسوز اولوردو مستجاب، هر تمنّا ائیله‌سم، اهمالسیز مقدورایدی.
دوُر وهمیندن یئتیرمزدیم کدورت کوُنلومه، گرچی دوُرانین مخالف گزمگی مشهورایدی!

نولا گر سالسا **فضولینی** غم هیجرانا چرخ،
وصل ایّامیندا اول غافیل ایکن مغرورایدی!

-۲۷۰-

رواجین نقد پئیکانینلا بولموش حسن بازاری، کئچر نقدین اگرمین یوسفون اولسان خریداری.
مگر دوُر روخون‌طرحین چکر گول صفحه‌سی أوزره کیم اولموش گوُهر افشان بولبولون پرگار منقاری
چکر بین دایره چئورَمده حرز ایچون سیرشکیمدن خمیده قدّیمین بیهوده چیزگینمز بو پرگاری.
کئچر نالهم فلکدن خم قدیمی چنگه بنزتمن، کی چیخماز پرده‌دن چنگین صدای ناله و زاری
یئنی‌آیدان فلک سطحینده مین قالب‌دوزوب پوزموش، وئرینجه قاشلارین طاقینا صورت صنع معماری.
صنملر خدمتین طاعت بیلن رند اجرسیز قالماز قیلار بین رشته‌ی تسبیح ایشین هر تار زنّاری.

فضولینی دهانین حئیرتی بیردرده سالمیش کیم،
نه پنهان ائتمگی ممکوندور اول‌دردین،نه‌اظهاری!

-۲۷۱-

یـیخدی سـاقی بـیر آیـاق ایـله بـنِ افگاری، بـیر تـیپیک، ائیلەدی ویـران بـو کُـهن دیـواری!
گـــاه مـــعمور قـیلیر بـاده بـنی، گـاه خـراب، گـــؤرونوز گـاه یـاپیب، گـاه یـیخان مـعماری!
گـون چیخینجا ساچارام گـؤهر اشک انجم تک، گـــئجەلر یـــادیما گـــلدیکجه مـه رخسـاری.
دل یـاخار داغ گـؤزون فکری ایـله هـیجر گـونو، بـو چـیراق ایلەمی ساخلار گـئجه اول بـیماری؟
یـوخ ئـوزوندن خـبری کـیم کـی گـلیر دونـیایا، بـزمدن دیشـرا قـوماز پـیر مـغان هُشـیاری.
بـیزه چـوخ قـدر بـولونماز، چـیخالیم دونـیادان، مشـتری یـوخ، نـئجه بـیر بکـلەیەلیم بـازاری؟

قــئید تــقلید **فــضولی** سـنه بـیر آفـتدیر،
بـیر حـصار ائـده گـؤر آنـدان ئـوزونه زنّـاری.

-۲۷۲-

دل غـــارتینه تـــازه خـطین چکـدی لشکـری، سیندیردی بین کؤنوللو صفین، بیر یئنی چری!
خـوبلار سـنین قـاپینا گـلیرلر بـؤلوک-بـؤلوک، گـــئتمزلر ئـــوزگه قـــاپییا، ســنسن آغـالری!
گـــؤز دفـــترینه ســالمیشام اوخـو حسـابینی، آچ ای‌کـــؤنول! ئـــونونده روان اوخـــو دفـتری
نـولا آسـارسا گـؤز، مـوژەده اشک قـطرەسین، آسـار سـوباشی یـول کسـیجی قـانلی کـافری.
اودلو کــؤنول ائـوینه گـیرر غـم گـونو اوخـون یـــول‌دورمو گـئجه اودا بـاسا بـیر یـابان أری؟
گـؤزگوده عکس خـالینی گـؤردوم، گـلیب دئـدیم قـــویمازمی داغ کـــؤکسونه رومـــون قـلندری؟

بـــیلمم نـــەدیر گـــناه **فـــضولی**، چکـر بـنا
هـر لحـظه اول جـفا قـیلیجی، جـؤور خنجری

-۲۷۳-

ای وجـــودِ کـامـلین اسـرار حکـمت مـصدری، مـصدر ذاتـین اولان اشـیا، صـفاتین مـظهری!
مظهری هر حکـمتین سنسن کـی کـلک قـدرتین، صفحەی افلاکـه نـقش ائتمیش خـطوط اخـتری.
اختری مسعود اولان اولدور کـی طـبع پـاک ایـلن، قــابل فـئیض اولا لطـفوندن صـفای جـوهری.
جوهری مـعیوب اولان نـاقص بـنم کـیم متّصل، ســادەدیر خـطین خـالیندان ضـمیریم دفـتری.
دفـــترِ اعـــمالیمین خـطّی خـطادانـدیر سـیاه، قان تؤکر چشمیم خیال ائتدیکجه هـول مـحشری.
مـحشری اشکـیم وئـریر سـیلابه، گـر روز جزا اولمـــاسا مـقبول درگـاهین سـرشکیم گـوهری.

گـوهریدیر عشـق بـحری‌نین **فضولی** آب چشم،
لیک بـیر گـوهر کـی لطـف حـق آنـادیر مشـتری.

-۲۷۴-

یـــار قـیلمازسا بـنا جـؤور و جـفادان غـئیری، بـــن آنـــا ائـیلەمزم مـئهر و وفـادان غـئیری!
ای دئین غئیره کؤنول وئـرمه، قـانی بـنده کـؤنول؟ ســـر زلفـونده اولان بـختی قـارادان غـئیری؟

قیلدی مجنون گیبی چوخلار هوس عشق، ولی، دۆزمه‌دی درده من بی‌سر و پادان غئیری.
مشک چین زلفون ایله ائیله‌سه دعوی، نه عجب! نه اولور اوزوقارا قولدا خطادان غئیری؟
لبینه چشمه‌ی حیوان دئمزم، کیم لبی‌نین وار بین جانا یارار فئیضی بقادان غئیری.
هیچ کیم بیلمه‌دی تحقیق ایله آغزین سیررین سیرر غئیبی نه بیلیر کیمسه، خدادان غئیری؟
ای فضولی! بیزه تقدیر غم ائتمیش روزی،
قیلالیم صبر، نه‌دیر چاره رضادان غئیری

-۲۷۵-

نه گۆرور اهل جفا بنده، وفادان غئیری نه بولور شمع یاخان کیمسه ضیادان غئیری؟
ای اولان ساکن مسجد نه بولوبسان دئگیلن، بوریاسیندا آنین بوی ریادان غئیری
گل خراباتا، نظر ساقی‌یه قیل کیم یوخدور رخ صاف و مئی صافیندا صفادان غئیری.
سر به سر وادی محنتدیر و غم ملک وجود بیر فراغت یئری یوخ، شهرِ فنادان غئیری.
جمله‌ی خلق بنا یار ایچون اغیار اولدو، قالمادی کیمسه بنا یار، خدادان غئیری.
عزمِ کویونده کۆنول یارلیق ایستر بیزدن، الیمیزدن نه گلیر خئیر دعادان غئیری
فقر ایمیش، فقر فضولی شرف اهلی وجود
ئوزونه ائیله‌مه همدم فقرادان غئیری

-۲۷۶-

حاصیلیم یوخ سرکویوندا، بلادان غئیری، غرضیم یوخ ره عشقینده، فنادان غئیری
نئی بزم غمم ای آه! نه بولسان یئله وئر، اودا یانمیش قورو جیسمیمده هوادان غئیری!
پرده‌چک‌چهره‌مه هیجران گونو ای قانلی سرشک! کی گۆزوم گۆرمه‌یه اول ماه لقادان غئیری.
یئتدی بیکسلیگیم اول غایته کیم چئوره‌مده، کیمسه یوخ چیزگینه، گرداب بلادان غئیری.
نه یانار کیمسه بنا آتش دلدن ئوزگه، نه آچار کیمسه قاپیم باد صباڈان غئیری.
پوزما ای موج! گۆزوم یاشی حبابین کی بو سئیل قویمادی هیچ عیمارت، بو بینادان غئیری.
بزم عشق ایچره فضولی نئجه آه ائیله‌مه‌ییم؟
نه تمتّع بولونور نئیده صدادان غئیری؟

-۲۷۷-

خوش گلدی دون اول آیه سرشکیم نظاره‌سی، بیر ایش دوشر کی عاشقین ایشلر ستاره‌سی.
ای هرمرض علاجینا حُکم ائیله‌ین حکیم! بیمار درد عشق اولانین یوخمو چاره‌سی؟
چیخماق دیلر سفینه‌ی تن جنبشیله جان، دریای عشقدن کی عدمدیر کناره‌سی.
دئرلر کی وار وامیق و مجنون، عجب دگیل، داغیلمیش اولا آتش عشقیم شراره‌سی.
نولدو گتیرمه‌دین اله صد پاره کۆنلومو، وهم ائیله‌دینمی ال کسه اول شیشه پاره‌سی

سـندن هـمیشه تـیر بـلادیر گـلن بـنا بـؤیله اولورمـو عـاشق و مـعشوقون آره‌سـی؟
ای سؤیله‌ین **فضولی**یه عشق ایچره صبر قیل،
سـؤیله بـو مـرهم ایله کـیمین بـیتدی یـاره‌سی؟

-۲۷۸-

گؤز قـاراسی اشک گلگونومدا خـالین صدقه‌سی، اشک گـلگونوم گـول رخسـار آلیـن صـدقه‌سی.
دود آهـیمدان قـارارمـیش زار و سـرگردان تـنیم، آتشـین رخسـار اوزه مشکـین هـیلالین صدقه‌سی
شؤوق وصلین یـاندیران نـاقص وجـودوم ماه تک، ذرّه-ذرّه آفـتاب بـی‌زوالیـن صـدقه‌سی!
آشـیان تـنده مـرغ روحـا ائـتمن تـربیت، اولمـاسا پـروانـه تک شمع جمالین صدقه‌سی.
هیجرینه باشیم فـدا اولسـون کـی جانیم آلمـادین، ائـتدیم آخـر مژده‌ی شؤوق وصـالین صـدقه‌سی.
یـوسف گـم گشـته کـیمدیر کـیم سـنه مـانند اولا؟ یـوز آنـا مـانند حسـن بـی‌مثالین صـدقه‌سی!
عـفو ائـدر خـدمتده هـر نـقصانیمیز پـیر مغان،
ای **فضولی**! جـانیمیز اهـل کـمالین صدقه‌سی!

-۲۷۹-

ای صـف نـوکِ مـوژه‌ن زولف مـلامت شانه‌سی، هـر گـره زولفـونده بـیردام تـحیّر دانـه‌سی!
بـولبول جـان اوجِ اسـتغنای حُسـنون طـایری، طـایر دل پـرتو شـمع روخـون پـروانـه‌سی.
کـؤنلومو قـیلمیش خـیالِ مردمِ چشمیم وطن شکر کیم مردم‌نشین اولموش بـو غـم ویـرانـه‌سی.
دور رخسـاریندا خـطّین هـیئتی عشـق اهـلینه، بـزم غـمده قـان ایله دولمـوش بـلا پـیمانه‌سی.
شـمع رویـون تـابی خـورشید قـیامت پـرتوی، حـقّه‌ی لعـلین سـؤزو خـواب عدم افسانه‌سی.
ضـایع اولمـاز وادی وحـدتده اول آواره کـیم، بســته‌ی زنـجیر زولفـوندور دل دیـوانـه‌سی.
قانلی‌یاشین اونجاکیم ساچمیش **فضولی** هر طرف
لاله رنگ اولموش حباب مئی گیبی غـمخانه‌سی.

-۲۸۰-

ای ساچین فکری قامی سئودالاریـن سـرمایه‌سی، اولماسین باشیمدان اسگیک سرو قدّین سایه‌سی!
بـاش قـویار هـر صبحدم خـورشید خـاک پـایینا! بـو سـعادتدن آنـین گـلدیکجه آرتـار پـایه‌سی.
گؤرمه‌میش مهد زمین بیر طفل سن تک، تا فلک، دهـر زالیـن قـیلمیش اطـفال ریاحین دایـه‌سی
سن سلامت کسوتین زیـور قـیل ای اهـل صـلاح! کـیم بـنا بس مـوی ژولیـده‌م جنون پـیرایـه‌سی.
بـرق آهـیندان **فـضولی**نین کـؤیردی بـی‌خبر،
دونـلر افـغانیله بـیدار اولمـاسا هـمسایه‌سی.

-۲۸۱-

ترشّح قبریمین داشینا ائتمیش چشمیمین‌یاشی، خیال ائیلر گؤرن کیم لعلدن‌دیر قبریمین داشی!
نه زیباسان کی صورت باغلاماز تصویر رخسارین، تحیّر صورت ائیلر صورتین گؤردوکده نقّاشی.
نولا گرداب غم دئرسه دل سرگشته دونیایه، سانیر کیم چیزگینیر عالم،کیمین کیم چیزگینیر باشی!
سپهر پُرکواکبدن دگیل درده دوا ممکون، خیال ائتمن وئره تریاک زهر غم بو خوشحالی
بقاسی ممکون اولماز اولسا گر دیوار عمرونده مه و خورشیددن خشت بینا، افلاکدان کاشی.
وئریر امواتا احیا باده، گویا کیم چیخیب گردون سالیر فئیض مسیحا باده‌یه خمخانه خفاشی.

فضولینی‌ره عشقینده اشک و آه ائدر روسوا،
بلادیر هر کیمین بیر یولدا غمّاز اولسا یولداشی!

-۲۸۲-

قامتین خدمتینه سروین اگیلمز باشی، نه بیلیر اهل طریقین روشین اول ناشی!
ئویونور دیده کی حئیرانام ازلدن أوزونه اولدو معلوم بو لافیندا کی چوخدور یاشی!
اشکِ لعلی ره عشقینده توتوبدور اتگیم، قورخولوقدور نئجه سالیب گئده‌لیم یولداشی؟
یئتدی اول غایته ضعفیم کی چکر تصویریم، هر زمان دایره‌ی حئیرته بین نقّاشی!
محتسب تانری ایچون گل منه چوخ وئرمه عذاب، مئیل مسجدمی ائدر مئیکده‌لر اوباشی؟
کسدی بن شیفته‌دن اهل سلامت یولونو، بس کی اطرافیما جمع اولدو ملامت داشی.

ای **فضولی**! نه بلا اوخلاری کیم گلسه بنا،
سبب اول قاشلاری یایین گؤزودور یاقاشی.

-۲۸۳-

مرهم قویوب اونارما سینَمده قانلی داغی، سؤندورمه، ئوز الینله یاندیردیغین چیراغی!
اولموش جنونا مایل، ابرونا دئر مه نو، نه اعتبار آنا کیم سئچمز قارادان آغی!
قدّین غمینده سروین سورماغا ضعفِ حالین، گلزاردان کسیلمز ایرماقلارین آیاغی.
دُر تک دیشین سؤزونو هر دم ائشیتمک ایستر، بحرین مُدام آنینچون ساحله‌دیر قولاغی.
زولفو سیه صنملر اولموش سنین اسیرین، عشقینده هر بیری‌نین ئوز زلفو بوینو باغی
گر مشک دئرسه عاشق اول بوی زولفه ساقی، تُند اولما بیر قدح‌وئریر، تر ائیله‌سین دماغی.

دؤران حوادثیندن یوخ باکیمیز **فضولی**،
دارالامانیمیزدیر مئیخانه‌لر بوجاغی.

-۲۸۴-

بنی جاندان اوساندیردی، جفادان یار اوسانمازمی فلکلر یاندی آهیمدان، مورادیم شمعی یانمازمی؟
قامی بیمارینا جانان دوای درد ائدر احسان، نئچون قیلماز بنا درمان؟ بنی بیمار سانمازمی؟

غمیم پنهان توتاردیم بن، دئدیلر یاره قیل رؤشن، دئسه‌م اول بی‌وفا بیلمن ایناناری‌می، اینانمازمی؟
شب هیجران یانار جانیم، تؤکر قان چشم گریانیم، اویادیر خلقی افغانیم، قارا بختیم اویانمازمی؟
گول رخسارینه قارشو، گؤزومدن قانلی آخارسو حبیبیم فصل گولدور بو، آخار سولار بولانمازمی؟
دگیلدیم بن سنا مایل، سن ائتدین عاغلیمی زایل بنا طعن ائیله‌ین غافیل، سنی گؤرکج اوتانمازمی؟

فضولی رند شئیدادیر، همیشه خلقه روسوادیر،
سورون کیم بو نه سئودادیر، بو سئودادان اوسانمازمی؟

-۲۸۵-

تاب سوز سینه‌دن اکسیلمه‌سه‌یدی گؤز نمی گؤز یوموب آچینجا سیلابا وئرردیم عالمی.
هر گؤزوم پرموج بیر دریادیر اول دریا أوزه هر قاشیمدیر موجدن بیر سرنگون اولموش گمی!
موی ژولیده‌مده‌دیر جمعیتِ اصنافِ غم مُلک سودانین بودور گویا سواد اعظمی.
هیجر وار، ای دیده وصل ایّامی تؤکمه خونِ دل، ساخلاکیم البته آنین هم دوشر بیر گون دمی
آدمیدن چوخ اولور ظاهر پریوشلر، ولی آز اولور واقع پریوشلرده سن تک آدمی!
وصل یادیله کؤنول سؤندورمه آهیم شعله‌سین، کلبه‌ی تاریمدان اکراه ائتمه‌سین هیجران غمی

ای ***فضولی***! قیلدی جانیم رشته‌سین پر پیچ و تاب،
بیر پریوش دلبرین سئودای زلف پرخمی.

-۲۸۶-

کؤنول! یئتدی اجل، ذؤوق روخِ دلدار یئتمزمی؟ آغاردی موی سر، سئودای زولف یار یئتمزمی؟
یئتیردی باشینی گردون آیاغا بار محنتدن، خیال حلقه‌ی گیسوی عنبربار یئتمزمی؟
سنا یئتدی اجل پیمانه‌سین نوش ائتمگه نوبت، هوای چشم مست و غمزه‌ی خونخوار یئتمزمی؟
یئتر اولدو قولاغا بانگ رحلت دهر باغیندان، نه دورموشسان؟ تماشای گول رخسار یئتمزمی؟
یئتر، جمع ائیله بار معصیت، تغییر اطوار ائت، حیا قیل، یوخمودور انصافین،اول‌کیم وار یئتمزمی؟
هدایت منزلینه یئتدیلر سعی ایله اقرانین، ضلالت ایچره سن قالدین، سنا اول عار یئتمزمی؟

فضولی دئمه‌یئتمک منزلِ مقصوده مشکیلدیر
توتام دامان شرع احمد مختار (ص)، یئتمزمی؟

-۲۸۷-

خوشدور ایرمک اول بدن وصلینه پیراهن گیبی، گه ال ئوپمک آستین تک، گه آیاق، دامن گیبی.
عکس سالماز پیکریم گوزگویه باخسام ضعفدن عالم صورتده بیر شئیدا بولونماز بن گیبی
جمعدیر کؤنلون سنین کیم وار بن تک چوخلارین، بن پریشانام کی تاپیلماز بنا بیرسن گیبی
بو چمن گلرخلرینه درد دل قیلماز اثر یوز دیلین وار ایسه خاموش اول کؤنول‌سوسن‌گیبی
گردیلرسن ائده‌سن نظّاره‌ی دیدارِ یار، کندوزون گؤرمه آرادا دیده‌ی روشن گیبی.

دامـنین دولدورسا گـردون درّ ایـله تـؤک ابـرتک، درّ ایچون تـلخ ائـتمه کـامین بـحر تـردامـن گـیبی
سال نظردن لعـل هـم گـؤرسن، سـرشک آل تک، لعل ایچون هـر داشـا اورمـا بـاشینی مـعدن گـیبی.
کـارگاه صـنعده بـیر صـورت ائت نـقشِ ضـمیر بین‌خیالین‌توتماغیل سـر رشـته‌سین سـوزن گـیبی.
گـؤز یـاشیله دانـه-دانـه جـمع اسـباب ائـتمه‌کـیم، یئله وئریر دهـر آنـی پـامال ائـدیب خـرمن گـیبی.
بـحرلر سـئیر ائـیله‌سن مـطلق‌تر اولمـاز دامـنین، گر هـوای عشـق ایـله مـملوّ ایسـن یـئلکن گـیبی.
قاندا اولسان‌قاپیچی تک سـن گـؤزت‌عصمت‌یولون، آچـما گـؤز دیـوارلاردان هـر ائـوه روزن گـیبی.

ای **فـضولی!** مـنزل مـقصوده یـئتمک ایسـته‌سن،
هـیچ رهـبر یـوخدورور اطوار مسـتحسن گـیبی.

-۲۸۸-

چـهره‌ی زردیـمده گـؤر هـمدم سـرشک آلیمی، اول گـول رعـنایا بـو رنگ ایـله بـیلدیر حـالیمی!
تـا نـیگاریم بـاسا بـاشیم أوزره گـاهی بـیر قـدم، ای مـصوّر رهگـذاری أوزره چک تـمثالیمی.
ای فـلک! یـوخدور پـلاس فـقردن عـاریم بـنیم، اطـلسیندن بـیلمیشم أوسـتون مـحقّر شـالیمی.
ای خوش‌اول کیم عشق حرفین بیر داخی تکرار ائدم، حشـر دیـوانـیندا گـؤرگج نـامه‌ی اعـمالیمی!
هیچ کیم یـوخدور کـی نـاله‌مدن شکـایت ائیله‌مز، شکر کیم عرض ائیله‌ین چوخدور سـنا احـوالیمی
نیّتیم اولدور کـی رخسـارین گـؤروب جـانیم وئـرم، مـصحف رخسـار ایـله قـیلگیل مبارک فـالیمی.

صـبح و شـام اول قـبله‌ی ابـرو مـقابل‌دیر بـنا،
ای **فـضولی!** تـانری گـؤزدن سـاخلاسین اقبالیمی.

-۲۸۹-

یئتر ای فلک بو جفا، یئتیر من زارا سـرو روانـیمی، مـه طلعتیله منوّر ائت دل و دیـده‌ی نگـرانـیمی.
رخون أوزره خطّ سرشکیمی، دفعات ایله قلم موژه‌م، رقم ائتدیگیچون ائل اوخویوب بیلر اولدو راز نهانیمی.
جیگریم‌اودونو نهان ایکن، ائله ظاهر ائتدی مرور ایله، گؤره‌ییم یئره کئچه آب چشم تر شـراره فشـانیمی.
توتالیم کی زولف سیاهینی توتان‌اوزره ثابت‌اولور گنه، نه روا کی غمزه‌ی قـاتلین‌گُنه ائـتمه‌دن‌تؤکه‌قانیمی؟
بو بلایا سالدی‌بنی‌قدین‌کی‌یاشاردی‌یئر أوزونو یاشیم، بو یئره یئتیردی‌بنی غمین کی فلک ائشیتدی فغانیمی.
نئجه قدّ و خال و خط و روخون‌غم و رنج و درد و بلا ایله، بوکه قدیمی، تؤکه یاشیمی، ییخاکؤنلومو،یاخا جانیمی؟

ستمین داشیله باشی سینیق، بدنی شکسته **فضولییم**،
بو علامت ایله بولور منی، سوران اولسا نام و نشانیمی.

-۲۹۰-

هـر گـؤرن عـئیب ائـتدی آب دیـده‌ی گـریانیمی، ائیله‌دیم تحقیق گـؤرموش کـیمسه یـوخ جـانانیمی!
لحظه-لحظه خوبلار گؤردوم کی قان ایـچمکده‌دیر پـاره-پـاره ائـیله‌دیم بـن هـم دل سـوزانـیمی.
چـوخ یـئتیرمه گـؤیلره افغانیم ای کـافر، سـاقین! ایـنجینیر گـویا مسـیحا ائشـیدیب افـغانیمی

قیلما هر ساعت بنی روسوای خلق ای برق آه! اثیله‌مه روشن شب غم کلبه‌ی احزانیمی!
چیخما ای دیوانه بازار ملامت دن، دئیو مستصّل چاک گریبانیم توتار دامانیمی.
قانسی بُتدور بیلمزم ایمانیمی غارت قیلان، بنده ایمان یوخ کی سن آلدین دئیه‌م ایمانیمی!
ای **فضولی!** جانه یئتمیشدیم کؤنولدن شکرکیم،
باغلادیم بیر دلبره، قورتاردیم آندان جانیمی.

-۲۹۱-

آیینه سئور جاندان رخساره‌ی جانانی، بیر غایته یئتمیش کیم آیریلسا چیخار جانی.
فریاد کی عکس اولدو اول کیم گؤره‌ییم دئردیم، آیینه‌ی رخسارین لوح دل حئیرانی.
اول چاه زنخدانا دئردیم وئره‌ییم کؤنلوم، کؤنلومده گؤرور اولدوم اول چاه زنخدانی.
آزاده‌لرین کؤنلون جمع ائتمیش ایکن غفلت، تپرتمه صبا بالله اول زلف پریشانی.
یاره غم پنهانیم اظهار ائده بیلمزدیم شادام کی روان اولدو گؤزدن جیگریم قانی
درد و غم پنهانیم فهم ائتدی ائل آهیمدان، یوز آه کی فاش ائتدی درد و غم پنهانی.
هیجران گئجه‌سین گؤرگج دوزخ المین بیلدیم، کیم روز قیامتدیر یارین شب هیجرانی!
جاندان کئچه‌لی بولدوم راحت غم عالمدن، خوش حکمت ایدی بولدوم اول درده بودرمانی.
یارب! نه سببدندیر کیم هیچ اثر قیلماز،
دلداره **فضولی**نین فریاد ایله افغانی؟

-۲۹۲-

گئتدی الدن صنمین سونبول مشک افشانی یئنه دور ائتدی پریشان منِ سرگردانی!
ئویله معتاد اولوبام آتش هیجران ایله کیم گؤرمه‌سم یاندیریر البته بنی هیجرانی!
گؤیده آهیم یئلی سؤندوردو چیراغین گونشین، یئرده اشکیم آیاغا اوردو دُرِ غَلطانی.
گؤز بیاضینا چکر لعل لبین صورتینی، دم به دم خامه‌ی موژگان ایله باغریم قانی.
چیخدی جان کیمسه‌یه اظهار ائده‌بیلمن دردیم، نئده‌ییم، آه بو دردین نه اولا درمانی؟
ای ستم داشینی بی‌دردلره ضایع ائدن! یاپا گؤر بیر نئچه داش ایله دلِ ویرانی.
وئرسه جان یئتمه‌سه جانانا **فضولی!** نه عجب،
هر کیشی کیم، سئور ئوز جانی ایچون جانانی.

-۲۹۳-

مبدّل قیلماغا صبحِ وصاله شام هیجرانی، بنیم آهیم الیدیر صبح و شام و چرخ دامانی.
گؤزوم یاشیله همرنگ اولدوغیچون کشف رازیمدا، باسارکن باغریما دوشدو گؤزومدن باغریمین قانی.
دل پُر خونمو دور سینَمده یا اول قاشلاری یایین، چکیلمیش ناوکی جیسمیمده قالمیش قانلی پئیکانی؟
اُوزون گؤرمک تمنّاسینداییام، امّا بودور مشکیل، کی دم دوشدوکجه آچدیرماز بنا گؤز اشک طغیانی.

دئـدین: «ای خضرا بـنزر یـار لعلی آب حـیوانا» بو تعظیم ایله تـوپراقـدان گـؤتـوردون آب حـیوانـی
نـثار خـاک پـایین لایـقی بـیر گـوهر ایـستردیم، قامی‌گؤزدن‌کئچیردیم قـطره‌ـقـطره اشک غـلطانی.
فضولینین یـئتر عشـقینه انـکار ائـیله ای گـردون!
گـواه حـال یـئتمزمی سـنا فـریا د و افـغانی؟

-۲۹۴-

ای تـغافل بـیرله هـر ساعت قـیلان شـئیدا بـنی واقف اول کیم ئولدوروز بـیر گـون بـو استغنا بـنی!
ضـعفیم ائلدن یـاشیران احـوالیـمی سـاخلار، ولی نـالـه‌ی بـی‌اخـتیاریمدیر قـیلان روسـوا بـنی.
گر بـنی خـونابه‌ی اشکـیم نـهان ائـیلر، نـه سـود؟ قـاندا اولسـام، نـاله و زاریـم قـیلیر پـئیدا بـنی.
واله ذؤوق لب مـئیگون و چشـم مسـتینم، سـاقیا! سـانما خـراب ائـتمیش مـئی صـهبا بـنی!
خـالی ائـتمیشدیر بـنی بـندن مـحبّت، دوسـتلار عـئیب قـیلمان گـؤرسه‌نیز عـالمده بـی‌پروا بـنی!
گـوشه‌ی مـحرابا تـوتموشدوم ره زهـد و صـلاح، قـویمادی ئـوز حـالیما اول نـرگس شـهلا بـنی
ای **فـضولی**! بـیر صنم زلفـونه کـؤنلوم بـاغلادیم،
چکـدی زنـجیر جـنونا عـاقبت سـئودا بـنی!

-۲۹۵-

حئیرت ای بت! صورتین گؤردوکده، لال ائیلر بـنی! صـورت حـالیم گـؤرن، صـورت خـیال ائـیلر بـنی!
مئهر سالمازسان بنا، رحم ائـیله‌مزسن بـونجا کـیم، سـایه‌تک سـئودای زولفـون پـایمال ائـیلر بـنی.
ضـعف طـالع مـانع تـوفیق اولور هـر نـئجه کـیم التـفاتین آرزومـند وصـال ائـیلر بـنی
بن گدا سن شاها یـار اولمـاق یـوخ، امّا نـئیله‌ییم آرزو، سـرگشته‌ی فکـر مـحال ائـیلر بـنی
تـیر غـمزه‌ن آتـما کـیم بـاغریم دەلر، قـانیم تـؤکر، عـقد زولفـون آچـما کـیم آشـفته حـال ائـیلر بـنی
دهر وقف ائتمیش بـنی نـورس جـوانـلار عشـقینه، هـریئتن مـهوش اسیر خـط و خـال و ائـیلر بـنی
ای **فـضولی** قـیلمازام تـرک طـریق عشـق کـیم،
بـو فـضیلت داخـل اهـل کـمال ائـیلر بـنی

-۲۹۶-

ئـویله شـیرین لبـلرین آشـفته حـال ائیلر بـنی، خـلق فـرهاد بـلادیده خـیال ائـیلر بـنی.
بیر کؤنول ائـرمز دهـانین رمـزینه هـئچ وجـه ایـله، یـوخ یـئره وابسـته‌ی فـیکر مـحال ائیلر بـنی.
گردباد پشت غـم تک، ای کـؤنول! هـر لحـظه، آه! عشـق سرگردانـی بـیر مشکـین غـزال ائیلر بـنی.
نـئجه عـرض ائـدم نـیگارا، حـال زاریـم بـیلمزم، سئحر حُسن و عارضین گـؤردوکده لال ائـیلر بـنی.
ئـویله ایـنجیلدیم خـیال تـار زولفـوندن آنـین،
ای **فضولی** هـر گـؤرن، بـیر مـو خـیال ائـیلر بـنی!

-۲۹۷-

مئی پیایی سونما ساقی، قیلما لا یعقل بنی
ائتمه هردم دولتِ دیداردان غافیل بنی.
زهر قهرین ایچمه‌دن وار ایسه قصدین قتلیم ائت
آبِ حیوان ایچسم ئولدورمک اولور مشکیل بنی.
عار قتلیمدن سنا، بن تشنه آب تیغینه
ئولدورور حسرت گر ئولدورمزسن ای قاتل بنی.
بن سنا حئیران و بندن غئیری سندن بی‌خبر،
شکر آنا کیم عشقینه قیلمیش همان قابل بنی!
ای خوش اول سرمستلیک وقتی‌کی رفع‌اولور حجاب،
ذوْوق مئی بی‌اختیار ائیلر سنا مایل بنی.
دؤنه-دؤنه لعل مئیگونون ئوپر ای غنچه لب!
قیلماسینمی رشک جام باده خونین دل بنی.
ذوْوق نقصانی بیر آفتدیر بنا ای پیر دیر!
قویما ناقص، بیر نئچه جام ایله قیل کامل بنی.
«قورتولام» غمدن دئریم کویوندا، امّا بیلمزم،
قورتاریرمی بحر غم موجوندان اول ساحل بنی؟

ای ***فضولی***! دولت باقی فنادان دیر بنا،
کیم فنادیر ائیله‌ین مقصودوما واصل بنی.

-۲۹۸-

فارغ ائتدی مئهرین ئوزگه مه‌لقالاردان بنی،
حرز ایمیش عشقین سنین،ساخلار بلالاردان بنی.
کؤنلوم آلدین گؤستریب یوز لطف منّت جانیما،
ائیله‌دین مستغنی ئوزگه دلروبالاردان بنی.
وامیق و فرهاد تک روسوایا قیلمان نسبتیم،
بیر فقیرم سانمانیز اول خودنمالاردان بنی.
عشوه و ناز ایله رفع ائتدین غم و اندوهومو،
سئحر ایلن بیگانه قیلدین آشنالاردان بنی.
قیل تکلّم، زولفون اندوهونو کؤنلومدن گؤتور
بیر فسون ایله خلاص ائت اژدهالاردان بنی.
غایت زهد و ورع زاهید وصال حور ایسه،
وجهی یوخ منع ائیله‌مک حوری لقالاردان بنی.

هر جفا قیلسان، ***فضولی*** تک شکایت قیلمازام،
عشق اطواریندا سانما بی‌وفالاردان بنی.

-۲۹۹-

غرق خوناب دل ائتدی دیده‌ی گریان بنی
آنجا قان تؤکدو کی بو رنگ ایله توتدو قان بنی
هر طرف یوز غم هلاکیم قصدین ائتمیش، تانریچون
بیر دم ای گؤزدن آخان خونابه! قیل پنهان بنی
یوخ مجالیم ئوزگه گُلرخساره سنسیز باخماغا،
ائیله‌میش هیجر رخون ئوز حالیما حئیران بنی.
روز وصل ای گون چکیب بیر تیغ منّت قوی بنا،
یوخسا منّتسیز هلاک ائیلر شب هیجران بنی!
غرق خوناب اولدو جیسم خاکساریم، آه کیم
دُردوش سالدی آیاقلارا غم دؤران بنی
پنبه‌ی داغیم نهان ائتمیش سراسر جیسمیمی،
کیم ملامت ائتمگه هر کیم گؤروب عریان بنی

بیر مه بی‌مهره مایلسن ***فضولی*** یوخ عجب
قیلسا هریان ذرّه نسبت چرخ سرگردان بنی.

-۳۰۰-

سانما کیم بولبول آچار اوچماغا بال و پرینی
گول یاخیب آنی ساووروموش گؤیه خاکسترینی.
گؤزوم و أوزوم آراسیندا چری چکدی موژه‌م
کی گؤزومدن سو چیخیب یومایا خاک درینی
موج اشکیم گؤروب ابرویا سالار چین، نه عجب،
کی سووارماق چیخارار اول قیلجین جوهرینی
دوشدو وصف دُر دندانی آغیزدان آغیزا
ائشیدیب سالدی بیابانه دنیز گؤهرینی.
گؤز أوزون گؤرمه‌سه قانلار تؤکولور، آه نولا
فیتنه یاشینا، مشرّف قیلا گؤز منظرینی
رشحه‌ی جام بیزی نتوتدو، نولا گر ساقی
گله قورتارا بیزی، آلا آیاغی ترینی
اولدو نظّاره‌میزه جمع ***فضولی***! اطفال،
گل، توتالیم بو سپاه ایله جنون کشورینی!

-۳۰۱-

آلدی گلزار ایچره سو عکس عذار آلینی،
چکدی گوللر صورتین منظور ائدیب تمثالینی.
آدین ائتمیش گون آلیب بیر عکس، مرآتِ فلک،
صبح گؤستردیکده سن رخسار فرّخ فالینی
شرحه بیرگون قیلدیغین بیدادی چکمز حشره‌دک،
اول مَلَک کیم یازماق ایستر نامه‌ی اعمالینی.
سئیل خون، خالین خیالیله پوزوب گؤز مردومون،
مردم ائتمیش چشم خونباره خیال خالینی.
مرغ دل قالمادی کیم صید اولمادی بیر دم آنا
ساکن ائت پروازدان شهباز مشکین بالینی
قویمادی بیر کیمسه‌جؤورون چکمگه،رحم‌ائت‌دمی،
منع قیل خونریزلیکدن غمزه‌ی قتّالینی.
غم گونو أوستومده سندن ئوزگه یوخ ای دود، آه!
لطف ائدیب بندن گؤتورمه سایه‌ی اقبالینی.
ای ***فضولی***! بس کی غمناک اولدو احوالین سوران،
غمدن ئولسن، هیچ کیم سورماز داخی احوالینی!

-۳۰۲-

بوراخدی خاکه حسنون آفتاب عالم آرایی،
گؤتوردو یئر أوزوندن معجز لعلین مسیحایی.
ایکی‌گؤزدن‌روان ائتمیش سرشکیم قامتین شؤوقی،
عصای معجزی گؤرکیم ایکی بؤلموش بو دریایی.
بوکولموش قدّیمی قورتارا گؤر قلّاب زلفوندن
خطادیر چکمه‌سی چوخ، باغری چؤکموش بیر سینیق یایی.
رخون أوزره خم ابرونو گؤرمک ایسته‌رم، امّا
ایبه‌ن دشوار اولور گون‌وار ایکن گؤرمک یئنی آیی.
شراب نابه لطف ائت محتسب قهرایله چوخ باخما!
مکدّر قیلما عکس تیره‌دن جام مصفایی.
یئدی گوندور اول آیی گؤرمزم، آهیم شراریله،
نولا قیلسام بناتُ النّعش ایله یکسان ثریایی؟
فضولی اشک سئیلیله پریشان اولما، صبر ائیله،
آنا هم وار اولا آخر توتوبدور رویِ دونیایی

-۳۰۳-

مگر خواب ایچره گؤردون ای کؤنول! اول چشم شهلایی،
کی قیلدین طرفة‌العین ایچره غرق اشک، دونیایی؟

یئتیردی آهیمی گردونه اول بت، گؤرنه کافردیر، دئمز کیم گؤیده آهیم اینجیده ناگه مسیحایی!
چکرسن ای مصوّر! صورتین اول مهوشین، امّا نه ممکون دور موراداینجا چکیلمک قاشلاری یایی؟
بلادیر شهرلرده بن گیبی روسوای خلق اولماق، نه‌خوش فرهاد و مجنون منزل ائتمیش کوه و صحرایی!
گؤرونمز یار، خلق اشکیم تماشاسینا حئیراندیر، اگر ناگه گؤرونسه اول پری گل گؤر تماشایی!
توتوب قوشلار باشیمدا آشیان فریادا گلمیشلر، چیخ ای آهیم اودو بیر دم‌باشیمدان ساو بوغوغایی!

فضولی! خطّی سئوداسی قلم تک باشا سالمیشسان،
گئدر باشین، اگر باشدان گئدرمزسن بو سئودایی!

-۳۰۴-

داغ هیجران ایله یانماقدان جیگر قان اولسا یئی، مُلک دل غم منزلی اولونجا، ویران اولسا یئی!
یاری اغیار ایله گؤرمک عاشقه دشوار اولور، بؤیله گؤرمکدن اسیر درد هیجران اولسا یئی!
سینه‌مه پئیکانینی گؤندر کؤنول! دفعینه کیم، سینه‌ده سوزان کؤنول اولونجا، پئیکان اولسا یئی!
سیرریمی روسوالیغیم فاش ائتمه‌دن عالملره، زار جیسمیم اشک گردابیندا پنهان اولسا یئی!
داغیدیرسا نولا عقد زلفونو هر دم صبا، فتنه اهلی اولانین جمعی پریشان اولسا یئی!

دون **فضولی** سهو ائدیب کئچمیش مئی و محبوبدان
توبه ائدیب بو یامان ایشدن پشیمان اولسا یئی!

غزللر بؤلومونه آرتیرما
«لیلی و مجنون» مثنویسینده‌کی غزللر

-۳۰۵-
(غزل مجنون)

کفرِ زلفون سالالی رخنه‌لر ایمانیمیزا، کافر آغلار بیزیم احوالِ پریشانیمیزا.
سنی گؤرمک متعذّر گؤرونور بؤیله کی، اشک، سنه باخدیقجا دولار دیده‌ی گریانیمیزا.
جؤور چوخ ائیله‌مه کیم، اولمایا ناگه توکَنه، آز ائدیب جؤور و جفالر قیلیبان جانیمیزا.
اکسیک اولماز غمیمیز بونجاکی، بیزدن غم آلیب، هر گلَن غملی گئدَر، شاد گلیب یانیمیزا.
وار هر حلقه‌ی زنجیریمیزین بیر آغزی، متّصل وئرمه‌یه اِفشا غمِ پنهانیمیزا.
غمِ ایام، **فضولی**، بیزه بیداد ائتدی،
گلمیشیز عجز ایله داد ائتمه‌یه سلطانیمیزا.

-۳۰۶-
(غزل لیلی)

یار رحم ائتدی مگر ناله و افغانیمیزا؟ کی قدَم باسدی بوگون کلبه احزانیمیزا؟
اشک بارانی مگر قیلدی اثرکیم، ناگاه بیتدی بیر شاخِ گلِ تازه گلستانیمیزا؟
بیزه آه آتشی‌نین یاندیغی اوندان بیلینیر، کی، چراغ ائیله‌دی روشن شبِ هیجرانیمیزا.
بو وصاله یوخو احوالی دئمک ممکون ایدی، اگر اولسایدی یوخو دیده‌ی گریانیمیزا.
بیر خیال اولا مگر گؤردویوموز، یوخسا نیگار، مطلقا خاطره گلمزکی، گله یانیمیزا.
یار مهمانیمیز اولدو گلین، ای جان و کؤنول، قیلالیم صرف نه‌میز وار ایسه مهمانیمیزا.
دلبرین جانه ایمیش قصدی، **فضولی**، گل کیم،
جان وئریب دلبره، منّت قویالیم جانیمیزا.

-۳۰۷-
(غزل مجنون)

اویوب آهویا دوشدو مشک تک مجنون بیابانا، نولا چکسَن اونو زنجیرِ زلفِ عنبر افشانا؟
چکر کافر گؤزون هر دم جیگردن غمزه پئیکانین، نه گوج‌دور بو، نه وئردی آلا بیلمز بیر مسلمانا؟
بلا ناوک‌لری سانجیلماسین‌می باغریما هر دم؟ دولاشیر شانه تک هر لحظه اُول زلفِ پریشانا؟
اوخون گلدیکجه سینه‌دن صدالردیر چیخان، بیلمَن، دل ایلر ناله یا پئیکان دَیَر سینه‌مده پئیکانا؟

صـداىِ نـاوكين چيخديقجا، دل خـرّم اولور گـويا، بـو زنـدانِ بـلادن چيخماغا، رخصت وئـرَر جـانا.
بويانيب قانه، اولموش پـاره-پـاره گُـللر اعـضاسى، مگر خنجر چكيب، سن سرو تک چيخدين گـلستانا؟
ملامت اودونا يـاندين **فضولى**، چيخ بـو عـالَمدن،
تـرحّـم قـيل، روا گـؤرمه‌كـى عـالَم اودونـا يـانا.

-۳۰۸-

(غزل مجنون)

عــاشق اُولدور كـيم، قـيلير جـانين فـدا جـانانينا، مئيلِ جانان ائتمه‌سين هر كيم كـى، قـييماز جـانينا.
جـانينى جـانانه وئـرمک‌دير كـمالى عـاشقين، وئـرمه‌يَن جـان، اعـتراف ائـتمک گـرَک نـقصانينا.
وصـلِ ايّـامى وئـريب جانانه جان، راحت بـولان، يئى‌دير آندان كـيم، ساليرجـانين غـمِ هـيجرانـينا.
عشق رسمين عـاشق ئـويرنمک گـرَک پـروانـه‌دن، كـيم، كـؤير گـؤردوک‌ده شـمعين آتشِ سوزانـيا.
فانى اُول عشق ايچره‌كيم، بـنزر فـناسى عـاشقين، فـيضِ جـاويد ايـله خـضرين چشـمه‌ى حيوانـينا!
عشـق دردى‌نـين بـلاسى قـابلِ درمـان دگـيل. تـركِ جـان دئـرلر بـو دردين مـعتبر درمـانينا.
هيچ كيم جانان ايچون جان وئرمه‌يه لاف ائتمه‌سين،
كيم گليب دير بـو صفت، آنـجاق **فضولى** شأنـينا.

-۳۰۹-

(غزل اوستاد)

جان وئـرمه غـمِ عشقه كـى عشقْ آفتِ جـان‌دير، عشـقْ آفتِ جـان اولدوغـو مشـهورِ جـهان‌دير.
سـود ايسـتمه‌مه سـوداىِ غـم عشـق‌ده هـرگز، كـيم حـاصلِ سـوداىِ غـمِ عشـق، زيـاندير.
هـر ابـروىِ خـم، قـتلينه بـير خـنجرِ خونريز، هـر زلفِ سيه، قـصدينه بـير افـعى ايـلاندير.
يـاخشى گـؤرونور صـورتِ مـهوَشلرين امـا، يـاخشى نـظر ائـتديكده، سـرانـجامى ياماندير.
عشق ايچره عذاب اولدوغـون اونـدان بـيليرم كـيم، هـر كـيمسه‌كـى عـاشق‌دير، ايشـى آه و فـغاندير.
يـاد ائـتمه قـارا گـؤزلولرين مـردمِ چشـمين، مـردم دئـييب آلدانـما كـيم، ايـچديكلرى قـاندير.
گـر دئـزسه **فضولى** كـى: «گـؤزل‌لرده وفـا وار،»
آلدانـــما كـــى، شـاعر سـؤزو البـته يـالاندير.

-۳۱۰-

(غزل ليلى)

بو عالَم كيم كؤنول قئيدين چكرسن‌محنت‌وغم‌دير، فنا سَرمنزلين سئير ائيله كيم، بير خوشجا عـالَمدير.
آنيب تنهاليغى قبر ايچره نـفرت قيلما ئـولمک‌دن، طريقِ اُنس توت كيم، هر آووج توپراق بير آدمـدير.
دگيل محكم جهانْ ملكين‌ده هر بـنياد كـيم قـيلسا. بقا ملكين‌ده تـوتْ مـنزل كـيم اُول بـنياد مـحكمدير.
اَجَـل آلايشِ خـوفِ خـطردن قـورتارار نـفسى، بـو جـوهر كيمياىِ نـفسه بـير اكسيرِ اعـظمدير.

کمالِ عشقِ انسان موثْ ایلن‌دیر راهِ حکمت‌ده، بلی، مُجری قیلان حکمون مثالین نقشِ خاتمدیر.
بهاز ایامی گیرسن لاله‌زارا، خاکْ اجزاسین، محقّر گوْرمه‌کیم، هر ذرّه بیر جام ایله بیر جَمدیر.
اسیرِ نفس‌دیر اهلِ جهان بیلمَز فنا قَدرین،
فضولی ترک تجریدی، سنه اَنجاق مسلّمدیر.

-۳۱۱-

(غزل مجنون)

ئویله سَرمستم کی ادراک ائتمه‌زَم دنیا نه‌دیر، من کیمَم، ساقی اولان کیم‌دیر، می و صهبا نه‌دیر.
گرچه جانان‌دان دلِ شئیدا ایچون کام ایسته‌رَم، سورسا جانان، بیلمه‌زَم کامِ دل شئیدا نه‌دیر.
وصل‌دن چون عاشقی مستغنی ائیلر بیر وصال، عاشقه معشوق‌دن هر دم بو استغنا نه‌دیر؟
حکمتِ دونیا و مافیها بیلَن عارف دگیل، عارف اولدور بیلمه‌یه دونیا و مافیها نه‌دیر.
آه و فریادین **فضولی**، اینجیدیب‌دیر عالَمی،
کربلایِ عشق ایله خشنود ایسن، غوغا نه‌دیر؟

-۳۱۲-

(غزل لیلی)

ای قیلان شئیدا بنی، بن‌دن بو استغنا نه‌دیر؟ نیشه سورمازسان کی احوالِ دلِ شئیدا نه‌دیر؟
گَر بنا خلقْ ایچره پروا قیلمادین، معذورسان، بوْیله تنهالیق‌دا قیلمازسان بنا پروا، نه‌دیر؟
سهل‌دیر گر بیلمه‌ییب حالیم، ترحّم قیلماماق، حالیمی بیلمک ترحّم قیلماماق عمدا نه‌دیر.
گول تمنّاسین‌دا دئزلر بولبولون غوغالارین، چون گولو گوْردوک‌ده گولمز، بیلمه‌زَم غوغا نه‌دیر؟
اُول پَری مطلق منِ روسوایه قیلمازْ التفات،
ای **فضولی**، بیلمه‌زَم جُرمِ منِ روسوا نه‌دیر؟

-۳۱۳-

(غزل مجنون)

بیز جهان معموره‌سین معنی‌ده ویران بیلمیشیز، عاقبتْ کنجون بو ویران ایچره پنهان بیلمیشیز.
گر ئوزون دانا بیلیر تقلید ایله صورتْ پرست، عالَمِ تحقیق‌ده بیز آنی نادان بیلمیشیز.
بی‌خبرلر شربتِ راحت بیلیرلر باده‌یی، بیز حکیم وقتیز آنی توْکموشوز قان بیلمیشیز.
بیلمیشیزکیم، ملکِ عالَم کیمسه‌یه قیلماز وفا، اُول زمان‌دان کیم، آنی ملکِ سلیمان بیلمیشیز.
آیری بیلمیش‌سن **فضولی**، مسجدی مئیخانه‌دن،
سهو ایمیش اُول کیم، سنی بیر اهلِ عرفان بیلمیشیز.

-۳۱۴-

(غزل لیلی)

نه دلبر کیم دمادم عاشیقه عرضِ جمال ائتمز؟ قالیر ناقص، بولوب فیضِ نظر کسبِ کمال ائتمز.
دگیل جذب ائتمه‌یَن عشّاقی، معشوق اولماغا قابل، نه حاصل حسن صورت‌دن کی، جذبِ اهلِ حال ائتمز؟
گَرَک رخساره‌ی معشوق، مخفی غئیر عارف‌دن، کی عارف اولمایان، ادراکِ صُنعِ ذوالجلال ائتمز.
هوایِ وصل‌دیر کیم خوبلر وصلینه طالب‌دیر، وگرنه عشقِ کامل فرقِ هیجران و وصال ائتمز.
اولان نقد حیاتین عاشقین معشوقه صرف ایلر، بو ظلمو، آه اگر معشوقونا عاشق حلال ائتمز.
مجاز اهلینه خوب‌لار جلوه‌ی ناز ائیله‌سین‌لر کیم، ئوزون اهلِ حقیقت، مبتلای خط و خال ائتمز.

فضولی، عالَمِ صورت‌ده سرگردان گَزَر زاهید،
زهی غافیل، بو سئودانین سرانجامین خیال ائتمز.

-۳۱۵-

(غزل مجنون)

خیالیله تسلّی‌دیر، کؤنول مئیلِ وصال ائتمز، کؤنول‌دن دیشرا بیر یار اولدوغون‌عاشق‌خیال‌ائتمز.
حقیقی عشق چون مستوجبِ نقصان دئیل مطلق، ئوزون اهلِ حقیقت والهِ حسن و جمال ائتمز.
کمالِ عشقه طالب محترزدیر حسنِ صورت‌دن، کی قئیدِ حسنِ صورت عاشقی صاحبْ کمال ائتمز.
دلیلِ جهل‌دیر عشق اهلینه صورت پرست اولماق، کی عاقل، افتراقی ممکون ایسه اتصال ائتمز.
کؤنول‌دن‌دوست‌تمکین‌بولسا،اولماز گؤزده جولانی، محبت ثابت اولسا، ئوز یئرین‌دن انتقال ائتمز.
سوادِ ماسوادان لوحِ دل خالی گرک دائم، موّحدِ صفحه‌ی ادراکه نقشِ خط و خال ائتمز.
ارادت ضایع ائتمز اهلِ معنا صورتاً هرگز، حقیقت جوهرین جهلِ مجازه پایمال ائتمز.

مقیّد اولماز اهلِ صورتین رنگینه حال اهلی،
فضولی کیم مقیّددیر، مگر ادراکِ حالی ائتمز.

-۳۱۶-

(غزل لیلی)

نیچون اُول شمعی کافور اُوزره کیلکین مشکبار ائتمز؟ یازیب بیر رُقعه بین لطفه بیزی اومّیدوار ائتمز؟
بنیمله دوست لطفون آز ائدیب، چوخ طعن ائدَر دشمن، نیچون لطف ائیله‌ییب دشمن‌لری بیر شرمسار ائتمز؟
گَل ای گؤز یار خطین نامه‌ده گؤرمک هوس قیلما، کی خطِ نامه دفعِ دردِ هیجر خطِ یار ائتمز.
کبوتردن اومادیم نامه‌سین، گؤر ضعفِ طالع کیم، گؤروب آهیم اودون، بندن یانا اُول هم گذار ائتمز.

فضولی، نامه‌ی دلدار بیر تعویذدیر گویا،
کیم آنسیز خسته دل‌لر خاطری، بیر دم قرار ائتمز.

-۳۱۷-

(غزل مجنون)

عشـق دَردی ای مـعالج، قـابلِ درمـان دگـیل، جوهرین‌دن ایله‌مک جیسمی جدا، آسان دگیل.
دؤر جـؤورون‌دن شکـایت ائدَه‌نه عـاشق دئمَن، عشـق مسـتی، واقـفِ کـیفیتِ دؤران دگـیل.
شَهردن صحرایا بیر فرق اولدوغون هر کیم بیلیر، بیلمیش اُول کیم، عشق صحراسین‌دا سرگردان دگیل.
هـرکیم ادراک ائـیلَر ئـوز کـیفیتِ حالین هـنوز، دوست رخسارینه عینِ شؤوق ایله حئیران دگیل.
جـانی جـانان اتـحادی فـارغ ائیلَر جیسمیم‌دن. جیسمدن آگاه اولان جان، واصلِ جانان دگیل.

دِئر ایمیش دشمن کی، همدم دیر **فضولی** یار ایله،
هر سؤزو بهتان ایسه، حقا بـو سؤز بـهتان دگیل.

-۳۱۸-

(غزل لیلی)

عشـق دامـینا گـرفتار اولالی زار اولوبـام. نـه بـلادیر کـی آنـا بـؤیله گـرفتار اولوبـام؟
دیل دئمک‌دن کسیلیب، تـن حـرکت‌دن وه کـیم، کُـنجِ غـم‌خانه‌یه بـیر صـورتِ دیـوار اولوبـام.
قدرتیم یوخ کی قـیلام کـیمسه‌یه شرحِ غـمِ دل، ئـویله کـیم عـارضه‌ی هـیجر ایله بـیمار اولوبام.
دئـمه‌زَم دخـی «سـنه عـاشقم» ای گـول! زیـرا، سـنه عـاشق‌لیگیم اظـهار ائدَه‌لی، خـوار اولوبام.
عقل و صبر و دل و دین گـئتدی بـحمدالله کـیم، سـفرِ سـاحلِ دریـایا سـبکبار اولوبـام.

یـوخ **فـضولی** خـبریم مـطلق ئـوزوم‌دن بس کـیم،
والهِ نـقشِ خـیالِ رخِ دلدار اولوبـام.

-۳۱۹-

(غزل مجنون)

فضایِ عشقی چون گؤردوم صلاحِ عقل‌دن دورام، منی روسوا گؤروب عئیب ائتمه‌ای ناصح کی معذورام.
اگر چاک گریبان ائیله‌سَم منع ائتمه‌یین چون مـن، مـتاعِ نـنگ‌دن عـارام، لبـاسِ عـاردن عـورام.
بن و صحرایِ وحشت، منزل ائتمَم عـافیت کـنجون، اسـیرِ دامِ ظـلمت اولمـازام،چـون طـالبِ نـورام.
تـمرّد عـقل فـرمانین‌دن ائـتسَم دوستلار بـالله، مـنی رأیـیم له سانمان، عشـق سلطانیا مأمـورام.
بنه کیم طعنه ایلر، کیم نـصیحت اهـلِ عـالم‌دن، خوشام کیم اعتبارِ عشق ایله هـر دیـل‌ده مـذکورام.
بلایِ عشـق و دردِ دوست تـرکین قـیلمازام زاهـید، نه مشتاق بـهشتم سـن کـیمی، نـه طـالبِ حـورام.
خیالِ چینِ زلف و طاقِ ابـروسی له ذؤوقـوم گـؤر، سـاناسان‌حشمتی‌له خسـرووام قـدری‌له فـغفورام.

غرض بیر آد ایمیش عالم‌ده، من هم ائیله‌رَم بیرآد،
بـحمدالـله **فـضولی** رند و روسـوالیـق مشـهورام.

-۳۲۰-

(غزل مجنون)

یاندی جانیم هیجر ایله وصلِ رخِ یار ایسته‌رَم، دردمندِ فیرقتم، درمانِ دیدار ایسته‌رَم.
بلبلِ زارام، دگیل بیهوده افغان ائتدیگیم، قالمیشام نالان قفس قئیدین‌ده گلزار ایسته‌رَم.
دهر بازارین‌دا کاسددیر متاعِ همتیم، بو متاعی ساتماغا بیر ئوزگه بازار ایسته‌رَم.
فانی اولماق ایسته‌رَم، یعنی بلایِ دهردن، راحتِ جیسم ضعیف و جانِ افگار ایسته‌رَم
نولا گر قیلسام شبِ هیجران تمنایِ اجل، نئیله‌ییم؟ چوخدور غمیم، دفعینه غمخوار ایسته‌رَم.
چون بقا بزمین‌ده‌دیر دلدار، من هم دورمازام، بو فنا عالَم‌ده بزمِ وصلِ دلدار ایسته‌رَم.

ای **فضولی** ایسته‌مز کیمسه رضاسیله فنا،
من کی بوندان ئوزگه بیلمَم چاره، ناچار ایسته‌رَم.

-۳۲۱-

(غزل مجنون)

وفا هرکیمسه‌دن کیم‌ایسته‌دیم، آندان جفا گؤردوم، کیمی کیم بی‌وفا دنیادا گؤردوم، بی‌وفا گؤردوم.
کیمه کیم دَردیمی اظهار قیلدیم ایسته‌ییب درمان، ئوزومدن هم بَتَر بیر دَرده آنی مبتلا گِردوم.
مکدّر خاطریم‌دن قیلمادی بیر کیمسه غم دفعین، صفادان دَم اوران همدم‌لری اهلِ ریا گؤردوم.
اگر سو دامنین توتدوم، روان دؤندردی اُوز من‌دن، وگر گوزگودن اومدوم صدق، عکسِ مدعا گِردوم.
آیاق باسدیم دَرِ امّیده سَرگردانلیق آل وئردی، هنر سَررشته‌سین توتدوم، آلیم‌ده اژدها گؤردوم.
بنه گؤستردی گردون تیره بختیم کوکبین یوز گز، منِ بدبخت آنا هرگاه کیم باخدیم، قارا گؤردوم.

فضولی عئیب قیلما اُوز چئویرسَم اهلِ عالم‌دن،
نه‌دن کیم‌هرکیمه اُوز توتدوم آندان یوز بلا گؤردوم.

-۳۲۲-

(غزل لیلی)

فلک آیردی بنی جؤور ایله جانانیمدان، حذر ائتمزمی عجب ناله و افغانیمدان؟
اودا یاندیرسام اگر شعله ایله تُه فلکی، نه بیتر آتش آه دلِ سوزانیمدان؟
غم پنهان بنی ئولدوردو، بو هم بیرغم کیم، گول روخوم اولمادی آگه غم پنهانیمدان!
آه ایدی هم نفسیم، آه کی اوّل هم آخر، چیخدی اکراه قیلیب کلبه‌ی احزانیمدان.
بن نه حاجت کی قیلام داغ نهانیم شرحین، عاقبت ظاهر اولور چاک گریبانیمدان.
حق بیلیر یار دگیل جان و دلیمدن غایب نولا گر غایب ایسه دیده‌ی گریانیمدان.
جان اگر چیخسا تنیمدن اثر مئهری ایله، اثر مئهرینی سانمان کی چیخار جانیمدان.
لطف ائدیب سن مگر ای باد بوگوندن بؤیله وئره‌سن بیر خبر اول سرو خرامانیمدان.

ای **فضولی!** غم هیجر ایله پریشاندیر حال،
کیمسه آگاه دگیل حالِ پریشانیمدان.

-۳۲۳-

(غزل لیلی)

خلاف رأییم ایله، ای فلک! مدار ائتدین، بن، گول ایستَر ایکن، مبتلای خار ائتدین!
مرورِ عؤمرده بیر دؤنمه‌دین مورادیم ایله، دؤنه-دؤنه منه ظلم ائتمگی شعار ائتدین!
اهانتیم‌ده نه‌دیر بیلمه‌زَم مورادین کیم؟ عزیز عالَم ایکن، خوار و خاکسار ائتدین!
امیدوار ایدیم اوّل کی، بیر نشاط گؤروم، بنایِ محنتیمی ایندی استوار ائتدین!
جفا الی‌له قیلیب چاک، پرده‌ی صبریم، نهان اولان غمیمی، خلقه آشکار ائتدین!
وفادا وئرمگه جان، وئرمه‌دین بنا مهلت، بنی بو عهد وفاسین‌دا، شرمسار ائتدین!
بیر ئوزگه‌نی بنی یار ائیله‌مک‌له سن گویا، بنیم‌له یار اولانی، ئوزگه ایله یار ائتدین!

مگر بیلیندی **فضولی**، سنه فلک حالی!
کی، وارینی بو جهانین، یوخ اعتبار ائتدین!

-۳۲۴-

(غزل مجنون)

ای خوش اول گون‌لر کی من همراز ایدیم جانان ایله، نعمتِ وصلین گؤروب نازین چکردیم جان ایله.
گؤرمه‌میشدی گلشن عیشیم خزان تفرقه، اولمامیشدی تیره ایّامیم، شبِ هیجران ایله.
مهوشیم‌دن دوستلار دؤران جدا ایستَر منی، دشمنیم‌دیر هیچ بیلمَم نئتمیشم دؤران ایله؟
یئتسه گر عاشیقلرین افلاکا افغانی، چه سود؟ یئتمک اولماز ماه‌وش‌لر وصلینه افغان ایله.
یاشیریب ساخلاردیم ائل‌دن داغِ هیجرانیم اگر، ائتمک اولسایدی مدارا دیده گریان ایله.
ذوؤق‌دن دیباچه باغلاندی کتاب عؤمرومه، قویمادی دؤران کئچه اوقاتیم اوّل عنوان ایله

ای **فضولی** اخترِ بختیم مساعد اولمادی
کیم اولام بیردم مقارن اُول مهِ تابان ایله.

-۳۲۵-

(غزل مجنون)

آه کیم بیر دم فلک رأییله دؤوران ائتمه‌دی، وصل درمانیله دفعِ دردِ هیجران ائتمه‌دی.
یاردان بین درد دل چکدیم، بو هم بیر درد کیم، بیلدی بین درد دلیم، بیر دردِه درمان ائتمه‌دی.
وادی غوربتده جان وئردیم، بنی اول شاهِ حُسن بیر گئجه خوانِ وصالی أوزره مهمان ائتمه‌دی.
دوستلار چاک گریبانیم گؤروب عئیب ائیله‌من! کول گولو کیم گؤردو کیم چاکِ گریبان ائتمه‌دی!
فقر مولکون توت گر ایستر سن کمالِ سلطنت، کیم بو مولکون فتحینی فغفور و خاقان ائتمه‌دی.
تیغِ بیداد ایله هر دم قانیمی تؤکمک نه‌دیر؟ ای فلک هر کیم دم اوردو عئشقدن قان ائتمه‌دی.
عهد و پیمان ائتدی یاریم کیم: «سنا یارام»، ولی، یارلیق واختی وفای عهد و پیمان ائتمه‌دی.

عـــقل مـئیدانـینی زنـدان بـلا بـیلمز هـنوز، کیم کی بیر مدّت جنون مولکونو سئیران ائتمه‌دی.
سـرِّ عشـقین ائتمه‌دی آنجاق فـضولی آشیکار،
بو مبارک ایشی هر کیم ائتدی، پُنهان ائتمه‌دی.

-۳۲۶-

(غزل لیلی)

آچمادی کؤنلوم فـلک تـا بـاغریمی قـان ائتمه‌دی، قـیلمادی خُـرّم بـنی، تـا زار و گـریان ائـتمه‌دی.
قیلمادان بیداد ایـله یـوز پـاره پُـر خـون کـؤنلومو، بو چمنده گول گیبی بـیر لحـظه خـندان ائـتمه‌دی.
درد یوخدور کیمسه‌ده، یو خسا طبیب فئیضِ عشق، قانسی موشکولدور کی تدریج ایله آسان ائـتمه‌دی؟
توتدو سئیلاب دو چشمیم یـئر اُوزون، امّا خـوشا، کیم بیناسین صبریمین اول سئیل ویران ائتمه‌دی.
عشـق سـئوداسیندا سود ائـتدین مـتاع وصـلدن
ای فـضولی جـان وئـرن جـانانا نـقصان ائـتمه‌دی.

-۳۲۷-

(غزل مجنون)

یـــــارب! کـــمال بـــارگه کـــبریا حـــقی، یـــعنی فـــروغِ نـــورِ رخِ مـــصطفی حـــقی.
قـیل غـرقه بـحرِ عشـقه وجـودوم سـفینه‌سین، فـــرمانِ خـــضره، مـوسی ائـدَن اقـتدا حـقی.
صـــبحِ وصـــاله ائـیله بَـدَل شـامِ هـیجریمی، صـــبحین دمـین‌ده‌کـی نـفسِ دلگشـا حـقی.
درد وبــــلامی راهِ مـــحبّت‌ده قـــیلما کَـــم، راهِ مـــــحبّتینده‌کـــی درد و بـــلا حـــقی.
اهـــلِ ضــلالتم، بــنه گــؤستر هـیدایـتین، اهـــدایِ راهِ راست قـــیلان رهـــنما حـــقی.
انـــدوه و درده کـــؤنلومو صـاحب تـحمّل ائت، دردِه تـــحمّل ائـــیله‌یَن اهـــلِ رضـــا حـقی.
اخـــلاصیم ائت دعـــایا **فـــضولی** کـــیمی درست،
درگـــــاه‌ده اجـــابته لایـــیق دعـــا حـــقی.

-۳۲۸-

(غزل لیلی)

یـــارب! کـــمالِ مـــرتبه‌ی مـصطفی حـقی، صـــدق و صـــفایِ ســـلسله‌ی انـــبیا حـقی.
ســـــن‌دن یـــئتَر ولی‌لره تأیـــید و اقـــتدار، ســـن مـــقتدای عـــالم ائـدَن رهـنما حـقی.
دوشـــمز حـــریمِ قُـــربونا، بـــیگانه‌لر یـــولو، اُول بـــارگاها مَـــحرم اولان آشـــنا حـــقی.
قهرین ده‌کی سیاست و آسیب و خوف ایچون، لطـــفون‌ده‌کـی لطـافتِ فـیض و رجـا حـقی.
عشّـــاقه یـــار قـیلدیغی جـؤور و جـفا ایـچون، مـــعشوقا عـاشق ائـتدیگی مـهر و وفـا حـقی.
لیلی‌ده ظاهیر ائیله‌دیگین فـیضِ حُسن ایـچون، مـــجنونا وئـــردیگین غـم و درد و بـلا حـقی.
فـــقر و فـــنا ســـعادتی لطـف ائت **فـضولیه**،
آنـــدا اولان ســـعادتِ فـــقر و فـــنا حـــقی.

-۳۲۹-

(غزل مجنون)

یــارب بــلای عشــق ایـله قـیل آشـینا بـنی، بــیردم بــلایِ عشــقدن ائـتمه جـدا بـنی.
آز ائــــیله‌مه عـــینایتینی اهــــلِ دردن یــعنی کـی چـوخ بـلالارا قـیل مـبتلا بـنی.
اولدوقــجا بــن، گـؤتـورمه بـلادان ارادتـیم، بــن ایســترم بـلانی، چـو ایسـتر بـلا بـنی.
تــمکینیمی بــلای مــحبّتده قــیلما سُست تــا دوست طـعن ائـدیب دئـمیه بـی‌وفا بـنی.
گــئتدیکجه حُســنون ائـیله زیـاده نـیگاریمین، گــلدیکجه دردیــنه بــتر ائت مــبتلا بـنی.
بــن قــاندان وُ مــلازمتِ اعــتبار و جــاه قــیل قــابلِ ســعادت فــقر و فــنا بـنی.
ئــویله ضــعیف قـیل تـنیمی فـیرقتنده کـیم وصــلینه مـومکون اولا یـئتیرمک صـبا بـنی.

نــخوت قــیلیب نـصیب فـضولی گـیبی بـنا
یــارب! مــقید ائــیلمه مــطلق بــنا بـنی.



۴ قطعه‌لر

-۱-

یوم السؤال حضرته عرض ائیله‌ییم اگر، الطاف و مرحمتله قولوندان جواب آلا.
دونیا ائوینده قوندوق - اوتوردوق بیر - ایکی گون. لایقمیدیر کریمه قوناقداق حساب آلا؟

-۲-

اولدور غزل کی فئیضی آنین عام اولوب مدام آرایش مجالیس اهل قبول اولا.
ورد زبان اهل صفا و سرور اولوب، مضمونو ذوق بخش و سریع الحصول اولا.
آندان نه سود کیم اولا مبهم عیبارتی، هر یئرده استماعین ائدنلر، ملول اولا.

-۳-

سعد و نحس احوالینی قیلسان منجّمدن سؤال، مقتدای معرفت برجیس و کیواندیر آنا.
ائیله‌سن رمّالدان تفتیش حال نیک و بد، مرشد راه یقین انکیس و لیهاندیر آنا.
نقطه‌ی اشکال رمل و سئیر انجام نجوم، کیمه رهبر اولسا، فئیضِ عقل بؤهتاندیر آنا.
بیلمیش اول‌کیم،هر نه صادر اولسا زشت و خوبدان، مظهری بیر عئلمدیر کیم عقل حئیراندیر آنا.

-۴-

اولسا مقصودونجا دؤران فلک بیر نئچه گون، اولما مغرور کی حال دهر روشندیر سنا
قاتل آباء و اجدادین معاف ائتمز سنی، اومما آندان دوستلوق رسمین کی دوشمن دیر سنا.

-۵-

مؤمن اولماز کیشی حقیقت ایله، توتمایینجا طریق ترک هوا.
هر نه ئوز نفسینه روا گؤرسه، یار و قارداشا گؤرمه‌یینجه سزا.

-۶-

بـــن صــبح و شـام، درد دلِ سـوزناک ایــله، بـاغرین کـباب ائـدیب وئـریرم چـرخه انـقلاب!
حــوت و حــمل مــداری ایـله آسمان داخــی، قـــان اوددوروب وئـــرر دل ســوزانـیما عــذاب.
دونـــیادا یـــوخ فـراغـته اومّـید نـئجه کـیم، قـــان یــاغدیرار اودا نـئجه کـیم چـیزگینه‌ر کباب

-۷-

پــرده چک عــئیبینه ظلمت گـیبی خلقین دائـم، گـــردیلرسن کــی، نـصیب اولا ســنا آب حـیات!
قــیلما خــورشید گـیبی عئیب نـمالیق کـی فلک، یـــئره ســالمایا ســـنی، بـــعد عــلوّ درجـات.
جـــهد قـــیل ذاتـین اولا مـظهر آثـار قـبول، قــیلما اُول جـاهه تـفاخر کـیم اولا خــارج ذات.
فـضل اولور سـانما سـنا مـنزلت اصـل و نسب جـاه اولور سـانما سـنا کـثرت اسـباب جـهات.
عـــاریتدن ئـــوزونه قـــیلما قـــمرتک زیـنت، غـــئیردن عـاریتین نـور ایسـه گـر، یـازیبا آت!

-۸-

دوغـــرولوق ایــــله ایســـته عـلوّ مـقام کـیم، گـــــلدیکجه حـــالینا وئـــره دؤر فـــلک رواج.
دوغـــرولوق ایـــله حـرفلره صـدر دیـر «الف» «یـــا» حـــرفینی آیــاغا بــوراخــمیشدیر اعــوجاج!
دوغـــرولار ایـــله گـــز، کــی ســنی سـربلند ائده، أیـــریله ائـــیله‌مه ســـاقین البـــته امـــتزاج.
«یـــا» اخـــتلاطی ایـــله سـریر اولدو پـایمال، بـــاشدا مـــقام تـــوتدو «الف» نـصرتیله تــاج.

-۹-

ائـیله‌ییب نـادانــه عـرض فـضل و اظـهار هـنر، شرمسار ائتمک عطا اومـماق نـه‌دیر؟ ظلم صـریح
سـن بـیلیرسن مجملاً آنـدان نـه آلیـرسان ولی، بیلمز اُول کـیم آلدیـغی سندن حسن‌دیر یـا قـبیح
ظاهراً «ساتماق هـنر»، «آلماق عـطا» بـیر بـیعدیر، طفل ناداندیر بـویورماز شـرع آنین بـیعین صـحیح

-۱۰-

مُـــدّعی ائـــیلر بـــنا تـــقلید نـظم و نـثرده، لیک نـــامربوط الفـــاظی و مکـــدّر ذاتــی وار.
پـــهلوانـــلار بـــادپالالار سگـــریدنده هــریانا، طـفل هـم جـولان ائدر، اما آغاجدان آتـی وار.

-۱۱-

ای مـــعلم! آلت تـــزویر دیـــر اشــراره عــلم، قـــیلما اهـــل مکـره تـعلیم مـعارف، زیـنهار!
حـیله ایـچون عـلم تـعلیمین وئـرن مـفسدلره، قـــتل عـــام ایــچون وئـــرر جـلاّدا تـیغ آبـدار
هـرنه تـزویر ائتسه اهـل جـهل آنـا اولماز ثـبات. مکـــر اهــــل عـــلمدیر اصـل فسـاد روزگـار.

-۱۲-

حـمد بـی‌حدّیمدیر أول مـبدع اشـیایا کـیم، خـلقت امکـان وجـوب ذاتـینی ایـجاب ائـدر.
گـه سـواد گـردبادِ قـهری خـاک تـیره‌یی، تـوتیای دیـده‌ی خـورشید عـالمتاب ائـدر.
گـه نـزول قـطره‌ی بـارانِ ابـر رحـمتی، یـئر أوزونـده سـبزه‌ی پـژمرده‌یی سیراب ائدر.
مـئیده مـضمر ائـیله‌ییب کـیفیت تـغییر حـال، سـیمبرلر زلفـونو جـان بـوینونا قـلاّب ائـدر.
جـانا هـم البـته آنـدان‌دیـر بـو استعداد کـیم، رغـبت مـحبوب و پـروای شـراب نـاب ائـدر.
اولا کـیم مـقبول اولا عـذر گـناهیم چـون بـیلیر، کـیم عـمل تکـلیفینی جـمعیّت اسباب ائـدر!

-۱۳-

سـئوه‌رم اول نـیگار سـیمبری، کـسی جـفا پـیشه و سـتمگردیر!
نـیشه کـیم رسـم عشـقبازلیغیم، مـعصیت اولدوغـو مـقرردیر!
جـؤور ایـله أول مـدام مـنعیم ائـدیب، ره زؤهـد و صـلاحه رهـبردیر!
قـابل اجـر اولورسـا زجـر، نـولا امـرِ مـعروف و نـهی مـنکردیر

-۱۴-

خردمندی کی دائم عالم عشـق ایچره سئیر ائیلر اَسـالیبِ فـنون شـعردن، البـته غـافیلدیر!
مـذاق شـعر هـم بیر ئوزگه عـالمدیر حـقیقتده، ایکی عالملری سئیر ائیله‌مک غـایتده مشکـیلدیر

-۱۵-

أول سـببدن فـارسی لفـظینه چوخ‌دور نـظم کـیم نـظم نـازک، تـرک لفـظیله ایـیَن دشـوار اولور
لهـجه‌ی تـرکی قـبول نـظم و تـرکیب ائـتمه‌ییب اکـثر الفـاظی نـامربوط و نـاهموار اولور
بـنده تـوفیق اولسـا بـو دشـواری آسـان ائـیله‌رم نـوبهار اولقـاج تـیکاندان بـرگ گـول اظـهار اولور

-۱۶-

اول تـوانگـر دگـیل کـی نـقش هـوا، صـفحه‌ی قـلبینه مـصوّر اولور.
غـئیره لازم اولان تـجمّلدن کسـن اومـیدینی، تـوانگـر اولور.

-۱۷-

هـر کـیمین وار ایسـه ذاتـیندا شـرارت کُـفری، اصـطلاحات عـلوم ایـله مسلمان اولمـاز!
گـر قـارا داشـی قـیزیل قـان ایـله رنگـین ائـتسن، طـبعه تـغییر وئـریب لعـل بـدخشان اولمـاز!
ائـیله‌سن طـوطی‌یه تـعلیمِ ادای کـلمات نـطقی انسـان اولور، امـا ئـوزو انسـان اولمـاز.
هـر اوزون بـویلو شـجاعت ائـده بیلمز دعـوی، هـر آغـاج کـیم بـوی آتـار، سـرو خـرامان اولمـاز!

-۱۸-

بـخیل قـیلماسا جـمع ائـتدیگی درم صـرفین، نــهال مـقصدی سـرسبز اولوب ثـمر وئـرمز.
آلیــنده کـی گُـهری بـذل قـیلماسا مُـمسک، شب غـمینه امـل مـژده‌ی سـحر وئـرمز.
تــوکنمه‌ییـنجه کـواکب، گـونش طـلوع ائـتمز، تــؤکولمه‌یینجه شکــوفه، نــهال بـر وئـرمز.

-۱۹-

دهـر بـیر سـئیلاب دیـر مـلحق فـنا دریـاسینا، بیزکی سرگردانیز اُول سئیلابه دوشموش خار و خس!
چیزگینیر خـار و خس اُول سیلاب اولدوقـجا روان، یئتمه‌دن دریـایه راحت مـمکون اولماز بـیر نـفس!

-۲۰-

سـن نـه آفـتسن بـنا ای عـقل نـافرجام! کیم، بـولماق اولمـاز صـورت قُـربونده آثـار نشـاط!
طــیفل‌لر، دیــوانـه‌لر سـندن مـبرّا اولمـاغین دونــییٰ و عــقبیٰ‌دا بـولموشلار کـمال انـبساط.
عــزت و ذلتــده بـیلمزلر طــریق اعــتبار، حــلت و حُــرمتده چکـمزلر عـذاب احـتیاط.
اُول کـی دایـم هـمنشینیندیر مـعذب‌دیر مـدام، نئشه کیم تکلیفه حکـم شـرع ایـله سنسن مـناط.
اُول زمـاندان کـیم سـنه وئـردیم عـنانِ اختیار، اُول زمـاندان کـائیله‌دیم مـحکم سـنینله ارتـباط،
اولمـاییب خـالی غـم و انـدوهدان فـقریم ائـوی، خــاربستردیر بـنا، پـیوسته، خـاکستر بسـاط!
اولمـایایدیم کـاشکی هـرگز سـنینله هـمنشین، قــیلمایایدیم کـاشکی هـرگز سـنینله اخـتلاط!

-۲۱-

بــین سـن ایکـن قـدر و قـیمتین بـیر اولور، مــــضطرب اولســـا قــلبین، ای عـــارف!
ائـــیله تسکـین قــلب حــاصل، کــیم، «آلـــفی» تــحریک قــلب، ایــلر «اَلِـــف»!

-۲۲-

ای کؤنول مطلق عـبادت قـیلمابیب عُـمرون تـمام، ائـیله‌دین سودای زلف هـر پـری رخساره صرف!
ساچ آغاردی، گل یـئتر، مـرآت بـختین تـیره قـیل، عُمردن بیردم کی قـالمیش ائیله استغفاره صرف!

-۲۳-

عــــلم کســــبیله رُتـــبه‌ی رفـــعت آرزوی مـــحال ایـــمیش آنـــجاق!
عشــــق ایــــمیش هــرنه وار عـــالمده، عــلم بــیر قـیل و قـال ایـمیش آنـجاق!

-۲۴-

کف حرص ایـله دائـم دامـن دونـیایی‌دن تـوتسان، زمـانه شـور بـخت ائـیلر سنی، پـیوسته دریـا تک!
ملوّث اولماییب تجرید ایله چیخسان بـو عـالمدن، سنی زال فلک خورشیده جفت ائـیلر مسیحا تک!

-۲۵-

صرف نقد عمر ائدیب بن کسب عرفان ائتمیشم، اهل دونیا هم کمال جهل ایله تحصیل مال!
دهر بیر بازاردیر هر کیم متاعین عرض ائدر، اهل دونیا سیم و زر، اهل هنر فضل و کمال!
کیم کی بندن نفع بولماز ایسته‌من نفعین آنین اُول کی یوخ نفعیم آنا نفعی بنا اولماز حلال!
ایسته‌من نادان بنا گر وئرسه گنج سیم و زر کیم عوضسیز مالا نادانداان تصرف دور وبال!

-۲۶-

همیشه دوستوم اُولدور دئرم کی مال وئریب، قیلار طبیعتیمی بسته‌ی علاقه‌ی مال!
عبادت حق و کسب علوم ایچون مطلق، قوماز ملاحظه‌ی ضبط مال بنده مجال.
مدام دوشمن آنا سؤیلرم که مالیم آلیب، بنا میسر ائدر نعمت فراغت بال.
حضور قلب وئرر رونق عبادت حق، فراغ خاطر اولار موجب حصول کمال.
فغان که دوستومو دشمنیمدن ائتمن فرق، کمال جهل ایله اوقات صرف اولور مه و سال!
بو جهل ایله ئوزومو اهل معرفت سانیرام، زهی تصوّر باطل، زهی خیال محال!

-۲۷-

اهل کماله جاهل اگر قدر قیلماسا، معذور توت، ملامتین ائتمک روا دگیل!
جاهل طبعتینده مذاق کمال یوخ، هر نفسه اقتدای طبیعت خطا دگیل.
الفت همیشه فرعی اولور آشنالیغین، جاهل فضیلت اهلی ایله آشنا دگیل!

-۲۸-

یاخامی پنجه‌ی تخویف رهِ شرع توتار، دامن معرفت اهل ریاضت توتسام.
ژنگ افلاس توتار آینه‌ی راحتیمی، ترک حکّام قیلیب، کُنج قناعت توتسام.
هیچ حالتده بولونماز اثر راحت روح اولورام مضطرب الحال نه صنعت توتسام

-۲۹-

گلین ای اهل حقیقت چیخالیم دونیادان، غئیر یئرلر گزه‌لیم، ئوزگه صفالار گؤره‌لیم.
فکر گرمیّت غوغای قیامت قیلالیم، وضع جمعیّت هنگامه‌ی محشر گؤره‌لیم.
روش سلسله‌ی دهر، ملول ائتدی بیزی، نئجه بیر دهرده اوضاع مکرر گؤره‌لیم؟

-۳۰-

ای گؤزل ذاتین معارف بیرله رنگین ائده گور، خط مشکین پرده‌ی رخسار گلگون اولمادان.
صحبت ارباب علم و معرفتدن کسب قیل، حُسن سیرت، صورت حالین دگرگون اولمادان.

جهد قیل کیم، گؤرمه‌یه خورشید رخسارین زوال، نـور فـئیضیندن هـلال قـدرین افـزون اولمـادان.

-۳۱-

ای خـطای لفـظ ایـله قـرآن شکـوهون سینديران، مـــعجز آیـات قـرآنـدان حـذر قـیلمازمیسان؟
هـر اَلف بـیر خـنجرِ خـونریز بـرّان دیـر سنا، خـنجر خـونریز بُـرّانـدان حـذر قـیلمازمیسان؟
بـیر حکـیم کـاملین دارالشّـفای حکـمتین، ائتمک ایسترسن خراب،آنـدان حذر قـیلمازمیسان؟

-۳۲-

الیـندن دادلار ای اخـتر بـخت سـیاهیم! کـیم، بنی خلق ایچره عالیقدر ایکن، غایتده خوار ائتدین!
قـیلیب خـورشید حـرمان مـطلع امید گـردونون وجـودومدان مـثال سـایه، سلب اعـتبار ائـتدین.
سـواد دیـده‌می مـطلق بـیاضِ عـئینه دؤنـدردین، بـیاضِ حسن حـالیم، خـال روی روزگـار ائـتدین!

-۳۳-

ای صفای صورتین قـئیدین چکـن! بـیلکیم هـنوز! زنـــدگدن آیـینه‌ی ادراکـینی پـاک ائـتمه‌دین!
زنگـدیر آیـینه‌ی ادراکـه هـر صـورت کـی وار، سن هنوز ای ساده! بو مـضمونو ادراک ائـتمه‌دین؟

-۳۴-

ای وجـــود کـــاملین آئـــینه‌دار فـئیض حـق، آســـتانین قـــبله‌ی حـــاجات اربـــاب یـــقین!
ای کـــمال رأفـــتین ســرمایه‌ی امـــن و امـــان، وی جــمال شـوکتین پـیرایـه‌ی دنـیا و دیـن!
حســـن رأیـــین آفـتابِ عـالم صـدق و صـفا، خـــاک پـــایین مـــنشأ جـمعیّت روی زمـین!
گلمه‌میش بیر سن گـیبی پـاکیزه طینت عـالمه، تـا بـینای عـالم ائـتمیش نقشبند مـاء و طـین.
مســـند نـــوشیروانـــدیر بـــقعه‌ی دارالسّـلام سـنسن اسـتحقاق ایـله نـوشیروانـا جـانشین!
جـیسمدیر مـعنیده بُـرج اولیـا، سـن روح پـاک، بـیر نگـیندیر خـطه‌ی بغداد، سـن نـقش نگـین!
ســرورا! یـوز شکـرکیم فـیض کـمال رأفـتین، اولیـا بـرجـینی ائـتمیش رشک فـردوس بـرین!
خـاص و عـام اولمـوش نـوال نـعمتیندن بـهره‌مند، آفـــرین ای شـــهریار مـــلک پـــرور، آفـرین!
بـن کـی بـیر کـمتر دوعـاگـویم نـظر سالدین بـنا، قـــویمادین خـــاک مـذلتده یـاتام زار و حـزین
ضـایع ایکـن، قـدریمی بـیلدیردین اهـل عـالمه، تـیره ایکـن، ائـیله‌دین خاک وجـودوم عـنبرین!
ابـر لطـفون قـیلدی خـار خشکـیمی گـلبرگ تـر، فئیض جـودون قـیلدی اشک چشمیمی دُر ثـمین
نـعمتین شکـری بـنا فـرض ائـتدی اظـهار ثـنا، شـفقتین طـوقی بـنی قـیلدی غـلام کـمترین.
غم دگیل اهـل غـرض ائـیلرسه بـندن مـنعِ خـیر، غم دگیل اهل حسد بـاغلارسا بـن مسکینه کـین!
روزگـار ئـویله بـنیم مقصودیمی حـاصل قـیلیب، اُول کــی مــنع ائـیلر، اولور بـدخواه رب العـالمین.
هیچ شک یوخ کـیم یـئتر مـقصودا قـالماز نـاامید، خـرمن الطـافین اطـرافـیندا اولان خـوشه‌چـین.
وار اومیدیم مئهر و ماه ائـتدیکجه دؤران اولاسـان، کـــامیاب و کـــامران و کـــامبخش و کـامبین!

-۳۵-

ای کی اندیشه‌ی مال ایله سراسیمه اولوب، دون و گون دهرده آشفته کئچر احوالین!
جمع مال ائیله‌دیگین، راحت ایچوندور، امّا راحتین اسگیک اولور هر نئجه آرتار مالین!
چوخ ائتمه حذر ایله عذابیندان کیم، رنجی آرتار، آغیر اولدوقجا یوکو حمّالین.

-۳۶-

نئجه بیر نَفس تمناسیله یئمک و ایچمک اولا دلخواهین؟
ائیله‌ییب زؤهد و ورعدن نفرت، طاعتِ حقدن اولا اکراهین؟
معبدین مطبخ اولا شام و سحر، مستراح اولا زیارتگاهین؟
بونون ایچونمو اولوبسان مخلوق، بومودور امری سنا آللاهین؟

-۳۷-

زینهار اولما اهل عالم ایله منقبض طبعلی، یامان سؤزلو.
تانری اول بنده‌سین سئوەر کی مدام، اولا خوش خُلقلو، گولر أوزلو.

-۳۸-

صدای نئی حرام اولور دئدین ای صوفی سالوس! یئله وئردین خلاف شرع ایله ناموسون اسلامین.
بو اندام ایله وجد ائتمک دیلرسن اهلِ حال ایله، الهی نئی گیبی سوراخ-سوراخ اولسون اندامین!

-۳۹-

ظلم ایله آقچالار آلیب ظالِم، ائیلر انعام، خلقه منت ایله.
بیلمز آنی کی ائتدیگی ظُلمه، گؤره‌جکدیر جزا مذلّت ایله.
مدّعاسی بو کیم رضای ایلاه، آنا حاصیل اولا بو عادت ایله.
جنّتی آلماق اولماز آقچا ایله، گیرمک اولماز بهشته، رشوت ایله.

-۴۰-

پادشاه ملک دینار و درم رشوت وئریب، فتح کشور قیلماغا ائیلر مُهیا لشکری!
یوز فساد و فتنه تحریکیله بیر کشور آلیر، أول دخی آثار امن و استقامتدن بری!
گؤستره‌ن ساعتده دوران فلک بیر انقلاب، هم ئوزو فانی اولور، هم لشکری، هم کشوری
گؤرنه سلطانام منِ درویش، کیم فئیض سخن، ائیله‌میش اقبالیمی آثار نصرت مظهری.
هر سؤزوم بیر پهلواندیر کیم بولور تأیید حق، عزم قیلدیقدا توتار تدریج ایله بحر و بری.
قاندا کیم عزم ائتسه مرسوم و مواجب ایسته‌مز، قانغی ملکی توتسا ده‌یمز کیمسه‌یه شور و شری.

پـایمال ائـتمز آنـی آسـیبِ دوْرِ روزگـار / ائـیله‌مز تأثـیر اونـا دوران چـرخ چـنبری
قـیلماسین دونـیادا سـلطانلار مـنا تکلیف جود / بس‌دیـریر بـاشیمدا تـوفیق قـناعت افسـری
هـر جـهتدن فـارغم عـالمده حـاشا کـیم اولا / رزق اوچـون اهـل بـقا اهـل فـنانین چـاکری

-۴۱-

مـتصل مـعرفت اهـلینی آیـاقلارا سـالیب، / فـلک سُـفله قـیلیر مـحنت و غـم پـامالی.
اول کی جاهلدیر ائدیب جمله مورادین حاصل، / اعـتبار ایـله قـیلیر مسند قـدرین عـالی.
بو سبب‌دن بـیلیرم کـیم، بـو جـهان عـورت دیر، / عـورتین بـؤیله دیـر ائـولادی ایـله افـعالی.
اولو ئـولادی کسـر سـوددن و تأدیب وئـرر، / سود وئریب لطف ایله باغلار بئشیگه اطفالی.

-۴۲-

ای کـی عـالمده مـحبت آدینی مذموم ائدیب، / هـر زمـان بیر ماه رخسارین اولورسان مایلی!
کئچدی عُمرون، شاهد مقصد جمالین گؤرمه‌دین، / شـاهد مـقصد سـاغینمیش‌سان آرادا حـایلی!
عـارف ایسـن تـوتا گؤر سررشته‌ی فـئیضِ بقا، / تـرک قـیل بـو صـورت فـانیَ و نـقش زایلی!

-۴۳-

ای خـواجه گـر قـولوندان اوغـوللوق مـوراد ایسـه، / شـفقت گـؤزویله بـاخ آنـا دائـم اوغـول کـیبی.
ور اوغـلونو اومـورسان اولا صـاحبِ ادب، / البـته ائـیله ذلّـته مـعتاد قـول کـیبی

-۴۴-

ای قـاضی خـجسته لقـا! کـیم حـق ائیله‌میش، / صـاحبْ سـریر مسندِ حُکـم قـضا، سـنی.
جـهد ائـیله کـیم مـلاحظه‌ی نـفع دنـیوی، / حکـم قـضاده ائـتمه‌یه اهـل خـطا سـنی!
مـقبول خـلق قـیلمیش ایکـن عـلم و معرفت، / مـردود خـالق ائـیله‌میه ارتشـا سـنی!

-۴۵-

چوخ تـفاخر قـیلما جمع مـالیله ای خـواجه! کـیم، / سـیم و زر جـمعیتی، اهـل غـرور ائـیلر سـنی!
بـارگاه قُـربدن جـمعیّت مـال و مـنال، / هـر نـه مـقدار اولسا، اُول مـقدار دور ائیلر سنی!
گرچه نـعمت چـوخ، کـفایت‌دن تـجاوز قیلما کـیم، / امـتلا بـار بـدندیر، بـی‌حضور ائـیلر سـنی!

-۴۶-

ای وزیـر مـلک‌پرور، کـیم نـظام ملک ایـچون / انـتخاب ائـتمیش جمیع خـلقدن سـلطان سـنی!
حـل و عـقدین عـالمین قـیلمیش مفوّض راییـنه، / نـایب حُکـم خـلافت ائـیله‌ییب دوْران سـنی.
قـیل حـذر کـیم اولمـایا نـاگـه مزاجین منقلب، / قـیلمایا سـرمست، جـام شـوکت دیـوان سـنی!

اولاسان انصاف ایچون منصوب ایکن فساد ائده دین اهلینه آفت قلّت ایمان سنی.
ائتمگه معموره‌ی اسلامی ویران کندویه اعظم اعوان و انصار ائیله‌یه شیطان سنی.
ائتمیش ایکن افضل خلق جهان اقبال ایله، ارذلِ اهل جهنم ائیله‌یه سبحان سنی!

-۴۷-

پادشاه بحر و بر، سلطان سلیمان ولی اول کی محض عدل‌دیر ذات ولایت پروری.
خالی آندان اولماسین یارب ولایت تا ابد کیم ولایت‌دن دگیل خالی، صفای جوهری.

ترجیع بندلر ۵



-۱-

بن کیمم بیر بی‌کس و بیچاره و بیخانمان، طالعیم آشفته، اقبالیم نگون، بختیم یامان!
نملی اشکیمدن زمین مملوءٌ أونومدن آسمان، آه و نالەم ناوک و پیوسته خم قدیم کمان
تیر آهیم بی‌خطا، تأثیر نالەم بی‌گمان، متصل غمخانه‌ی سینَمده یوز غم میهمان.
قاندا بیر غم ایتسه مندن ایسته سینلر من ضمان یوخ بنا قئید بلا و دام محنتدن امان.
چیخدی جان، کؤنلومده اندوه و غم و محنت همان، ای منیم جانیم سن و کؤنلوم سنینله شادمان،

سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتیندن، الامان!

فارغ ایدیم جمله عالمدن، بیلیر عالم منی عئیب ائدردی بی‌خبر سانیب بنی‌آدم منی.
قویمادی دؤران چرخ ئوز حالیمه خرّم منی شاد ایکن عالمده چرخ ائتدی اسیر غم منی،
عشق ناگه اولدو پئیدا، توتدو مستحکم منی سالدی یوز سئودایا اول گیسوی خم در خم منی.
شیمدی‌مجنوندان‌غم‌عشق ایچره سانمان کم منی یار خود قیلماز حریم وصلینه محرم منی.
سن کی محرمسن، صبا! بالله آنیب هر دم منی، سؤیله ای گول کیم سنا بخت ائیله‌مز همدم منی،

سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتیندن، الامان!

بولبول زارام، گول رخسار آلیندان جدا طوطی لالام شکر نسبت مقالیندان جدا
دئر ایدیم صبر ائیله‌یم اولسام جمالیندان جدا، بیلمه‌دیم دشوار ایمیش اولماق وصالیندان جدا!
تیره اولدو روزگاریم زلف و خالیندان جدا، اولدو صحرا منزلیم وحشی غزالیندان جدا،
موتک اینجلدی تنیم نازک نهالیندان جدا، خم گتیردی قامتیم مشکین هلالیندان جدا.
چیخدی جان ناتوان شیرین زلالیندان جدا اولدوم القصّه رُخِ فرخنده فالیندان جدا.

سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتیندن، الامان!

سینه چاک و دیده نمناک و بدن افگاردیر، جان حزین، خاطر غمین، شئیدا کؤنول بیماردیر.
بن بو غم ایچره کی دفعین ائیله‌مک ناچاردیر، مصحلت سوردوم، دئدیلر مصلحت اظهاردیر.
سؤیله‌دیم درد دلیمنی، بیلدی اُول کیم یاردیر، قیلمادی بیر رحم بس کیم ظالم و خونخواردیر.
داخی اظهار ائیله‌من نه حاجتِ تکرار دیر ائیله‌رم صبر و تحمّل تا حیاتیم واردیر.
جانا یئتگج منده تا کیم قوّت گفتار دیر، سؤیله‌رم ای گول! کی سندن آیریلیق دشواردیر.
سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتیندن، الامان!

یار بیلگج حالیمی بیر رحم پئیدا ائیله‌یه آنلاییب درد دلیمی، بیر مداوا ائیله‌یه،
اولمایا غافیل منا من بعد پروا ائیله‌یه، رحم ائدیب آنجاق منی عالمده روسوا ائیله‌یه.
تا ئوزون کؤنلوم اونون عشقینده شئیدا ائیله‌یه توتا دامانین اونون، وصلین تمنا ائیله‌یه.
قیلمایا اکراه جؤوروندن مدارا ائیله‌یه دوشمه‌یه اوندان جدا، کویوندا مأوا ائیله‌یه
ور ئوزوندن یار اونو آییرسا، غوغا ائیله‌یه، دم به دم یوز شؤوق ایله بو بئیتی انشا ائیله‌یه:
سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتیندن، الامان!

عاقبت آهیم منیم اول ماها تأثیر ائتمه‌سه، بونجا افسونوم پریوش یاری تسخیر ائتمه‌سه،
یار حالِ زاریما بیر فکر و تدبیر ائتمه‌سه، بی‌وفالیق رسمینی گلدیکجه تغییر ائتمه‌سه،
اول جوانِ نازنین مئیل من پیر ائتمه‌سه، توتارام بیر یار من هم عُمر تقصیر ائتمه‌سه.
یار یار اولماز کؤنول عشاق ایله بیر ائتمه‌سه، زلفونو عاشقلرین بوینونا زنجیر ائتمه‌سه.
عاشقین قئیدینه یوز نیرنگ و تزویر ائتمه‌سه، گؤرمه‌ین ساعتده یوز عذر ایله تقریر ائتمه‌سه،
سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتیندن، الامان!

فقر عشق ایچره **فضولی** عزّ و جاهیمدیر منیم، شیوه‌ی مئهر و محبّت رسم و راهیمدیر منیم.
دردیمی ثابت قیلان عشّاقه آهیمدیر منیم، آه بو دعویده بیر عادل گواهیمدیر منیم.
گرچی غم مقصودو قتلِ بیگناهیم‌دیر منیم، غم دگیل، چون کنجِ مئیخانه پناهیمدیر منیم.
درگه پیر مغان اومّیدگاهیمدیر منیم من اونون بیر چاکری، اوُل پادشاهیم‌دیر منیم.
ای‌کی هر جُرم اولسا، لطفون عذر خواهیمدیر منیم، آییران سندن منی بخت سیاهیم دیر منیم.
سنسیز اولمان آیری محنتدن، بلادان بیر زمان،
الامان! هیجران، بلا و محنتندن، الامان!

-۲-

گتیر ساقی قدح کیم نوبهار عالم آرادیر، زمین سبز و هوا جانبخش و گلشن راحت افزادیر!
پریشان اولما کیم گلبرگ تک حالا بو گلشنده، نشاط عیش ایچون اسباب جمعیت مهیادیر.
آچیلدی لاله، گولدو غنچه، گلدی عشرت ایامی، زبان حال سبزه عشرت ایماسینه گویادیر.
گؤر ئوز حالینی سن چکمه غم ماضی و مستقبل، کی حالا موسم گلگشت و دؤر جامِ صهبادیر.
صبا گلزاره گیر بالله بوموسملرده و هر دم تماشا قیل کی دیوانیندا وَردین خوش تماشادیر
آچیلدی غنچه طوماری و معلوم اولدو مضمونو،
بودور کیم فوت قیلمان موسم گول جام گول گونو

گتیر ساقی قدح بیلکیم تعلل، فوتِ فرصتدیر بو فرصت‌وار ایکن فوت ائتمه کیم فرصت غنیمتدیر
زمینه«کَیْفَ یُحْیِی الْاَرْضْ» یازمیش خامه‌ی سبزه، نظر قیل کیم بو هم آثار رحمتدن بیر آیتدیر.
دئییرلر جنت ایچره آتش اولماز، بو عجبدیر کیم گلستان آتشین گول بیرله رشک باغ جنتدیر.
جهانی رشک گلزار خلیل ائدن بهار ائتمیش بو فئیض عدلِ ابراهیم‌خانِ پاک سیرتدیر.
اونون یانیندا کیم هربرگ، گلزار معانی‌دیر، اونون بزمینده کیم سرو روانی باغ بهجت‌دیر.
آچیلدی غنچه طوماری و معلوم اولدو مضمونو،
بودور کیم فوت قیلمان موسم گول جام گلگونو.

گتیر ساقی قدح اولدونسا رازِ دهردن آگه، کی‌دؤران اوزره‌دیر پیوسته‌صبح و شام و سال و مه!
خزان دیجوریده گلزاره بزمینده آزان بولبول، چراغ گول یاخیب خلوت‌سرای وصله بولموش ره.
گول آچیمیش خوان وصلین بولبوله تکلیف ائدر هر دم، کی گر مهمان ایسن خوان خلیل اللهه بسم الله.
جهاندا دون مکدر خاطر ایدیم فال فتح ایچون، بوگون گلزاره گیردیم گول کتابین آچماغا ناگه:
آچیلدی غنچه طوماری و معلوم اولدو مضمونو،
بودور کیم فوت قیلمان موسم گول جام گاگونو.

گتیر ساقی قدح کیم عئیش خوشدور گول زمانیندا زمان فوت ائتمه، دهرین غصه‌ی سود و زیانیندا
قماری «تَحْتِها الْاَنْهار» اوخور گلزار وصفینده عنادل «هَذِهِ جَنّات» اوخور گلزار شأنیندا
صبا غنچه دهانین پر زر ائتسه، هیچ عئیب اولماز، کی مدح خان‌بن خاقاندورور غنچه دهانیندا
هوا سبزه زبانین تیز اگر قیلسا یئریدیر کیم، ثنای خان خیر انجامدیر سبزه زبانیندا
قدح توتماقدان اکراه ائتمه‌زم تا کیم ائشیتدیم من، سحر بولبول دیلیندن گول قاتیندا غنچه یانیندا:
آچیلدی غنچه طوماری و معلوم اولدو مضمونو،
بودور کیم فوت قیلمان موسم گول جام گلگونو.

گـتیر ساقی قـدح کـیم بـاغ صـحرا لالەزار اولدو، عجب فصل خجسته موسم و خـوش روزگـار اولدو.
شکوفه برگی توپراق أوزره سیمین خشـتلردیر کـیم، اسـاس عـئیش خـلق اول خشـتلردن استوار اولدو.
جیگر قانی‌گیبی‌گئتمیشدی گوزدن تـازه‌گـول‌شکلی، یـــئنه داغ دل اهــــل وفـــا تک آشکـار اولدو.
چیخاردی سبزه و گول خاکدان چوخ لعل و فیروزه، ولی یـوز شکـر کـیم خـان خـاک پـایینا نـثار اولدو
فـضولی گـر خـزان فـصلینده اولدون مـتقی حـالا مئی ایچ کیم مـوسم گـول گـلدی، ایـام بـهار اولدو

آچیلدی غـنچه طـوماری و مـعلوم اولدو مـضمونو،
بودور کیم فوت قیلمان مـوسم گـول جـام گـلگونو.

-۳-

شکـر کـیم چـرخ اسـتقامت اوزره دؤران ائیلەدی، جـمع اهـلی دولت اعـداسـین پـریشان ائیلەدی!
دهـره خـلقِ بـصره و اهـل جـزایـر فـتنەسی، چوخ زمانلار گرچی قـان اوددوردو پـنهان ائیلەدی.
عـــاقبت بــیم ضـــرردن پـــادشاه عـــالمی، بـــالضّروره واقـــف آثـــار عـــصیان ائیلەدی.
غـئیرت حُـکـم خـلافت أول دیـارین فـتحینی بـیر مـجاهد بـندەی مـقبوله فـرمان ائیلەدی.
مـظهر رحـمت ایـاس مـرحـمت انـدیشه کـیم، اونـو اوج عـدله حـق، خـورشید رخـشان ائیلەدی.
سایەوش تـوپراغـا سـالدی دوشـمن بـدخواهـینی، هـر یـئره‌کـیم رأیت عـزمین خـرامـان ائیلەدی.
بصره تسخیری، جزایر فـتحی مشکـیل امـر ایکـن، اسـهل وجـه ایـله بـو دشواری آسان ائیلەدی.

هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مُـــلکونه اثـــباتِ اســـتحکامدیر.

قیلدی بغداد أوزره فـتح ایـچون مـرتب بـیر سپاه، کـیم عَـلَمدن بـاد تـحریکیله مسدود اولدو راه.
کثرت اول غـایتده کـیم انـجم تـؤکولسه چـرخـدن، زینت ایـچون بـیر گُـهر بـولمازدی آنـدا بـیر کُـلاه.
گـر صـبا نـاگـه آرایـه دوشسـه مـانند حـباب، آنـــلارا ایـــلتیردی لشکـــر ازدحـامیندان پـناه.
وحش ایله طیر و مَلَک أوز تـوتدو غـربت عـزمینه، قـــالمایبب آنـــلارا لشکـردن وطـنده جـایگاه.
هـــر یـــانا قـالدیردی رأیت بـیر امـیر نـامدار، هـریانا صـف بـاغلادی بـیر سرور جـمشید جـاه.
توتدو صف-صف یئر أوزون لشکر سطور خط گیبی أول خـطین مـضمونو اسـتقلال حکـم پـادشاه!
ائـتمک اولماز بـؤیله لشکر جمعینی تـدبیر ایـله، یـــار و یـــاور اولمـــاسا تـــوفیق و تأیـید اِله.

هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــبات اســـتحکامدیر.

مـاه نـودان دجـلەده گـؤستردی زورقـلر میثال، کیم گؤروبدور کیم اولا بیر آسیماندا بـین هـیلال؟
هـــر بـیری بـیر طـایرِ اوجِ بـلادیر، تـیز پـر، صئید مُرغ روحِ خَصم ائیلر قـیلیب تـحریک بـال
یـوخسا سـائیلدیر دهـانیندا قـیزیل بـایراق زبـان حـاکـیم تـقدیردن فـتح بـلاد ائتمیش سؤال.

کؤنلو آچیلمیش مگر بولموش بو رنگ ایله جواب
چـرخ اخـتردن: کی مـانع یـوخ، تـوجه ائیله آل!
سودا بیر زورقمی یاخود آغزین آچمیش بیر نهنگ،
بایراق أول آتش کی بـولموشدور دمـیندن اشتعال.
سـرورِ صـاحب ظـفر زورقـلره زیـنت وئـریب
قـیلدی دوشـمن مُـلکونه ارسـال اسباب قـتال.
سـالدی غـوغای تـوفنگی مـغز اعـدایـه غـریو،
بـولدو وهـمیندن مزاج مُلک دوشمن اختلال.
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـادشاهین مـلکونه اثـبات اسـتحکامدیر.

رأیـتین بـیر جـانبیندن ائیله‌ییب گـردون خـرام،
گـرد لشکـردن رُخـون گـردون ائتدی مشکفام!
رخـصت عـزم غـزا شـاه نـجفدن ایسـته‌ییب،
گـلدی درگـاهینا گـؤستردی طـریق احـترام.
بـولدو أول سـلطانِ عـادلدن کـمال التـفات،
پـیر ارشـادیله خـوشدور هـر عـمله اهـتمام،
بُـقعه‌–بُـقعه قـیلدی طـی معموره‌ی مـحروسه‌یی،
آلدی فئیض مُلک ایچون هر دم دوعای خاص و عام.
یـئتدی أول سرحـدّه کـیم آغازِ مُـلک خـصمدیر،
گیردی أول مئیدانه کیم حکم اوندا اولموشدور تمام
گـلدی أول مـنزلده روزِ عـید خـاکِ پـایینا،
فـتحدن وئـردی بشـارتلر کـیم اولا شـادکام.
یئدی اختردن فلک دوزدو اونـونچون بـیر قـطار،
کیم چکـر صـحرادا اسبابِ سپاهین صبح و شام
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـادشاهین مـلکونه اثـباتِ اسـتحکامدیر.

شـیخی آل قشـعمین شرّیله بـیر شیطان ایـدی،
مـملکت ایـچره فسـادی شـهره‌ی دوران ایـدی.
گـرچـی صـورتده اطاعت ظاهر ائیلردی، ولی،
صـورت آخشـامی خـال چـهره‌ی عـصیان ایـدی.
مـقتداسـی امـر و نـهییندن هـوای نـفس اولوب،
شـرع حکـمو وادی رأیـینده سـرگردان ایـدی.
قـانسی خـرمن سوخته زرعـینه قـیلسا بـیر نـظر،
بذر ایچون هر نسنه کیم قویسایدی بیر احسان ایدی.
باش چیخارماق ایسته‌مزدی زرع وهـمیندن آنـین،
گـرچـی فـلاّحین گـؤزو یـاشی آنـا بـاران ایـدی.
هر ائوه بیر گئجه مـهمان اولسا قـؤموندان بـیری،
آدی مـهمانلیق، ولی مـعنیده بـیر تـالان ایـدی.
قـیلدی پـاشای سـعادتمند رفـع أول فـتنه‌یی،
سـانمانیز کـیم دفـع تـدبیری آنـین آسـان ایـدی.
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـادشاهین مـلکونه اثـباتِ اسـتحکامدیر.

أول غـــزادان کشـــورِ اعــدایـا تـپرتدی عـلم،
دوشـدو بـیر صـحرایا ره کـیم آرتـیریر ذکـری الم.
بـیر بـیابان کـیم یـوخ آنـدا نـوع انساندان اثـر،
آنـــا نـسـبت وادی مـردم نشـین مُـلکِ عـدم.
نـقش رِنگـی خـط آفت، نـوک خـاری تـیغ کـین،
یـئر مـزاجـیندا بـلا مُـضمر، هـوا طـبعینده سـم.
فصل هم بیر فصل کیم سرد اولمـاغین آب و هـوا،
خـلقدن قـطعِ حیات ائیلردی عـیسی اورسـا دم.
ئـویله مُـهلک شـدّتِ دی کـیم حـرارت بـولماغا،
گـؤردویو یـئرده دوشـردی اودلارا خـورشید هـم.
ئـویله قـاطع تـیغِ سرما کـیم لحـددن چـیخماغا
روح اگـر امـواتـه عـود ائتسه‌یدی ائیلردی سـتم

بـؤیله موسم، بـؤیله صحرایـی دلیـل خـئیر ایـله قـطع ائـدیب لشکـر جـزایـر مُـلکونه بـاسدی قـدم
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــباتِ اســـتحکامدیر.

عـــرصه‌ی مُـلکِ جـزایـر اولدو نـاگـه آشکـار هـمّته عـرض ائـتدی گـردون بـی‌نهایت سبزه‌زار.
کـثرت اشـجاری اُول غـایتده کـیم اُول مُـلکوده، بیلمه‌میش آب و زمین هرگز کـی بـیر خـورشیدوار.
سـاناسان هـر نـخلی بـیر ژولیـده مـو دیـوانـه‌دیر، کـیم آنـا زنـجیر آب اولمـازسا، تـوتمازدی قـرار.
عرصه‌ی شطرنج تک صحنینده شطلردی خـطوط، قـلعه‌لر خـط گـیبی شـطین اُوزره بـی‌حدّ و شـمار.
گـرچـی آنـلار مـقصد اصلی دگیلدی لشکـره، اولمـاغین اُول فـرقه‌ی نـاپاک خـاک رهگـذار.
اسـهل امـر ایـله چـوخ سرلشکری پامال ائـدیب، بـی‌نهایت قـلعه‌ی مـحکم اولونـدو تـار و مـار.
قـلعه‌لر فـتحین کـلید بـاب نـصرت دیـر دئیو، صـفحه‌ی ایّـامه تـحریر ائـتدی کـلک روزگـار:
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــباتِ اســـتحکامدیر.

اولدو آنـدان سـونرا پـئیدا بـصره اهـلیندن نشـان، فـتنه اودونـدان شـررلر قـیلدی ظـاهر آسمان.
گـلدی اسـتقبالا چـوخ سنگین دل و آهـن قـبا، اولدو عـــالم سـوز سـنگ و آهـنِ آتش فشـان
هـــر دلاور نـــادرِ مُـــلک خـراسـان و عـراق، هـــر مـبارز سـر خـط مـجموعه‌ی هـندوستان.
لشکـــر اســـلام ایـــله آغـاز اُلفت ائـیله‌ییب آشـنالیق دم بـه دم افـزون اولوب قـایناردی قـان.
مـنهزم عسکـردن امّـا بـیر المسیز هـم دگـیل، زهـری اُول قـوٌمون ذنبدن ساچیلیب زنبورسان
اُول فـضای مـحنت افـزادان یـئتینجه بـصره‌یه دهر بـاغی فـتنه‌دن بیر گـول آچاردی هـر زمـان.
لیک بـیر فـرد اولمـادی ضـایع سـپاه رومـدان، سـود سـوداسیندا اُول طرّاره دوشـموشدو زیـان.
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــباتِ اســـتحکامدیر.

بـیر سـحر کـیم تـیغ زرّیـن چکـدی شاهِ بـاختر، گـؤی اُوزونـده قـویمادی انجم سپاهیندان اثـر.
بصره‌یه قارشی سپاهِ رومـدان عـرض اولدو صـف، بـــاغلادی روی زمـــین بـدخواه قـتلینه کـمر.
رأیت خـــضرا چکـیلدی اُول حـصارین فـتحینه، یـوخسا قـلعِ قـلعه‌ی کـفّاره جـبریل آچـدی پـر.
نـهر اعشـاری عـبور لشکـر ایچون دولدوروب، مـــارضحّاکـــه فـــریدون زمـان بـولدو ظـفر.
چشم خورشیدی سنان و رُمح خونخوار ائتدی کـور، گـوشِ گـردونو صـدای نـای رویـین ائـتدی کـر.
گـلدی دوشـمندن مـقابل بـیر سـپاهِ بـی‌کران، کـیم سـوادِ کـثرتین حـصر ائـده بیلمزدی نـظر.
لشکـر اسـلاما نـصرت وئـردی لطف کـردگار، شـام اولونـجا قـالمادی اُول شعله‌لردن بـیر شـرر.
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــباتِ اســـتحکامدیر.

شـام کـیم رُخساره چکدی خسرو انجم نـقاب، قیلدی شیخ بصره بختی سلطنت تـختینده خـواب.
وئـردی عـقل و رأیـینه دخـلِ مَـهابت انحراف، سـالدی جـیسم و جانینا امرِ صلابت اضطراب.
قـــاچدی اُول دون ســـیه‌رو دولت و اقـــبالدان، شـؤیله کـیم شهباز وَهـمیندن فـرار ائیلر غُـراب.
سایه‌سین توپراغا سالدی هـر طـرفدن اُول حـصار، سـالیجاق بـیر جـانیبیندن شعله‌ی خورشید تـاب.
صــبحدم پـاشای عـادلدن مـنوّر اولدو مُـلک، اولدو زایـل ظـلمت شب، سـالدی پـرتو آفـتاب
وئردی مُلک و مال و جیسم و جانینا خلقین امـان، قیلدی جنّت اُول یئری، جنتده خـود اولماز عـذاب.
یـــئتمه‌دی عـاجزلره غـوغای لشکـردن ضـرر، بـی‌تکلّف خـوش کـرامتدیر ضرر سیز انـقلاب.
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــباتِ اســـتحکامدیر.

سـرورا! بـدخواه، خـاکِ رهگـذار اولسـون سنا! قاندا کیم عزم ائیله‌سن، تـوفیق یـار اولسون سنا!
اولماسین باشیندان اسگـیک پادشاهین سایه‌سی، حِـــرزِ دولت ســـایه‌ی پـروردگار اولســون ســنا!
قـیلماسین لطـفون نـهان رای مُـنیریندن فـلک، هـر نـهانی لطـفو کـیم وار، آشکـار اولسـون سنا!
چکـمه‌سین شـمشیردن مـنّت صـلاح دولتـین مُـــصطلحِ احـــوال دؤورِ روزگـــار اولســون ســنا!
فتح ایچون هـر قـاندا کـیم تـپرنسه عـزمین رایتی دوشـــمنِ بـدخواه خـوار و خـاکسار اولسـن سـنا
اولمـاسین خـاموش بـاغِ مـدحی‌نین بـولبوللری داعـی دولت **فـضولی** تک هـزار اولسـون سـنا!
اوّلِ عــزمینده فـتح مُـلکه نـصرت بـولدوغون، مـــوجبِ تکـمیل عـزّ و اعـتبار اولسـون سـنا.
هیچ شک یوخ کیم بو نـصرت، نـصرت اسلامدیر،
پـــادشاهین مـــلکونه اثـــباتِ اســتحکام دیـر.



۶ ترکیب‌بندلر

-۱-

(سکگیز بندلی اولان بو ترکیب بندین سون بندی دوققوز بئیتدیر. قالان بندلرین هامیسیندا اسگیک‌لیک وار. ترکیب بند یالنیز تصویر افکار نشری‌نین ۲۲ و ۲۳-نجو صحیفه‌لرینده گلیبدیر. ناشیرلر ئوز نشرلرینه یا آلامیشلار و یا قاریشیق فورمالاردا وئرمیشلر.)

نه خوش‌دور الده گولگون جام، باشدا عشق سئوداسی　　کـؤنولده وصـل ذوؤقـی، جـاندا جـانانلار تـمنّاسی
کؤنول بیر قاچ زمان اندوهِ هیجران ایله زار ائتمک،
یئنه آهـنگ ایـله آهـنگِ بـزم وصـل یـار ائـتمک.

نه‌خوش دور اُول مُسافر کیم سفر عزمینی،جزم‌ائیلر　　تـوتوب راهِ تـوکّل مـنزل مـقصودا عـزم ائـیلر.
بولوب سودون سفردن کسب ائدیب سرمایه‌ی عشرت　　دؤنـوب مُـلکونه هـر مـنزلده بـیرتدبیر بـزم ائـیلر.
فرحناک ئویله کیم هـر نـازنین شـهبازِ صـید افکـن
آلیر مـیدان،اولور خـوشوقت و خُـرّم مـایلِ مسکـن.

نه خوش دور آشیان‌دان دَم به دَم شـهباز پـروازی،　　شکـار أوزره هـوا تـوتماقدا اولمـاق چـرخ هـمرازی،
اوروب منقار، آچیب چنگال، تؤکمک صیدلر قـانین،　　یـئتیرمک کـبک و دُرّاج و تـذروین شـهره آوازی،
آلاندان سونرا صیدین، مئیل سویِ آشیان ائـتمک،　　نئجه‌کیم فتح ائـدیب مـلکِ فـرنگی سـرورِ غـازی،
صـفا و ذؤوق‌له مـئیل نـیگارستانِ روم ائـتمیش
خـلافت تـختینی مسـتقدمِ فـیضِ قـدوم ائـتمیش.

زهـی سـلطانِ روشـن رای مـلک آرای دریـا دل،　　کی تـوفیقِ ظـفر اقباله قـیلمیش جـوهرین قـابل.
بـنای اهـتمامیندان دمـادم اولمـاسا مـحکم　　طـلسم دیـنِ حـق، طـغیانِ کُـفر ایـله اولور بـاطل.
عُـلُوّ اقـتداریـندان پـیاپی بـولماسا رونـق　　اولور نـقشِ سـعادت صـفحه‌ی ایّـامدان زایـل.

شهِ دونیا و دین سلطان سلیمان، شاهِ عادل دل رضاسین‌ساخلایان هم‌دین و هم‌دونیا قیلار حاصل.
حوادث دفعینه عالمده قادر پادشاه اُولدور
پناه ایسترسه عالم، خُسروِ عالم پناه اُولدور.

حریمِ حق چیراغی، سلطنت شمعِ شبستانی، ریاضِ عدل سروی، اوج رحمت ماهِ تابانی.
خلافتده ولایت اهلی‌نین همّتلی سرداری، ولایتده خلافت تختی‌نین دؤولتلی سلطانی.
سکندر تختی‌نین اقبال ایله مقبول داراسی، سلیمان مُلکونون اثبات ایله وارث سلیمانی.
ملاذِ مملکت، ممدوح ملّت، مظهر رحمت، هر آفت دفعی، هر غم چاره‌سی، هر درد درمانی.
شریعت زیوری، دین رونقی، اسلام آیینی، مروّت منبعی، انصاف دریاسی، کرم کانی.
کی هر کیم، هر دیل ایله، هر نه وصفین قیلسا افزوندور
آنا بنزر شهنشه گؤرمه‌میش تا دورِ گردون‌دور

شهنشاهی کی گردون درگهِ قدرینه چاکردیر جمیع مدّعاسی فیض دولتدن میسّردیر
نه فرمان کیم قیلارسا حق رضاسینا مطابق‌دیر نه یان کیم عزم قیلسا بختینه توفیق رهبردیر.
فضای بارگاهِ عدلی‌نین اعیانِ مقبولو، سراسر هر بیری عدلینه بیر پاکیزه مظهردیر.
مقدّم جمله‌دن اُول سرور صاحب سعادت‌دیر، ازلدن طینتی انصاف و عدل ایله مخمّردیر.
نظام العزّ و الاقبال، سلطان ویس روشندل، کی دارالمُلک روم، انوارِ آدیله منوّردیر.
کؤنول‌وقت‌اولدو اُول قُطبِ زمان دوروندەاظهار ائت! نه مقصد کیم زمانلار باطن پاکینده مضمردیر.
عدالت طینتی‌نین طرزینی اُول پاک تندن سور،
نبوّت خرقه‌سی‌نین ذوؤقونو ویس القَرَندن سور!

شها جنّت دیلردیم، حق میسّر قیلدی دیدارین اومارديم نور رحمت، روزی اولدو شمع رُخسارین!
موراديم كعبه ایدی، طوف درگاهین نصیب اولدو چکردیم لعل ایچون حسرت، ایریشدی سمعه گفتارین.
قیلاردیم آرزو حقدن کلیدِ مخزنِ مقصود، گؤروندو دیده‌ی اومّیدیمه دستِ گُهربارین.
صفای طلعتین محو ائتدی کؤنلومدن آلّم نقشین، معالج اولدو خاطر، قالمادی تشویشی بیمارین.
طریق عزّ و اقبالی ایتیرمیشدیم اولوب غافیل، بنی غفلت یوخوسوندان اویاردی بخت بیدارین.
نه طاعت اجریدیر یا نه، دُعا تأثیری‌دیر، یا رب! کی مطلوبو میسّر اولدو محنتسیز طلبکارین.
فضولی حُسن اطواریله اولموش قربونا مایل بودور تأثیری عالمده همیشه حُسن اطوارین.
صفای نیّت ایله یوخ دوعا قیلماقدا تقصیری،
دوعا اولسا ریاسیز، بؤیله‌دیر البته تأثیری.

بِنای دولتین تا دور گردون وار، وار اولسون مدار ائتدیکجه عالم، دولتین عالم‌مدار اولسون.
سرای همّتین کیم خلقه سالمیش سایه‌ی رحمت، اساسی نصرت و فتح ایله دائم استوار اولسون.

مـــتاعِ ارتـــفاع قـــدرینه بـــیمِ حـــوادثـدن، همیشه دولت توفیق حق، حصنِ حصار اولسون.
تـمامی‌ی امورون هـر جـهتدن مـوجب تـحسین، جـمیعِ خـدمتین مـنظورِ عـینِ اعـتبار اولسون.
سن اولغیل ارجمندِ مُلک،دوشمن‌قئیدِ غـم‌چکسین، سن اولغیل سر بُلندِ دهر، حاسد خوار و زار اولسون.
فـضای بـقعه‌ی بـغداد عـدلیندن اولوب روشن، مـزاجِ پـاکـینا آب و هـواسـی سازگار اولسون.
سـریرِ حکـم بُـرج اولیـا سـندن بـولوب زیـور، صفادان هر گونو نوروز و هر فـصلی بـهار اولسون.
سنین‌وصفینله‌گون-گوندن‌بولوبدور رونقین نـظمیم، منیم نظمیمله وصفین وردِ اهـل روزگـار اولسـون.

زبان اولدوقجا بیردم گئتمه‌سین ذکرین زبـانیمدان،
خیالِ خدمتین محو ائتمه‌سین حـق لوحِ جـانیمدان.

-۲-

مـــاه مـــحرم اولدو، شـفقدن چـیخیب هـلال، قـیلمیش عـزا تـؤکوب قـدخم بـیرله اشک آل.
اولاد مـــصطفایا مـــدد قـــیلمامیش فـــرات کـــئچیرمه‌سینمی یـــئرلره آنـــی بـــو انـفعال؟
چـــوخدور حکـــایت آلـــم شـــاه کـــربلا البـــته چـــوخ حکـــایت اولور مـوجب مـلال.
قـصد ائـیله‌سن، غـمِ شـهدا شـرحین ائتمگه هـــر ســـبزه کـــربلادا آچـیبدیر زبـانِ حـال،
تـــجدید مـــاتم شـــهدا قـــیلدی روزگـــار زار آغـلا ای کـؤنول بـوگون اولدوقـجا احتمال.

مـــئیدان چـــرخـــی جـلوه‌گـه دود آه قـیل
گـــردونِ دونـــه کســـوت مـاتم سـیاه قـیل.

مـــاه مـــحرم اولدو مســـرت حـــرامـــدیر، مـــاتم بـــوگون شـــریعته بـــیر احـترامـدیر.
تـــجدید مـــاتم شـــهدا نـــفعسیز دگـــیل غـــفلت ســـرای دهـــرده تـــنبیه عـــامدیر.
غـــوغای کـربلا خـبرین سـهل سـانما کـیم، نـــقض وفـــای دهـــره دلیـــل تـــمامدیر.
هـر ذره اشک کـیم تـؤکولور ذکـر آل (ع) ایـله ســـیاره‌ی ســـپهر عـــلوّ مـــقامدیر.
هـر مـدّ آه کـیم چکـیلیر اهـل بـیت ایـچون مـــفتاح بـــاب روضـــه‌ی دارالســـلامدیر.

شـاد اولمـاسین بـو واقـعه‌دن شاد اولان کـؤنول
بـــیردم بـــلا و غـــصه‌دن آزاد اولان کـؤنول.

تـــدبیر قـــتل آل عـــبا قـــیلدین ای فـلک! فکـــر غـلط، خـیال خـطا قـیلدین، ای فـلک!
بـــرق ســـحاب حـــادثه‌دن تـــیغلر چکـیب، بـیر - بـیر حـواله‌ی شـهدا قیلدین، ای فلک!
عـــصمت حـــرمسراسینا حـؤرمت روا ایکـن، پـامال خـصم بـی‌سر و پـا قـیلدین، ای فـلک!
صـــحرای کـــربلادان اولان تشـــنه لبـــلره، ریگ روانـــی سـئیل بـلا قـیلدین، ای فـلک!
تـــخفیف قـــدر شـــرعدن انـدیشه قـیلمادین اولاد مـصطفی(ص)یـا جـفا قیلدین، ای فلک!

بـــیر رحـم قـیلمادین جـیگری قـان اولانـلارا،
غـــــربتده روزگـــاری پـــریشان اولانـــلارا

باسدیقدا کربلایا قدم شاه کربلا، اولدو نشان تیرِستم، شاه کربلا.
دود دل پر آتش اهل نظاره‌دن، ائتمیشدی پرده‌دار حرم، شاه کربلا.
اولدوقجا عمرو راحت دل گؤرمه‌ییب دمی، اولموش همیشه همدم غم، شاه کربلا.
اعدا مقابلینده چکنده صف سپاه، قیلمیشدی مدّ آهی عَلَم، شاه کربلا.
یا شاه کربلا نه روا بونجا غم سنا
درد دمادم و المِ دم به دم سنا.

ای دردپرورِ المِ کربلا، حسین، وی کربلا بلالارینا مبتلا حسین،
غم پاره - پاره باغرینی یاندیردی داغ ایله، ای لاله‌ی حدیقه‌ی آل عبا حسین.
تیغ جفا ایله بدنین اولدو چاک-چاک، ای بوستان سبزه‌ی تیغ جفا حسین.
یاخدی وجودونو غم ظلمت سرای دهر، ای شمع بزم بارگه کبریا حسین.
دور فلک ایچیردی سنا کاسه - کاسه قان، ای تشنه‌ی حرارت برق بلا حسن.
یاد ائت **فضولی** آل عبا حالین، ائیله آه
کیم برق آه ایله یاخیلیر خرمن گناه.

-۳-

بنم کی قافله سالارِ کاروانِ غمم، مسافرِ رهِ صحرایِ محنت و آلمم.
حقیر باخما بنا کیمسه‌دن ساغینما کَمَم، فقیر پادشه آسا، گدای محتشمم.
سرشک، تختِ روان‌دیر بنا و آه، عَلَم
جفا و جؤور ملازم، بلا و درد حَشَم.

نه ملک و مال بنا چرخ وئرسه ممنونم، نه ملک و مال‌دن آواره قیلسا محزونم،
اگر چه مفلسِ پست و محقّر و دونم، دمادم ئویله خیال ائیله‌رم کی قارونم،
کؤنول‌ده نقدِ وفا گنجی، لیک پنهانی
گؤزوم خزانه‌ی لعل و گهر ولی فانی.

حیاتی صرف ائدیبَن درد قیلمیشام حاصل، سرشکِ آل و رخِ زرد قیلمیشام حاصل،
ضمیر گوزگوسونه گَرد قیلمیشام حاصل، طبیعتِ سگِ شبگرد قیلمیشام حاصل.
ایشیم قارا گئجه تا صبح ناله و فریاد،
نه وئرسه‌لر آنا شاکر، نه‌دئسه‌لر آنا شاد!

سرشک ریز گول اندام‌لر هواسیله، شکسته حال سیه زلف‌لر بلاسیله،
زمانه ایچره غمِ عشق ماجراسیله، همیشه مصلحتیم ئوزگه‌لر رضاسیله.
نه دوْرِ گردشِ گردون بنیم مورادیم ایله
نه غایتِ عملیم حُسنِ اعتقادیم ایله.

حسود صورتِ احوالیما نظر قیلماز، جفا قیلیر بنِ بیچاره‌یه حذر قیلماز،
سانیر کی ناله‌ی زاریم آنا اثر قیلماز، آنی مرور ایله عالَم‌ده دَربدر قیلماز،
زمانه ایچره مجرّب دیر انتقامِ زمان
همیشه یاخشی‌یا، یاخشی وئرَر، یامانا یمان.

خوشام کی خامه‌ی تقدیرِ ایزدِ متعال، وجود لوحینه تصویر ائدنده صورتِ حال،
رقم قیلیب اگر اِدباردیر اگر اقبال، اولور تغیّر آنا غئیردن بیر امرِ محال.
سعادتِ ازلی قابلِ زوال اولماز
گونش یئر اُوستونه گر دوشسه پایمال اولماز.

عزیزِ حق، حسدِ دشمن ایله اولماز خوار، حسود حیله‌سی، اقبالی ائیله‌مز اِدبار،
اگر چه گُلبنه گاهی خزان‌دان آفت وار، تدارک ائیلر آنا عافیت، نسیمِ بهار.
غرض کی هر کیم اولورسا ازل‌ده دولتمند
محال دیر یئته آثارِ دولتینه گزند.

اگر چه بیر نئچه گون اقتضایِ عالمِ دون، جهاندا ائیله‌دی اقبال رایتینی نگون،
زمانه صورتِ احوالین ائتدی دیگرگون، وفا خطینه قلم چکدی چرخِ بوقلمون.
کنون زمانه اُول احوالدن پشیماندیر
اگر چه کافر ایدی، حالیا مسلماندیر.

فضولی، ائیله‌دیگین عهدینه وفا قیلغیل. یئتَر شکایت ائدیب ترکِ ماجرا قیلغیل.
وجودونو هدفِ ناوکِ بلا قیلغیل. قامو جفالارا صبر ائیله‌ییب دوعا قیلغیل.
کیم اولا دوست رضاسی همین سنه حاصل
رضای دوستدور آنجاق تمتّع ای غافل.



۷ دؤردلوکلر (مربعات)

-۱-

پریشان حالین اولدوم، سورمادین حالِ پریشانیم،
نه دِئرسن‌روزگاریم‌بؤیله‌می کئچسین گـؤزل جـانیم؟
غمین‌دن دردە دوشدوم، قـیلمادین تـدبیرِ درمـانیم.
گؤزوم،جانیم، آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

اسـیرِ دامِ عشـقین اولالی، سـن دن وفـا گـؤرمن،
وفـا و آشــنالیق رسـمینی سـن‌دن روا گـؤرمن،
سنی هـر قـاندا گـورسَم اهـلِ دردە آشـنا گـؤرمن،
گؤزوم،جانیم،آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

دَیَـر هـر دم وفـاسیز چـرخ یـاییندان بـنا بـین اوخ،
سنه‌قالدی مروّت، سندن ئوزگه هـیچ کـیمسه‌م‌یوخ،
کیمه شرح ائیله‌ییم کیم محنت و اندوه و دردیم چوخ؟
گؤزوم،جانیم،آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

گؤزومدن‌دَم‌به‌دَم باغریم أوزوب یاشیم گیبی گئتمه،
اماندیر، ظالیم اولما، بن گـیبی مـظلومی ایـنجیتمه،
سنی ترک ائتمه‌زَم چون بن، بنی سن داخی ترک ائتمه،
گؤزوم،جانیم،آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

قاتی کؤنلون نه‌دن بـو ظـلم ایـله بـیدادا راغـیبدیر؟
سـنین تک نـازنینه، نـازنین ایش‌لر مـناسیبدیر،
گؤزل‌لر سن گیبی اولماز، جفا سن‌دن نـه‌واجـیبدیر؟
گؤزوم،جانیم،آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

نظر قـیلمازسان اهـلِ درد گـؤزدن آخـیدان سـئیله،
گَل آللاهی سئوَرسن عاشقه جؤور ائتمه، لطف ائیله،
یامان‌لیق‌دیر ایشین عشّاق ایله، یاخشیمی‌دیر سؤیله؟
گؤزوم،جانیم،آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

فضولی شیوه‌ی احسانین ایستَر بـیر گـداییندیر،
دیـریلدیکجه سگِ کـویون، ئـولَن‌ده خـاکـپاییندیر.
گَرَک ئولدور، گَرَک قاو، حکم‌حکمون، رأی‌رأییندیر،
گؤزوم،جانیم،آفَندیم، سئودیگیم، دولتـلی سـلطانیم

-۲-

حاصیلم برق حوادثدن ملامت داغی‌دیر، مسندیم کوی ملامتده فنا توپراغی‌دیر،
زار کؤنلوم تنده زندان بلا توتساغی‌دیر، رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی‌دیر!

دؤور جؤوروندن تن و جانیمدا راحت قالمادی صورت حالیمدا آثار فراغت قالمادی
محنت و غم چکمگه مِن بعد طاقت قالمادی رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی‌دیر

کؤنلومون ملکون جفا سئیلابی ویران ائیله‌دی بختیمین حالین هجوم غم پریشان ائیله‌دی
باغریمی اندیشه‌ی دؤور فلک قان ائیله‌دی رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی دیر

انتهاسیز جؤورلر، اودلارا یاندیردی بنی آجی سؤزلر، دادلی جانیمدان اوساندیردی بنی
خلقدن بیهوده افغانیم اوتاندیردی بنی رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی دیر

ایسته‌ییب بیر چاره چوخ یئلدیم، یوگوردوم هریانا رحم ائدیب بیر کیمسه امداد ائتمه‌دی مطلق بنا
چاره‌سیز قالدیم مروّت ایسته‌ییب گلدیم سنا رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی دیر

داده گلدیم عدل دیوانینا، فریادیم ائشیت سن کی عادلسن گؤر افغانیم‌نه‌دندیر دادایئت
شرح‌حالیم سور، موراديم‌وئر، اليم توت، فکریم ائت رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی دیر

گؤر **فضولی**‌نین رُخ زردین‌ده اشک آلینی پرده‌ی ادبار توتموش صورت اقبالینی
دردمندیندیر عنایت‌لر ائدیب سورحالینی
رحم قیل، دولتلی سلطانیم، مروت چاغی دیر

-۳-

نئجه بیر وسوسه‌ی عقل ایله غمناک اولالیم گلین آلایش غمدن چیخالیم پاک اولالیم
نشئه‌ی مئی بولالیم، قابل ادراک اولالیم مست و مدهوش و خراباتی و بی‌باک اولالیم

رندلر بزمینه سرمست سبوتک گیریین ذؤوق باغینا گیریب جام گولونو دریبن
مئیه دئرلرسه بها، عقل متاعین وئریین مست و مدهوش خراباتی و بی‌باک اولالیم

پای بست مئی صافی اولالیم دُرد مثال وئره‌لیم ساقییا جان ائیله‌یه‌لیم کسب کمال
نشئه‌دن بیلمه‌یه‌لیم عالمه کیفیتِ حال مست و مدهوش، خراباتی و بی‌باک اولالیم

مئی حبابی گیبی مئیخانه‌ده بیر ائو توتوبان، عقد انگور گیبی بیر آرایا باش چاتوبان،
آلسالار دین ایله دونیانی، شرابه ساتوبان، مست و مدهوش، خراباتی و بی‌باک اولالیم!

باده‌دن غئیری کی غم دفعینه بیر جامی یئتر، نقدینی هر نه‌یه هر کیم وئره‌جک اولسا، ایتر!
ای **فضولی** روش اهل ریادان نه بیتر،
مست و مدهوش، خراباتی و بی‌باک اولالیم!

-۴-

(«لیلی و مجنون» مثنویسیندن)

غئیر ایله هر دَم نه‌دیر سئیرِ گلستان ائتدیگین؟ بزم‌اوروب، خلوت قیلیب، یوز لطف و احسان ائتدیگین؟
عهد بنیادین مروّتدیرمی ویران ائتدیگین؟ قانی ای ظالم، بیزیم‌له عهد و پیمان ائتدیگین؟

لحظه-لحظه مدّعی‌لر پندینی گوش ائیله‌دین، قانا - قانا غئیر جامِ شؤوقینی نوش ائیله‌دین،
وارا - وارا عهد و پیمانی فراموش ائیله‌دین، قانی ای ظالم، بیزیم‌له عهد و پیمان ائتدیگین؟

غئیره سالیب مئهرینی بیزدن سوودون عاقبت، تَرکِ مئهر ائتدین، طریقِ ظلم توتدون عاقبت،
عهدلر، پیمان‌لار ائتمیشدیک، اونوتدون عاقبت قانی ای ظالم، بیزیم‌له عهد و پیمان ائتدیگین؟

جورموموز نولدو کی، بیزدن ائیله‌دن بیزارلیق؟ بیز غمین‌چکدیک،سن‌ائتدین‌ئوزگه‌یه‌غمخوارلیق،
سیزده عادت بو می‌دیر؟ بؤیله اولورمو یارلیق؟ قانی ای ظالم، بیزیم‌له عهد و پیمان ائتدیگین؟

چرخ تک بد مئهرلیک رسمینی بنیاد ائیله‌دین، یاخشی آدین وار ایکن، دؤندن یامان آد ائیله‌دین،
دؤنه-دؤنه بیزی غمناک، ئوزگه‌نی شاد ائیله‌دین، قانی ای ظالم، بیزیم له عهد و پیمان ائتدیگین؟

کؤنلوموز مِنبعد زلفون چون پریشان اولماسین باغریمیز لعلین هواسی‌له دخی قان اولماسین،
بی‌وفاسان! چشمیمیز، یادینلا گریان اولماسین، قانی ای ظالم، بیزیم‌له عهد و پیمان ائتدیگین؟

وعده‌ی وصل ایله آلدین صبریمیز، آرامیمیز، اولمادی بیرگون وصالیندان میَسر کامیمیز،
کئچدی هیجر ایله **فضولی**دن بَتَر ایامیمیز،
قانی ای ظالم، بیزیم‌له عهد و پیمان ائتدیگین؟

-۵-

(«لیلی و مجنون» مثنویسیندن)

گریبان اولدو روسوالیق الی‌له چاک، دامن هم، بنه روسوالیغیمدا، دوستلار طعن ائتدی، دشمن هم،
رهِ عشق ایچره جان قیلدیم گرفتارِ بلا، تن هم، بو یئتمزمی کی، بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟

اگر توتسام غمیم ائل‌دن نهان، صبر و قراریم یوخ، وگر شرحِ غمِ پنهانیم ائتسَم، غمگساریم یوخ،
اسیرِ بندِ زندانام، آلیمده اختیاریم یوخ، بو یئتمزمی کی، بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟

اولوبدور اشک‌خونابیله گلگون چهره‌ی زردیم، یانیبدیر آتشِ هیجرانه جانِ درد پروردیم،
جفایِ چرخِ کج رفتار آلیندن وار بین دردیم، بو یئتمزمی کی، بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟

گَهی شؤوق وصال و گَه بلایِ هیجر ایله زارام، ئوزوم هم بیلمه‌زَم دردیم نه‌دیر، من نئجه بیمارام،
غمِ عشق ایچره بیر درمانی یوخ درده گرفتارام، بو یئتمزمی کی، بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟

جدا سن‌دن بلا و دردِ هیجران ایله توتدوم خو، قیلیر هر دَم بنه بیداد درد آیرو، بلا آیرو،
بلاو درده دوشدوم روزگاریم بؤیله، حالیم بو، بو یئتمزمی کی،بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟

طبیبِ عشقه چون اظهار قیلدیم دردِ پنهانی! بنِ بیماره مطلق اولمادی بیر صحّت امکانی،
ازلدن وار بیر دردیم کی یوخ‌دور هیچ درمانی، بو یئتمزمی کی،بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟

فضولی، هر زمان بیر طعن ایله باغریم قیلیرسان قان! عجب بیلمزمی‌سن‌کیم عشق‌دن کیچمک دگیل آسان؟
بیلیرسن دوشموشم بیر درده‌کیم، یوخ‌دور آنا درمان،
بو یئتمزمی کی، بیر درد آرتیریرسان دردیمه سن هم؟





مخمس‌لر

-۱-

وای یـوز مـین وای کـیم، دلداردان آیـریلمیشام، فـتنه چشـم و سـاحرِ خـونخواردان آیـریلمیشام.
بـــلبلِ شـــوریده‌یَم گـــلزاردن آیـــریلمیشام، کیمسه بیلمز کیم نـه نسبت یـاردان آیـریلمیشام.
بـیر قَـدی شـمشاد گُـل رخسـاردن آیـریلمیشام

قـدی طـوبی، لعـلی فـردوسین شراب کـوثری، خُلق و خـویی چـون مَـلَک، صـورتده امـثال پـری.
بُــرجِ افــلاکـین سـعادتلی، شـرفلی اخـتری، حُســن آرا مـجموعِ خـوبانین سـراسر سَـروری.
بـیر قَـدی شـمشاد گُـل رخسـاردان آیـریلمیشام

دوستلار من ناله و فـریاد قـیلسام عـئیب ایـمیش، چرخِ بد مئهرین آلین‌دن دادقیلسام عـئیب ایـمیش.
غـم دیـارین، دل‌آرا آبـاد قـیلسام عـئیب ایـمیش، بـو بـینا بـیرله جـهاندا آد قـیلسام عـئیب ایـمیش.
بـیر قَـدی شـمشاد گُـل رخسـاردان آیـریلمیشام

اشـــتیاقِ وصـــل‌دن جـــان و دلیـم آلوده‌دیـر، شـامِ غـم فـرزانـه‌ی بختیم مـنیم اویـغوده دیـر.
آغـلاماق‌دان چشـم و جـیسم نـاتوانـیم سوده‌دیر، سـانما ای هـمدم کـی فـریادیم مـنیم بـیهوده‌دیر.
بـیر قَـدی شـمشاد گُـل رخسـاردان آیـریلمیشام

دوشـموشم غـمخانه‌ی هـیجرانا زار و دردنـاک، پـنجه‌ی حسرت ائـدیب هـردَم گـریبانیمی چـاک.

گون‌ده یوزگز، هیجر تیغیله اولوردوم من هلاک، گردشِ دوّار جوّوروندن منِ دلخسته ناک.
بیر قَدی شمشاد گُل رخساردان آیریلمیشام

وصل اوموب جوّور و جفاسینی چَکَرکن جان هنوز، مئهر اوموب شوّوقون‌ده یانارکن دلِ سوزان هنوز،
جیسم غمناکیم‌ده وار ایکن غمِ هیجران هنوز، یئتمه‌دی پایانا آه و ناله و افغان هنوز.
بیر قَدی شمشاد گُل رخساردان آیریلمیشام

ملکِ وصلی دلبرین کوّنلومده معمور اولمادی، عشق جامین‌دان **فضولی**، مست و مخمور اولمادی.
دردَ بی درمانِ هیجران‌دان تنیم دور اولمادی، عشق‌آرا عاشق‌لیگیم عالَم‌ده مشهور اولمادی.
بیر قَدی شمشاد گُل رخساردان آیریلمیشام

-۲-

ای حریر ایچره تنین مطلق بلور ایچره گُلاب، کوّکسون آبِ روشن اول آب أوزره توّکمکدیر حباب.
ئویله زیباسان کی یوخ نظّاره‌نه عالَم‌ده تاب، وای اگر تئزجک چیخیب سَرپیب لچک سالسان نقاب،
هیچ شک یوخ کیم سنی گوّرگچ اولور عالَم خراب

دل چکیب زرّین اوتاغین وئردی لعلین‌دن سوراق، توتدو اوّل گفتار ایچون لعلِ بنا گوشین قولاق،
زولفونه همدم داراق آشفته بن آندان ایراق، دیش سالیب هر پیچ و تاب آچدیقجا زولفون‌دن داراق،
رشته‌ی جانیمدا رشکیم دن دوشر یوز پیچ و تاب

ای أوزو گُل، گوّنلَگی گُلگون، دونودور قیرمیزی، آتشین کسوت گئییب اودلارا یاندیردین بیزی.
آدم اوغلون‌دان سنین تک دوغماز ای کافر قیزی، آی و گون‌دور دوّرِ حُسنون‌ده جمالین عاجزی.
گوئیا آتان مهَ تابان دیر، آنان آفتاب.

آل ساچاق آلنین‌دا، مشکین ساچ پریشان حالیام، سیم ساق أوزره، قیزیل خَلخال‌لر پامالیام.

سانما خَلخالین گیبی مئهرین‌دن ای مه خالی‌یَم، عـــارضین دؤرون‌ده زرّیـن سـلسله‌ن تـمثالیام،
غمزه‌ن اوخون‌دان حـزین جـانیمدا یـوزبین اضـطراب.

سـورمه‌دن گـؤزلر قـارا، اللـر حـنادان لاله‌رنگ، هیچ شاهد یوخ بو رنگ ایله کی سن‌سن شوخ و شنگ.
وسمه‌لی‌قاشین یاشیل توزلو کـمان،غـمزه‌ن‌خدنگ، غمزه و قاشی کـی مـئیل ایـلَر **فضولی** بـی‌درنگ.
قوش عجب‌دیر ائتمه‌مک تیر و کـمان‌دان اجـتناب.

-۳-

تـن پـوزولدو اشکِ چشـمِ خـون فشـانیمدان بـنیم. یاندی جـان کـؤنلوم‌ده کـی سـؤزِ نـهانیمدان بـنیم.
تــا اثــر وار جــیسم و جــان نــاتوانـیمدان بـنیم، غم کَم اولماز گؤز و کؤنلوم، جیسم و جانیمدان بنیم.
بو باشیمدان سوولوب، اوّل گـئتسه یـانیمدان بـنیم

مـئیل بـزم ائـتمیش قَـدیمی، چـنگِ بـزمِ یـارتک، رَگ‌لریـم سـیزلار آل اورسـام چـنگ أوزره تـارتک.
چنگ و نئی ممکون کی ائده یارلیق، مـن زار تک؟ بس کـــی مــملوّ هــواىِ عشــقه مــوسیقار تک،
بین فغان هر دَم چـیخار بـیر اسـتخوانـیمدان بـنیم

گؤز ائوی تک اولدو اشکیم‌دن چوخ ائولر غرقِ آب، گؤز ائوی تک قیلدی چوخ ائو مردمِ چشمیم خراب.
عــالَمی سـئیلابه وئـردیم، ای جـمالی آفـتاب. گؤرونور مردم گؤزونه سئیل ایلن کـؤپموش حـباب.
سـویا هــر ائو کـیم گـئدَر اشکِ روانـیمدان مـنیم

ای خـــیالین خـــلوتی نــقدَ روانـیم مـخزنی، گؤز یـاشیم اولور روان، هـرگَه خـیال ائتسَم سـنی،
لطف اوموب سن‌دن، سر کویون‌دا توتدوم مسکـنی، گَل گؤزوم نورو، **فضولی** تک چـوخ آغـلاتما مـنی.
ایــنجیمزمی خـاطرین، بـونجا فـغانیمدان مـنیم؟

-۴-

جـان‌دادیـر صبحَ ازلدن مئهر رخسارین سنین، نـولا تـا شـامِ ابـد اولسـام طـلبکارین سنین؟
ای ازلدن تـا ابـد، کـؤنلوم گـرفتارین سـنین. ایندی جانا اولموشام مـن، عـاشق زاریـن سنین،
چاره قیل‌کیم، دل اولوبـدور زار و افگـارین سـنین.

تـوتدولار تشـخیصِ درد ایـچون مـعالجلر رَگـیم، بولدولار صحّت‌کی، صحّت‌دن یاخین‌دیر ئـولمَگیم.
چون یقین اولدو دواسیز درد ایـله جـان وئـرمگیم. جان وئـرَن دَمـده یـانیما تـانری ایچون‌گَل بَگـیم.
باری گؤرموش اولالیم بیر لحظه دیـداریـن سـنین.

خوبلارینی امـتحان قـیلماقدا چکـدیم چـوخ جـفا، نـاله‌ی زار ایـله بـیلدیم دردی بـولمازدیر شـفا.
بن سینادیم شیمدی سن پندیم ائشیت قیل اکـتفا، چون کی خوبلار مذهبین‌ده، یوخ ایمیش رسمِ وفـا،
ای کـؤنول، نـه یـئره یـئتَر نـاله‌ی زاریـن سـنین!

کـؤنلوم آلدی اوُل ایکـی عـیّار چشـمِ پُـرخـمار، شیمدی‌دن جان قصدین ائتمیش‌لر نه‌مکر ایلن کی‌وار،
عـرف ایـچین‌ده اولسـا هـر عـیّاره قـوولو استوار، شرع ایـلن گـر دوسـتلار اَسـریک سـؤزونه اعـتبار،
قـانیما ایکـی دانـیق‌لیق ایکـی عـیّارین سـنین.

سانما جؤور ائتسَن **فضولی** ایـنجیبب تـرکین قـیله، گـر جـفا قـیل گـر وفـا، جـانیم فـدا سـن قـاتله،
بن خود ئولدوم ایـندی سـن دور تـیغینی آلیب اَله، لطـف ایـله ئـولدور سـن ای دلبـر تـرحّـم له بـئله!
اون‌دا هم بولغای مـنیم روحـوم، مـددکارین سـنین.



۹ مسدس

(حبیبی‌یه تنظیر)

دون سایه سالدی باشیما بیر سروِ سربلند، کیم، قَدّی دلربا ایدی، رفتاری دلپسند.
گفتارا گَلدی تا کی آچیب لعلِ نوشخند، بیر پُسته گؤردوم آندا تؤکَر ریزه - ریزه قند.
سوردوم مگر بو دُرجِ دهن‌دیر دئدیم، دئدی
یوخ-یوخ، دوایِ دردِ نهانین دیریر سنین.

آگَمیش هلال أوستونه طَرفِ کلاهینی، چوخ دلشکسته‌نین گؤیه یئتیرمیش آهینی.
زلفون داغیتدی، گیزله‌دی ابر ایچره ماهینی، گؤردوم أوزون‌ده حلقه‌ی زولفِ سیاهینی.
أول پیچ و تابی چوخ، نه رَسَن‌دیر دئدیم، دئدی
دؤرِ رخوم‌دا، رسته‌ی جانین دیریر سنین.

وئرمیش فروغ، شمعِ روخو گون چراغینا، سالمیش شکست، سروِ قَدی گُل بوداغینا،
دون سرو تک باسان‌دا قَدَم گؤز بولاغینا، بیر نئچه خاردان آلَم ائرمیش آیاغینا.
گول برگینه باتان نه‌دیکَن دیر دئدیم، دئدی
موژگانِ چشمِ اشک فشانین دیریر سنین.

سئیر ایله سالدی باغا گذر اوُل سمن عذار، انواعِ زیب و زینت ایله فصلِ نوبهار.
تؤکموش گول أوزره سنبلِ گیسویِ مشکبار، یاخمیش آیاغینا یئنه گلبرگ تک نیگار.
نسرینه رنگِ لاله نه‌دن‌دیر دئدیم، دئدی
غمزه‌ن خدنگی تؤکدوگو قانین دیریر سنین.

سئیلِ سرشکیم اولدو روان خاکِ کویونا، جان واله اولدو شهد لب و گفتگویونا،

دل دوشـــدو دامِ ســلسله‌ی مشکبویونا، اوْل لحـظه کیم ساتاشدی گـؤزوم زلف و رویـونا.
عـقربِ مـهِ مُـنیره وطـن‌دیر دئـدیم، دئـدی
وهـم ایـله کیم، خـطرلی قِرانـین دیـریر سنین.

دوشـموش عـذاری اوْزره مُـعنبر سَـلاسلی، آشـفته حـال ائـدیب نـئچه بـی‌صبر و بی‌دلی،
عـقلیمی واله ائـیله‌دی شکـل و شـمایلی، گـؤز گـؤردو قـامتین، دل و جـان اولدو مـایلی.
وه بـو نـه طُـرفه سروِ چمن‌دیر دئـدیم، دئـدی
مـنظورِ دیـده‌ی نگـرانـین‌دیریر سـنین.

دون صـبحدم کی لاله و نسرین سالیب نـقاب، گـول چـهره‌سین‌دن آلدی صبا، پـرده و حـجاب،
گـلزاره چـیخدی سـئیر ائده اوْل رشکِ آفـتاب، شـبنم نـثار ائـتدی گـونش لؤلؤ خـوشاب.
لؤلؤ مـی، یـوخسا دُرِّ عـدن‌دیر دئـدیم، دئـدی
اَبْسَـم **فـضولی**، اشکِ روانـین‌دیریر سـنین.



تضمین ۱۰

تا جنون رختین گئییب توتدوم فنا ملکون وطن، اهلِ تجریدم، قبول ائتمَم قبا و پیرهن.
هر قبا و پیرهن گئیسَم مثالِ غنچه من، گر سنین چون قیلماسام چاک ای بتِ نازک بدن،
گؤروم اولسون اوُل قبا اَگنیمده پیراهن کفن.

گرچه سودایِ سرِ زلفون‌ده‌یَم زار و ذلیل، کئچمن اوُل سودادان اولدوقجا منه عمرِ طویل.
سانما ترک ائدَم بو سودایی، گر اولسام من قتیل، چئخمایا سودایِ زلفون باشدان ای مه، گَر یوز ایل.
استخوانِ کلّه‌م ایچره توتسا عقرب‌لر وطن.

غالب اولموش صبحدم شوُوق گُل رویین بنا، سئیر باغ ائتدیم کی بویِ گُل وئره تسکین آنا،
گُل گؤروب یادین له دُرّ اشک ساچدیم هر یانا، دوشدو شبنم باغا گیر تا گُل نثار ائتسین سانا.
سبزه‌نین هر برگینه بیز دُرّ تاپشیرمیش چمن.

دئر ایدیم ای دل گتیرمه هیچ درد اهلینه شک، تا سنی هم سالمایا بیر درده دوُرانِ فلک،
آلمادین پند،ایندی عاشق‌سن، ایشین آه ائیله‌مک، ای کؤنول! عشق اهلینه هر دَم گولَردین شمع تک،
بن دئمزمی‌دیم کی بیرگون آغلایاسیدیر گولَن؟

خواه سنجاب ائیله‌سن فرشین **فضولی**، خواه گول، هیجردن مطلق یوخو گؤرمز گوُز، اَگلَنمز کؤنول.
یارسیز عشق اهلی‌نین دینلَنمگی ممکون دگیل. نئجه دینلَن سین حبیبی سن سیز ای اندامی گول؟
چون باتار جیسمینه تن‌ده هر توک اولموش بیر دیکَن.



۱۱ ملمع

یکدم بیا و بنشین، ای ترک روی سوسن! می‌میرم از فراقت، منی سالیب گئدرسن.
بسیار جان بدادم تا آمدی به دستم. کس را سخن نباشد گر قانیمی تؤکرسن.
ای معدن لطافت، وی حسن گنج آفت! سرها فدای راهت، اوردان کی سن کئچرسن.
تو حاکمی و سلطان، ما جمله بنده فرمان امروز روز لطف است، گرالیمی توتارسان.

از عشق تو فضولی بسیار زار گرید،
اکنون چه چاره سازم، من آغلارام، گوارسن!



۱۲ رباعیلر

ای فـیض وجـود شـاهدِ جـود سـنا،
امّـیدِ قـبول اعـتمادِ کَـرَمین،
وی شـاهد جـود هـرنه مـوجود سـنا.
مـردودونو ائـتمیش یـئنه مـودود سـنا.

ای ذاتـینا مـمکونات بـرهان وجـوب،
شـایسته‌ی نـعمت حـیات ابـدی،
ثـابت سـنه امـتناع امکـان عـیوب.
ارواح مـعارفینله ابـدان قـلوب.

ای عـقده گشای عجم و ترک و عـرب،
مـضمون حـدیثین سبقِ هـر مـلت،
رسّـام رسـوم فـضل و آثـار و ادب.
دعـوای قـبولون سـند هـر مـذهب.

خوش اول کی دم اجل چکیب باده‌ی ناب،
غـوغای قـیامتده دورام مست و خـراب،
سـرمست یـاتام قـبرده تـا روز حسـاب.
نـه فکـر حساب اولا، نـه پـروای عـذاب.

سـاقی کـرم ائت شـراب گـلفام یـوروت،
بـزم ایـچره حـباب اشک گـلگونومدان،
گـلفام شـرابـا وئـرمه آرام، یـوروت.
مین جام یوروتمه جان اوچون جام یوروت.

جـانیمدا اولان ذخیره‌ی نطق و حیات،
صـرف اولمـادی مـحبوبلارین عشقینده،
جیسمیمده اولان جوهر حسن حَرَکات.
افسـوس کـی بـیهوده کـئچیردیم اوقـات.

تـعمیر بـقاع و جـمع مـال ائتدین، تـوت،
چـون عـمر بـقاسینا تـوتولماز اومّـید،
هـر آرزو ائـتدینسه اونـا یـئتدین، تـوت.
هر حال ایله گلدیگین گیبی گئتدین تـوت.

دئرلرکی قیلیر غنچه، لب یـار ایـله بـحث،
اول بیر نـئچه دیـلسیزلره تـهمت دیـر بـو،
گـلبرگ‌تر اول لعـلِ گـهربار ایـله بـحث.
دعوایا گـره‌ک لهـجه و گـفتار ایـله بـحث.

ای مهر رُخون قدیم و عالم خادث، اظهار وجودا کشف رازین باعث.
کئچدیم سر کویوندا ایکی عالمدن، لی بینَ مقامَینِ مقامٌ ثالث.

خیلِ غمین ائتدی نقد عمرون تاراج، صبر ایله میسّر اولمادی درده علاج.
رخساریما تؤکدو مردم چشمیم قان، هندویی گؤرون لعل وئریر رومه خراج.

ای فایده‌ی علمینه عالم محتاج، خاک قدمین اهل هنر باشینا تاج.
هر کیمده کی گؤردو همتین سوء مزاج، اول سوء مزاجه قیلدی لطف ایله علاج.

ای شربت وصلین الم هیجره علاج، بازار غمینده اشک نقدینه رواج.
گر توتسا خدنگین رگ جانیم نه عجب، نبض ایله قیلیر طبیب تشخیص مزاج.

ای ذکر لبین ناسخ انفاس مسیح نطقین «اَنا اَفصَح» کلماتیندا فصیح.
اظهار قبولون اثر لطف خفی اخفای شریعتین‌دیریر ظلم صریح.

آلدیقجا آله ساغرِ صهبای صبوح آرتار اثر ذؤوق دل و راحت روح.
طغیان غمه مفیددیر زورق مئی توفان خطرینده ئویله کیم کشتی نوح.

گول دؤورو خوش اول کیم توتا گلفام قدح بزمینده دمی توتمایا آرام قدح.
هر صبح کی خورشید صفت قالدیرا باش بزمین بزه‌ییب گزدیره تا شام قدح.

مئی شؤوقی اولوبدور منه عادت ای شیخ! گلدیکجه بوشؤوق اولور زیادت، ای شیخ!
خوش‌دور منه مئی، سنا عبادت ای شیخ! رأی ایله دگیل عشق و ارادت، ای شیخ!

گر کویونا اشکیم گذر ائیلر گستاخ ور قدّینه چشمیم نظر ائیلر گستاخ.
عئیب ائیله‌مه رنگ چهره‌ی زردیمی گؤر کیم چوخلاری عالمده زر ائیلر گستاخ.

بیر آب و هوادیر اشک گرم و دم سرد کیم آندان آلیر نشو و نما گلبن درد.
گلزار غمین بنفشه و یاسمنی دودِ دل آشفته دیر و چهره‌ی زرد.

تا دورده‌دیر دایره‌ی کون و فساد ممکون دگیل اولماق حرکاتیندان شاد.
طاس فلک ایچره کعبتین انجم گوسترمز ایمیش هیچ کیمه نقش موراد.

تـا مـحمل مـئهردیر بـو زنگاری مـهد
بـیردیر بـیزه بـزمگاه عشـقینده فـلک
مـئهرینله وفـا اهـلینه مـحکم‌دیر عـهد.
گر قهر ایله زهر وئرسه،وئر لطف ایله شهد.

هـر یئرده کیم اُول سیمبر سیمین خد
رنگِ گول و بوئی سونبول و جلوه‌ی سرو
عرض ائیله‌یه عارض،آچاسونبول،چکه‌قد.
حکـم ائـیله‌مزم کـیم اولا مـقبول خـرد.

تـا بـوینوما سالدی اُول خـم زلف کـمند
چـوخ پـند وئـریلدی اولـمادی فـایده‌مند
تـدبیر ایـله آچـیلمادی بـوینومدان بـند.
یئتمزمی بـنا پـند وئـرن! خلقه بـو پـند؟

دفـــع غـــم روزگـــاره‌دیر بـاده مـفید
تـرکِ مئی و مـعشوق‌دور اُول عـلت کـیم
رفـــعِ الم عشـــقه رخِ ســـاده مـــفید.
اولمـاز آنـا هـیچ نسـنه دونـیاده مـفید.

ای شــهد لبـین سـؤزو شکـروار لذیـذ
تُـــنگ شکـر اولمـاسایدی دُرج دهـنین
لعـلین گـیبی قـاندا بـیر شکـرواز لذیـذ.
اولمـازدی چـیخان لهجه‌ی گـفتار لذیـذ.

گـر نـعمت یُسردور و گـر مـحنت صبر
هر محنت و نـعمت کـی وئـریرسن یـارب!
صبر ایله قناعتده گره‌ک مسلم و گبر.
وئـر نـعمته بـیر قناعت و مـحنته صبر.

هـر دم بـنا یـار عـرضِ رخسـار ائـیلر
گـویا کـی کـمال عشق درسین اوخـودور
حُســـنیله بـــنی بـــتر گـــرفتار ائـیلر.
هـــر دم بـــنا تـعلیمینی تکـرار ائـیلر.

هیجرین جیگرینی هر کـیمین قـان ائیلر
زلفـون گـیبی کـیم مـدت ایله کـافر ائـدر
تـدریج ایـله وصـلین آنـا درمـان ائیلر.
لعـــلین آنـی بـیردمده مسلمان ائـیلر.

مـهوشلر ایـچینده بـیر نـیگاریم واردیـر
روســـوالیـغیما نـصیحت ائـیلر نـاصح،
هـیجر ایـله بـو نـوع روزگـاریم واردیـر.
ســـانیرکی الیـــمده اخـــتیاریم واردیـر!

عشقینده کؤنول اگر چـه قـان ایسـه یـئتر،
قـوربانین اولوم اگـر چـه بـاشیمدی فـدا
یوخسا غرضین بـو نـیم جـان ایسـه یـئتر؟
بـاشینا ایچون، گـر امـتحان ایسـه، یـئتر.

هـر دل کـی اسیر غـم هـیجران اولمـاز
هـــر درد کـــی وار، وار درمـــانی، ولی
شـایسته‌ی ذوٌوق وصـل جـانان اولماز.
بـــیدردلرین دردیـــنه درمـــان اولمـاز.

بـیز عـالمِ عشـق عـالم آرالاریـز
مـئیخانه‌ی درد، دُرد پـیمالاریز.
گـلبرگ نـدامت چـمنی‌دیر عـالم
بـیز بـو چـمنین بـولبول شـیدالاریـز.

کـیمدیر کـی غـمینده نـاله‌ی زار ائـتمز
دردیـن سـنا نـاله ایـله اظـهار ائـتمز.
فـریادینا هـیچ کـیمسه‌نین یـئتمزسن
فـریاد کـی فـریاد سـنا کـار ائـتمز.

چـیخدی فـلکه آه و فـغانیم سـنسیز
چـوخ درده مـقید اولدو جـانیم سـنسیز.
آیـیرالی چـرخ سـن حـبیبی بـندن،
تـاب قـالمادی و گـئتدی تـوانـیم سـنسیز.

رنگـیم گـول زنـهرانـا دؤنـدو سـنسیز
قـدّیم خـم اولوب کـمانا دؤنـدو سـنسیز.
قـوربانین اولوم اگـر سـیتمدیر، بسـدیر،
پـیمانه‌م الیـمده قـانا دؤنـدو سـنسیز.

جانان ایسـه مـطلوب، طـمع جـاندان کس
مطلوب ایسه جان، امـیدی جـاناندان کس.
جـان سئومک ایـله میسّر اولـماز جانان
یـا بـوندان اومـید یـا طـمع آنـدان کس.

سـوز دلیـم اشکِ آلدان ائـیله قـیاس
انـدوهیمی ضـعفِ حـالدان ائـیله قـیاس.
خورشید کی حسـنونله قـیلیر بـحثِ کـمال
تـرکِ ادبـین زوالدان ائـیله قـیاس.

ادوار زمـان دایـره‌ی حـیرت ایـمیش
اسـباب جـهان مـهالک مـحنت ایـمیش.
دونـیایا هـوس ائـتمه‌مک ائـتمکدن یـئی
چون اوّلی حرص، آخری حسـرت ایـمیش.

کویوندا سنین نـه داشا کـیم اوردوم بـاش
قیلدیم آنی غرقِ خون،تؤکوب گـؤزدن‌یاش.
گؤز یاشینا رحم ائیله کی چـوخ مـدت دیـر
بیدادینا صـبر ائـدیب بـاسار بـاغرینا داش.

آی کسب کـمالا اعـتقادین نـاقص
تـحصیل کـمالا اجـتهادین نـاقص.
عـار ائـتمه طـلبدن، ائت حـذر آنـدان کـیم
کـامیللر ایـچینده اولا آدیـن نـاقص.

خوش‌اُول‌کی قیلیب رهبر صدقین اخـلاص
خـلوتگه قُـربا اولا اخـلاص ایـله خـاص.
صـرّاف وفـا بـوته‌ی تأدیـبه سـالیب
هـر غشـدن ائـده مس وجـودونو خـلاص.

ای بـاد قـیل احـوالیمی جانانیما عـرض
سـرگشته‌لیگیم سـرو خـرامـانیما عـرض.
ئـولدوردو کـنایت ایـله اغـیار بـنی
بو ظلم صریحی ائیله سلطانیما عـرض.

ای جوهر عشقین اثری جیسم و عَرَض
یوخ عاشقه سندن ئوزگه عالمده غرض.
چون بیلدین اسیرینم ترحّم قیل کیم
تدبیر گره‌ک مشخص اولدوقدا مرض.

زاهید مئی نابداندیر اکراه، غلط
سن خواه سؤزوم صحیح توت، خواه غلط!
مسجدلره گیردیگیم دگیل رغبتدن
سرمستلیگیمدن ائیله‌رم راه غلط.

داغ اورما دلِ حزینه ای مشکین خط
گر مایل حُسن خط ایسن قیلما غلط.
کیم ائیله‌مه‌میش کاتبِ دیوان قضا
دل حرفلرین قابل تزئین نُقَط.

مئی منعینی ائیله‌ییب شعار ای واعظ!
توتدون ره طعن عشق یار ای واعظ!
ترک مئی و محبوب ائده‌ریز جنت ایچون
شرح ائیله‌کی جنتده نه وار ای واعظ!

تهدید ایله کئچدی روزگار ای واعظ
فوت اولدو شراب وصل یار، ای واعظ!
گر کوثر و حور ایسه غرض، وئرمه عذاب
نه ترک بویور، نه انتظار، ای واعظ!

ای وصف جمالینا تحیّر مانع
وئرمیش سنه اثبات کمالین صانع.
وصلینده جفای طعنه‌ی اغیارین
هیجرینده بنی خیاله ائتمیش قانع.

پروانه‌یه ظلم بی‌حساب ائیلر شمع
ظلم اودونا باغرینی کباب ائیلر شمع.
گویا کی بیلیر ظلم سرانجامی نه‌دیر
بیهوده دگیل کی اضطراب ائیلر شمع.

هر شام یئتر وصال جانانه چراغ
تا صبح قالیر همدم و همخانه چراغ.
رشک اودونا یاندیریر بنی هر ساعت
وهم ائیله‌مز آهیم اودونا یانه چراغ.

هر گه کی بهار قیلدی آرایش باغ
نومیدلیک اوردو لاله‌وش باغریما داغ.
زیرا تیکان اُوزره توتدو بولبول مسکن
گول باد گذرگهینده یاندیردی چراغ.

یوخ دهرده بیر موافقِ طبع حریف
کیم صحبتی دلگشا اولا، طبعی ظریف.
فریاد کی ناجنس مصاحبلر ایله
بی‌فایده ضایع اولدو اوقات شریف.

بن زؤهد و ورعدن اورمازام لاف خلاف
دائم رخ ساده ایسته‌رم، باده‌ی صاف.
ترک مئی و محبوب ائده‌بیلمن مطلق
گر ائتمک اولور دئسم، زهی بیهُده لاف!

ای نـاوکِ بـیدادیـنا هـر سـینه هـدف
وی جـوهر پـئیکانینا هـر دیده صدف.
فـــریاد و فــغانیم غــمِ هـیجرانـیندان
بـزم غـمه‌دیر نـوحه‌ی نِـی، ناله‌ی دف.

ای سـالک راه حـق سـنا قـطع طریق
دشــواردیـر اولمـازسا رفـیقین تـوفیق.
تـوت دامـن مـرشدِ تـوکّل کـی سـنا
مــقصود مــیسّر اولا، تـوفیق رفـیق.

سـر مـنزل هـر مـورادا رهـبردیر عشق
کــیفیتِ هـر کـمالا مـظهردیر عشـق.
گـــنجینه‌ی کـــائناته گـوهردیر عشـق
مشکـات وجـود خلقه مـصدردیر عشق.

عشّـــاقه دگــیل قـئید عـلایق لایـق
هـــرگز غـــم روزگـار چکـمز عـاشق.
قـــئید غـــم روزگـــار بـیر عـلّت‌دیر
اول عـــلّته عشـــق‌دیر طـبیب حـاذق.

مجنون اودا یـاندی شعله‌ی آه ایله پـاک
وامق سویا بـاتدی اشکـدن اولدو هـلاک.
فـرهاد هـوسله یـئله وئـردی عـؤمرون
خاک اولدولار آنلار، بنم ایمدی اؤل خاک.

تـا حـلقه‌ی زلفِ یـارا دوشـدون ای دل
دام غـــم روزگـــارا دوشـــدون، ای دل!
افسـون کـی قـطب اهـل جـمعیت ایکـن
اول دایــره‌دن کـنارا دوشـدون، ای دل!

خورشید کی قیلدی صبحدم عرضِ جمال
درگـاهینا اُوز سـورمک ایـله بـولدو کـمال.
چون یئتدی کمالا، قیلدی سن ماه ایله بحث
اوُل تـــرک ادب وئـــردی کـمالینا زوال.

مـه دوردو مـقابل سـنه بـولدوقدا کـمال
گؤردو کی ئوزونده سنجه یوخ حسن جمال.
بیر غـایته یـئتدی اینجه‌لیب غـمدن کـیم
ضعف بـدن ایـله بـدر ایکـن اولدو هـلال.

ای عـــقده گشـــای رشته‌ی تـدبیریم
هـر طـاعته عـفوین سـببِ تـقصیریم.
تـــقصیریمه ائـتمه ئـوزگه تـقدیر جـزا
شـــرمنده‌لیگیم یـــئتر بـنیم تـعزیریم.

هـمدم گـؤر آخـان سرشک آلیمی بـنیم
تـــوتموش رخ کـــهربا مـثالیمی بـنیم.
بالله یورو اُول گلرخـه عـرض ائـیله‌یه گـؤر
بـیر رنگ ایـله بـو صـورت حـالیمی بـنیم.

بســــدیر مـــنه لا اله الّـــا اللـــهیم
یـــار اولا مـــحمداً رســـول اللـــهیم.
واللـــه ایکســـی دادیـما یـئتمز بـالله
لطـــف ائـیله‌مه‌سه عـلی ولیّ اللـــهیم.

دائیم ئوزومو بی سر و سامان گؤردوم افتاده‌ی درد و غم هیجران گؤردوم.
بیرکز بو جهاندا نوح طوفان گؤردو بن نوح دگیلدیم نئچه طوفان گؤردوم.

افغان دیر ایشیم سرو خرامانین ایچون قان‌دیر جیگریم غنچه‌ی خندانین ایچون.
عشقینده غم و غصّه چکیب پیر اولدوم من پیره ترحّم ائت ایگید جانین ایچون.

ای غایب اولان دیده‌ی خونباریمدان وی راحت آلان سینه‌ی افگاریمدان.
بن واریمی یوخ سنینچون ائتدیم، نه روا سن توتمایاسان خبر یوخ و واریمدان.

خونابه تؤکوب دیده‌ی گریانیمدان سنسیز بویادیم یئر أوزون ئوز قانیمدان.
ئوز قانیمی ائیله‌رم ئوزومله دعوی گئتمزسه الیم نولا گریبانیمدان.

قدینه دئدیم کی: سرو بستاندیر بو تُند اولدوکی: ای خسته نه بهتاندیر بو!
پابسته و عور و بی‌زبان دیر دئدیگین خندان و قبا پوش و خراماندیر بو.

دئدیم لبینه: لعل بدخشاندیر بو گولدو دئدی: ای فقیر بهتاندیر بو!
بیر داشا نه رنگ ایله قیلیرسان نسبت شیرین و شکر فشان و خنداندیر بو.

یاندیردی بنی شؤوق جمالین ای ماه هر لحظه دگیل عجب، یئتیرسم گؤیه آه.
زلفون گرهی چیخدی الیمدن ناگاه گؤرکیم نه جفا قیلدی بنا بخت سیاه.

رخسارا سر زلفی پریشان ائیله گؤزدن گولِ رخسارینی پنهان ائیله.
بیر نئچه پریشانلاری ئوز حالینا قوی هر لحظه یئتر قصد دل و جان ائیله.

موژگانیمی ای شمع گهربار ائتمه پنهان غمیمی عالمه اظهار ائتمه.
بالله بنه ظلم‌دور وفا ائتمه‌مگین زنهار ائتمه بو ظلمی، زینهار ائتمه.

رخسارینا عئیب ائتمه نیگار ائتدیگیمی گؤز یاشی تؤکوب ناله و آه ائتدیگیمی.
ای پادشه حسن ترحّم چاغی‌دیر عفو ائیله کی بیلمیشم گناه ائتدیگیمی.

فریاد کی عشق بی‌قرار ائتدی بنی درد و غم ایله زار و نزار ائتدی بنی.
خاک سر کویوندا غبار ائتدی بنی سرگشته و خوار و خاکسار ائتدی بنی.

گـؤردوم سـنی الدن اخـتیاریم گـئتدی باخدیم قـدینه، صبر و قراریـم گـئتدی.
خـاک اولدوم و هـریانا غـباریم گـئتدی القـصّه، قـاپیندا اعـتباریم گـئتدی.

گول فصلی بو ایل عجب باهاریم کـئچدی غم بیرله بـو چاغلاردا هـزاریـم کـئچدی.
سنسیز نه دئییم نـه چکـمیشم؟ الحـاصل، قـانلار اودا – اودا روزگـاریم کـئچدی.

III. بؤلوم. علاوەلر

۱. عربجه بئیتلر و عیباره‌لرین چئویریسی.

مولانا حکیم ملا محمد فضولی تورکجه دیوانی‌نین بعضی یئرلرینده عربجه و فارسجا مصراعلار و بئیتلر گتیرمیشدیر. فارسجا عیباره‌لری، ئولکه‌میزین اوخوجولاری ایچون چئویرمگه احتیاج یوخدور. عربجه مصراعلار و بئیتلرین ایسه منظوم ترجمه‌لرینی تقدیم ائدیریک.

تورکجه دیوانین ایچینده، مصراعلار و بئیتلردن علاوه، بعضی چاپلاردا دؤرد، بئش و یا آلتی رباعی‌ده سالینمیشدیر کی اونلاری عربجه دیواندا نشر ائده‌جه‌گیمیزه گؤره، بورادا گتیرمه‌دیک.

ص ۹۸. تسبّح مَن اَهدی ...

انسانی هیدایت ائدن آرزویا
ایشلرین زورلوغون، دوگونون آچان
آدمه بخش ائدن علّم الاسماء
لطفونون ساچاغین هر یئره ساچان
قادر او آللاها ئویگو دئییریک
بیز اونو هر زامان تقدیس ائدیریک

ص۹۸. اثنی علی ...

اولوسون ان سئچگین انسانی اولان
محمد(ص)ه ثنا ائدیریک هامی
آرادان قالدیردی قارانلیقلاری
ایشیغا بورونموش آی جمالیله
اونو یئمک ایله دیر یوکسلیریک بیز
سلام اولسون اونا همده آلینا

ص ۱۰۱. تَبّت یَدا ...

کسیلسین اللری اوکاتیبین کیم
ادب ائولری‌نین پوزدو ارکانین
«عنب»ی الیله «عیب» گؤستریب
شرابدان داها چوخ افساد ائیله‌دی.

ص ۱۰۱. کَلّت لِساناً ....

لال اولسون او دیل کی ائللر ایچینده
شعر اینجی‌لرینی داغیب پوزار
آغزیندا دولاشان یانلیش منطقی
«انتاج»دان بوشالدار «قضیه»لری
قوراشدیردیغی بیر یالانچی «تصریف»
مضمونو مکسورا دؤندریب قاچار

ص ۱۰۲. ماتِمُ حُسّادٍ ...

گیجیکلی ادیبین چوخدور گناهی،
چونکی او گون به گون، ائلی آزدیریر.
بزه‌کلی، دوزه‌کلی یئله دانیشیب
معنایا چاتماغین باغلاییر یولون

ص ۱۰۷. الحمدُلله الذی ..

ئؤیورم یارادان اوجا گؤیلری

ص ۱۰۷. عُوذُوا برب ...

ربّینه سیغینین ایکی دونیانین
چکینین تانری‌نین نهی ائتدیگیندن

ص ۱۰۸. عَظُّمَ اللهُ ....

اولو روتبه‌سینی تانری یوکسلتسین
گون به گون قالدیرسین اوجا شأنینی.
آللاه عزتینی داها چوخالتسین
امرینی ابدی نافیذ ائیله‌سین

ص ۱۱۲. خلِّد اللّهم ....

اولو تانریم سنه أوزوم توتورام:
عراق تورپاغینی یاغیش یئرینه
دنیزله سوواران اولِویا رحم ائت
بیزه شنلیک وئرن سئوینج گتیرن
بیزه یول گؤسترن خوش گونلر وئرن
عدالتی بیزه آمان کؤهولو
مصیبتی قووان بیر سیغیناجاقدیر.
زمانه یاغیسی قاچماق یئرینه
اونون قیلینجینا سیغینیب قالدی
اسلام عالمینده او ذاتین عدلی
دونیایا اونلتدی، سس - صدا سالدی

ص ۱۲۹. قصیده ۲۱ . فَتَحتُ عَینَ رَجانی ...

کوسگون قیلینجینا گؤز آچدی یاغی.
منده اومیدیمی اونا باغلادیم
سنه من سیغیندیم ایکی دونیادا
صراط کؤرپوسوندن کئچدیگیم زامان
سنه تاپشیریلمیش بیر پارا ایشلر
سندن خیر اومورام کوچدوگوم زامان
اتگیندن توتوب ایکی دونیادا
ذاتیندان رضایت رجاء ائدیرم.
سنین چوخ لوطفونه بئل باغلامیشام

ص ۱۴۱. قصیده ۳۳. انّه مُستَدعی ...

آللاهدان دیله‌ییر یاشاماغینی
شاعیر خلق ایچینده سنین شأنینی
قارانلیق یئرلری آیدینلادیبدیر
هیدایت چیراغی سنین ایشیغین.
ابدی اولاراق قالسین بو ایشیق.
آرادان آپارسین قارالیقلاری.

ص ۱۴۵. قصیده ۳۷. آیِد اللهم فی الآفاق ...

تانریم! گل آمان وئر مسلمانلارا،
اسلامین چیراغین ایشیقلی ساخلا.
زامانین پاشاسین پایدا ائیله!

ص ۱۴۶. قصیده ۳۷. اَکبَرُ الاَنصارِ ...

دوغرو - دوزگون دینین، دوروملو دینین
متانتلی اعلاء بو شریعتین،
عظمتلی بؤیوک یاردیمچیسی سان.
هر دمده، هر آندا احسان مبدأیی،
هر زامان نشئه‌نین شفقت منشأیی.

ص ۱۴۶. قصیده ۳۷. قد افادَ الرّوح ...

- سودان و تورپاقدان تؤره‌ین جیسمه
روح گلیب دوغروسو جان باغیشلادی

- اونون ذکری بیزه خئیردیر اینان،
اونو خاطیرلاماق قرآن کیمی‌دیر.

- قورونموش قالاسی، محکم حصنینه،
انسانلار سیغینمیش، اصحاف کهف تک.

-آنا بطنینده کی، جنینین حالی،
انسانین ان یاخشی احوالی دیر، بیل.

- سایلیلان بؤیوک عزم، اونون عزمی.
سایلیلر ان بؤیوک سس، اونون سسی.

- اونون هر بیر سسی، هر بیر رأیینده،
آللاهین یاردیمی، توفیقی واردیر.

- بودور او ابدی اوچماق، او جنّت
اورادا یئرلشن، ابدی قالین.

- آجی دوزدور، قهری، شیرین سو لوطفو.

ص ۱۵۵. غ ۱. قَد أنارَ العِشق ...
عشقدیر عاشیقه یولو گؤسترن،
هیدایت قصدیله ایشیقلاندیران.

ص ۱۵۵. غ ۷. یا مَن اَحاطَ
ای سنین بیلیگین، علمین احاطه‌ن
بوتون وارلیقلاری بوروین تانریم!

ص ۱۵۶. غ ۵، اَشرَقَت مِن فَلَک ...
شنلیک فلگیندن بیر گونش دوغدو،
شنلیگه بورودو بوتون دونیانی.

ص ۱۶۸. غ ۴۴. سُبحانَ خالقی ...
- منزه پاک اولان منیم آللاهیم،
دیرلیگی یاراتمیش، ئولوم یاراتمیش.

- خوش او کیمسه‌لرین حالینا اولسون
اونا یاردیم ائتمیش دؤزه‌نلریله

- سنین وارلیغینی قورتولوش ایچون
واسیطه قیلمیشدیر سنی یارادان.

- یاغیشی یاغدیران، بیتگی گؤیردن.

- یارانمالارینا یارانمیشلارین
یارانیشین ایله سبب اولموشسان.

- یوکسک سویه‌ده ایتگین ذاتینی،
یاخشی صیفتلرله بیرلشدیرمیشدیر.

باشلارین بیر به بیر سلاملار ایله
صلواتلار ایله سونا یئتیرین.

ص ۱۷۴. غ ۶۳: بَلِّغ صَبا سَلاما ...
- عطیرلی، قوخولو، عنبر سلامیم
صبا یئلی آپار سن اونا ساری.

- اسیرگمه بیزدن مکتوبلارینی،
گیزلمه گؤزومدن بللی شئیلری.

- لوته‌لر أوزونده یازیلمیشلارلا
معنالار، آنلاملار آیدین گؤرومز.

حددیندن آشیرما ئویودلرینی
ای ائلجه بیلن، ای هر نه یه عارف!

ص ۲۰۲، غ ۱۵۳: فَرجِ اللّهُم ....
باغلی ایشلریمی آچ، منیم تانریم!
قورخدوغوم شئیلردن منی گل قورتار.

ص ۲۰۵، غ ۱۶۱. ما لَهُ فی الدَّهر ....
اونا یوخدور اصلا دونیا بویونجا
سندن باشقا دیلک، سئوگی و ایستک

ص ۱۱۴، غ ۱۶۲: نَوّرَاللّهُ لَکَ ...
ایشیقلی ائیله‌سین تانری مزارین،
رحمت یاغیشیله سیراب ائیله‌سین.
یاخشی جزا وئرسین تانری سنینچون،
ان بؤیوک اجریله جزالاندیرسین.
اسکی دن منیمله یولداشلیق ائدن

کؤنلومو سنینچون فدا ائیله‌دیم.
أوره‌گیمده سنین سئوگین یئر توتموش
سندن ئوزگه‌سینی دانیر، نفی ائدیر.
هر زامان ئوزونه یولداش آراسان،
سئوگی دردی سنین ایچون یئتمزمی؟
یارالانیر سنین وصلینه چاتان،
سندن آیری دوشن اومیدسیز اولار.
سنی قینایانلار، سنی دانانلار
حکمتی دانیرلار سؤر قانماییرلار.

ص ۲۲۳، غ ۲۱۹. ایها العُشاقُ قُومُوا ...

سؤزومو دینله‌یین، عاشیلقر! قالخین،
یاخشی ایش گؤرن آز، شُکر ائدن آزدیر.

ص ۲۳۴. غ ۲۵۴. صلّ و سَلِّم عَلَی ...
– پیغمبره اونون اهل بئیتینه،
صلوات سؤیله‌یین، سلام سؤیله‌یین.

– اونون ایسته‌دیگین کمالین سؤیله.

– اونون یئتگینلیگی، گؤزه‌للیگینی،
دوشدوگون حالیندا، دویدوغون واختدا.

– اونون جمالیندان بیر اودوم نور آل

– گؤزللشدیرمیشدیر نامه سجیه‌سین

– تانری اونون بوتون ائتدیکلرینی
ئورنک توتمانی‌دا اولاسی ائتسین!

ص ۲۳۵. غ ۲۵۹. جَعَلَ اللهُ فِدا
فدا اولسون سنه آتام هم آنام.

۲. آیه‌لر، عربجه بئتلر و عیباره‌لرین جدولی

۳. تورکجه سؤزجوکلر.

ئوکوش. öküş. چوخ، سایسیز. ئوک= سای، عدد.
ئویله. öylə. ائله.
ئویونمک. öyünmək. فخر ائتمک.
آراماق. aramq. آختارماق، آراشدیرماق، تحقیق ائتمک.
آغو. ağu. زهر، آغی.
آقچا. aqça. گوموش، گوموش پول.
آل. al. حیله، قیرمیزی رنگ،
آلتین. altın. قیزیل، قیزیل سکّه. اصلینده آل+تون.
آن. an. او، آنا = اونا، آنلار = اونلار.
آیاق (ساغر). ayaq. چاناق، قدح.
آیماق. aymaq. دئمک، عرض ائتمک، سئوال ائتمک.
ار. ər. انسان، کیشی، ائرکک.
اسریک. əsrik. کئفلی، مست.
اسگیک. əsgik. ناقیص، آز. اصلینده: اکسیک.
اسلان. aslan. شیر، اصلینده ارسلان: ار + سالان= مرد افکن.
ام. əm. داوا، درمان، علاج.
اوتاق. otaq. ایستی یئر، اصلینده اوداق، اود کؤکوندن.
اوچماغ. uçmaq. بهشت، دامو (دامو: جهنم)
اورتاق. ortaq. شریک، اورتا کؤکوندن.
اورماق. urmaq. وورماق.
أوستون. üstün. اوجا.
اوغراماق. uğramak. سوق ائتمک.

اول. ol. او، أوچونچو شخص.
اولاشدیرماق. ulaşdırmaq. یئتیرمک، پیغام یئتیرمک.
اولو. ulu. بویوک.
اومماق. ummaq. گؤزو یولدا اولماق، انتظاری اولماق. اومید = منتظر.
اونارما. onarma. تعمیر ائتمه، یئنی دن دوزه‌لتمه.
اویغو. uyğu. یوخو. اصلینده اویخو.
اویماق. uymaq. یاتماق.
اینجه‌لمک. incəlmək. ضعیفله‌مک، آریقلاماق.
ایراق. iraq. اوزاق.
ایرماق. ırmaq. چای، آخارسو.
ایریشمک. irişmək. یئتیشمک، چاتماق، اوغراشماق. باشقا صورتلری: اریمک، ایرمک، ایریشمک، ایلیشمک.
ایله‌تمک. ilətmək. یئتیرمک.
ایمدی. imdi. ایندی، الان.
بؤیله. böylə. بئله.
بکله‌مک. bəkləmək. گؤزله‌مک.
بن. bən. من.
بوچغو. buçğu. ارّه، کسمک وسیله‌سی، بیچمک مصدریندن.
بولماق. bulmaq. تاپماق.
بویروق. buyruq. امر، فرمان، نصیحت.
بیتمک. bitmək. مئیدانا گلمک، حاصیل اولماق، محو اولماق، قورتارماق.

بین. bin. مین.
پرچم. بایراق، اصلینده بچکم.
تانری. tanrı. الله. اسکی صورتلری: تانگری، تنگری، تینقیری.
توتساق. tutsaq. دوستاق، زندان.
توتوشدوم. tutuşdum. یاندیم، آلولاندیم.
توتون. tütün. توستو، توت کؤکوندن.
توکنمک. tükənmək. قورتارماق، بیتمک.
چول. çul. بیرتیلمیش پالتار و یا فرش.
چیچک. çiçək. گول، غنچه.
چیزگینمک. çizginmək. دؤنمک، دولاشماق، محاصره اولونماق.
دانیقلیق. danıqlıq. شاهید، گواهی.
دنیز. dəniz. دریا، اصلینده دن (قطره)+یز (جمع نشانه‌سی).
دوشگون. düşgün. دوشموش، آیاغا دورانمایان.
دوقوزماق. durğuzmaq. دوردورماق، قالخدیرماق.
دون. dün. دونن، قاباقکی گون.
دیرلیک. dirlik. یاشاییش، حیات.
دیشرا. dışra. ائشیک، دیش کؤکوندن، چاغداش صورتی: دیشار.
ساچماق. saçmaq. تؤکمک، ساللاماق، همین مصدردن: ساچاق، ساچما، ساچ، ساچلی.
سارارماق. sararmaq. سارالماق، ساری اولماق.
ساقین. saqın. آییق اول!، ساغینماق: آییق اولماق.
ساو. sav. سوز، پیام، هدیه، همین کؤکدن: ساوالان، ساوا، ساوج، ساوقات، ساوجی.
سایری. sayru. خسته، مریض.
سگریمک. səğrimək. تیره‌مک، سیچراماق، هجوم ائتمک.
سوباشی. sübaşı. سو (لشکر - قوشون) + باشی (فرمانده) قوشون فرماندهی.
سورماق. sormaq. سوروشماق.
سورمک. sürmək. تبعید ائتمک، آپارماق، زویدورمک.
سوساماق. susmaq. سوسوزلاماق، تشنه اولماق.
سونماق. sunmaq. تقدیم ائتمک، هدیه وئرمک.
سیناماق. sınamaq. امتحان ائتمک.
طغرا. tuğra. فرمانلار و منشورلارین باشیندا بیر نئچه متوازی قوسی خطلرکی فرمان وئرن سلطانین آدی بو خطلر ایله یازیلارمیش. فضولی، همده معشوقون قاشلارینی طغرایا بنزه‌تمیشدیر.
غلام. qulam. نؤکر، اصلینده قولوم (نؤکریم)
قات. qat. دفعه، یان، قونشو، اگری حالت.
قانغی. qanğı. هانسی.
قاچ گون. qaç gün . بیر نئچه گون.
قارا قول. qara qul. اسگیک بنده، خیدمتچی.
قارانقو. qaranqu. ظولمات، دون گئجه، قارا کؤکوندن.
قالخان. qalxan. سپر.
قالدیرماق. qaldırmaq . قاوزاتماق.
قانسی. qansı. هانسی.
قایغو. qayğu. قایغی، غم.
قوپوز. qopuz. بیر نوع اسکی آذربایجان سازی.
قوجماق. qucmaq. قوجاقلاماق، آغوشا چکمک.
کونول. könül. اوره‌ک.
کویمک. köymək. عذاب و اضطراب چکمک، یانماق.
کرشمه. kirişmə . عیشوه، غمزه، قریشمانین اینجه‌لنمه‌سی.
کز. kəz. دفعه، کره.
کوکس. köks. سینه.
کیمسه. kimsə. شخص، کیم، فرد.
گندرمک. gedərmək. آپارماق، رفع ائتمک.
گوسترگج. göstərgəc. گؤسترگیل، گؤسترگیلن، تئز اول گؤستر، حتما گؤستر.
گوملک. gömlək. کؤینک.
گمی. gəmi. کشتی.
گوزگو. güzgü. آینا، اصلینده گؤزگو.
گونش. günəş. گون.
گیبی. gibi. تکین، تک، کیمی، اوخشار.
لچک. ləçək.باش ئورتوسو.
ننجوک (ننجه‌کی). necuk. نئجه‌کی‌نین مخففی.

نسنه. nəsnə. شئی، جنس.
نولا. nola. نه اولا.
نیته. nitə. نئجه، نیته کیم = نئجه کی.
وار. var. بوتون، هـامی، تمـام، موجـود، ثـروت، میوه.
وارماق. varmaq. گتمک.
یئم. yem. حیوان غذاسی، یئمک کؤکوندن.
یئنی چئری. yeni çeri. یئنی سـرباز، چـری یـا چئریک = مخصوص سرباز.
یئی. yey. یاخشی، اصلینده گئی.
یئیره‌ک. yeyrək. داها یاخشی، داهادا یئی؛ یئـی = یاخشی.
یابان. yaban. خارج.
یاپماق. yapmaq. دوزه‌لتمـک، تعمیـر ائتمـک، ایجاد ائتمک.
یارا. yarar. فایدا، استفاده، یاراماق مصدریندن.
یارین. yarın. صاباح، گلن گـون، قیامـت گونـو، یارماق مصدریندن.
یازی. yazı. بیابان.
یاسدیق. yasdıq. اصلینده یاتسیق یعنـی یاتمـاق ایچون وسیله.
یاش. yaş. سن.
یاشیرماق. yaşurmaq. گیزله‌مک، سـاخلاماق، ئورتولمک.
یاغمور. yağmur. یاغیش، یاغماق مصدریندن.
یامان. yaman. آغیر، چتین، محکم، آغیر سؤز.
یامانلیق. yamanlıq. چتینلیـک، مؤحکملیـک، آغیرلیق، آچیقلیق.
یغما. yağma. توپلاییب غارت ائتمک، اصـلینده یاغماق (هجوم ائتمک)دن
یوروتمک. yürütmək. یئریمک، یئرینه سالماق.
یورومک. yürümək. یئریمک.

۴. فلسفی و عرفانی اصطلاحلار.

آب حیات. یاشاییش سویو آنلامیندا، «آب حیوان» دا دئییلیر. خضر قصه‌سیندن آلینمیشدیر. ظلمات ایچینده یاشاییش سویونا چاتان خضر، بیر قورتوم اوندان ایچمیش و ابدی حیات تاپمیشدیر.

ادراک. ادراک، حسی و عقلی اولاراق ایکیه آیریلیر: حسی ادراک و عقلی ادراک. حسی ادراک، سطحی، جزیی و زمان و مکان ایله سینیرلانمیشدیر. عقلی ادراک ایسه باطینی، کلّی، زمانسیر و مکانسیزدیر.

اراده. یوکسک معنوی عالمه چاتماق ایچون، سالیکین ال آتدیغی دونیا گؤروشو و گؤردویو ایش.

ارواح قدسی. تمیز روحلار.

استغنا. حق تعالی‌نین بنده‌لرین هر ایشینه احتیاج سیزلیغی‌دیر. اولیاء ایچون ایشله‌نیرسه، اونلارین «غیر حق»دن احتیاج سیزلیغینی بیلدیریر. لاکین استغنا یالنیز الله ایچوندور. بنده‌لره «فقیر الی الله» اولدوقلارینا گؤره، استغنا صیفتی وئریلمز.

اطلاق. خیلاص ائتمک، بوشلاماق و آزاد ائتمک.

ام الخبائث. پیسلیکلرین آناسی. کؤکو «الخمر امّ الخبائث ...» حدیثیندن گلیر.

اندوه. مات قالماق، حئیرته دوشمه‌گین نتیجه‌سی.

باده. ورد و ذکرین نشئه‌سی.

بزم. حقیقت اهلی‌نین خصوصی مجلیسی.

بزمگاه وحدت. حققین حضوروندا قورولان مجلیس.

پیرمغان. فضولی «پیر مغان» شخصیتی‌نی ئوزو یاراتمیشدیر. اونون اساس ایشی سالیکی حققه و حقیقته ارشاد ائتمکدیر.

تجربه. دونیا محبتینی اورکدن چیخاریب، تانریا ساری یؤنلمه. فضولی «ملک تجرید» اصطلاحینی «دونیا» قارشیسیندا قویموشدور.

تمکین. آغیرلیق، آغیر باشلیق، ادبلی اولماق. فضولی «اهل تمکین» اصطلاحینی، «ادب – ارکان صاحیبی اولماق» آنلامیندا ایشله‌دیبدیر.

توکل. آللاهین گوجوندن و ذاتیندان یاردیم دیله‌مک.

جان مطلق. تانری، الله.

جانان. سئوگیلی، مطلق وارلیق، معشوق، تانری و الله.

جسم مصور. تصویر اولونان و فورمالاشان جسم.

جفا. حقیقتی گؤزه‌للیگه چاتماق ایچون، سالیکین کئچدیگی سیناق و امتحان.

جوهر. دگیشنلرین خالص ئوزو اولاراق، دگیشمز و هر زامان واراولار. «عَرَض» قارشیسیندا گلر. جوهر، عرض ایچون محلّ و یئردیر، لاکین عَرَض جوهرده حلول ائدن و ئوز – ئوزلوگونده وار اولمایاندیر. (نهایت الحکمه، ص ۹۰).

چنگ. سالیکین گؤرونن سیرری، شوق و ذوق کمالاتی.

چهره. سالیکین گؤره بیله‌جگی تجلیّات.
حدوث. حـادث اولمـاق. «قِـدَم» اصـطلاحی قارشیسیندا، بوتون کائناتین یارانیشی ایچـون باش وئرن حرکت آدیدیر .
حکمت. ایلاهی معارف، دین و شریعتین احکامی.
خط. حققین جمالی‌نین تجلّی‌سی و ظهورو.
ذات. وارلیغین اصلینی قـوران شـئی، قـالیجی و دگیشمز اولان ئوز و ایچه‌ریک.
رند. قاللاج، قلندر، عاشـق و یئتگـین و گئرچـک انـسان. فـضولی «رنـد لیـک» اصـطلاحی‌دا ایشلتمیـشدیر و اونـو زاهیـدین قارشیـسیندا قویموشدور.
روح. روح انسانین گئرچکلیگـی و انسان بدنینـه باغلی اولمادان وار اولموشدور. انـسان بدنینـه باغلانارسا، آدی «نفس» اولار.
زاهید. عرفان اهلینه خور باخان، خـام و ظـاهیری گؤرن، باطینی خـراب و ظـاهری اوز، ئـوزون بگـنن بیلگـی‌سـیز آدم. فـضولی اونـون قارشیسیندا یئتگین و تمیز انسانا «رند» دئییر.
زلف. کثرت علامتی.
زنجیر جنون. دلیلیک سلسله‌سی. دلیلـری زنجیـر ایله باغلاردیلار.
ساقی. فـضولی‌نـین ان سـئودیگی و معـشوق درجه‌سـینه کیمـی یئتیـشن بیـر محبـوب و سئوگیلی‌دیر. عرفانی آنلامـدا، ازلـی معـشوق معناسیندادیر. معنا عالمی‌نین ذوق وئره‌نی.
سالیک. یول گئدن، حقه و حقیقته چاتماق ایچون تلاش ائدن.
شنیدا. شوق اهلی، دونیا قایغیلاریـندان خـیلاص اولموش عاشیق.
شـاهید. بو کلمه‌نـین کؤکـو «شـهد» سـؤزو بـال معناسیندادیر و «شاهد» ایسه حق تعـالی‌نـی شهودی تجلّی‌لرده گؤره‌نه دئییلیر. فـضولی‌ده اولان شاهید، سعدی و حافظده اولان ساییق سئوگی‌دن قایناقلانـان غیـر عرفـانی شـاهید دگیلدیر. تام عرفانی و معنوی معنا داشییر.
عارض. حققین تظاهر ائتدیگی و گؤروندوگو یئر.
عـارف. عارف، حققه ساری بصیرت گـؤزو ایلـه و جاهیـل ایـسه تقلیـد یولیلـه گئـدەر. عـارف اولمایان حققین گؤرونوشونو گؤرمز و بیرلیک اسـرارین بیلمـز، لاکـین عـارف بیلـر (شـرح فصوص الحکم خوارزمی، ص ۳۷۴).
عاشیق. نفسینی و وجودونـو کمـالا چاتـدیریب، حققین جمالینا مفتون اولان کیمسه.
عرض. جیـسمین ماهیـت و جوهرینـدن باشـقا خاصّه، فورم و شکل کی اصلینده اولماییب و سونرا عمله گلیر.
عشق. بیریـسینی، ئوزونـو فـدا ائـده‌رجـه‌سـینه سئومک، اونا باغلاماق و اونـسوز یاشاییـشی دؤزولمز و حرام بیلمک.
عقل. گئرچکلیگی ادراک ائدن و پـیس ایـشلردن قورویان. عقلین ئوزه‌للیگینده علمده واردیر، و لاکـین علـم یـالنیز اشـیاءنین تـصوّرو آنلامیندادیر.
علت. بیر شئی دوغوران اونا تـأثیر قویـان اسـاس عامیـل و فاعیـل و سـبب. فلـسفه‌ده، باشـلانغیجین «نـه» اولـدوغو سورولورسـا، وئـریلن جوابـدا واراولوشـونون «علـت»، «سبب» و «موثر»ی معلوم اولار.
فقر. آللاهدان باشقا هـر نـه‌دن استغنا و احتیـاج سیزلیق ایله انسانی کمال و یئتگینلیگه آپاران یول. فضولی هم مادی و همده عرفانی فقـره اشاره ائدیر.
فنا. ایلاهی گئرچکلیگینده جذب و محو اولماقدیر. فنادان مقصد، انسانین فانی اولماسی دگیلدیر، بلکه انسانین بشری جهتی‌نین ربّـانی جهتـده محو اولماسیدیر. (فصوص الحکم خـوارزمی، ص۳۲). سالیکین معنوی باخیمـدان تمامیلـه تمیزله‌نیب وصاله چاتماسی.
فیض. عوض‌سیز بیر شئی باغیـشلاماق. عرفـانی آنلامدا، ایلاهی تجلّی‌دن آلینان باغیش.
لامکان. یئرسیز. یئری اولمایان، مـادی دونیـانین مکانی بویودونا گؤره ان یوکسک و یوخاری‌دا دوران حق تعالی.
لطف. خوشلوق، گؤزه‌للیک و یاخـشی داورانـیش. تانری‌نین قوللارینا گؤستردیگی حرکت.

لم یزلی. زایل اولماز، یوخ اولماز.

منی. سالیکین بوتون معنوی نورلاردان خبردار اولماسی ایچون واسیطه.

مسجید. محبوبو مشاهده ائتمگه مانع اولان یئر.

مظهر. بیر شئیین چیخدیغی و گؤروندوگو یئر.

ملاحت. ایلاهیاتین سونسوز کمالی.

ممکن. اولماغی و یا اولماماغی واجیب اولمایان بیر وارلیق، انسان و حئیوان کیمی. اولاسی وارلیق.

موجود. واراولان. وارا اولوشان.

ناز. معشوقون عاشیقه وئردیگی گوج و قوّت.

وجود. وارلیق.

وحدت. بیرلیک، تک و یالنیز قالماق. تانری قدرتی و حکمتی‌نین تجلّی‌سی اولدوغونو بیله‌رک کؤنلونو حقدن آییرماماق.

وصل. یئتیشمک، تاپیشماق. یالنیز مجازی عشق آردینجا اولان عاشیق وصله یئتیشیر. فضولی‌نین عشقی حقیقی اولدوغو ایچون، او هئچ زامان وصل آرزوسو ائتمیر.

هفت اختر. یئددی اولدوز (سیارات سبع): آی، گونش، مریخ، مشتری، زؤحل، زؤهره، عطارد.

هیولا. ایلک ماده و جیسم.

۵. چتین لغتلر.

آجل. گله‌جک، اوزاق گله‌جک، آخرت.
ابتر. ناقص، قویروغو کسیک، اوشاق سیز.
ابتهاج. شنلیک، شادلیق.
ابرار. مرحمتلی آداملار. یاخشی آداملار، یاخشییلق ائده‌نلر
اجتناب. اوزاق گزمک.
احباب. دوستلار
احسان. خیرات، لطف، مرحمت، یاخشیلیق.
ادبار. بدبختلیک، کیفیر و اویغون سوزلوق، دوشکونلوک.
ادرار. دواملی گلن مادی یاردیم، تقاعد.
ادنی. ادنا، ان آلچاق، رذیل.
ارتحال. کوچمه، فوت ائتمه.
ارض. تورپاق. یئراوزو.
ازاله. آپارما، یوخ ائتمه، سیلمه.
ازدحام. تونلوک، قالابالیق، دولوشما.
ازهار. چیچکلر، گوللر.
استظهار. بیرینه آرخالانما، یاردیم ایستەمه.
استعلا. اوستونلوک، اوستونلوک ایستەمه، اوجالیق، اوجالتما، یوکسک لیک.
استغفار. آللاها یالواراراق باغیشلانمانی ایستەمه، عفو دیله‌مه.
استغنا. توخلوق، زنگین‌لیک، وارلی‌لیق.
استفسار. سوراق، سورما، سوروشما. ایضاح ایستەمه.
استمرار. کئچیب، گئتمه، سوره‌کلی آخما، دایمی‌لشمه.
اسفل. آشاغی، ان آلچاق حصه.
اشتعال. شعله‌لتمه، آلیشما، یانما.
اشتهار. شؤهرت، سان، آد قازانما.
اطبا. طبیب سؤزونون جمعی، حکیم.
اطوار. طور ئوزونون جمعی، داورانیشلار.
اعتبار. ده‌یر، سان، شرف، اهمیت.
اعدا. عدونون جمعی، دوشمن‌لر.
اعمی. کور، گؤزو کور، گوره‌بیلمه‌ین.
افاضه. دانیشیق واسیطه‌سیله، فایدا یئتیرمه.
افتقار. فاغیرلاماق، یوخسول اولماق.
افراط. حددن آشما، آشیرما، حدوی کئچمه، سون درجه، آشیری، حددن آرتیق.
افشا. فاش ائتمه، بوروزا وئرمه، آشکارا چیخارما.
افگار. اینجیک، اینجیمیش، یارالایان، یوروجو.
اقتدا. آردینجا دوشمه، آرخاسینجا گئتمه، تقلید ائتمه، نامازی قیلما.
اکتساب. منیمسه‌مه، قازانما، اله کئچیرمه، اله گتیرمه.
اکراه. نیفرت. کؤنول سوزلوک، بیرنمه، ایرندیرمه.
اکمل. کامیل، تام، داها مکمل.
الم. کدر، کدر، اینجیک - اوزونتو.
امتثال. بویوروغو یئرینه یئتیرمه، اطاعت ائتمه.
امل. مقصود، ایستک.
انشراح. شنلیک، شادلیق، ممنون اولماق.
انصار. یولداشلار، مسلکداشلار، پیغمبرین مدینه‌یه هجرت ائتدیی زامان یاردیم گؤسترن‌لر.
انکسار. سینماق، قیریلماق.
اِنها. خبر وئرمک.

اولوالابصار. بصیرتلیلر.
اولیاء. مقدس شخصلر، صاحیبلر، آتالار.
اهدا. هدیه وئرمه، هدیه گؤندەرمه، پیشکش ائتمه.
ایادی. ال آلتی‌لار، یاردیمچیلار.
ایثار. فداکارلیق، باشقالاری‌نین یولوندا ئوزجان و مالیندان کئچمه.
ایذا. اذیت ائتمه، اینجیتمه.
باذل. باغیشلایان، الیندن گلنی اسیرگمین.
بذل. باغیشلاما، بخشیش.
برهمن. برهمایی دینینه منسوب اولان.
بسایط. بساط، قورغو.
بسیط. گئنیش، انگین، خالص، ساده.
بطالت. تنبل لیک، ایش‌سیز، گوج‌سوز، واخت کئچیرمه، سرسری لیک.
بعیر. دوه.
بقعه. معبد، دین باشچی‌لاری و امام لارین مزاری اوستونده تیکیلن بینا.
بنت. قیز
بیاض. آغ.
ترکّب. بیری - بیرینه باغلانماق، محکم اولماق.
تشویر. دؤیونتو، هؤوشنه. آشوب و اضطراب.
تضاعف. بیر شئیین ایکی قامت اولماسی.
تضرع. یالوار- یاخار، سیتقاما، آغلاما.
تعبد. بنده‌لیک، گؤزو باغلی جنون ائتمه.
تعلق. باغلی‌لیق، علاقه، آسیلیلیق.
تغیر اطوار. حرکتلرین دگیشمه‌سی
تفاخر. ئویونمه، لووغالیق.
تقدیر. آلین یازیسی، اولاجاق، چاتاجاق.
تقریر. سؤیلمه، آییتما، بیلدیرمه.
تکوّن. وار اولماق، وارلیق.
تمکین. سؤزه قولاق آسما، بویون اگمه، اطاعت.
تموج. دالغالانما، لپه‌لنمه.
تنبیه. آییلتماق.
توسن. قودورغان، هارین، باش اگمه‌ین.
توفیق. ضبط ائتمه، توتما، آلما.
ثابت. ترپنمه‌ین، داواملی، دگیشیلمز، عقیده‌سیندن دونمه‌ین.
ثریّا. اولکر اولدوزو.
ثنا. آلقیش، ستایش.
جاذب. چکیم، جذب ائدیجی قوّه، ماراق، لطافت.
جبّار. مستبد.
جدل. مناقیشه، چکیشمه، ساواشما.
جسر. کورپو.
جنّت. بهشت، اوچماق.
جَیب. یاخا، بویونلوق.
جیفه. قوخوموش لئش، داوام سیز. هر بیر آلچاق.
حاجب. پرده، پرده قالدیران.
حاذق. باجاریقلی، ماهیر.
حارث. اکینچی.
حبذا. نه گؤزل! آفرین!.
حدیقه. باغ، باغچا.
حدیقه. چیچک‌لیک، باغ.
حصن. قالانین دیواری.
حصول. اله‌گلمه، منیمسمه.
حکما. حکیملر، فیلس.فلار.
حُله خضرا. یاشیل رنگلی اوزون بوی گئییم.
حمره. حمرا. قیرمیزی، قیزیللی.
حمل. قوچ بورجو، فروردین آیی.
حنظل. ابوجهل قارپیزی، آجی‌خیار، ایت خیاری.
حیف. افسوس.
خازن. خزانه‌دار.
خدنگ. آغجا قایین آغاجیندان قایریلمیش اوخ.
خصائل. خصلت سؤزونون جمعی، طبیعت، عادت.
خفاش. پالاز قولاق، گنجه قوشو.
خمار. گؤزو یوخولو، نشئه‌لیک.
خوف. قورخو، واهیمه.
داعی. دعوت ائدن، چاغیران، دعا ائدن.
دبور. باتی طرفدن اسن یئل.
درّ. اینجی‌لر.
دموی. قان ایله باغلی، قانلی، قانا باتمیش.
دیوان. محکمه، اداره.
ذل. ذله، ذیلله، ذلیل اولموش.
رائض. حیوانلاری اهلی لشدیرن و تربیه لندیرن.
ربیع. باهار، یازار.
رجا. ایستمه، اومما.
رفعت. اوجالیق، یوکسلیک.
رموز. رمز سؤزون جمعی، نشانه، آنلاتما، بیر

مساله‌نی اچماق ایچون.
روضه‌ی رضوان. بهشت، جنت.
زرّاق. زرق ائدن، حیله گؤسترن، ریاکار.
زربفت. خارا، زرله ایپک‌دن توخونموش پارچا.
زلال. دورو، صاف، دومدورو.
زمهریر. برک سویوق، سویوقلوق.
زنّار. بئل باغی، بویوندان آسیلان خاچ باغی.
زهی. آفرین، احسنت.
زیب. زینت، آرایش.
ژاله. شبنم داملاسی، یاغیش و دولو داملاداری.
ژنگ. پاس و پاسلانماق.
ژنگ. ژگ. دیل آلتی سؤزو، حرصدن دئگیلن زمزمه.
ژنگار. پاس، پاخیر، میس پاسی.
سادت. آقالیق، بؤیوکلوک.
ساری. سیراب ائدن، کئچی‌جی، یولوخوجو.
سافل. آلچاق، آشاغی.
سالیک. یول گئدن سفر ائدن.
سایری. خسته، مریض، ناخوش.
سبحه. دعا، ذکر، دعا زامانیندا ایشله‌نیلن ایپه چکیلمیش مؤهورلر، تسبیح.
سبق. اوستون گلمه، ایره‌لی‌لمه.
سپهر. گؤی، سما.
ستّار. گیزله‌دن، برک ئورتن.
سحاب. بولود.
سخا. الی آچیقلیق، بخشش.
سریر. تاخت، شاهلیق تاختی.
سفها. سفیه‌لر، بیلگی سیزلر.
سکان. گمی و طیاره‌ده حرکت استقامتی‌نی معین لشدیرمک ایچون قورغو.
سلوک. داورانیش، یولا گئتمه.
سما. آسمان، گؤی.
سمند. قیزیلی بوز، ساریمتیل رنگده اولان (آت)
سمندر. کرتنجیک.
سوء. پیس‌لیک، پیس، یاراماز.
سواد. باجاریق، یازی پوزو، بیر یازی‌نین اوزو.
سودا. ۱. توتماجا، ۲. خیال، قارا سئودا، هوش. ۳. وئریش، معامله.

سها. ایشیغی آز اولان، گؤیون شیمال اولدوز.
شاهد. ۱. تانیق، بیر احوالاتی گؤزو ایله گؤرموش. ۲. ثبوت، دلیل، ۳. گؤزل اوغلان.
شفیق. مهربان، اوره‌گی یانان، اوره‌گی نازیک.
شقی. داش اوره‌کلی، رحم‌سیز، بدبخت.
شکور. چوخ شوکر ائدن.
شهور. شهر سؤزونون جمعی، آی.
شیاع. شایع اولما، یاییلما، هامی ائشیتمیش درجه‌ده
شیَم. شیمه سؤزونون جمعی، خوی و عادت.
صادق الاخلاص. دوزگون، دوغرو، اخلاص‌لی.
صباح. گونون باشلانغیجی، سحر.
صبوح. سحر چاغی ایچیلن شراب.
صحف. صحیفه سؤزونون جمعی.
صراحی. ایچگی ایچمک ایچون اوزون بوغاز شوشه قاب.
صرّاف. پول و قیمتلی کاغیذلار آل-وئری ایله مشغول اولان آدام.
صرصر. کولک، چوخ برک و سویوق یئل.
صریر. فریاد، های سالماق، قلمین کاغیذ اوزه‌رینده یازاندا چیخاریلان سس.
صغار. صغیر سؤزونون جمعی، بالاجا، آز یاشلی.
صمد. زنگین، وارلی، احتیاجسیز.
صنع. ایش گؤرمه، ایجاد ائتمه.
صنوبر. آغ شام آغاجی.
صهبا. شراب.
صیقل. پارداق، آغارتما.
ضمیر. وجدان، شعور، عوض لیک.
ضیا. آیدینلیق، نور، ایشیق.
طالع. گله‌جک، اقبال، آلین یازیسی.
طاها. طه، قران سوره‌سی.
طرفه. ـَ بیر گؤز قیرپیمی، ـُ تایی گؤرونمه‌میش. یئنی شیئ.
طلسم. جادو، اووسون، سحر.
طواف. کعبه‌نین و هر بیر مقدس یئرلرین دؤورسینه دولانما.
طوالع. طالعلر.
طومار. لوله‌لنمیش یازیلی و آغ کاغذ.
طیر. طائر سؤزونون جمعی، قوش.

ظلّ. کولگه، سایه.
عالیه. حؤرمت ایچون قادینلارا وئریلن عنوان.
عبهَر. نرگیس، یاسمین، گؤزون گیله‌سی.
عتاب. آجیقلانما، دانلاما.
عذار. اوز، اوزده ساققال گؤیرن یئر.
عرایس. «عروس» سؤزونون جمعی.
عرفان. ادراک، بیلیک، تجربه یولو ایله یوخ، ذهنی چالیشما و ایدراک یولو ایله حقیقت‌لری کشف ائتمه.
عزایم. عزیمت، سؤزونون جمعی، خسته ساغالتماق، ایچون اوخونان دعا، اووسون لار.
عسرت. دارلیق، الی دار اولما، یوخسوللوق، سیخینتیلی شرایطده کئچینمه.
عطار. عطیرلی شیئ‌لر ساتان، بیتگی درمانلاری ساتان.
عظیم الشأن. یوکسک رتبه‌لی، شانلی.
عفاف. عیفّت، پاکلیق.
عقود. عقد سؤزونون جمعی، دویونلر.
عمیم. ییغیلیب و چوخالان شیئ، تمام، کامل.
عنادل. «عندلیب» سؤزونون جمعی، بولبوللر.
عنبر. عطیرلی ماده، گؤزل قوخولو بیر ماده.
عندلیب. بولبول.
عنقا. سیمرغ.
عون. یاردیم، کؤمک، مساعدت.
عیـّار. حوققا باز، فیریلداقچی، اوغرو، زرنگ، چوخ بیلمیش.
غالب. غلبه‌چالان، ان چوخ حیصه‌لی.
غزا. مسلمانلارین کافیرلره قارشی ساواشی.
غفران. باغیشلاما، سوچوندان کئچمه.
غلمان. غلام سؤزونون جمعی، بنده، نوکر، اوشاق.
غموم. غم سؤزونون جمعی، کدر، غصه، کؤنول توتقونلوغو.
غواص. دالغینج، سو آلتی اوزگونجو.
فاقه. یوخسوللوق، الی باغلی لیق.
فتوا. دینی اساس‌لار اوزره وئریلن حؤکم.
فراست. آنلاما، آنلاییش، باطنی باشا دوشمه، ذهنیتلیلیک، سؤرغولوق، زیرکلیک، آییقلیق.
فصّاد. قان آلان، حجمت چی.
فصد. یاردیم، ایمداد.
فلک. گؤی، سماء، عرش، اوغور، بخت.
فوز. قورتولوش، غلبه.
فی‌الحال. بیر آندا.
فیض. بوللوق، برکت.
قاضی عسگر. قاضی، حاکیم، منصف بیر دادگاه حاکمی.
قتال. ئولوب-ئولدورمه، قانلی ووروشما.
قـدْح. پیس‌لمه، دانلاماق.
قـدَح. پییاله، تاسا.
قرب. قوهوملوق. یاخینلیق، یاخینلاشما.
قسیم. بؤلن، بؤلوشدورن، پایلایان.
قماری. قمار کیمی نتیجه‌سی معلوم اولمایان ایش.
قندیل. آسمالامپا، آویز.
کافل. بیر ایشی عُهده‌سینه آلان، بیر ایشی بوینونا چکن، ضامن.
کبار. کبیر سؤزونون جمعی، بؤیوک آداملار.
کحل. سورمه.
کسل. کئفسیز، یورغون.
کسور. کسر-دن جمع.
کوکب. اولدوز، اولدوز چیچگی، سوغان گولو.
کهربا. آچیق ساری رنگ.
لؤلؤ. میرواری، اینجی.
لاجرم. چاره‌سیز اولاراق، سوندا، بونا گؤره.
لاجورد. لیل (نیل) رنگی.
لایتجزی. بؤلونمز، تجزیه ائدیرلمز.
لایعقل. عاغیلسیز.
لعب. اویناماق، شوخلوق ائله‌مک.
لعبت. اویونجاق، گلین‌جیک، اینجه و گؤزل قیز.
ماعدا. کئچمیش، قاباقکی، غیره.
مأوا. اقامتگاه، سکونت یئری، مسکن.
مبادی. مبداء سؤزون جمعی.
مبدع. یارادیجی، ابداع ائدن.
مبرّا. آلنی آچیق. براءت قازانمیش.
مبصر. گؤروجو، گؤزتچی.
مبهم. دولاشیق، قارانلیق، گیزلی، آنلاشیلماز.
متعلم. علم ئویره‌نن، اوخویان، درس آلان، شاگیرد.
متغییر. دگیشمیش، باشقالاشمیش.

مجلّا. آیدین، جلا وئرمیش.
مجمل. ییغجام، ایضاح سیز.
محابا. قورخو، ئوزونو قوروما.
محرّر. یازیچی، کاتب.
محرور. قیزدیریلمیش، حیرصلنمیش.
محروس. قورونمـویش، سـاخلانیلمیش، قـوروق ائدیلمیش.
محصور. دیوارلی، چپرلنمیش.
مختل. پوزغون، آزان، پریشان.
مخیم. خیمه‌گاه.
مدّ: قابارما.
مدایح. مدیح سؤزون جمعی، تعریفـه لایـق ایـش و حرکت، تعریف مضمونلو شعرلر.
مدبر. باش بیلن، پول بیلن.
مدخل. گیره‌جک، گیریش، آغینیر، آستانا.
مدفن. قبیر. باسدیریلمیش یئر
مذموم. قینانمیش، پیس، ایگرنج.
مرآت. گؤزگو، آینا.
مراتع. مرتع سؤزون جمعی، اوتلاقلار.
مرغوب. کیفیت‌لی، یاخشی بگه‌نیلن شیئ.
مرفوع. اوجا، یوکسلمیش.
مزاحم. سـیمیتن، بـاش آغریـدیجی، ال - آیاغـا دولاشان.
مزبله. زیبیل‌لیک، کوللوک.
مسا. آخشام اوستو.
مستدام. داواملی، دایانیقلی.
مستعار. تاخما، اویدورما، قوندارما.
مستولی. استبدادچی، بیرینه اوسـتون گلـن، غالیـب اولان، حاکیم اولان.
مُسَطّر. یازیلمیش صحیفه.
مسطور. یازیلمیش.
مسمار. میخ.
مشعشع. پارلاق، پارلایان.
مشفق. مهربان، شفقت‌لی.
مصلا. جماعت نامازی قیلینان یئر.
مضایق. مضیق سؤزون جمعی.
مضرّت. شرّ، زیان، صدمه.
مضطر. چاره‌سیز، یوخسول، تنگه‌گتیریلمیش.

مضمر. گیزلی، ایچه‌ریده ساخلانیلان سیرّ.
مضیق. دارلیق، داریسقاللیق.
معدلت. عدالت، انصاف.
معذب. عذاب اولونموش، زحمته دوشموش.
معذور. عوذورلو.
معرّف. تعریف ائدن، تانیتدیران.
معلّا. یوکسک و اوجا ذیروه‌یه قالخمیش.
معمور. آباد.
معنبر. عنبرلی، عطیرلی، خوش قوخولو.
مغموم. غملی، کدره باتمیش، بوینو بوروق.
مفتاح. آچار، کلید.
مفتاح. آچار، کلید.
مفوّض. بیر ایشی باشقاسـینین بوینونـا قویـان آدام، تاپشیران.
مقارن. بیر - بیریله یاخین اولما، بیرلیکده چاغداش.
مقال. گفتار.
مقام. یئر، مکان، وظیفه صاحیبی.
مقام قرب. یاخینلیق یئری.
مقبل. شانسلی، اقباللی.
مقدر. آلین یازیسی، اولاجاق.
مقسم. بؤلوشدوروجو، بؤلوجو، بؤلن.
مقنع. مقنعه، باش ئورتوگو.
مقوس. دایره‌وی، قوسی اولان.
مقید. باغلی، علاقه‌لی.
مکث. دورغو، دورما، آیاق ساخلاما.
مکنون. گیزلی - گیزلی ساخلانمیش.
ملاحت. دوزلولوق، گوزه‌للیک.
ملجأ. سیغیناجاق، سیغینجاق.
ملزم. وادار ائدیلمیش، مجبور.
منزل. ائو، سیغینجاق، مسافه ئولچوسو.
منشور. بیلدیریش، آچیق فرمان.
منطوی. بوکولموش و ییغیلمیش بیر شئی.
منعم. احسان ائدن، نعمت وئرن، وارلی، دولتلی.
منقبض. ییغیشمیش، بوزوشموش، سیخیلمیش.
منقطع. کسیلمیش، قیریق-قیریق، کسمه - کسمه، فاصیله‌لی، آرالی.
منوّر. ایشیقلی، پارلاق، آیدین.
منهاج. آچیق، آیدین.

موت. وفات، ئولوم.
مهاجر. کؤچری، کؤچن کیمسه.
مهالک. مهلکه سؤزونون جمعی، ئولوم یئری.
مهلک. ئولدوروجو، قیریجی، یارا.
مهمل. زای، بوش – بکار آدام.
مهیمن. گؤزتچی، آللاهین صفتلریندن بیری.
میرزا. شخص لقبی، آدلاردان سونرا گلدیگده شاهزاده‌لیک، اول گلدیکده روتبه‌بیلدیریر.
میزان. ئولچو، آغیرلیق، چکی آلتی، شمسی ایلی‌نین سگیزنجی آیی.
مینا. قیزیل سو ایله بزه‌نیلمیش شوشه قاب.
نار. اود، آتش.
ناصیه. آلین، آلین توکو.
نامی. آدلیم، شانلی، شوهرتلی.
نزاکت. ادب، قاناجاق.
نصاب. باشلانغیج، منظوم سؤزلوک.
نعت. اسلام پئیغمبری‌نین تعریفی.
نقیض. مغایره، ضد، قارشی.
نه رواق. دوققوز رواق، گؤی.
واصل. قووشان، یاپیشیق، یئتیشمیش.
والی. ایالت حکومتی.
ورع. پرهیزکارلیق، زاهیدلیک.
وصّاف. وصف ائدن، تانیتدیران.
وقار. تمکین‌لیلیک، آغیرلیق، متانت.
هزار. بولبول.
هفت طاق. یئددی قبه، گؤی.
همای. خوشبختلیک گتیرن افسانه‌وی بیر قوش.
هموم. چتین ایشلر، دردلر، کدرلر.
هویدا. گؤرونن، آچیق، بیلینن.
هیجا. داعوا، ووروشما، جنگ.
یاسین. یس، قرآن سوره‌سی.
یزدان. آللاه، تانری.
یسار. سول، سول طرف.
یغما. سویغون، تالان، غارت.
یلدا. قیشین بیرینجی گئجه‌سی، ایلین ان اوزون گئجه‌سی.
یُمن. اوغور، شوگون.
یمین. ساغ، ساغ طرف.

۶. فارسجا بئیتلر.

۷. شخص و یئر آدلاری.

۸. سیتایش‌لر.

اسلامی تورک ادبیاتی ایله تانیش اولان هر کـیم، مولانـا حکـیم مـلا محمـد فـضولی‌یـه آفـرین دئمیش، اونون نبوغو، غئیرت و همّتی قارشیسیندا باش اگمیشدیر کی بو مسأله ئوزو ئوزل بیر تدقیقات موضوعودور. بورادا اونون حاققیندا یازیلان اوچ شعری تقدیم ائدیریک.

فضولی، ساحه‌ی نظمین ادیب یکتاسی،
مربّی شعرادیر او شاعر اعظم،
غزللرینده صمیمانه گؤستریب دقت،
شراره‌لر ساچار اطرافا آغزین آچدیقجا،
گلر تموّجه هر دم دامارلاریندکی قان،
نظرلرینده نمایان بیر عاشیقانه وقار،
هانی‌اونون کیمی بیرصاحب‌قریحه‌ی صاف
بلی، بو شاعیر ایچون باشقا بیر فضیلتدیر،
اولورکی *طاهر* ائدر روحونو بو شعر ایله یاد،

اونونلا باشلادی اشعار تورکی احیاسی.
یاراتدی کندی محیطینده باشقا بیر عالم.
کلام عشق ایله اول شاعر گران قیمت.
جوشار دنیز کیمی بیر ماه رویا باخدیقجا.
گؤرنده تازه یئتیشمیش بیر آفت دؤوران.
باخاندا عکسینه حئیران قالار اولوالابصار.
سؤزونده ائتمیه تقلید شیوه‌ی اسلاف؟
فضولی‌یی هامیا سئودیرن بو خصلتدیر.
الی الابد یاشاسین نامین ایّها الاستاد.
ابراهیم طاهر مصاحب.

دلا! آماده اول تبریکه، چونکی جشن عرفاندیر،
بوگون دئرلر فضولی نام نیکی زیب مجلیس‌دیر،
لسان ساحری تأمین ائدر آداب تقریری،
الاای‌شخص‌روحانی، نه‌صاحب علم و ذی شأن سان؟
آتیب کؤنلون حقیقت عالمینه، ایسته‌دین کامین،
کرامت ائیله‌دین اقوام تورکه خوش بیان بیردیل
لسان تورکی احیا ائیله‌دین، عیسا کرامت سن،
فضولی‌نین قالار آثاری باقی، تا جهان باقی.

جهاندا تازه بیر اسلوب خوش آیت نمایاندیر.
اونون ذکریله بزم عارفان دلشاد و خنداندیر.
بیان ماهیری اهل بیانا اصل برهاندیر.
کمالات تن و جان نقطه‌ی قلبینده پنهاندیر!
دانیشدین بیر دیل ایله کیم، او دیلده عقل حئیران دیر.
کی هر بیر کلمه اوندا جامع پر فضل تباندیر.
سنی جانبخش کیم سؤیلرسه، دوغرو، بو نه بؤهتاندیر؟
، *فنا* یوخدور کمالا، هر زامان، هر دؤور دؤوراندیر.
میرزا رحیم فنا.

فضولی هئیکلی ئونونده.

شه‌هرین قلبینده، دؤیونور، وورور انسـانی سجـــیـه‌م، سیقـلتیم منیم.
اوجالیر کؤیلره قالخیر گونشه. هئیکله چئویریلمیش شؤهرتیم مـنـیـم.

قیزاران‌دان سحر ساچاغین‌آچاجاق، بابامین هئیـکـلیـن ئوپـوب گـولـوشور.
چیخار -چیخماز مارال داغین دؤشونه وورغـونـون سـلامی یـادیـمادوشور.

باغداددانمی یوخسا تبریزدن قالخیب، بولودلار یاریشیر بیر بؤلوک دورنا.
زولال هاواسیندا گؤزل باکی نینی، دالیـــر اونـلارامی فـضــولی بابا؟

دؤرد عصیر، بئش‌عصیر قالمیش‌آرخادا، بیری بیزدن بیری سیزدن اولاندا،
بیر شاعیر یاشامیش وطندن اوزاق، کدرلنمیش یوردو یادا سالاندا.

عربه هم فارسا أوز چئویرمیش او، قدر-قیمتی‌نی کیمسه بیـلمه‌میش.
«چه‌کنم، چه‌کنم!» ناله‌سی چکمیش زمـانه الیـندن فریـاد ائیله‌میش:

رحم برزاری من یار ندارد چه کنم یار پروای منِ زار ندارد، چه کنم!
دلم از طعنه‌ی اغیار به جان آمد و بار، خبر از طعنه‌ی اغیار ندارد، چه کنم!
دیده عمری است که خونبار شده است از غم او، او؛ غم دیده‌ی خونبار ندارد، چه کنم!
درد دل چند کنم شرح فضولی بر یار. یار فکر من افگار ندارد، چه کنم!

بایات ائللری‌نین قیزیل گولونو کربلا چؤلونده اکمیش توربته.
فارسادا باغش‌ائتمیش‌عشقین عطرینی عرب حئیران قالمیش بو طراوته.

لاکین زمانه‌نین قودوز دوزوگو سیخمیش فیلوسوفون پاک اوره‌گینی.
بابامی تحمّل ائتمه‌میش زامان. بابام بؤیله چکمیش گؤیه سسینی:

چند ای چرخ مرا زار و زبون می‌سازی، قدّم از بار غم و غصه نگون می‌سازی؟
بیش از این جلوه مده در نظرم دونان را چند غم‌های من از رشک فزون می‌سازی؟
وقت شد رتبه‌ی اقبال مرا قدر دهی، چند پامال در این رتبه‌ی دون می‌سازی؟
الم واقعه‌ی قید فضولی صعب است. آفرین بر تو، در این واقعه چون می‌سازی؟

حکمتلر باغیندان بیر چوخ گول دسته، باغلادی فضولی، بیچدی فضولی.
آیری دوشدو دوغما بایات ائلیندن، آیریلیق شرابین ایچدی فضولی.

آدی چکیلنده لرزه دوشوردو، قولدور رضاخانین یئددی بندینه.

دگیشدی دونیالار، دگیشدی دؤوران   آنا وطن قالدی بابا قئیدینه.

زولال هاواسیندا شانلی باکی‌نین،   بویلانان هئیکلده نه معنالارواار.
دؤرد یوز یاشیندادیر انسان کمالی،   هله ایلک باهاردیر، هله ایلک باهار!

دؤیونور شه‌هرین آنا قلبینده   آذربایجانیمین اصیل سیقلتی.
اوجالیر گؤیلره قالخیر گونشه.   هئیکله چئوریلمیش ابدیتی.

حسین دوزگون
باکی، ۱۳۶۰/۰۳/۲۰

۹. کشف الابیات

۱۰. یارارلاندیغیمیز قایناقلار.[1]

۱. تورکجه.

آلف. قرآن الیفباسی ایله.

۱. ایز، فاخر. *اسکی تورک ادبیاتیندا نظم*. اسلامبول، ۱۹۵۱.
۲. بهزادی، بهزاد. *فارسجا-آذربایجانجا سؤزلوک*، ۲ جلد، تهران، ۱۳۸۰.
۳. سامی، شمس الدین. *قاموس الاعلام*. اسلامبول، ۱۳۱۵. جلد ۵.
۴. محمدزاده صدیق، حسین. *حکیم ملا عبدالله زنونی و زنوزیه مکتبی*. تهران، ۱۳۸۰.
۵. معلم ناجی. *اسامی*. اسلامبول، ۱۳۰۸.
۶. نباتی، سید ابوالقاسم. *دیوان ترکی*. تدوین ائدن: حسین محمدزاده صدیق، احرار نشریاتی، تبریز، ۱۳۷۲.

ب. لاتین آلفابه ایله.

7. Abdülbaki Gölpinarlı, *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri.* İnkılap ve Aka, İst., 1977.
8. *Ana Britanika* ,Hürriyet Yayınları, C. 13, İst., 1994.
9. *Azeri Şairi Fuzuli Hakkında Bazı Yeni Melûmat.* Azerbaycan Yurt Bilgisi Mec. C.I. 1932.
10. *İstanbul Kitapları Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu.* İst. C I.
11. Köprülü, M. Fuad. *Fuzüli.* İst., 1934. CII: İst., 1946.
12. Köprülü, M. Fuad. *İslam Ansiklopedisi,* (Fuzuli Maddesi)
13. Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türki Edebiyatı Tarihi*. C. 1, İst., 1971.
14. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İst., 1979, 1-6 c.
15. Tahir Olgun. *Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar*. I. Kısım, İst., 1936.
16. *Yeni Tara Sözlüğü*, T.D.K., Ankara, 1983

ج. سیریلیک آلفابه ایله.

۱۷. آ.م. بابایف و ... . *آذربایجان کلاسیک ادبیاتیندا ایشله‌نن عرب و فارس سؤزلری لغتی*، معارف نشریاتی، باکی، ۱۹۸۱.

[1] «مقدمه»ده معرفی ائتدیگیمیز قایناقلاری بو سیاهیه آلمادیق.

۱۸. *آذربایجان ادبیاتی تاریخی*. آذربایجان علملر آکادمیاسی، ۳ جیلدده، ۲-تجی جیلد، باکی، ۱۹۶۰.
۱۹. آراسلی، حمید. *مختصر آذربایجان ادبیاتی تاریخی*. ج ۱، باکی، ۱۹۶۴.
۲۰. جعفر، اکرم. *عروضون اساسلاری*، باکی. ۱۹۵۸.
۲۱. ضیاء شیروانی، یوسف. *عرب و فارس سؤزلری لغتی*. آذربایجان علملر آکادمیاسی، باکی، ۱۹۶۷.

۲. عربجه.
۲۲. سعید الخوری الشرتونی اللبنانی. *اقرب الموارد فی فصح العربیه و الشوارد*. ۲ جلد.
۲۳. السید الشریف علی بن محمد الجرجانی. *التعریفات*. القاهره، مصطفی البابی الحلبی، ۱۳۵۷ هـ/۱۹۳۸ م..
۲۴. محیی الدین ابی عبدالله العربی الحاتمی. *رسائل ابن العربی*. بیروت، دار احیاء الثرات العربی.
۲۵. محیی الدین بن عربی. *فصوص الحکم*. والتعلیقات علیه تعلم ابوالعلاء عفیفی. الطبه الثانیه، بیروت، دارالکتاب العربی، ۱۴۰۰ هـ/۱۹۸۰ م.
۲۶. ابی الفضل جمال الدین محمدبن مکرم این منظور الافریقی المصری. *لسان العرب*. قم، نشر ادب الحوزه، ۱۴۰۵ هـ ۱۵ ج.

۳. انگلیزجه.
27. *A History of Ottoman Poetry*. London. 1904.
28. *Arabic-English Lexicon. By E.W. Lane. 2nd ed. Cambridge\ "slam'c Texts Society, 1984, 2 vols.*
29. *Encyclopedia Britanica*. 24 vols. 1973.
30. *Shorter Encyclopedia of Islam*. Ed'ted by H.A.R. G'bb and A.H. Kramers. Leiden, Brill, 1974.
31. *The Encyclopedia of Islam*. New Edition by a number of leading oriantalisst. Edited by H.A.R. Gibb [and others]. London, Brill, 1979.

٤. فارسجا.
۳۲. ابن عربی، محیی الدین. *فرهنگ اصطلاحات عرفانی*. مترجم قاسم میر آخوری، جامی، تهران، ۱۳۷۶.
۳۳. انوری، حسن. *اصطلاحات دیوانی دوره‌ی غزنوی و سلجوقی*. تهران، طهوری، ۱۳۵۵.
۳۴. رحلی، احمد علی. *شرح مصطلحات صوفیه در دیوان حافظ*. تهران، زوار، ۱۳۴۰.
۳۵. کرجی، علی. *اصطلاحات فلسفی*. قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۱.
۳۶. مصاحب، غلامحسین. *دائرة المعارف فارسی*. تهران، فرانکلین، ج ۱، ۱۳۴۵؛ ۱۳۵۶، ج ۳، ۱۳۷۴.
۳۷. معین، محمد. *فرهنگ فارسی*. تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۶، ۶ ج.
۳۸. نائبی، محمد صادق. *واژگان زبان ترکی در فارسی*. تهران، ۱۳۸۰.
۳۹. یحیی باخرزی، ابوالمفاخر. *فصوص الآداب*. به کوشش ایرج افشار. تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۴۵.



تهران مطهری کیتابخاناسی ۳۰۷ سایبلی الیازما نسخه‌سی‌نین بیرینجی صحیفه‌سی.

«دیوان والی»نین حاشیه‌سینده گئدن

فضولی‌نین ملمّعی

قان یاشمدن سار و کیم دوتمش یولنگ قیل برگزر
میل قیلمزلسن بنگا سندن بو استغنا نیتر

قانلو الیسم داخی کل کیم شمدی قانمدن بنم

کوزلاری تنگ اولدی اشکمدن چوق اولر غرق آب
چوق سویندن قیلدی چوق اوم مردم چشمم خراب

عالمی سیلابه ویردم ای جمالی آفتاب
کور نور مردم کوزنده سیل ایله دوتمش حباب

سویه هر ایو کیم کیدر اشکنگ روانمدر بنم

ای خیال انک خلوتی نقد روانم مخزنی
کوز یاشی اولور روان هر که خیال التسم سنی

لطف اوموب سندن سر کوینده دوتدم مسکنی
کل کوزی فضولینک چوق آغلتمه بنی

انجمزمی خاطرنگ موجه فغانمدن بنم

بنم که قافله سالار کاروان غمم
مسافر ره صحرای محنت و المم

حقیر باقمه بنگا کمسه دن صاغنمه کمم
فقیر پادشه آسا گدای محتشم

سرشک تخت روانذر بنگا و آه علم
جفا و جور ملازم بلا و درد حشم

نه ملک و مال بنگا چرخ ویرسه ممنونم
نه ملک و مالدن آواره اولسه محزونم

اگرچه مفلس و پست و محقر و دونم
دمادم ایله خیال ایلرم که قارونم

کوتکلده نقد

ئوزەل کیتابخانامیزداکی الیازما نسخەسیندن

كليات ديوان فضولى

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

حمد بيحد وثنای بيعد اول متكلم نطق آفرينه كه سفينۀ اميدسكان بحار بحور نظمی تموج استغراق ✿ والشعراء يتبعهم الغاوون ✿ مستغرق كرداب حرمان ايتمشيكن سلسلۀ استثناء ✿ الا الذين آمنوا ✿ براقوب شعرای اسلامی صحيح وسالم ساحل نجاته چكمش وسپاس بی قياس اول ناظم آسمان وزمينه كيم بسملۀ نظمن افسر فرق فرقان ايدوب مزرعۀ قلوب اهل عرفان وادرا كه نهال مودت كلام موزون دیكمش ومخزن اسرار قلمش .

زهی صانع كه لوح جانه كلك حسن توفيق
ازلدن اقتضای نظم جان پرور رقم قلمش
كمال شعر كسبی ممكن اولمز اولمدين آندن
اكا منت كه طبع نظم اضف ايتمش كرم قلمش
مبدعی كز خامۀ توفيق او دارد رقم
صفحۀ ادراك ارباب سخن نقش خيال
طبع موزون از علامتهای لطف خاص اوست
نيست چون علم دكر مقدور كسب اين كمال
نسبح من اهدى النفوس الى المنى
وقدر اشكال الامور وحلها
تقدس من لولا اعانة فضله
لما علم الاسماء آدم كلها

ودرود نامعدود اول مخاطب كلام معجز نظام نظامه كه فنون شعری مضمون

تصوير افكار نشری‌نين ايلك صحيفه‌سی

Önsüz

Azərbaycan Ortaçaq Divan Ədəbiyatının ən önəmli, tanınmış və ən böyük şairi, Fuzûlinin Türkçə Divani, ilk dəfə Təbrizdə yayınlanmışdır. Əlinizdə olan yayın isə, günümüzə qədər İran və başqa ölkələrdə yayınlanan elmi - tənqidi nəşrləri və bir kaç əlyazma və əski yayınları karşılaştırarak hazırlanmıştır.

Kitabın önsüzündə, Fuzûlinin yaşayış və əsərləri haqqında klasik qaynaqlar, vəsiqələr və sənədlər gətirilmiş, Fuzûli zamanında Bağdadda canlanan Azərbaycan ədəbiyatı axımları incələnmiş, Azərbaycan dan Kərbəla və Nəcəf Şəhərlərinə köçən şairlərimiz və onların Fuzûli ilə ilgisi araştırılmış, sonra Fuzûlinin əsərləri bir bir tanıttırılmışdır.

Önsözün sonki bölümlərində Fuzûlinin İranda Türkçə Divanının nəşrləri elmi dəyərlə tənqid edilmiş və dəyərləndirilmişdir. bu dəyərləndirmədə Mirsaleh Hüsyninin Tehran nəşrinə önəm verilmiş və 1993 ilində Tehranda qurulan Fuzûli kongrəsi sədri Əli Əsqər Şerdust və Əmin Sədiqi nəşlərinin qusurlu və saxta olmaları göstərilmişdir. Başqa bölümdə Fuzûli şe`rlərində işlənən məzmunlar və Divanının predmeti və Fars şe`rinə təsiri və Fars şe`r tarixində yeni bir məktəb yaradan Saib Təbrizinin Fuzûlidən təsir alması aydın misallar ilə göstərilmişdir.

Divanın mətnin hazırlamada düzənləyən, Həmid Araslı, Kənan Akyüz və..., Əbdulbaqi Gölpinarlı tənqidi nəşrlərini qarşılaşdırmış, İranda saxlanılan bəzi əlyazmalara da müraciə edərək, imla qaydalar və tələffüz şivəsinin Fuzûli çağındakı deyişi saxlamış və "Leyli və Məcnun" məsnəvisindən də 24 qəzəl Divana daxil edərək və bir Müləmmə də artıraraq, Divanı bir Dibaçə və 12 bölümdə İran oxucularına təqdim etmişdir.

10 bölümdən ibrət olan əsərin sonsözündə, Divanda işlənən ayələr, hədislər və Ərəbcə ibarələr cədvəli, Türkçə sözlər, Fəlsəfi terminlər, ərəbcə və Farsça çətin luğətlər ayrı-ayrı şərhedilmiş, yer və şəxs adları sıralanmış, bütün Divanın kəşful əbyatı da verilmişdir.

Bu cild Fuzûli külliyatının ilk cildi sayılır. İkinci cilddə Fuzûlinin Divan dışında olan başqa Türkçə əsərləri, üçüncü cilddə Farsça əsərləri (Divan, Rind və Zahid, Hüsn və Eşq vb.) dürdüncü cilddə isə Ərəbcə əsərləri (Divan, Mətləuletiqad vb.) yayınlanacaqdır.

Prof. Dr. Hüseyn Düzgün
(Hossein Mohammedzadeh Sadigh)
Tehran Şəhəri - 10 Aprel 2005-ci il

DİVAN-ı ƏŞ'ÂR-i TÜRK-i

Yazan: Mevlana Həkim Molla Mohəmməd Fuzûli Bayatlı

Düzənləyən: Prof. Dr. Hüseyn Düzgün
(Hossein Mohammadzade Sadigh)
E-mail: hmsadigh@Yahoo.com

Yayınlayan: Əxtər Nəşriyatı
Təbriz - İRAN
Tel. 0411-555393
0914-1166897

İstəmə Ünvanı:
Təbriz, Taleqani küç., Əxtər Nəşriyatı

İlətişim Adresi:
Prof. Dr. Hüseyn Mohəmmədzadə Sədiq (Düzgün)
P.O.Box: 14155-5838 - Tehran - İRAN

Təbriz - 2005

Birinci Nəşr
Təbriz

DİVAN-ı ƏŞ`ÂR-i TÜRK-i

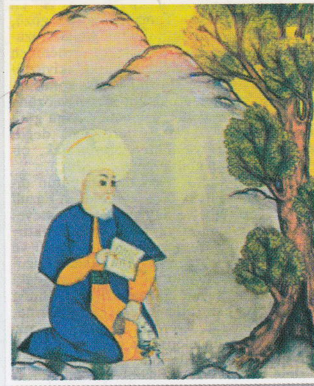
Yazan:
Mevlana Həkim Molla Mohəmməd Fuzûli Bayatlı

Düzənləyən:
Prof. Dr. Hüseyn Düzgün
(Hossein Mohammadzadeh Sadigh)

Əxtər Nəşriyatı
Təbriz - 2005

Molla Mohəmməd

Fuzûli



تصویر مینیاتوری از فضولی
در نسخه ی خطی تذکره ی
عاشیق چلبی (قرن دهم).

مرکز پخش : نشر اختر ۰۹۱۴۱۱۶۶۸۹۷
۰۴۱۱ - ۵۵۵۵۳۹۳